

ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КАЛІЩУК ЮЛІЯ КОСТЯНТИНІВНА

УДК 811.161.2'282(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
МЕТЕОРОЛОГІЧНА ТА АСТРОНОМІЧНА ЛЕКСИКА
В СХІДНОСТЕПОВИХ ГОВІРКАХ:
СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ, СЕМАНТИКА
І ПРОСТОРОВЕ ВАРІЮВАННЯ

035 «Філологія»

03 «Гуманітарні науки»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Ю. К. Каліщук

Науковий керівник: **Громик Юрій Васильович**, кандидат філологічних наук,
професор, проректор з навчальної роботи та рекрутації

Луцьк – 2024

АНОТАЦІЯ

Калищук Ю. К. Метеорологічна та астрономічна лексика в східностепових говірках: структурна організація, семантика і просторове варіювання. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 «Філологія». Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024.

У процесі дослідження за спеціально створеною програмою-питальником здійснено фіксацію та досліджено структурну організацію метеорологічної та астрономічної лексики східностепових говірок; систематизовано її за тематичними групами; осмислено лексико-семантичні особливості метео- та астрономічних; простежено просторові характеристики метео- та астрономічних; осмислено зв'язки метео- та астрономічних імен з позначуваними реаліями, ситуаціями та локальною специфікою світобачення, традиційними віруваннями й уявленнями діалектоносців; з'ясовано співвідношення метеорологічних та астрономічних номінацій східностепових говірок та відповідної лексики суміжних і віддалених українських діалектів, а також загальнонаціональної літературної мови.

У роботі вперше здійснено переконливу комплексну й системну характеристику метеорологічної та астрономічної лексики східностепових говірок степового діалекту південно-східного наріччя. Великий за обсягом фактичний матеріал, який укладено в «Словник метеорологічної, астрономічної та календарно-часової лексики східностепових говірок», відобразив сучасний стан, специфіку функціонування окресленої лексики в новостворених говірках.

У межах аналізованої ТГЛ «Метеорологія» виявлено 10 ЛСГ («Назви на позначення погоди», «Назви, пов'язані зі станом погоди», «Назви засухи, сухої пори року», «Назви вітру та пов'язаних явищ і процесів», «Назви атмосферних опадів» («Назви, пов'язані зі снігом», «Назви, пов'язані з дощем»), «Назви оптичних явищ» («Назви веселки», «Назви марева»), «Назви атмосферних явищ»

(«Назви, що мають світлові і звукові прояви в атмосфері», «Назви, пов'язані з росою, туманом», «Назви хмар та суміжних процесів»), «Назви морозу та пов'язаних явищ», «Назви та процеси, пов'язані із замерзанням води», «Назви, пов'язані з відлигою»). Найчисленнішою є семантична група «Назви, пов'язані зі снігом» (29 сем), розташована у складі ЛСГ «Назви атмосферних опадів».

У межах ТГЛ «Астрономія» зафіксовано 5 ЛСГ («Загальні назви астрономічних і суміжних понять», «Назви зорі, її різновидів та пов'язаних процесів», «Назви галактики і сузір'їв», «Назви Місяця, його фаз та пов'язаних процесів», «Назви Сонця та пов'язаних із ним понять»), із-поміж яких високою функційною активністю відзначено ЛСГ «Назви Сонця та пов'язаних із ним понять» (12 сем).

В аналізованих ТГЛ основну частину словникового складу реалізовано загальноживаними назвами (*по¹года, го¹дина, не¹года, з¹лива, ¹радуга, сухо¹в'ї, ¹в'ітер, ¹вихор, бо¹лото, теп¹л'їн', в'ід¹лига, ¹засуха, с¹пека, жа¹ра, р'ів¹ч'ак, холо¹д¹неч'а, бу¹рул'ка, криго¹х'ід, ¹затишок* та ін.); частотні запозичення з російської мови, про що свідчить, зокрема, й відповідне фонетичне оформлення (*от¹:ен'ел', духо¹т'іш'ч'е, ду¹бар', існа¹р'ен'їє, в'ї¹уга, ¹ізмороз'є, м'ї¹т'ел', к¹рошка, суг¹робⁿ, тро¹пинка, сквоз¹н'ак, со¹сул'ка, ¹солнце, вос¹ход, рас¹:в'ет, ¹с'ев'ерній, ¹їужній, вос¹точ'ній, ¹западній* та ін.); зафіксовано окремі архаїзми (*зної, ¹воздух, ¹з'абⁿко, зв'із¹да* та ін.), власне діалектні номінації (*ми¹гич'ит', зал'ї¹пуха, ко^aв'з'ел', су¹п'олки* та ін.).

У східностепових говірках помічено високу частотність синонімів, антонімів, порівнянь, фразеологічних зворотів та ін. Спостережено полісемічність номінативних одиниць, зафіксовано найменування з різним ступенем вияву ознаки, зокрема зі значеннями збільшеності (згрубілості) та зменшеності (пестливості). В аналізованих ЛСГ представлено значну кількість акцентних, фонетичних, морфологічних і словотвірних варіантів.

Ключові слова: лексика, лексема, номінація, лексична номінація, семантика, сема, діалект, говірка, східностепові говірки, лексико-семантична група, тематична група лексики, метеоназва, астроназва.

SUMMARY

Kalishchuk Yu. K. Meteorological and Astronomical Vocabulary in the Eastern Steppe Dialects: Structure, Semantics and Spatial Variation. – Qualifying Scientific Work as a Manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in Specialty 035 «Philology». Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk, 2024.

During the study, a questionnaire program was used to record and analyze the structural organization of meteorological and astronomical vocabulary of the Eastern Steppe dialects. The vocabulary was systematized into thematic groups, and the lexical and semantic features of meteorological and astronomical names were examined. The spatial characteristics of these names were also determined. The study aimed to explore the connections between meteorological and astronomical names and the local worldview, traditional beliefs, and ideas of dialect speakers. The correlation between meteorological and astronomical nominations of the Eastern Steppe dialects and the corresponding vocabulary of other Ukrainian dialects, as well as the national literary language, was also clarified.

This work is the first to provide a detailed and comprehensive characterization of the meteorological and astronomical terms used in the Eastern Steppe dialects of the Southeastern region. The Dictionary of Meteorological, Astronomical, and Calendar-Temporal Vocabulary of the Eastern Steppe Dialects is a compilation of extensive factual material that reflects the current state and specific usage of this vocabulary in the newly created dialects.

A total of ten groups of vocabulary related to meteorology were analyzed, and each group was identified as a lexical and semantic group. These groups include «Weather Names», «Weather Condition Names», «Drought and Dry Season Names», «Wind and

Related Phenomena and Processes Names», «Precipitation Names» (which includes «Snow Related Names» and «Rain Related Names»), «Optical Phenomena Names» (such as «Rainbow Names» and «Haze Names»), «Atmospheric Phenomena Names» (including «Manifested in the Atmosphere Light and Sound Phenomena Names», «Dew and Fog Related Names», and «Clouds and Related Processes Names»), «Frost and Related Phenomena Names», «Water Freezing Related Names and Processes», and «Thaw Related Names». Among these groups, the «Snow Related Names» group is the most numerous, with 29 semes, and it is part of the «Precipitation Names» group.

There are five sets of Lexical Semantic Groups (LSGs) within the thematic vocabulary group called «Astronomy». These LSGs are: «Astronomical Concepts Common Names and Related Processes Names», «Stars, their Kinds and Related Processes Names», «Galaxies and Constellations Names», «Moon, its Phases and Related Processes Names», and «Sun and Related Processes Names». Among them, the LSG «Sun and Related Processes Names» has high functional activity and contains twelve different semantic features.

The biggest part of the vocabulary in the analyzed thematic vocabulary groups is commonly used names (*po¹hoda* (weather), *ho¹dyna* (hour), *ne¹hoda* (bad weather), *z¹lyva* (rainfall), *¹radyha* (rainbow), *sukho¹v¹iy* (dry wind), *¹v¹iter* (wind), *¹vykhor* (worlwind), *bo¹loto* (swamp), *tep¹l'in'* (heat), *v¹id¹lyha* (thaw), *¹zasukha* (drought), *s¹peka* (scorching heat), *zha¹ra* (heat), *r¹iv¹ch'ak* (groove), *kholod¹nech'a* (cold weather), *bu¹rul'ka* (icecle), *kryho¹kh'id* (ice drift), *¹zatyshok* (coziness), etc.); frequent are the borrowings from the Russian language, as evidenced, in particular, by the corresponding phonetic form (*¹ot':ep'el'* (thaw), *dukho¹t'ish'ch'e* (swelter), *du¹bar'* (teeth-chattering cold), *ispa¹r'en'iie* (damp), *v¹lyuha* (snowstorm), *¹izmoroz^s'* (silver thaw), *m¹i¹t'el'* (blizzard), *k¹roshka* (glazed snow), *suh¹rob^p* (snowbank), *tro¹pinka* (path), *skvoz¹n'ak* (draught), *so¹sul'ka* (icecle), *¹solntse* (sun), *vos¹khod* (sunrise), *ras:¹v'et* (sunrise), *¹s'ev'ernyi* (northern), *¹yuzhnyi* (southern), *vos¹toch'nyi* (eastern), *¹zapadnyi* (western), etc.); archaisms (*znoi* (sultriness), *¹vozdukh* (air), *¹z'iab^pko* (chilly),

zv'iz^lda (*star*), etc.), and dialectisms (*my^lhych'yt'* (*sleety shower*), *zal'i^lpukha* (*wet snow*), *ko^av^lz'el'* (*ice*), *su^lp'olky* (*icecles*), etc.).

The dialects spoken in the Eastern Steppe region are characterized by a high frequency of synonyms, antonyms, comparisons, and phraseological units. These dialects also have a variety of words that can have multiple meanings, especially when it comes to describing things as coarse or tender. The analyzed lexical and semantic groups contain a significant number of accentual, phonetic, morphological, and word-formation variations.

Key words: vocabulary, lexeme, nomination, lexical nomination, semantics, seme, dialect, subdialect, eastern steppe dialects, lexical and semantic group, thematic vocabulary group, meteoname, astroname.

Список публікацій здобувача

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Онищенко Ю. К. Назви снігу та пов'язаних із ним понять і процесів у говірці смт Більмак Запорізької області. *Вісник Запорізького національного університету : збірник наукових праць. Філологічні науки*. Запоріжжя, 2020. № 1, ч. I. С. 193–199.
2. Онищенко Ю. К. Образи сонця, зорі та місяця у творчості С. Васильченка. *Лінгвостилістичні студії*. Луцьк, 2020. Вип. 13. С. 121–127.
3. Онищенко Ю. К. Номінація небезпечних метеорологічних явищ у діалектному мовленні (на матеріалі українських східностепових говірок). *Лінгвостилістичні студії*. Луцьк, 2021. Вип. 14. С. 113–124.
4. Каліщук (Онищенко) Ю. К. Номінація атмосферних опадів, процесів та понять, пов'язаних із замерзанням води. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2022. Вип. 3 (98). С. 116–125.
5. Каліщук (Онищенко) Ю. К. Місяць в уявленнях і віруваннях носіїв українських східностепових говірок. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2023. № 2 (34). С. 59–64.
6. Каліщук (Онищенко) Ю. К. Дослідження метеорологічної та астрономічної лексики української мови. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 31. С. 14–19.

Статті в закордонних виданнях

7. Онищенко Ю. К. Східностепові найменування пір року в лексико-семантичній системі української мови. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2020. № 8 (36), т. 2. С. 82–87.

Додаткові публікації

8. Онищенко Ю. К. Особливості номінацій на позначення календарно-часових понять. *Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії* : матеріали XXII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. : зб. наук. праць. Переяслав, 2019. С. 141–143.

9. Онищенко Ю. К. Деякі назви на позначення погоди. *Scripta manent* : молодіжний науковий вісник факультету філології та журналістики : зб. наук. праць. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2020. Вип. 7. С. 21–23.

10. Онищенко Ю. К. Особливості прізвищ категорії «nomina impersonalia» в східностеповій говірці м. Маріуполя Донецької області. *Scripta manent* : молодіжний науковий вісник факультету філології та журналістики : зб. наук. праць. Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2022. С. 30–32.

11. Каліщук (Онищенко) Ю. К. Назви горобиної ночі та явищ, що її супроводжують, у говірці міста Маріуполь Донецької області. *Актуальні проблеми функціонування мови і літератури в полікультурному суспільстві* : матеріали наук.-практ. конф., Полтава, 10–11 лют. 2023 р. Одеса : «Молодий вчений», 2023. С. 5–7.

12. Каліщук (Онищенко) Ю. К. Номінація зірок у східностепових говірках. *Актуальні питання філології: теорія і практика* : матеріали наук.-практ. конф., Вінниця, 10–11 бер. 2023 р. Одеса : «Молодий вчений», 2023. С. 4–8.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	11
ВСТУП.....	12
РОЗДІЛ 1. МЕТЕОРОЛОГІЧНА ТА АСТРОНОМІЧНА ЛЕКСИКА ЯК СЕГМЕНТ НОМІНАТИВНОЇ СИСТЕМИ МОВИ.....	21
1.1. Стан вивчення українських східностепових говірок.....	21
1.2. Дослідження метеорологічної та астрономічної лексики української мови.....	28
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2. МЕТЕОЛЕКСИКА В СХІДНОСТЕПОВИХ ГОВІРКАХ.....	39
2.1. Назви на позначення погоди.....	39
2.2. Назви, пов'язані зі станом погоди.....	49
2.3. Назви засухи, сухої пори року.....	59
2.4. Назви вітру та пов'язаних явищ і процесів.....	61
2.5. Назви атмосферних опадів.....	80
2.5.1. Назви, пов'язані зі снігом.....	80
2.5.2. Назви, пов'язані з дощем.....	101
2.6. Назви оптичних явищ.....	117
2.6.1. Назви веселки.....	117
2.6.2. Назви марева.....	120
2.7. Назви атмосферних явищ.....	121
2.7.1. Назви, що мають світлові і звукові прояви в атмосфері.....	121
2.7.2. Назви, пов'язані з росою, туманом.....	134
2.7.3. Назви хмар та суміжних процесів.....	140
2.8. Назви морозу та пов'язаних явищ.....	148
2.9. Назви та процеси, пов'язані із замерзанням води.....	153
2.10. Назви, пов'язані з відлигою.....	163
Висновки до розділу 2.....	167
РОЗДІЛ 3. АСТРОЛЕКСИКА В СХІДНОСТЕПОВИХ ГОВІРКАХ.....	169

3.1. Загальні назви астрономічних і суміжних понять.....	169
3.2. Назви зорі, її різновидів та пов'язаних процесів.....	170
3.3. Назви галактики і сузір'їв.....	176
3.4. Назви Місяця, його фаз та пов'язаних процесів.....	179
3.5. Назви Сонця та пов'язаних із ним понять.....	193
Висновки до розділу 3.....	203
ВИСНОВКИ	204
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	212
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЇХНІХ УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	233
ДОДАТОК А. СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ТА АПРОБАЦІЙ ЗДОБУВАЧА	235
ДОДАТОК Б. ПРОГРАМА-ПИТАЛЬНИК ДЛЯ ЗБИРАННЯ МЕТЕОРОЛОГІЧНОЇ, АСТРОНОМІЧНОЇ ТА КАЛЕНДАРНО-ЧАСОВОЇ ЛЕКСИКИ	238
ДОДАТОК В. ЗВ'ЯЗНІ ТЕКСТИ	273
ДОДАТОК Г. ПРИКМЕТИ, ПРИКАЗКИ, ПРИСЛІВ'Я, ПОРІВНЯННЯ ТОЩО, ВИЯВЛЕНІ В СХІДНОСТЕПОВИХ ГОВІРКАХ	278
ДОДАТОК Ґ. АТЛАС МЕТЕОРОЛОГІЧНОЇ ТА АСТРОНОМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКИХ СХІДНОСТЕПОВИХ ГОВІРОК	312

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

к. – карта

ЛСВ – лексико-семантичний варіант

ЛСГ – лексико-семантична група

множ. – множина

н. п. – населений пункт

н. пп. – населені пункти

одн. – однина

пор. – порівняйте

ТГЛ – тематична група лексики

‘тс’ – те саме значення

Список обстежених населених пунктів та їх позначення див. на стор. 312–313.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Діалектна лексика, зокрема метеорологічна та астрономічна, належить до одного з найбільш давніх пластів лексики української мови; її вивчення дає змогу простежити не тільки мовні особливості певного краю, а й особливості світосприймання, звичаї, традиції, вірування населення тощо. Нині зібрано значний говірковий матеріал, проведено комплексний аналіз лексики різних ареалів та тематичних груп, але певну частину словникового складу мови дотепер недостатньо охоплено мовознавчими розвідками.

Одне з актуальних і перспективних завдань сучасної вітчизняної діалектології – опис лексики українських говірок нової формації, зокрема східностепових. Вони в процесі становлення зазнавали впливу різних, зокрема й старожитніх, говорів, а також інших мов, а нині через окупацію частини відповідної території місцеве населення вимушено мігрувало в межах країни чи за кордон, що ставить під загрозу існування цілісного самобутнього ареалу, спричиняє змішування носіїв різних діалектів, нівелювання специфічних рис у мовленні.

Українські східностепові говірки – частина степового говору, найпізнішого за часом формування та найбільшого за територією [36, с. 646]. Східностепові говірки охоплюють південну частину Луганської та східну – Дніпропетровської, а також Донецьку і Запорізьку області. Опис лексичного складу цих говірок важливий, щоб окреслити специфіку динаміки діалектів пізньої формації й загалом створити цілісне уявлення про стан української мови на тих територіях.

Новостворені українські говірки вивчали Ф. Т. Жилко [57; 58], А. П. Загнітко [166], В. А. Каназірська [73; 74], Я. Д. Нагін [118], Г. Ф. Пелих [132], С. С. Поліщук [141], Л. С. Терешко [168], В. А. Чабаненко [197–200], Т. Г. Шевченко [203; 204], Т. В. Щербина [207] та ін., зокрема проблеми походження та особливості лексичної системи степового говору – Т. В. Громко [39; 40; 42], діалектну оповідь-спогад – В. О. Дворянкін [44], історію заселення

території східностепових говірок – А. П. Загнітко, Н. Б. Клименко [62], структурно-семантичні параметри висловлення – Л. Б. Литвинова [97], евфемізацію та дисфемізацію у фразеотворенні говірок сходу – І. В. Мілева [106], варіантність форм у деяких новостворених говорах – А. М. Муқан [115], історію формування й дослідження степового ареалу – В. О. Нагіна [116; 117], В. М. Пачева [129; 131], питання лексичної типології та диференціації говірок Донеччини – Л. Д. Фроляк [194; 195] та ін.

Аналіз окремих ТГЛ степових, суміжних та інших віддалених говірок неодноразово ставав об'єктом вивчення наукових розвідок мовознавців. Наприклад, В. М. Баденкова досліджувала лексику традиційної народної медицини [7], А. А. Берлізов [8], І. Г. Ліпкевич [98, 99] – лексику рибальства, М. В. Бухтій – вівчарську лексику [21], О. М. Вікторіна – народної медицини та лікувальної магії [28], П. Ю. Гриценко [35], В. Л. Карпова [78], М. С. Кушмет [93], Р. Л. Сердега [151] – сільськогосподарську лексику, П. Ю. Гриценко – тваринницьку (зокрема номінації свійських тварин [37; 38]), В. О. Дворянкін – транспортну [47], Л. І. Дорошенко – будівельну [52], В. Ю. Дроботенко – лексику сімейних обрядів [53; 54] (зокрема І. В. Магрицька – весільних [101]), Т. П. Заворотна – побутову і технічну лексику [61], Л. А. Москаленко [113; 114], Л. Д. Фроляк [193] – ботанічну, Н. П. Нікуліна – професійну лексику лоцманів [122], С. С. Поліщук – назви приміщень для утримування тварин [142], Н. П. Сіденко – географічну лексику [153], Т. П. Терновська – ковальську [169], Л. М. Тищенко – побутову [170; 171], Т. О. Ястремська – пастушу [208] та ін.

Цікавими виявилися дослідження номінативних процесів у групі «людина, її риси, зовнішній вигляд» Л. П. Бойко, С. В. Сабліни [13], В. О. Дворянкіна [45; 46], В. С. Калашника [71], В. В. Леснової [95], назв відрізків часу – С. А. Реммера [145; 146], В. М. Ткачової [173], Чжоу Шао Бо [201], Г. В. Шотової-Ніколенко [206], їжі й кухонного начиння; напоїв – Е. Д. Гоци [43], Н. Г. Загнітко [63; 64], одягу та взуття – Г. І. Гримашевич [33], В. А. Каназірської [72], Н. Б. Клименко [79; 80], назв релігійних свят – Т. О. Коробко [89] тощо.

Варто відзначити і праці з фразеології І. В. Гарбери [30; 31], Т. Г. Грици [34], М. В. Нікітіної [121], Н. О. Скоробагатько [154; 155], звукового складу мови – С. П. Самійленка [149], словотвору – Л. І. Хаценко [196], фонетики та словотвору – Л. П. Денисенко [49], граматики – М. С. Делюсто [48], морфології – В. А. Височини [27], А. О. Колесникова [82; 83], З. Л. Омельченко [125–127], В. М. Пачевої [130], О. С. Шевчук [205], синтаксису – Л. С. Білик [9], Я. С. Білик [10], В. А. Височини [26], фонетики, словотвору, словозміни та синтаксису Й. О. Дзендзелівського [51], звукової системи, морфологічної будови, синтаксису В. П. Дроздовського [55; 56] та ін.

Регіональні антропоніми студіювали С. Л. Брайченко [20], В. В. Лєснова [96], В. Д. Познанська [139; 140], зокрема прізвища, прізвиська – О. В. Антонюк [5; 6], А. Ф. Міхіна [105; 107], Ю. М. Новикова [123; 124], мікротопоніми – О. І. Михальчук [104], Л. В. Сегін, Є. С. Рухленко [150], ойконіми – М. В. Рязанцева [148] та ін.

Помітне місце серед перелічених ТГЛ посідає лексика, що охоплює метеорологічні назви. У сучасній лінгвістичній літературі розглядалися лише окремі ЛСГ метеоназв. Увагу А. П. Непокупного привернули найменування веселки з внутрішньою формою «пояс» у литовській та слов'янських мовах [120]. Найбільш повно й широко на матеріалі слов'янських мов розглянув номени на позначення веселки М. І. Толстой. Важливим у теоретичному та практичному планах виступає висновок автора про те, що численні слов'янські найменування веселки відображають сліди різних нашарувань і міфологічних та метеорологічних слов'янських народних уявлень. Саме тому нагальною стала потреба лінгвістичного й етнографічного опису окремих сторін слов'янського народного життя, поки ще живі в побуті або пам'яті деякі його архаїчні риси [178].

На українському говірковому матеріалі лексика, пов'язана з погодою, неодноразово була предметом спеціальних студій. Опис номінативних одиниць для характеристики явищ природи проводили на базі української літературної мови та на матеріалі говорів. Наприклад, українські народні метеоназви активно

досліджували О. О. Васянович [22; 23], І. В. Гороф'янюк [32], Т. В. Громко [41], М. П. Заверющенко [60], Л. Р. Іщенко [69; 70], О. А. Могила [108–112] та ін.

Метеонімінації в слов'янських мовах простудіювали М. М. Кондратенко [85], В. Купішевський [210], М. В. Павлюк [128], Є. М. Степанов [165], М. І. Толстой, С. М. Толстая [174–177], В. В. Усачова [185], природні явища давньогрецької мови – О. В. Левко, К. М. Докучаєва [94], погодну лексику німецької мови – А. Оберлін [212], класифікацію найменувань атмосферних явищ турецької мови – Т. М. Тімкова [172] та ін.

Дослідження метеорологічної лексики проводили й на матеріалі декількох мов. Наприклад, порівняльний аналіз синоптичної лексики в англійській та українській мовах здійснили Г. В. Висоцька, Н. В. Коробська [25], системний переклад метеолексики в українській і китайській мовах зацікавив Н. І. Гаврилюк [29], деякі лексико-семантичні групи метеонімів англійської та інших європейських мов – Й. Гжега [209], особливості синоптичних текстів (на ґрунті англійської, німецької, російської та української мов) вивчали Ю. А. Журавська, О. В. Білецька [59], семантико-синтаксичну специфіку газетних синоптичних текстів (на основі англійської, німецької, польської та української мов) – О. М. Коломієць [84], порівняння слов'янських і німецьких найменувань природних явищ, їхні номінації в говорах Сілезії та Франконії – М. М. Кондратенка [86; 87], аналіз явищ природи в англійській, німецькій, іспанській, українській і російській мовах провела А. Ф. Малюга [102], концепт *weather / погода* в англійській та українській мовних картинах світу вивчала Т. О. Мизин [103], семантичні особливості паремій на позначення метеорологічних явищ у новогрецькій, українській та румейській мовах – Ю. А. Потіпак [143] та ін.

Системні відношення лексики номінативної сфери «Погода» в наративі про погодні новини стали об'єктом наукових зацікавлень Н. І. Бондарчук [19], метеорологічний дискурс на основі прогнозів погоди – М. О. Кулібаби [90–92], іллокутивний характер лексичних стилістичних засобів у текстах прогнозів погоди розглянули Н. Л. Львова, А. Є. Дехтяренко [100] та ін.

Вивчення астрономіаційного простору також стало невід'ємним складником лінгвістичних праць вітчизняних і зарубіжних науковців. Як відомо, українська астрономіація вже перебувала в полі зору окремих мовознавців: О. М. Андрусин [1–4], О. М. Богуш [11; 12], А. Ф. Соломахін [157; 158; 160; 161; 163; 164] (питання астрономічної термінології), О. Ю. Карпенко [75; 76], І. Ю. Підгородецька [133], А. Ф. Соломахін [159] (дослідження космонімів), Ю. О. Карпенко (назви зоряного неба) [77], А. А. Плечко (вірування про небесні світила) [134–136], О. І. Радченко [144], Л. М. Синишин [152], А. Ф. Соломахін [162], О. М. Тріль [179–184], Н. В. Федорович [186–192] (астрономічна лексика) та ін. Розгляду лексико-семантичного поля *space/космос* в англійській мові присвячено праці Е. О. Веремчука [24] та ін.

У процесі фіксації діалектного матеріалу та в наукових розвідках помічено взаємозв'язок метео- та астронайменувань із календарно-часовими назвами, тому принагідно було розглянуто й цю ТГЛ, але в пропонованій роботі її не представлено у зв'язку з обмеженими обсягами дисертації.

На календарно-часовій лексиці і пов'язаними з нею процесами та явищами зосередили увагу М. А. Болобан [14–18], О. М. Задорожна [65–67], Г. П. Занько, О. С. Осадча [68], Н. О. Ковальова, Ю. М. Новикова [81], В. Купішевський, З. Венгелек-Янушевська [211], В. Ю. Неклесова [119], А. А. Плечко [137], Н. В. Плотнікова [138], А. П. Романченко, М. О. Кулібаба [147], А. М. Соколов [156], М. В. Шарапа [202] та інші лінгвісти, які студіювали номени часу та календаря (в тому числі метео- та астроніми) української, частково – англійської, польської та балканських мов.

Східностеповий ареал належить до новоствореного простору мозаїчного типу, однак досі не встановлено ступеня його неоднорідності, а також диференціації відповідних говірок за даними різних ТГЛ. Тому особливо важливо з'ясувати членування цієї частини українського діалектного континууму за матеріалами ТГЛ «Метеорологія» та «Астрономія».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Представлена дисертація пов'язана з темою ОНП «Мова, література і фольклор пограниччя» зі

спеціальності 035 «Філологія». Тему затверджено на засіданні вченої ради Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (витяг із протоколу № 14 від 31 жовтня 2019 року).

Мета дослідження – опис метеорологічної та астрономічної лексики східностепових говірок степового говору південно-східного наріччя української мови.

Досягнення вказаної мети передбачає реалізацію таких **завдань**:

1) здійснити фіксацію метео- та астрономіацій східностепових говірок за спеціально створеною програмою-питальником;

2) дослідити структурну організацію метеорологічної та астрономічної лексики і систематизувати фактаж за тематичними групами;

3) осмислити лексико-семантичні особливості метео- та астрономінів;

4) простежити просторові характеристики метео- та астрономінів;

5) осмислити зв'язки метео- та астрономінів із позначуваними реаліями, ситуаціями та локальною специфікою світобачення, традиційними віруваннями й уявленнями діалектоносіїв;

б) з'ясувати співвідношення метеорологічних та астрономічних номінацій східностепових говірок та відповідної лексики суміжних і віддалених українських діалектів, а також загальнонаціональної літературної мови.

Об'єкт дослідження – метеорологічна та астрономічна лексика українських східностепових говірок.

Предмет дослідження – структурна організація, лексико-семантичні та просторові характеристики метео- та астрономінів східностепових говірок.

На позначення явищ природи використано термін «метеонім», для характеристики астрооб'єктів – лексему «астронім» для всіх груп із метою узагальнення. У мовознавчих студіях така практика вже відома в дослідженні М. М. Кондратенка, де під термінами «метеонім», «метеонім» автор має на увазі назви природних явищ [85] та О. Ю. Карпенко, яка, вживаючи термін «астронім», наголошує на назвах небесних тіл [75].

Джерельною базою роботи стали власні польові записи, здійснені протягом 2014, 2019–2023 рр. у 16 н. пп. Запорізької та 13 н. пп. Донецької областей за спеціально укладеним питальником (525 питань) з урахуванням програм Й. О. Дзендзелівського [50, с. 252–260], В. Л. Конобродської [88, с. 219–223] та ГУМ. Коментарі інформантів записано шляхом аудіофіксації в режимі надання відповідей на питання; використано матеріали АУМ, інші діалектографічні праці, монографічні дослідження тощо.

Усього опитано 54 інформантів, серед яких представники трьох вікових груп (старшого, середнього та молодшого покоління), народжені упродовж 30-х – 40-х рр. ХХ ст. (зрідка – 20-х рр.), 50-х – 60-х рр. ХХ ст. (рідше – 70-х рр.), 80-х – 90-х рр. ХХ ст. Зафіксовано 5129 метео- та 1026 астроназв.

Методика дослідження. У роботі як основний використано описовий метод для інвентаризації та класифікації говіркових лексем у синхронії, зокрема для простеження функційно-семантичних особливостей, співвідношень, варіантності назв, зв'язків із позначуваними реаліями, ситуаціями та локальною специфікою світобачення діалектоносіїв, їхніми традиційними віруваннями й уявленнями. Для виявлення кількісних характеристик використано метод кількісних підрахунків. Для вивчення структури семантики зафіксованих назв застосовано компонентний аналіз, для з'ясування спільного та відмінного в системі метеорологічної та астрономічної лексики східностепових говірок та інших українських діалектів – порівняльний метод, для картографування мовних явищ – лінгвогеографічний.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній уперше здійснено переконливу комплексну й системну характеристику метеорологічної та астрономічної лексики східностепових говірок степового діалекту південно-східного наріччя, зокрема сформовано реєстр регіональних назв, проаналізовано їх семантику й функціонування, встановлено зв'язок метео- й астрономенів із позамовними явищами, схарактеризовано просторову поведінку засвідчених номінацій. Великий за обсягом фактичний матеріал відобразив сучасний стан, специфіку функціонування окресленої лексики в східностепових говірках.

Теоретичне значення полягає в розвитку й поглибленні теоретичних відомостей про структурну організацію, функціонування та просторові характеристики народної метео- та астролексики як системи, зв'язок найменувань окреслених тематичних груп із позначуваними реаліями, відображення в назвах світогляду, вірувань тощо. Напрацьовані теоретичні узагальнення та принципи аналізу говіркового фактажу можуть бути застосовані в дослідженнях різних тематичних груп лексики східностепових говірок та інших українських ареалів.

Практичне значення дослідження визначається тим, що зафіксовано й уведено в науковий обіг новий лінгвальний матеріал, який може бути використано в діалектній лексикографії та лінгвогеографії, зокрема в процесі укладання Словника східностепових говірок, Зведеного словника української народної мови, синонімічних, тлумачних та інших словників, загальномовних та регіональних лінгвістичних атласів, а також у лінгводидактиці.

Особистий внесок здобувача. Авторка одноосібно зафіксувала матеріал експедиційним методом, самостійно визначила проблематику, структуру, мету і завдання роботи, осмислила й апробувала теоретичні підходи, узагальнила результати дослідження. Усі наукові публікації одноосібні. Фактичний матеріал укладено в «Словник метеорологічної, астрономічної та календарно-часової лексики східностепових говірок».

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дисертаційної роботи висвітлено в доповідях на XXII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії» (Переяслав, 31 грудня 2019 року), V Міжнародній науковій конференції «Лінгвостилістика ХХІ ст.: стан і перспективи» (Луцьк, 24–26 червня 2021 року), II Міжнародній науково-практичній онлайн-конференції «Українська мова в сучасному науковому вимірі» (Луцьк, 1–2 червня 2023 року), X Міжнародній науковій конференції «Мова, культура і соціум у гуманітарній парадигмі» (Кам'янець-Подільський, 2–3 листопада 2023 року), Міжнародній науковій конференції «Українська філологія: школи, постаті, проблеми» (Львів, 23–24 листопада 2023 року), на науково-практичних конференціях «Актуальні

проблеми функціонування мови і літератури в полікультурному суспільстві» (Полтава, 10–11 лютого 2023 року), «Актуальні питання філології: теорія і практика» (Вінниця, 10–11 березня 2023 року), на Фестивалі науки Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, 10 травня 2021 року, 15–19 травня 2023 року).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено в 12 публікаціях, із яких 6 – статті в наукових фахових виданнях, 1 – в закордонному журналі, 5 – в інших виданнях, зокрема матеріалах конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Праця складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, переліку умовних скорочень, списків використаної літератури (212 найменувань) та джерел (21 найменування), а також п'яти додатків: додаток А – «Список публікацій та апробацій здобувача»; додаток Б – «Програма-питальник для збирання метеорологічної, астрономічної та календарно-часової лексики»; додаток В – «Зв'язні тексти»; додаток Г – «Прикмети, приказки, прислів'я, порівняння тощо, виявлені в східностепових говірках»; додаток Ґ – «Атлас метеорологічної та астрономічної лексики українських східностепових говірок» (список обстежених н. пп., 32 карти, з яких 30 – лексичні, 1 – статистична, 1 – зведена, легенди і коментарі до них). Повний обсяг роботи – 363 сторінки, додатки займають 128 сторінок, текстову частину викладено на 211 сторінках.

РОЗДІЛ 1

МЕТЕОРОЛОГІЧНА ТА АСТРОНОМІЧНА ЛЕКСИКА ЯК СЕГМЕНТ НОМІНАТИВНОЇ СИСТЕМИ МОВИ

1.1. Стан вивчення українських східностепових говірок

Традицію дослідження ТГЛ східностепового ареалу започаткувала Л. Д. Фроляк у 80-х рр. ХХ століття. Авторка здійснила системний аналіз явища мотивації слів у межах тематичної групи найменувань рослин у говірках Північного Приазов'я (південних районів Донецької та Запорізької областей) і визначила роль флорономіацій у лексичній диференціації цих говірок. Дослідниця зауважує, що причина протиставлення літературної норми та говірки відбувається внаслідок розвитку значення лексеми в літературній мові чи в говірках. Часто семантичні зрушення відбуваються через заміну слова з вищим ступенем узагальнення назвою з більш конкретним змістом. У процесі аналізу ботанічних назв у говірках Приазов'я виявилось, що одна рослина може мати різні найменування. Наприклад, замість літературних назв *амброзія, кущ, барбарис, фіалка, синяк* в ареалі відповідно виступають *дурман, дурна трава, гніздо, драчка, кінські копитця, куряча сліпота*. І все ж останнім часом діалектне слово найчастіше вживане паралельно з літературно-нормативним. Вибір однієї з паралельних назв залежить від ситуації мовлення (офіційна чи побутова), освітнього рівня співрозмовників, їхнього віку тощо [193].

Існує вже низка розвідок, у яких лексика українських східностепових говірок є безпосереднім предметом вивчення (як в ономасіологічному, так і в лінгвогеографічному аспектах).

Н. Б. Клименко, аналізуючи назви одягу в східностепових говірках Донеччини, наголошує, що хронологічна давність виникнення частини аналізованих денотатів зумовила розмежування словникового складу ТГЛ одягу на архаїчні та інноваційні назви. Авторка зазначає, що структурна організація досліджуваних ЛСГ часто не однотипна. Серед ЛСГ назв одягу виділено такі,

компоненти яких об'єднані навколо однієї гіперонімічної назви, наприклад, сорочки, спідниці, чоловічого стегового одягу. Відмінні за структурною організацією ЛСГ, елементи яких не поєднані навколо однієї стрижневої назви одягу, наприклад, назви верхнього, нагрудного, дитячого одягу. Компоненти досліджуваної ЛСГ об'єднуються на основі спільних ознак семантики, а протиставляються за диференційними ознаками. Більшість зафіксованих назв одягу досліджуваних говірок – однослівні субстантивні назви або складні описові номінативні конструкції, рідше – субстантивовані атрибутиви, що відображають східностепові особливості формальної структури лексики одягу [79].

Лексику сімейних обрядів у говірках Донеччини студіює В. Ю. Дроботенко, визначаючи специфіку обрядової лексики як тематичної групи та виділяючи такі центральні та периферійні ЛСГ: «Назви учасників обряду», «Назви обрядодій», «Найменування обрядових реалій», останні з перелічених – центральні у виділеній ТГЛ. Вербальний компонент сімейних обрядів у досліджуваних говірках утворює багату в репертуарному плані, структурно організовану систему, що об'єднує мовні одиниці пропозитивного характеру, описові назви, словесні формули, сталі формулювання, серед яких частина є спеціалізованими за своєю семантикою, призначеними для словесного оформлення обрядів, а частина трансполується з інших ТГЛ, набуваючи в контексті обрядовості нових значень. Протиставні лексико-семантичні та етнолінгвістичні явища дозволили виявити тенденцію до поділу східностепових говірок Донеччини на мікроареали: центральний – найменування колиски, повивача, посагу нареченої, викупу нареченої та ін.; східний – реалізація сем «дарування молодим», «прощальний вечір нареченої», «запрошені на весілля»; західний – семи «вагітна жінка», «народжувати» та ін.; північно-західний – реалізація сем «жінка, яка приймає дитину», «місце зберігання волосся дитини після пострижин», «куток, де знаходяться ікони» та ін.; північно-східний – семи «запрошені на весілля», «моделі набору предметів для відтинання пуповини», «особа, яка читає над померлим» та ін.; південний – семи «обрядова поминальна їжа», «час прибирання в хаті після поховання», «весільний вінець» та ін. [53].

Н. П. Сіденко, вивчаючи географічну апелювативну лексику східностепових говірок Центральної Донеччини, зазначає, що аналізовану ТГЛ становлять переважно однослівні номени, що є ознакою сформованості системи студійованої лексики. Підкреслено, що формування й функціонування класифікації географічних апелювативів відбувається під дією природного, внутрішньомовного, соціально-економічного та інших чинників, які впливають на кількісний набір, якісний склад та вживаність географічних номенів діалектоносіями залежно від їхніх соціально-демографічних ознак. Більшість досліджених найменувань – загальнонародні, нормативні назви, прийняті в сучасній географічній номенклатурі, відомі в інших українських говорах і слов'янських мовах. Діалектні інновації, зафіксовані в досліджуваних говірках, виявляються в розширенні, звуженні або зміні семантики географічних апелювативів порівняно з лексемами, які функціонують в інших, особливо старожитніх говірках, у диференціації лексем, які прийшли з говірок-основ, а також у появі нових слів [153].

В. О. Дворянкін здійснив комплексний аналіз номінацій рис людини в східностепових говірках Південної Донеччини. У процесі дослідження встановлено, що розглянутій ТГЛ «Людина та її риси» властива лексична й семантична варіантність. Зафіксовано 15 ЛСГ на позначення зовнішніх якостей і фізичного стану людини та 5 ЛСГ на позначення внутрішніх властивостей людини. З'ясовано, що значна кількість лексем вступає в синонімічні відношення з назвами різних оцінних характеристик. Виявлено фонемне, акцентне і словотвірне варіювання досліджуваних номінативних одиниць. У найменуванні людини важливе значення мають стійкі порівняння; високочастотними компонентами компаративів є фаунономени, які виступають джерелом метафоричних назв. Вторинні номінації – переважно семантичні діалектні експресиви, які звуковим оформленням не відрізняються від слів літературної мови, але мають у говірках специфічні значення. Одне з джерел називання людини в досліджуваних говірках – субстандартні вторинні найменування та фразеологічні одиниці молодіжного жаргону. Мовознавець зауважує, що антропоними цього ареалу мають відповідники в різних українських діалектах;

серед аналізованих найменувань чимало запозичень із російської мови (літературної та суміжних говірок) [45].

Вагомий внесок у вивчення діалектної лексики східностепових говірок зроблено Н. Г. Загнітко, у колі наукових інтересів якої перебувають назви страв і напоїв. Дослідниця наголошує на тому, що мозаїчний характер просторової поведінки лексики харчування зумовлений значною варіативністю розглянутих номінацій, регулярним уживанням дублетно-синонімічних найменувань, строкатістю географічного розміщення репрезентантів багатьох сем. Міждіалектні та міжмовні контакти, особливості діалектотвірних процесів на території Донецької області сприяли функціонуванню в межах навіть одного населеного пункту декількох назв тієї самої реалії. Ареальна поведінка досліджуваної лексики показує, що східностепові говірки, як типові південно-східні, досить однорідні, що значно ускладнює подальше членування обстежуваної частини українського діалектного континууму. Авторка відзначає, що в переважній більшості аналізованих номенів чітко виявлені фонетичні, граматичні, словотворчі та лексичні особливості східностепових говірок: подекуди «акання», гіперичне «окання», додаткова палаталізація приголосних, а також використання російських запозичень тощо [63].

Характеристиці сільськогосподарської лексики українських східностепових говірок присвячено працю М. С. Кушмет. Зроблено низку важливих висновків, як-от: варіювання семантичної структури слова, полісемічність назв значної частини аналізованих лексем, розширене вживання стилістично маркованих номінацій, а також виділення найменувань вузьколокального характеру. Лінгвістка вивчила актуальне питання формування лексичного складу, семантики, структурної організації та географії вищезгаданої лексики, виділила назви сільськогосподарських культур, їхніх хвороб і шкідників, лексеми на позначення робіт та їхніх виконавців, назви знарядь, найменування приміщень сільськогосподарського призначення. Помітним залишається вплив на говіркову систему досліджуваної групи лексики російської мови, зумовлений тривалими територіальними контактами [93].

Наукове дослідження Л. С. Білик присвячене системному опису прийменникових та безприйменникових дієслівних словосполучень із залежним іменним компонентом з об'єктними, локативними, темпоральними та іншими обставинними семантичними відношеннями в східностепових говірках Донеччини. Аналізуючи семантику, структуру, варіативність, особливості функціонування зафіксованих словосполучень, мовознавиця наголошує, що кожна з дієслівних моделей має діалектоспецифічні вияви, особливості яких визначаються лексико-семантичним набором головних компонентів та їхніх поширювачів, відтінками семантичних відношень між елементами словосполучення, засобами та показниками граматичного зв'язку між ними. Діалектні особливості прийменникових структур простежено переважно у сфері синтаксичних функцій непрямих відмінків. Авторка звертає увагу на рівень продуктивності моделей дієслівних словосполучень з іменним компонентом, а також на особливості функціонування дублетних утворень у новостворених говірках [9].

І. В. Гарбера вивчала концепт *людина* з ґрунтовним описом ЛСВ у фразеології східностепових українських говірок (територія смт Новотроїцьке та смт Ольгинка Волноваського району Донецької області). У межах аналізованого концепту виокремлено поняттєвий, образний, значеннєвий та оцінний складники. Виділено систему кодів культури з послідовним виокремленням соматичного, предметного, зооморфного, антропного, фітоморфного, природного, гастрономічного, духовного, квантитативного, темпорального, міфологічного, акціонального, сенсорного, спатіального, кваліфікативного, мовленнєвого кодів та дво- і трикомпонентних міжкодових переходів, простежено відповідну кількісну репрезентацію. Найчисленнішою групою виявились соматизми *голова*, *вухо* й *око*, які перебувають у межах соматичного коду культури. З-поміж них можна згадати такі ареальні фразеологічні одиниці: 1) голова – ЛСВ ‘головний біль’ (*голова розривається*); ЛСВ ‘досвідчений’ (*бита голова*) та ін.; 2) вухо – ЛСВ ‘стан після почутих лайки, брехні, дурниць’ (*аж вуха в’януть*); ЛСВ ‘процес напруженого мислення’ (*аж вуха горять*) та ін.; 3) око – ЛСВ ‘зорове відчуття після сильного

удару' (*аж в очах замиготіло*); ЛСВ 'бути голодним' (*аж на очі нічого не бачити*) та ін. Засвідчено також семантичні коди, які мають один ЛСВ. Значну кількість ЛСВ мають двокомпонентні міжкодові переходи [30].

Концептуалізація фразеологічного соматичного коду в східнослобожанських і східностепових говірках в ареалі Луганської та Донецької областей зацікавила Н. О. Скоробагатько. Дослідниця вдається до аналізу тих зворотів, які містять найуживаніші фразеолексеми-соматизми: *волосся, вухо, голова, душа, живіт, кість, лице (морда), ніс, нога, око, печінка, п'ята, рот, рука, серце, спина, тіло, язик*. Соматичну фразеологію сходу України подано в зіставленні з фіксаціями словників (насамперед діалектних) української й інших слов'янських мов (російської, білоруської, польської, болгарської, чеської). Авторка згадує поняття суміщеної омонімії (наприклад, такі фразеологізми: *нахлобучити губи, руки скласти, схопитись за голову* тощо), коли поряд з переносним значенням може співіснувати одночасно його пряме значення. В аналізованих говірках засвідчено фразеологічні ареалізми з концептами-соматизмами, що мають місцеву прив'язку. Такі фразеологізми становлять вислови з професійної мови або жаргону гірників (*сушити / гріти розпили спиною* 'нічого не робити', *розпилом по голові торохнутий* 'дурнуватий' та ін.) та вислови, семантика яких зрозуміла обмеженій кількості мовців (*посидіти на спині* 'поспати', *верба за вушима росте в кого* 'хтось довго купається' та ін.) [155].

Структурно-семантичні параметри висловлення в мовленні носіїв східностепової говірки смт Бірюкове Свердловського району Луганської області стали об'єктом аналізу Н. Б. Литвинової. Мовознавиця досліджує структурно-семантичну поліфункційність словоформи *називний відмінок іменника* в суб'єктній та об'єктній позиціях, формальне втілення дієслівного предиката в односкладних та неповних конструкціях. У текстах діалектних оповідей-спогадів односкладні сполуки на тлі двоскладних – типові одиниці усного розмовного мовлення. У процесі аналізу зафіксованого матеріалу засвідчено вплив російської мови на граматичну систему мовлення досліджуваного континууму [97].

У науковій розвідці «Норми функціонування одночленних антропонімів у східностепових говірках» В. Д. Познанська зауважує, що для називання людини у вказаному ареалі використовують шість видів одночленних номінацій: 1) особові імена: *Микола, Катря* та ін.; 2) патроніми: *Семенович* та ін.; 3) матроніми: *Мотрич* та ін.; 4) прізвища: *Кіщенко* та ін.; 5) прізвиська: *Шапочка* та ін.; 6) андроніми: *Карпиха, Цебричка* та ін. Вживання імен із забарвленням пестливості високого ступеня (*Ніночка, Васильок, Ванюша* тощо) – рідковживане явище, бо вважається «сюсюканням». Патронімічні й матронімічні утворення вживані переважно в складі багаточленних антропонімів [140].

У колі досліджень авторки перебували також андроніми (як різновид антропонімів) у діалектному континуумі Донеччини (територія східностепового ареалу). Мовознавиця виділяє чотири групи неофіційних найменувань: 1) демінутивно-гіпокористичні варіанти імен; 2) неофіційні присвійні деривати від імен та прізвищ; 3) індивідуальні прізвиська найрізноманітнішого походження та мотивації; 4) сімейно-родові спадкові вуличні назви. В аналізованому ареалі андроніми, утворені за допомогою субстантивних і посесивних суфіксів, – активний розряд найменувань заміжніх жінок за чоловіком. До традиційних зараховано андроніми з суфіксами *-их(а), -к(а), -ш(а), -ов, -ев (-єв)*, інші значно поступаються своєю активністю [139].

Об'єктом наукової студії В. М. Пачевої стали морфологічні особливості українських запорізько-надазовських говірок (дослідження проведено на території Бердянського, Приморського, Приазовського, Мелітопольського та Якимівського районів Запорізької області). Для проведення аналізу відібрано села, які виникли в ХІХ – на початку ХХ століття і де корінне населення становить не менше як 70 %. У словозміні досліджуваних говірок простежено помітні відмінності від інших діалектів та літературної мови, які стосуються переважно фонетичного оформлення відмінкових форм. Наприклад, у називному відмінку іменників середнього роду II відміни множини зафіксовано словоформи на *-iŷ / -oŷ*: *с'і¹дл'іŷ, м'е¹троŷ* та ін.; у прикметниках спостережено форми родового, давального, орудного і місцевого відмінків жіночого роду на *-oŷ*: *б'і¹лоŷ, доб¹роŷ* та ін.

Проаналізовані морфологічні відмінності українських говірок Запорізького Надазов'я засвідчують їхню спорідненість із південно-східним степовим, а в окремих випадках – із полтавським та слобожанським ареалами [131].

Об'єктом досліджень Я. С. Білик стали просторові дієслівні конструкції з прийменником *n'id* ($^l non'id$, *z-n'id*, *z-^l non'id*) у східностепових говірках, які реалізовані за допомогою родового (Р. в.), знахідного (З. в.) та орудного (О. в.) відмінків іменного компонента. Усі засвідчені конструкції з прийменником *n'id* ($^l non'id$) авторка розподіляє на групи, що означають: 1) дію чи рух, які спрямовані конкретно під певний об'єкт або предмет; 2) дію чи рух, які мають функцію наближення; 3) дію чи рух, які спрямовані на відкритий простір; 4) дію чи рух, які направлені до нижньої частини об'єкта. Найчастіше у досліджуваних говірках використовують дієслівні сполучення з прийменником *n'id* ($^l non'id$) + З. в. чи О. в. Структури з $^l non'id$ + О. в. семантично близькі до конструкцій з прийменником *n'id*. Дуже рідко трапляються дієслівні словосполучення з прийменником *z-n'id* + Р. в. Строкатістю вживання відзначаються конструкції з прийменником *z-^l non'id* + Р. в. [10].

Підкреслимо, що вивчення словникового складу українського східностепового простору репрезентовано значною кількістю наукових праць, у яких мовознавці аналізують становлення лексичного складу, структурної організації лексики, особливості семантичних відношень у словосполученнях, принципи побудови фразеологічних одиниць тощо.

1.2. Дослідження метеорологічної та астрономічної лексики української мови

Метеорологічна та астрономічна лексика належить до давніх і водночас стійких шарів лексики української мови, значна кількість одиниць якої наявна в слов'янській номінативній системі. Дослідження метео- та астролексики сучасних слов'янських мов, зокрема української, входить до складу активно розроблюваної проблематики лексикологічних студій. Останнім часом у мовознавстві

з'являються розвідки, присвячені вивченню діалектних метео- та астроназв, що свідчить про перспективність опису діалектної лексики в цілому, розвиток діалектної лексикографії та створення регіональних і національних атласів для історичного дослідження слов'янських мов тощо.

Досліджувана метеолексика багата та різнопланова за обсягом, має у своїй структурі давні з погляду походження найменування, містить широкий ряд номінацій, а саме: 1) назви загальних понять; 2) емоційно забарвлені назви погодних явищ; 3) фразеологічні одиниці; 4) назви звичаїв, прикмет, пов'язаних із конкретними реаліями.

Вивченню лексики народної метеорології на тлі слов'янського лексичного фонду присвячено кандидатську дисертацію М. М. Кондратенка, у якій подано ономасіологічний опис назв деяких природних явищ (атмосферних опадів – дощу, снігу, граду; різновидів сніжного та льодового покриву, інею, паморозі; акустичних та світлових атмосферних явищ – грому, блискавки, райдуги; хмар, переміщення повітряних мас – вітрів) на матеріалі різних слов'янських діалектів центральних та маргінальних мовних зон. Автором виділено лексеми на позначення природних явищ, їхні аналітичні найменування, типи семантичної мотивації в назвах, а також лексичні взаємозв'язки різних слов'янських говірок. У процесі дослідження було спостережено, що позначення природних явищ представляють собою або окремі лексеми, або поєднання слів різного ступеня стійкості. Лексеми, що позначають природні явища, демонструють різні принципи найменувань. Із-поміж згаданих принципів можна відзначити ті, які представлено як загальні для різних слов'янських говірок. До таких варто віднести номінації предметів та явищ за деякими особливостями зовнішнього виду, формами і характером протікання [85].

О. А. Могила, характеризуючи українську діалектну лексику, розглядає ЛСГ, об'єднані за походженням атмосферних і метеорологічних явищ. Мовознавиця виділяє найменування погоди та атмосферних опадів (погода, дощ, град, крупа, сніг), номінації продуктів конденсації водяної пари (хмара, роса, туман, іній, ожеледиця), назви електричних та світлових явищ в атмосфері (блискавка, грім,

гроза, райдуга) та номени, пов'язані з рухом і температурою повітря (мороз, відлига, спека, вітер) тощо. Метеолексика українських говорів постає у вигляді єдиної макросистеми, що поділяється на ряд ЛСГ, тісно пов'язаних між собою семантично. Весь словниковий склад у роботі поділено на частини, компоненти яких об'єднано на підставі загальної семантики і протиставлено за низкою диференційних ознак [109].

Особливості вербалізації концепту *weather* /погода в англійській та українській мовних картинах світу висвітлює Т. О. Мизин. Зосереджуючи увагу на поняттєвому складникові зазначеного поняття, авторка виділяє його лексико-семантичні поля, аналізує оцінну роль словотворчих засобів, синонімічні ряди компонентів, а також визначає універсальні й національно-специфічні засоби вербальної маніфестації концепту, для розуміння й вивчення якого виокремлює два основних підходи: з погляду лінгвокогнітології та лінгвокультурології. Підсумовуючи, лінгвістка зауважує, що погодні явища мають велику цінність у концептуальній картині світу, в обох досліджуваних мовах складники лексико-семантичного поля характеризує великий комунікативно-прагматичний потенціал [103].

На основі експедиційних записів у північних районах Волинської, Рівненської, Житомирської, Київської областей та від переселенців із Чорнобильської зони відчуження О. О. Васянович сформував словник народної метеорологічної термінології Правобережного Полісся. Праця має швидше експериментальний характер і щодо вибірки термінів і термінологічних словосполучень, і щодо способу подачі їх визначень. Проаналізований матеріал дає змогу стверджувати про його лексичну, фонетичну, семантичну спорідненість із загальноукраїнським та загальнослов'янським [22].

Не обійшли увагою автора сучасні метеорологічні знання та вірування гуцулів у Верховинському та сусідніх районах Івано-Франківської області. Спостерігаючи за ранковою зорею, сходом сонця, виглядом зоряного неба і за самими зорями, веселкою, помічаючи взаємозв'язок між місяцем і погодними явищами, жителі Гуцульщини згадують прикмети, пов'язані з прогнозуванням

погоди. О. О. Васянович наголошує, що в досліджуваному просторі підґрунтям багатьох прикмет у народній метеорології слугують спостереження за поведінкою птахів, тварин, комах, а також реакція рослин [23].

Н. І. Гаврилук на основі словників сучасних китайської та української мов описує загальні лінгвістичні та окремі граматичні особливості метеорологічної лексики, яка, позначаючи погодні явища, характеризує загальний стан погоди; температурні й атмосферні явища; рух повітря; атмосферну вологу й опади; шум вітру, дощу і грому. Цікавим є те, що в обох мовах із-поміж метеонімів переважають ідеографічні, рідше – стилістичні. У мовній картині світу аналізованих народів спостережено спільність універсального і специфічного, загальнолюдського й етнонаціонального [29].

У науковій розвідці Т. В. Громко на матеріалі говірок Кіровоградської області проаналізовано ЛСГ «грим», одну з найбільш давніх і стійких тематичних груп, яка зберегла архаїчні риси семантики. Специфічним явищем під час дослідження номенів, виявлених на позначення грому, є виділення мовознавицею маркувальних ознак: пора (сезон) грому, міцність звуку грому, наявність / відсутність блискавки під час грому, віддаленість фіксації грому, компоненти яких об'єднуються на основі спільної чи близької семантики і протиставляються рядом диференційних ознак. Щодо більшості зафіксованих номінацій спостережено паралелі в інших українських говірках [41].

Діалектний матеріал, зібраний на території Полісся в 1974–1976 рр. у результаті польової роботи за допомогою спеціального питальника, став колом наукових зацікавлень М. І. Толстого та С. М. Толстої. Дослідження засвідчило, що аналізований континуум характеризує безліч форм язичницького обряду викликання дощу, загальний набір яких може послугувати основою для порівняльно-історичних та порівняльно-типологічних досліджень у межах слов'янського етнічного обширу. Значну роль відіграє географічне розташування Полісся, його віддаленість від балкано-слов'янської макрозони і ряду інших архаїчних макро- і мікрозон, фізико-географічні особливості, серединне положення в слов'янському етно-діалектному континуумі і близькість до

території слов'янської прабатьківщини. Учені розглядають особливості колодязя в обряді викликання дощу; причини засухи та пов'язані з ними заборони; поливання, обливання водою і занурення у воду під час засухи; орання і копання землі в обрядах викликання дощу; руйнування мурашника як спосіб викликання дощу тощо. Розглянуті полісько-сербські та полісько-болгарські відповідники мають переважно генетичний, а не типологічний (заснований на спільності духовної структури та умов) план [176].

Метеорологічна лексика подільського говору, а саме її структурна організація та лексична мотивація, привернула увагу І. В. Гороф'янюк. Дослідження проведено на основі «Словника буковинських говірок» за ред. Н. В. Гуйванюк (СБГ), «Словника українських говорів Одещини» за ред. О. І. Бондаря (СУГО), «Словника подільських говірок» Д. М. Брилінського (СПГ) та «Словника говірок Вінниччини» (СГВ), укладеного М. Т. Доленком та ін. у 60–70-х рр. ХХ століття. Усі метеонімації авторка розподіляє на назви явищ природи, метеорологічних процесів, різновидів погоди, астрономічних явищ, місяців та періодів дня, пов'язаних зі станом природи, у межах яких виділено лексичні підгрупи. Цікаво те, що діалектним назвам природних явищ властиві різні способи семантичної мотивації. Засвідчена подільська метеорологічна лексика становить широкий корпус мотивованих номенів [32].

Дослідження найменувань явищ природи в англійській, німецькій, іспанській, українській і російській мовах отримало розвиток у праці А. Ф. Малюги. Встановлено, що в аналізованих мовах згадані назви за своїм походженням поділяють на три основні групи: питома (успадкована та власна лексика), запозичена і лексика невідомого походження. Авторка здійснює аналіз семантики назв явищ природи на синхронійному рівні з урахуванням основних ознак, що реалізовані в прямому значенні номінацій. Тематично простудійовані номени складають три групи (атмосферні, гідрологічні та геологічні явища), які далі (атмосферні та гідрологічні) поділено на підгрупи. Спільне для досліджуваних мов те, що група атмосферних явищ найчисленніша, оскільки саме вони впливають на людину кожного дня. Вивчення фразеологічних одиниць із

компонентом найменувань явищ природи засвідчило, що вони представляють собою значну частину фразеосистем кожної із зіставлюваних мов. Найбільшу продуктивність фразеологізми цього типу виявляють в іспанській, найменшу – у російській мові [102].

Отже, метеонімени стали предметом вивчення і в споріднених (слов'янських), і в неспоріднених мовах. Номінації явищ природи досліджено в різних аспектах на матеріалі певних діалектних ареалів. Часто науковці наводять лексичні й семантичні паралелі, описують їхні особливості та структуру, представляють класифікації ЛСТГ, виділяють семантичні опозиції тощо.

Астрономічна лексика посідає важливе місце в українському говірковому просторі. Вивчення астронімів має істотне значення для становлення ономастики як системи, бо астронімени оперують назвами реальних об'єктів дійсності і презентують лексику, іноді дуже давню за походженням, що є важливим для вивчення української мови.

Л. М. Синишин простудіювала одну з тематичних груп української онімної лексики – астронімічні назви, зокрема простежила процес становлення й еволюції форми називання астроніма, що тісно пов'язаний зі звичаями й особливостями духовної культури народу, його історією. Виявлено, що назви *сонце, місяць, зоря* відображають поняття, які були сформовані носіями мови в процесі їхньої пізнавальної діяльності, і є позначеннями або номінативними знаками реалій, які їх оточують. Астронімічна лексика як компонент мовної системи підпорядкована її закономірностям, але має низку специфічних ознак, які зумовлені семантикою. Астроніми *сонце, місяць, зоря* мають дуалістичну природу, тобто залежно від значення можуть уживатися то як власні, то як загальні назви: *Сонце – сонце, Місяць – місяць, Зоря – зоря* [152].

Важливою в українському мовознавстві є праця І. Ю. Підгородецької, у якій проаналізовано образно-символічний потенціал космонімів як засобів вербалізації краси природи на матеріалі творів української дитячої літератури другої половини ХІХ – початку ХХ ст. У процесі дослідження авторка доходить висновків, що космоніми (*сонце, зорі, місяць, небо*) мають образотворчий потенціал завдяки

своєму символічному наповненню, що утворює їхню позитивну конотацію і високий рівень виражально-зображальних можливостей. Мовні образи космогонічних об'єктів здебільшого фольклорні в основі. Про це свідчать народнопоетичні метафори й епітети, до складу яких входять космоніми. На мовному рівні І. Ю. Підгородецька простежила стійкі синтаксичні зв'язки лексем *сонце, місяць, зорі, небо* зі словами, які у своїй семантичній структурі мають сему «світло» [133].

Вивченню космонімічного фрейма (власних назв природних космічних об'єктів та частин їхньої поверхні) присвячено працю О. Ю. Карпенко. У ній проаналізовано космоніми та астроніми, наголошено на спробах розмежування цих термінів. Мовознавиця зазначає, що після виникнення й упорядкування сузір'їв Міжнародним астрономічним союзом з'явилися словесні назви найяскравіших зірок, яких існує близько 300. У розвідці представлено дві зведені таблиці, в одній із яких простежено динаміку кількісного зростання відкритих супутників планет за чотирма джерелами – довідником П. Г. Куликовського, довідником «Древо пізнання», ілюстрованим довідником І. Морісона й М. Пенстон «Зірки та планети» й інтернет-енциклопедією «Вікіпедія», в іншій – кількість зареєстрованих малих планет за такими джерелами: «Космонавтика: маленька енциклопедія», «Довідник любителя астрономії» П. Г. Куликовського, ґрунтовною працею «Назви зіркового неба» Ю. О. Карпенка та окремим дослідженням «Ефемериди малих планет на 1992 рік» [75].

Працюючи над питанням динаміки української астронімії XI–XVIII століть, О. М. Тріль на матеріалі картотек українських історичних словників (XIV–XV, XVI – першої половини XVII століть Є. К. Тимченка) провела лексико-семантичний аналіз загальних назв, що позначають поняття «група зірок», дослідила назви нічного світила в пам'ятках української мови, зокрема лексему *солнце* та номени на позначення нічного світила – *мѣсяць* (*мѣсяць*) та *луна*, що успадковані праслов'янською мовою з праїндоевропейської і разом із похідними утвореннями становлять старожитну частину словника української мови, а також вивчила назви сузір'їв в українській мові XVI–XVII століть, указавши, що в

основі номінацій власних назв мікрогрупи «сузір'я» – асоціативний зв'язок. Основна риса української народної астронімії – використання дублетних назв для того самого об'єкта зоряного неба [182–184].

А. А. Плечко в праці «Місяць у традиційних уявленнях поліщуків та його номінація в середньополіських говірках» зосередила увагу на народних віруваннях про місяць як небесне світило. Зроблено спробу увести до наукового обігу поліський автентичний матеріал народних уявлень про місяць, що надає можливість виявити й дослідити систему поліських звичаїв, обрядів, прикмет щодо зазначеного об'єкта неживої природи та варіанти його номінації. Поліські назви місяця як небесного тіла представлені лише фонетичними варіантами (¹м'іс'ац, ¹м'єс'ац), що свідчить про їхню давність (належать до індоєвропейського шару лексики). Дещо більшу варіативність, представлену, крім фонетичних, ще й словотвірними варіантами, виявляють середньополіські назви фаз місяця (моло¹д'ік, моло¹дик, молоди¹чок, пуд¹поўна, ¹поўний ¹м'єс'ац, ¹поўна, ста¹рий ¹м'єс'ац, на іс¹ход'є). Повагу до цього персоніфікованого об'єкта відображено в ласкавих звертаннях до нього [135].

Цікавою в українському мовознавстві є праця О. М. Богущ, у якій здійснено аналіз української астрономічної термінології кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. Дослідниця встановила, що лексико-семантичні явища гіперо-гіпонімії, полісемії, синонімії, антонімії, омонімії в досліджуваній термінології мають свою специфіку, яка засвідчує відносну самостійність астрономічної термінології як підсистеми української літературної мови. Творення термінів базоване на словотвірних тенденціях у системі мови. На ранніх етапах розвитку астрономічної терміносистеми лексико-семантичний спосіб малопродуктивний. Найчастіше використовувалася морфологічна деривація, представлена афіксацією, осново- та словоскладанням. Найбільшу активність в українській астрономічній термінології виявляла суфіксація, за допомогою якої утворено слова з новим лексичним значенням. Мовознавиця виділяє 15 тематичних груп астронімів, із-поміж яких цікавим є віднесення до них назв відрізків часу, як-от: *день, ніч, доба, пора року* та

ін. Вважаємо, що цю групу лексем доречніше розглядати у сфері календарно-часової лексики [12].

Структура, функціонування та розвиток астрономічної термінології української мови стали предметом дослідження А. Ф. Соломахіна, який здійснив аналіз української астротермінології з огляду на її предметно-поняттєву організацію. Відповідно до семантики лексичних одиниць з астрономії та їхнього функційного призначення запропоновано класифікацію цього шару лексики за 10 тематичними групами: 1) «Астрометрична термінологія», 2) «Терміни небесної механіки», 3) «Астрофізичні терміни», 4) «Космогонічні терміни», 5) «Термінологія зоряної астрономії», 6) «Планетологічна термінологія», 7) «Археoaстрономічна термінологія», 8) «Назви астрономічних інструментів», 9) «Назви небесних тіл», 10) «Космологічна термінологія». Така тематична класифікація свідчить про своєрідну системну організацію астрономічної лексики, що є сукупністю взаємопов'язаних елементів. Одночасно не можна між виділеними шарами лексики визначити чітких меж, що вказує на відкритість тематичних груп [161].

О. І. Радченко аналізує астрономічну лексику української мови як вияв давнього міфологічного світобачення, досліджуючи назви неба, Сонця, Місяця, загальні номінації зірки, зорі, а також назви окремих зірок, сузір'їв, Чумацького Шляху. Автор наголошує на тому, що, окрім поширених наукових номінацій зірок і сузір'їв, у багатьох мовах відома низка власних, народних астронімів. У дослідженні зроблено порівняння астрономів української, російської, церковнослов'янської, сербської, давньогрецької та інших мов, зауважено, що українські астроназви найчастіше походять із праслов'янської мови [144].

Астрономічна лексика та українська наукова фантастика зацікавила О. С. Осадчу, яка акцентувала увагу на тому, що Сонце, Місяць, зорі та доступні для спостереження неозброєним оком планети здавна виступали об'єктами міфологічного осмислення, персоніфікації, сакралізації. Авторка відзначає, що згадки про небесні світила є в античній та новітній художній літературі. У праці представлено становлення астрономічної лексики в цілому, окремо подано

етимологію назв сузір'їв у контексті історії астрономії й міфології, а також досліджено твори сучасної наукової фантастики, що дало змогу побачити особливості функціонування й контексти астронімів в авторському осмисленні [68].

Зазначимо, що астрономіації стали об'єктом дослідження чималої групи вчених. Мовознавці здійснили аналіз назв небесних світил, класифікуючи їх за певними ознаками або належністю до окремих сфер, простежили формування астротермінів на базі давніх мов. Під час вивчення астроназв науковці використовували народні прикмети, звичаї, вірування, що допомагало зрозуміти природу найменувань та мовну поведінку окремого народу.

Висновки до розділу 1

1. Дослідження лексики східностепових говірок бере свій початок у 80-х рр. ХХ століття з наукової розвідки Л. Д. Фроляк. Відтоді маємо чималу кількість мовознавчих студій, у яких проаналізовано назви рослин, одягу, страв і напоїв, сімейні обряди, географічну апелятивну та сільськогосподарську лексику, номінації рис людини, антропоніми та ін.

2. Спостережено описи різних ТГЛ, класифікації ЛСГ, компоненти яких об'єднано на основі спільних ознак семантики, а протиставлено за диференційними ознаками, наведено особливості засвідчених номінативних одиниць тощо. Істотним визнано вплив російської мови на говіркову східностепову систему, унаслідок якого зафіксовано чималу кількість запозичень. Проаналізовані лексеми мають також відповідники в інших українських діалектах. Вторинні найменування дуже часто є результатом метафоризації, рідше – метонімізації та евфемізації.

3. Метеорологічна та астрономічна лексика посідає особливе місце в сприйнятті людиною світу і становить значний інтерес як об'єкт дослідження багатьох науковців, адже саме явища природи та астрооб'єкти тісно пов'язані з матеріальною та духовною культурою людей і впливають на їхню господарську діяльність.

4. Аналізуючи метео- та астроніми, мовознавці порівнюють функційні особливості діалектної лексики однієї мови з іншою, виявляючи спільні та відмінні риси, фіксують дуалістичну природу назв і випадки, коли ту саму реалію позначають декількома поняттями; наголошують на тому, що терміносистема будь-якої групи лексики формується впродовж тривалого часу і має у своєму складі запозичення з різних мов.

РОЗДІЛ 2

МЕТЕОЛЕКСИКА В СХІДНОСТЕПОВИХ ГОВІРКАХ

2.1. Назви на позначення погоди. Зазначена ЛСГ містить номінації хорошої, поганої, сухої вітряної погоди, ясного, сонячного та погожого, сприятливого дня, безхмарної погоди та ін. (усього 11 сем).

Найменування семи **‘гарна сонячна літня погода (день)’** (к. 1) в аналізованій говірковій групі ілюстровано номінативними одиницями та їхніми варіантами, із-поміж яких:

1) іменники: *по¹года* (3 н. пп.: 5, 9, 19) (і фонетичні варіанти *по^{a1}года* – н. п. 1, *па¹года* – н. п. 1), демінутив *по¹годон'ка* (2 н. пп.: 14, 17), дериват *го¹дина* (н. п. 1) (і фонетичні варіанти *го^{a1}дина* – н. п. 1, *га¹дина* – н. п. 1);

2) прислівники: *сон'ач'но* (3 н. пп.: 2, 10, 21), *не^uхмарно* (н. п. 2), *тепло* (н. п. 2), *йасно* (2 н. пп.: 6, 8), *жарко* (н. п. 6), *хара¹шо* (н. п. 10);

3) субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією): *хо^{a1}роша по¹года* (2 н. пп.: 2, 3) (і фонетичні варіанти *ха¹роша по¹года* – 15 н. пп.: 5–7, 9, 11, 14–16, 21–24, 26–28, *ха¹роша по^{a1}года* – 3 н. пп.: 1, 18, 29, *ха¹роша па¹года* – 2 н. пп.: 1, 25) (та варіанти *по¹года ха¹роша* – н. п. 10, *па¹года ха¹рошайа* – н. п. 4), *прек¹расна по¹года* (н. п. 21), *гарна по¹года* (н. п. 21), *сон'цева по¹года* (н. п. 21), *к¹ласна по¹года* (н. п. 21) (і варіант *по¹года клас* – н. п. 27), *по¹гожа по¹года* (н. п. 9), *йасна по¹года* (н. п. 9), *сон'ач'на по¹года* (3 н. пп.: 9, 15, 21) (і морфологічний варіант *сон'ач'найа по^{a1}года* – н. п. 29), *ха¹роша го¹дина* (2 н. пп.: 5, 9), *гарна го¹дина* (н. п. 12), *ха¹рошиї ч'ас* (н. п. 1), *по¹гожиї ден'* (н. п. 5), *ха¹рошиї ден'* (н. п. 13), *у¹дач'ниї ден'* (н. п. 16), *сон'ч'ко ха¹роше* (н. п. 20);

4) фразеологічний зворот: *с¹тало на по¹год'ї* (н. п. 6);

5) порівняння: *сон'ч'ко йак¹ йаблuch'ко* (н. п. 27).

Один діалектоносій прогнозує погоду за димом у димарі: *йак¹шо дим с дима¹р'а с¹телиц':а / то по¹года пом'їн'айец':а / а йак¹шо ¹р'івно їде / то ¹буде ха¹роша по¹года* (н. п. 21).

Найчастотніше використання субстантивно-атрибутивного словосполучення *ха¹роша по¹года* та його варіантів (24 н. пп.), менш уживані номени *го¹дина* (1 н. п.), *по¹года* (6 н. пп.) та їхні варіанти, які спостережено й у сучасній українській літературній мові [СУМ II, с. 102; VI, с. 615], а також словосполучення *ха¹роша го¹дина* (2 н. пп.). Згадані субстантивно-атрибутивні словосполучення та лексеми відповідно (*по^{а1}года : го^{а1}дина, ха¹роша по¹года : ха¹роша го¹дина*) у 3 н. пп. використовують як синонімічні назви. Інші засвідчені апелятиви нерегулярні.

Окремі зафіксовані номінації та словосполучення містять паралелі в інших говіркових групах. У західнополіському ареалі побутує лексема *погóда* зі значенням ‘спокійний стан атмосфери (без хмар, без опадів, без вітру)’, ‘тс, що бедрик (сонечко семикрапчасте)’ [АЗП I, с. 13; II, с. 59], у нижньонаддніпрянському – іменник *погóда* ‘сильний вітер із дощем, буря’ [ЧНН III, с. 144], у гуцульському – номени *годíна* із семантикою ‘негода’, ‘погода (взагалі)’ [ГГ, с. 46], *годíна* ‘гарна погода’, *погóда* ‘згода’, ‘сонячна погода’ [ПГГ, с. 36, 145], в одеському – словосполучення *стояти на погóді* ‘встановитися гарній погоді’ [СУГО, с. 157], у бойківському – маніфестант *годíна* ‘година’, ‘погода’, ‘смерть’ [БГО I, с. 178], у лемківському – номінації *погóда* ‘погода’ [ДЛС, с. 256], *годíна* ‘настінний годинник’, ‘година, одиниця виміру часу’, ‘час, пора дня’ [ПЛГ, с. 60]. Як бачимо, згадані репрезентанти мають тотожні та відмінні значення.

Про використання найменувань *по¹года, го¹дина* (без означень) та субстантивно-атрибутивних словосполучень *хо¹роша по¹года, ¹гарна по¹года, ¹йасна по¹года, ¹сон'ачна по¹года, (пре)к¹расна по¹года* зі значенням ‘добра погода’ в говірках південно-західного наріччя свідчить АУМ [АУМ II, к. 354, коментар, с. 80].

У процесі називання сем на **позначення ясного, чистого, світлого, сонячного та погожого, погодного, сприятливого дня (погоди)** мовці послуговуються подібними до згаданих вище найменувань. Зафіксовано

субстантивно-атрибутивні словосполучення ¹сон'ачний ден' (17 н. пп.: 2, 4, 7, 9–11, 14, 15–19, 21–23, 26, 28) (і фонетичні варіанти ¹сон'ачний д'ен' – н. п. 13, ¹солн'ечний ден' – 4 н. пп.: 9, 23, 24, 27, ¹солн'ечний д'ен' – 2 н. пп.: 4, 29, ¹сон'ашний ден' – н. п. 21), по¹гожій ден' (10 н. пп.: 2, 5–7, 9, 12, 14, 16, 17, 27), по¹гожа д¹нина (н. п. 21), хо¹роший ден' (2 н. пп.: 11, 15) (і фонетичні варіанти хо^aроший ден' – н. п. 2, ха¹роший ден' – 6 н. пп.: 3, 9, 11, 12, 20, 23, ха¹роший д'ен' – н. п. 4), ¹самий ха¹роший ден' (н. п. 7), ¹гарний ден' (4 н. пп.: 6, 14, 15, 24), ¹йасний ден' (10 н. пп.: 7, 9, 10, 18, 19, 24, 26–29) (і фонетичний ¹йасний д'ен' – н. п. 25 та акцентний варіанти йас¹ний ден' – 3 н. пп.: 12, 21, 22), зам'і¹ч'ат'ел'ний ден' (н. п. 22), к¹ласний ден' (н. п. 22), жар¹кий ден' (н. п. 23), ¹теплий ден' (5 н. пп.: 8, 9, 14, 21, 28), в¹далий ден' (2 н. пп.: 6, 12), спри¹ятливий ден' (2 н. пп.: 9, 19), ч'у¹довий ден' (н. п. 14), ¹добрий ден' (н. п. 15).

Носії східностепової говірки зазначають особливості сонячного дня, наголошуючи на спекотному морському кліматі досліджуваної місцевості: йак¹шо ¹сил'но ¹сон'ачний / у нас ¹б'іл'ше морс'ка те^aматика / то в нас би ска¹зали жар¹кий ден' / це ¹йесл'і ¹дуже ¹сон'ачно (н. п. 23), а також варіанти його найменувань, що залежать від віку інформантів: ста¹р'і ¹л'уди ка¹зали ¹сон'ашний / ми вже / б'іл'ш моло¹де поко¹л'ін':а / ¹теплий / ¹сон'ачний / йас¹ний ка¹зали (н. п. 21).

Не оминули увагою і сприятливий день для висаджування городини, зауваживши, що тепла, ясна погода якнайкраще підходить для цього заняття: по¹гожій / спри¹ятливий / ¹йасний / ¹теплий / ¹сон'ачний ден' / дл'а по¹садки / то вс'о ¹добре (н. п. 9). Погожі дні також ототожнено з початком літнього сезону: ми з^e д'іт'ми ¹йїздили на тур¹базу і от йак¹раз по¹гож'і дн'і бу¹ли дл'а за¹гара (н. п. 12).

У межах згаданої семи виявлено окремі номінативні одиниці, пов'язані з хорошою погодою, сприятливим часом, а також станом, що їх супроводжує, які вжито із семантикою гарного безхмарного дня (погоди).

Порівняно невисоку функційну активність виявляють:

1) прислівники: *йасно* (3 н. пп.: 2, 8, 9), *хара¹шо* (н. п. 2);

2) субстантивно-атрибутивні словосполучення: *ха¹роша по¹года* (4 н. пп.: 2, 10, 16, 23) (і фонетичний варіант *ха¹роша по^aгода* – 2 н. пп.: 3, 18), *нор¹мал'на по¹года* (н. п. 10), *зам'і¹ч'ат'ел'на по¹года* (н. п. 21), *солн'еч'на по¹года* (н. п. 23), *добрий час* (н. п. 17) (подано з ремаркою «сприятливий час»), *ха¹роше в'рем'а* (н. п. 22);

3) фразеологічний зворот: *на по¹год'і ¹бути* (н. п. 2);

4) інші конструкції: *п¹росто п¹р'ел'ес'т' по¹года* (н. п. 21), *хмар н'і^eма / сон'і^eч'ко* (н. п. 4), *соне^uч'ко на неб'і* (н. п. 20), *соне^uч'ко с'в'іте* (н. п. 21).

Спорадичне вживання словосполучень *йасний ден'*, *гарни ден'*, *сон'ачний ден'*, *хо¹роше ве¹ремн'а*, *добрий час* та прислівника *йасно* із семантикою 'добра погода' фіксує АУМ на території південно-західного наріччя [АУМ II, к. 354, коментар, с. 80].

Один з інформантів згадує прислів'я, пов'язане з теплою, хорошою погодою: *хто вмер / ¹буде кайац':а // це та¹ка пос¹лов'іца йес'т' / йак ¹дуже ха¹роша по¹года // о¹це в нас на ба¹зар'і / з¹наййш / прийі¹жайем вс'і / каже^uм / с'о¹годн'і хто вмер / ¹буде кайац':а // в'ін же ж^u не^u може кайац':а / ц'а л'у¹дина / бо йо¹го не^uма / це п¹росто та¹ка пос¹лов'іца* (н. п. 16).

Як бачимо, гарний теплий день (погоду) мовці найчастіше асоціюють саме з хорошою ясною погодою, що засвідчено паралельними синонімічними формами лексем.

Сема '**погода, коли на небі немає хмар**' має репрезентанти (зокрема й варіанти), які за своєю структурою та функційною активністю неоднорідні. Серед маніфестантів цієї семи виділено:

1) прислівники: *йасно* (5 н. пп.: 3, 5, 6, 10, 12), *бе^uз^cх¹марно* (6 н. пп.: 7, 12–14, 18, 19) (і фонетичний варіант *бе^uсх¹марно* – 4 н. пп.: 4, 5, 10, 25), *бе^uзоблач'но* (7 н. пп.: 15, 16, 21, 24, 26–28) (і фонетичний варіант *бе^uзоблач'но^a* – 2 н. пп.: 20, 29);

2) субстантивно-атрибутивні словосполучення: *йасна погода* (3 н. пп.: 2, 9, 13), *хариша погода* (н. п. 9), *безоблачна погода* (н. п. 2), *безхмарна погода* (2 н. пп.: 2, 21), *сонячний ден'* (н. п. 9) (і фонетичні варіанти *сон'яшний д'ен'* – н. п. 4, *солнечний ден'* – н. п. 23), *безхмарний ден'* (н. п. 9), *гарний ден'* (н. п. 9), *йасне небо* (н. п. 9) (і морфологічний варіант *йаснойе небо* – н. п. 4), *чисте небо* (2 н. пп.: 6, 22), *голубе небо* (н. п. 9);

3) інші конструкції: *немає хмар* (н. п. 7) (і варіант *немає хмар* – 2 н. пп.: 11, 12), *в небі немає ні обличка* (н. п. 21), *невидно жодної хмаринки* (н. п. 21).

Найуживаніші прислівники *безхмарно* (10 н. пп.) (представлений і в «Словарі української мови» з семантикою ‘безоблачно’ [ГУМ I, с. 47]) та *безоблачно* (9 н. пп.) і їхні варіанти. Маніфестант *йасно* (5 н. пп.) характеризує менша функційна активність.

Особливостями найменування безхмарної погоди в одному з досліджуваних н. п. не переймаються, натомість зауважують синонімічні лексеми, пояснюючи це так: *йасно / немає хмар / безхмарно / як скоріше на язик упаде / так і можна сказати* (н. п. 12). Цікаво, що відсутність хмар на небі зранку передбачає ясну погоду впродовж усього дня: *немає хмар с утра / не буде сьогодні дощ* (н. п. 11).

Репрезентанти семи **‘суха вітряна погода’** – іменники *сухо в'ї* (5 н. пп.: 9, 10, 17–19) (і фонетичний варіант *суха в'є* – н. п. 24), *вітер* (н. п. 6) (і фонетичний варіант *ветер* – н. п. 4), *духовка* (н. п. 24), прислівники *сухо* (н. п. 6), *вітрен:о* (н. п. 18), дієслово *сушит'* (н. п. 10), субстантивно-атрибутивні словосполучення *суха погода* (н. п. 10) (і морфологічний варіант *сухайа погода* – н. п. 4), *сухий вітер* (2 н. пп.: 9, 10), *сухий ден'* (н. п. 14), інші конструкції: *вітер надвор'ї* (н. п. 18), *ни л'яку немає* (н. п. 6). У 3 н. пп. виявлено один і два реалізатори семи відповідно, у 2 н. пп. – три, лише в 1 н. п. – чотири. Спостережено особливості зазначеної погоди, яку супроводжує подув сухого гарячого вітру, що негативно впливає на шкіру обличчя: *вітер дме і трошки*

*ни*¹*л'аку* / *жа*¹*ру не*^u*се* // *зуби* / *л'и*¹*цо* *сушит* / *це га*¹*р'ач'ий* *воздух* / *ду*¹*ховка*
кажут' (н. п. 24).

Деякі з засвідчених лексем ілюстровано в інших українських діалектах. Наприклад, у поліському ареалі – коротку форму прикметника *сухі* із семантикою ‘висохлий’, ‘худий’, ‘давній (про слід звіра)’ [АЗП II, с. 187], номен *сухавей* ‘блискавиця без грому’ [ЛПГ, с. 208], у бойківському – номінацію *вітер* ‘вітер’ [БГО I, с. 131–132], акцентний варіант *сұхий* ‘худий’, ‘хоробрий’ [БГО II, с. 267], у лемківському – іменник *вітор* ‘вітер’ [ДЛС, с. 79], у західноволинському – репрезентант *сұхо* ‘сухість’ [КЗГ, с. 233], у гуцульському – прислівник *вітр'ино* ‘вітряно’ [ПГГ, с. 27], у закарпатському – апелятив *сұхий* ‘сухий’, ‘худий’ [ССХ, с. 346].

З метою номінації семи ‘**похмурий, темний, неясний день (погода)**’ мовці використовують іменники *не*^u*года* (4 н. пп.: 5, 16, 18, 24) (і фонетичний *н'і*¹*года* – н. п. 24 та словотвірні варіанти *не*^u*по*¹*года* – 2 н. пп.: 7, 17, *н'іна*¹*года* – 2 н. пп.: 4, 8), *м*¹*р'ака* (н. п. 28), прислівники *х*¹*марно* (3 н. пп.: 10, 20, 27), *п*¹*асмурно* (3 н. пп.: 9, 14, 19), *п*¹*ох*¹*муру* (н. п. 19), дієслівні форми *зат*¹*аг*¹*нуло* (н. п. 5) (і *зат*¹*а*¹*нуло* – н. п. 9, *зат*¹*аг*¹*ло* – н. п. 9), *нах*¹*мар'ілас'* (н. п. 25), субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) *по*¹*года* *па*¹*гана* (н. п. 10) (та *па*¹*гана* *по*¹*года* – н. п. 22) (і морфологічний варіант *по*¹*года* *па*¹*ганайа* – н. п. 10), *отв*¹*ра*¹*т'іт'ел'найа* *па*¹*года* (н. п. 8), *неспри*¹*йатлива* *по*¹*года* (н. п. 10), *п*¹*акосна* *по*¹*года* (н. п. 12), *па*¹*ганий ден'* (н. п. 9), *х*¹*марний ден'* (н. п. 26), речення *небо* *наконду*¹*басилос'а* (н. п. 19), *спо*¹*ганивс'а ден'* (н. п. 23).

Для позначення хмарного, безсонячного дня відповідний іменник супроводжують такими означеннями: *п*¹*асмурний* (13 н. пп.: 2, 6, 8, 9, 11, 14, 17, 21–23, 27–29), *х*¹*марний* (12 н. пп.: 2, 4–6, 8, 9, 13, 15, 18, 20, 22, 26), *не*¹*гожій* (н. п. 7) (і фонетичний *не*^u*гожій* – 4 н. пп.: 10, 17, 21, 25 та словотвірні варіанти *непо*¹*гожій* – 3 н. пп.: 5, 9, 14, *не*^u*по*¹*гожій* – 2 н. пп.: 15, 23), *х*¹*мурий* (н. п. 9) (і словотвірний варіант *п*¹*ох*¹*мурий* – 4 н. пп.: 7, 9, 12, 15), *т*¹*емний* (н. п. 9), *не*^u*йасний* (н. п. 9), *не*^u*насний* (н. п. 15), *неспри*¹*йатливий* (2 н. пп.: 9, 10), *по*¹*ганий* (н. п. 28) (і

фонетичний варіант *па¹ганий* – 2 н. пп.: 7, 27), *пло¹хий* (н. п. 11) (й акцентний варіант *п¹лохий* – н. п. 11), *с¹ірий* (н. п. 24), *гу¹дотний* (н. п. 26), *важ^uкий* (н. п. 26), *н¹іку¹дишин'ї* (н. п. 27), *дош'ч'о¹виї* (н. п. 27).

Сему **‘спекотний, задушливий (про день)’** представлено репрезентантами, серед яких:

1) іменники: *духо¹та* (2 н. пп.: 6, 22) (і фонетичний *духо^aта* – н. п. 3 та словотвірний варіанти *духо¹т'иш'ч'а* – н. п. 6), *за¹духа* (н. п. 5), *засуха* (н. п. 13), *с¹пека* (2 н. пп.: 17, 19) (і словотвірний варіант *спеко¹та* – н. п. 27), *пекло* (н. п. 26);

2) прислівники: *душно* (2 н. пп.: 13, 27), *парко* (3 н. пп.: 12, 13, 18), *спекотно* (н. п. 19);

3) субстантивно-атрибутивні словосполучення: *жар¹кий ден'* (8 н. пп.: 2, 6, 9, 18, 22, 23, 25, 26) (та акцентний варіант *жаркий ден'* – н. п. 9), *душний ден'* (4 н. пп.: 3, 5, 9, 17), *спекотний ден'* (2 н. пп.: 6, 22) (і фонетичний варіант *спе^uкотний ден'* – 2 н. пп.: 12, 14), *за¹душливий ден'* (2 н. пп.: 14, 26), *пар¹кий ден'* (н. п. 27);

4) інші конструкції: *душно / не^u проди^eх¹неш* (н. п. 2), *дихат' не^uма ч'ім / жарко^a* (н. п. 3), *паре / аж^u ди¹шат' н'еч'ем* (н. п. 13), *дихат' н'іч'ім* (н. п. 18), *та¹ка с¹пека / шо дихат' не^uма ч'ім* (н. п. 19), *душний ден' / аж^u дихат' н'іч'ім* (н. п. 25);

5) порівняння: *душно / аж^u паре* (н. п. 5).

У деяких коментарях виявлено особливості спекотної, задушливої погоди, які мовці пов'язують із випаданням дощу: *парко / ну то йесл'ї посл'е дож¹д'а с¹разу / а йесл'ї не^u було дож¹д'а і сухо / то д'ї парко не^u с¹каже^uш* (н. п. 12), *парко / це коли дожд' був і ви¹сока в¹лажнос'т' / во¹но існа¹р'айец':а* (н. п. 18), окремо згадано найспекотніший час упродовж дня: *пекло / во¹но ї було / це з^e два¹нац'атойї до п'ат¹нац'атойї* (н. п. 26).

Сему **‘вітряний (про погоду, день)’** виражено субстантивно-атрибутивними словосполученнями (зокрема з інверсією) *в'ітр'аний ден'*, *не^uгожий ден'*,

в'ітр'ана погода (і варіантом *по^aгода в'ітр'ан:а*) та реченнями *сил'но в'ітер дує*, *в'ітер дує вес' час*. Найбільш функційно навантажене сполучення *в'ітр'аній ден'* (7 н. пп.: 2, 3, 6, 9, 17, 20, 21), інші конструкції використано спорадично: *в'ітр'ана погода* (н. п. 9) (і варіант *по^aгода в'ітр'ан:а* – н. п. 15), *не^uгожий ден'* (н. п. 21), *сил'но в'ітер дує* (н. п. 20), *в'ітер дує вес' час* (н. п. 21).

Сему **‘дощовий (про погоду)’** окреслено безособовими дієсловами *задош'ч'ило* (н. п. 16), *зар'а'дило* (н. п. 26), субстантивно-атрибутивними словосполученнями, де означення має твірну основу *дош'ч'- / дожд'- / дож'д'- / дож'-* (*дош'ч'о'вий ден'* – 12 н. пп.: 2, 5, 7, 9, 12, 13, 17–19, 21, 28, 29, *дош'ч'о'ва погода* – 2 н. пп.: 16, 22, *дожд'о'вий ден'* – н. п. 7, *дож'д'ливий ден'* – н. п. 2, *дож'д'лівий ден'* – н. п. 25, *дож'лівий ден'* – н. п. 21), рідше – інші: *пасмурний ден'* (н. п. 24), *х'мурий ден'* (н. п. 24), *ха'роший ден'* (н. п. 5), фразеологічним зворотом *дош'ч' йак з в'ід'ра* (н. п. 16), порівнянням *йак небо прор'вало* (н. п. 16), реченням *і'де дош'ч'* (н. п. 24).

Діалектоносій описує явище неочікуваного рясного дощу влітку: *дош'ч'о'ва погода / смот'р'а в йа'кій пе'р'іод 'часу // йак'шо 'літом / так ка'зали / йак небо прор'вало / дош'ч' йак з в'ід'ра і'де / йак'шо 'дуже 'сил'ний* (н. п. 16).

То з негативним, то з позитивним значенням використовують сполучення-опозити: *х'мурий ден' : ха'роший ден'*, оскільки зазвичай чекають дощу для сільськогосподарських культур. У деяких н. пп. початок дощової погоди асоційовано із тривалістю дощу: *задош'ч'іло п'рамо на 'целу не'д'іл'у* (н. п. 9), *дош'ч'о'вий ден' / дош'ч'ит' вес' час* (н. п. 17), *дош'ч'о'вий ден' / дош'ч' без^e к'ін'ця і к'райу* (н. п. 27).

Для семи **‘негода, погана дощова погода’** (к. 1) характерні іменники *с'л'акот'* (8 н. пп.: 1, 9, 14, 17, 19, 21, 22, 27) (і фонетичні *с'л'ако^aт'* – н. п. 25, *с'л'акат'* – н. п. 29, *ск'л'ако^aт'* – н. п. 1 та морфологічний варіанти *сл'ако'та* – н. п. 17), *с'л'ота* (н. п. 1), *не^uгода* (7 н. пп.: 2, 7, 9, 12, 14, 20, 21) (і фонетичні варіанти *н'а'года* – н. п. 4, *н'еⁱгода* – н. п. 24), *не^uпогода* (6 н. пп.: 2, 7, 9, 13, 21,

27) (і фонетичний варіант *н'іна¹года* – 2 н. пп.: 25, 29), *н'і¹наст'їе* (н. п. 24), *бездо¹р'їж':а* (н. п. 14), *мок¹ва* (2 н. пп.: 16, 24), прислівники *п¹асмурно* (н. п. 6), *с¹иро* (н. п. 6), дієслова *дош¹'ч'ит'* (н. п. 18), *зане^u¹годило^{с'}* (н. п. 5), *задош¹'ч'ило* (2 н. пп.: 11, 27) (і фонетико-морфологічний варіант *задо^aш¹'ч'ило^aс'а* – н. п. 25), *зас'ент'аб¹р'їло* (н. п. 27), субстантивно-атрибутивні словосполучення *пло¹хий ден'* (н. п. 11), *не^uпо¹гожїї ден'* (н. п. 23), *дош'ч'о¹виї ден'* (н. п. 26), *дош'ч'о¹ва по^aгода* (н. п. 18), *м¹рач'на по¹года* (2 н. пп.: 6, 9), *п¹асмурна по¹года* (н. п. 6), *па¹гана по¹года* (2 н. пп.: 9, 28), речення *кваш¹н'а насту¹пила* (н. п. 21), *заш¹ла н'еⁱгода* (н. п. 24). Спостережено особливості номінацій негоди залежно від її тривалості: *в за¹в'їс'їмост'ї о¹т:ого / йак і¹де / йес'ї т'їки нач'а¹лос'а / то па¹гана по¹года / йес'ї у¹же с¹утки їде / то йес'т'еств'ен:о с¹л'акот'* (н. п. 9), подано описову характеристику поганої погоди: *с¹л'акот' / це ко¹ли с¹лиз'ко / сн'їг^x мокриї / ка¹л'уж'ї* (н. п. 27). Один із мовців наголошує на тому, що така погода йому подобається: *не^uгода / ну йа л'уб¹л'у та¹ку по¹году / так ш^o не^u ка¹жу на¹нейї па¹гана* (н. п. 12). Як бачимо, негоду, погану погоду найчастіше характеризує дощ, зрідка – сніг, ожеледиця тощо.

Серед поданих репрезентантів цієї семи найуживаніший номен *с¹л'акот'* (12 н. пп.) та його варіанти; він зафіксований і в сучасній українській літературній мові 'тс' [СУМ ІХ, с. 386]. Дані АУМ свідчать про активне вживання сполучень іменника з прикметником *п¹асмурна по¹года, по¹гана по¹года* та номена *не^uгода* (і варіанта *н^(o)егод'*) зі значенням 'погана погода', а також номінацій *с¹ло¹та, с¹л'акот'* із семантикою 'дощова погода' [АУМ ІІ, к. 354, коментар, с. 80]. На території північного наріччя також виявлено спостережені лексеми з ремарками про тотожне і відмінне значення: *с¹л'ота* (і фонетичний *с¹л'ута* та акцентні варіанти *сл'о¹та* 'комаха', 'сльози, що застилають очі на вітрі', 'рослина, що в'ється на деревах', 'п'яна людина', *сл'а¹та, сл'у¹та, сл'о¹та, сл'а¹та, шл'о¹та, зл'о¹та, сл'е¹та, сл'ї¹та, сл'ω¹та, сл'о^yта*) 'мокрий сніг з дощем, негода', 'причепа' – про людину переважно в порівняльному звороті «як сльота»; *с¹л'акот'*

(і фонетичний *с^л'анот'* та морфологічний варіанти *сл'а^лкота*), *не^лгода* (і морфологічний варіант *негод^л'*) [АУМ I, к. 75, коментар, с. 30].

Окремі номінації побутують в інших діалектах із тотожною або відмінною семантикою. Наприклад, у поліських говірках виявлено деривати *сл'ака*, *сл'акоч* 'слута (дощ зі снігом і вітром)' [АЗП II, с. 157], варіанти *бездорож* 'негода (зимова)', *негодь* (*негадь*, *негать*) 'неврядиця (негода)', *плохі* 'поганий, кепський', *слотá* (*слатá*, *шльотá*) 'причіплива надокучлива людина; сльота', 'слаква (погана погода, переважно сніг із дощем; сльота, мокротеча)', *сляготь* 'тс, що слаква', *сляка* 'тс, що слаква' [ЛПГ, с. 30, 136, 163, 197–198], у гуцульських – лексеми *мр'ачний* 'мрячний', *слóта* 'дощова погода, сльота' [ГГ, с. 126, 173], номінацію *слотá* 'сльота; дощова погода' [ПГГ, с. 178], у буковинських – найменування *сляка* 'дощова погода' [СБГ, с. 502], в одеських – номени *моквá* 'дощ, дощова погода', *сл'отá* 'негода з сильним дощем', 'п'яна людина, пияка' [СУГО, с. 128, 181], *моквá* 'мокра, болотиста місцевість', *с'лаковіц'я* 'погана дощова погода' [МСО, с. 51, 67], у східнословобожанських – лексему *слякоть* 'сніг з дощем', дериват *слякотіна* 'сира погода' [СУСГ, с. 193], у нижньонадніпрянських – маніфестант *кваш'н'á* 'квасня (грязюка, багно)' [ЧНН II, с. 162], у бойківських – апелятиви *негóда* 'погана погода', *плохий* 'поганий', 'недоброякісний' [БГО I, с. 483, II, с. 82], у західноволинських – іменник *слутá* 'тривалий дощ', 'надокучлива людина' [КЗГ, с. 222], у лемківських – варіанти *мóква* 'дощ зі снігом', *слóта* (*сліт*, *сліть*) 'негода' [ДЛС, с. 114, 213], у закарпатських – лексеми *задожж'іти* 'задощити', *мр'ачний* 'туманний', *плохій* 'слабий, нікудишній; поганий', *слóта* 'сльота' [ССХ, с. 95, 177, 234, 335], у надністрянських – номен *плохій* 'поганий' [ШНС, с. 209].

Також виявлено репрезентанти з іншим значенням, але з однаковим мотивом номінації. Наприклад, у поліському ареалі спостережено прикметник *пагáний* (*погáний*) 'неїстівний гриб' [ЛПГ, с. 148], у східнословобожанському – репрезентант *плохій* 'який народився мертвим (про дитину)' [СУСГ, с. 166], у нижньонадніпрянському – апелятив *плохій* 'скромний, сумирний' [ЧНН III, с. 131], що містять спільну мотивацію 'поганий, кепський; не дуже добрий'

[ЕСУМ IV, с. 454, 472], у буковинському – номен *квашиня* ‘засолка’ [СБГ, с. 196] та в лемківському – варіант *квашыня* ‘квашення капусти’ [ДЛС, с. 161], що мотивовані ознакою ‘кислий’ [ЕСУМ II, с. 415–416].

Сему ‘хляпавка, мокра, сира погода’ позначають іменники *бо¹лото* (н. п. 1) (і фонетичний варіант *бо^aлото* – н. п. 1), *м¹р’ака* (3 н. пп.: 2, 14, 27), *сл’а¹ка* (н. п. 20) (і словотвірні варіанти *с¹л’акот’* – 2 н. пп.: 27, 28, *с¹л’акат’* – 3 н. пп.: 4, 17, 20, *сл’акот¹та* – н. п. 17) та конструкція *с¹л’акот’ / йесл’і си¹ра по¹года* (н. п. 14).

Отже, наведеним репрезентантам властиве розгалуження семантики; вони здатні переходити з однієї семи до іншої.

2.2. Назви, пов’язані зі станом погоди. Ця група найменувань містить номінації на позначення початку поганої погоди, сильного холоду, стану, коли прохолодно, похмуро та вітряно, вогко, а також явища, коли випогоджується після дощу, теплішає, стає душно та ін. (маніфестанти 11 сем).

Для семи ‘настати поганій погоді’ (к. 2) властиві іменники *не¹года* (н. п. 14), *не^uпо¹года* (3 н. пп.: 9, 14, 27) (і фонетичний варіант *н’іна¹года* – н. п. 4), безособові дієслова *зане^uгодило^s’* (4 н. пп.: 6, 12, 14, 18), *задош¹ч’ило* (13 н. пп.: 9, 10, 13–15, 17–21, 27–29) (і фонетичні *задаш¹ч’ило^a* – н. п. 29, *задож¹д’іло* – н. п. 9 та морфологічні варіанти *задош¹ч’іло^s’* – н. п. 8, *задош¹ч’іло^s’* – н. п. 21), *пох¹марило^s’а* (н. п. 10), *нах¹марило^s’* (н. п. 12) (і морфологічний варіант *нах¹марило^s’а* – н. п. 10), *нах¹мурило^s’* (н. п. 12), *похоло¹дало* (н. п. 10), субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) *по¹гана по¹года* (н. п. 28) (і *па¹года па¹ганайа* – н. п. 4) (та фонетичний варіант *па¹гана по¹года* – 6 н. пп.: 5, 7, 9, 14, 21, 27), *пас¹кудна по¹года* (н. п. 5), *па¹года н’а¹годнайа* (н. п. 4), *про¹низлива по¹года* (н. п. 9), *дож¹лива по¹года* (н. п. 10), *гни¹ла по¹года* (н. п. 12), *ни¹насна по¹года* (н. п. 18), *не^uгожа по¹года* (н. п. 26), *пох¹мура по¹года* (н. п. 19), інші конструкції *по¹года с¹портилас^s’* (2 н. пп.: 2, 9) (і *с¹портилас^s’ по¹года* – 3 н. пп.: 20, 22, 24) (та *по¹года с¹портилас^s’а* – н. п. 6, *с¹порт’ілас^s’ по¹года* –

н. п. 27), *спа¹ганилас'а по¹года* (н. п. 23), *с'о¹годн'і не^uгода / пох¹муро* (н. п. 19), *па¹гана по¹года / ¹в'ет'ер* (н. п. 25), *дош'ч' і¹де / мок¹ва* (н. п. 27), *дош'ч' і¹де / до¹рога ¹мокра / гр'а¹з'ука* (н. п. 27).

Найбільш функційно навантажена лексема *задош'ч'ило*, засвідчена й у ГУМ [ГУМ II, с. 36], та її варіанти (17 н. п.), менш поширені – сполучення *па¹гана по¹года* (8 н. п.), речення *по¹года с¹портилас'* (7 н. п.). Двослівні конструкції *не¹насна по¹года*, *нас¹кудна по¹года*, *(по)х¹мурна(й)а по¹года*, *по¹гана по¹года* та прислівник *(по)х¹мурно* спостережено в АУМ зі значенням ‘погана погода’ [АУМ II, к. 354, коментар, с. 80].

Часто погану погоду асоціюють саме з початком дощу: *дош'ч'і йдуть / ни¹насна по¹года* (н. п. 18), *задош'ч'ило ¹можна ска¹зат' / йак¹шо дош'ч' п'ішов* (н. п. 21); тривалу дощову погоду інформанти виділяють окремо: *гни¹ла по¹года / йак¹шо ¹довго / ¹довго па¹гана по¹года* (н. п. 12). Один із респондентів описує дощові дні, характеризуючи їх синонімічними прикметниками: *ш¹л'опн'і дн'і ка¹зали / ко¹ли дош'ч' і¹де / то¹го_шо все ¹мокре / на¹мокла / про¹мокла // дож¹лив'і / не^uгож'і дн'і* (н. п. 21), інший – надає пояснення особливостей місцевої говірки, наголошуючи на подібності та відмінності понять: *у нас мах¹новс'киї ¹суржик / нас узна¹йуть' вс'і по мах¹новс'кому ¹суржику // сло¹ва / от нап¹приклад при^eд¹мети / по¹д'ійі і по¹года / во¹но б'іл'ш спо¹р'іднено / а от у¹же пред¹мети ¹побуту / приготу¹ван':а ¹йіж'і / ¹назви йа¹кихос' пред¹мет'ів / во¹ни в'ідр'із¹н'айуц':а* (н. п. 21).

Сему ‘**випогоджуватися після дощу, робитися ясним, гарним (про день, погоду)**’ (к. 3) реалізовано маніфестантами, серед яких:

1) безособові дієслова: *роз^eпо¹годило^s'* (8 н. п.: 8–10, 12–15, 28) (і фонетичні *ро^aз^eпо^aгодило^s'* – н. п. 3, *раз^eпо^aгодило^s'* – н. п. 1, *распа¹год'іло^aс'* – 2 н. п.: 4, 29, *роспо¹год'іло^s'* – н. п. 4, *роспо¹годило^s'* – 8 н. п.: 5, 9, 17, 18, 20, 21, 23, 27 та морфологічний варіанти *роз^eпо¹годило^s'а* – 3 н. п.: 2, 6, 7), *пройас¹нило^s'а* (н. п. 11) (і фонетичний *пройас¹нило^aс'а* – 2 н. п.: 1, 2 та словотвірний варіанти

прояс^л*н'іло* – н. п. 12), *прояс*^л*нило*^{с'} *вже* (н. п. 9), *роз*^л*йаснило*^{с'} (5 н. пп.: 9, 10, 14, 26, 28) (і фонетичний *раз*^л*йасн'іло*^{ас'} – н. п. 8, словотвірні *роз*^л*йасн'уйеіц':а* – н. п. 15, *роз*^л*йасн'уйіц':а* – н. п. 9 та морфологічні варіанти *роз*^{с'}*йас*^л*нило*^{ас'}*а* – н. п. 1, *роз*^л*йаснило*^{с'}*а* – 2 н. пп.: 5, 7), *роз*^{с'}*го*^л*динило*^{с'} (8 н. пп.: 5, 6, 9, 12, 13, 20, 21, 25) (і морфологічний варіант *роз*^{с'}*го*^л*динило*^{с'}*а* – 2 н. пп.: 7, 29), *роз*^{с'}*х*^л*марило*^{с'}*а* (н. п. 5), *роз*^л*йш*^л*ло*^{с'}*а* (н. п. 5), *на*^л*ладило*^{с'} (2 н. пп.: 10, 28) (і морфологічний варіант *на*^л*ладило*^{с'}*а* – н. п. 23), *роз*^л*видн'іло*^{с'} (н. п. 22) (і фонетичний *роз*^л*в'ідн'іло*^{с'} – 2 н. пп.: 24, 27 та морфологічний варіанти *роз*^л*виднило*^{с'}*а* – н. п. 19);

2) фразеологічний зворот: *с*^л*тало на по*^л*год'і* (н. п. 6) (і *на по*^л*год'і с*^л*тане* – н. п. 16);

3) речення: *по*^л*года на*^л*ладила*^{с'} (н. п. 9) (і *на*^л*ладила*^{с'} *по*^л*года* – 2 н. пп.: 13, 22, *на*^л*лад'іла*^{с'}*а по*^а*года* – н. п. 25), *роз*^{с'}*го*^л*динила*^{с'}*а по*^л*года* (н. п. 16), *прояс*^л*нила*^{с'} *по*^л*года* (н. п. 22), *встано*^л*вила*^{с'}*а по*^л*года* (н. п. 17) (і *встано*^л*вила*^{с'}*а ха*^л*роша по*^л*года* – н. п. 14), *дош*^{ч'} *перес*^л*тав* (н. п. 9), *за*^л*конч*^{ив}*с'*а дош*^{ч'} (н. п. 28).*

Кількість репрезентантів проаналізованої семи в кожному н. п. неоднакова: в 1 н. п. виявлено вісім, п'ять і чотири номінації відповідно, у 8 н. пп. – три, у 12 н. пп. – дві, у 6 н. пп. – одну.

Деякі номени засвідчено в інших говірках української мови з тотожним або відмінним значенням: у лемківському ареалі виявлено словотвірні варіанти *выпогоді́тися, выпогоджува́тися* ‘прояснитися, прояснятися (про погоду)’ [ДЛС, с. 280], в закарпатському – лексему *розйасні́тис'а* ‘роз'яснюватися’, ‘ставати світлим, не похмури́м із появою сонця, місяця, зірок або звільнятися від хмар, туману і т. ін. (про небо, обрій), прояснюватися’ [ССХ, с. 323], в бойківському – номен *наладжува́тис'а* ‘збиратися на дощ’ [БГО I, с. 469].

Репрезентанти семи ‘тепліти, потепліти (про погоду)’ – іменники *теп*^л*ін'* (3 н. пп.: 9, 14, 17), *потеп*^л*ін':а* (2 н. пп.: 6, 18), *от*^л*:ен'ел'* (2 н. пп.: 16, 23), прислівник *теп*^л*о* (2 н. пп.: 6, 14) (і фонетичний варіант *т'опло*^а – н. п. 4 та

демінутив *теп*^л*лесен'ко* – н. п. 9), дієслова *теп*^л*л'ішайе* (2 н. пп.: 9, 15) (та варіанти *потеп*^л*л'ішайе* – н. п. 14, *пote^нл'ішало* – 2 н. пп.: 21, 22), *т'еп*^л*л'ейет* – н. п. 24 (і варіанти *потеп*^л*л'іло* – 4 н. пп.: 6, 9, 12, 14, *пote^нл'іло* – 8 н. пп.: 16, 17, 19–23, 26, *пат'еп*^л*л'ело* – н. п. 24, *пот'ан*^л*л'ело* – н. п. 4, *пот'ан*^л*л'ело^а* – н. п. 25), конструкції *уста*^л*кан'ілас'* *по^агода* (н. п. 8), *от:епел'* *п'іш'ла* (н. п. 9), *теп*^л*лин'* *над*^л*вор'і* (н. п. 5), *с'тало на по*^л*году* (н. п. 8), *п'іш'ло на те^нло* (н. п. 21), *пове^рнуло на те^нло* (н. п. 5), *гар'а*^л*ч'іше ста*^л*йе* (н. п. 20). Період потепління описують так: *по*^л*года* *потеп*^л*л'іла* / *можна п'іти погу*^л*лати на* *вулиц'і* (н. п. 9), *пахне ве^снойу* / *в'ітер у*^л*же ве^сн'а*^л*ний* (н. п. 21), *гра*^л*з'ука* / *те^нло п'іш'ло* (н. п. 28).

Номен *те^нлин'а* ‘час, коли дуже тепло’ [АЗП II, с. 195], *теплó* (*тяплó*) ‘багаття, костер’ [ЛПГ, с. 212] засвідчено в поліському ареалі, лексему *теплó* ‘гірко’ – в бойківському [БГО II, с. 284], прислівник *теплó* ‘тепло’ – в закарпатському [ССХ, с. 350], апелятиви *теплін'я* (*теплін'є*) ‘дуже тепла погода’ [ГГ, с. 183], *теплін'ь* ‘спека’, ‘гаряча погода’ [ПГГ, с. 190] – в гуцульському, номінацію *те^нплін'* ‘теплін'ь’ – у нижньонаддніпрянському [ЧНН IV, с. 122] з тотожною або відмінною семантикою.

Для семи ‘спекотно, душно (про погоду)’ характерні іменники *жа*^л*ра* (2 н. пп.: 9, 10), *с*^л*пека* (2 н. пп.: 7, 19) (і фонетичний варіант *с*^л*п'ека* – н. п. 24), *духо*^л*та* (н. п. 22) (і морфологічний *духо*^л*т'ін'* – н. п. 22 та словотвірний варіанти *духо*^л*т'іш'ч'е* – н. п. 22), прислівники *п*^л*парко* (7 н. пп.: 2, 6, 9, 10, 17, 20, 22) (і фонетичний варіант *п*^л*парко^а* – н. п. 4), *д*^л*душно* (4 н. пп.: 4, 9, 10, 21), *с*^л*печ'но* (н. п. 7), *ж*^л*арко* (2 н. пп.: 11, 24), дієслова *п*^л*паре* (2 н. пп.: 20, 21) (і варіанти *п*^л*парат'* – н. п. 10, *п*^л*ри*^л*пар'уйе* – н. п. 7), *п*^л*е^лч'е* (н. п. 16), субстантивно-атрибутивні словосполучення *с*^л*ил'на жа*^л*ра* (н. п. 11), *д*^л*душний ден'* (н. п. 20), *п*^л*ар*^л*кий ден'* (н. п. 21), *ж*^л*аркий ден'* (н. п. 24).

Особливість спекотної, душної погоди – так нагріте повітря, що неможливо дихати: *жа*^л*ра* / *шо* *д*^л*дихат'* *не^лвоз*^л*можно* (н. п. 9), *п*^л*е^лч'е* *п*^л*неком* / *у*^л*душ'йе ка*^л*зали* (н. п. 16). Деякі діалектоносії наголошують на тому, що сонце парить зазвичай перед дощем, рідше – після нього: *й*^л*ак*^л*шо* *п*^л*перед дош*^л*ч'ем* / *то* *п*^л*парат'*

// а ¹помн'у ¹парило ¹йакоc' / а до¹ж'д'а не^u бу¹ло (н. п. 10), ¹парко / це йа¹к'шо ¹п'ісл'а дош'ч'у і во¹но о¹то во¹лога (н. п. 17), ¹жарко / йа¹к ¹п'ер'ед:ош'ч'ом / гро¹зої (н. п. 24). Також виділено коментар, що характеризує спекотний стан погоди, коли страждають не тільки люди, а й свійські тварини: ас¹вал'т ¹репайіц'а / с¹вин'і ¹х'екайт / ка¹рови ¹тоже ¹х'еч'ут / с¹п'ека н'емаж¹л'івайа / хот' на с¹кел'у д'е¹р'іс' (н. п. 24).

Сему **‘холодно, коли низька температура (про стан погоди)’** маніфестовано іменниками холо¹дина (н. п. 5) (і фонетичними варіантами холо¹д'іна – н. п. 21, хо^aла¹д'іна – н. п. 3), хо^aло^aд'рига (н. п. 3), холо¹д'неч'а (н. п. 29), ду¹бар' (2 н. пп.: 5, 16), ¹д'уд'а (14 н. пп.: 5–7, 14–17, 19–21, 23–25, 27) (і ¹д'уд'а – н. п. 8 з ремаркою «прізвисько людини»), с¹тужа (н. п. 6), прислівниками ¹холодно (17 н. пп.: 1, 5, 7, 10–15, 17, 19–21, 25–28) (й акцентним хо^aл^oдно^a – н. п. 4 та фонетичними варіантами ¹холо^aдно^a – 3 н. пп.: 4, 18, 29, ¹холо^aдно – н. п. 8), ¹зимно (7 н. пп.: 1, 6, 7, 9, 12, 14, 21) (і фонетичним варіантом ¹з'імно – н. п. 24), ¹морозно (2 н. пп.: 2, 9) (й акцентним варіантом мо¹розно – н. п. 6), мо¹роз'ано (3 н. пп.: 9, 12, 14), ¹сиро (2 н. пп.: 9, 23), не^uу¹йтно (н. п. 9), про¹мозгло (н. п. 19), ¹в'ітр'ано (н. п. 22), прислівниковим ¹дуже ¹холодно (5 н. пп.: 2, 6, 9, 21, 23) та субстантивно-атрибутивними словосполученнями (зокрема з інверсією) ¹холод со¹бач'ий (н. п. 8), ¹м'ерз'ка по¹года (н. п. 23), реченням нас¹тали холо¹да / мо¹рози (н. п. 10).

У значній кількості аналізованих говірок (10 н. пп.) найменування ¹д'уд'а вживають у спілкуванні з малими дітьми: ¹д'уд'а ка¹зали ¹д'іткам ма¹лим (н. п. 7), йа¹к бу¹ла ма¹ла в¹нуч'ка / ка¹зала / ої ¹д'уд'а // ¹д'іткам ка¹зали (н. п. 14), ої / на ¹улиц'і ¹д'уд'а / да¹ваї од'і¹вац'а (н. п. 15), ¹д'уд'а / ¹д'іт'ам ка¹зали (н. п. 16), над¹вор'і ¹д'уд'а ка¹зали (н. п. 17), ко¹ли ма¹лен'к'і ¹д'іти / так ¹д'уд'а / од'і¹ваїс'а // од'і¹ваїм рука¹виц'і / бо там ¹д'уд'а (н. п. 19), ¹зовс'ім ма¹лен'ким ¹д'еточ'кам ка¹зали ¹д'уд'а (н. п. 20), ¹д'уд'а ка¹зали ¹д'іт'ам ма¹лим (н. п. 21), йа¹к ¹мал'ін'к'і ¹д'іти / то ¹можут' ска¹зат' ¹д'уд'а (н. п. 23), ¹д'уд'а / ¹д'іт'ам ка¹зали (н. п. 24),

однак в одній говірці (н. п. 8) цю лексему використовують як прізвисько з метою називання п'яної людини (з негативною семантикою): ¹д'уд'а / це в нас пагр'е¹муха // д'у¹д'інки вс'і во¹ни ¹д'уд'і / це фа¹м'іл'іа.

Частина засвідчених номенів функціонує і в інших українських діалектах, наприклад, лексеми *дубар* 'сильний мороз', *зімно* 'холодно', *холод'іна* 'холодеча (сильний холод)', *холодрига* 'тс, що холодеча' [АЗП I, с. 145, 189; II, с. 231], *зімно* 'холодно' [ЛПГ, с. 84] – в поліських говірках, прислівник *вітр'ино* 'вітряно' та іменник *стуж'и* 'холод', 'мороз' – у гуцульських [ПГГ, с. 27, 185], найменування *зімно* 'холодно', 'холод' – у буковинських [СБГ, с. 165], репрезентант *дюдя* 'холодно' – в одеських [СУГО, с. 74], маніфестанти *зімно* 'холодно', *холодні* 'холодно', *дюдя* 'холод' [ДЛС, с. 346], *зимнаво* 'холоднувати' [ПЛГ, с. 116] – в лемківських, номен *дюдя* 'холод, холодно' – в східнословобожанських [СУСГ, с. 73], номінації *д'уд'а* 'холод', *холод'іна* 'холодеча' – в закарпатських [ССХ, с. 82, 404], прислівник *мороско* 'морозно' – в наддністрянських [ШНС, с. 177]. Зауважимо, що реалізатор семи *дюдя* в усіх досліджуваних ареалах подано з ремаркою *дитяче*.

Сему 'сильний холод' у говірках репрезентовано переважно іменниками ¹холод (н. п. 12), *холод'неч'а* (3 н. пп.: 9, 12, 14), *холодрига* (н. п. 21), *холод'іна* (н. п. 28), прислівниками ¹холодно (3 н. пп.: 2, 14, 27) (і фонетичним ¹холо^адно^а – 2 н. пп.: 4, 18 та акцентним варіантами *хо^алодно^а* – н. п. 4), ¹сиро (н. п. 2), дієсловом *дошку¹л'айе* (2 н. пп.: 9, 12), субстантивно-атрибутивним ¹сил'ній¹ ¹холод (н. п. 9) та прислівниковим словосполученнями ¹дуже¹ ¹холодно (2 н. пп.: 10, 12), реченнями *доста¹йе¹ ¹сил'ній¹ ¹холод* (н. п. 17), *на¹ ¹улиц'і¹ ¹дубар'* (н. п. 22), *д'уд'а на¹ ¹улиц'і* (н. п. 22). Підсилювального відтінку зі значенням 'дуже сильно, наскрізь, повністю' набувають конструкції, що містять фразеологічний зворот **до (са́мих) кісто́к**: *дошку¹л'айе п'р'амо до кос'т'еї / ¹руки заду¹б'іли / за¹мерзли* (н. п. 9), *¹дуже¹ ¹холодно / до к'іс'ток // ¹холодно / аж^ш к'іст'ки за¹мерзли* (н. п. 14), який відомий і в сучасній українській літературній мові [УМФ, с. 298]. Іменник *холоднеча* 'тс, що холодеча (сильний холод)' спостережено в західнополіському

континуумі [АЗП II, с. 231], номени *хóлод* ‘затінок, затінь’, *холоднеч’и* ‘великий холод’, ‘мороз’ [ПГГ, с. 212], *хóлод* ‘затінок’, ‘холодок’ [ГГ, с. 202] – у гуцульському, апелятив *хóлод* ‘затінок’ – у буковинському [СБГ, с. 614], найменування *хóлод* ‘холод’ – у бойківському [БГО II, с. 344], номінацію *хóлод(т)* ‘холод’, ‘тс, що закінь (затінок)’ – у закарпатському [ССХ, с. 404].

Реалізатори семи **‘прохолодно, помірно холодно, свіжо (про вітер, повітря, воду)’** – іменник *прохо¹лода* (2 н. пп.: 3, 14), прислівники *прох¹ладно* (14 н. пп.: 2, 3, 5–7, 9, 13, 14, 17, 20–22, 27, 28) (і фонетичні варіанти *про^aх¹ладно^a* – 4 н. пп.: 4, 15, 25, 29, *прохо¹лодно* – 4 н. пп.: 13, 14, 18, 26), *с¹в’іжсо* (6 н. пп.: 5, 14, 21, 25–27) (й акцентні варіанти *св’і¹жсо* – 2 н. пп.: 9, 22, *св’і^eжсо* – н. п. 4, *св’е¹жсо* – н. п. 24 та демінутив *св’і¹жен’ко* – 2 н. пп.: 21, 26), *с¹иро* (2 н. пп.: 18, 19), *з¹имно* (н. п. 25), *хо¹ло^aдно* (н. п. 25), *т’ер¹п’імо* (н. п. 28), дієслова *холо¹даєт* (н. п. 24) (і словотвірні варіанти *похоло¹дало* – 6 н. пп.: 10, 14, 17, 20, 21, 27, *захоло¹дало* (ілюстровано з ремаркою «захолоднішати») – н. п. 24), *нахо¹лонув* (з ремаркою «холоднішати») – н. п. 27), *при^eхва¹тило* (н. п. 26), речення *про¹низуйє¹ в’ітер* (н. п. 16). Згаданий стан погоди представники молодшого покоління характеризують з погляду показника температури: *св’і¹жсо / це коли холо¹даєє наобо¹рот / т’емп’ера¹тура¹ падаєє / і во¹но ш’ч’є¹ душ’ч’є холо¹даєє / ч’ім бу¹ло ч’ас на¹зад* (н. п. 22), старшого – вказують на мороз: *св’і¹жен’ко / з¹нач’ит’ / при^eхва¹тило т’рошки* (н. п. 26).

Сему **‘похмуро, холодно та вітряно’** представлено прислівниками *х¹марно*, *п¹асмурно*, *пох¹мурно*, *холодно*, *в’ітр’ано*, *с’іро*, субстантивно-атрибутивними словосполученнями *п¹асмурний ден’*, *в’ітр’аний ден’*, *в’ітр’ана по¹года*, іншими конструкціями *с’а¹годн’і мо¹р¹дуйіц’а*, *в’ітр’ано с’о¹годн’і*, *целий д’ен’¹ в’ет’ер*.

Найчастіше з-поміж засвідчених маніфестантів вживано прислівники *х¹марно* (3 н. пп.: 2, 3, 14), *в’ітр’ано* (2 н. пп.: 12, 28), *п¹асмурно* (2 н. пп.: 2, 3) та субстантивно-атрибутивне словосполучення *в’ітр’ана по¹года* (2 н. пп.: 14, 19), інші реалізатори семи зауважено спорадично: *пох¹мурно* (н. п. 14), *холодно* (н. п. 12), *с’іро* (н. п. 28), *п¹асмурний ден’* (н. п. 9), *в’ітр’аний ден’* (н. п. 19), *целий*

д'ен' ¹*в'ет'ер* (н. п. 29), *с'а*¹*годн'і мо'р*¹*дуйиц':а* (н. п. 4), ¹*в'ітр'ано с'о*¹*годн'і* (н. п. 9). В одному з н. пп. виявлено коментар щодо похмурого, холодного, вітряного стану погоди, який свідчить про ймовірний початок дощу: ¹*пасмурно і* ¹*мабут'* ¹*буде дош'ч'* (н. п. 2).

У процесі дослідження сем, пов'язаних із сильним холодом (прохолодою), свіжою, вітряною погодою, засвідчено подібні номінації, що мають властивість переходу з однієї групи найменувань до іншої. Окремі відповідники наявні й у південно-західному наріччі, серед яких лексеми ¹*холод*, ¹*холод*¹*но*, ¹*зимно* зі значенням 'холодний день' [АУМ II, к. 357, коментар, с. 81].

Для семи 'вогкий, який містить вологу, просякнутий, насичений вологою (про повітря, погоду)' характерні лексеми (та фонетичні і словотвірні варіанти), у яких визначено такі кореневі морфеми:

1) *сир*-: ¹*сиро* (11 н. пп.: 3, 4, 13, 14, 18–24), ¹*сиро*^а (2 н. пп.: 4, 29), ¹*сирост'* (н. п. 2), ¹*сирос'т'* (7 н. пп.: 14, 17, 20, 22, 24–26), *си*¹*риї* (6 н. пп.: 7, 9, 10, 12, 16, 26), *си*^е¹*риї* (н. п. 1);

2) *мок*-: ¹*мокро* (3 н. пп.: 4, 13, 14), ¹*мокриї* (н. п. 7), *мок*¹*ва* (3 н. пп.: 5, 17, 19), *мо*^а*к*¹*ва* (н. п. 24), *про*¹*мок* (н. п. 2);

3) *сляк*-: *с*¹*л'акот'* (2 н. пп.: 5, 9), *с*¹*л'акат'* (н. п. 29);

4) *влаг*- / *вляж*-: *в*¹*лага* (2 н. пп.: 22, 25), *в*¹*лажно* (3 н. пп.: 20, 21, 24), *в*¹*лажний* (3 н. пп.: 9, 25, 27);

5) *вог*- / *вох*-: ¹*вог*^х*кий* (н. п. 16), ¹*вох**кий* (н. п. 9),

а також субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) *во*¹*логий ден'* (н. п. 7), *во*¹*лога по*¹*года* (н. п. 14), *в*¹*лажна по*¹*года* (2 н. пп.: 7, 23), *вог*^х*ка по*¹*года* (н. п. 17), *си*¹*ра по*¹*года* (4 н. пп.: 2, 15, 21, 23), *н'іку*¹*дшин'а по*¹*года* (н. п. 21), *соп*¹*лива по*¹*года* (н. п. 21), *по*¹*вишена в*¹*лажнос'т'* (н. п. 23), *в*¹*лажнос'т'* *ве*¹*лика* (н. п. 16) та речення *в*¹*лажност'* *по*¹*висе*^е*лас'* (н. п. 2). Репрезентант ¹*сирос'т'* в н. п. 24 супроводжують таким коментарем: «мокрота, волога на вулиці». Один інформант подає відмінні ознаки сирії та вологої погоди: *си*¹*ра*

по¹года / йак¹шо сл¹г^xка | сиро // а в¹лажна по¹года / це ко¹ли дош¹ч' прої¹шов / во¹но ж^u вс¹орав¹но оста¹йеца / н¹іку¹да во¹но не^u с¹ходе (н. п. 23).

Для семи **‘вогко і холодно’** носії говірок послуговуються подібними найменуваннями (та фонетичними і словотвірними варіантами), серед яких виявлено іменники во¹лога (2 н. пп.: 6, 9) (і варіант в¹лага – н. п. 7), мок¹ва (4 н. пп.: 6, 9, 15, 16), | сир¹іс¹т¹ (н. п. 18) (і варіант | сир¹ос¹т¹ – 2 н. пп.: 10, 19), с¹л¹акот¹ (2 н. пп.: 12, 27), прислівники | з¹абⁿко (3 н. пп.: 1, 14, 28) (і варіант | з¹абⁿко^a – 2 н. пп.: 23, 24), | холодно (2 н. пп.: 2, 5), | сиро (14 н. пп.: 5–7, 9, 10, 12, 14, 16, 17, 19–21, 27, 28) (і варіант | сир^o – н. п. 25), | вох^eко (н. п. 5), м¹р¹ач¹но (н. п. 9), во¹лого (н. п. 28) (і варіанти в¹лажно – н. п. 21, в¹лажно^a – н. п. 20), прох¹ладно (н. п. 22) (і варіант про^aх¹ладно^a – н. п. 20), соп¹ливо (н. п. 21), | мокро (н. п. 19), дієслово с¹тило (н. п. 24) та субстантивно-атрибутивні словосполучення си¹ра по¹года (н. п. 6), гни¹ла по¹года (н. п. 12), нас¹кудна по¹года (н. п. 16). Діалектоносії коментують деякі лексеми зі значенням холодної, вогкої погоди, яка може супроводжуватися іншими явищами природи: | з¹абⁿко | кажут¹ над¹вор¹і / і | в¹ітер / і дош¹ч' / і | може^uт¹ м¹р¹ака бут¹ (н. п. 1), мок¹ва / ка¹зала | мамка / | тоже ка¹зали | сиро над¹вор¹і // йа¹кас¹ | т¹іпа отвра¹т¹іт¹ел¹на по¹года / | йа¹кос¹ так ка¹зали (н. п. 16), | мокро / це ко¹ли дош¹ч' (н. п. 19). Згадана сира погода імпонує одному з респондентів: гни¹ла по¹года // йа л¹уб¹л¹у та¹ку по¹году / л¹уб¹л¹у гу¹л¹ат¹ во в¹р¹ем¹а дож¹д¹а (н. п. 12).

Сему **‘клякнути, мерзнути від холоду’** виражено номінативними одиницями, з-поміж яких:

- 1) іменник: dri¹жак (н. п. 5);
- 2) прикметники: | м¹орзлий (н. п. 24), ду¹бовий (н. п. 24), заду¹б¹елий (н. п. 24);
- 3) дієслівні форми: змерз^c (2 н. пп.: 2, 10) (і варіанти за¹мерз^c – 5 н. пп.: 2, 10, 16, 18, 22, за¹мерзла – 2 н. пп.: 10, 21, за¹мерзли – 3 н. пп.: 6, 13, 27, за¹м¹орзл¹і – н. п. 4), за¹дубⁿ (н. п. 3) (і варіанти заду¹б¹ів – 9 н. пп.: 2, 3, 12, 17–19, 22, 26, 27, заду¹б¹іла – 2 н. пп.: 9, 21, заду¹б¹іли – 4 н. пп.: 5–7, 14, за¹дубла – н. п. 21,

за¹дубли – н. п. 13, заду¹б'ел – 2 н. пп.: 4, 24, заду¹б'ел'і – 2 н. пп.: 4, 29, заду¹бач'илас'а – н. п. 9), зак¹л'ак (2 н. пп.: 16, 19) (і варіанти зак¹л'акла – 2 н. пп.: 20, 21, зак¹л'акли – 5 н. пп.: 5–8, 14), зац¹іне¹н'ів (н. п. 17), закоч¹а¹н'іли (н. п. 8);

4) субстантивно-атрибутивне словосполучення: про¹низливий¹ холод (н. п. 23);

5) фразеологічні звороти: ¹зашипори заш¹л'і (н. п. 8), ¹холо^адно^а / аж^ш¹зашипори і¹дуть' (н. п. 25);

6) порівняння: йак соба¹ц'уга заду¹б'ів (н. п. 16);

7) речення: про¹мерзло до к'іс¹ток (н. п. 6), ¹руки ¹дуже ¹мерзнут' (н. п. 7), заду¹б'іла от ¹холода (н. п. 9), заду¹б'іла от ¹холоду (н. п. 15), заду¹б'іт' ¹можна (н. п. 23), ¹руки заду¹б'іли (н. п. 28), надо¹йів ¹холод (н. п. 20), доста¹йє ¹холод (2 н. пп.: 15, 21), доста¹йє до к'іс¹ток (н. п. 16).

Синонімічні структури надо¹йів холод, доста¹йє ¹холод, доста¹йє до к'іс¹ток у 4 н. пп. супроводжувано коментарем «коли холод допікає, дістає». Фразеологізм зашипори заходять засвідчено і в сучасній українській мові зі значенням ‘з’являється відчуття поколювання, гострого болю від морозу’ [УЖФ, с. 55]. У деяких українських діалектах також виявлено спостережені номінації, наприклад, у західнополіських говірках – дієслово задуб'іти ‘змерзнути’, ‘захолонути (про померлого)’ [АЗП I, с. 166], в гуцульських – найменування коцаніти ‘мерзнути, ціпеніти з холоду’ (з ремаркою «рідкісне») [ГГ, с. 103], у лемківських – номени змерзнути, закоце(и)ніти, закоче(а)ніти ‘замерзнути’ [ДЛС, с. 132], замерзнути ‘замерзнути, померти від переохолодження’ [ПЛГ, 100], у східнословобожанських – лексеми заклякнути ‘потухнути (про піч)’, зашипори ‘гострий біль у пальцях від морозу’ [СУСГ, с. 82, 85], у західноволинських – словотвірний варіант задуб'івити ‘захолонути, задубіти’ [КЗГ, с. 118], в закарпатських – номінації кочан'іти ‘дубіти, ціпеніти, замерзати’ (і варіант закочан'іти ‘задубіти, заклякнути, заціпеніти, замерзнути’), замерзнутый ‘замерзлий’ [ССХ, с. 100, 103, 152], в наддністрянських – дієслова закоценіти, закоченіти ‘закацебніти (закоцюбнути, замерзнути)’ [ШНС, с. 121, 122].

2.3. Назви засухи, сухої пори року. Ця група найменувань містить номінації 4 сем.

Маніфестанти для семи **‘суха пора року’** засвідчено нерегулярно. Найчастіше спостережено загальноновживаний іменник ¹засуха (8 н. пп.: 6, 8, 9, 12, 14, 15, 17, 25), лексеми ¹суша (4 н. пп.: 4, 20, 21, 25), *по¹суха* (н. п. 6), *с¹пека* (н. п. 26), *жа¹ра* (н. п. 26), прислівник ¹сухо (3 н. пп.: 16, 21, 27) та субстантивно-атрибутивне словосполучення *су¹хайа на¹года* (н. п. 4).

Реалізатори семи **‘посуха, брак дощу влітку, що призводить до висихання ґрунту й загибелі рослинності; засуха’** – іменники ¹суша (н. п. 20), ¹засуха (22 н. пп.: 1–7, 9, 10, 12–14, 16–22, 24, 25, 28) (й акцентний *за¹суха* – н. п. 10 та словотвірні варіанти *по¹суха* – 2 н. пп.: 9, 26, *на¹суха* – н. п. 24), субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією): *су¹хий год* (н. п. 2) (і фонетичний варіант *су¹хої год^m* – н. п. 27), *цей р'ік (год) за¹сушливий* (н. п. 9), *за¹сушливий р'ік* (н. п. 14), *за¹сушливий год^m* (3 н. пп.: 12, 20, 21), *‘душний ден’* (н. п. 14), *по¹сушлив’і дн’і* (н. п. 21), *су¹хойе ‘л’ето / в’іс’на* (н. п. 25), *без^cдош’ч’о¹вий год^m* (н. п. 27), *за¹сушливий / не^uвро¹жайний год^m* (н. п. 28), інші конструкції *даш’ч’а не^uмає* (н. п. 1). У говірках 3 н. пп. зафіксовано репрезентанти *н’е^uуро¹жай* (н. п. 24), *не^uвро¹жай / бо була¹ засуха* (н. п. 19), *за¹сушливий год^m* (н. п. 25) з коментарем «засушливий рік». Інформанти говорять про специфіку посухи, коли земля тріскається без дощу: *в нас та¹ка / шо го¹род^m по¹репавс’а так / ‘можна¹ руку встро¹мит’ у т¹р’іш’ч’ину* (н. п. 19), також про прикмети, які завбачують сухе літо: *їа з¹найу / шо ка¹зали ко¹лис’ / це на¹в’ерно йак ве^uс¹на о¹то при¹ходе і / ка¹зали / шо ‘можє бут’ су¹хе ‘л’іто / по прик¹метах ‘бач’или // напри¹м’ер / йак ве^uс¹на / там ‘кажут’ ‘тоже / ч’и ‘ран’:а ве^uс¹на / ч’и ‘п’ізн’а ве^uс¹на ‘буде // їа¹к’іс’ пр’і¹м’ети бу¹ли* (н. п. 14). Зауважимо, що поняття засухи для діалектоносіїв найчастіше пов’язане саме з сухим, бездошовим літом, що підтверджено такими коментарями: *су¹хе ‘л’іто* (н. п. 14) (і фонетичний варіант *су¹хойе ‘л’ето* – н. п. 25), *за¹сушливе / по¹сушливе ‘л’іто* (н. п. 9).

Подібні номінації відомі також у поліських говірках: іменник *суша* ‘засуха’ [АЗП II, с. 188; ЛПГ, с. 208], в гуцульських: номен *неврѣж’и* (і фонетичний варіант *ниврѣж’и*) ‘неврожай’ [ППГ, с. 115], в одеських: апелятив *засуха* ‘маленьке висохле озерце’ [СУГО, с. 83; МСО, с. 35], в нижньонадніпряньських: варіант *засушний* ‘засушливий’ [ЧНН II, с. 76], в бойківських: прикметник *сухий* (і фонетичний варіант *сухий*) ‘худий’, ‘хоробрий’, іменник *суша* (у сполученнях слів у *сус’и* ‘у сухий, гарячий час’, *на суs’и* ‘на сухому місці’) [БГО II, с. 267, 268], в лемківських: лексеми *посуха*, *суш* (і морфологічний варіант *суша*) ‘засуха’ [ДЛС, с. 137], в закарпатських: найменування *сухий* ‘сухий’, ‘худий’, *суш* ‘тс, що суша (посуха)’ (з ремаркою «метеорологічне»), ‘відсутність води у відрі’ [ССХ, с. 346].

Сему ‘**спека, гаряче, дуже нагріте сонцем повітря; гаряча літня пора**’ (к. 4) репрезентовано лексемою *с¹пека* (10 н. пп.: 1, 3, 6, 7, 14, 17–20, 28), що властива й сучасній українській літературній мові з аналогічною семантикою [СУМ IX, с. 495]. Також зафіксовано іменники *жа¹ра* (18 н. пп.: 2–7, 9, 11, 14, 18–25, 28) (і словотвірні варіанти *жа¹р’ука* – н. п. 22, *жаро¹п’ен’* – н. п. 21, *жа¹риш’ч’е* – н. п. 27), *засуха* (н. п. 2), *зної* (н. п. 9), *сп¹рага* (н. п. 14), *духо¹та* (3 н. пп.: 17, 20, 28) (і словотвірний варіант *за¹духа* – н. п. 14), *пекло* (3 н. пп.: 12, 22, 26), прислівники *жарко* (4 н. пп.: 10, 16, 21, 28) (та фонетичний варіант *жарка* – н. п. 9), *парко* (н. п. 28), *гар’а¹ч’е* (н. п. 14), дієслово *не^uч’е* (2 н. пп.: 1, 6), субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) *сил’на жа¹ра* (н. п. 1) (і фонетико-морфологічний варіант *с’іл’найа жа¹ра* – н. п. 29), *не^uваз’можна жа¹ра* (н. п. 1), *с¹пека неїмо¹в’ірна* (н. п. 2), *жаркий ден’* (н. п. 7), *не^uкуч’е¹ сонце* (н. п. 21), прислівникове словосполучення *не^uвоз’можно жарко* (н. п. 10), порівняння *жарко / аж^{uu} ки’пит’* (н. п. 14), *та’ка жа¹ра / шо аж^{uu} го’рит’ у’се* (н. п. 22), інші конструкції *сонце не^uч’е* (н. п. 2), *п’і’ч’от’ на’ул’іци* (н. п. 4), *с’мале над’вор’і* (н. п. 16). У н. п. 28 систематизовано характеристику згаданого явища природи весною чи влітку: *духо¹та / це б’лиш’ч’е / йак ве^uс’на / во’лого і жарко // парко / зе^uм’л’а па’рує кажут’ / ве^uс’нойу / йак наг’р’ілас’а*

*а*¹*бо* *л*¹*ітом* / *ко*¹*ли дош*¹*ч*¹ *про*¹*їшов* // *бу*¹*ло* *дуже* *жарко* / *поч*¹*ва наг*¹*р*¹*ілас*¹ / *то*¹*д*¹*і* *каж*¹*ут*¹ *на*¹*руйе* // *пот*¹*р*¹*іскалас*¹ *зе*^u*м*¹*л*¹*а*. У лексикографічних джерелах частину засвідчених апелятивів подано переважно з відмінним значенням, зрідка – з тотожним, наприклад: інфінітив *пекті* (і фонетичний варіант *пек^uкті*) ‘готувати сало або м’ясо на вогні чи жару’, ‘сильно нагрівати’, ‘тс, що парити-б (жалити кропивою)’ [АЗП II, с. 34], *пек^uкті* ‘тривалий час терпіти злигодні або виконувати якусь тяжку роботу, відбувати повинність’ [ЧНН III, с. 80], інфінітиви-архаїзми *печ’у*, *печі*, *печи* ‘пекти’ [БГО II, с. 58, 245], *печы* (і словотвірний варіант *спечы*) ‘пекти (картоплю, м’ясо)’, *печы* ‘пекти хліб або булочні вироби; готувати м’ясні вироби; смажити щось на вогні або в печі на жару’, ‘викликати біль від дотику до вогню або чогось гарячого’, *печі* ‘пекти’ [ССХ, с. 229], іменники *спрага* ‘нестерпна спека’ [ПГГ, с. 182], *пекло* ‘водяний вир у кінці порога’ [ЧНН III, с. 80], *спраготá* ‘спрага’ [БГО II, с. 58, 245], *спекóта*, *спрагóта* ‘спека’ [ДЛС, с. 237, 314], *спрагóта* ‘сильна спрага’ [ПЛГ, с. 230, 289], *спекутá* ‘спека’ [ШНС, с. 244] тощо.

Серед маніфестантів семи ‘**сухе, бездощове літо**’ найчастотніші іменник *засуха* (8 н. пп.: 5, 6, 9, 13, 16, 17, 23, 29) та субстантивно-атрибутивні словосполучення *сухе літо* (5 н. пп.: 2, 5–7, 14) (і фонетико-морфологічний варіант *сухойе л’ето* – н. п. 4), *засушливе літо* (3 н. пп.: 6, 9, 27), *нагане літо* (н. п. 10), *бездошч’о’ве літо* (н. п. 27). Трапилася також описова конструкція *засуха / урожаїу не^uма* (н. п. 16). Засвідчено прислів’я щодо необхідності просити щедрий урожай, а не дощ у період засушливого літа: *це нагане літо було / кажут’ / не^u про¹си дош¹ч¹у / а про¹си врожаїу* (н. п. 10). Така поведінка людини пов’язана з тим, що дуже рясні опади часто призводять до затоплень полів, городів, а це є наслідком неврожаю в майбутньому.

2.4. Назви вітру та пов’язаних явищ і процесів. Ця група апелятивів враховує найменування вітру, урагану, повітряної труби, дуже сильного і легкого

вітру, затишку, дії, коли починається буря, дує, затихає вітер тощо (реалізатори 16 сем).

Сему **‘вітер, більший або менший рух потоку повітря в горизонтальному напрямі’** (к. 5) представлено значною кількістю номінативних одиниць, серед яких:

1) іменники: ¹*в'ітер* (14 н. пп.: 1, 2, 9, 11, 12, 14, 15, 18–23, 27), який активно функціонує й у сучасній українській літературній мові [СУМ I, с. 687] (та фонетичний ¹*в'ет'ер* – 6 н. пп.: 4, 8, 24, 25, 27, 29 і словотвірні варіанти *в'іте¹реу'* – 18 н. пп.: 2, 7, 9, 10, 12–14, 16–22, 25–28, *в'іте¹рок* – н. п. 9, *в'ет'е¹рок* – н. п. 4, *в'іте¹роч'ок* – н. п. 9, *в'ет'е¹роч'ок* – н. п. 9, *в'ітр'у¹ган* – 16 н. пп.: 2, 10, 12, 14, 16–24, 26–28, *в'ітр'у¹гака* – н. п. 21, *в'іт¹риш'ч'е* – 3 н. пп.: 17, 21, 26, *в'ітр'у¹ган'іш'ч'е* – 2 н. пп.: 20, 23), *ав¹ганец'* (н. п. 3), *сх'ід¹н'ак* (3 н. пп.: 5, 6, 12), *запад¹н'ак* (н. п. 8), *воздоч¹н'ак* (н. п. 8), *сев'єр¹н'ак* (н. п. 9) (і фонетико-словотвірний варіант *с'ів'і¹р'ака* – н. п. 27), *губ¹р'ій* (н. п. 8), *по¹зимка* (н. п. 9), *суха¹в'єї* (н. п. 12), *теп¹л'ак* (н. п. 19), *йуго¹запад* (н. п. 24), *йугавас¹ток* (н. п. 27), *норд¹в'єст* (н. п. 24), *запад^m* (н. п. 27);

2) прикметники як означення до вітру: *ве^uликий* (2 н. пп.: 2, 9) (і словотвірні варіанти *не^uве^uликий* – н. п. 2, *не^uве^uлич'кий* – н. п. 22), *здо¹ровий* (н. п. 2), *с¹лабий* (н. п. 13) (і словотвірні варіанти *с¹лабⁿк'ій* – н. п. 4, *сла¹бен'кий* – 3 н. пп.: 16, 17, 20, *с¹лаб'ен'кий* – н. п. 25, *с¹лаб'є'н'к'ій* – н. п. 4), *сил'ний* (11 н. пп.: 9, 10, 12–14, 17, 19, 20, 22, 23, 28) (і фонетичний варіант *с'іл'ний* – н. п. 29), *с¹х'ідний* (н. п. 22) (і фонетичний варіант *с¹х'ідн'ій* – н. п. 1), *зах'ідний* (3 н. пп.: 1, 6, 22), *п'ів'ден:ий* (5 н. пп.: 1, 5, 9, 10, 19), *п'ів'н'іч'ний* (4 н. пп.: 1, 6, 10, 19) (і словотвірний варіант *п'ів'н'іч'н'іший* – н. п. 23), *с'єв'єрний* (15 н. пп.: 2, 4, 5, 7, 9, 13, 14, 16, 17, 20, 21, 25, 27–29), *йужний* (15 н. пп.: 2, 4, 7, 9, 13–17, 20, 21, 23, 27–29), *западний* (12 н. пп.: 2, 7, 9, 10, 12, 14, 17, 20, 21, 27–29), *вос¹точ'ний* (9 н. пп.: 7, 9, 12–14, 16, 17, 27, 28) (і фонетичні варіанти *во^aс¹точ'ний* – н. п. 20, *вас¹точ'ний* – 3 н. пп.: 4, 8, 29), *к'і¹р'іловск'ій* (н. п. 4), *су¹хий* (2 н. пп.: 3, 12), *гу¹батиї* (4 н. пп.: 6, 8, 9, 23), *ве^uсн'а¹ний* (н. п. 9), *з'імн'ій* (н. п. 9), *ха¹роший* (н. п. 9), *морс¹кий* (н. п. 9), *ма¹лен'кий*

(2 н. пп.: 14, 19) (і фонетичні варіанти ¹мал'ен'кий – н. п. 9, ¹мал'ін'кий – н. п. 10), ¹теплий (2 н. пп.: 9, 19) (і фонетичний ¹т'оплий – н. п. 13 та словотвірний варіанти ¹теп'лен'кий – н. п. 27), хо¹лодний (3 н. пп.: 13, 15, 27) (і словотвірний варіанти ¹прох'ладний – н. п. 10), ле¹ген'кий (2 н. пп.: 23, 27), зе^uмл'а¹ний (н. п. 27), ¹йуговос¹точ'ний (н. п. 2) (і фонетичні варіанти ¹йуговас¹точ'ний – н. п. 4, ¹йугавас¹точ'ний – 2 н. пп.: 24, 27), ¹йуга¹западний (н. п. 27), ¹с'ев'еровас¹точ'ний (2 н. пп.: 4, 24) (і фонетичний варіанти ¹с'ев'еро^aвас¹точ'ний – н. п. 15), п'ів¹н'іч'нос¹х'ідн'ий (н. п. 10), п'ів¹ден:о¹зах'ідний (н. п. 19), п'ів¹ден:ос¹х'ідний (2 н. пп.: 19, 22);

3) субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією): ¹западний ¹в'ітер (н. п. 21), п'ів¹ден:ос¹х'ідний ¹в'ітер (н. п. 22), ¹в'ітер ¹сил'ний (н. п. 13), ¹западний ¹в'ітер (н. п. 9), ¹йужний ¹в'ітер (н. п. 13).

У 5 н. пп. подано характеристику вітру та пов'язаних із ним прикмет, що завбачують дощ, холод чи зміну погоди: ¹в'ітер / ¹кажуть / пове^uр¹нувс'а / то на дош'ч' (н. п. 6), с Бер¹д'анс'ка ¹должен по¹дут' / а¹би дош'ч' був (н. п. 8), ¹в'ітер та¹кийто / ¹нада ¹б'іл'ше дров зане^uс¹ти / п¹литку то¹пит' / о¹це так // бат¹ки розл'і¹ч'али / шо це ¹буде ¹холодно ч'и на п'ер'е¹м'ену по¹годи // ка¹зали / ¹в'ітер м'і¹н'айц':а / ¹буде м'і¹н'ац':а по¹года / там на од¹лигу / на те / на те (н. п. 16), та¹кий в'іт¹риш'ч'е над¹вор'і / шо позам'і¹тало все а¹бо та¹ке на¹дуло / шо хаї Бог ¹милує (н. п. 21), див¹л'ус' у в'ік¹но / ша¹тайуц'а де^uрева / ка¹жу / ти ¹бач'ив / йа¹кий в'іт¹р'у¹ган на ¹вулиц'і (н. п. 27), йа ри¹бак і ¹ч'асто^a гава¹р'у ¹йугавас¹ток ¹іл'і там ¹запад^m / ¹дує ¹запад^m // не^u ка¹жу ¹йугавас¹точ'ний ч'и ¹западний / а ¹йугавас¹ток і ¹запад^m (н. п. 27). Один із респондентів принагідно зазначає прикмету, що передбачає вітер: со¹баки йа¹к ви¹кач'уйуц':а і ко¹ти / то¹д'і ¹тоже на ¹в'ітер / це ш'ч'е д'ед ме^uн'і ка¹зав та¹ку прик¹мету і йа те¹пер сво¹йім в'і¹нукам роз^cказує // ¹імено над¹вор'і обⁿ ас¹фал'т / обⁿ тра¹ву ка¹ч'айуц':а (н. п. 19).

Залежно від сили подуву спостережено особливості номінацій сильного і слабого, західного і східного вітру: ¹йесл'і здо¹ровий / то в'іт¹р'у¹ган (н. п. 2), в

за¹в¹іс¹імо¹ст¹і от¹ с¹іли¹ в¹ет¹ра / за¹па¹д¹н¹ак / воз¹доч¹н¹ак (н. п. 8), ¹йес¹і ¹ма¹л¹ен¹киї / то в¹ет¹е¹роч¹ок (н. п. 9), ¹йес¹лі ве¹ликиї / то в¹ітр¹у¹ган (н. п. 9), ¹йак¹ ¹сил¹ниї / то в¹ітр¹у¹ган / а ¹йак¹ ¹ма¹л¹ін¹киї / то в¹іте¹ре¹ц¹' (н. п. 10), в¹ітр¹у¹ган / ко¹ли ¹сил¹н¹ішиї (н. п. 12), ¹йес¹лі ¹сил¹ниї ¹в¹ітер / ¹йа ка¹жу в¹ітр¹у¹ган / а ¹йес¹лі ¹ма¹л¹ен¹киї ¹в¹ітер ¹п¹росто та¹киї / то в¹іте¹ре¹ц¹' / ¹йел¹і г¹іл¹ки ша¹тайе / ¹прошур¹шав (н. п. 14), ¹йак¹шо сла¹бен¹киї / то в¹іте¹ре¹ц¹' (н. п. 16), ¹смот¹р¹'а / ¹йа¹киї ¹в¹ітер // ¹йак¹шо сла¹бен¹киї / то в¹іте¹ре¹ц¹' / ¹йак¹шо ¹сил¹ниї / то в¹ітр¹у¹ган а¹бо ш¹ч¹е в¹іт¹риш¹ч¹е (н. п. 17), ¹йак¹шо ¹сил¹ниї / то ¹в¹ітер / в¹ітр¹у¹ган / ¹йак¹ ¹ма¹л¹ен¹киї / то в¹іте¹ре¹ц¹' (н. п. 19), в¹іте¹ре¹ц¹' / ¹йак¹шо в¹ін сла¹бен¹киї / ¹йак¹шо ¹сил¹ниї / то ¹в¹ітер а¹бо в¹ітр¹у¹ган¹іш¹ч¹е / в¹ітр¹у¹ган (н. п. 20), ¹див¹л¹ач¹'ис¹' / ¹йа¹киї ¹в¹ітер // ¹в¹ітер / в¹ітр¹у¹гака (н. п. 21), по¹ ¹раз¹ному ¹каже¹м // ¹йес¹лі не¹ве¹лич¹киї / за¹ходиш / ¹каже¹ш / там на ¹улиц¹і в¹іте¹ре¹ц¹' не¹ве¹лич¹киї // ¹іл¹і ¹п¹росто в¹іте¹ре¹ц¹' / ¹це по¹н¹атно / ¹шо в¹ін не¹ве¹ликиї // ¹йак¹шо ¹сил¹ниї / то в¹ітр¹у¹ган (н. п. 22), ¹йак¹шо ле¹ген¹киї / то ¹в¹ітер / а ¹йак¹шо ¹сил¹ниї / то в¹ітр¹у¹ган / в¹ітр¹у¹ган¹іш¹ч¹е (н. п. 23), в¹іте¹ре¹ц¹' / ¹це сла¹бен¹киї / а ¹в¹ет¹ер / ¹це вже пас¹ер¹'йозн¹еї (н. п. 25), ¹йак¹шо тен¹лен¹киї / ле¹ген¹киї / то в¹іте¹ре¹ц¹' // в за¹леж¹ност¹і в¹ід¹ ¹того / ¹йа¹киї ¹в¹ітер / так і нази¹вай¹імо (н. п. 27), в¹іте¹ре¹ц¹' ¹ду¹є // ко¹ли ¹ду¹же ¹сил¹ниї / то в¹ітр¹у¹ган (н. п. 28).

Представлені репрезентанти аналізованої семи мають розгалужену систему маніфестантів, тому їх можна скласифікувати за сторонами світу, місцевістю, простором земної поверхні (вода і земля), ступенем вияву, частинами тіла людини, температурними відчуттями тощо:

1) північний вітер (холодний): ка¹зали ¹с¹ев¹ерниї ¹в¹ітер по¹ду¹в / ¹буде пере¹м¹іна по¹годи і о¹то ¹холодно то¹д¹і ста¹йе / о¹собено з¹і¹мої о¹то холо¹да та¹к¹'і (н. п. 5), ¹п¹ів¹н¹іч¹ниї ¹це холо¹ди (н. п. 6), і¹с¹:ев¹ера хо¹лодниї (н. п. 7), ¹сев¹е¹р¹н¹ак ¹ду¹є ¹каже¹м (н. п. 9), ¹са¹миї хо¹лодниї ¹в¹ітер ¹п¹ів¹н¹іч¹ниї (н. п. 10), ¹йак¹шо ¹с¹ев¹ерниї / хо¹лодниї (н. п. 13), а ¹йак¹шо з¹ ¹п¹івноч¹'і / то об¹'і¹зат¹іл¹но ¹буде по¹холо¹дан¹:а // в нас на ¹п¹івноч¹'і се¹ла ¹йак¹раз к¹ладб¹'іш¹ч¹е / от ¹йак з¹

к¹ладб'іш'ч'а | дуїе | в'ітер / об'і|зат'іл'но | буде похоло|дан':а (н. п. 19), |с'ев'ерний | в'ітер | дуїе / з¹нач'ит' | буде |холод // |мама іног¹да ка|зала / |с'ев'ерний | в'ітер / |буде |холодно (н. п. 21), |йеслі н'ів'н'іч'н'ішиї / то во¹но холод¹н'іше (н. п. 23), |с'ев'ерний | в'ет'ер / |холодна (н. п. 25), с'ів'і|р'ака |кажут' / це |с'ев'ерний хо¹лодний / |можє і сн'із^x |бути (н. п. 27);

2) південний вітер (теплий): йак с Бер¹д'анки / то дош'ч' |буде / то н'ів'ден:ий / на дош'ч' (н. п. 5), |йужний с Мар'і|упол'а / це вже те^uн'л'іше (н. п. 7), ну |самий ха¹роший н'ів'ден:ий (н. п. 10), йак|шо |йужний / це |т'оплий (н. п. 13), а |йужний д'ругий раз прине^uсе те^uн'ло (н. п. 15), а на |н'івдн'і (села) ста¹вок / йак із^c |став¹ка | в'ітер |дуїе / |буде з¹нач'ит' |тепло (н. п. 19), | в'ітер в'ітк'і¹л'а / з |йуга по¹дув / це |йужний | в'ітер (н. п. 21), | в'ітер із^c |н'івдн'а / з¹нач'ит' |буде поте^uн'л'ін':а (н. п. 21), |йужний / то те^uн'л'іше ста¹їе (н. п. 23);

3) західний вітер (прохолодний): |зах'ідний / це дош'ч' про¹ходить' (н. п. 6), н'ів'н'іч'нос^x |ідн'ії і бу¹вайє і |западний |тоже прох¹ладний (н. п. 10), у нас |йеслі |западний | в'ітер / це до дош'ч'у об'і|зат'ел'но / хоч' не^uве^uликий / ну дош'ч' при^e|носит' (н. п. 12);

4) південно-західний: йак¹шо в нас н'ів'ден:о|зах'ідний | в'ітер / об'і|зат'іл'но |буде дош'ч' (н. п. 19), |йуга|западний / |западний |добре дл'а ри¹балки // це Ку¹раховс'ке водос¹ховиш'ч'е / на |р'іч'ці |Вовч'а // з^c |ц'і|йейі |р'іч'ки зро¹били водос¹ховиш'ч'е / побуду¹вали пло¹тину / а во¹на розли¹лас' (н. п. 27);

5) східний вітер (губатий, сильний, холодний, сухий): ав¹ганец' / йак о¹то |засуха / су¹хий | в'ітер та¹кий / |гоне с вос¹тока (н. п. 3), гу¹батиї |дуїит' / вас¹точ'ний / пата¹му шо он |дуїит' і |дуїит' / |целуйу н'е¹д'ел'у |дуїит' (н. п. 4), йак |т'іки сх'ід¹н'ак по¹дув з'і с¹ходу / так і |засуха (н. п. 6), на вас¹точ'ний нази¹вали / губ¹р'її за¹дув / гу¹батиї (н. п. 8), гу¹батиї дме / це вос¹точ'ний о¹бич'но / бо |дуїе |бол'ше / сил¹н'іше // вос¹точ'ний / гу¹батиї / та¹кий |сил'ний (н. п. 9), |йеслі вос¹точ'ний / то в'ін мо¹роз да¹їе / суха¹в'ей / сх'ід¹н'ак / не¹се |холод / а |л'ітом жа¹ра (н. п. 12), ої / |с'одн'а | в'ітер |с'ев'еро^aвас¹точ'ний / в нас все

в'рем'а вас'точ'ні в'іт'ра були / с вос'тока було по'сто'йан:о // все в'рем'а хо'лодний в'ітер дув (н. п. 15), йа з'найу / шо в нас вс'іг'да пре'обла'дали с'х'ідні в'іт'ри / та'ка 'роза в'ет'ров була (н. п. 17);

б) південно-східний вітер: 'йуговос'точ'ний в'ітер / не' 'буде дош'ч'а (н. п. 2), а от ко'ли 'йуговос'точ'ний / це 'буде пере'м'ена по'годи (н. п. 21), 'йугавас'точ'ний / це дл'а 'риби ха'роший (н. п. 24);

7) теплий вітер: теп'л'ак дмух'нув / кри'лом мах'нув // це 'теплий в'іте'рець і во'но так при'ємно // в'ін ш'ч'е не' дає те'н'ла / ну вже при'ємно (н. п. 19);

8) сильний вітер: ко'ли в'ітер 'сил'ний / то 'кажут' / ма'бут' / на'дує дош'ч' (н. п. 22), 'вет'ер с'е'годн'а 'с'іл'ний (н. п. 29);

9) губатий вітер (сильний): гу'батиї 'дує / 'бабушка роз'казувала / ч'о'го гу'батиї // йа в 'нейі пи'тала / а во'на 'каже / в 'тебе ж'ш' п'ід 'носом 'губи йес'т' / йа ж'ш' ка'жу / йес'т' / ну ти 'ними 'дуєш / от і в'ітер так же 'само 'дує // це йак'шо 'дуже 'сил'ний в'ітер / то во'на ка'зала гу'батиї 'дує (н. п. 23);

10) кирилівський вітер: к'і'р'іловск'ій 'дуїт' / це с К'і'р'іловки (н. п. 4);

11) морський вітер (губатий, теплий): а йак з 'мор'а 'дує / з'нач'ит' гу'батиї (н. п. 6), морс'кий в'ітер йес'т' / це йак'шо з' 'мор'а // у нас 'йеслі з йа'кого к'райу в'ітер в'іє / то 'каже'м ми // о'бич'но йак морс'кий в'ітер / то 'п'іде дош'ч' (н. п. 9), 'теплий в'ітер з' 'мор'а їде в нас (н. п. 9), 'йеслі / напри'м'ер / в'ітер спо'лудн'а / в'іт':і'л'а / то із' 'мор'а по'годи не' 'буде (н. п. 10), йак'шо в'ітер з' 'мор'а / то дож'д'і їдут' / д'ругий раз / к 'дожд'іку // ну пос'л'едн'і 'годи на'гано із дож'д'ами було / о'дин год'м 'т'іки до'ж':і були 'ц'іле 'л'іто / надо'йли / все попрона'дало (н. п. 15);

12) земляний вітер (позимка): по'зимка / це йак по зе'м'лі в'іє в'ін (н. п. 9), йак'шо та'кий в'ітер / шо 'лишт'а о'пало вже / то зе'м'л'аній в'ітер / во'но п'ідн'і'має з:е'м'лі у по'в'іт'ра (н. п. 27).

Як бачимо з коментарів інформантів, північний вітер передбачає холодну погоду чи її зміну, південний – дощ чи, навпаки, потепління, західний і південно-західний – дощ, східний – настання засухи, спеку – влітку і мороз, холод – узимку, південно-східний – відсутність дощу або зміну погоди, морський – дощ (непогоду), сильний – дощ.

Цікаве явище – спеціальне найменування тижня (чи двох) перед Великоднем, коли настає похолодання, дує сильний поривчастий вітер, зрідка може піти дощ або вдарити мороз: *йев¹реїс¹к¹’і куч¹ки* (2 н. пп.: 2, 21), *куч¹ки |п’ер’ед йев¹р’еїскої |Паско^аї* (н. п. 4), *уп¹’йат’ йев¹реїс¹к¹’і |куч¹ки / то¹го шо йев¹реїс¹ка |Паска попа¹даїе |ранше / то¹го і |куч¹ки* (н. п. 5), *йев¹реїс¹к¹’і куч¹ки |перед |Паскої / бо йак¹раз |йїхн’а |Паска / то так і нази¹вайут’* (н. п. 6), *вс’їг¹да прахо^алодно на йев¹реїс¹к¹’і куч¹ки і |в’ітер |сил’ниї |дуїе* (н. п. 12), *йа з¹найу / шо |перед |Паскоїу / о¹собено / йак |Паска і |де катол’іч’еска і |наша / то там в’іт¹ри |дуїут’ / ну з^с ног з^сби¹вайе // |кажут’ йев¹реїс¹к¹’і куч¹ки* (н. п. 14), *йев¹реїс¹к¹’і |куч¹ки |перед |Паскоїу ка¹зали / патал¹му шо у нас |Вербна не¹д’іл’а / а в йїх |Паска* (н. п. 15), *йев¹реїс¹к¹’і куч¹ки / дв’і не¹д’іл’і |дуїе |в’ітер / |суше |земл’у* (н. п. 17), *п¹роста |холо^адно^а на т’їй не¹д’іл’і / дошч’ і |де / мо^ароз бу¹вайе |перед |нашоїу |Паскої / на йев¹реїс¹ку |Паску* (н. п. 18).

Матеріали II тому АУМ фіксують лексему *в’ітер* (та фонетичні варіанти *вітр*, *в’іте^нр*, *в’ітир*, *в’іт’ор*, *в’ітор*, *в’іт’ер*, *в’іет’ер*, *в’іт^н’ер*, *в’іц’ер*, *в’йітер*) на позначення загальної назви вітру [АУМ II, к. 40, коментар, с. 16–17]. Паралельно засвідчено номен *в’ет’ор* (та фонетичні й акцентні варіанти у множині *в’іт¹ры*, *в’іт¹ра*, *в’іт¹ры^о*, *в’іт¹рô*, *в’іт¹ро*, *в’іт¹рû*, *в’іт¹рî*, *в’іт¹ре^н*, *в’іт¹ри^е*, *в’іт¹ри*, *в’іт¹рə*, *вітре*, *вітри*, *віт¹р’і*, *в’ітри*, *в’ітры*, *в’ітра*) [АУМ II, к. 192, коментар, с. 44]. Діалектні словники подають номени *вітёр* (і фонетичні варіанти *вітир*, *вітёр’*, *віті^нр*, *вітор*) ‘тс’ [БГО I, с. 131–132], *в’ет’ор*, *віт’ер* (і фонетичні варіанти *віт’ір*, *віт’ор*, *віт’ур*) ‘тс’ [АЗП I, с. 53, 60], *вітор* ‘тс’ [ДЛС, с. 79], *восток* ‘східний вітер, як правило, сильний’, *север* ‘північний вітер’ (із ремаркою «російське») [СУГО, с. 44, 177], *запад* ‘західний вітер’ [СУГО, с. 81;

МСО, с. 35], *восток* ‘східний вітер’ [МСО, с. 22], *вітриско* ‘сильний вітер, вітрисько’ (з ремаркою «метеорологічне»), *восточный* ‘східний (про вітер)’ [ССХ, с. 39, 41].

Сему ‘**починатися (про бурю, вітер, бучу)**’ реалізують іменник *в’ітр’у’га* (н. п. 15) (і варіант *в’ітр’у’ган* – н. п. 27), дієслова *зри’вайіц’а* (н. п. 2) (і варіанти *з’ір’валас’* – н. п. 17, *з’ір’валас’а* – н. п. 23), *нач’у’найіца* (н. п. 25) (і варіант *поч’а’лас’* – н. п. 21), *зн’а’лас’а* (н. п. 19), *за’дуйіт’* (н. п. 4), субстантивно-атрибутивне словосполучення *дур’найа’ бур’а* (н. п. 8), речення *зри’вайіц’а’ бур’а* (2 н. пп.: 7, 8) (і варіанти *зри’вайіц’а’ бур’а* – н. п. 22, *з’ір’валас’а’ бур’а* – 3 н. пп.: 5, 9, 23), *зри’вайіц’а’ в’ітер* (2 н. пп.: 9, 16), *нач’у’найіц’а’ бур’а* (н. п. 13) (і варіанти *нач’а’лас’ бур’а* – 2 н. пп.: 9, 10), *в’ітер на’ч’авс’а* (н. п. 9), *зн’а’лас’а бур’а* (2 н. пп.: 21, 27) (і варіант *зн’а’лас’ бур’а* – н. п. 12), *п’ідн’а’лас’ бур’а* (н. п. 12), *поч’а’лас’а бур’а* (2 н. пп.: 21, 23), *по’ч’авс’а шторм* (н. п. 29). Специфіку погоди перед початком бурі пояснюють у декількох н. пп.: *раз’ і за’дуйіт’ / то йес’т’ / то не’має* (н. п. 4), *за’тиш’а’ перед’ бурейу / зн’а’лас’ / п’ідн’а’лас’ бур’а* (н. п. 12), окремо засвідчено коментарі, що вказують на силу погодного явища: *бур’а / д’ругий раз і де’рева ла’мало* (н. п. 15), та його особливості: *йак’шо з’ір’валас’а / то це вн’е’запно так / р’ез’ко // а йесл’і с’капл’уйец’а / с’капл’уйец’а / туч’і сгуш’ч’айуц’а / то’д’і ми каже’мо поч’а’лас’а бур’а* (н. п. 23).

Для семи ‘**дія, коли дує сильний вітер, буря**’ (к. б) характерні маніфестанти, серед яких виявлено:

1) іменники: *в’іт’р’уга* (н. п. 22) (і варіант *в’ітр’у’ган* – н. п. 22), *шторм* (н. п. 22), *бур’а* (н. п. 22) (і варіант *бу’ран* – н. п. 18);

2) дієслівні форми: *зу’де* (10 н. пп.: 3, 5, 8, 9, 12, 15, 17, 19, 23, 27) (і варіанти *зу’дит’* – 5 н. пп.: 7, 8, 14, 22, 29, *зу’д’ит’* – н. п. 4), *ре’ве* (3 н. пп.: 5, 9, 15), *дує* (2 н. пп.: 7, 15) (і варіант *ду’нув* – н. п. 8), *вийе* (3 н. пп.: 15, 23, 25) (і варіанти *зави’вайе* – 5 н. пп.: 2, 3, 6, 15, 25, *п’ідви’вайе* – н. п. 19), *роз’ї’шовс’а* (н. п. 9), *свис’тит’* (4 н. пп.: 2, 5, 10, 22), *шу’мит’* (2 н. пп.: 2, 12), *гри’мит’* (н. п. 2),

хур¹делит' (н. п. 2), ш:и¹байит' (н. п. 4), гур¹ч'ит' (н. п. 7), штор¹мит' (н. п. 22) (і варіант што^aр¹м'ит – н. п. 24);

3) словосполучення: в'ітр'у¹ган хо¹лодний (н. п. 12), ¹сил'ний ¹в'ітер (н. п. 28), на¹риви ¹в'етра (н. п. 24);

4) інші конструкції: ¹вийе ¹в'ітер (н. п. 6) (і ¹в'ітер ¹вийе – н. п. 23, ¹в'ітер ¹войе – н. п. 10), ре^uве бу¹вайе (н. п. 12), ¹дує ¹с'іл'ний (н. п. 13), дур¹не ¹дує (н. п. 28), поч'а¹лас' ¹бур'а (н. п. 14), з'ір¹валас' ¹бур'а (н. п. 14), нач'и¹найіц'а ¹бур'а (н. п. 20), ¹в'ет'ер св'іс¹т'ит' (н. п. 4), шел'ес¹т'ит' ¹в'ет'ер (н. п. 25), до к'іс¹ток проме^uр¹зайе (н. п. 5), ¹дує йак сума¹шедий (н. п. 8), ше^uлес¹т'іли так де^uрева / шо аж^u гул (н. п. 9), ¹сил'ний / аж^u свис¹тит' (н. п. 13), гу¹де ¹в'ітер (н. п. 27).

У процесі систематизації реалізаторів семи виокремлено специфіку сильного вітру, бурі: ох і в'ітр'у¹ган із^c ног ш:и¹байит' (н. п. 4), гу¹дит' / страш¹н'і з¹вуки (н. п. 7), гу¹де / це ко¹ли по ¹в'етках / прово¹дах (н. п. 23), йак¹шо пове^uр¹тац':а до ¹в'ітру / ко¹ли ¹сил'ний ¹в'ітер / ¹кажут' дур¹не ¹дує // йак на ¹вулиц'і / та ¹кажут' дур¹не / ¹сил'ний ¹в'ітер // ¹може повр'і¹дит' там де^uрева / к¹риш'і (н. п. 28). Окремо згадано явища тихого вітру: шурхо¹тит' / йак ти¹хен'киї в'іте¹рец' (н. п. 12), вітру зі снігом: йак¹шо сн'іг^x / то хурто¹вина (н. п. 18).

Варто зазначити, що декілька зі згаданих лексем вжито, вірогідно, в контексті дощової чи сніжної погоди, наприклад: гри^eмит', гур¹ч'ит', штор¹мит', хур¹делит' (4 н. пп.) тощо.

Сему **'(за)бушувати, (за)шуміти, (за)гудіти, (за)ревіти (про вітер)'** виражено дієсловами свис¹тит' (4 н. пп.: 9, 16, 20, 21), ре¹ве (н. п. 16), ¹вийе (н. п. 16) (і фонетичним варіантом ¹войет – н. п. 27), гу¹де (2 н. пп.: 20, 28), заду¹вайе (н. п. 21), вис¹п'івуйе (н. п. 21), св'е¹жейет (н. п. 24), сн'а¹лос' (н. п. 4), роз'і¹шовс'а (н. п. 5), роз^cхо¹дивс'а (н. п. 5), реченнями свис¹т'ит' ¹в'ітер (н. п. 2), нач'і¹найец':а ¹в'ітер (н. п. 3) (і варіантом нач'і¹найец':а ¹в'ет'ер – н. п. 4), зри¹вайіц'а ¹в'ітер (н. п. 26) (і варіантом зри¹вайіц':а ¹в'ітер – н. п. 18), рво¹нув ¹в'ітер (н. п. 17), зри¹вайіц':а сн'іг^x (н. п. 18), зри¹вайіц':а дош'ч' (н. п. 18),

зн'а¹лас'а ¹бур'а (н. п. 15), поч'а¹лас' ¹бур'а (н. п. 28) (і нач'а¹лас' ¹бур'а – н. п. 27), порівняльними конструкціями та¹кий ¹в'ітер ¹сил'ний / шо аж^{uu} ре^uве (н. п. 20), р'е¹в'от / аж^{uu} св'іс¹т'іт (н. п. 24).

Сему **‘буря, ураган, навальний вітер із дощем, грозою, а взимку – зі снігом’** позначають іменники ¹бур'а (17 н. пп.: 1, 3–7, 9, 11, 13, 16, 19–23, 27, 28), який властивий українській літературній мові з аналогічним значенням [СУМ І, с. 262] (і словотвірні варіанти бу¹ран – 4 н. пп.: 7, 9, 10, 17, бур¹е¹в'їй – н. п. 19, ¹бур'ава – н. п. 25), а також ура¹ган (7 н. пп.: 2, 3, 9, 12, 19, 21, 23), в'ітр'у¹ган (7 н. пп.: 3, 8, 9, 15, 16, 21, 26), смерч' (н. п. 9), хур¹делиц'а (н. п. 17), хурто¹вина (н. п. 17), заме^uт'іл' (н. п. 19), шторм (2 н. пп.: 24, 29), субстантивно-атрибутивні словосполучення дур¹на по^aгода (н. п. 1), дур¹ний ¹в'ет'ер (н. п. 4), ¹пил'ні ¹бур'і (н. п. 7), дож'д'о¹вий або сн'іго¹вий бу¹ран (н. п. 10), с¹н'іжна ¹бур'а (н. п. 16), с¹н'ежна ¹бур'а (н. п. 16), ¹пил'на ¹бур'а (н. п. 16), ¹в'ітер з дож'д'ем / со с¹н'ігом (н. п. 9), ¹в'ітер з^c дож'д'ом (н. п. 9), дош'ч' з ¹в'ітром (н. п. 9), ¹в'ітер з^c дож'д'ом / со с¹н'ігом (н. п. 16), речення з'ір¹валас' / п'ідн'а¹лас' ¹бур'а (н. п. 6), в'ітр'у¹ган з'ір¹вавс'а (н. п. 9). В одній із говірок засвідчено особливості бурі, під час якої нанесло каміння, пилю, землі до самих димарів: в'ітр'у¹ган // в нас о¹дин год^m / це йа ш'ч'е бу¹ла та¹кої / ну у вос¹мом к¹лас'і на¹в'ерно бу¹ла / в нас ¹камн'і нат'а¹нуло // ат ¹пол'а ми о^aт¹кидували / хо¹дили / са ш¹коли ш'ч'е // по ¹сам'і дима¹р'і зе^uм¹л'і нано¹сило / л'уди ¹вийти не^u мог¹ли / с ¹пол'а т'а¹нуло все / і пи¹л'аку / ї ¹камн'і / все (н. п. 15). Носій іншої говірки зазначає специфіку вживання ілюстрованих лексем залежно від пори року: це в ¹разн'і пе¹р'іоди / йак¹шо в нас ту¹ди ¹б'іл'ше до ¹осен'і / то ¹кажут' ура¹ган / йак¹шо ве^uс¹ної / то ¹кажут' ¹бур'а ¹буде // це ¹йесл'і во¹но соби¹райіц'а / та¹ка ¹б'іл'ше ¹л'ітн'а по¹года // а восе¹ни в нас бу¹вайут' ¹сил'ні в'іт¹ри / то ми ¹каже^uм ура¹ган / пото¹мушо в нас бу¹вайут' мо¹м'енти / ко¹ли де^uре¹ва вири¹ває с кор¹н'ами (н. п. 23).

Для семи **‘дуже сильний, різкий, пронизливий вітер; поривчастий вітер, шторм’** (к. 7) характерний високий ступінь поширення. З-поміж виявлених маніфестантів відзначено:

1) іменники: *ура¹ган* (2 н. пп.: 2, 27), *бур¹а* (3 н. пп.: 8, 11, 23) (і словотвірний варіант *бу¹ран* – н. п. 7), *ву¹хайло* (н. п. 8), *в¹ітр¹у¹ган* (14 н. пп.: 2, 5–7, 9, 13, 16–18, 20, 21, 25, 27, 28) (і морфологічний *в¹ітр¹у¹га* – н. п. 19 та словотвірні варіанти *в¹іт¹риш¹ч¹е* – 2 н. пп.: 13, 17, *в¹ітр¹у¹ганиш¹ч¹е* – н. п. 2, *в¹ітр¹у¹ган¹іш¹ч¹е* – н. п. 14), *кал¹мик* (н. п. 28);

2) прикметники як означення до вітру: *здо¹ровий* (н. п. 2), *хо¹лодний* (3 н. пп.: 2, 9, 28) (і фонетичний *ха¹лодний* – н. п. 4 та фонетико-словотвірні варіанти *прох¹ладний* – 2 н. пп.: 9, 21, *про^ах¹ладний* (подано з коментарем «свіжий, прохолодний вітер») – н. п. 25), *про¹низли^евий* (4 н. пп.: 2, 3, 5, 9), *л¹утий* (н. п. 14), *по¹ривч¹атий* (н. п. 25) (і словотвірні варіанти *по¹ривч¹истий* – н. п. 7, *по¹рив¹істий* – н. п. 9), *в¹лажний* (н. п. 9), *м¹р¹ач¹ний* (з коментарем «якщо з дощем») (н. п. 9), *ко¹л¹уч¹ий* (2 н. пп.: 9, 15), *йад¹р¹оний* (н. п. 25), *мо¹розний* (н. п. 28), *не^uпри¹ятний* (н. п. 28), *вос¹точ¹ний* (н. п. 28) (і фонетичний варіант *вас¹точ¹ний* – н. п. 4);

3) дієслова: *куше¹лит¹* (н. п. 16), *нач¹у¹найе¹ц¹а* (з приміткою «поривчастий вітер») (н. п. 22), *д¹мухайе* (н. п. 23) (і варіант *д¹унув* – н. п. 26);

4) субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією): *р¹із^ский* *хо¹лодний* *в¹ітер* (н. п. 2), *р¹ез^ский* *в¹ет¹ер* (н. п. 4) (і фонетичний варіант *р¹ез^ский* *в¹ітер* – н. п. 23), *лод¹а¹ний* *в¹ітер* (н. п. 6), *мо¹розний* *в¹ітер* (2 н. пп.: 5, 7), *дуже* *сил¹ний* *в¹ітер* (н. п. 11), *по¹ривч¹атий* *в¹ітер* (2 н. пп.: 12, 14) (і *по¹ривч¹астий* *в¹ітер* – 2 н. пп.: 9, 28), *хо¹лодний* *в¹ітер* (н. п. 14), *в¹ітр¹у¹ган* *сил¹ний* (н. п. 20), *сил¹ний* *в¹ітер* (2 н. пп.: 8, 14) (і фонетичний варіант *с¹іл¹ний* *в¹ет¹ер* – н. п. 29), *в¹ітер* *по¹ривами* (н. п. 27), *ве^uликий* *в¹ітер* (н. п. 28);

5) порівняння: *в¹ет¹ер* *дуйт¹* / *аж^u* *прон¹імайт¹* до *к¹іс¹ток* (з коментарем «прохолодний, сирий вітер») (н. п. 25);

б) інші конструкції: *в'ітр'у|ган |вирвавс'а* (н. п. 6), *бу|шує |в'ітер* (н. п. 8), *рве / вири|вайє |в'ітер* (н. п. 9), *гу|де |в'ітер* (н. п. 11), *дмух|нув |в'ітер* (н. п. 21), *вас|ток н'е|с'оц':а* (н. п. 24).

Особливості холодного, пронизливого вітру засвідчено в коментарях діалектоносіїв: *л'од'а|ниї |в'ітер / н|р'амо на хо|ду заме"р|зайіш* (н. п. 6), *ко|л'уч'иї / шо закри|вайєш і рот / і нос / і все на с|в'іт'і* (н. п. 15), *куше|лит' / це ко|ли закру|тило / дмух|нуло і опуc|тило / раз о|так / пух / пух* (н. п. 16), *йак|шо про |в'ітер ка|зат' / то в'ітр'у|ган / мо|розниї // |кажут' / кал|мик |дує / це про хо|лодниї / мо|розниї / не"при|йатниї вос|точ'ниї |в'ітер // там |ужас / |можна хо|вац':а* (н. п. 28). В одній із аналізованих говірок спостережено специфіку тривалості вітру, яку фіксує така прикмета: *за |в'ітер йа з|найу / |йес'л'і |кажут' / йак|шо в'ін три дн'а не" про|ходе / то в'ін і|де то|д'і іш'|ч'е ш'іс'т' дн'ів а|бо |дев'ят' дн'ів // от |йес'л'і |сил'ниї |в'ітер |в'іє / то в'ін і|де |іл'і три дн'а / |йес'л'і за три дн'а не" про|ходе / то то|д'і ш'іс'т' дн'ів і|де / а |йес'л'і за ш'іс'т' не" про|ходе / то |дев'ят' дн'ів і|де* (н. п. 14).

Для реалізації семи **‘сухий вітер, східний’** використано загальноновживаний іменник чоловічого роду *сухо|в'її* (5 н. пп.: 7, 10, 13, 16, 21) (і фонетичний варіант *суха|в'єї* – н. п. 4). СУМ фіксує засвідчений апелятив зі значенням ‘сухий гарячий вітер, що супроводиться високою температурою, дуже низькою відносною вологістю повітря і викликає тривалу засуху’ [СУМ ІХ, с. 867], у ГУМ подано лексему *сухо|в'її* із семантикою ‘сухий вітер’, ‘східний вітер’ [ГУМ ІV, с. 233]. Маніфестанти цієї семи – також іменник *сх'ід|н'ак* (н. п. 5), прикметники *ко|л'уч'иї* (6 н. пп.: 7–9, 16, 21, 25), *вос|точ'ниї* (2 н. пп.: 7, 21), *си|риї* (н. п. 10) (і варіант *си|рої* – н. п. 8), *ха|лодниї* (н. п. 8), *про|низливиї* (н. п. 14), *мо|розниї* (н. п. 14), *обжи|гайуш'ч'иї* (н. п. 16), *л'од'а|ниї* (н. п. 16), субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) *про|низливиї |в'ітер* (н. п. 10), *|в'ітер сте"но|виї* (н. п. 10), *вос|точ'ниї |в'ітер* (н. п. 14), *су|хиї |в'ет'ер* (н. п. 4).

Деякі діалектоносії пояснюють особливості сухого східного вітру, який має здатність висушувати землю, оскільки дуже сильний за своєю природою: *сх'ід¹н'ак ви¹сушує все і виду¹ває* (н. п. 5), *ко¹л'уч'иї / про¹низує до к'іс'ток* (н. п. 8), *ко¹л'уч'иї / їєсл'і в'ін¹ кол'кайец':а / аж^м дух зах¹ватує* (н. п. 9), *про¹низливий¹ в'ітер / це в'ін про¹низує н'р'амо* (н. п. 10), *по¹в'ійав¹ в'ітер сте^нпо¹виї / це та¹киї су¹хиї при¹йтний¹ в'ітер* (н. п. 10), *в нас бу¹ває / що в'іт¹ра / а с¹н'ігу не^нмає / н'і¹ч'ого і в'ін мо¹розний / а¹ м'інус д¹вац':ат' // це коли вос¹точний¹ в'ітер* (н. п. 14). У н. п. 16 спостережено синонімічний ряд лексем на позначення такого вітру: *обжи¹гайуш'ч'иї / це л'од'а¹ний / ко¹л'уч'иї / аж^м не^нч'е / проби¹райє / про¹низує / обжи¹гає / з н'іг штур¹л'айє / ва¹л'айє*, в н. п. 14 номінацію *про¹низливий¹* вжито з коментарем «сирий, холодний весною чи восени», а в н. п. 21 найменування *ко¹л'уч'иї* – «вітер з морозом, коли крупа сипе (в зимовий період)».

Сему **‘віяти, дути (про вітер)’** маніфестовано дієсловами з різними граматичними значеннями *дути* (2 н. пп.: 2, 3) (і варіанти *дує* – 11 н. пп.: 6, 7, 9, 11, 17, 18, 20, 22, 26, 27, 29, *дуйт'* – н. п. 25, *ду¹нув* – н. п. 14, *по¹дув* – н. п. 21), *в'ійати* (н. п. 3) (і варіанти *в'іє* – 7 н. пп.: 5, 6, 9, 12, 14, 18, 20, *зав'і¹ває* – н. п. 7, *по¹в'ійав* – н. п. 21, *в'і¹нув* – н. п. 25), *д¹мухайє* (3 н. пп.: 6, 12, 21) (і варіант *дмух¹нув* – 2 н. пп.: 5, 20), *дме* (н. п. 22) (і варіанти *дм'от* – н. п. 24, *дм'ет'* – н. п. 25, *дмут'* – н. п. 5), *пови¹вати* (н. п. 14) (і словотвірні варіанти *виє* – 2 н. пп.: 18, 26, *зави¹ває* – н. п. 26), *гу¹де* (2 н. пп.: 21, 26) (і морфологічний варіант *гу¹дит'* – н. п. 14), *дихайє* (з коментарем «легкий вітер») (н. п. 23) (і варіант *дих¹не* – н. п. 16), *ре^нве* (н. п. 26), словосполученнями *о^аб¹в'етр'ений¹ в'етром* (н. п. 8), *об¹дутий¹ в'ітром* (н. п. 18), реченнями *в'ітер дол'і¹тайє* (н. п. 9), *дол'е¹т'ел¹ в'ет'ер* (н. п. 8), *по¹ривч'атиї д¹мухайє* (н. п. 12), *в'ітер виє* (н. п. 14), *ду¹нув в'ітер* (н. п. 17). Водночас у межах виділених найменувань аналізованої семи спостережено використання синонімічних номінативних одиниць та особливостей їхнього вживання для позначення:

1) процесу, коли вітер долетів (додув): *доле^т'ів* (7 н. пп.: 12, 14, 17, 19, 21, 27, 28) (і фонетичний варіант *доле^т'ів* – н. п. 23), *дос'аг^нув* (н. п. 12), *до^дув* (2 н. пп.: 20, 21) (і фонетичний варіант *до^ддул* – н. п. 29), *до^дув^в'ітер бу^лва^лкаж^т'* (н. п. 9), *до^в'ійав в'іте^лре^ц'* (н. п. 21);

2) дії, коли вітер обдуває когось: *об^в'ійало / об^в'ітрило* (н. п. 12), *об^дуло^в'ітром* (2 н. пп.: 14, 28), *бути об^в'ітре^тним^в'ітром* (н. п. 17), *об^дути^в'ітром* (н. п. 18);

3) характеристики напрямків вітру (за вітром, проти вітру): *по^путний* (н. п. 21) (і фонетичні варіанти *по^путний* – н. п. 20, *па^путний* – 2 н. пп.: 8, 25), *по^путний^в'ітер* (5 н. пп.: 9, 14, 17, 19, 28), *в'ітер в с^пину* (3 н. пп.: 18, 20, 26) (і фонетичні варіанти *в'ет'ер в с^пину* – н. п. 25, *в'ет'ер в с^піну* – 2 н. пп.: 8, 29), *по^путн'ого^в'ітра^лкаж^т'* (н. п. 9), *в'ітер в с^пину / про по^путний / а^лбо ка^лзали / од'і^лваїс'а / бо в ш^лколу йти п^лрот'ів^в'ітру // ш^ч'е за^л в'ітром / о^лтак ка^лзали* (н. п. 16), *в'ітер в до^лрогу / ха^лрошиї^л в'ітер^л дуїє // в'ітер в до^лрогу хара^лшо / в'ітер в с^пину / і^лдеш ку^лдис' / дога^лн'айє^л в'ітер // ко^лли в'ітер в^л хар'у / а йа ш^лпар'у / то це п^лроти^л в'ітру* (н. п. 21) (зі згрубілим значенням), *в'ітер в с^пину // у нас тут м'і^лн'айец'а^л в'ітер // поки в мага^лз'ін доїш^лла / дуло в л'і^лцо / тут ви^лходиш з^л мага^лз'іна / о^лп'ат' в л'і^лцо^л дуїє / та шо та^лкоїє / йа шо / так^л довго в мага^лз'ін'і бу^лла* (н. п. 22), *по^путний^л в'ет'ер / це ко^лли і^лдеш і^л в'ітер то^лб'і со^лпуцтвуйє // хо^лч'а йак прош'ч'айес':а з^л кимос' / то^л каже^ли по^путного^л в'ітра* (н. п. 23), *в'ет'ер^л дуїєт в с^піну / по^путний / благопри^лятний // і^лти на^л в'ет'ер / це п^лрот'ів^л в'ітра* (н. п. 24), *по^питного^л вам^л в'ітру / п'оришко вам у^л попу* (н. п. 26) (із жартівливою семантикою);

4) періоду, коли вітер посилюється: *ко^лли по^лсилівс'а / то роз^лхо^лдивс'а^л каже^лмо* (н. п. 14).

У н. п. 9 розрізняють вітри, що дують із моря та з берега (відповідно холодний і теплий вітер): *йесл'і^л в'ітер на^л море^л дуїє / в'ін^л буде т'еп^лл'ейє / а з^л мор'а холо^лд'н'ишиї // йесл'і холо^лд'н'ишиї / то з^л мор'а йде^л в'ітер*, в н. п. 22

представники молодшого покоління зазначають особливості протягу, коли продуває спину, та вітру, що дме на вулиці: ¹дує / це ¹б'іл'ше про сквоз¹н'ак / ко¹ли йе ш¹ч'ел'ї / з^c в'їранди / то¹д'ї ¹дує / т'ане в с¹тину / а ¹в'ітер дме.

Семі **‘повітряна труба, рвучкий круговий рух вітру’** (к. 8) притаманні іменники в однині ¹вихор (12 н. пп.: 1–3, 5–9, 14, 16, 17, 19) (і фонетичні варіанти ¹вихор' – 3 н. пп.: 1, 13, 15, ¹вихар – н. п. 1, ¹вихр' – 2 н. пп.: 2, 9, ¹в'іхор – 6 н. пп.: 1, 7, 8, 12, 20, 25, ¹в'іхор' – 5 н. пп.: 9, 10, 22, 27, 29, ¹в'іхо^ar – н. п. 1, ¹в'іхар' – н. п. 4, ¹в'іхр' – 3 н. пп.: 4, 8, 28 та демінутив ¹вихо¹рок – н. п. 3), ¹бу¹ран (н. п. 1), ¹ру¹кав (2 н. пп.: 8, 15), ¹в'їуга (2 н. пп.: 10, 11), ¹зав'ї¹р'уха (н. п. 13), ¹в'іхола (2 н. пп.: 18, 21), ¹кур'ава (2 н. пп.: 21, 26), ¹см'ерч' (н. п. 24) та множині ¹вихри (н. п. 1) (й акцентний варіант ¹в'іх¹ри – н. п. 1), дієслова ¹п'ідн'ї¹має (н. п. 9), ¹покру¹тило (н. п. 21), фразеологічні звороти ¹ч'орт ¹жениц'а (2 н. пп.: 1, 5) (і фонетичний варіант ¹ч'орт ¹жениц'а – н. п. 23), ¹ч'орт ¹райец'а (н. п. 14), ¹ру¹кав ¹спус¹т'ілс'а (н. п. 8), субстантивно-атрибутивні словосполучення ¹мал'ен'ке ¹тор¹надо (н. п. 12), ¹п'іш'ч'ан'ї ¹бур'ї (н. п. 23), інші конструкції ¹в'іхор' ¹з'ір'вавс'а / ¹закру¹тивс'а (н. п. 9), ¹в'ітер ¹зак¹руч'уйе (н. п. 9), ¹гу¹де в тру¹б'ї (н. п. 27), ¹за¹ходе на дош'ч' (н. п. 14), ¹кур'ава ¹закру¹тила (н. п. 26), ¹в'ітер ¹к¹руте (н. п. 27). Діалектоносії подають характеристику згаданого явища природи, у якій спостережено синонімічні назви: ¹в'іхар' ¹заска¹ч'ів / са¹лому по^aкру¹т'ів у¹в'ерх (н. п. 4), ¹тут / в ¹Т'емр'у¹к'е ¹нази¹вал'ї ¹ру¹кав // і дожд' ¹ка¹да шол / ¹ру¹кав ¹спус¹т'ілс'а / дожд' ¹с ¹л'івн'ем / ¹т'іна то^aр¹надо / ¹ран'ше а¹н'ї ¹ч'асто^a ¹бил'ї йа ¹помн'у в ¹д'ецтв'е / ¹ру¹кав ¹спус¹кайец'а / та¹кої ¹хобо^aт ¹ч'орний // ¹ето ¹с ¹ч'ортом ¹с¹в'азано шос' / йа у¹же не^u ¹помн'у (н. п. 8), ¹вихр' / ¹вихор / так ¹в'ітер ¹зав'ї¹вайе / та¹ке ош'ч'уш'ч'ен'їє / шо в ¹ц'у тру¹бу ¹можна в¹л'ізти і во¹на те¹бе поне^uсе (н. п. 9), ¹вихор' / це та¹к'ї в нас бу¹ли // ¹ру¹кав / о¹це к¹руте / к¹руте / о^aсобено по^a ¹р'іч'к'ї ¹бач'ила / йак ¹закру¹тив / і в¹т'агує / в¹т'агує ¹воду / а по^aтом ¹ли¹нув аж^u за ¹Павлопол'ем (н. п. 15), ¹ч'орт ¹жениц'а / ¹йесл'ї во¹но ¹закру¹тило ¹в'ітер // у нас ¹ч'асто ¹п'іш'ч'ан'ї ¹бур'ї і во¹но йак ¹тор¹надо ¹про¹ход'ат'

мал'ін'к'і (н. п. 23), не^н п^росто зак^руч'ує / у нас і о^вец' п'ідн'і^мало / і д'і^тєї п'ідн'і^мало / ки^дало // см'ерч' / у нас ^дуже / ^дуже ^часто // у нас ^даже і ком^байн ко^лис' зава^ллило // як ста^да бу^ли о^вец' по п'ят' ^тис'ач' / то п'ідн'і^мало (н. п. 24). Наявність вихору свідчить про суху, бездощову погоду, що підтверджено прикметою: в'йуга / во^на на су^ху по^году / та^ке к^рутит' на ^вулиц'і / пи^л'ака ота^ка // в'іхор' / в'іє о^то / к^рутит' / во^но на су^ху по^году / до^ж:а не^н ^буде (н. п. 10). Цікаво, що сильні кругові вітри в аналізованих говіркових групах бувають і влітку, і взимку.

Під час реалізації семи **‘повалене вітром дерево’** вжито іменник *буре^лом* (н. п. 12) (і фонетичний варіант *бур'е^лом* – н. п. 24), засвідчений і в СУМ зі значеннями ‘сильний вітер (ураган), що ламає дерева в лісі’, ‘повалені бурею дерева’ [СУМ I, с. 257]. Також виокремлено дієслівні форми *пова^ллило* (2 н. пп.: 8, 16) (і варіант *зава^ллило* – н. п. 22), *викорч'увало* (н. п. 8), словосполучення *росч'ах^не ^дере^нво* (н. п. 5), *вирване з^с ко^р'ін':ам* (н. п. 5), *вирване ^в'ітром ^дере^нво* (н. п. 17), *по^вале^не ^дере^нво* (3 н. пп.: 21, 23, 27) (і фонетичні варіанти *^дере^нво по^вале^не* – н. п. 20, *з^вале^не ^дере^нво* – н. п. 21), *по^вале^не г'і^л:а* (н. п. 23), *ли^{ст}'а ^падалиш^не* (н. п. 20), інші конструкції *пола^мало ^дере^нво* (н. п. 22), *пова^ллило ^в'ітром* (н. п. 20), *пова^ллило ^дере^нво* (н. п. 28) (і варіант *нава^лл'іл ^дер'ево^а* – н. п. 29), *зава^лл'іло^а ^в'етром ^дер'ево* (н. п. 25), *од ^в'ітру ^дере^нво в^пало* (н. п. 14). У коментарях інформантів бачимо згадку про сильний вітер, унаслідок якого дерева може виривати з корінням: *виве^нруло ^дере^нво ^в'ітром із^с ^корн'ами* (н. п. 9), *викорч'увало з^с ко^р'ін':ам ^дере^нво // о^це та^кий ^в'ітер / шо во^но мог^ло в^пасти // роз^сч'ах^нуло^с' / роз^ско^лоло^с' ^дере^нво од ^в'ітра* (н. п. 16), *де^нрева пова^лл'ало / от ^в'ітру по^падали* (н. п. 19), *та^кий ^в'ітер / шо де^нрева с ^корнем повири^лвало а^бо з^ір^лвало ^шиф'ер* (н. п. 27).

Сему **‘обривати, оббивати вітром (про листя дерев)’** репрезентовано дієсловами теперішнього часу *об:и^лвайє* (2 н. пп.: 5, 17), *зри^лвайє* (8 н. пп.: 9, 16, 19–21, 23, 26, 28), *зби^лвайє* (н. п. 9), *з^лносе* (3 н. пп.: 14, 20, 21) (і фонетичний

варіант *с¹носе* – н. п. 24), *ст¹рус'уйе* – н. п. 22 (і варіант *об^нт¹рушуйе* – н. п. 16), *же^uне* (н. п. 21), *з^cду¹вайе* (н. п. 29) і минулого часу *по:б:и¹вав* (н. п. 20), *о^аб¹дуло* (н. п. 25), субстантивно-атрибутивним словосполученням *ко¹л'уч'ий* / *с'і¹куч'ий* *в'ітер* (н. п. 17), іншими конструкціями *в'ітер зри¹вайе лист'а* (н. п. 27), *по¹дув лист'а* / *пог¹нав* (н. п. 21), *з'ір¹вало в'ітром* (н. п. 12), *зри¹вайе лист'а* (2 н. пп.: 14, 18), *позри¹вало в'ітром* (н. п. 15).

Діалектоносії пригадують сильний вітер, що зносить листя і плоди з дерев: *в'ітер та¹кий / шо обси¹найе де^uрева // в'ітер поз¹носив з де¹рев лист'а* (н. п. 9), *бу¹вайе / шо і¹йаблuch'ка об:и¹вайе* (н. п. 17).

Маніфестантами семи **‘холодний вітер з низькою температурою’** (к. 9) виступають такі найменування (та їхні переважно фонетичні варіанти):

1) іменник: *сх'ід¹н'ак* (н. п. 5);

2) прикметники: *мо¹розний* (5 н. пп.: 7, 14, 20, 27, 28) (і *ма¹розний* – 2 н. пп.: 1, 29), *мо^ароз'аний* – н. п. 1, *домо¹виї* (н. п. 1), *сту¹ден:ий* (н. п. 14) (і *сту¹д'оний* – н. п. 1), *сил'ний* (н. п. 1), *холодний* (9 н. пп.: 1, 5, 9, 11, 14, 19, 21, 22, 28) (і *холодний* – н. п. 4), *а¹с'ін':ий* (н. п. 1), *зимний* (2 н. пп.: 5, 14) (і *зимн'ий* – н. п. 14, *з'імний* – н. п. 1, *з'імн'ий* – н. п. 1), *зимо¹виї* – н. п. 14, *с'ев'ерний* (н. п. 5), *вос¹точний* (н. п. 6), *л'од'а¹ний* (2 н. пп.: 12, 21) (і *л'ід'а¹ний* – н. п. 7, *л'е'д'а¹ної* – н. п. 27), *с¹в'іжй* (2 н. пп.: 14, 19), *крижа¹ний* (н. п. 14), *ко¹л'уч'ий* (4 н. пп.: 5, 19, 21, 27) (і *ко^ал'уч'ий* – н. п. 20), *пе^uкуч'ий* (н. п. 23);

3) субстантивно-атрибутивні словосполучення: *холодний в'ітер* (н. п. 17) (і *та¹кий холодний в'ітер* – н. п. 13), *ко¹л'уч'ий в'ітер* (н. п. 18) (і *ко^ал'уч'ий в'ет'ер* – н. п. 29), *л'од'а¹ний в'ітер* (н. п. 20), *злий в'ітер* (н. п. 21) (і *з'л'уш'чий в'ітр'у¹гака* – н. п. 21), *про¹низливий в'ітр'у¹ган* (н. п. 22), *си¹рий в'ітер* (н. п. 11), *горо¹виї в'ітер* (н. п. 11);

4) інші конструкції: *з^c ног з^cби¹ва* (н. п. 9), *с'і¹ч'е в'ітер* (н. п. 12).

У н. пп. 14, 19 лексеми *крижа|ний* і *ко|л'уч'ий* уживано з уточненням «льодяний, морозний вітер», а за допомогою складних збільшувально-згрубілих суфіксів *-югак-*, *-юган-* в н. пп. 21, 22 підкреслено сильний, скажений вітер.

Виокремлено назви вітрів та їхню характеристику, які, на думку респондентів, в аналізованих говірках є найхолоднішими: *сх'ід|н'ак |самий* *холод|н'ишій* / *в'ін та|кий ко|л'уч'ий* (н. п. 5), *вос|точ'ний с Б'ілоцер|к'івки* / *с |Куїбишева* *холод|н'ишій* / *це і|с':ев'ера* // *з'і|мойу в'ін про|т'івний* (н. п. 6), *ко^a|л'уч'ий* / *це вже ко|ли аж^ш с'і|ч'е* / *|т'іл'ки то|ді* / *ко|ли з^c кру|пойу* (н. п. 20). Виявлено прикмету, пов'язану з настанням дощу після холодного вітру: *йак|шо* *хо|лодний |в'ітер |дує* / *то |буде дош'ч'* (н. п. 11); засвідчено розрізнення свіжого і прохолодного вітру: *с|в'іжий* / *це |йесл'і то|б'і н|равиц'а* / *а |йесл'і про^a|ладний* *|в'ітер* / *то то|б'і |можже не^н* — *|дуже ї ком|фортно* (н. п. 20).

Для реалізації семи **‘легкий вітерець, зефір’** використано демінутив *в'іте|рець'* (3 н. пп.: 13, 25, 28), субстантивно-атрибутивні словосполучення *ле|ген'кий в'іте|рець'* (н. п. 23) (і фонетичний варіант *ле^н|ген'кий в'іте^н|рець'* – н. п. 2), *|л'ог^xкий |в'ітер* (н. п. 22), *|мал'ен'кий |в'ітер* / *не^н |сил'ний* (н. п. 13), *ле|ген'кий / |теплий в'іте|рець'* (н. п. 27).

Сему із семантикою **‘затихати, затихнути (про вітер)’** виражено іменниками *за|тиш':а* (н. п. 3), *шт'іл'* (н. п. 19), дієсловами *за|тих* (4 н. пп.: 2, 3, 19, 28) (і варіантом *за|т'іх* – н. п. 4), *уш'|ч'ух* (н. п. 3) (і варіантом *вш'ч'ух* – н. п. 16), *пере^нс|тав* (2 н. пп.: 25, 28) (і варіантами *п'ер'ес|тав* – н. п. 4, *перис|тало* – н. п. 29) та реченнями *за|тих |в'ітер* (н. п. 9), *пере^нс|тав дут' |в'ітер* (н. п. 14), *уш'|ч'ух |в'ітер* (н. п. 21), *|конч'ивс'а |в'ет'ер* (н. п. 25).

Для називання семи **‘затишок, тихе місце, захищене від вітру, течії і т. ін.’** використано іменник *|затишок* (26 н. пп.: 1–3, 5–7, 9–23, 25–29), властивий і сучасній українській літературній мові з тотожною семантикою [СУМ III, с. 351], (і фонетичний варіант *|зат'ішок* – 2 н. пп.: 4, 24). Фіксовано форми непрямих відмінків: *в |затишку* (н. п. 2) (і варіанти *у |зат'ішку* – н. п. 4, *в |зат'ішок* – н. п. 4) та фразеологізм *в |бога за |пазухої* (н. п. 6).

У коментарях описано особливості місця, захищеного від вітру: *затишок / за¹хиш¹ч'ене от¹ в'ітра¹ м'ісце* (н. п. 9), *затишок / це та¹ке затишне¹ м'ісце / де не¹ обду¹ває* (н. п. 16), інші діалектоносії пригадують часи, коли ховались у затишок від холодного вітру: *їдем / хо¹вайімс'а за затишок / їєсл'і в'ітер хо¹лодні / захо¹вайімс'а* (н. п. 10), *в'ітер із:а уг¹ла / заї¹ди в затишок / бо там ду¹є* (н. п. 16).

З метою позначення семи **‘водяний вир’** засвідчено найменування *во¹ронка* (5 н. пп.: 19–23), *вир* (4 н. пп.: 9, 12, 14, 21), *вихор* (н. п. 16) (і фонетичні варіанти *вихор'* – н. п. 23, *в'іхор'* – н. п. 10), *водово¹рот* (5 н. пп.: 6, 9, 17, 26, 28) (і варіант *во^адо^аво¹рот* – н. п. 27), *омут* (н. п. 12), *колово¹рот* (н. п. 21), *кругово¹рот* (н. п. 27), *ч'ортово¹рот* (н. п. 21) та фразеологізм *ч'орт¹ воду к¹руте* (н. п. 25).

У коментарях респондентів виділяємо:

1) природу походження коловороту: *к¹руте воду / йа сч'і¹тайу / шо це при¹рода руч'єї¹ки сво¹її отби¹ває і полу¹ч'айіц':а водово¹рот* (н. п. 9), *см'єрч' воду дуже ч'асто зак¹руч'ує / во¹но шч'є бич¹к'ів / мал¹к'ів на б'єр'єг вики¹дає // о¹це в нас л'і¹ман / во¹но там с:тепу ду¹є га¹р'ач'є / а тут на хо¹лодне і во¹но дуже ч'асто к¹руте* (н. п. 24);

2) описову характеристику водяного виру, його порівняння зі слідом тварини: *це йак¹ риб'ка о¹то п¹лаває / а то¹д'і робит' о¹тако¹ во в'іхор' по во¹д'і / йак¹ пли¹ве риб'ка п'ід во¹дою // а по¹том робит' о¹так'і кру¹жоч'ки* (н. п. 10), *вир вод'а¹ні / во¹д'аник к¹руте // у нас йак на м¹оре по¹їїдеш д¹ругий раз^с / так вол¹на раз^с / на¹б'ігла / а то¹д'і раз^с о¹так вот / ну бу¹ває / шо вол¹на от¹ходе і пр'ам о¹так раз^с / раз^с і зак¹рутило* (н. п. 14), *вир / к¹руте воду // на став¹ках у нас / ка¹зали колово¹рот а¹бо ч'ортово¹рот* (н. п. 21);

3) настанови щодо необхідності бути обережним на воді: *водово¹рот / ту¹ди не¹ хо¹ди / бо там за¹т'агує на дно* (н. п. 6), *во¹но зак¹руч'ує / там їама у во¹д'і / вир // ту¹да луч':є не¹ попа¹дати / зак¹рутит' і у¹топиц':а ч'ело¹в'єк* (н. п. 9), *кажут' / їєсл'і т'є¹ч'єн'їя йа¹к'іс' / то може і вихор' зат'а¹нут'* (н. п. 23),

ч'орт |воду к|рут'ит' / ота|ко ка|зал'і / за|т'агне на дно (н. п. 25); кругово|рот / це не^u л'із^c ту|ди // во^aдо^aво|рот / |кажуть' / шо л'у|деї за|сасує (н. п. 27).

2.5. Назви атмосферних опадів.

2.5.1. Назви, пов'язані зі снігом. Ця група номінацій у своєму складі містить номени сніжинки, мокрого, лапатоного, розсипчастого снігу, занесеної снігом дороги, намету, проталини, завірюхи, хуртовинного дня, снігопаду без вітру, сніжної зими та ін. (всього 29 сем).

Семі 'дощ зі снігом, мокрий сніг' (к. 10) властиві іменники мок|ва (2 н. пп.: 2, 21), с|л'акот' (3 н. пп.: 2, 9, 10), м|р'ака (2 н. пп.: 18, 28), сн'іг^x (н. п. 27) (і фонетичний варіант сн'ег^x – н. п. 27), прикметник |мокриї (2 н. пп.: 13, 15), субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) |мокриї сн'іг (10 н. пп.: 2, 3, 5–10, 12, 18) (та сн'іг^x |мокриї – н. п. 27) (і фонетичні варіанти |мокриї сн'іг^x – 8 н. пп.: 16, 17, 19–22, 27, 28, |мокриї сн'ег – 2 н. пп.: 4, 8, |мокриї сн'ег^x – 3 н. пп.: 24, 25, 29), с|л'акотна по|года (н. п. 12), с|н'іжна |каша (н. п. 16), |р'едкиї сн'ег^x (н. п. 24), дош'ч' із^c с|н'ігом (2 н. пп.: 5, 20) (і фонетичні варіанти дош'ч' з'і с|н'ігом – н. п. 17, дош'ч' со с|н'ігом – н. п. 7, дош'ч' іс:|н'ігом – н. п. 11, дош'ч' с:|н'ігом – 3 н. пп.: 14, 22, 23, дош'ч' со с|н'ігом – н. п. 8, дожд' со^a с|н'ігом – н. п. 4, дош'ч' з^c |мокрим с|н'ігом – н. п. 3, дожд' з^c с|н'ігом / |в'ітром і з|радом – н. п. 14), сн'іг з^c дош'|ч'ем (2 н. пп.: 15, 18) (і фонетичні варіанти сн'іг^x з^c дош'|ч'ем – 2 н. пп.: 17, 23, сн'іг с дош'|ч'ем – н. п. 9, сн'іг^x з^c дош'|ч'ом – н. п. 20, сн'іг з^c дожд'|д'ом – 2 н. пп.: 9, 10, сн'ег з^c дажд'|д'ом – н. п. 4, сн'ег^x с дажд'|д'ом – н. п. 25), хо|лодниї дош'ч' (н. п. 14), інші конструкції їде |мокриї сн'іг (н. п. 14) (та і|де |мокриї сн'іг^x – н. п. 21, |мокриї сн'ег і|д'от' – н. п. 4), |сил'ниї сн'іг і мо|роз і|де (н. п. 11), сн'іг з^c дош'|ч'ем і|де (н. п. 15). Зі зв'язного мовлення діалектоносіїв спостерігаємо характеристику мокроного снігу: |мокриї сн'ег / н'е так |буйїт' ку|р'ет' з'і|ма (н. п. 4), сн'іг з^c дожд'|д'ом / а йак н'і|де мо|роз / то |буде голо|л'од (н. п. 9), мок|ва / це з|нач'ит дош'ч' іс:|н'ігом (н. п. 21), дош'ч' с:|н'ігом / а то|д'і с|л'акот' насту|пайє / |каже^uмо (н. п. 23), |йес'л'і пл'усо|ва т'емп'ера|тура / то

¹мокриї сн'ег^x / а ¹йес'л'і сн'ег^x с даж¹д'ом / то п¹росто сн'ег^x с даж¹д'ом / смо^aт'р'а / йа¹ка ж^u по¹года (н. п. 25), ко¹ли ¹л'ітиц'а / то ¹мокриї сн'іг^x (н. п. 27), ¹мокриї сн'ег^x / ка¹да ¹л'ітиц'а / а так су¹хиї (н. п. 29). Спорадично виокремлено сніг, який падає дуже довго: зат'аж¹ниї сн'іг / с'о¹годн'і / ¹завтра / п'ісл'а¹завтра / ¹довго їде (н. п. 10).

Для семи 'перші опади снігу восени' властиві іменники сн'іг (4 н. пп.: 11, 12, 14, 19) (і демінутив сн'і¹жок – 5 н. пп.: 12, 14, 19, 20, 27), кру¹па (4 н. пп.: 2, 5, 7, 12), по¹роша (н. п. 12), ¹с'еч'ка (н. п. 21), дієслово с'і¹ч'е (н. п. 20), субстантивно-атрибутивні словосполучення ¹першиї сн'іг (12 н. пп.: 1–3, 5, 7–9, 12–16) (і фонетичні варіанти ¹першиї сн'іг^x – 10 н. пп.: 17–19, 21–23, 26–29, ¹первиї сн'іг – 5 н. пп.: 1–3, 9, 10, ¹первиї сн'іг^x – н. п. 21, ¹первиї сн'і¹жок – н. п. 9, ¹п'ервиї сн'ег – н. п. 4, ¹п'ервиї сн'ег^x – 2 н. пп.: 24, 25, ¹п'ервої сн'ег – н. п. 8), речення сн'іг^e¹жок і¹д'ом' (н. п. 4), насту¹пайе з'і¹ма (н. п. 11), кру¹па їде (н. п. 20), ¹видав сн'іг^x (н. п. 27), ¹п'ервиї сн'ег ¹видав (н. п. 4), ¹видав ¹первиї сн'іг (н. п. 10). Цікаво, що перший сніг носії говірок завжди чекають з нетерпінням (оскільки це рідкісне явище у значній кількості досліджуваних ареалів), лагідно говорять про нього, вітають один одного з першими опадами, загадують бажання, вмиваються снігом, аби бути гарними, і зауважують прикмету, пов'язану з ним: ¹першиї сн'іг не^u всп'і¹вайе до ас¹вал'ту дол'і¹тат' / роз^c:та¹йе (н. п. 6), ¹першиї сн'іг / в'ін по¹тайе (н. п. 7), ¹першиї сн'іг ¹довго не^u ле^uжит' (н. п. 7), ¹першиї сн'іг / в'ін ¹довго не^u ле¹жит' (н. п. 9), ¹первиї сн'іг / і за¹гадуї же^uлан'ійе // йа вс'іг¹да ¹д'іт'ам ка¹зала / так / ¹видав ¹первиї сн'іг / за¹гадуїім же^uлан'ійа / і¹дем у¹с'і вми¹вац':а / шоб кра¹с'іве л'і¹цо бу¹ло // це ш'ч'е мо¹йї бат'¹ки так ка¹зали / т¹реба ¹первим с¹н'ігом у¹митис'а / шоб кра¹сиве / моло¹де ли¹це бу¹ло (н. п. 9), ¹довго не^u ле^uжит' / с¹разу ¹тайе і вс'і¹гда ¹першиї сн'іг ж¹дец':а на Покро¹ва // ¹кажут' / ¹должен ¹випат' ¹першиї сн'іг / у¹же наста¹йе зи¹ма / ¹земл'у при^eпоро¹шило // хот' в ц'ом го¹ду Покро¹ва ж^u ч'у¹тирнац':атого окт'аб¹р'а / а ш'ч'е с¹н'ігу не^u бу¹ло (н. п. 14), ¹першиї сн'іг^x вс'іг¹да ми ¹каже^uм / ден' / два і роз^cта¹в (н. п. 17), ¹першиї сн'іг^x /

с¹разу розс^ста¹йе і там йо¹го ж^{ж^ж} / у нас на Дон¹бас¹і ш^ш'ч^ч'е не^н бу^{бу}ло с^с'н^н'ігу (н. п. 18), ¹першій сн^с'іг^г ка^{ка}жу / в^в'і^ітайу з^з ¹першим с^с'н^н'ігом (н. п. 19), сн^с'і^іжок / так ¹лаг^г'ідно / ¹лаг^г'ідно // з ¹рад^д'іст^т'у / сн^с'і^іжок ¹випав (н. п. 20), ¹першій сн^с'іг^г / ¹випав і розс^с'та¹в (3 н. пп.: 21–23), ми називали йо¹го сн^с'і^іжок / нако^{ко}'н^н'еуто ¹першій сн^с'іг^г / йо¹го ¹мало на Дон¹бас¹і // мог ¹випасти не^н в листо^{сто}'пад^д'і / а п^п'ід ¹Новий год^д^м (н. п. 27), ¹першій сн^с'іг^г / ¹довго не^н ле^{ле}'жит' (н. п. 29).

Один із інформантів пригадує випадок раннього першого снігу, коли ще на деревах висіли груші: йа ос' ко^{ко}'лис' ¹вийшла / ¹первій сн^с'іг ¹випав / йа ¹рано ¹вийшла / а во^{во}'ни по^{по}'падали о^о'ці ¹з'імн'і г^г'рушки / і не^н роз^{роз}'билис'а ж / бо на сн^с'іг / а в'ін пух^п'кий / і во^{во}'ни аж до Рожест^{ст}'ва бу^{бу}ли / і во^{во}'ни ¹ц'іл'і ¹ц'і'л'іс'ін'к'і / йак ¹з'ірван'і (н. п. 9), інший – згадує прикмету, пов'язану з кількістю снігу, що випадає взимку: йак^{як}'шо ци^{ци}'бул'а ¹має цибу^{ли}'лин':а / ¹буде зи^{зи}'мою ¹мало с^с'н^н'ігу (н. п. 12). В н. п. 24 виявлено маніфестант, який уточнює аналізоване поняття (про сніг, що лягає на воду): шу^{шу}'га / це ко^{ко}'ли сн^с'іг^г л'а^л'гає на ¹воду на ¹мор'і / це та^т'к'і суг^с'роби по ¹б'ер'егу / ну во^{во}'но во^{во}'да п^п'ід¹мерш:а / шо ї бар^{бар}'кас не^н за^з'т'агнеш.

Маніфестанти семи **'сніжинка, кристал снігу у вигляді зірочки'** – іменник сн^с'і^іжинка (14 н. пп.: 2, 7–9, 12–15, 21, 22, 25–27, 29) (і демінутив сн^с'е^е'жиноч'ка – н. п. 18), а також речення сн^с'ег ¹падаіт' (н. п. 4). Записані коментарі дають підстави говорити про позитивне ставлення мовців до сніжинок і снігу загалом: сн^с'і^іжинка / л'у^{лу}'буйімс'а о^о'бич'но (н. п. 12), сн^с'і^іжинка // ¹м'елкий сн^с'ег / н'ебол^{бол}'ший сн^с'е^е'жок (н. п. 13), сн^с'і^іжинка / а ¹йесл'і ба^{ба}'гато / то ла^{ла}'пат'і сн^с'і^іжинки (н. п. 14).

Сема **'сніжити, густо падати, йти, заносити, зав'яяти, почати сипати, покрити снігом'** (к. 11) має високий ступінь функційної активності. Серед представлених репрезентантів зафіксовано:

1) дієслівні форми: ¹сипит' (2 н. пп.: 1, 9) (і фонетичний ¹сип'іт' – н. п. 25, морфологічний ¹сипе – 9 н. пп.: 1, 2, 5, 7, 8, 20, 27–29 та словотвірні варіанти ¹сипле – 2 н. пп.: 12, 23, заси^{заси}'найе – 2 н. пп.: 13, 16), ¹валит' (3 н. пп.: 1, 19, 22) (і морфологічний ¹вале – 14 н. пп.: 1, 2, 5, 7–10, 14, 15, 17, 20, 23, 24, 27 та

словотвірні варіанти ¹валиц':а – н. п. 7, зава¹лило – н. п. 7, нава¹лило – 4 н. пп.: 9, 10, 14, 21), патра¹шит' (н. п. 1), ме^uте (3 н. пп.: 5, 18, 22) (і словотвірні варіанти наме^uло – н. п. 2, заме^uло – н. п. 22, зами¹та – н. п. 5, зам'і¹тайе – 2 н. пп.: 2, 23), хур¹дели'т' (н. п. 3), с'і¹ч'е (н. п. 3), сн'і¹жит' (н. п. 5) (і словотвірний варіант засн'і¹жило – 3 н. пп.: 14, 15, 20), і¹де (2 н. пп.: 9, 12) (і фонетичний варіант їде – н. п. 7), ¹кидаїе (н. п. 16) (і словотвірні варіанти заки¹даїе – н. п. 24, за¹кидало – н. п. 7, на¹кидало – н. п. 21), ¹падаїе (3 н. пп.: 8, 10, 19), ку¹рит' (н. п. 9) (і словотвірний варіант заку¹рило – н. п. 20), за¹носе (5 н. пп.: 13, 15, 18, 23, 27) (і словотвірні варіанти зане^uс¹ло – 2 н. пп.: 12, 14, по^aза¹носило – н. п. 20), ¹в'іхолит' (н. п. 14), к¹руте (2 н. пп.: 14, 18), ¹л'іне (4 н. пп.: 14, 16, 21, 26) (і словотвірні варіанти нал'і¹пило – н. п. 21, обл'і¹пило – н. п. 21, подано з ремаркою «про вікна»), нали¹пайе (н. п. 16), запо¹рошуйе (4 н. пп.: 15, 19, 28, 29) (і словотвірний варіант запоро¹шило – н. п. 12), зат¹рушуйе (н. п. 16), зави¹вайе (2 н. пп.: 14, 29);

2) іменники: хурду¹ла (н. п. 4), м'і¹т'ел' (н. п. 4), зав'і¹р'уха (н. п. 9), ку¹ра (н. п. 9), сн'іго¹пад^m (н. п. 18), зал'і¹пуха (н. п. 26), си¹пуч'ка (н. п. 29), за¹носи (2 н. пп.: 11, 29);

3) субстантивно-атрибутивні словосполучення: гус¹тий ла¹патий сн'іг (н. п. 6), ла¹патий сн'іг (н. п. 9), гус¹тий сн'іг (н. п. 10);

4) інші конструкції: зам'і¹тайе сн'іг (н. п. 2), ¹падаїе сн'іг (н. п. 10), ¹падаїе ла¹патий сн'іг^x (н. п. 19), ¹сипле сн'іг (н. п. 12), ла¹патий сн'іг і¹де (н. п. 9), ¹вале сн'іг (3 н. пп.: 9, 15, 20) (і ¹вале сн'іг^x – н. п. 17, нава¹лило с¹н'іга – н. п. 14), ¹валит' ла¹патий сн'іг^x (н. п. 22) (і ¹вале ла¹патий сн'іг^x – н. п. 27), зави¹вайе сн'іг (н. п. 14), і¹де гус¹тий сн'іг (н. п. 9), сн'іг ¹добре ¹сипит' (н. п. 9), ¹густо ¹падаїе (н. п. 10), сн'іг і¹де (н. п. 12), запоро¹шило с¹н'ігом (н. п. 12), зане^uс¹ло до¹роги с¹н'ігом (н. п. 14), сн'іг^x ¹л'іне (н. п. 16) (і ¹л'іне сн'іг^x – н. п. 21), на¹кидало с¹н'ігу (н. п. 21), нал'і¹пило с¹н'ігу (н. п. 21), ба¹гато с¹н'ега ¹випало^a (н. п. 25).

Для реалізації семи **‘покриватися зверху (про сніг)’** виокремлено безособові дієслова притру¹сило (2 н. пп.: 22, 26) (і фонетичний варіант

при^етру¹сило – 2 н. пп.: 2, 9), *при¹сипало* (н. п. 15) (і фонетичні *при^есипало* – 3 н. пп.: 2, 8, 27, *при¹сипало^а* – н. п. 29 та словотвірний варіанти *за¹сипало* – 3 н. пп.: 8, 22, 27), *припоро¹шило* (4 н. пп.: 15, 18, 21, 27) (і фонетичні варіанти *при^епоро¹шило* – 3 н. пп.: 2, 3, 9, *припо^аро¹шило* – н. п. 20), *на¹кидало* (н. п. 15), *поб[']і¹л¹іло* (н. п. 27), конструкції *заму¹ровує с¹н[']ігом* (н. п. 7), *заби¹вайє с¹н[']ігом* (н. п. 7), *нак¹рило с¹н[']его^ам* (н. п. 8) (і *пок¹рило с¹н[']ігом* – н. п. 23), *при^етру¹сило с¹н[']ігом* (н. п. 13), *за¹сипало с¹н[']ігом* (н. п. 17), *вк¹рило¹ ковдройу* (н. п. 19), *в¹ікна замуро¹вало* (н. п. 14).

Залежно від щільності снігу спостережено особливості його випадання: *й¹есл[']і ч[']ут['] / ч[']ут['] там / то припоро¹шило / а й¹есл[']і на¹кидало на ма¹шин[']і повно с¹н[']ігу / шо не^а с¹кинеш / то¹д[']і ка¹н[']ешно на¹кидало* (н. п. 15), *припоро¹шило с¹н[']ігом / йак¹шо т¹рошки* (н. п. 18), *й¹есл[']і ба¹гато с¹н[']ігу / то¹д[']і за¹сипало* (н. п. 22), *даже йак йо¹го¹ мало / ну поб[']і¹л¹іло і ка¹зали за¹сипало вже* (н. п. 27).

Однослівної номінації на позначення семи **‘лапатий сніг’** в аналізованих говірках немає. Для номінації цього явища діалектоносії використовують субстантивно-атрибутивні словосполучення *ла¹патий сн[']іг* (18 н. пп.: 1–3, 5, 7–15, 17, 18, 20, 22, 27) (і варіанти *ла¹патий сн[']іг^х* – 6 н. пп.: 16, 17, 19, 21, 23, 26, *ла¹патий сн[']ег* – н. п. 4, *ла¹патий сн[']ег^х* – 2 н. пп.: 25, 29), *м¹ахкий сн[']іг* (н. п. 2), *к¹рупний сн[']іг* (н. п. 22), *пух¹настий сн[']іг* (н. п. 22), *сн[']ег^х х¹лоп[']йами* (н. п. 24), інші конструкції *сн[']іг і¹де* (н. п. 1) (і *сн[']ег^х і¹д[']от* – н. п. 29). Найбільш функційно навантажене словосполучення *ла¹патий сн[']іг* та його варіанти (26 н. пп.), інші маніфестанти вжито нерегулярно (по 1 н. пп.).

Характерні ознаки лапатоного снігу ілюстровано в таких коментарях: *ла¹патий сн[']іг це та¹кий гус¹тий* (н. п. 5), *ла¹патий / та¹кий йак здо¹ровими т¹ими їде / п¹р[']амо не^а сн[']іг / а во¹но йак в[']іє о¹то / кус¹ками па¹дає* (н. п. 10), *зи¹мова красо¹та / ла¹патий сн[']іг* (н. п. 12), *ла¹патий сн[']іг^х / це та¹к[']і ве^алик[']і сн[']і¹жинки / т¹ихо па¹дає / та¹кий ла¹патий сн[']іг ми ка¹же^амо* (н. п. 17), *йак¹шо в[']ін та¹кий ве^аликий / то ла¹патий* (н. п. 20), *ла¹патий сн[']іг^х / та¹кий сн[']іг^х л[']іпиц[']а / с¹н[']еж^аки*

¹можна зл'і¹пит' (н. п. 21), о¹бич¹ний сн'іг^x / а йак¹шо з¹липшиїс'а / то¹д'і вже в'ін ла¹патий (н. п. 23), ла¹патий сн'іг^x / йак¹шо ¹куч'ками / ба¹гато (н. п. 26), ла¹патий / ко¹ли к¹рупн'і сн'і¹жинки / з¹л'іпле^uн'і (н. п. 27). Цікаво, що в н. п. 9 лапатий сніг порівнюють з білими мухами: ко¹ли ла¹патий кра¹с'івий сн'іг / то ¹б'іл'і ¹мухи ¹кажут'.

Для називання семи **‘занесений снігом (про дорогу)’** вжито репрезентанти, серед яких:

1) іменники: за¹носи (3 н. пп.: 7, 9, 14), за¹мети (н. п. 15) (і словотвірні варіанти пере^uмети – н. п. 18, пе^uре^uмети – 2 н. пп.: 5, 6, н'ер'е¹м'оти – н. п. 8);

2) дієслівні форми: заме^uло (2 н. пп.: 10, 14) (і фонетичні зам'е¹ло – н. п. 8, зам'і¹ло – н. п. 27 та словотвірні варіанти наме^uло – н. п. 14, н'ер'ем'е¹ло – н. п. 8, пе^uреме^uло – н. п. 10), за¹сипало (н. п. 10), за¹носе (н. п. 22) (і варіант за¹несено – н. п. 20);

3) різні конструкції: зане^uс¹ло до¹рогу (2 н. пп.: 2, 6) (і зан'ас¹ло да¹рогу – н. п. 4), до¹роги зане^uс¹ло с¹н'ігом (н. п. 9), заме^uло до¹рогу (н. п. 2) (і зам'а¹ло да¹рогу – н. п. 25), позам'і¹тало с¹н'ігом до¹роги (н. п. 21), до¹роги ни^eма (н. п. 8) (і ни^eма до¹роги – н. п. 8), до¹рогу пере^uмело (н. п. 18), пе^uрем'і¹тайе до¹рогу (н. п. 10), наме^uло с¹н'ігу на до¹рог'і (н. п. 14), за¹сипало до¹рогу с¹н'ігом (н. п. 14), за¹сипало с¹н'ігом (н. п. 4), занес¹ло с¹н'ігом (н. п. 19), за¹несена / за¹валена с¹н'ігом (дорога) (н. п. 14), за¹мети на до¹роз'і (н. п. 17).

Виокремлено характеристику занесеної снігом дороги, коли не можна навіть пройти чи проїхати: пе^uре^uмети / ¹нада до¹рогу ¹ч'истит' (н. п. 5), до¹роги зане^uс¹ло с¹н'ігом / прої¹ти не^u ¹можна / не^u прої¹хат' (н. п. 9), на до¹рогах за¹носе / пото¹му шо ма¹шина ¹йіде і там о¹то / де в по¹сад^mк'і во¹но на до^aроз'і то¹д'і пере^uмети (н. п. 18), с¹н'ігу по ко¹л'іна / ¹с'одн'і заме^uло до¹рогу і н'іх¹то не^u при¹йхав йі¹йі ¹ч'истит' (н. п. 19).

Сему **‘багато снігу, глибокий сніг, великі замети снігу’** маніфестовано репрезентантами, серед яких іменники суг¹роби (н. п. 4), за¹мети (н. п. 6),

не^uре^uмети (н. п. 6), субстантивно-атрибутивні словосполучення *гли¹бокий сн¹іг* (3 н. пп.: 2, 9, 14), *с¹н¹іжна зи¹ма* (2 н. пп.: 7, 12) (і фонетичний *с¹н¹іжна з¹і¹ма* – н. п. 13 та дериваційні варіанти *зас¹н¹іже^uна з¹і¹ма* – н. п. 13, *с¹н¹ежнайа з¹і¹ма* – н. п. 8), *су¹вора зи¹ма* (н. п. 12), *зат¹аж¹на з¹і¹ма* (н. п. 15), інші конструкції *ба¹гато с¹н¹ігу* (5 н. пп.: 2, 7, 12, 14, 15) (і варіанти *с¹н¹ігу ба¹гато* – н. п. 9, *с¹н¹іга ба¹гато* – н. п. 15, *ба¹гато с¹н¹ега* – н. п. 4), *куч¹у¹гури с¹н¹ігу* (н. п. 13), *суг¹роби с¹н¹ігу* (н. п. 13).

Спостережено залежність найменування періоду глибокого снігу від появи морозу: *су¹вора зи¹ма / йак мо¹рози* (н. п. 12), описано зимову погоду (час, коли випадає багато снігу): *нава¹лило с¹н¹ігу ба¹гато і заме^uло ¹добре // гли¹бокий сн¹іг / по ¹пойас п¹р¹амо нава¹лило* (н. п. 9), *на¹сипало ¹дуже ба¹гато с¹н¹ігу / гли¹бокий сн¹іг* (н. п. 14), принагідно згадано явище затяжної зими, коли випадає багато снігу, який довго розтає: *зат¹аж¹на з¹і¹ма / во¹но ¹тане все // от ¹в:ос¹емс¹ат ше^uс¹том ми бо¹йалис¹а / шо попли¹вем / так ба¹гато с¹н¹ігу бу¹ло // не^u ¹видерже пло^aт¹іна ¹Павлопол¹с¹ка // с¹н¹іга ба¹гато бу¹ло / а зе^uм¹л¹а все в¹:іб¹рала в ¹себе // і всерав¹но все росцв¹іло / с¹і¹р¹ен¹ / т¹ул¹пани / нар¹циси і ¹рози / все в кон¹ц¹і ¹майа одновр¹е¹м¹ен:о цв¹іло* (н. п. 15).

Для семи **‘початися заметілі, запилити’** найчастіше використовують дієслова *засн¹іжило* (4 н. пп.: 2, 25, 26, 28), *зав¹іх¹рило* (н. п. 9), *ме^uте* (3 н. пп.: 9–11) (і фонетичні *м¹і¹т¹от¹* – н. п. 4, *м¹а¹т¹ет¹* – н. п. 25 та словотвірні варіанти *земе^uло* – 5 н. пп.: 3, 7, 10, 21, 27, *зам¹і¹ло* – н. п. 8, *зам¹і¹та* – н. п. 22, *зам¹і¹тайе* – 3 н. пп.: 10, 13, 27, *п¹ідм¹і¹тайе* – н. п. 13), *хур¹делит¹* (н. п. 6) (і словотвірний варіант *захур¹делило* – 6 н. пп.: 5, 6, 17, 19, 21, 27), *зав¹іужило* (н. п. 14), *зане^uсло* (н. п. 14), *заку¹йовдило* (н. п. 14), *куше¹лит¹* (н. п. 16) (і словотвірний варіант *закуше¹лилос¹* – н. п. 16), *ку¹рит¹* (з ремаркою «коли йде сніг, замітає») (н. п. 25) (і словотвірний варіант *заку¹рило* – н. п. 21), *за¹носе* (н. п. 24), *за¹дуло* (н. п. 29), компаратив *м¹а¹т¹ет¹ / аж^u з ног зду¹вайе* (н. п. 25), інші конструкції *зан¹ас¹ло нас* (н. п. 4), *п¹орт¹іц¹:а па¹года* (н. п. 8),

нач'а¹лас' зав'і¹р'уха (н. п. 9), *зи¹ма нач'а¹лас'* (н. п. 12), *зав'і¹р'ухи н'іш¹ли* (н. п. 15), *поч'а¹ло ме^uс¹ти* (н. п. 18), *поч'а¹лас'а заме^uт'іл'* (н. п. 18), *поч'а¹лас'а зав'е¹р'уха* (н. п. 29). В окремих н. пп. спорадично згадано іменники *не^uпо¹года* (н. п. 8), *земе^uт'іл'* (2 н. пп.: 9, 18) (і фонетичний варіант *зам'і¹т'ел'* – н. п. 9), *хур¹делиц'а* (н. п. 21), *зав'і¹р'уха* (3 н. пп.: 9, 21, 23) (і фонетичний варіант *зав'е¹р'уха* – н. п. 29 та варіант у множині *зав'і¹р'ухи* – н. п. 15), *по¹роша* (н. п. 27). Інформанти порівнюють сніжну погоду зі Сніговою Королевою та називають синонімічні лексеми: *д'етво^aра гав^aр'іт С¹н'ежнайа Кара¹л'ева пра¹йехала* (н. п. 8), *зи¹ма нач'а¹лас' со сво¹йїми хур¹делиц'ами / ме^uтелиц'ами / на¹метами* (н. п. 12).

Реалізатори семи **‘завірюха, сильний вітер із снігом; метелиця, хуртовина’** (к. 12) мають високий ступінь функційної активності. Зафіксовано номінативні одиниці, серед яких:

1) іменники: *зав'і¹р'уха* (22 н. пп.: 1, 2, 4–9, 12–15, 17–21, 23, 25–28) (і фонетичні варіанти *заве¹р'уха* – н. п. 9, *зав'е¹р'уха* – н. п. 29), *ме^uт'іл'* (н. п. 18) (і фонетичні *м'е¹т'ел'* – н. п. 7, *м'і¹т'ел'* – 2 н. пп.: 8, 21, *ми¹т'іл'* – н. п. 8, *ми¹тел'* – н. п. 22 та словотвірні варіанти *ме¹телиц'а* – н. п. 1, *ме^uтелиц'а* – 5 н. пп.: 10, 14, 15, 22, 23, *м'і¹т'ел'іца* – 2 н. пп.: 4, 29, *земе¹т'іл'* – н. п. 23, *земе^uт'іл'* – 3 н. пп.: 1, 2, 5, *зам'і¹т'ел'* – 3 н. пп.: 8, 21, 24, *зами¹т'іл'* – 3 н. пп.: 14, 18, 22), *хур¹делиц'а* (16 н. пп.: 1, 3, 5–7, 9, 10, 12, 14–17, 20, 21, 26, 27) (і фонетичний варіант *хур¹телиц'а* – н. п. 9), *сн'іго^aв'їй* (н. п. 1), *в'іхола* (8 н. пп.: 5, 7, 12, 16, 18, 20, 21, 25) (і фонетичний варіант *в'іхо^aла* – н. п. 1), *хурто¹вина* (7 н. пп.: 2, 10, 12, 14–16, 18), *кур'ава* (4 н. пп.: 8, 16, 23, 25) (й акцентні *кур'а¹ва* – 5 н. пп.: 5, 10, 12, 14, 21, *кура¹ва* – н. п. 11, *кур'і¹ва* – н. п. 10 та фонетичні варіанти *кур'іва* – н. п. 8, *курува* – н. п. 15), *хуга* (2 н. пп.: 6, 12), *сн'іго¹над* (н. п. 6) (і фонетичний варіант *сн'іго¹над* – н. п. 11), *в'їйуга* (9 н. пп.: 8–11, 14, 20, 23, 24, 27), *бур'а* (8 н. пп.: 9, 13–15, 17, 20, 24, 27) (і словотвірний варіант *бу¹ран* – 4 н. пп.: 10, 14, 20, 24), *пур¹га* (н. п. 24);

2) дієслівні форми: *с'і¹ч'е* (н. п. 2), *б'йе* (н. п. 2), *ку¹р'ім'* (2 н. пп.: 4, 10) (і фонетичний *ку¹р'ет'* – н. п. 4 та словотвірні варіанти *заку¹рило* – н. п. 7, *заку¹р'іло* – н. п. 15), *ме^uте* (3 н. пп.: 9, 10, 15) (і фонетичні *м'а¹т'ет'* – н. п. 4, *м'і¹т'от'* – н. п. 4 та словотвірні варіанти *зам'а¹ло* – н. п. 4, *за¹м'і^eло* – н. п. 8), *пр'от* (н. п. 7), *к¹руте* (2 н. пп.: 6, 9), *і¹де* (н. п. 9) (і фонетичний *їде* – н. п. 9 та словотвірний варіанти *і¹д'от* – н. п. 8), *хурдо¹лит'* (н. п. 10), *зав'і¹вало* (н. п. 23);

3) субстантивно-атрибутивне словосполучення: *сн'іго¹ва¹ бур'а* (н. п. 17);

4) інші конструкції: *с'н'егу¹ повно* (н. п. 4), *заве¹р'уха їде* (н. п. 9), *сн'іг ме^uте* (н. п. 10), *с'і¹ч'е / б'йе аж^u по ли¹ц'у* (н. п. 2), *су¹хий сн'іг пр'от* (н. п. 7).

Сніг із сильним вітром діалектоносії називають іменниками: *йак су¹хий сн'ег / в'ет'ер / то зав'і¹р'уха / так кажут' ку¹р'ім' і ку¹р'ет'* (н. п. 4), *сн'іго¹над / хур¹делиц'а йак о¹то сн'іг ле^uтит' і в'ітер ота¹ке к¹руте / понак¹руч'уйе куч'і* (н. п. 6), *зав'і¹р'уха це сил'ний сн'іг з в'ітром* (н. п. 9), *бур'а / це та¹ке сил'не страш¹не ме^uте з^c в'ітром / шо не^u в'їдеш з^c хати / до¹роги не^u видно* (н. п. 15), *йак¹шо с в'ітром ме^uте / то ме^uтелиц'а* (н. п. 15), *в'і¹йуга / йесл'і во¹но так сил'но / сил'но зав'і¹вало би* (н. п. 23). Цікаво, що в двох говірках лексему *кур'ава* (та її фонетичний варіант *кур'іва*) вживано з коментарем «коли вітер несе пиліюку літом»: *кур'ава / це коли літом пи¹л'ака п'ідн'і¹майїц'а / сн'іг н'е* (н. п. 20), *кур'іва / це б'іл'ше ми каже^uмо / коли сухо¹в'її / о¹це кур'ава / коли не^uсе пи¹л'аку* (н. п. 21).

Окремі номінації (та їхні варіанти) відзначено в інших діалектах української мови: в поліських – *завируха* ‘метелиця’, ‘назва танцю’, ‘тс, що заваруха (військові дії)’ [АЗП І, с. 162], *заметь* ‘хуртовина, метелиця’, *курá* ‘снігопад з вітром; завірюха’, *метіль* ‘тс’ [ЛПГ, с. 78, 110, 125], в гуцульських – *зámить* (і варіант *зámікь*) ‘замет’, ‘заметіль’, *метéлиця*, *метелюха*, *фурдéлиця* (*фурдїлиця*) ‘снігопад з вітром’ [ГГ, с. 77, 122], *завірюха* ‘завірюха, заметіль’, *метéлиц'и* ‘хурделиця, снігопад із вітром’, *фурдéлиц'и* ‘хурделиця’ [ПГГ, с. 58, 101, 209], в буковинських – *заметéля* ‘заметіль, хуртовина’, *метіль* ‘метелиця’, *фурдéлиця* (*фурдéлиця*) ‘хурделиця, хуртовина’ [СБГ, с. 136, 287, 606], в одеських – *метіль*

‘хуртовина’, *фурделиця* ‘сніг з вітром, завірюха’ [СУГО, с. 126, 200], *фурделиць’а* ‘сніг з вітром’ [МСО, с. 73], в нижньонаддніпрянських – *ме^uт’іл’* ‘завірюха, метелиця’, *хурдебелит’* ‘хурделити’ [ЧНН II, с. 281; IV, с. 201], в бойківських – *завир’у́ха* (і варіанти *завиру́ха*, *заверу́ха*, *зав’ір’у́ха*) ‘метелиця, хуртовина’, ‘крик, бійка’, ‘горілка’ (з ремаркою «переносне»), *заметіл’* (і варіант *за́міт’ I*) ‘метелиця’, *курава* ‘курява’, *мі^eтіл’* (і варіанти *митіл’*, *ме́т’іл’*, *метіл’ниць’а I*) ‘метелиця’, *сніговій* ‘метелиця’, *фурделиць’а* ‘хуртовина, метелиця’ [БГО I, с. 262, 276, 396, 441; II, с. 233, 335], в лемківських – *бу́ря* ‘буря’, *заверу́(ю)ха*, *завиру́ха*, *куря́ва*, *ме́тіль* ‘завірюха, заметіль’ [ДЛС, с. 50, 126], *завиру́ха* ‘завірюха, заметіль, хуртовина’, ‘бунт’ [ПЛГ, с. 94], в західноволинських – *завиру́ха* ‘метелиця’, ‘вихор на голові’ [КЗГ, с. 117], в закарпатських – *фурде́лити* ‘хурделити’ (з ремаркою «метеорологічне») [ССХ, с. 401], в наддністрянських – *заметель* (і варіант *заметеля*) ‘заметіль’, *завиру́ха*, *ку́рава* (і варіанти *ку́рива*, *ку́рива*, *ку́рява*), *метелиця* (і варіант *метелю́ха*), *снігови́ця*, *фурде́лиця*, *хуртовіна* ‘метелиця, заметіль, хуртовина’ [ШНС, с. 119, 122, 156, 173, 243, 264, 268].

Для семи ‘хуртовинний (про день)’ використовують іменники *в’і́уга* (н. п. 11), *зав’і́р’у́ха* (3 н. пп.: 13, 17, 22), *ме^uтелиць’а* (н. п. 24) (і словотвірні варіанти *за^{me^u}т’іл’* – 2 н. пп.: 20, 23, *за^{m’i}т’ел’* – н. п. 21), *хурто^lвина* (4 н. пп.: 9, 12, 18, 27), *за^lі́пуха* (н. п. 26), прикметники *с^lн’ежний* (н. п. 4) (і словотвірний варіант *за^sс^lн’іже^uний* – н. п. 9), *хурто^lвин:ий* (н. п. 7), *зав’і́р’ушливий* (2 н. пп.: 14, 19), дієслівні форми *ме^uте* (6 н. пп.: 2, 7, 9, 12, 18, 27) (і варіанти *ми^lте* – н. п. 24, *м’і́т’от* – н. п. 24), *за^{me^u}ло* (н. п. 9), *хур^lделе* (н. п. 21), субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) *с^lн’іжний ден’* (3 н. пп.: 2, 7, 18) (і варіанти *ден’ та^lкий с^lн’ежний* – н. п. 21, *сн’іго^lвий ден’* – н. п. 25, *сн’іго^aвий ден’* – н. п. 29), *не^uпри^lйатний ден’* (н. п. 10), *ден’ зав’і́р’ушний* (н. п. 15) (і *зав’і́р’ушний ден’* – н. п. 9), *хо^lлодний | с’ірий ден’* (н. п. 22), *| с’ірий / пох^lмурий ден’* (н. п. 28), *хурто^lвина | добра* (н. п. 9). Спостережено опис сніжного, хуртовинного дня: *о^lце | ц’ілий ден’ ме^uте / с^lк’іки с^lн’ігу на^lвале // н’і́йак в’ід^lлиги не^uма /*

мо¹роз бе^uре (н. п. 9), зал'і¹пуха / йак¹ дуже не^uсе¹ в'ітер і сн'іг^x / і¹ л'іпит' / коли ти ви¹ходиш / не^u можеш отк¹рит' оч'і на¹ улиц'і (н. п. 26).

Семі 'снігопад без вітру' властиві іменники сн'іг (2 н. пп.: 7, 18) (і демінутиви сн'і¹жок – 4 н. пп.: 10, 13, 18, 24, сн'і¹жоч'ок – н. п. 18), сн'іго¹пад (3 н. пп.: 6, 9, 12) (і фонетичні варіанти сн'іго¹пад^m – 16 н. пп.: 7, 14–23, 25–29, сн'ега¹пад^m – н. п. 8), субстантивно-атрибутивні словосполучення¹ тихий сн'іг (6 н. пп.: 2, 3, 5, 9, 10, 15) (і фонетичний варіант¹ тихий сн'іг^x – 2 н. пп.: 21, 23), спо¹коїний сн'іг^x (н. п. 21),¹ сил'ний сн'іг^x (н. п. 27), с¹н'ежн'і х¹лоп'йа (н. п. 16), інші конструкції сн'ег і¹д'от' (н. п. 4), сн'ег і¹д'ет' ровн'ен'ко (н. п. 4),¹ дуже р'ас¹ний сн'іг і¹де (н. п. 6), ш¹л'апками л'а¹гає сн'іго¹пад^m (н. п. 7),¹ тихий сн'і¹жок падає (н. п. 8), сн'ег та¹кої вал'іт (н. п. 8),¹ тихий сн'і¹жок і¹де (н. п. 9), та¹кий сн'і¹жок ти¹хен'кий і¹де (н. п. 9), с¹лабий сн'іг і¹де (н. п. 11), п¹росто їде сн'іг (н. п. 13), в'ін так ти¹хен'ко і¹де (н. п. 14), і¹де тихо (н. п. 15),¹ тихо і¹ рівно в'ін ле^uтит' (н. п. 15),¹ рівний сн'іг і¹де (н. п. 16),¹ падає сн'і¹жок (н. п. 26),¹ валит' йак з в'ід¹ра (н. п. 27).

У 9 н. пп. спостережено характеристику тихого густого снігу без вітру: с'а¹годн'і в'етру н'і^eма / сн'ег і¹д'ет' ровн'ен'ко / вс'о хара¹шо (н. п. 4), сн'іго¹пад це йак¹шо¹ дуже р'ас¹ний сн'іг і¹де (н. п. 6), ла¹патий кажут' /¹ тихий сн'іг / та¹кий сн'і¹жок ти¹хен'кий і¹де / п¹росто погу¹л'ати хоч'ец':а (н. п. 9), коли п¹росто падає / то з¹начи^eт' тихий сн'іг (н. п. 10), йак¹ т'іхо / п¹росто їде сн'іг / а¹бо сн'і¹жок (н. п. 13), сн'іго¹пад^m / в'ін так ти¹хен'ко і¹де / і¹де і¹ т'іки в':ік¹но виг¹л'адуйеш / йак¹ в'ін хара¹шо л'а¹гає (н. п. 14),¹ тихий сн'іг / сн'іго¹пад^m / і¹де тихо /¹ тихо і¹ рівно в'ін ле^uтит' (н. п. 15), йак¹шо ти¹хесен'ко подоїш¹ло / то¹ тихий сн'іг^x // йак¹шо б¹ сил'но р'асно бу¹ло / то сн'іго¹пад^m (н. п. 23), ка¹зали /¹ валит' йак з в'ід¹ра / та¹кий¹ сил'ний сн'іг^x / ла¹патий / без^c хур¹делиц'і (н. п. 27).

У коментарях можна відстежити, що снігопади в цій місцевості бувають дуже рідко: сн'ега¹пад^m дуже р'ід^mко бу¹ває / р'ан'ше¹ було кра¹с'іво / і¹д'ош з'і¹мої і сн'ег та¹кої вал'іт (н. п. 8), водночас у н. п. 10 респондент пригадує, як

гуляв по снігу в дитинстві: *йа помн'у йак була ма^лла / в хат'і в нас тепло / а за хатою в нас був са^лрай / і йа помн'у бос'а^лком по сн'іж^лку по б'ігла / ту^лди і на^лзад і в^лроді ме^лн'і н'і^лч'ого / так аж хара^лшо*. Ілюстровано прикмету, у якій початок снігу й дощу весною та взимку залежить від птахів: *о бич'но кажут' / йес'лі п'тич'ки в неб'і лі^лтайут' / то сн'іг буде і^лти / а йес'лі низ'ко ле^лт'ат' / то дош'ч' / це бабушки ка^лзали // це ве^лс^лнойу / з'і^лмойу* (н. п. 14).

Високий ступінь функційної активності характерний для семи **‘намет, гірка снігу’** (к. 13), яку репрезентовано:

1) іменниками: *суг^лроб^л* (5 н. пп.: 1, 4, 24, 25, 27) (і демінутив *суг^лроб^лч'ик* – н. п. 26) (та *суг^лроби* – 6 н. пп.: 3, 9, 12, 21, 24, 26), *за^лмет* (7 н. пп.: 1, 9, 14, 18, 21, 23, 29) (і фонетичний варіант *за^лм'от* – н. п. 24) (та *за^лмети* – 7 н. пп.: 5, 7, 9, 13, 16, 19, 27, *за^лм'оти* – н. п. 8), *на^лмет* (2 н. пп.: 12, 15) (і *на^лмети* – н. п. 5), *куч'у^лгура* (11 н. пп.: 1, 2, 14, 16, 17, 19–22, 27, 28) (і морфологічний варіант *куч'у^лгур* – н. п. 24 та *куч'у^лгури* – 8 н. пп.: 7–11, 13, 18, 21), *пере^лмет* (н. п. 23) (і фонетичні варіанти *пере^лмет* – 4 н. пп.: 1, 14, 28, 29, *п'ер'е^лм'от* – 3 н. пп.: 24, 25, 27) (та *пере^лмети* – н. п. 26, *пере^лмети* – 2 н. пп.: 18, 21, *пе^лре^лмети* – 3 н. пп.: 2, 10, 11, *пере^лм'оти* – н. п. 27, *п'ер'е^лм'оти* – 2 н. пп.: 8, 25), *за^лноси* (2 н. пп.: 2, 17), *куч'а* (2 н. пп.: 27, 28) (і *куч'і* – 3 н. пп.: 7, 11, 26), *на^лт'ори* (з ремаркою «кучі льоду») (н. п. 11), *гори* (2 н. пп.: 11, 12) (і демінутив *горки* – н. п. 21);

2) дієслівними формами: *переме^лло* (н. п. 10), *пере^лме^лло* (2 н. пп.: 20, 29), *пе^лре^лм'і^лта* (н. п. 2), *перем'і^лтайе* (н. п. 23), *пере^лм'і^лтайе* (2 н. пп.: 9, 20), *пе^лре^лм'і^лтайе* (н. п. 6), *пере^лм'і^лтало* (н. п. 17), *наме^лло* (3 н. пп.: 9, 11, 20), *нами^лло* (н. п. 15), *позам'і^лтало* (2 н. пп.: 8, 13);

3) субстантивно-атрибутивними словосполученнями: *с^лн'іжн'і козир'і^лки* (н. п. 5), *куч'а с^лн'ігу* (н. п. 27) (і *куч'і с^лн'ігу* – н. п. 10), *гори с^лн'ігу* (н. п. 12), *за^лмети на до^лрогах* (н. п. 16), *с^лн'ежнийе п'ер'е^лм'оти* (н. п. 25);

4) дієслівними словосполученнями: *куч'у^лгуру наме^лло* (н. п. 2) (і варіанти *наме^лло куч'у^лгури* – н. п. 8, *куч'у^лгури наме^лло* – н. п. 9), *пе^лре^лмети наси^лпайе*

(н. п. 2), *не^uре^uм'ітайе суг^lроби* (н. п. 3), *наме^uте ко^aзи^lр'ок* (н. п. 3), *куч'і на^lкидало* (н. п. 7), *наме^uло за^lмети* (н. п. 9), *нагор^lтайе куч'і* (н. п. 11), *суг^lроби нам'ітайе* (н. п. 12) (і варіант *наме^uло суг^lроби* – н. п. 26), *за^uме^uло до^lроги* (н. п. 12), *куч'у^lгури на^lносе* (н. п. 11), *наме^uло куч'і* (н. п. 26).

Назви на позначення намету залежать від кількості снігу, яку намело: *суг^lроби / за^lлежит' в'і^lт:ого / ко^lли йа^lк'і за^lмети с^lкажем так / ко^lли с^lк'іки наме^uло з од^lної сторо^lни на дру^lгу с^lторону перем'і^lта // нам'ітайе на од^lну куч'ку можна ска^lзат'* (н. п. 9), *йес^lлі п^lросто сн'іг^x нам'ітайе / то ка^lже^uмо наме^uло с^lн'ігу* (н. п. 23). В н. п. 11 засвідчено явище, коли утворюються льодові гори: *о^lце в'ітер д'елайіт' на^lт'ори / кри^lжина на кри^lжину їде і д'елайе гори*, в двох досліджуваних говіркових групах бачимо специфіку згаданого природного явища: *на^lмет / ч'ут' низи^lна і наме^uло та^lкого / шо ма^lшина не^u про^lйіде* (н. п. 12), *куч'у^lгури / це ко^lли во^lни роз^cч'иш'ч'ен'і // ш'ч'е йес'т' пере^uмети* (н. п. 18).

Характеризуючи сему **‘пухкий, розсипчастий сніг’** (к. 14), респонденти використовують іменники *сн'іг* (н. п. 9) (і деривати *сн'і^lжок* – н. п. 9, *сн'і^lжоч'ок* – н. п. 9), *кру^lпа* (6 н. пп.: 9, 12, 16–18, 23), *пур^lга* (подано з ремаркою «сухий сніг з вітром») (н. п. 23), субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) *су^lхий сн'іг* (11 н. пп.: 1–3, 5, 9, 10, 13, 14, 16, 18, 29) (та *сн'іг су^lхий* – н. п. 15 і фонетичні варіанти *су^lхий сн'іг^x* – 2 н. пп.: 22, 27, *су^lхої сн'ег* – 2 н. пп.: 4, 27), *пух^lкий сн'іг* (2 н. пп.: 1, 12) (і фонетичний варіант *пух^lк'ій сн'ег* – н. п. 4), *ла^lпатий сн'іг* (2 н. пп.: 1, 14), *сип^lкий сн'іг* (3 н. пп.: 1, 14, 17) (і фонетичний варіант *си^lпуч'ий сн'ег^x* – н. п. 25), *м'аг^xк'ій сн'ег* (н. п. 4) (і демінутив *м'аг'ен'кий сн'і^lжок* – н. п. 21), *пух^lнастий сн'іг* (2 н. пп.: 12, 14), *пу^lшист'ін'кий та^lкий сн'і^lжок* (н. п. 21), *ро^lс:ипч'атий сн'іг* (н. п. 13), *ко^lл'уч'ий сн'іг* (н. п. 13) (і фонетичний варіант *ко^lл'уч'ий сн'іг^x* – н. п. 21), *мо^lрозний сн'іг* (н. п. 19), *ле^xкий сн'і^lжок* (н. п. 9) (і словотвірні варіанти *ле^lген'кий сн'і^lжок* – н. п. 9, *сн'і^lжок*

ле^нген^кий – н. п. 21, ^лог^нк^{ий} сн^іжок – н. п. 9), ха^роши^й сн^іжок (н. п. 21) та речення кру^па і^де (н. п. 9).

Сухий, розсипчастий сніг співвідносять в основному з морозом: су^хий сн^іг / мо^роз^с (н. п. 5), су^хий сн^іг / не^н ^ліпиц[']а (н. п. 9), *й*е су^хий сн^іг / в[']ін та^кий з^с мо^розом і^де / в[']ін *й*ак кру^па с[']і^че (н. п. 9), су^хий сн^іг *й*ак мо^роз (н. п. 10), су^хий / ко^ли мо^роз / не^н ^ліпиц[']а сн^іг (н. п. 13), *ц*е *й*ак мо^роз / то^ді сн^іг су^хий / *й*о^го не^н с[']д[']елайеш ни ^лбабу с[']н[']іжну / ни^де / ни^чого // в[']ін не^н з[']л[']іпиц[']а (н. п. 15), су^хий сн^іг / в[']ін ^лвимерз[']ий / мо^розни^й (н. п. 16), *й*а ка^жу ^лс[']одн[']і мо^розни^й сн^іг // *й*ак мо^роз спа[']дає / то в[']ін ^ліпиц[']а / а так ^лс[']одн[']і мо^розни^й сн^іг / бо в[']ін рос:[']и[']пайц[']а і не^н ^ліпиц[']а (н. п. 19), су^хий сн^іг^х / ко^ли мо^роз'е^ц (н. п. 27). Окремо засвідчено описову характеристику цього явища: сн^іг / сн^іжок і сн^іжоч[']ок ^лпадає // та^кий кра[']с[']ивий і^де / поди[']вис' в[']:ік[']но (н. п. 9), ко^ли ле^нген^кий / ^лкаж[']ут' лег[']кий / ^лог[']н[']к[']ий (н. п. 9), *й*ак[']шо м[']ілен[']кий / то п[']росто сн[']іж[']инки // ^лйес[']лі ^лдовго і^де / *й*а б['] ска[']зала засн[']іж[']ило / а ^лйес[']лі так / то ч[']ут' / ч[']ут' п[']ішов сн[']іг і пере[']с[']тав (н. п. 14), та^кий ко[']л[']уч[']ий сн[']іг^х / о[']цеї / шо ^лсипиц[']а / кру[']па (н. п. 21).

З усіх маніфестантів аналізованої семи синоніми виявлено у дванадцяти говірках. Так, у 9 н. пп. виокремлено одне найменування, у 5 н. пп. – два, у 3 н. пп. – три, у 2 н. пп. – чотири, в 1 н. п. – по п'ять і дев'ять відповідно.

Сему **‘брюхати, поволі, важко йти (зокрема по глибокому снігу)’** маніфестовано неозначеною формою дієслів *плис[']ти* (н. п. 1), *ч[']а[']лапати* (н. п. 1), *л[']із[']ти* (н. п. 1), *вгру[']зати* (н. п. 1) (і словотвірним варіантом *загру[']зати* – н. п. 1), *гре[']с[']ти* (н. п. 2), *гре[']б[']ти* (н. п. 2) (і фонетичним варіантом *греб[']ти* – н. п. 27), *г[']рузнути* (н. п. 2), *т[']опати* (2 н. пп.: 6, 7), *брес[']ти* (н. п. 6) (і фонетичними варіантами *бре[']с[']ти* – 2 н. пп.: 14, 27, *бр[']е[']с[']т[']і* – н. п. 24) та варіантами в теперішньому, минулому і майбутньому часі *л[']ізли* (н. п. 28), *л[']езла* (н. п. 8), *до[']л[']ізла* (н. п. 21), *проби[']ралас[']а* (н. п. 8), *догр[']ібайе[']ш* (н. п. 26), *гре[']б[']лас[']* (н. п. 18), *гре[']б[']ла* (2 н. пп.: 20, 22), *гре[']б[']ли* (3 н. пп.: 21, 28, 29), *гре[']бу* (н. п. 19),

даг¹р'об'' (н. п. 27), бре^uдеш (2 н. пп.: 9, 21), бре^uли (2 н. пп.: 21, 25), добре^uла (н. п. 21), їдеш (н. п. 9), шла (н. п. 20), дош¹ла (н. п. 21), про¹вал'уйес'а (н. п. 21), пра¹вал'івалс'а (н. п. 8), про¹валис'а (н. п. 15), шу¹бовснув (про кота) (н. п. 16), ст¹рибнув (про кота) (н. п. 16), н'ір¹нув (про кота) (н. п. 16). Також засвідчено дієслівні словосполучення паиш¹ла на с¹н'егу (н. п. 8), бре^uла по с¹н'ігу (н. п. 12) (та акцентний варіант бре^uла по сн'і¹гу – н. п. 27), бре^uли по сн'і¹гу (н. п. 15), бре^uс¹ти по с¹н'ігу (н. п. 17), т'опати по сн'і¹гу (н. п. 14), л'ішла по с¹н'ігу (н. п. 23), інші конструкції шугали н'р'амо¹ ноги (н. п. 9).

У 5 н. пп. виділено специфіку глибокого снігу та методи пересування по ньому людини й тварини: йа дру¹гої раз і ка¹т'ілс'а / пата¹му шо пра¹вал'івалс'а / пр'іш¹лос' ла¹жиц¹:а і ка¹т'ілс'а (н. п. 8), їдеш / бре^uдеш по¹ тому с¹н'ігу по¹ сам'і ко¹л'іна (н. п. 9), дру¹гий раз про¹валис'а ї набе^uреш (н. п. 15), шу¹бовснув / н'ір¹нув у сн'іг^x / ка¹зали на ко¹та / це ко¹ли ст¹рибнув (н. п. 16), гре^uб¹ли / бре^uли / то¹го шо не^u н'роїдеш взага¹л'і н'і¹йак / ко¹ли сн'іг^x до¹ по¹йаса дос'а¹гав / по ко¹л'іна // бре^uдеш / бре^uдеш / і н'і¹ видно н'і к'ін¹ц'а / н'і к¹райу // фух / ка¹же ба¹бус'а / на¹силу добре^uла до вас (н. п. 21).

Сема 'забризкатися грязюкою після дощу або водою з грязюкою під час розтавання снігу' реалізована номінативними одиницями, серед яких:

1) дієслівні форми: заб¹р'охалис' (2 н. пп.: 2, 5) (і фонетичний варіант забр'о¹хал'іс' – н. п. 4), заб¹р'охавс'а (6 н. пп.: 3, 7, 8, 12, 14, 23), заб¹р'охалас' (н. п. 17) (і фонетичний варіант заб¹р'охалас'а – н. п. 9), заб¹р'охайц¹:а (н. п. 4), заб¹р'охайе (н. п. 15), заб¹р'охац¹:а (н. п. 21), зад¹р'опавс'а (н. п. 3) (і фонетичний варіант зад¹р'опалс'а – н. п. 24), об¹л'аналис' (2 н. пп.: 5, 13), обд¹р'опавс'а (н. п. 26), абд¹р'опал'іс' (н. п. 25), за¹л'опавс'а (2 н. пп.: 9, 21) (і фонетичні варіанти заш¹л'опавс'а – 2 н. пп.: 9, 18, за¹л'анавс'а – 3 н. пп.: 10, 19, 27), за¹л'анац¹:а (н. п. 20), за¹л'опалис' (н. п. 22), за¹л'анайе (н. п. 13), заб¹рискавс'а (6 н. пп.: 9, 10, 14, 23, 27, 28) (і фонетичний варіант заб¹рискалс'а – н. п. 29), заб¹ризгалас'

(н. п. 9), *об:*¹*ризгавс'а* (н. п. 8), *ч'*¹*в'іркнуло* (н. п. 8), *за*¹*мазавс'а* (н. п. 10), *обдрис*¹*талис'а* (н. п. 16), *заб*¹*рин'дз'авс'а* (н. п. 21), *заб*¹*рин'дз'алас'а* (н. п. 21);

2) прикметники: *зад*¹*ристаний* (н. п. 16), *зад*¹*р'опан'і* (н. п. 16), *обд*¹*р'опан'і* (н. п. 16).

У двох ареалах інформанти наголошують, що грязюкою часто оббризкують саме машини на вулиці: *об*¹*л'аналис'* / *о*¹*собено йак ма*¹*шина про*¹*йіде / йак за*¹*л'анайе* (н. п. 13), *о* / *ма*¹*шина о*¹*собено йак про*¹*йіде / йак заб*¹*р'охайе с ног до голо*¹*ви* (н. п. 15). У н. п. 16 респондент пригадує далеку дорогу до школи, йдучи якою, завжди обляпувався грязюкою: *та йа йак вс*¹*помн'у / ми ж*^м *хо*¹*дили в ш*¹*колу да*¹*леко / йак вс*¹*помн'у / три к'*¹*ілометра / та гра*¹*з'ука бу*¹*ла аж*^м *на спи*¹*н'і // у*¹*ч'оботах / у ре*¹*зинових // зад*¹*р'опан'і / обд*¹*р'опан'і ка*¹*зали*, у н. п. 9 окреслено процес оббризкування, коли йдеш по росі: *за*¹*бовтувалис'* / *по ро*¹*с'і йак по*¹*гоні*^е*ш*.

Діалектоносії, говорячи про сему зі значенням **‘рипіти, видавати рип під ногами (зокрема про сніг у морозну погоду)’**, вживають такі лексеми: *ри*¹*нит'* (7 н. пп.: 14–16, 18, 21–23) (і *ри*^е*нит'* – 8 н. пп.: 1–3, 5–9, *ри*¹*n'it* – н. п. 24), *скри*¹*нит'* (12 н. пп.: 7, 9, 10, 12–14, 16, 17, 19–22) (і *скри*^е*нит'* – 4 н. пп.: 1, 3, 5, 6, *скри*¹*n'it* – 2 н. пп.: 4, 25), *тр*¹*іш'**ч'ит'* (2 н. пп.: 23, 28) (і *тр*¹*іш'**ч'it* – 2 н. пп.: 8, 22, *тр*¹*аш'**ч'it* – н. п. 4), *хрус*¹*тит'* (3 н. пп.: 8, 17, 26) (і *х*¹*рускайе* – н. п. 23), *хрум*¹*тит'* (н. п. 27), дієслівні словосполучення *скри*¹*нит' н'ід но*¹*гами* (н. п. 10), *ри*¹*нит' н'ід но*¹*гами* (н. п. 27) та вигуки *рип* (н. п. 16), *скрип* (2 н. пп.: 16, 19).

Носії говірки визначають причину рипіння снігу під ногами: *скри*¹*n'it* *над на*¹*гам'і / пата*¹*мушо на*¹*ул'іци ма*¹*роз*^с (н. п. 4), *ри*^е*нит'* / *ко*¹*ли мо*¹*роз // сн'*¹*іжок скри*¹*нит' н'ід но*¹*гами* (н. п. 9), *йе сн'*¹*іг^х / ко*¹*ли і*¹*деш і скри*¹*нит' н'ід но*¹*гами // то ми*¹ *ка*¹*же*^м / *мо*¹*роз / бо сн'*¹*іг скри*¹*нит' // сн'*¹*іг^х ри*¹*нит'* (н. п. 21), пригадують звуки цього рипіння: *рип / скрип ш'ч'е в йа*¹*комус' в*¹*ір*¹*ш'і йес'т'* (н. п. 16), *скрип / скрип* (н. п. 19).

Сему **‘вузька стежка, протоптана у снігу’** репрезентовано іменниками *до¹рож^uка* (3 н. пп.: 2, 7, 14), *с¹теж^uка* (2 н. пп.: 3, 5) (і словотвірним варіантом *с¹теже^uчка* – 2 н. пп.: 3, 14), *т¹ропка* (н. п. 3), *т¹оптанка* (н. п. 5), *тро¹пинка* (н. п. 14).

Сему **‘намерзати (про сніг, лід)’** передають іменники *ол¹ед¹е¹н¹ен¹ійе* (н. п. 8), *на¹л¹іт* (2 н. пп.: 5, 6), *наст* (н. п. 26), *намерзи* (н. п. 12) (й акцентний варіант *на¹мерзи* – н. п. 14), *на¹л¹ід^m* (н. п. 15), дієслівні форми *на¹мерзло* (2 н. пп.: 2, 17) (і фонетичний *на¹м¹орзло* – н. п. 8 та словотвірні варіанти *об¹мерзло* – н. п. 2, *за¹м¹орзло* – н. п. 4, *за^mр¹зайе* – н. п. 7, *на^mр¹зайе* – н. п. 7, *п¹ід¹мерзло* – н. п. 12), *обледе¹н¹іло* (н. п. 14), субстантивно-атрибутивні словосполучення *с¹н¹ежна¹ корка* (н. п. 16), *корка на сн¹е¹гу* (н. п. 25), інші конструкції *вз¹а¹лос¹ ко¹ройу* (н. п. 5) (і *к¹іркойу в¹з¹авс¹а* – н. п. 5, *коркойу в¹з¹авс¹а* – н. п. 5), *на¹мерзло на де^uревах* (н. п. 14), *з¹верху на¹мерзло* (н. п. 21). Фіксовано особливості цього явища: *вз¹а¹лос¹ ко¹ройу і на¹гано йти / с¹лиз^cко* (н. п. 5), *сн¹іг п¹роїде / а то¹д¹і дош¹ч¹ і за¹мерзне / о¹це на¹л¹іт* (н. п. 6), *може на¹мерзнут¹ ін¹ій / а можут¹ на¹мерзнут¹ кус¹ки л¹да // йак во¹но п¹і¹т¹ало ч¹ут¹ / ч¹ут¹ / во¹ни бу¹вайут¹ та¹к¹і проз¹рач¹н¹і о¹ці на¹мерзи* (н. п. 14), *на¹л¹ід^m п¹ішла / роз^cта¹йе / покри¹вайеца л¹дом / о¹собено в са¹дах* (н. п. 15); окремо висвітлено тлумачення обледенілої кірки: *наст / це коли¹ короч¹ка* (н. п. 26).

Під час називання семи **‘сніг, який намерз на віконному склі’** носії говірок згадують іменник *намороз^c* (н. п. 5) (і словотвірний варіант *замороз^c* – н. п. 14), безособове дієслово *на¹мерзло* (3 н. пп.: 5, 17, 22) (і словотвірний варіант *по¹на^mр¹зало* – н. п. 22), субстантивно-атрибутивне словосполучення *за¹м¹орзл¹і вокна* (н. п. 4).

Маніфестанти семи **‘шар снігу на корі дерев, дахах будівель та ін.’** – іменники *обледе¹н¹ін¹:а* (2 н. пп.: 5, 16), *намороз^c* (н. п. 16), дієслово *на¹мерзло* (2 н. пп.: 6, 7), субстантивно-атрибутивні словосполучення *обледе¹н¹іл¹і де^uрева* (н. п. 5), *голо¹л¹од на¹ дерев¹і* (н. п. 5), інші конструкції *на^mло суг¹роби* (н. п. 4),

¹коркою покри¹вайуц':а (н. п. 12). Один діалектоносії пригадує часи, коли випадало дуже багато снігу: *наки¹даїе / нам'і¹тайе с¹н'ігом і до¹вол'но ба¹гато / а то¹д'і йак нач'і¹на роз^ста¹ват' і з^с:у¹вайеуц':а і в жолоб^нки / і ¹поза жолоб^нками* (н. п. 2). Окремо виявлено характеристику цього явища: *коркою покри¹вайуц':а в'етки д'е¹р'ев'йев* (н. п. 12).

Сему **‘проталина, місце, де протанув сніг і видно землю’** представлено іменниками в однині *про¹галина* (4 н. пп.: 1, 6, 25, 29) (і фонетичним варіантом *про^агал'іна* – н. п. 24), *про¹талина* (10 н. пп.: 5, 6, 12, 14, 16, 17, 19, 20, 27, 28) (і демінутивом *про¹талінка* – 2 н. пп.: 7, 21), *гал'лавина* (2 н. пп.: 8, 15) та множині *п'і¹д^м:алінки* (н. п. 2), *про¹тайіни* (н. п. 9), *про¹галини* (н. п. 19), *про¹таліни* (н. п. 26), дієслівними формами *п'іт:а¹їе* (н. п. 3), *роз^ста¹їе* (н. п. 11) (і *роз^стало* – н. п. 18), субстантивно-атрибутивними словосполученнями *не^нрош¹ч'иш'ч'ене м'ісце* (н. п. 18), *рос:та¹вше м'ісце* (н. п. 22), *п'ід¹в'ійане м'ісце* (н. п. 26), іншими конструкціями *сн'іг п'і¹т:ав* (н. п. 3), *кру¹гами рос^ста¹їет' сн'ег* (н. п. 4), *п'і¹т:ало кус¹ками / м'ес¹тами* (н. п. 9). У н. п. 26 засвідчено характеристику місця, де трохи розтанув сніг і видно лід: *там / де т¹рошки с¹н'ігу / ку¹соч'ки за¹мерзлого / і п'ідни¹зом л'од^м*.

З метою номінації семи **‘танути, перетворюватися на воду внаслідок дії тепла (про сніг, лід)’** мешканці аналізованих говірок вживають такі маніфестанти:

1) іменники: *в'ід¹лига* (н. п. 15) (і словотвірний варіант *од¹лига* – н. п. 10), *кваш¹н'а* (н. п. 5), *с¹л'акот'* (2 н. пп.: 22, 27), *срако¹пад^м* (2 н. пп.: 22, 25), *от':ен'ел'* (н. п. 24), *м'ісиво* (н. п. 23);

2) дієслівні форми: *тане* (5 н. пп.: 5, 14, 23, 26, 28), *тан'ет* (н. п. 27), *танут'* (н. п. 9), *танути* (2 н. пп.: 12, 19), *по¹тане* (н. п. 5), *п'ід^м:а¹їе* (3 н. пп.: 2, 22, 29), *п'іт:а¹їе* (н. п. 9), *п'і¹д^м:айуїе* (н. п. 23), *п'і¹д^м:ало* (н. п. 2), *п'і¹т:ав* (н. п. 18), *поп'іт:а¹вало* (н. п. 21), *роз^ста¹їе* (10 н. пп.: 2, 7–11, 20, 21, 23, 27), *рос:та¹їе* (4 н. пп.: 16, 17, 22, 25), *роз^ста¹їут'* (н. п. 3), *роста¹їет'* (н. п. 4),

*раста*¹*йот* (н. п. 8), *розме*^р*зайіц':а* (н. п. 17), *т'е*^ч*от* (н. п. 24), *пат'ік*^л*о* (н. п. 24);

3) субстантивно-атрибутивне словосполучення: *тала во*^а*да* (н. п. 1);

4) речення: *роз*^с*та*¹*йе сн'іг* (2 н. пп.: 1, 3) (і *сн'іг роз*^с*та*¹*йе* – н. п. 5, *роз*^с*та*¹*в сн'іг* – н. п. 14), *тайе сн'іг* (2 н. пп.: 7, 13), *к*^р*ига п*^л*авайе* (н. п. 7), *од*^л*ига п'іш*^л*а* (н. п. 15), *сн'і*^ж*ок п'і*^д*м:анув* (н. п. 21), *л'од*^м *на*^ч*ав т*^р*іскац':а і роз*^с*та*¹*йе* (н. п. 7), *стру*^л*моч'ки по*^б*ігли* (н. п. 9), *л'од*^м *ла*^м*айіц':а* (н. п. 9).

У 2 н. пп. мовці застосовують назву для явища, коли починає танути сніг з льодом: *ко*^л*и п'ід*^м*:а*¹*йе / кажут' срако*^п*ад*^м // *нижн'ого нака*^т*али / нахо*^д*дили / во*^л*но нач*^у*на п'ід*^м*:а*¹*ват' і ти нач*^у*на*^й*еш скол*^л*зайіс':а // о*^ц*е* *ходиш / скол*^л*зайіс':а і о*^ц*е срако*^п*ад*^м (н. п. 22), *рос:та*¹*йе / л'од був і с*^к*ол'ско / срако*^п*ад*^м // *бабушка ха*^д*іла в* *бурках / а на* *бурки ка*^л*оши ад*^і*вал'і і во*^л*ни чут' / чут' р'е*^з*іна на л'од с*^т*ала там / д'е во*^д*ич'ка / с*^р*азу ч'ік і* *падал'і* (н. п. 25). Залежно від того, що розтає (бурульки чи сніг), бачимо особливість у застосуванні лексем *роз*^с*та*¹*йе* і *тане: роз*^с*та*¹*йе / йесл'і ка*^п*айут' со*^с*ул'ки / ко*^л*и ст*^і*кайе // а йак*^ш*о імено сн'іг^x / йа*^к*ий ле*^у*жит' на зе*^м*л'і / то ми* *каже*^м / *шо в'ін* *тане* (н. п. 23). Один із інформантів розповідає про перетворення снігу, що тане, в місиво: *сн'іг^x / йа*^к*ий п'і*^д*м:айу*^е / *в'ін в* *ц'у* *кашу привраш*^ч*айец':а / ми йо*^г*о нази*^в*айімо* *м'ісиво* (н. п. 23).

Для семи **‘присипати снігом’** характерні дієслівні форми *при*^е*поро*^л*шило* (5 н. пп.: 2, 4, 6, 8, 20) (і словотвірний варіант *запоро*^л*шило* – н. п. 8), *при*^е*сипало* (3 н. пп.: 7, 10, 12) (і фонетичний варіант *при*^е*сипала*^о – н. п. 4), *при*^е*тру*^л*сило* (2 н. пп.: 7, 12), *п'ід*^в*'ійано* (н. п. 26), субстантивно-атрибутивне словосполучення *при*^е*сипана зе*^м*л'а* (н. п. 17) та дієслівні словосполучення *при*^е*поро*^л*шило с*^н*ігом* (2 н. пп.: 9, 14), *при*^е*поро*^л*шило* *земл'у* (н. п. 9), *при*^е*сипало* *земл'у* (н. п. 11), *с*^н*ігом* *при*^е*тру*^л*сило* (н. п. 12) (і *притру*^л*сило сн'іж*^м*ком* – н. п. 21, *пр'ітру*^л*с'ило*^а *сн'еж*^м*ком* – н. п. 25), *при*^п*ало с*^н*ігом* (н. п. 14). У коментарях бачимо згадку аналізованого явища та застереження інформантів бути обережним у зимовий

період: *в нас пожи^лі л'уди ла^лмайут' шийку б'ед^лра / бо с^лн'ігом при^тру^лсило / утоп^лтал'и / с^лкол'з^ко / а во^лно не^л видно / став і по^лйїхав* (н. п. 12). В одному з н. пп. висвітлено особливості найменувань зазначеної погоди: *йес^ллі ч'ут' / ч'ут' / то при^тпоро^лшило с^лн'ігом / а йес^ллі сил^лн'іше / то при^лпало с^лн'ігом* (н. п. 14), в іншому н. п. – спогади діалектоносія про густий сніг, що припорошив землю: *добре при^тпоро^лшило земл'у / сан^лт'іметров на три* (н. п. 9).

Сему **‘нанести, намести снігу’** маніфестує дієслово *заме^лло* (н. п. 3) (і словотвірні варіанти *нам'а^лло* – н. п. 4, *нам'і^лло* – н. п. 29), зафіксоване лише в 3 н. пп.

3-поміж репрезентантів семи **‘місце, де вітер здув сніг; лисе місце’** виявлено іменники *сквоз^лн'ак* (12 н. пп.: 4, 14, 16–18, 20, 22, 25–29), *про^лгалина* (н. п. 6) (і фонетичний варіант *про^лгал'іна* – н. п. 12), *про^лгал'івини* (н. п. 9), *лисина* (н. п. 27), *лисини* (н. п. 9) (і словотвірний варіант *залисини* – н. п. 6 та демінутив *залисинки* – н. п. 14), субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) *голе^л м'ісце* (4 н. пп.: 1, 12, 21, 28), *голе^л поле* (н. п. 9), *гола зем^лл'а* (н. п. 14), *лисе^л м'ісце* (2 н. пп.: 12, 20) (і *лисе^л м'істо* – н. п. 18), *ч'іста гал'авина* (н. п. 1), *зметений сн'іг* (н. п. 7), *про^лгалини ч'орн'і* (н. п. 22), *су^лхайа зем^лл'а* (н. п. 25).

Форми називного відмінка *белебен'* (3 н. пп.: 7, 12, 14) (і фонетичні *беле^лбен'* – н. п. 9, *б'ел'еб'ен'* – н. п. 24, акцентні *бе^ллеб'ін'* – н. п. 5, *бе^ллебе^лн'* – н. п. 10 та словотвірні варіанти *белебн'а* – н. п. 9, *беле^лбн'а* – 8 н. пп.: 9, 11, 15, 19–21, 23, 25, *бе^ллебн'а* – 3 н. пп.: 6, 13, 14, *бе^ллебе^лна* – н. п. 10, *бе^ллебе^лна* – 3 н. пп.: 2, 3, 5), місцевого відмінка іменників *на гол'р'і* (2 н. пп.: 14, 22), *на в'іт'ру* (н. п. 14), *на воз^лвишенос'т'і* (н. п. 20) та субстантивно-атрибутивне словосполучення *лисе^л м'ісце* (н. п. 22) реалізують значення семи **‘місце на височині, відкрите місце для вітру на пагорбі’**.

Загальноновживаний прикметник *с^лн'іжна* (13 н. пп.: 2, 5, 6, 9, 12, 14, 16–18, 21, 23, 26, 27) (та акцентний *сн'іж^лна* – н. п. 10, фонетичний *с^лн'ежна* – н. п. 21 і

словотвірні варіанти *сн'іго¹ва* – 2 н. пп.: 9, 15, *сн'і¹гова* – 4 н. пп.: 11, 12, 15, 17, *с¹н'ежна¹йа* – 4 н. пп.: 4, 8, 25, 27, *багатос¹н'іжна* – н. п. 5) – основний реалізатор семи ‘сніжний, із заносами (про зиму)’. Також спостережено іменник *зам'і¹т'ел'* (н. п. 21), прикметник *су¹рова¹йа* (н. п. 8), дієслівну форму *нава¹лило* (н. п. 26), субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) *с¹н'іжна¹ зи¹ма* (4 н. пп.: 16, 17, 21, 26) (і *зи¹ма сн'іж¹на* – н. п. 10, *зі¹ма с¹н'іжна* – н. п. 9) (та фонетичні варіанти *с¹н'іжна¹ зі¹ма* – 4 н. пп.: 9, 14, 18, 23, *с¹н'ежна¹ зі¹ма* – н. п. 21, *с¹н'ежна¹йа зі¹ма* – 3 н. пп.: 4, 8, 25), *зи¹ма сн'і¹гова* (2 н. пп.: 11, 12) (і *сн'іго¹ва зі¹ма* – н. п. 9), *су¹рова¹ зі¹ма* (н. п. 8), *зас¹н'іже^uна зі¹ма* (н. п. 23), *ба¹гата¹ зи¹ма* (н. п. 26), *добра¹ зи¹ма* (н. п. 29), інші конструкції *ба¹гато с¹н'ігу* (3 н. пп.: 10, 20, 27), *валит' сн'іг^x* (н. п. 26), *с¹н'ігу на¹кидало* (н. п. 19).

У частині н. пп. снігові зими бувають доволі рідко, через що згадане явище завжди відзначають умовним святом: *сн'іг^x у нас їєсл'і¹ випав / йо¹го не^uви¹лич'ка / к'іл'к'іс'т' / пото¹мушо в нас йуж¹н'іше // в нас дуже¹ мало по / к'іл'кост'і с¹н'іга / їєсл'і в нас випа¹дає сн'іг^x / то це торжест¹во* (н. п. 23), *зі¹ма уда¹лас' / бо в нас там із^c с¹н'ігом / т'аж^uко* (н. п. 24). У чотирьох н. пп., навпаки, помічено зими з глибокими снігами: *с'а¹годн'а зі¹ма та¹ка¹йа / шо зам'а¹ло вс'о кру¹гом* (н. п. 4), *с¹н'ігу в ц'ом го¹ду / дуже ба¹гато / випало* (н. п. 9), *сил'на сн'іго¹ва / бу¹ла в нас та¹ка / шо ми / н'еши хо¹дили на ро¹боту / у / вос'емс'ат шес¹том го¹ду* (н. п. 15), *ко¹ли / дуже ба¹гато с¹н'ігу / йа^u бⁿ зам'і¹т'ел' ска¹зала / / дуже с¹н'іжна¹ зи¹ма // так нас¹н'іжило / ц'ого / року / шо / будут' / повн'і / погр'іби во¹ди* (н. п. 21). Носій однієї говірки зауважує, що сніжна зима – до врожаю: *йакиш¹ч'о с¹н'іжна¹ зі¹ма / то / буде / добре уро¹жаї* (н. п. 9).

Сему ‘зимова погода, коли вітер мете сніг’ виражено такими маніфестантами: іменниками *в'йуга* (3 н. пп.: 9–11), *ме¹телиц'а* (н. п. 10) (і фонетичним варіантом *ме^uтелиц'а* – н. п. 20), *заме¹т'іл'* (н. п. 9) (і фонетичним варіантом *заме^uт'іл'* – 2 н. пп.: 17, 18), *зи¹ма* (н. п. 18), *м'р'ака* (н. п. 19), дієслівними формами *ме^uте* (н. п. 17) (і дериватом *м'а¹т'ет'* – н. п. 4,

словотвірним варіантом *заме^uло* – н. п. 9), *с'ї^lч'е* (н. п. 9), *сине* (н. п. 9), *засн'ї^lжило* (н. п. 14), реченнями *сн'їг с'ї^lч'е* (н. п. 9), *сн'їг ме^uте* (н. п. 10), *сн'їг п'ї^lшов* (н. п. 9), *сине кру^lна* (н. п. 22), *с'ї^lч'е кру^lна* (н. п. 19). Водночас у н. п. 11 лексему *в'ї^lуга* вживано з ремаркою «сніг із вітром».

Окреслено особливості зими з морозом, коли снігу немає, а вітер мете пиляку: *у нас з'ї^lма / шо мо^lроз / с^lн'їгу не^uмає і ме^uте |земл'у / п'ї^lсок / пи^lлаку / о^lце все та^lке // в нас с^lн'їгу не^uмає / на |Новий год^m |йесл'ї сн'їг |випаде / то це та^lка |радос'т' дл'а д'ї^lтеї / шо вопш'ч'е // у нас сн'їг не^uд'їл'у по^lлежав / а йес'т' та^lка зи^lма / шо в нас вопш'ч'е сн'їг |т'їки |випав і роз^cтав і все / і ми йо^lго |б'їл'ше не^u |бач'им за |ц'їлу |з'їму* (н. п. 14). Виокремлено коментар, у якому зафіксовано синонімічні номінації зимової погоди залежно від типу снігу (мілкий, мокрий тощо): *кру^lна |сине / |йес'ї кру^lна / |йес'ї |м'їлкиї та^lкиї // м^lр'ач'ка / ко^lли |мокриї* (н. п. 9). Інформант згадує прикмету, пов'язану з напрямком диму при розпалюванні печі (підіймається догори, стелиться по землі чи йде прямо в хату): *ко^lли |п'еч'ку рас^lтапл'ївал'ї / дим ко^lли в:ерх і^lде / то на ха^lрошу по^aгоду / а йак^lшо по^a з'е^uм^lл'ї / то це на па^lгану ч'и на в'їд^lлигу // і йак дим в |хату |п'їде / |бабушка ка^lзала / на дош'ч'* (н. п. 25).

2.5.2. Назви, пов'язані з дощем. До цієї групи найменувань зараховуємо репрезентанти 19 сем.

Сему 'дощ, атмосферні опади, що випадають із хмар у вигляді краплин води' реалізують іменник *дош'ч'* (13 н. пп.: 1, 2, 5, 7, 10, 17, 19, 20, 23–27) (і фонетичні варіанти (запозичення з російської) *дожд'* – н. п. 4, *дож'д'* – 2 н. пп.: 23, 29 та демінутиви *дош'ч'ик* – 9 н. пп.: 2, 3, 7, 17, 19–22, 28, *дожд'їк* – н. п. 7, *дож'д'їк* – н. п. 29) та субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) *м'їл'киї дош'ч'* (н. п. 9), *дош'ч'ик ма^lлен'киї* (н. п. 9).

Про поширення лексеми на території північного та південно-західного наріччя свідчать дані АУМ, де зафіксовано такі варіанти: *дошч, дошч', доршч, доршч', дожж, дож, доши', дож^mч', дожч, доч', дош':, дош', дож, дож', дожд', дошч',*

дош^с" [АУМ I, к. 132, коментар, с. 37; II, к. 111, коментар, с. 29]. У поліських діалектах засвідчено номінацію дож (та фонетичні варіанти дождж, дорщ) 'дощ' [ЛПГ, с. 68], в гуцульських – дождж 'тс' [ПГГ, с. 49], у бойківських – дождж (і фонетичні варіанти дож'дж, дождж', дождч, дощч) 'тс', дожджик 'дощик' [БГО, с. 225], в лемківських – дождж, дойч, дойдж 'тс', дбйджык 'дощик' (із ремаркою «малий») [ДЛС, с. 114].

Спостережено особливості називання слабкого та сильного дощів: дош'ч'ик йак ма'лен'киї (н. п. 2), йак'шо в'ін |т'іки не"ви|лич'киї / то накра|пайе |дош'ч'ик / а йак'шо вже їде / так |сил'ниї дош'ч' пус|тивс'а (н. п. 17), а також дощу з громом і блискавкою: громо|виї дош'ч' / це дош'ч' з^с з|громом і з^с |молн'ієї (н. п. 9). Уживаючи демінутив, інформант говорить про літній дощ у гарну, сонячну погоду: йак |л'ітом о|то |кажут' |сонце і дош'ч' / то то|д'і |кажут' |дош'ч'ик (н. п. 19). В одному з н. пп. зауважено невеликий дощ без вітру, який може бути весною, влітку чи восени: йа ка|жу гр'іб'ної / в'ін |теплиї / не"ве" |лич'киї / бе"з |в'ітру / |р'івниї та|киї / це |л'ітом / і ве"с'ної / і |ос'ін':у (н. п. 27). Уживано також доброзичливий (гумористичний) проклін шоб те|бе дош'ч' намо|ч'ив (н. п. 5).

Зафіксовано значну кількість прикмет, які віщують дощ (принагідно згадано зміну погоди, атмосферного тиску, появу вітру тощо): |йесл'і ро|пухи / так же йіх не" |видно по дво|р'і / а от |перед дош'ч'ом во|ни |йакос' пли"гаїут' / поїав|л'айуц':а в дво|р'і / от |кажут' це на дош'ч' з|нач'ит' (н. п. 2), |жаби к|р'акаїут' на дош'ч' / к|вакаїут' і те"н'ло |буде / і |риба |буде ло|виц':а (н. п. 2), |жаби |б'ігаїут' / дош'ч' |буде (н. п. 11), йак |жаби сп'і|вайут' |веч'іром / так дош'ч' |п'іде (н. п. 12), ласт'ів|ки л'і|тайут' |низ'ко / з|нач'ит' |буде дош'ч' // гороб'ц'і в ка|л'уж'і а|бо дес' там у в'ід|р'і ку|пайуц'а / з|нач'ит' |буде дош'ч' // |жаби к|вакаїут' / з|нач'ит' |буде дош'ч' // |жаба к|вакаїе / при|гукуїе дош'ч' (н. п. 21), йак мура|в'ейники закри|вайуц':а / то |кажут' вс'о / дош'ч' |п'іде // |йесл'і мурав'ійі п|р'атаїуц':а в сво|їїх |норках а|бо йак |жабу ма|шина пере|їїхала / то вс'о / з|нач'ит' / дош'ч' |буде // |йесл'і |жабу хтос' у|бив а|бо пере|їїхали |жабу / |йесл'і |жаба роз'к|вашена ле" |жит' на ас|вал'т'і / то

з¹нач'ит' ¹буде дош'ч' (н. п. 22), ко¹ли п¹тич'ки ¹низ^с'ко л'і¹тайут' / то це до п'ер'е¹м'ени по¹годи // а¹бо атмос¹ф'ерне дав¹л'ен'іє м'і¹найіц'а / а¹бо на дош'ч' / а¹бо на ¹в'ітер // ко¹ли кри¹ч'ат' си¹нич'ки / ¹тоже на з¹м'іну по¹годи (н. п. 23), вни¹зу л'і¹тайут' гороб^н'ц'і / ку¹пайуц'а от пи¹л'уки // йак¹шо ¹ласточ'ки до зе^м'л'і / це на дош'ч' (н. п. 26), йак¹ ут¹ром ¹жаби роз^с'к'вакалис'а / то до дош'ч'у // у нас ¹р'іч'ка ¹Нижн'а К¹ринка / там ¹тиха м'іс¹цев'іс'т' / то во¹но аж^м у мно¹гое¹таж^м'ки ч'ут' / йак¹ во¹ни к¹вакайут' (н. п. 27). У н. п. 25 носій говірки жартома наголошує, що для виникнення дощу варто поставити сушити сушку: ¹бабушка ка¹зала / ¹сушку ¹нада ¹вистав'іт' су¹шиц'а / с¹разу дош'ч' ¹п'іде, у н. п. 28 вжито примовку, щоб швидше пішов дощ: ка¹зали п¹риказ^с'ку і¹ди / і¹ди ¹дош'ч'ику / дам то¹б'і ¹бори¹ч'ику / це а¹би дош'ч' п'і¹шов // та¹ке ¹ч'асто ка¹зали / йак¹ т¹реба кар¹тошку са¹жат'.

Щоб викликати дощ у засушливий період, інформанти здійснюють певні обрядові дії, пов'язані з жабами: йак¹ ¹жабу / о¹цих ро¹пук не^м бий ч'и шо / дош'ч' ¹п'іде // шос' бу¹ло та¹ке ме^м'н'і ¹помниц'а (н. п. 2), ¹йес'і на ¹жабу ч'и но¹гойу насту¹пив ч'и там при¹дав'ив йі¹йі / ої ¹п'іде дош'ч' / це ро¹пухи / шо по дво¹р'і пли^е'гайут' (н. п. 2), нам ка¹зали ¹жабу ¹нада пої¹мат' і п'ід¹в'ісит' / шоб во¹на про¹сила дош'ч' (н. п. 9), ¹кажут' / ¹жабу ¹нада вбит' / шоб дош'ч' п'і¹шов / ну йіх же ¹жалко / во¹ни жи¹вотн'і (н. п. 9), йак¹ не^м'ма ¹довго дош'ч'у / так ¹нада ¹жабу вбит' ч'и насту¹пит' / ч'и при¹дав'ит' / шос' бу¹ло в нас та¹ке // і¹мено з^с'жабами / шо ¹жаба ж^м на дош'ч' (н. п. 16), йак¹шо ¹жабу роз^с'давши / то в¹род'і дош'ч' ¹п'іде (н. п. 17), потопельниками чи вішал'никами (та з померлими людьми загалом): бу¹ла та¹ка при¹к'мета / ко¹ли по¹коїника не^м'сут' ¹ч'ерез^с ¹р'іч'ку / ка¹зали ¹нада ¹воду ¹пере^м'д по¹коїником лит' / шоб дош'ч'і ¹л'ітом іш¹ли (н. п. 5), йа з¹найу ¹баба ¹Ф'ен'а в нас жи¹ла / во¹на хо¹дила на мо¹гилку / во¹дойу поли¹вала мо¹гилу ¹в'ішал'ника / шоб п'і¹шов дош'ч' (н. п. 5), хто ¹в'ішал'ники / ¹нада п'і¹ти по¹лит' мо¹гилку і то¹д'і ¹буде дош'ч' (н. п. 7), ми хо¹дили з д'ів'ч'атами на к¹ладбиш'ч'е / ви^ели^е'вали ¹воду на пото¹пел'ника / там мо¹литву йа¹кус' ч'и¹тали і

/ ¹кажут' / ¹буде ¹с'одн'а а ¹бо ¹завтра дош'ч' (н. п. 9), з освяченим заздалегідь маком: ка¹зали / шо ¹нада вз'ат' св'а¹ч'еного ¹маку і ¹кинут' у ко¹лод'аз'с' (н. п. 10). У 2 н. пп. діалектоносії просять дощу в молитві: *це поп на ба¹ром'етр йак г¹л'ан'е'т' / л'у¹д'еї соб'і¹райіт' і паш¹л'і вак¹руг с'е¹ла ха¹д'іт' / а ба¹ром'етр по^аказуйіт' / шо ¹буіт' дож'д' і во¹ни ¹ход'ат' ¹мол'ац':а і раз / і дож'д' па¹шол* (н. п. 4), *мо¹лилис'а св'а¹тому Г¹л'і / про¹сили дош'ч'у // там йе дв'і мо¹литви / і ко¹ли йе дош'ч' ¹довго / шоб перес¹тав / і ко¹ли не^uма* (н. п. 10). Цікаво, що в одній говірці окреслено протилежний звичай щодо жаб, яких у жодному разі не можна вбивати, бо дощу тоді не буде: *йаки¹ч'о во¹ни (жаби) ¹л'ізут' в ¹хату / ¹Боже уна¹с'і не^u ¹можна було зада¹вит' ¹жабу / бо дош'ч'у не^u ¹буде // га¹н'али ми вс'і ¹бусл'ів з го¹роду / бо ¹жаби ¹бовтайуц'а на го¹род'і // ¹буслики / це журав¹л'і // в нас ¹р'іч'ка в го¹родах і йіх там ¹повно // при¹шов ¹бусел / ¹жабу з'йів* (н. п. 21), в іншій – змальовано традицію заборони перенесення покійника через річку, якщо хочеш дощу: *ч'ерез ¹р'іч'ку по¹коїника не^u ¹можна пере^uносит' / у нас прак¹т'іч'но на ¹каждому кон'ц'і се^uла йес'т' к¹ладб'іш'ч'е / о¹динац':ат' по се^uлу* (н. п. 5).

Також визначено можливі причини відсутності дощу: *ба¹гато в се¹л'і ¹в'ід'ом / бо дош'ч'ів не^uмає // йак ¹в'ішайуц':а і дош'ч'ів не^uма / ¹кажут' ба¹гато ¹в'ішал'ник'ів* (н. п. 5), *¹нач'е хто шо поро¹бив / шо о¹це дош'ч'у не^uма / кру¹гом ¹ходе / а в нас не^uма / обми¹на нас дош'ч' і все* (н. п. 6), *йа ка¹зала / шо у нас ¹дуже ¹л'уди ¹Богу не^u ¹в'іруйут' / то¹го ї дош'ч'а не^uма* (н. п. 7), *ка¹зали / в'і¹д'ом ба¹гато / не^uма дош'ч'а* (н. п. 21), *ка¹зали / йак¹шо дош'ч'а не^uма / з¹нач'ит' в'ед'м ба¹гато* (н. п. 22), *йа з¹найу / шо Ду¹найівку дош'ч' обми¹найе / у нас то проб¹л'ема / ка¹зали / ¹нада ¹в'ед'му шу¹кат'* (н. п. 24), *ка¹зали / шо ¹т'іпа йа¹кас' ¹в'ід'ма жи¹ве ч'и шо наколду¹вали / шо нас об¹ходив дош'ч' сторо¹ної* (н. п. 28).

Сему 'злива, дуже сильний дощ' (к. 15) респонденти передають через такі номінації:

1) іменники: з¹лива (9 н. пп.: 2, 6, 9, 12, 18, 19, 21, 25, 26) (і словотвірні варіанти ¹ливен' – 6 н. пп.: 1, 2, 12, 14, 17, 21, ¹ливе^u'н' – 13 н. пп.: 2, 3, 5–7, 9, 14, 18–20, 22, 23, 28, ¹л'ів'ен' – 4 н. пп.: 9, 12, 25, 27, ¹л'ів'е'н' – 4 н. пп.: 4, 24, 27, 29), дош¹'ч'ака (н. п. 16); номени зліва (і варіант злиу) 'злива' [БГО I, с. 311] засвідчено в бойківських діалектах, лівень 'тс' – у східнословобожанських [СУСГ, с. 117], зліва 'тс' – в лемківських [ДЛС, с. 146];

2) дієслівні форми *ни¹р'іш'ч'ит'* (н. п. 23) (і морфологічний варіант *н'и¹р'іш'ч'е* – н. п. 16), *л'йот'* (н. п. 4), *зали¹вайе* (н. п. 26);

3) субстантивно-атрибутивні словосполучення: ¹сил'ний ¹ливен' (н. п. 1), ¹ливнев'і дош¹'ч'і (н. п. 10), ш¹'ч'іл'ний дош'ч' (н. п. 12), ха¹рошиї ¹дожд'ік (н. п. 12), пролив¹ний дош'ч' (н. п. 14), ¹сил'ний дош'ч' (н. п. 29), дош'ч' ст'і¹нойу (н. п. 9) (і дош'ч' ст'і¹ної – 2 н. пп.: 12, 24);

4) речення: *ни¹р'іш'ч'ит' дош'ч'* (н. п. 21) (і *ни¹р'іш'ч'ит' дош'ч'* – н. п. 27, *н'и¹р'іш'ч'е дош'ч'* – н. п. 25, *не^uр'іш'ч'е дожд'д'ара* – н. п. 2), *дош'ч' не^uр'іш'ч'ит'* (н. п. 18) (і *дош'ч' н'і¹р'іш'ч'ит'* – н. п. 14, *дош'ч' не^uр'іш'ч'е* – н. п. 5, *дош'ч' ни¹р'іш'ч'е* – н. п. 20), *дош'ч' ниш¹'ч'ит'* (н. п. 19), *і¹де дош'ч'* (н. п. 3);

5) фразеологічні звороти: *дош'ч' йак з в'ід¹ра* (7 н. пп.: 2, 5, 18, 21, 23, 25, 26) (і фонетичні варіанти *дош'ч' йак із в'ід¹ра* – н. п. 24, *дош'ч' йак с в'ід¹ра* – н. п. 29), *дош'ч' л':е йак з в'ід¹ра* (2 н. пп.: 19, 27) (і морфологічний *л':ет' йак з в'ід¹ра* – н. п. 4 та фонетичні варіанти *дош'ч' л'їе йак з в'ід¹ра* – н. п. 22, *йак з в'ід¹ра л':е* – н. п. 3, *л':е йак з в'ід¹ра* – н. п. 6, *л'їе йак з^c в'ід¹ра* – н. п. 14), *дош'ч' з в'ід¹ра л':е* (н. п. 20), *дош'ч' йак з в'ід¹ра* (н. п. 28), *л':ет' та¹киї дожд' йак з^c в'ід¹ра* (н. п. 4), *пр'ам йак з^c в'ід¹ра їде дош'ч' / л':е* (н. п. 9), *спус¹кайіц':а ру¹кав* (н. п. 3) (і *ру¹кав спус¹тивс'а* – н. п. 1). УЖФ також маркує фразеологізм *лити, іти як з відра* зі значенням 'дуже сильно, потоками (про дощ)' [УЖФ, с. 15], у лемківських говірках виявлено *дойч ліє, як з відра* 'тс' [ДЛС, с. 114].

Діалектоносії пригадують часи, коли була сильна злива (спорадично засвідчено фразеологічну одиницю): *з¹найіте / йак у нас ко^aліс' ка¹зали / ру¹кав*

спус¹тивс'а / сне^uсе все (н. п. 1), дош'ч' аж^{uu} п'і¹р'іш'ч'іт' // в¹ мене так о¹дин раз бу¹ло / шо йа приш¹ла / то од¹н'і тру¹си були су¹х'і і то на¹в'ерно мокр¹'і (н. п. 14), окремо виділяють дуже сильний дощ із вітром: ко¹ли з¹ в'ітром / то дош'ч' аж ни¹р'іш'ч'іт' (н. п. 26).

Маніфестанти семи 'дія, коли йде дощ' – дієслівні форми даш¹'ч'іт' (н. п. 4), капайе (3 н. пп.: 9, 12, 28) (і словотвірний варіант накра¹пайе – 8 н. пп.: 5, 9, 14, 17, 20, 21, 26, 28), мр'а¹'ч'іт' (2 н. пп.: 7, 19), моро¹сит' (н. п. 7) (і словотвірний варіант матра¹'с'іт' – н. п. 4), п'і¹р'іш'ч'е (н. п. 9), пус¹тивс'а (н. п. 28) (і фонетичний пус¹'т'ілс'а – н. п. 29 та словотвірні варіанти припус¹тив – н. п. 9, припус¹'т'іл – н. п. 27, припус¹тивс'а – 4 н. пп.: 17, 19, 21, 28, припус¹тилос' – н. п. 21), поб¹рискав (н. п. 7), насту¹пайе (н. п. 10), с'ійе (н. п. 16), др'ібо¹тит' (н. п. 17), л'апайе (н. п. 22) (і морфологічний л'апайет – н. п. 24 та словотвірні варіанти по¹л'апав – н. п. 21, за¹л'апав – н. п. 21), субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) ма¹лій дош'ч' (н. п. 7) (і м'елкий дош'ч' – н. п. 9, дожд' м'елк'ій – н. п. 4, ма¹лен'кий дош'ч' – н. п. 17), тихий / спо¹коїний дош'ч' (н. п. 14), др'іб¹ний / м'і¹лен'кий дош'ч' (н. п. 18), р'ід^mкий дош'ч' (н. п. 26), речення йде дош'ч' (2 н. пп.: 17, 26) (і дош'ч' і¹де – 2 н. пп.: 6, 14, і¹д'от дожд'д'ік – н. п. 29), пус¹'т'ілс'а дош'ч' (н. п. 29) (і припус¹тивс'а дожд'д' – н. п. 21), матра¹'с'іт' дожд' (н. п. 4), дош'ч' накра¹пайе (2 н. пп.: 9, 17) (і накра¹пайе дош'ч' – 2 н. пп.: 9, 20, накра¹пайе дош'ч'ік – н. п. 14), нач'у¹пайе йти дош'ч' (н. п. 21) і фразеологізм л'іе йак з^c в'ід¹ра (н. п. 9). Зауважимо, що серед засвідчених реалізаторів семи в 16 н. пп. виявлено синонімічні номінативні одиниці на позначення малого, нетривалого дощу: капайе (і накра¹пайе), мр'а¹'ч'іт', моро¹сит' (і матра¹'с'іт'), л'апайе (і л'апайет, по¹л'апав, за¹л'апав), с'ійе, др'ібо¹тит', поб¹рискав та тихий, спо¹коїний, др'іб¹ний, ма¹лій (і м'елкий, м'елк'ій, ма¹лен'кий), м'і¹лен'кий, р'ід^mкий.

Характеристику дрібного дощу спостережено в коментарях: йак ма¹лій / то поб¹рискав і ни¹л'ач'ку т'іки при^eбив (н. п. 7), по¹л'апав / за¹л'апав ни¹л'ач'ку

¹дош'ч'ик та і все / прої¹шов (н. п. 21), ¹смот'р'а / ¹йа¹киї ш'ч'е ¹дош'ч'ик / ¹йесл'і в'ін ¹т'іки нач'и¹найец'а / то ¹л'апайе (н. п. 22), принагідно згадано мілкий дощ із туманом: ¹йак дош'ч' із^с ту¹маном / так ка¹зали / ¹с'йе над¹вор'і (н. п. 16). Закликання дощу для хорошого врожаю представлено такою приказкою-пісню: ¹каже^м / ої ¹дожд'ік припус¹ти та на ¹наш'і капус¹ти / п¹роси^емо (н. п. 9), ш'ч'е ^ж і ¹п'ісен'ка та¹ка бу¹ла / ¹дош'ч'ику / ¹дош'ч'ику / припус¹ти / а ми по¹йїдем ку¹дис' / не^м ¹помн'у вже (н. п. 17), одночасно засвідчено і протилежну традицію, коли звертаються з проханням до Бога, щоб дощу не було на період господарських робіт: бу¹вайе та¹ка ро¹бота / з¹найете ¹йак / бу¹вайе ¹с'іно ч'и шо там / а тут дош'ч' насту¹пайе / ¹туч'а / то¹д'і ¹каже^м / ¹Господи прос¹ти / даї хоч' / шоб ¹його в ¹куч'у / шоб во¹но не^м на¹мокло / не^м погни¹ло (н. п. 10). Виокремлено явище, коли дощ іде хвилями в межах одного н. п.: у нас бу¹вайе о¹так ч'ас'т' ¹города / от ¹йїдеш / от ¹йа ¹йїду з ро¹боти / у нас там ¹ливен' / ну п¹росто ¹ливен' і¹де / от прої¹жайу о¹так вот пром'е¹жуток / у нас там ¹дамба о¹це / вс'о / там і крап¹линки не^м в¹пало // і М'ел'і¹топол' у нас не^м ¹дуже ве^мликий ¹город / сто п'аде¹с'ат ¹тис'ач' вс'о¹го / а вс'о рав¹но от в од¹ної ¹ч'аст'і / пр'ам поло¹са / от:ут вот дош'ч' і¹де / а тут та¹ке // о¹це ¹йа ¹бач'ила ¹раза два на¹в'ерно о¹так (н. п. 14).

Сему **‘прибивати поверхню ґрунту дощем (про дощ)’** представлено дієслівною формою *при¹било* (2 н. пп.: 7, 26) та дієслівним словосполученням *при^ебило пи¹л'аку* (н. п. 3) (і варіантами *при¹бив пи¹л'аку* – н. п. 2, *при¹бив хоч' пи^ел'аку* – н. п. 9, *пр'у¹б'іло пи^ел'аку* – н. п. 4, *при^еби¹ва пи¹л'ач'ку* – н. п. 5, *пр'у¹б'іло^а пи¹л'ач'ку* – н. п. 29). Зауважимо, що у 2 н. пп. зафіксовано згадку про дощ, який місцеві жителі завжди чекають із нетерпінням: *дош'ч' при¹бив пи¹л'аку* (н. п. 2), *ої дош'ч' при¹бив хоч' пи^ел'аку // а¹би хоч' ¹зараз ш'ч'е та¹киї ¹дожд'ік п'і¹шов / бо ¹пил'і по^ал'но // намо¹ч'ив і при¹бив / пи¹л'ака при¹бита* (н. п. 9).

У випадку семи **‘збиратися на дощ’** найчастіше вживано речення *за¹ходить' дош'ч'* (н. п. 7) (і *на¹ходе дош'ч'* – 2 н. пп.: 2, 3), *зби¹райіц':а дош'ч'* (н. п. 12) (і

соби¹райіц':а дош'ч' – н. п. 9), хм¹ари за¹ход'ат' (н. п. 11), за¹т'агує¹ небо (н. п. 16), ¹буде дош'ч' (2 н. пп.: 3, 28) (і дош'ч' ¹буде – 2 н. пп.: 2, 9, дош'ч' / ос' / ос' ¹буде – н. п. 2, ¹буд'іт дожд' – н. п. 29), зокрема безособові конструкції за¹ход'іт' на дош'ч' (н. п. 25) (і за¹ходе на дош'ч' – 14 н. пп.: 5, 11, 12, 14, 16–23, 27, 28, на¹ходе на дош'ч' – н. п. 6), зби¹райіц':а на дош'ч' (н. п. 16) (і зби^{е1}райіц':а на дош'ч' – 2 н. пп.: 7, 9, зби¹райіц'а на дош'ч' – 5 н. пп.: 20, 21, 26–28, соби¹райіц'а на дош'ч' – н. п. 22), зах¹марилос' на дош'ч' (н. п. 10), к¹руте на дош'ч' (н. п. 21), на гр^{о^a}зу со^{а^b}і¹райіц':а (н. п. 24). Також засвідчено дієслівні форми х¹мариц':а (2 н. пп.: 2, 3) (і словотвірні варіанти зах¹марилос' – н. п. 10, зах¹мар'уйіц':а – н. п. 5), зби¹райіц'а (н. п. 23) (і словотвірний варіант соби^{е1}райіц':а – н. п. 3), задож¹д'ілос'а (н. п. 7), конду¹басиц':а (н. п. 17), на¹дубилос'а (н. п. 26). У 2 н. пп. спостережено, що цей стан погоди залежить від густоти скупчення хмар на небі: конду¹басиц':а / це коли х¹мари / х¹мари на¹ход'ат' і вже нач'и¹найє там п'ідг¹р'імуват' / це називайіц'а конду¹басиц':а (н. п. 17), зби¹райіц'а / це ш'ч'ас / ш'ч'ас долж¹но вже п'і¹ти // а коли ми ¹бач'имо / шо ¹туч'ки навкру¹ги нач'и¹найут' з^c одн'і¹йейі сторо¹ни за¹ходить' / то ми ¹каже^uмо за¹ходе на дош'ч' (н. п. 23). Носій однієї говірки зазначає, що коли є хмари над сусідніми селами – буде дощ: ш'ч'е в нас ¹р'адом се^uло Ши¹роке / і от ми вже з¹найім / йак¹шо за¹ходе з^c Ши¹рокого / то це на дош'ч' // а йак¹шо за¹ходе з^c Ве^uселого / то в'ін ¹п'іде на д¹руге се^uло / до Дн'іп¹ра б¹лиж^uч'е (н. п. 19).

Для семи **‘велика, густа грязь’** (к. 16) характерні іменники гр'аз' (2 н. пп.: 2, 9) (і фонетичний гр'аз^c' – 9 н. пп.: 5–7, 11, 13, 21, 23, 28, 29 та словотвірні варіанти гр'а¹з'ука – 22 н. пп.: 2–7, 9, 10, 12–24, 26, гра¹з'ука – 3 н. пп.: 25, 27, 28, гр'а¹зшич'е – 2 н. пп.: 17, 21, гр'а¹з'іш'ч'е – н. п. 22), баг¹но (3 н. пп.: 9, 16, 24) (і дериват баг¹н'ука – 3 н. пп.: 9, 21, 27), с¹л'акот' (2 н. пп.: 2, 9), бо¹лото (5 н. пп.: 14, 16, 21, 23, 27) (і фонетичні варіанти бо^{a1}лото – 2 н. пп.: 18, 25, ба¹лото – н. п. 15), ¹жижа (н. п. 26), прислівник г¹р'аз^c'ко (3 н. пп.: 13, 19, 20), дієслівне словосполучення гр'аз^c' м'і¹сит' (н. п. 23). Зауважимо, що в УМФ виявлено

фразеологізм *місіти болото* (багно, багнуку і т. ін.) зі значенням ‘йти, їхати, ходити по розмитій дорозі, по бездоріжжю’ [УМФ, с. 395].

Серед репрезентантів аналізованої семи в одному з н. пп. принагідно згадано іменник *ба'йура* із семантикою ‘яма в грязюці’: *ба'йура / це та'к'і 'йами в гр'аз'зі / о'це т'рактор про'їхав / ба'йура то'д'і* (н. п. 24); номен засвідчено й у сучасній українській літературній мові зі значенням ‘велика, глибока калюжа’, ‘яма, вибій’ [СУМ I, с. 116].

Спостережено особливості найменувань зазначеного явища залежно від кількості опадів, їхнього виду: *с'л'акот' йак сн'іг роз'ста'йє* (н. п. 2), *гр'аз'з'ука / то коли вже 'дуже* (н. п. 9), *ба'лото / це та'ке / йак во'дойу на'питане* (н. п. 15), *йак'шо ба'гато / то'д'і гр'аз'зиш'ч'є* (н. п. 17), *йес'л'і ч'ерез'ч'ур ба'гато / то ка'жу / о 'боже / бо'лото* (н. п. 21). Один із інформантів пригадує дитячі роки, коли було настільки мокро і грязько, що, йдучи берегом річки, грязюку набирив прямо в чоботи: *ми там од 'р'іч'ки йак іш'ли / там 'верхн'їй шар зе'м'л'і з'митий / і 'в'еч'но зач'ерп'нем аж'у у 'ч'оботи то'го бо'лота* (н. п. 16).

Сему ‘**болотиста низина**’ представлено тільки в трьох говірках іменниками *бо'лото* (н. п. 4), *тр'асови'на* (н. п. 6), *баг'но* (н. п. 14), що побутують і в сучасній українській літературній мові з ‘тс’ [СУМ I, с. 84, 215; X, с. 305].

Для реалізації семи ‘**брудний, брудно (про дорогу, загалом про розмоклу від дощу землю)**’ застосовано іменник *с'л'акот'* (н. п. 22), прислівник *з'р'аз'ко* (5 н. пп.: 2, 3, 14, 16, 21) (і варіант *з'р'азно* – н. п. 14), дієслівну форму *розве'з'ло* (н. п. 16), субстантивно-атрибутивне словосполучення *гр'аз'ка до'рога* (н. п. 4) та інші конструкції *розве'з'ло до'рогу* (н. п. 12), *раск'вас'іло'а да'рогу* (н. п. 25).

Характеризуючи сему ‘**калюжа, заглибина в ґрунті, наповнена водою або іншою рідиною**’, використовують іменники *ка'л'ужа* (15 н. пп.: 2, 4, 6, 9, 10, 12–14, 17, 18, 21, 22, 26–28) (і словотвірний варіант *л'ужа* – 2 н. пп.: 24, 27), *ка'нава* (н. п. 17), *р'ів'ч'ак* (н. п. 18) та порівняння *ка'л'уж'і / йак ба'с'єйни* (н. п. 28). У багатьох говірках (13 н. пп.) засвідчено прикмету, пов’язану з утворенням бульб на калюжах під час дощу: *коли дош'ч' і'де і на ка'л'ужах 'бул'би ве'лик'і / то до*

дош'ч'а / ш'ч'е сил'н'іше | буде // ра'н'іше бу'ло йак дош'ч' і'де / так | бул'би на ка'л'ужах (н. п. 6), йак'шо дош'ч' і'де і в ка'л'ужах | бул'би / то ш'ч'е | буде з'нач'ит' і'ти (н. п. 7), йак'шо і'де дош'ч' і в ка'л'ужах | бул'би / то це ш'ч'е | буде дош'ч' (н. п. 7), ко'ли їде дош'ч' і на ка'л'ужах | бул'би / | буде ш'ч'е дош'ч' / ве'ликий дош'ч' | буде // йак бул'биц'а / | буде | б'і'л'ший дош'ч' / а в нас | бул'башки (н. п. 9), з'нач'ит' | буде | довгий дош'ч' / | бач'иш на | ет'іх | бул'башки / з'нач'ит' іш'ч'е | буде дош'ч' (н. п. 9), йак'шо бул'баши'ки на ка'л'ужах / ко'ли дош'ч' їде / то це з'нач'ит' / шо | буде зат'аж'ний дош'ч' (н. п. 10), з'нач'ит' / іш'ч'е дош'ч' | буде / вес' ден' | буде (н. п. 11), йак'шо | бул'би на ка'л'ужах / то облож'ний дош'ч' | буде (н. п. 13), к дож'д'у / іш'ч'е дож'д' | буде (н. п. 15), це | кажут' / йак'шо | бул'башки зд'ї'майуц'а / то | буде дош'ч' | довго ш'ч'е (н. п. 19), | йесл'і ве'лик'і | бул'башки / з'нач'ит' дош'ч' | буде продол'жит'ел'ний (н. п. 20), йак'шо | бул'би на ка'л'ужах / то ш'ч'е | буде дош'ч' // во'но сх'вач'уйец'а на ка'л'ужах // йак'шо м'і'лен'к'і | бул'боч'ки / то | буде ма'лен'кий | дош'ч'ик / а | може ї не' | буде / а йак'шо к'рупн'і | бул'боч'ки / то | буде ш'ч'е дош'ч' зат'аж'ний (н. п. 21), дош'ч' і'д'ет' / аж'ш' | бул'би сх'ватууц'а / | л'ів'ен' // пр'і'мета бу'ла / | йесл'і сх'ватууца | бул'башки / то на | целий д'ен' дош'ч' (н. п. 25), йак'шо | бул'би / з'нач'ит' / | буде ш'ч'е дош'ч' / йак'шо не' | ма бул'б / з'нач'ит' у'же вс'о (н. п. 26), йак'шо | бул'би на ка'л'ужах / то дош'ч' не' за'конч'ивс'а // і'шов / і'шов дош'ч' / а по'том в'ін та'кий р'і'ден'кий / | бул'би пр'ам по ка'л'ужах / хват' / хват' / це б'і'жи б'і'гом до'дому / бо ш'ч'ас йак ли'не (н. п. 27). В 1 н. п. застосовано й протилежну прикмету: | бул'бами та'кими дош'ч' бу'ває в ка'л'ужах / с'коро | конч'иц'а | кажут' (н. п. 14).

Простежено особливості вживання найменувань залежно від глибини калюжі: ка'л'ужа / йак'шо во'на не' гли'бока // ка'нава / йак'шо гли'бока / ко'ли сл'ід^м о'т:рактора / то ка'нава сто про'цент'ів (н. п. 17), йак'шо сл'ід^м от ма'шини / то р'ів'ч'ак (н. п. 18). Поодинокі випадки характеристики аналізованого явища виявлено в 2 н. пп.: хо'дили бос'а'ком і ку'палис'а в ка'л'ужах / во'но | тепле

// л'у¹била п'ід дош¹ч'ом по¹б'ігат' (н. п. 26), ¹б'ігали ¹л'ітом по ка¹л'ужах / бу¹ли та¹к'і ка¹л'уж'і / йак ба¹с'ейни / шо і п¹лавали в тих ка¹л'ужах (н. п. 28). Принагідно згадано застоюну воду в калюжі: зас¹тойана во¹да / зацв'і¹ла (н. п. 9), та прикмету, пов'язану з горобцями: йак¹шо гороб¹ц'і ку¹пайуц':а в ка¹л'ужах / то ¹буде дош¹ч' (н. п. 5).

Репрезентантів семи 'мжичка, дуже дрібні краплі води, які насичують повітря; дрібний, густий дощ; мряка' (к. 17) чимало, зокрема:

1) іменники: ¹дош¹ч'ик (н. п. 18), м¹р'ака (16 н. пп.: 1–3, 5–7, 9, 12, 14, 17, 19, 20, 22, 25, 27, 29) (і фонетичний м¹л'ака – н. п. 22, морфологічний м¹р'акот' – н. п. 22 та словотвірний варіанти м¹р'ач'ка – 9 н. пп.: 6, 9, 17, 19, 21, 22, 25, 27, 29), м¹жич'ка (2 н. пп.: 1, 3) (і фонетичні варіанти ми¹жич'ка – 3 н. пп.: 4, 6, 9, м¹жич'ка – 3 н. пп.: 6, 20, 26, ми¹жич'ка – н. п. 1), морос¹н'а (н. п. 2), мок¹ва (н. п. 21); пор. також ці назви в компаративах: м¹р'ака та¹ка йак гус¹тиї ту¹ман (н. п. 6), м¹р'ач'ка / йак ту¹ман о¹то (н. п. 27);

2) дієслівні форми: моро¹сит' (2 н. пп.: 19, 21), ¹с'ейет (н. п. 24);

3) фразеологічний зворот: дош¹ч' как кр'із^{с'} ¹сито (н. п. 29), відомий і в сучасній українській літературній мові зі значенням 'густо, безперервно (про дощ, мряку)' [УМФ, с. 648];

4) субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією): м¹р'ач'ка ¹мал'ін'ка (н. п. 9), си¹ра по¹года (н. п. 9), м¹р'ач'на по¹года (н. п. 9), м'іл¹кий ¹дош¹ч'ик (н. п. 21) (і демінутив м'і¹лен'кий ¹дош¹ч'ик – 2 н. пп.: 18, 27), ¹мал'ен'кий ¹дош¹ч'ик (н. п. 20), ко¹л'уч'ий ¹дош¹ч'ик (н. п. 27), р'і¹ден'кий ¹дош¹ч'ик (н. п. 27), с¹л'акот' про¹тивна (н. п. 22);

5) речення: м¹жич'ка їде (н. п. 9), мр'а¹ч'ит' дош¹ч' (н. п. 19).

Мжичку діалектоносії характеризують як сиру, мрячну погоду, порівнюючи її з туманом: о¹це їде о¹ц'а м¹р'ач'ка ¹мал'ін'ка та¹ка / си¹ра / м¹р'ач'на по¹года (н. п. 9), мок¹ва / в¹лажнос'т' / ¹сирос'т' (н. п. 21), м¹р'ач'ка / м'і¹лен'кий ко¹л'уч'ий р'і¹ден'кий ¹дош¹ч'ик / во¹но і не^и дош¹ч' / і не^и ¹сухо / йак ту¹ман о¹то (н. п. 27).

Серед найменувань семи **‘мілкий дощ’** виділено іменники *м'р'ака* (5 н. пп.: 2, 6, 14, 16, 25), *м'жич'ка* (2 н. пп.: 16, 26), *дош'ч'ик* (н. п. 26), прикметник *м'елкий* (3 н. пп.: 9, 21, 22), дієслівні форми *моро'сит'* (5 н. пп.: 2, 7, 9, 10, 23) (і фонетичний варіант *моро'с'ит'* – н. п. 27), *мр'а'ч'ит'* (н. п. 16), *накра'найє* (2 н. пп.: 13, 27) (і фонетико-словотвірний варіант *на'канує* – н. п. 10), *с'лине* (н. п. 16), *с'і'ч'є* (н. п. 17), субстантивно-атрибутивні словосполучення *гриб'ний дош'ч'* (н. п. 12), *л'охкий дожд'іч'єк* (н. п. 12), *др'іб'ний дош'ч'* (2 н. пп.: 19, 20) (і фонетичний варіант *др'іб'ний дош'ч'ик* – н. п. 17), *м'елкий дош'ч'* (2 н. пп.: 25, 26), *ма'лій дош'ч'ик* (н. п. 25) (і демінутиви *мал'єн'кий дош'ч'ик* – н. п. 25, *мал'ін'кий дош'ч'* – н. п. 21), речення *м'елкий дош'ч'ик і'де* (н. п. 13), *дожд'ік моро'сит'* (н. п. 9), *накра'найє дош'ч'ик* (н. п. 10), фразеологічні звороти *дош'ч' нач'є ч'єрез' сито* (н. п. 6), *йак кр'із' сито дош'ч' про'шов* (н. п. 21), *дош'ч' йак кр'із' сито* (н. п. 23), *йак сн'іг на' голову* (н. п. 14). Зазначимо, що фразеологізм *як сніг на голову* відомий в українській літературній мові з семантикою ‘зовсім несподівано; раптово’ [УЖФ, с. 176].

Представлено характеристику мілкого дощу з туманом та без нього (спорадично – про дощ, якого не чекали): *л'охкий дожд'іч'єк / йак'шо ма'лій* (н. п. 12), *ко'ли ма'лій / бу'вайє каже'м / не' дош'ч' / а на'род'ійа / проб'рискав та і все / зе'м'л'а су'ха / не' промо'ч'ило // ко'ли не' ж'дали дош'ч'а / то це йак сн'іг на' голову* (н. п. 14), *с'лине над'вор'і / во'но та'ке і дош'ч' / і не' дош'ч'* (н. п. 16), *йес'лі во'но ту'маном о'так сипит' / то м'р'ака / а так ма'лій / мал'єн'кий дош'ч'ик* (н. п. 25), *йак'шо та'кий м'елкий дош'ч' і'де / то т'іл'ки м'жич'ка* (н. п. 26). Прокоментовано довготривалий, але слабкий грибний дощ, під яким приємно гуляти восени: *гриб'ний дош'ч' / це проз'рач'ний // в'ін і'де до'вго / це с'ін'т'абр' / ок'т'абр' / но'йабр' // в'ін та'кий л'охкий дожд'ік і н'ід ним хочє'ч'а хо'а'дит'* (н. п. 12).

Сему зі значенням **‘мрячити, випадати (про мжичку)’** найчастіше реалізовано дієслівними формами, зокрема теперішнього часу *моро'сит'* (5 н. пп.:

1, 2, 9, 16, 22), *мр'а¹ч'ут'* (6 н. пп.: 9, 12–14, 25, 26), *ми¹гич'ут'* (н. п. 4) (і фонетичним варіантом *м'і¹г'іч'ут'* – н. п. 4), *капайе* (н. п. 14) (і фонетичним *к¹рапайе* – н. п. 14 та словотвірним варіантами *накра¹пайе* – 2 н. пп.: 14, 19), *л'апайе* (н. п. 22), *нач'у¹найец'а* (н. п. 22), минулого часу *по¹л'апав* (н. п. 7), *поб¹рискав* (н. п. 7), *роз^ск¹васило* (н. п. 26), а також іменником *м¹р'ака* (н. п. 27) (і словотвірним варіантом *м¹р'ач'ка* – н. п. 17), фразеологізмом *дош'ч' йак кр'із^с'сито* (н. п. 17), реченнями *мр'а¹ч'ут' дош'ч'* (н. п. 16), *зри¹вайіца дош'ч'* (н. п. 17), *капайе дош'ч'* (н. п. 22), *пуч¹тивс'а дош'ч'* (н. п. 27), *по¹капав м'елкиї дош'ч'ик* (н. п. 13), *за¹ходе на дош'ч'* (н. п. 21). Лише в 2 н. пп. виокремлено чотири номінативні одиниці, в 1 н. п. – три, в 7 н. пп. – дві, в 6 н. пп. – одна.

Для семи **‘краплистий короткочасний дощ у сонячний день; сліпий дощ’** виділено субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) *сл'і¹пий дош'ч'* (21 н. пп.: 1–3, 5–7, 9, 10, 13, 14, 16–20, 22–27) (і фонетичні варіанти *сл'а¹пий дош'ч'* – н. п. 4, *сл'е¹пої дош'ч'* – н. п. 29 та демінутиви *сл'і¹пий дош'ч'ик* – н. п. 21, *сл'і¹пий дожд'ік* – н. п. 12), *холодний дош'ч'* (н. п. 2), *дош'ч' теплий* (н. п. 2), *кур'ачий дош'ч'* (2 н. пп.: 3, 16) (і фонетичний *кур'ач'ий дош'ч'* – 3 н. пп.: 5, 6, 14, акцентний варіанти *кур'ач'ий дош'ч'* – 2 н. пп.: 7, 24 та демінутив *кур'ач'ий дош'ч'ик* – н. п. 21), *грибний дош'ч'* (н. п. 26), *коротко¹часний дош'ч'* (н. п. 27), пор. з фразеологічним сполученням *сл'і¹пий дош'ч' / в'ід'ма кур'пайіц':а* (н. п. 9). У коментарях можна простежити розрізнення сліпого та курячого дощу, їхні особливості: *сонце с'в'ітит' і дош'ч'ик і'де / то сл'і¹пий дош'ч' // сл'і¹пий це коли сонце з^с дош'ч'ем // кур'ач'ий це коли йел'і / йел'і моро¹сит' / кур'і не^у ховайуц':а / а гу¹л'айут' / коли во¹ни вс'і сто¹йат'* (н. п. 6), *кур'ач'ий це так поб¹рискав / ма¹лий / а с:онцем / то сл'і¹пий дош'ч'* (н. п. 7), *йак сонце і дош'ч' / то сл'і¹пий дош'ч' // в'ін не^удовго їде / раз і не^умає* (н. п. 10), *сл'і¹пий дожд'ік / йакшо сонце // подош¹ло облач'ко і б¹рос'іло нам дожд' / а сонце там в сторо¹ні с'в'ітиц':а* (н. п. 12), *кур'ач'ий дош'ч' / о¹собено йак в'ін ш'ч'е ч'ут' / ч'ут' пок¹рапав / в'ін та¹кий не^удовгий* (н. п. 14), *сл'і¹пий дош'ч' / о¹це йак і дожд' /*

і сонце (н. п. 16), сліпий дошч' / а тоді всі ч'еукайут' райдузу (н. п. 19), як сонце на неб'і і йде дошч' / то казали сліпий дошч' (н. п. 27). Окремо респонденти порівнюють теплий і холодний короткочасні дощі: ми каже^м Боже як у д'єств'і / дошч' теплий // ої по ка^лужам бос'а^ком і о^це шч'ас ми з^рівн'уєм / шо шч'ас та^кий хо^лодний дошч' і^де / к^раплі т'іл'ки ета і ми в хату вс^какуйм (н. п. 2), л'ітом ха^роший / теплий / л'ітн'ій (н. п. 14). Принагідно засвідчено характеристику нетривалого дощу: бу^вайе та^кий дошч' / шо і н'ід де^ревами сухо / пил'аку да^же не^у при^бив / коротко^часний і ма^лен'кий (н. п. 27).

Семі **'обліжний, тривалий, затяжний (про дощ)'** властиві іменники з^лива (н. п. 6) (і словотвірні варіанти ливен' – 2 н. пп.: 6, 17 (в н. п. 17 ілюстровано з ремаркою «коли дощ залив городи»), ливе^н' – н. п. 21), м^р'ач'ка (н. п. 16), м^жич'ка (н. п. 16), прикметники облож^ний (14 н. пп.: 3, 4, 6, 9, 10, 13, 14, 16, 17, 19, 21, 23, 27, 28) (і фонетичні варіанти о^бло^жний – 2 н. пп.: 1, 20, обло^жний – 3 н. пп.: 6, 9, 18, аблаж^ний – 4 н. пп.: 1, 4, 24, 25, аблаж^ной – 3 н. пп.: 4, 12, 29), зат'аж^ний (11 н. пп.: 2, 4, 7, 9, 14, 20–22, 25–27), пролив^ний (н. п. 7), д'л'ін'ий (н. п. 9), продол^жит'ел'ний (н. п. 22), дієслівні форми облож^ило (н. п. 9) (і фонетичний варіант о^бло^жило – н. п. 24), зар'а^дило (н. п. 26), с'їє (н. п. 12), дошч'ит' (н. п. 14), моро^сит' (н. п. 16), с^лине (н. п. 16), субстантивно-атрибутивні облож^ний дошч' (2 н. пп.: 6, 9), зат'аж^ний дошч' (н. п. 14) та дієслівне словосполучення зар'а^дило на^довго (н. п. 26), фразеологічні звороти л':е як з в'ід^ра (н. п. 21), дошч' аж^шу ни^р'ішч'е (н. п. 21). Спостережено специфіку затяжного дощу, який може тривати до трьох днів: о^бич'но йесл'і дошч' с^громом і молн'їєй / он про^шол і не^ума / а аблаж^ной дож'д' може^т' бут' два і три дн'а // о^так не^ума / не^ума / с'їє / не^ума / не^ума / с'їє (н. п. 12), зат'аж^ний / можна ска^зат' і облож^ний / йесл'і в'ін так ^довго / ^небо облож^ило (н. п. 14), о^це як дошч' ^довго йде / так ка^зали с^лине // з^найеш / а^бо моро^сит' / а^бо м^жич'ка / м^р'ач'ка / а^бо с^лине (н. п. 16). Якщо кури не

ховаються від дощу, буде тривала дощова погода: *йак |кур'і |ход'ат' по дош'ч'у / то це на|довго* (н. п. 19).

Сему 'дощити, падати великими краплями, лити, йти (про сильний дощ)' (к. 18) реалізують такі маніфестанти:

1) іменник: *ливе^н'* (н. п. 18) (і фонетичний *л'ів'ен'* – н. п. 13 та словотвірні варіанти *ливе^н'н'ака* – н. п. 17, *ливи^н'ака* – н. п. 22);

2) дієслівні форми: *не^н'р'іш'ч'іт'* (н. п. 12) (і фонетичні *ни^н'р'іш'ч'іт'* – 2 н. пп.: 19, 22, *ни^н'р'іш'ч'іт'* – 2 н. пп.: 6, 9 і словотвірні варіанти *не^н'р'іш'ч'е* – н. п. 23, *не^н'р'іш'ч'е* – 2 н. пп.: 2, 3, *ни^н'р'іш'ч'е* – н. п. 20, *н'і^н'р'іш'ч'е* – 2 н. пп.: 14, 17, *ун'і^н'р'іш'ч'ив* – н. п. 7), *пус^н'тивс'а* (2 н. пп.: 2, 12) (і словотвірні варіанти *припус^н'тив* – н. п. 18, *припус^н'тивс'а* – 4 н. пп.: 14, 20, 23, 27 (у н. пп. 20, 23 подано з ремаркою «коли пішов сильніше»), *при^епус^н'тивс'а* – н. п. 7, *спус^н'тивс'а* – н. п. 25), *надайє* (н. п. 10), *задош'ч'илос'а* (н. п. 11), *б'йє* (н. п. 9), *на^ч'авс'а* (н. п. 9), *і^д'е* (н. п. 11) (і словотвірні варіанти *і^д'ет'* – н. п. 25, *і^д'от* – н. п. 9, *ід'от* – н. п. 29), *л':є* (н. п. 14) (і фонетичний *л'йє* – 2 н. пп.: 23, 28, морфологічний *л'йот* – 2 н. пп.: 24, 27 та словотвірний варіанти *по^ал'і^л'ло* – н. п. 24), *ш^н'пар'іт* (н. п. 24), *лупит'* (н. п. 26) (і словотвірні варіанти *лу^н'пасе* – н. п. 24, *лу^н'пас'іт* – н. п. 24), *л'анайє* (н. п. 24), *про^ар'вало* (з ремаркою «коли пішов дощ») (н. п. 24);

3) субстантивно-атрибутивні словосполучення: *к^н'рупнийє |капл'і* (н. п. 9), *пролив^н'ній / залив^н'ній дош'ч'* (н. п. 13), *з^н'ромкй |дош'ч'ик* (н. п. 17), *важ^н'кій дош'ч'* (н. п. 26), *с'іл'ній дош'ч'* (н. п. 29);

4) речення: *дош'ч' |б'іл'шиї пус^н'тивс'а* (з ремаркою «коли дощ пішов сильніше») (н. п. 2), *б'йє дош'ч'* (з ремаркою «коли йде дощ із вітром») (н. п. 9), *сил'ній дош'ч' і^д'е* (н. п. 11), *прор'вало |небо* (н. п. 16), *ни^н'р'іш'ч'іт' дош'ч'* (н. п. 21) (і *ни^н'р'іш'ч'іт' дош'ч'* – н. п. 6, *ун'і^н'р'іш'ч'ив дош'ч'* – н. п. 7), *сил'н'ішиї н'і^н'шов* (н. п. 22), *спус^н'тивс'а ш'ч'є сил'н'ішиї* (н. п. 25), *капл'і |надають'* (н. п. 27), *припус^н'тивс'а |дош'ч'ик* (н. п. 27);

5) фразеологізми: *л':е йак з в'ід¹ра* (2 н. пп.: 2, 3), *л:е йак із в'ід¹ра* (н. п. 17), *л'їе йак з в'ід¹ра* (н. п. 18), *л'їеу':а йак з^с в'ід¹ра* (н. п. 13), *та¹кїй йак з в'ід¹ра л':е* (н. п. 6), *дош'ч' л'їе йак з в'ід¹ра* (н. п. 7), *так л'їе / йак з в'ід¹ра* (н. п. 10), *дош'ч' йак з в'ід¹ра* (н. п. 12).

Сему **‘минути дощовій погоді, закінчитися дощу’** виражено дієслівними формами *конч'ивс'а* (н. п. 4) (і словотвірним варіантом *за¹конч'ивс'а* – н. п. 22), *перес^став* (2 н. пп.: 12, 14), *приєкра¹тивс'а* (н. п. 22), *передош¹ч'илос'а* (н. п. 12), *роз^спо¹годилос'* (н. п. 26) та реченнями *перес^став дош'ч'* (н. п. 12), *за¹к'інч'ивс'а дош'ч'* (н. п. 18) (і *за¹конч'ивс'а дожд'* – н. п. 4), *про^аїшов дош'ч'* (н. п. 25). Зауважують, що дощова погода може зберігатися протягом тижня: *передош¹ч'илос'а / коли н'е¹д'ел'у йшов дош'ч' / а по¹том перес^став* (н. п. 12).

Репрезентанти семи **‘бути мокрим від дощу (про вікна)’** – дієслівна форма *атпа¹т'ел'ї* (н. п. 4), субстантивно-атрибутивне словосполучення *зап¹лакан'ї в'їкна* (2 н. пп.: 7, 9), дієслівне словосполучення *о¹б:ило дош'ч'ем* (н. п. 14), речення *п¹лач'ут' в'їкна* (н. п. 9), *с¹т'окла заб¹риз^скало* (н. п. 4), *дош'ч' заб'ї¹вав в¹окна* (н. п. 25).

Сему **‘застукати по вікнах, стінах (про дощ, сніг)’** передають такі репрезентанти: дієслівні форми *лапо¹тит'* (2 н. пп.: 12, 17) (і фонетичний варіант *лапа¹т'їт'* – н. п. 4), *торох¹тит'* (3 н. пп.: 9, 27, 28) (і словотвірні варіанти *заторох¹т'їло* – 2 н. пп.: 5, 20, *заторох¹т'ел* – н. п. 24), *не¹р'їш'ч'е* (н. п. 16), *с¹тукаїе* (5 н. пп.: 9, 10, 21, 26, 29) (і морфологічний варіант *сту¹ч'їт'* – н. п. 23), *накра¹пайе* (н. п. 11), *др'їбо¹тит'* (н. п. 17), *бара¹банит'* (2 н. пп.: 19, 21) (і словотвірний варіант *забара¹банило* – н. п. 5), *тара¹бане* (н. п. 21), *б'їе* (н. п. 22), *бемкаїе* (н. п. 26), субстантивно-атрибутивні словосполучення *ко¹сїй дош'ч'* (н. п. 16), *г¹рохот по в'їкнам* (н. п. 2) та дієслівні словосполучення *за¹било на в'їкна* (н. п. 2), *тарах¹т'їт' по^а окнах* (н. п. 4), *заби¹вайе в':їкна* (н. п. 7), *заби¹вайе по в'їкнах* (н. п. 5), *пи¹р'їш'ч'їт' по в'їкнах* (н. п. 6), *по в'їкнах с¹тукаїе* (н. п. 13), *с¹тукаїе у в'їк¹но* (н. п. 17), *б'їе до¹ж':ом* (н. п. 10),

зас¹тукало по ¹в'ікнам / по бал¹кону (н. п. 14), тара¹бане по п'ідв'і¹кон':у (н. п. 16), виби¹вайе по ¹в'ікнах (н. п. 21), речення дош'ч' по ¹в'ікнах с¹тукайе (н. п. 27), дош'ч' торох¹тит' у в'ік¹но (н. п. 18), шу¹мит' дош'ч' (н. п. 12), дош'ч' ¹лупе (н. п. 16), і¹де сн'іг (н. п. 12).

Для семи 'крапля' спостережено іменник ¹капл'а (9 н. пп.: 2, 5, 9, 14, 17, 19, 20, 22, 25) (і фонетичний варіант к¹рапл'а – 2 н. пп.: 7, 12), словосполучення ¹капел'ки дож¹д'а (н. п. 9).

2.6. Назви оптичних явищ.

2.6.1. Назви веселки. До цієї ЛСГ зараховано найменування семи на позначення райдуги.

Характеризуючи сему 'веселка, дугоподібна різнобарвна смуга, яка з'являється в атмосфері внаслідок заломлення сонячних променів у краплинах дощу, води; райдуга', респонденти вживають іменники ¹райдуга (8 н. пп.: 3–6, 9, 16, 19, 26) (і фонетичний варіант ¹радуга – 25 н. пп.: 1–7, 9–14, 16–18, 20–25, 27–29), ве^uселка (5 н. пп.: 6, 7, 9, 15, 23) та субстантивно-атрибутивне словосполучення кра¹сива ¹радуга (н. п. 20). Номени веселка та райдуга спостережено й у ГУМ зі значенням 'радуга' [ГУМ I, с. 142; IV, с. 4]. Згадана номінація та її фонетичні, словотвірні й акцентні варіанти 'тс' мають високий ступінь функційної активності в АУМ. Виявлено значну кількість репрезентантів на території:

1) північного наріччя: ¹райдуга, ¹райдуха, ¹радуга, ¹рад'уга, ¹рад'іга, ¹рад'іго, ¹рад'іва, ¹рад'ува, ¹радува, ¹радова, радо¹ва, ¹радиво, ¹радга, ¹радуха, ра¹духа, ра¹дуга, г¹радуга, ве¹селка, ве¹с'олка, в'е¹с'олка, в'і¹солка, в'і¹с'олка, о¹с'олка, ве¹с'алка, ви¹сел'н'а, ви¹селко, ве¹с'олко, о¹селка, ¹селка [АУМ I, к. 343, коментар, с. 73];

2) південно-західного наріччя: ¹райдуга, ¹райдуга, ¹радуга, рай¹дуга, ¹раду(у)а, ¹радуха, ¹рад'іга, ¹радига, ¹радовга, ра¹дуга, г¹радуга, ¹радова, ¹радува, ¹радва, г¹радо¹ва, ве^uселка, ве¹селка, вэ¹селка, ве¹с'олка, ве^uс'улка, ви¹с'улка, ве¹с'ілка,

ви¹селка, ви¹сілка, ве¹села, вэс¹ла, ве¹с'ола, ви¹села, ви¹сола, весе¹л^(о)а, ве¹с¹ла, ве¹се¹личка, вэс¹личка, ве¹се¹л'іўка, ве¹си¹л'іўка, в'іс'і¹л'іўка [АУМ II; к. 355, коментар, с. 80–81];

3) південно-східного наріччя: ¹райдуга, ¹радуга, ¹райдуха, ¹радуха, ¹рад'уга, ¹райда, ве¹селка, ве¹селка, ви¹селка [АУМ III, ч. I, к. 127, коментар, с. 27].

Засвідчені лексеми та їхні варіанти наявні також у гуцульських говірках: *веселá* (і *веселівка*, *весілка*) 'веселка' [ГГ, с. 35], *веселá* 'райдуга, веселка' [ПГГ, с. 22], в поліських: *ра́дуга* (і *рад'уга*, *ра́духа*) 'тс, що радавніца (райдуга, веселка)' [ЛПГ, с. 182], в лемківських: *рад'уга* 'райдуга' [ДЛС, с. 283], в буковинських: *весéла* 'веселиця (райдуга)' [СБГ, с. 49], в наддністрянських: *весéла*, *весéлка*, *висéлка* 'веселиця (райдуга, веселка)' [ШНС, с. 70], в одеських: *радухá* 'веселка' [МСО, с. 62], в бойківських: *вэ́селка*, *веселі́чка*, *весéвка*, *весі́вка* 'весела (райдуга, веселка)' [БГО I, с. 93].

Свій початок райдуга бере з водою, що відзначено в таких коментарях респондентів: *райдуга / би^ере з р'ічки воду* (н. п. 5), *во¹на воду наби¹райе* (н. п. 9), *радуга перели^евайе воду // бе¹ре із мор'а і вили¹вайе на степ* (н. п. 11), *о¹дин к'і¹нец' у во¹д'і / а дру¹гиї на суш'і майе бути* (н. п. 23). У значній кількості говірок поява райдуги в небі свідчить про закінчення дощу та настання хорошої теплої погоди: *радуга / дож¹д'а вже н'а буіт'* (н. п. 4), *ка¹зали радуга вийшла / у¹же дош'ч'у не¹ буде* (н. п. 5), *т'іки радуга поїа¹вилас'а / дош'ч'а не¹ буде* (н. п. 6), *раз^с радуга / з¹нач'ит' дож¹д'а не¹ буде* (н. п. 7), *дош'ч'у б'іл'ш не¹ буде / йак райдуга / дош'ч' пре¹кра¹тиц':а // йакшо радуга з'їш¹ла / то вже дож¹д'а не¹ буде* (н. п. 9), *радуга / то на по¹году // шо буде т'ін¹ло / шо буде йясна по¹года ха¹роша // то на ха¹рошу по¹году радуга* (н. п. 10), *коли вийшла радуга / з¹нач'ит' дож¹д'у б'іл'ше не¹ буде* (н. п. 12), *гава¹р'ат / йакшо радуга вийшла / то дож¹д'а вже не¹ буде і теп¹ло* (н. п. 13), *йесл'і радуга / то вже дож¹д'а не¹ буде / дож'д' за¹конч'ивс'а* (н. п. 14), *йак ве¹селка / це вже вс'о / уста¹новиц':а ха¹роша по^агода* (н. п. 15), *йак радуга / з¹нач'ит' дош'ч' за¹к'інч'ивс'а / по^агода буде добра* (н. п. 18), *радуга приш¹ла / сонце прине¹с¹ла*

// *все / дош'ч'ук за'к'інч'ивс'а / з'нач'ит' / буде те"н'ло / н'ісл'а / радуги* (н. п. 21), водночас у н. п. 4 ілюстровано й протилежне пояснення появи веселки: *райдуга / до дожд'а*.

Діалектоносії з радістю спостерігають райдугу, загадують бажання, побачивши її, адже вважають, що виникнення веселки – на щастя (принагідно згадано подвійну і потрійну райдугу, надано пояснення щодо її утворення): *дв'і / радуги по'бач'ит' це вопи'ч'е / радост' // це з од'ної / р'іч'ки в дру'гу / з'нач'ит' / д'ето ш'ч'е йес'т' водо'йоми / ко'а'торийе ми не" / бач'имо* (н. п. 9), *йак'шо / радуга / то / буде все хара'шо // а дес' по'казували / шо аж" дв'і / радуги бу'ло / це хара'шо* (н. п. 14), *йак'шо дв'і / радуги на / неб'і / то це до ш'ч'аст'а ве" / ликого / до / радост'і // во'ни за'ход'ат' од'на за / одну // ну і по'бач'ит' / радугу / це / тоже хара'шо / дуже* (н. п. 17), *ду'ша на'йот / ко'ли / бач'иш / райдугу // вс'і / кажут' / шо / райдуга / це на доб'ро / на / рад'іс'т' // ну а ду'ша п'росто / радуйіц':а от красоти* (н. п. 19), *дво'їна / радуга бу'ває / дв'і йіх / разом* (н. п. 21), *от ко'ли / радуга / н'ісл'а дожд'а / літом / то ми розбу'валис'а і вс'і'да по ка'л'ужам / б'ігали* (н. п. 22), *же" / лан'ійе зага'дат' / нада / йак' / бач'иш / радугу // бу'ває дв'і / три / радуги над / морем* (н. п. 24), *райдуга под'в'їна / пот'р'їна / це до / вир'ішен':а справ / йак'шо прис'нилос'а // і ко'ли / бач'ите йі'йі / / тоже до / вир'ішен':а проб'лем // це / добра прик'мета* (н. п. 26). В окремих говірках спостережено характеристику райдуги: *в нас во'на / д'ругий раз^c на все ко'ромисло / не" на / поло'винку / а / повн'іст'у* (н. п. 19), *радуга бу'ває / н'ісл'а дош'ч'у / / сонце і дош'ч'* (н. п. 21), *во'на о'бич'но в / д'ругу / поло'вину / дн'а і на / йуговос'ток / вс'іг'да* (н. п. 24), представлено метод запам'ятовування її кольорів: *ве" / селка / с'ем / цв'е'тов* (н. п. 9), *в ш'кол'і / йа за'помнила / о'це с'ем / цв'е'тов / радуги / шо / кождий / о'хотн'ік / же' / лайет / знат' / гд'е с'і' / д'ат / фа'зани / це / йа'к'і / цв'е'та / їдут' / н'ід'рад / / пос'ловиц'у / за'помн'іт' / ка'зав / Будник / нам // / кожний / кол'ір / озна'ч'айе / кожне / с'лово* (н. п. 16), наголошено, що на райдугу не можна показувати пальцем: *ни'з'а / по'казуват' / пал'цем / бо от' / сохне* (н. п. 11).

У 2 н. пп. місцеві жителі жартома згадують про скарби, які можна знайти на початку й на кінці дуги веселки: *с одної сторо|ни |т'іна |в:оду ве^м|селка в|пала / а с дру|гої сторо|ни це йак м'іс|точ'ок л'епр'і|кон'ів / там в дру|гом |м'іст'і за|копано |золото йо|го // шос' та|кого п|лана |бабушка ко|лис' роз^с|казувала / шу|тила // п|роїдеш з^с одн'і|їєї сторо|ни до |іншоїї і |наїдеш на дру|гому к'ін|ці |золото / йак|шо всп'іт' / |поки |радугу |видно (н. п. 23), там / д'е |радуга нач'і|наїєца / там клад за|рит (н. п. 27).*

Зауважимо, що три представлені реалізатори семи вжито лише у 2 н. пп., два – в 6 н. пп., один – у 20 н. пп.

2.6.2. Назви марева. Ця група містить репрезентанти лише однієї семи.

Для реалізації семи **‘сухий туман, рухливі випаровування’** (к. 19) вжито іменники *|маре^{во}* (12 н. пп.: 3, 5–7, 9, 12, 15–18, 26, 27), *м'і|раж* (2 н. пп.: 23, 24) (і фонетичний варіант *м'і|раж^м* – 11 н. пп.: 3, 6, 9, 14, 19, 21, 22, 24, 25, 27, 29), *|димка* (н. п. 2), *ту|ман* (н. п. 12), *існа|р'ен'їє* (2 н. пп.: 2, 12), дієслово *па|рує* (н. п. 26), субстантивно-атрибутивне словосполучення *су|хий ту|ман* (н. п. 20) та речення *св'а|тиї Пе^т|ро |в'івц'і |гоне* (н. п. 3), *|димка і|д'от'* (н. п. 4), *|пара п'ідн'і|майц':а* (н. п. 12), *і|де та|ка га|р'ач'а вол|на* (н. п. 13), *з'е^м|л'а па|рує* (н. п. 25), *зе^м|л'а |дихайє* (н. п. 26).

Цікаво, що серед засвідчених найменувань діалектоносії згадують поняття марева та процес випаровування води, пояснюючи їх так: *м'і|раж^м / во|но |каже^ц'а / шо то |сонце |йакос' там блис|тит' / то ш'ч'е шос' там на гор'і|зонт'і поїав|л'айц':а / йак во|да / то воно пропа|дає о|п'ат'* (н. п. 14), *|маре^{во} / вс'іг|да / йак |їїдеш / во|но та|ке над ас|фал'том аж^м ше^м|велиц':а / та|ке проз|рач'не* (н. п. 17), *м'і|раж^м / йа |думайу / шо це з|в'азано з тим / шо од^м с|пеки п'ідн'і|майц':а в|лага / а бл'іки на ц'їй в|лаг'і отс|в'іч'уйут'* (н. п. 19), *|бач'или ви|д'ін'а / а во|но н'і|ч'ого не^м бу|ло* (н. п. 21), *м'і|раж^м / це ко|ли вида|їєш |бажане за |д'їсне / з|м'ішуйєц'а |сонце / по|в'ітр'а і ма|л'уйуц'а пр'ам кар|тини* (н. п. 27), *ко|ли о|так |дивис':а на низ / а над^м тра|воюу та|ке |т'іна |воздух*

п'ідн'і¹майіц':а / то ми¹ каже^м / шо¹ дожд'ік ти¹тайіц':а заб'рат' ва¹д'іч'ку / в'лагу // це ко¹ли існа¹р'ен'ійе ве^мсно¹ї (н. п. 12).

2.7. Назви атмосферних явищ.

2.7.1. Назви, що мають світлові і звукові прояви в атмосфері. До складу цієї ЛСГ віднесено загальні назви грому, грози, блискавки, граду та процесів, пов'язаних із ними (усього 9 сем).

Сему 'гроза, громова стріла' репрезентовано іменниками *гро¹за* (11 н. пп.: 2, 9, 10, 14, 19–23, 27, 28) (і фонетичним варіантом *гро^аза* – 2 н. пп.: 4, 29) та *громо¹виц'а* (н. п. 14). Зафіксовано специфіку грозової погоди, яку супроводжують блискавка, грім і рясний дощ: *гро¹за / це з^с г'ромом і¹ молн'ійами* (н. п. 27), *гро¹за і дош'ч' і¹де ве^мликиї* (н. п. 28), *гро^аза / це ка¹да гр'і¹м'іт гром і¹ молн'ійа і¹д'от / і дош'ч' / ст'рашно^а* (н. п. 29). Наявність грози – провісник урожаю: *гро¹за / на уро¹жай* (н. п. 2), у 2 н. пп. – ознака неврожаю (якщо гроза на голі дерева): *йак на¹ голийе д'е¹р'ев'ія гро^аза / з¹нач'ит' н'евро¹жай¹ буїт'* (н. п. 4), *йак¹шо на¹ голе¹ дере^мво гро¹за / то це на не^муро¹жайній год^м* (н. п. 5).

Респонденти зауважують поради й заборони, яких необхідно дотримуватись під час грозової погоди, щоб уберегтися від її наслідків (також засвідчено метод лікування спини під час першої травневої грози): *п'ід¹ дере^мвом не^м можна ж^м бут' / може^мт' у¹ дере^мво в¹дарит' // обич'но¹ кажут' захо¹вац':а дес' / п'ід су¹хе шос'* (н. п. 2), *шоб¹ сквозн'а¹ков не^м було / нада¹ п'ратац':а / форточ'к'і закри¹ват'* (н. п. 4), *позакри¹вали в'ікна / д'вер'і і на п'іч' хо¹валис'а // йак гро¹за / ни¹з'а у в'ік¹но вигл'а¹дат' / йїсти не^м можна йак гро¹за // і виб'і¹гали / ножик¹ серед д'вору зати¹кали / шоб¹ гром йак у¹даре / шоб¹ п'іш'ло // вики¹дали ш'ч'е коч'ер¹гу йак град / шоб¹ не^м було г'раду* (н. п. 5), *йак¹ молн'ійа і гро¹за / нада¹ д'вер'і закри¹ват' / а йак над'вор'і / так ста¹ваї ч'и п'ід де^мре^мвину там // о¹собено йак¹ перва¹ майс'ка гро¹за / нада¹ ста¹ват' до с¹т'енки / шоб¹ с¹пина не^м бо¹л'іла* (н. п. 6), *п'ід¹ дере^мвом хо¹вац'а ни¹з'а* (н. п. 7). Цікаво, що у 2 н. пп. ілюстровано протилежну традицію щодо перебування під деревом у грозу.

Серед коментарів до поняття *гроза* виявлено речення, у яких спостережено порівняння та метафоричне перенесення: *л'юдина може^т бут' страшний йак гроза* (н. п. 2), *гроза на душі / йак тут у нас с'їчас / коли не^ббез^спека* (н. п. 14). Відзначено характеристику грози, яку часто супроводжують грим і блискавка з дощем чи без нього: *гроза / це страшна / йак лупне / то і в'їкна повиби^ввайє // гроза / це все разом / і гри^емит' / і блискайє // у нас гроза була у мо^йім дом'ї і гроза два рази на^ллила свек^рушину хату / от молн'її зан'ї^майіц':а все / во^на йак с'їр^ник // го^рїла хата в неї // а в нас падала / ну в нас п'їд чере^пицею хата / не^зго^рїла / а п^росто пови^бви^ввало в'їкна / даже лутки рами / все по^била* (н. п. 9), *гроза / це коли гром / молн'їя і дош'ч' / должен гр'їм гри^м'їт' / долж^но бут' ч'орним за^т'агнуто небо / це йа так пон'ї^майу грозу // а йесл'ї так ч'ут' / ч'ут' йакби дош'ч' п'їшов / то це п^росто дош'ч' / а йесл'ї гроза / во^на може і ч'ас бут' / і два / і п'ївд^н'а // ко^н'еч^но / во^на може ї за дес'ат' / п'ат^нац'ат' ми^нут за^конч'иц':а / а йесл'ї зат'аг^нуло / то це п^росто дош'ч' / а гроза насто^йаиш'ч'а з г^ромом довго не^б буде / ч'ас / два і п'ївд^н'а* (н. п. 14), *коли гроза / то це блискайє / гри^емит' і дош'ч' іде / може бут' і град^т ш'ч'е* (н. п. 17), *гроза / це гр'їм / блискавка і сил'ний дош'ч'* (н. п. 19), *гроза / це коли іскри сипл'ац':а і їде дош'ч' // грози у нас дуже бо^йалис'а // блискавка сторч'о^в'а / так'ї у нас дуже ве^лик'ї г^рози / особ^ливо в^зимку г^рози // бо^йалис'а су^хойї грози / коли не^бмайє дош'ч'у // і х^мари так'ї не^б дош'ч'о^в'ї / не^б грозо^в'ї / а п^росто от б^лимайє і во^но х^тозна з^в'їдки бе^рец'а і х^тозна / ку^ди д'ї^вайіц'а // ос^тан':їм ч'асом та^ке уч'ас^тилос'а / в нас мало дош'ч'у / це рок'ів п'їат' / ш'їс'т' // і ка^жут' / шо гроза / це видно Бог гн'ї^виц':а // пос^лав гром і блискавки / по^жеж'ї уч'ас^тилис'а // блискавки уч'ас^тилис'а сторч'о^в'ї / во^ни пр'ам по^па^дають у бу^динки* (н. п. 21), *гри^м'їт' / дош'ч' / коли во^но бу^вайє с по^ривч'атим в'їтром / о^це все в^м'ест'е / то ми ка^же^мо гроза* (н. п. 23), *гроза / коли ч'орне небо /*

б¹лискавки // дош¹ч' не^u вс'іг¹да на ¹мор'і // бу¹вайє зат'а¹нуло ¹ч'орне / ¹гепайє / гри¹мит' / іск¹рит' / спа¹лило скир¹ду ко¹мус' / у по¹садк'і шос' запа¹лило / а дош¹ч'а не^uма (н. п. 24), гро^aза / це ко¹ли звук і дош¹ч' (н. п. 25), гро¹за / це ко¹ли гр'ім і ¹молн'і́яа ¹разом // і гри¹мит' і блиш¹ч'ит' (н. п. 26), гро¹за / це ко¹ли гр'ім ¹сил'ний с ¹молн'і́йеї / во¹но ¹можє бут' і без^c дош¹ч'у // в'ін то ¹можє ко¹лис' по¹йавиц'а / ну первона¹ч'ал'ні п¹ризнаки гро¹зи / це ко¹ли во¹но гри¹мит' / гри¹мит' / по¹том ¹молн'і́яа / по¹том с¹тихло і п'і¹шов ¹дош¹ч'ик та¹киї / це йак ¹л'ітом (н. п. 27).

Цікаве природне явище – ніч із сильною та тривалою грозою. Для його називання використовують субстантивно-атрибутивні словосполучення *горо¹бина н'іч'* (7 н. пп.: 1, 5, 6, 9, 16, 17, 19) (і фонетичний *горо¹бина ноч'* – 3 н. пп.: 2, 5, 12 та фонетико-морфологічний варіанти *гара¹б'ін:айа ноч'* – н. п. 4), *варфоло¹мейіва н'іч'* (н. п. 6), *б'ешенайа ноч'* (н. п. 12), *ч'орна н'іч'* (н. п. 20), *вороб'і́йна ноч'* (н. п. 23) (і морфологічний варіант *вороб'і́йнайа ноч'* – н. п. 27 та варіант у множині *вороб'і́йн'і ¹ноч'і* – н. п. 26). Діалектоносії надають вичерпний опис цього явища, визначаючи його характерні ознаки (у декількох говірках виділено спробу пояснення етимології поняття горобиної ночі): *молн'і́яа б¹лискайє / гара¹б'ін:айа ноч'* (н. п. 4), *горо¹бина н'іч' / о¹це йак ¹ч'орне і гро¹за так ми¹гайє / с¹палахи // во¹ни вс'і¹да ц'і ¹ноч'і йак косо¹виц'а йшла // дош¹ч'у ¹можє^uт' і не^u бут' / а по вс'ом ¹неб'і о¹це с¹палахи / с¹палахи / йак зас¹в'іте / ¹видно п¹р'амо так (н. п. 5), *молн'і́яа і гри^eмит' // горо¹бина ноч' йак косо¹виц'а / в і¹йул'і по ¹мойому // і дош¹ч'у ¹можє не^u бут' / а н'іч' ¹темна / ¹темна і ми¹гайє (н. п. 5), *горо¹бина н'іч' // йак о¹то та¹ка ¹молн'і́яа ¹нач'є розл'і¹тайіц'а / гро¹зи пош¹ти не^uмайє / а ¹молн'і́яа о¹то так ¹мига с'у¹ди / ту¹ди // о¹то ¹кажут' горо¹бина н'іч' // так ¹кажут' ¹ч'єрез те / шо во¹но ¹нач'є не^u ст¹рашно / во¹но не^u так / йак ве^uлика гро¹за / ко¹ли п¹р'амо йак ст¹р'іли (н. п. 6), *горо¹бина н'іч' / ¹темно / ¹темно ста¹йє / па¹гано ¹видно // і гро¹за / і ¹в'ітер / і ¹молн'і́яа (н. п. 9), *горо¹бина н'іч' / це б¹лискайє і та¹ке / гром / а дож'а¹д'а ¹можє і не ¹бути // от йа ¹даже ¹бач'ила /*****

йа бу¹ла то¹д¹і ма¹ла / йа ту горо¹бину н¹іч¹ ба¹ч¹ула // мо¹йа ма¹ма жа¹ла осо¹ку / тра¹ву дл¹а ко¹рови / на¹в¹ерно ме¹н¹і бу¹ло ро¹к¹'ів дев¹ат¹ / мо¹же дес¹ат¹ / і йа ц¹у горо¹бину н¹іч¹ помн¹у / небо бу¹ло та¹ке за¹т¹ануте / а¹ле т¹рошки прос¹в¹ет був на¹ неб¹'і та¹киї / та¹к¹'і х¹мари і прос¹в¹ети / но там / де х¹мари / то шла молн¹'йа // ма¹ма гово¹рила / горо¹бина н¹іч¹ / а¹ле то не^u з¹нач¹ит¹ / шо¹ буде дош¹ч¹ // а¹ле поч¹е¹м¹уто нази¹вала горо¹бина н¹іч¹ // мо¹же в¹ін дес¹ і¹шов / ну д¹уже да¹леко // в¹ід то¹го м¹'іста / де ми бу¹ли / во¹но йшло да¹леко / а¹ле д¹уже поб¹лискувало // а¹ле ч¹о¹го горо¹бина / це то¹го шо¹ р¹'а¹б¹іна / а¹ле ч¹о¹го нази¹вайе¹ц¹:а горо¹бина н¹іч¹ / йа не^u з¹най¹у (н. п. 9), н¹оч¹:у ура¹ган с гро¹зойу і дож¹'д¹ / і все зм¹'ішалос¹ / б¹'ешена¹я н¹оч¹ / йі¹йі нази¹вайут¹ горо¹бино¹йу // йе л¹'е¹г¹енда про те / шо¹ в¹ ц¹у н¹іч¹ д¹'івч¹ина по¹конч¹ула с:о¹бойу / Горо¹бина йі¹йі з¹вали ц¹у д¹'евуш¹ку / то¹го так нази¹вайіц¹:а / а не пото¹му шо¹ горобⁿц¹'і (н. п. 12), горо¹бина н¹іч¹ // гри¹мит¹ / б¹лима / йа вс¹'і¹да помн¹у / з¹найеш / це л¹'ітом бу¹ло / ма¹мка вс¹'і¹да на н¹іч¹ сторо¹жує і йа з¹нейу хо¹дила // к¹раскойу во¹н¹а / бо ре¹монти ро¹бл¹ат¹ вс¹'і¹да л¹'ітом у бол¹'ниці в Новоук¹райінк¹'і // тр¹'іш¹ч¹ит¹ усе / а ми з¹нейу в бол¹'ниці // от імено йа¹кос¹ так по¹па¹дало / йа з¹най¹у / шо¹ це л¹'ітом горо¹бина н¹іч¹ // во¹но д¹уже молн¹'йа / пр¹'ам гри¹мит¹ / тр¹'іш¹ч¹ит¹ / о¹це ц¹'ілу н¹іч¹ во¹но / аж^u до ут¹ра // з¹ молн¹'йа¹ми / з¹ т¹р¹ескотом / з ота¹кими б¹лиска¹вками в¹с¹'а¹кими (н. п. 16), л¹'ітом бу¹вайе / горо¹бина н¹іч¹ нази¹вайіц¹:а / ко¹ли вс¹у н¹іч¹ гри¹мит¹ / а дош¹ч¹ом і не^u па¹хне // раз^c за л¹'іто долж¹на бут¹ ота¹ка горо¹бина н¹іч¹ / шо¹ гри¹мит¹ вс¹у н¹іч¹ / а дош¹ч¹у ї не^u при¹ед¹видиц¹:а // о¹це ма¹ма ка¹зала / шо¹ це горо¹бина н¹іч¹ (н. п. 17), горо¹бина н¹іч¹ у нас бу¹вайе в се^uл¹'і // йа¹к о¹це вес¹ ден¹ г¹римало ї б¹лимало / бу¹ла ц¹'іла горо¹бина н¹іч¹ / ц¹'ілу н¹іч¹ бу¹ло (н. п. 19), ко¹ли звук разом з¹ молн¹'йе¹ // мо¹же / дош¹ч¹а ш¹ч¹е не^u — видно / а во¹но вже гри¹мит¹ і с¹в¹'ітиц¹:а // ч¹'орна н¹іч¹ / це д¹уже ч¹'орна н¹іч¹ без¹:і рок // це перед дош¹ч¹ем / не^uпо¹годо¹йу / ото та¹ке за¹т¹агує ч¹'орне / а по¹том у¹же п¹'іде дош¹ч¹ / гро^aза / а перед^m цим о¹це за¹т¹агує сил¹'но (н. п. 20), воро¹б¹'йіна н¹оч¹ / це ко¹ли імено ота¹к¹'і мо¹м¹енти /

шо во¹но с гро¹зої с¹в'азано // ко¹ли йак¹раз у п¹тич'ок зби¹вайец'а цикл / ку¹ди ле¹т'ит' і во¹ни нач'и¹найут' ¹пурхат' / шо ¹утром проси¹пайес'а / а во¹ни вс'і на до¹роз'і ва¹л'айуц'а // ¹каждиї год^m ¹бабушка ц'і¹йейі ¹ноч'і д'ейст¹в'ит'ел'но бо¹йалас' / во¹на ка¹зала / с¹коро ¹буде вороб'¹йїна ноч' (н. п. 23), вороб'¹йїн'і ¹ноч'і / це ко¹ли дес' да¹леко гри¹мит' і дош'¹чу не¹маїе / а дес' ¹т'іки да¹леко / да¹леко гри¹мит' і дол'і¹тайе ¹в'ідголосок г¹рому і ¹с'айво (н. п. 26), вороб'¹йїнайа ноч' // ми попа¹дали в та¹ку вороб'¹йїну ноч' // ¹йїздили посту¹пат' із^e Саш¹ком і ве¹р¹талис' о¹т:уда // а вороб'¹йїнайа ноч' / це ко¹ли горобⁿц'і л'і¹тайут' і ¹дуже ба¹гато ¹молн'її // во¹на по в¹с'ому го^aри¹зонту / по ¹небу б'їе ту¹ди / с'у¹ди / о¹це та¹ка ноч' (н. п. 27).

Як бачимо, горобина ніч найчастіше припадає на період косовиці і триває аж до самого ранку наступного дня, її супроводжують яскраві спалахи блискавки, гроза, грім (з дощем або без нього), сильний руйнівний вітер тощо.

Семі **‘грім, гуркіт і тріск, що супроводять електричні розряди в атмосфері’** притаманний іменник *гр'ім* (13 н. пп.: 3, 5–7, 9, 12, 14, 16, 17, 19, 21, 23, 26) (і фонетичний варіант *гром* – 22 н. пп.: 1–6, 9–11, 13, 14, 18, 20–29). Зафіксовано опис поведінки місцевих жителів під час грому та перед його початком: *йак начи¹найец':а гром гр'і¹м'ет' / ¹мама ¹кажи^eт' / і¹д'ом у ка¹мору / ¹нада с'а¹д'ет' у ¹т'омному* (н. п. 4), *в'ікна зак¹рит' / шоб сквозн'а¹ку в ¹хат'і не¹бу¹ло* (н. п. 5), *в ¹мене под¹руга закри¹вала ¹форточ'ки на ¹в'ікнах ¹літом і закри¹вала ш¹тори / во¹на ¹каже ¹бачиш / ми позакри¹валис'а / гром до нас не¹заїде* (н. п. 9), *во вр'е¹м'а г¹рому ¹луч'ше не¹бути поср'е¹д'і ¹пол'а / ни¹де на ¹м'есност'і не¹бути / там же громо:т¹вода не¹ма / ч'ело¹в'ека б'їе гром* (н. п. 9), *ко¹ли ¹першиї гром гри^eмит' / це ме¹н'і ш'ч'е ¹мама ка¹зала / ¹нада за¹гадуват' же¹лан'їя* (н. п. 9), *гром / ¹в'ікна / д¹вер'і к¹рестим* (н. п. 10), *йак¹шо гром / ¹нада ¹б'ігти в ¹хату / шоб ¹молн'їя не¹дог¹нала* (н. п. 13), *йесл'і гром гри¹мит' / йа п¹росто закри¹вайу ¹в'ікна / д¹вер'і і ста¹райус'а вкл'у¹ч'ит' т'ел'е¹в'ізор / шоб по¹менше ч'ут' йо¹го* (н. п. 14), *йесл'і гром гри¹мит' / з¹нач'ит' ¹буде ¹молн'їя / ¹нада хо¹вац':а / ¹б'ігти до¹дому / ¹йесл'і с мага¹з'їна їдеш*

(н. п. 22), у ¹бабушки вс'іг¹да була ¹пан'іка / бо в ди¹тинств'і гром в¹дарив / ¹молн'іа зале¹т'іла шаро¹ва / то во¹на вс'іг¹да то¹д'і закри¹вала вс'і ¹форточ'ки // з¹найу / шо за¹л'іза в ¹руки не¹ брат' / бо во¹но ж¹ при¹т'агує (н. п. 23), народні прикмети про перший (ранній) грім, що вказує на потепління, хороший урожай або навпаки – неврожайний рік, біду (коли гримить на голі дерева): на ¹голе ¹дере¹во йак гр'ім гре¹мит' / ¹буде не¹вро¹жаї (н. п. 3), йак¹шо ¹первиі гр'ім ¹ран':ї / то на ¹тепле ¹л'іто // ¹даже йак¹шо було ї ¹холодно / то ¹п'іде теп¹ло (н. п. 5), ди¹вилис'а / йак¹шо ¹першиі гром до ¹того / йак роз¹пус¹тилис'а ¹лист'а / ка¹зали / шо ¹буде не¹удач¹ний год¹ (н. п. 5), ¹йесл'і на су¹хе ¹дере¹во / то ¹кажут' уро¹жайу не¹ ¹буде / а ¹йесл'і на ¹лист'а / то в¹род'і ¹кажут' ¹буде уро¹жаї (н. п. 9), ¹йесл'і вже на ¹гол'і де¹рева гри¹мит' гр'ім / то ¹дуже па¹гана пр'і¹м'ета / ¹буде невро¹жаї / шос' ¹буде па¹гане / не¹ к доб¹ру (н. п. 9), ка¹зали / на ¹голе ¹дере¹во гром / до не¹уро¹жайу (н. п. 15), йак¹шо ¹першиі гр'ім / то на теп¹ло (н. п. 16), ¹першиі гром на ¹голе ¹лист'а / на ¹голе ¹дере¹во / то¹д'і не¹вро¹жаї ¹буде (н. п. 18), ¹кажут' / йак¹шо ¹першиі гр'ім на ¹голе ¹дере¹во / то це до не¹вро¹жайу (н. п. 19), ¹першиі гр'ім / з¹нач'ит' ¹буде вже с¹коро те¹п¹ло (н. п. 21), ка¹зали / ¹першиі гром до те¹п¹ла / ¹ран':а ве¹с¹на ¹буде і ¹тепле ¹л'іто (н. п. 27). Розповідають також про грім як засіб покращення стану здоров'я (наприклад, для лікування спини): ¹нада йак гр'ім ¹первиі по¹ч'уйіш / спи¹нойу до с¹т'енки ста¹ват' / не¹ ¹буде с¹пина бо¹л'іт' // на ¹земл'у л'а¹гали спи¹нойу / шоб не¹ бо¹л'іла с¹пина (н. п. 3), йак па¹ч'ул'и / шо ¹п'ервиі гром / дик ¹нада до с¹т'енк'і ч'и до¹ д'ере¹ва спи¹нойу приту¹л'ац':а / с¹п'іна н'а ¹буїт' ба¹л'ет' (н. п. 4), йак ¹першиі весн'а¹ний гр'ім / ¹нада ло¹жиц':а / шоб спи¹на не¹ бо¹л'іла (н. п. 7), ¹первиі гром в ма¹йу // о¹то бе¹рут' / спи¹нойу до гру¹би ста¹йут' / бе¹рут' і тол¹кайут' / шоб був здо¹ров / шоб не¹ бо¹л'ів // о¹так приту¹л'айемос' (н. п. 9), ¹помн'у / шо ¹нада п'ідп'і¹рат' с¹т'енку ч'и шо / шоб спи¹на не¹ бо¹л'іла / дерев'¹йане шо¹небут' // до ¹дере¹ва / до ¹дуба о¹собе¹но ста¹ват' (н. п. 9), ко¹ли ¹п'ервиі гром / ¹нада с¹пину до ст'і¹ни приту¹лит' / шоб спи¹на не¹ бо¹л'іла // це ко¹ли ¹первиі раз¹ по¹ч'ув (н. п. 24),

сп'і¹ної¹ нада до с¹т'енки пр'іту¹л'іца / шоб сп'і¹на н'е^і ба¹л'ела (н. п. 25), про осінній грім, який віщує м'яку зиму чи неврожай, і зимовий – лихо, можливі заморозки тощо: гром бу¹вайе ї¹ ос'ін':у // ї¹есл'і на ос'ін' гром / то це на л'охку зи¹му (н. п. 10), ко¹ли гр'ім ос'ін'у / то з¹нач'ит' не^и буде вро¹жайу а¹бо до йа¹койіс' небез^спеки / не^иш¹'ч'аст'а / шос' па¹гане¹ буде (н. п. 21), йа з¹найу / шо зи¹мойу не^и долж¹но бут' г¹рома // ка¹жут' / ї¹есл'і з'і¹мої гром / то це д¹уже йа¹кас' па¹гана прик¹мета (н. п. 14), о¹це йак¹шо з'і¹мойу гр'ім / то це йа¹кас' ано¹мал'ійа / це не^и так / йак долж¹но бут' (н. п. 17), ка¹жут' / йак¹шо гр'ім гри¹мит' в¹зимку на гол'і де^ирева / то до па¹ганого вро¹жайу / па¹ганиї вро¹жаї¹ буде зе^ирно¹виї // б'іл'и за все / шо ч'и замороз^ски¹ будут' ран':і ч'и шо / на гол¹од ка¹зали (н. п. 26). У 2 н. пп. спостережено коментарі, що містять фразеологізми з вираженням незадоволення, недоброго побажання співрозмовнику: ра¹н'іше ка¹зали / шоб те¹бе гром у¹дарив (н. п. 6), шоб те¹бе гром по¹бив (н. п. 7), засвідчені й в УМФ з 'тс' [УМФ, с. 170], в 1 н. п. – взаємозалежність грому та блискавки: йак гр'ім не^и г¹р'акне / б¹лискавка не^и б¹лисне (н. п. 21), гр'ім г¹р'акне / б¹лискавка б¹р'акне (н. п. 21).

Сему 'гриміти, видавати сильний, розкотистий звук (про грім)' (к. 20) виражено іменниками гурк'іт (н. п. 26), г¹рохот (2 н. пп.: 19, 27), дієслівними формами гри¹м'іти (н. п. 14), гри¹мит' (4 н. пп.: 14, 17, 22, 26) (і фонетичними гри^емит' – 11 н. пп.: 2, 3, 5, 6, 9–11, 21, 27–29, гри¹м'іт – н. п. 24, гр'і¹м'іт' – н. п. 4 та словотвірними варіантами г¹римнуло – 4 н. пп.: 7, 18, 20, 26, загри¹м'іло – 2 н. пп.: 9, 23, загри^ем'іло – 9 н. пп.: 5, 7, 9, 14 (подано з ремаркою «коли почало гриміти»), 17, 20, 21, 27, 28, загри^ем'іло^а – н. п. 29, загре^им'іло – н. п. 18, загр'и¹м'ело – н. п. 13, одгри^ем'іло – н. п. 17, по^агр'е¹м'ело – н. п. 4), громи¹хайе (н. п. 5) (і словотвірним варіантом загроми¹хало – н. п. 27), гурка¹йе (н. п. 7) (і словотвірно-морфологічними варіантами гурко¹тит' – н. п. 14, гур¹ч'іт – н. п. 29), гро¹хоче (н. п. 15), гупайе (н. п. 22), ба¹хкайе (н. п. 24), ба¹хнуло (2 н. пп.: 5, 27) (і словотвірним варіантом ба¹бахнуло – н. п. 2), тр'іш¹ч'ит' (н. п. 16) (і фонетичним

варіантом *тр'іш'ч'іт'* – н. п. 9), *т'р'існуло* (н. п. 7), *з'р'акнуло* (4 н. пп.: 2, 3, 5, 6) (і фонетичним варіантом *з'р'укнуло* – н. п. 23), *з'р'акне* (н. п. 21), *в'дарило* (н. п. 20) (і фонетичним варіантом *у'дарило* – н. п. 20), *у'дарив* (н. п. 16), субстантивно-атрибутивними словосполученнями *сил'ний гром* (н. п. 2), *роз'катистий гр'ім* (н. п. 14) (і фонетичним варіантом *рос'катистий гром* – н. п. 23), *рос'кати з'рому* (н. п. 14) (і морфологічними варіантами *роз'кати з'рома* – н. п. 5, *рос'кати з'рома* – н. п. 17), реченнями *т'р'існув гр'ім* (н. п. 9), *гр'ім гри'мит'* (2 н. пп.: 19, 26) (і *гром гри'мит'* – 2 н. пп.: 9, 16, *гром гри'мит'* – н. п. 2), *гр'ім в'дарив* (н. п. 23) (і *гром в'дарив* – н. п. 23), *у'дарив гр'ім* (н. п. 14) (і *у'дарив гром* – н. п. 13), *з'р'акне гр'ім* (н. п. 21), *гром гра'коч'ит'* (н. п. 25). Наголошено на відмінності звуків грому, які залежать від сили та місця удару: *й'есл'і м'ежду х'марами / це о'дин звук / а й'есл'і в'земл'у б'йе / то дру'гий звук // й'есл'і сил'ний за'рад / дуже р'із'кий звук сна'чала / а по'том роко'тан':а / а й'есл'і сла'бий за'рад / то тр'іск* (н. п. 12), *бу'ваєє раз гуркот'нуло / а бу'ваєє та'кий роз'катистий / довгий / там з'ромнуло / там з'ромнуло* (н. п. 14), *гр'ім в'дарив / а то'д'і йак ч'уйеиш з'вуки / кажут' рос'катистий гром* (н. п. 23), *зараз небо с'тало ниж'ч'е / ра'н'іше дес' да'леко гри'м'іло / а зараз с'тало ниж'ч'е* (н. п. 26). Згадуючи дитячі роки, діалектоносій розповідає про початок грозової погоди, яка спричинила загибель людей: *в'д'ецтв'і ми хо'валис'а / там бу'ло за'л'ежйе йа'койіс' ру'ди // ми йшли і гром нач'авс'а / ми гу'сеї пасли / з'нали гу'сеї // а впер'д'і нас ішли ге'к'тарниц'і / з'наййш бу'ли та'к'і / на по'лах ра'ботали л'уди / із т'апками і со вс'ім на с'в'іт'і // і б'лискавка йак у'дарила і двох у'била / це на гла'зах у нас // йа ш'ч'е не' мог'ла по'нат' / шо во'но та'ке / бо ме'н'і бу'ло на'в'ерно л'ет п'ат' // йа бач'ила / шо йіх б'і'гом / б'і'гом у земл'у за'капували // йіх т'ройе бу'ло і од'на од'йшла / Кат'ка / а дв'і не' // д'ітки ма'нен'к'і по':ста'валис'а у йіх* (н. п. 15), інший – говорить про зміну погоди та появу грому взимку: *ш'ч'е л'утий / а вже приг'римувало / бу'вало та'ке т'і'годи // по'года ж' пом'і'налас' те'пер* (н. п. 27).

У 4 н. пп. засвідчено коментарі, у яких інформанти передбачають імовірний дощ після грому або його відсутність: *с'іл'на гром гр'ім'ім' / по^агр'е^лм'ело / а дож^лд'а н'е^лма* (н. п. 4), *бу^лвайе / кажут' / гри^лм'іло / гри^лм'іло / а дош'ч' не^лп'ішов* (н. п. 13), *п'ісл'а з'рому дуде р'ас^лна по^лгода / ха^лроша / роз^лвидниц'а / в^ллажно б^луде / заро^лсиц'а* (н. п. 22), *гром / на^лв'ерно^а б^луд'ім дош'ч'* (н. п. 29), у 3 н. пп. грім порівнюють зі святим Іллею, що їде на колісниці: *ох і да^лйот' гром // бог на кал'ес^лн'іци їезд'ім'* (н. п. 4), *це йак гр'ім був / та^лке ка^лзали / йа^лкйіс' там бог їйіде на кол'іс^лн'іци і о^лце во^лно гри^лмит' // це на І^л:у так ка^лзали* (н. п. 5), *гром гри^лмит' / Іл'їа на кол'ес^лн'іце їйіде* (н. п. 16). Цікаво, що в одному з н. п. ілюстровано фразеологічний зворот зі значенням ‘дуже довго збиратись, аби почати якусь роботу’: *поки не^л з'р'акне гр'ім / му^лжик не^л пе^лре^лх^лрестиц'а // так кажут' / то^лго шо не^л в'ір'ат' / а йак з'р'акне / то^лд'і нач'и^лнайут' ро^лбит'* (н. п. 6).

Для позначення семи ‘блискавка без грому, зигзагоподібна електрична іскра – наслідок розряду атмосферної електрики в повітрі, що буває під час грози’ використано іменники *б^ллискавка* (14 н. пп.: 2, 3, 7, 9–12, 14, 16, 19, 21, 24–26) (і дериват *бл'іска^лв'іца* – н. п. 24 та варіант у множині *блиска^лвиц'і* – н. п. 23), *молн'їа* (23 н. пп.: 2–7, 9, 10, 12–14, 16–18, 20–23, 25–29) та речення *молн'їа бл'іс^лт'ім'* (н. п. 4). Як бачимо, лексеми *молн'їа* та *б^ллискавка* відзначено високою функційною активністю, а в 11 н. пп. ці репрезентанти використано як синоніми (водночас у н. пп. 12, 16 номінацію *б^ллискавка* подано з коментарем «рідко»).

Номінації *бліскавица* ‘тс, що блекавка (блискавка)’ ілюстровано в західнополіському діалекті [АЗП I, с. 22], *блискавіця*, *блыскавец* ‘блискавка’ – в лемківському [ДЛС, с. 44], *молнія* ‘тс’ – в східнословобожанських говірках [СУСГ, с. 129], *блискавэця* ‘блискавка’, ‘нічна гроза’ – в західноволинських [КЗГ, с. 74], *бліскавиц'а* ‘блискавка’ – в бойківських [БГО I, с. 59], *молн'їа* ‘блискавка’ – в нижньонаддніпряньських [ЧНН II, с. 290].

Матеріали І тому АУМ (територія Полісся, Середньої Наддніпряниці та суміжних земель) також дозволили виявити значну кількість варіантів аналізованої вище семи з 'тс': б¹лискаўка, б¹л'іскаўка, бл'іскалка, блі'скаўка, б¹л'искаўка, б¹лис'каўка, б¹лискавиц'а, б¹л'іскавіца, бл'іска¹вица, б¹л'искавіца, бл'иска¹віца, блиска¹виц'а, блискавица, б¹л'искавиц'а, ¹мол^(о)н'і́я, ¹молн'і́я, ¹молнийя, молн'ейя, ¹мол'нийя, ¹молн'а, ¹мон'і́я [АУМ І, к. 342, коментар, с. 73].

Діалектоносії пригадують різновиди блискавки, з-поміж яких виокремлюють кульову, таку, що з'являється на небі, б'є в землю, а також блискавку у вигляді ламаної лінії чи стріли: ¹молн'і́я / бу¹вайе / шо по ¹небу їде / бу¹вайе шо в ¹земл'у в¹дарила (н. п. 5), ¹йе шаро¹ва / ¹йе ст¹р'елко́ї і¹де (н. п. 9), во¹на по^а ¹н'ебу ¹іл'і в ¹земл'у їде (н. п. 13), ¹йес'т' шаро¹ва ¹молн'і́я / зиг¹загом / а ш'ч'е та¹ка / шо в ¹земл'у їде (н. п. 14), шаро¹ва ¹молн'і́я ¹йес'т' (н. п. 22). Особливо небезпечною є кульова блискавка, побачивши яку необхідно дотримуватись певних правил, аби вберегти себе: шаро¹ва ¹молн'і́я / к¹ругла во¹на // ¹нада хо¹вац':а у р'ів'ч'ак л'а¹гати / ¹т'іки в ни¹зини / н'ід ¹дере^аво не^а ¹можна // димо¹ходи / ¹форточ'ки закри¹ват' ¹нада (н. п. 6), ¹шарова ¹молн'і́я / зал'е¹тайет в ¹форточ'ку // ко¹ли гро¹за ¹нада все закри¹ват' / ¹в'ікна / ¹форточ'ки / шоб не^а бу¹ло сквозн'а¹к'ів (н. п. 7), ¹кажут' / шо ¹йак б¹лискавка / то ни¹з'а ¹б'іл'а ¹дере^ава сто¹йат' там / шоб не^а в¹било (н. п. 14). Один із місцевих жителів розповідає про традицію складання сільськогосподарського реманенту хрестом, аби вберегтися від влучання блискавки: ¹я вам ска¹жу / ¹це ме^ан'і мо¹йа На¹таша ка¹зала / ¹я та¹кого не^а з¹нала // ¹йак ¹молн'і́я б'йе / от ¹йак пос¹л'едн'ї́ раз бу¹ла ¹молн'і́я ст¹рашна / ¹це ро¹била ¹баба по¹коїна Кадин¹ч'иха / ¹це све^ак¹руха // от шо вдво¹р'і там / ¹вила / ¹т'апки ¹йес'т' / крест с¹д'елат' із них // і ¹я вот / ка¹да ¹молн'і́я бу¹ла / там дож'д' / ¹я ¹д'елала крест // ¹вила поло¹жила / ¹т'апку так ¹навкрест удво¹р'і // пата¹му шо у нас ка¹дато о¹там фо¹нар' був на уг¹лу і ¹молн'і́я у¹дарила / по¹пала в ¹цеї фо¹нар' і роз¹била // ну о¹це те¹пер ¹йак ¹молн'і́я / ¹я так роб¹л'у і вс'о в¹рем'а те¹пер ¹буду ¹д'елат' (н. п. 14).

Сему **‘сильно блиснути’** представлено дієслівними формами *б¹лиснуло* (11 н. пп.: 3, 5, 9–12, 14, 21, 22, 25, 28) (і *б¹ликайе* – н. п. 16, *б¹лискайе* – 8 н. пп.: 7, 14, 16, 17, 19, 26, 28, 29, *б¹лимайе* – 3 н. пп.: 16, 22, 27), *ми¹гайе* (2 н. пп.: 22, 25) (і *миг¹нула* – н. п. 22, *миг¹нуло* – н. п. 25, *миго¹нуло* – н. п. 3), *у¹дарило* (н. п. 13) (і фонетичним варіантом *в¹дарило* – н. п. 18), *св¹ер¹кайе* (н. п. 9), *спа¹лахуйе* (н. п. 19), *с¹в¹іте* (н. п. 21) (і словотвірним варіантом *засв¹і¹тилас¹* – н. п. 20) та конструкціями *с¹ил¹но а¹бо не¹сил¹но б¹лиснуло* (н. п. 13), *б¹лиснула б¹лискавка* (н. п. 21), *миг¹нула б¹лискавка* (н. п. 21). Засвідчено ймовірне утворення грому і блискавки внаслідок скупчення грозових хмар та їхнього тертя між собою (зі слів носія однієї з досліджуваних говірок): *каж¹ут¹ / шо гром / це ко¹ли собі¹райуц¹а грозо¹ в¹ і х¹мари / а б¹лискавка / йа¹ даже не¹ з¹найу / от¹ ч¹ого во¹на бу¹вайе // з¹найу / шо це х¹мари друг об д¹руга т¹руц¹:а* (н. п. 14).

На території північного наріччя також зафіксовано використання лексем *б¹лискайе*, *б¹л¹іскайе*, *бл¹іс¹кайе* [АУМ I, к. 342, коментар, с. 73].

Семі **‘градобій, випадання граду, що веде до пошкодження посівів і т. ін.’** властиві іменники *г¹рад* (4 н. пп.: 9–12) (і фонетичний варіант *град^m* – 20 н. пп.: 1–4, 9, 13–24, 26, 27, 29), *кру¹па* (2 н. пп.: 13, 26), субстантивно-атрибутивне словосполучення *ве¹лика кру¹па* (н. п. 26) та речення *г¹радом і¹де дош¹ч¹* (н. п. 9). Засвідчено чималу кількість коментарів, пов’язаних із аналізованим явищем, серед яких окреслено особливості граду: *град¹ л¹ітом / д¹ругий раз ч¹асто йак жа¹ра / нач¹у¹найе бу¹вайе пада¹йе* (н. п. 10), *град^m / це за¹мерзл¹і ку¹соч¹ки л¹да / во¹ни замер¹зайут¹ і пада¹йут¹* (н. п. 14), *град^m / круг¹лен¹к¹і ку¹соч¹ки л¹оду* (н. п. 17), *град^m / ма¹лен¹к¹і л¹о¹д¹аники / йа¹к¹і пада¹йут¹ з¹неба / за¹мерш¹:ий дож¹д¹ / ку¹соч¹ки л¹оду* (н. п. 21), *град^m / це л¹од¹а¹н¹і ку¹соч¹ки* (н. п. 26), *бу¹вайе г¹радом за¹сипало вс¹у зем¹л¹у // град^m / це замо¹роже¹ний дош¹ч¹* (н. п. 27), *град^m / ка¹да с¹неба л¹д¹інк¹і пада¹йут* (н. п. 29), його зовнішній вигляд, розмір: *с ку¹р¹ін:о¹йе / голу¹б¹ін:о¹йе йа¹іцо / гара¹шиной* (н. п. 4), *ка¹зали / ої / то ве¹ликий град / то м¹ілкий град // йак¹шо ве¹ликий град / то поб¹йе го¹родину добре /*

даже к¹риш'і (н. п. 9), град^m / йак¹шо к¹рупний // кру¹па / ко¹ли м'і¹л¹кий (н. п. 13), град^m бу¹вайе ¹р'ізний / в'ід го¹рошинки до голуб'¹йач'ойі к¹рашанки // ми йіх зби¹рали до ¹куч'і (н. п. 21), град^m та¹кий / йак ку¹р'ач'е йаї¹це / ма¹шини ¹л'уд'ам б'йе (н. п. 24), в нас ¹кажут' / град^m с ку¹лак а¹бо град^m с ¹кур'ач'е йаї¹це (н. п. 27), процес утворення в атмосфері: в атмос¹фер'і йіх (шматочки льоду) обжи¹майе (н. п. 17).

Згадуючи дитинство, носій однієї говірки розповідає, як, граючись, розкушували градинки та уявляли, що це льодяники (принагідно відзначено й бурульки): роз¹кус'ували гра¹динки / бо ¹в:ображали / шо це го¹рошки кан¹ф'ети / л'ід'ін¹ци / і сн'іг ¹йіли / ми так вобра¹жали со¹б'і // вобра¹жали / шо це мо¹роже^uно / а со¹сул'ки / це йак о¹то п'ітуш¹ки ж^u ¹ранше були // ¹даже не^u ¹із:а ¹того / шоб забол'іт' / а п¹росто ло¹жив за ш'ч'оку / нам же то¹д'і кан¹ф'ет не^u куп¹л'али / нам куп¹л'али на де^u ¹в'ате ¹майа і ш'ч'е на йа¹кийс' ден' / два ¹рази в го¹ду // о¹то да¹дут' по ш'іс'т' кан¹ф'ет і вс'о // не^u бу¹ло ж^u не^u мо¹роже^uна / не^u кан¹ф'ет / не^u да¹вали то¹д'і / не^u куп¹л'али // і ми о¹то т'і пола¹майімо ¹т'іпа кан¹ф'ети за ш'ч'оку ї ¹рад'і (н. п. 16). Водночас у 6 н. пп. град розкушують заради цікавості або просто так: град / роз¹кус'ували гра¹динки п¹росто так (н. п. 11), роз^cкус'ували гра¹динки / а¹би поп¹робуват' / йа¹ке во¹но на вкус // град^m ¹йіли і сн'іг ¹йіли / все ¹нада поп¹робуват' (н. п. 17), роз^cкус'ували гра¹динки (н. п. 20), роз^cкус'ували в ¹д'ецтв'і / хо^aло^a док внут¹р'і (н. п. 24), роз^cкус'ували гра¹динки / шобⁿ поп¹робуват' л'од^m то ч'и не^u л'од^m (н. п. 25), пог¹ризти ¹нада об'і¹зат'ел'но / шоб г¹л'анут' / шо все^uредин'і / на вкус поп¹робуват' (н. п. 26), у 2 н. пп. носії такого звичаю не виокремлюють: град^m зби^eрали і в рот ки¹дали / п¹росто так (н. п. 9), не^u роз¹кус'ували / в рот за¹совували / во¹ни ¹бистро ¹тайали (н. п. 12).

Також засвідчено прикмету, пов'язану з необхідністю розкушування граду, щоб він перестав падати: в нас бу¹вало / шоб в'ін пере^uс'тав / то бе^uрут' ку¹соч'ок ¹л'ода і роз¹кушуйут' у ¹рот'і напопо¹лам і в'ін пере^uста¹йе (н. п. 10),

йесл'і раску|с'іт' г|рад'іну / то град^м п'ер'е|ход'іт / шоб не^у бив го^арад'і|ну (н. п. 27).

Для семи **‘побити, звалити стебла рослин (про град)’** використовують дієслівні форми *по|било* (10 н. пп.: 2, 3, 5–7, 12, 14, 17, 21, 27) (і *по|бив* – 2 н. пп.: 9, 15, *па|б'ів* – н. п. 4) (та словотвірні варіанти *попо^а|б'іло* – н. п. 4, *пови^еби|вало* – н. п. 7), *поколош|матило* (3 н. пп.: 5–7), *поло|жило* (н. п. 5), *повиве^р|тало* (н. п. 5), *пос'ік|ло* (н. п. 6), *повими^е|вало* (н. п. 7), інші конструкції *град по|бив* (н. п. 9), *по|било г|радом* (н. п. 17), *г|радом по|било у|се* (2 н. пп.: 2, 3), *повиве^р|тало з^с |в'ітром* (н. п. 5), *пови^еби|вало г|радом* (н. п. 7). Характеристику сильного граду ілюстровано в 3 н. пп.: *по|било г|радом / бу|вайє і к|риш'і по|било / бу|вайє / шо пом'і|дори / ог'ір|ки по|било г|радом / городи|ну* (н. п. 14), *град^м був у нас / все по|бив / по^а|с'ік ка|пусту // йа на ро|бот'і йак|раз бу|ла / приш|ла / а ме|н'і по|коїній муж із^с |сином і |доч'койу по|казуйут' / поло|жили в моро|з'ілку / шоб йа поди|вилас'а / а в'ін та|кий йак йа|цо і та|кий п|л'уснутий / об:и|вав все // виног|рад / йак у|род'і хтос' по:бр'і|зав |в'етки // і о|це у л'у|деї ка|пусту по|с'ікло пр'ам / по:ткри|вали п|л'онки / по|с'ікло |полност'у все / йак о|то топо|ром х|тото* (н. п. 15), *|лишт'а все по|било / |сил'ний град прої|шов* (н. п. 27).

Для реалізації семи **‘мілкий град’** респонденти застосовують іменники *кру|на* (8 н. пп.: 3, 4, 9, 15, 19, 21, 27, 29), *не^у|года* (н. п. 7), конструкції *к|рошка |сине* (н. п. 27), *кру|на |сине* (н. п. 29), *на|сипало^а кру|ни* (н. п. 29). Засвідчено коментарі, в яких ілюстровано розмір граду: *|кажут' / йак голу|бине йа|цо / а бу|вайє п|росто м'іл'кий град^м* (н. п. 14), *кру|на / ко|ли ку|соч'ками л'од^м* (н. п. 21), *ка|зали кру|на / ко|ли м'іл'кий ку|соч'ками* (н. п. 27). Окремі із зафіксованих номінативних одиниць принагідно згадано й в інших н. пп. з відмінною семантикою. Наприклад, іменники *кру|на* (6 н. пп.: 6, 14, 22, 25, 26, 28) (і демінутив *к|рупка* – н. п. 24), *|с'іч'ка* (н. п. 6), субстантивно-атрибутивне словосполучення *|мал'ен'кий сн'е|жок* (н. п. 25) та речення *|сип'іт' кру|на*

(н. п. 25), *с'н'їжна кру¹на не^u їде / а¹ сипле* (н. п. 26) вжито з ремаркою «мілкий сніг».

Представлені репрезентанти зі значенням сніжної крупи наведено в таких коментарях діалектоносіїв: *кру¹на / це ко¹ли сн'їг і¹де та¹кий / шо роз^c:и¹пайеца пр'ам по вс'її зе^uм¹л'ї / в'ін не^u б'їе¹ дуже* (н. п. 14), *мал'ен'кий сн'е¹жок / це з¹нач'ит' там кру¹п'інки / сн'ї¹жинки прол'е¹тайут'* (н. п. 25).

2.7.2. Назви, пов'язані з росою, туманом. Ця група апелятивів містить найменування повітря, туману, роси, процесу, коли щось покриває туман, часу, коли росяно, мокро від роси тощо (всього 7 сем).

Для семи **‘роса, краплі води, що осідають на поверхні ґрунту, рослин та інших предметів, коли з ними стикається охолоджений приземний шар повітря’** характерний іменник *ро¹са* (24 н. пп.: 2, 3, 5–7, 9–19, 21–28) (і фонетичний варіант *ро^aса* – 5 н. пп.: 4, 15, 20, 25, 29 та демінутив *ро¹сич'ка* – 2 н. пп.: 2, 9) та речення *виступ'їла ро^aса* (н. п. 4), *с'пала ро¹са* (н. п. 7), *ро¹са ле^uжит'* (н. п. 26), *в'пала ро¹са* (2 н. пп.: 9, 26). Виявлено значну кількість прикмет, які віщують суху чи дощову погоду залежно від наявності чи відсутності роси в ранковий час:

1) зранку роса – дощу не буде: *по¹гожїй ден' йак ро¹са / на ха¹рошїй ден'* (н. п. 2), *йак ро^aса їе / даш¹ч'а не^u б'уде* (н. п. 3), *йак ро^aса / то н'а б'уд'їт' до^aж'д'а* (н. п. 4), *йак¹шо ро¹са / то дош¹ч'у не^u б'уде* (н. п. 5), *йак ро¹са / то жар¹кий ден' / дош¹ч'а не^u б'уде* (н. п. 6), *їес'ї ро¹са / то ка¹жут' / шо тепло б'уде* (н. п. 9), *йак в'пала ро¹са / то не^u б'уде дож¹д'а / б'уде ха¹роша по¹года* (н. п. 9), *їутром ми вста¹їем / ро¹са / з¹начит' / не^u б'уде дож¹д'а / ха¹роша по¹года б'уде* (н. п. 10), *йак¹шо ро¹са / то ха¹роша по¹года* (н. п. 11), *їесл'ї ро¹са їутром / то дож¹д'а не^u б'уде* (н. п. 12), *бу¹ла при¹м'ета / йак¹шо їутром ро¹са / то ден' б'уде по¹гожїй* (н. п. 15), *йак¹шо їутром ро¹са / то не^u б'уде дош¹ч'у в цей ден'* (н. п. 18), *йак¹шо ро¹са / то вже дош¹ч'у не^u б'уде т¹точно* (н. п. 19), *с'о¹годн'ї*

ро|са / дош|ч'у не^u |буде // |йесл'і с ут|ра ро|са / то |буйт' |солнце по^a|том (н. п. 27);

2) вранці роса – на дощ: |йак ро|са / |кажут' |п'іде дош|ч' в цей ден' (н. п. 13), |йак|шо ро|са / то не^u |буде |засухи / |жа|ри |сил'нойі (н. п. 14);

3) нема роси зранку – до дощу: |йак не^u|ма ро|си на тра|в'і / |буде дош|ч' / |це |точ'но (н. п. 3), |йак|шо ро|си не^u|має / су|ха тра|ва / то |може на |веч'ір п'і|ти дош|ч' (н. п. 5), |йак|шо не^u|ма ро|си / то по|года па|гана (н. п. 7), |кажут' / |йак|шо |утром встав і не^u|має ро|си / то з|нач'ит' |буде дош|ч' с'о|годн'і (н. п. 16), |йак|шо наобо|рот ро|си не^u|має / то |буде дош|ч' (н. п. 19), |йак|шо |утром |вийшов і |сухо / з|нач'ит' |серед:н'а |буде дош|ч' (н. п. 27).

У досліджуваних ареалах спостережено також прислів'я, приказки і традиції, пов'язані з лікувальними властивостями роси:

1) ходити по росі, щоб не боліли ноги: по ро|с'і |нада |б'ігат' |боси^eми но|гами / дл'а ног хара|шо (н. п. 2), ро|са / же^u|лат'ел'но по спори|шу хо|дит' (н. п. 3), ро^a|са / шоб |ноги не^u ба|л'ел'і / |нада ха|д'ит' по тра|в'і (н. п. 4), |босому хо|дит' по ро|с'і / о|собено |п'ісла |с'омого і |йул'а / |п'ісла І|вана Ку|пала (н. п. 5), |бос'а|ком хо|дит' по шпори|шу / ко|ли |рос'ано / то|д'і |будеш здо|ровий // хара|шо |йак |рос'ане |утро // ми вс'у |жизн' хо|дили по ро|с'і |бос'а|ком (н. п. 6), по ро|с'і хара|шо |бос'а|ком хо|дит' // от у |мене мо|зол' / |я не^u мог|ла хо|дит' // |я бу|ла в бол'|ниці і |ме^u|н'і сам врач' ска|зав / дош|ч' |буде і хо|д'ит' по ро|с'і / і |я хо|дила / про|нав (н. п. 7), шоб не^u бо|л'іли |ноги / |нада по ро|с'і похо|дит' / от грибⁿ|ка / |йесл'і |йес'т' / по ро|с'і |нада хо|дит' і |ето п'равда (н. п. 9), |нада хо|дит' по ро|с'і / шоб |ноги не^u бо|л'іли (н. п. 9), шоб |ноги не^u бо|л'іли / |нада хо|дит' по ро|с'і // |б'ігали |ран'ше |утром ра|нен'ко |бос'і / на|гами по ро|с'і / і во|но так при|йатно от бо|л'езн'і у|с'о то (н. п. 10), |йак|шо хо|дит' по ро|с'і / то не^u |будут' бо|л'ит' |ноги (н. п. 12), |бос'а|ком ш'ч'е |можна по ро|с'і похо|дит' / шоб |ноги не^u бо|л'іли (н. п. 14), |я хо|дила |бос'а|ком по ро|с'і / а|соб'ено в |д'ецтв'і так ми вопи|ч'е по тра|в'і |б'ігали / по ц'їй ро|с'і / |мамка га|н'ала (н. п. 15), хо|дили

бос'а¹ком по ро¹с'і (н. п. 18), посто¹йан:о хо¹д'у бос'а¹ком (н. п. 19), по ро¹с'і ми лу¹били хо¹дити бо¹сон'іж / особ¹ливо в¹ранц'і / ко¹ли вста¹йеш і соне¹ч'ко ш'ч'е не¹ з'ійшло / т¹іл'ки перш'і пром'ін'ц'і / а тра¹ва вс'а вк¹рита ро¹сою / к¹рапел'ками // д¹уже ко¹рисно бу¹ло похо¹дити бо¹сон'іж по ро¹с'і (н. п. 21), йак¹шо хоч'е¹ш бут' здоро¹в'ішим / пот¹р'ібно хо¹дит' бос'а¹ком по ро¹с'і с:амого ра¹н':а / з ут¹ра по¹ранше (н. п. 23), хо¹ди босим по ро¹с'і / йесл'і ноги бо¹л'ат' / к¹рут'ат' (н. п. 24), бас'і¹ком по ро¹с'е по¹хо¹д'іт' / ноги не¹ буд¹ут' ба¹л'ет' (н. п. 25), бос'а¹ком похо¹дит' / це шоб¹ ноги позажи¹вали / йак¹шо там йе йа¹к'іс' т¹р'іш'ч'инки на п'атках (н. п. 26), кажут' / босими но¹гами по ро¹с'і нада прох¹о¹диц':а / це дл'а здо¹ров'я / не¹ т'іки дл'а ног¹ / це ч'иста во¹да (н. п. 27);

2) вмиватись, капати очі, мити ноги росою, щоб бути гарним, не хворіти: на Г¹вана Ку¹пала нада соби¹рат' ро¹су / а то¹д'і нейу уми¹вац':а / ноги мит' / шоб не¹ бо¹л'іли ноги (н. п. 5), ро¹су зби¹рат' / гла¹за мож¹на капат' (н. п. 7), йесл'і уми¹вац':а ро¹сої / то будеш кра¹с'івим (н. п. 12), ут¹ром нада уми¹вац':а ро¹сою / шоб моло¹дому бит' (н. п. 14), кажут' / ро¹сої нада вми¹вац':а (н. п. 21), т¹реба ро¹сою уми¹вац'а / шоб бути моло¹д'ішою (н. п. 23), у¹миц':а / по¹мала д'ейеш (н. п. 25).

Один із діалектоносіїв має сумнів щодо лікувальних властивостей роси, говорячи: до¹пуст'ім по ро¹с'і хо¹дит' / шоб кра¹с'івої бут' / нада ро¹сої уми¹вац':а / та г¹лупост'і все це / ну кажут' так (н. п. 9).

Засвідчено й корисні поради щодо планування та ведення господарства:

1) косити траву, доки не спала роса: р¹анше с'ійали зер¹на / там пше¹ниці¹у ч'и йач'м'ін' / та ко¹сили вруч'ну / так бу¹ло кажут' / ко¹си ко¹са / поки ро¹са / легше ко¹сит' / во¹но от¹ходе / а йак су¹хе / во¹но йак дро¹тина робиц':а то¹д'і (н. п. 6), ко¹ли ро¹са / ко¹сили тра¹ву / во¹на то¹д'і м'я¹кен'ка / гар¹на (н. п. 21);

2) рвати траву, коли роса зійде: *бабушка казала / що траву треба рват' тоді / коли роса зійде // в нас коліс' к'роліки були / то ми їм давали* (н. п. 23);

3) поки роса, не бризкати городину від шкідників, не виганяти курчат на харчування тощо: *не можна ні в йякому разі бризкат' картоплу / коли роса / бо воно спливе все і ні йякої користі не буде // не можна на росу виган'ат' годувати маленку птицю / бо вона може пропасти // вже коли трава нідсохла / тоді можна і качок / і гусе'н'ат виган'ат' / особливо курчат / щоб воно роси не нап'лос'а* (н. п. 21);

4) не чекати чогось занадто довго, а зробити це самостійно: *пака сонце зійде / роса очі вийс'т'* (н. п. 9).

В окремих н. пп. інформанти розрізняють велику й малу росу, подають її описову характеристику: *утром роса це харашо дл'а пчол* (н. п. 6), *роса велика й мала // коли аж вода капайе / то велика роса // а йак чут' / чут' / то росичка вона* (н. п. 9), *роса дуже р'едко / с'ін'табр' / маї / коли вноч'і прохладно* (н. п. 24), *це коли вода на трав'е* (н. п. 27), *роса / це капелки водички на рослинах* (н. п. 28), *рос'а / ка'да утром виход'иш / а трав'ичка така во'д'ичко'ї пок'рита* (н. п. 29).

Сему **‘росяно, мокро від роси’** представлено прислівниками *росно* (н. п. 24) (і словотвірними варіантами *рос'ано* – 10 н. пп.: 2, 3, 5, 6, 12, 16, 17, 19, 21, 25, *росисто* – н. п. 23), *р'асно* (н. п. 20) та конструкцією *багато роси* (3 н. пп.: 14, 18, 21). В гуцульському ареалі спостережено репрезентант *р'ос'ино* ‘росяно, мокро від води’ [ПГГ, с. 167].

Маніфестанти семи **‘повітря, атмосфера’** – іменники *воздух* (19 н. пп.: 1–4, 9, 12, 14, 16–18, 20, 22–29), *пов'ітря* (2 н. пп.: 14, 19) та субстантивно-атрибутивні словосполучення *сухий воздух* (н. п. 21), *жаркий воздух* (н. п. 21), *гар'ачий воздух* (н. п. 21).

Серед реалізаторів семи **‘повітря, густо насичене водяною парою; туман’** виявлено номінативні одиниці, серед яких:

1) іменники: *ту¹ман* (23 н. пп.: 1–5, 7, 9, 10, 13–23, 25, 27–29) (і демінутив *ту¹манч¹ук* – н. п. 14), *моло¹ко* (н. п. 21), *м¹р¹ака* (3 н. пп.: 10, 18, 27), *м¹л¹акот¹* (н. п. 23), *м¹жич¹ка* (н. п. 19);

2) прислівники: *вог^xко* (н. п. 2), *сиро* (2 н. пп.: 2, 3);

3) субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією): *сил¹ний ту¹ман* (2 н. пп.: 13, 27), *слабий ту¹ман* (н. п. 13), *гус¹тий ту¹ман* (6 н. пп.: 13–15, 20, 26, 27), *р¹ід^mкий ту¹ман* (н. п. 13) (та акцентний варіант *р¹ід^mкий ту¹ман* – н. п. 14), *ту¹манч¹ук та¹кий ма¹лен¹кий* (н. п. 14), *ту¹ман:ий ден¹* (н. п. 14), *сплош¹не моло¹ко* (н. п. 21), *важ¹кий ту¹ман* (н. п. 26).

В окремих коментарях спостережено особливості густого та рідкого туману: *та¹кий ту¹ман сто¹йит¹ / шо н¹іч¹ого не^u видно* (н. п. 2), *ту¹ман / йак моло¹ко / це йак гус¹тий* (н. п. 5), *йе гус¹тий ту¹ман / а йесл¹і р¹ід^mкий ту¹ман / то п¹росто ту¹манч¹ук та¹кий ма¹лен¹кий / р¹азн¹і йес¹т¹* (н. п. 14), *йе ту¹ман / йак моло¹ко / це коли гус¹тий ту¹ман / шо не^u видно ни¹ч¹ого* (н. п. 15), *в¹ранц¹і вста¹йеш / шо там по¹года / та сплош¹не моло¹ко* (н. п. 21), *йак сил¹ний ту¹ман / то сблиз^eка ни¹ч¹о не^u видно / гус¹тий ту¹ман кажут¹* (н. п. 27), *ту¹ман / ка¹да вийд¹еш на ул¹іцу і н¹іч¹ого н^eі в¹ідно^a* (н. п. 29), його порівняння з іншими природними явищами: *ту¹ман йак м¹р¹ака* (н. п. 4), *м¹л¹акот¹ / йесл¹і во¹но та¹ке йак ту¹ман / але всеод¹но ош¹ч¹уш¹ч¹айуц¹а пр¹ам кру¹тинки в¹лаги* (н. п. 23), *м¹р¹ака / т¹рохи б¹іл¹ше йак ту¹ман* (н. п. 27), *ту¹ман / це та¹ке йак пе^uле^uна* (н. п. 28).

Сема ‘**клубочитися, покриватися туманом, затуманитися**’ має високий ступінь функційної активності. З-поміж зафіксованих репрезентантів відзначено:

1) іменник: *ту¹ман* (2 н. пп.: 2, 11) (і демінутив *ту¹манч¹ук* – н. п. 15);

2) дієслівні форми: *котиц¹:а* (н. п. 6), *клубиц¹:а* (н. п. 9) (й акцентний варіант *к¹лубиц¹:а* – н. п. 17), *к¹рутиц¹а* (н. п. 20) (і словотвірні варіанти *зак¹руч¹уйе* – н. п. 20, *зак¹руч¹уйіц¹а* – н. п. 28), *лог^x* (н. п. 24);

3) субстантивно-атрибутивні словосполучення: *гус¹тий ту¹ман* (5 н. пп.: 9, 10, 16, 18, 25), *с¹ір¹і о¹с¹ін¹:і ту¹мани* (н. п. 6), *сизий ту¹ман* (н. п. 9), *с¹іриї ту¹ман*

/мокриї (н. п. 9), б'ілий ту¹ман (н. п. 9), клубами ту¹ман (н. п. 17) (й акцентний варіант клу¹бами ту¹ман – 2 н. пп.: 12, 26), х¹марний ту¹ман (н. п. 26);

4) речення: ту¹ман клу¹бочиц':а (н. п. 9), клу¹бочиц':а ту¹ман (н. п. 12), ту¹мани клубо¹ч'ац':а вго¹р'і (н. п. 6), ту¹ман балкойу / йаром і¹де (н. п. 6), ком¹ками / клу¹бами іде ту¹ман (н. п. 7), ту¹ман іде (н. п. 9), котиц':а ту¹ман по до¹лин'і (н. п. 9), ту¹ман та¹киї с¹телиц':а (н. п. 15), с¹телиц':а ту¹ман (н. п. 19), с'і¹даїе / опу¹скаїец':а ту¹ман (н. п. 21), розби¹вайиц':а ту¹ман (н. п. 22), ту¹ман за¹ходе (н. п. 23), ту¹ман ла¹жиц':а / са¹д'іц':а (н. п. 24);

5) порівняння: йак ст'і¹на сто¹їт' (н. п. 6).

У н. п. 9 виявлено прикмету, яка віщує появу інею після туману: йак ту¹ман іде / то інеї по¹том.

Для семи **'ранковий (про туман)'** притаманні іменники ту¹ман (3 н. пп.: 10, 19, 23), димка (н. п. 24), прикметники ран¹ковий (н. п. 6), утр'ішн'її (6 н. пп.: 2, 5, 9, 18, 20, 22) (і фонетичний варіант утр'ін':її – 4 н. пп.: 6, 9, 12, 21), дієслово зату¹манило (н. п. 14) та субстантивно-атрибутивні словосполучення утр'ішн'її ту¹ман (2 н. пп.: 15, 16) (і утр'ін':її ту¹ман – 2 н. пп.: 17, 27, утр'ієн':її ту¹ман – н. п. 29, утр'ін'її ту¹ман – н. п. 2), ран':її ту¹ман (н. п. 18) (і в¹ран'ішн'її ту¹ман – 2 н. пп.: 6, 12), ран¹ковий ту¹ман (н. п. 12).

Виділено особливості туману та пов'язані з ним прикмети, що передбачають дощову чи, навпаки, сонячну погоду: ¹ноч':уйу / на ¹утро ту¹ман о¹бично / а то¹д'і в'ін ос'і¹даїе то в:єрх / то вниз // гава¹р'ат' / йєсл'і в'ін на низ с'і¹даїе / то на дож'д' / а йєсл'і у¹верх / то на по¹году (н. п. 10), йа о¹це з¹найу / це о¹бично ¹ос'ін':у / коли в¹ранц'і ту¹ман / то ден' ¹буде ¹сон'ач'ний // о¹це так ¹мама вс'іг¹да ка¹зала і йа це с¹тала зам'і¹ч'ат' (н. п. 17), йєсл'і ту¹ман / з¹нач'ит' ¹буде ¹гарна по¹года (н. п. 19).

У 5 н. пп. зафіксовано характеристику ранкового та денного туману: в¹ран'ішн'її ту¹ман / хо¹лодний ч'и та¹киї / шо сн'іг с'її¹даїе // гус¹тий / коли не"¹ видно н'і¹ч'ого // йєс'т' во¹логий / а йєс'т' су¹хий ту¹ман / це ч'аш'ч'е вс'є¹го от

про¹мишл'ен:ого проіз¹воцтва (н. п. 12), ¹утр'ішн'ій ту¹ман / а¹собено ¹б'іл'а ¹р'іч'ок ¹л'ітом // ми і¹дем / а в'ін прох¹ладн'ен'кий сто¹йіт' ¹б'іл'а ¹р'іч'ки п¹р'амо (н. п. 15), ¹утр'ішн'ій ту¹ман / в нас над ¹р'іч'койу там вс'і¹да бу¹ло та¹ке (н. п. 16), у нас ¹може бут' і дн'ом / і ¹ноч':у ту¹ман / це нор¹мал'не йав¹л'ен'ійе (н. п. 23), ¹димка над ¹мор'ем / це восе^uни / наве^uс¹н'і / а в¹л'ітку та¹кого не^uма (н. п. 24).

Сему 'густий туман із дрібним дощем' найчастіше представлено іменниками м¹р'ака (16 н. пп.: 2, 3, 6, 7, 9–13, 16, 17, 19–21, 27, 28) (і фонетичним варіантом м¹р'ач'ка – 8 н. пп.: 5, 9, 14, 18, 20, 21, 27, 29), м¹жич'ка (4 н. пп.: 6, 17, 24, 26), ми¹жич'ка (2 н. пп.: 6, 17), морос¹н'а (н. п. 12), с¹л'акот' (н. п. 10), дієсловом мр'а¹ч'ит' (2 н. пп.: 4, 16) та реченням мр'а¹ч'ит' дош'ч' (н. п. 9). Окреслено особливості туманної погоди з дощем і без нього: морос¹н'а / це йа з¹найу із ¹собств'ен:ого набл'у¹д'ен'ійа // м¹р'ака / ¹йесл'і дож'д'а не^uма / м¹р'ака і в¹лажнос'т' (н. п. 12), у нас м¹р'ака / це ко¹ли не^uви¹лич'кий дош'ч' / та¹ка хо¹лодна по¹года і ш'ч'е і в'іте¹рок / непри¹йемний дош'ч' (н. п. 28), м¹р'ака / це та¹кий про¹т'івний дош'ч' с¹ в'ітром / не^uпри¹йатний (н. п. 28).

У 7 н. пп. засвідчено густий туман зі снігом іменниками м¹р'ака (н. п. 19) і мгла (н. п. 21) (з ремаркою «туман зі снігом»), ¹полувода (н. п. 12), ¹полусн'ег (н. п. 12), субстантивно-атрибутивним словосполученням ¹б'ілий ту¹ман (3 н. пп.: 14, 17, 20) та реченням мгла ста¹йіт' (н. п. 25). Згадане явище погоди представлено в таких коментарях: ко¹ли со с¹н'ігом / то ту¹ман с'йі¹дає сн'іг / во¹но ¹полувода / ¹полусн'ег (н. п. 12), йак¹шо з'і с¹н'ігом / то ¹б'ілий ту¹ман (н. п. 14), ¹б'ілий ту¹ман / йак¹шо з'і с¹н'ігом (н. п. 17). В лемківських говірках зафіксовано номінації мгла (і варіант гмла), мр'ака 'імла' [ДЛС, с. 153].

2.7.3. Назви хмар та суміжних процесів. Ця ЛСГ містить репрезентанти 5 сем.

Для реалізації семи 'невеликі хмарки на небі' застосовано іменники з різним граматичним значенням числа (і демінутивні та акцентні варіанти) х¹мара (н. п. 4) (і х¹марка – н. п. 7), х¹мари (6 н. пп.: 7, 9, 10, 14, 21, 25) (і х¹марки –

4 н. пп.: 4, 9, 14, 23, *хмар*¹*ки* – 5 н. пп.: 5, 16, 19, 21, 22), *хма*¹*ринки* (5 н. пп.: 9, 12, 18, 23, 26), *х*¹*мароч'ки* (н. п. 20), *туч'а* (н. п. 9), *туч'і* (3 н. пп.: 4, 28, 29) (і *туч'ки* – 7 н. пп.: 4, 9, 13, 21, 25, 27, 28, *туч'к'и'* – н. п. 29), *обла*¹*ка* (н. п. 12) (і *о^аблач'ка* – н. п. 24), *ба*¹*ранч'уки* (3 н. пп.: 9, 14, 17), *зе*¹*ф'ірки* (н. п. 16), *купинки* (н. п. 21), прислівник *х*¹*марно* (н. п. 21), субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) *н'ер'истийе обла*¹*ка* (н. п. 12), *хма*¹*ринки* *м'елк'ійе* (н. п. 12), *б'і*¹*лен'к'і* / *ма*¹*лен'к'і* *х*¹*мароч'ки* (н. п. 20), *небо в ба*¹*ранч'уках* / *в ба*¹*ранках* (н. п. 15) та речення *н'із'ка їдут' туч'і* (н. п. 4), *ба*¹*рашки* *б'ігають по гори*¹*зонту* (н. п. 6). Зазначимо, що місцеві жителі запримітили явище, яке передбачало війну: *перед воїнойу мама вийшла над'в'ір / т'іки зима нач'і'налас' / і папа вийшов за нейу / дивл'ац':а на небо / а с'запада с'у'ди на вос'ток до'рога та'ка із' хмар / і з'н'ід'каждойі х'марки та'ке йак о'гон' // мама на папу дивиц':а і каже / а шо'ето'буд'ім' / а в'ін'каже / вої'на // ота'ку до'рогу пока'зало на вос'ток і во'но так і полу'ч'илос'* (н. п. 7). Номінацію *облако* із семантикою 'ясні осередки поміж хмарами' використано в гуцульському говорі [ПГГ, с. 121], лексеми *обла́кы* 'хмари' [ПЛГ, с. 204], *хма́(у)ра*, *хма́(у)рка*, *обла́чки*, *хма́ры*, *обла(о)к*, *обло́к* 'хмара, хмарка' [ДЛС, с. 345] – в лемківському, найменування *оболо́ки* 'хмари', 'небо', 'віконні рами' – в бойківському [БГО II, с. 9].

У південно-західному наріччі виявлено такі назви: *х*¹*мара* (та фонетичний варіант *х*¹*мура*, демінутив *х*¹*марка* і варіант у множині *х*¹*марк'и*), *облако* (і фонетичні, словотвірні й акцентні варіанти *оболок*, *обо*¹*лок*, *оболоко*, *воблок'і*, *оболо*¹*к'и*, *облак'й*, *обла*¹*ка*, *обло*¹*ка*, *обла*¹*ки*, *ўоблака*, *облачкі^и*, *облоки*, *оболо*¹*ка*, *гобо*¹*лок*, *облуко*, *оболок'*, *обл'ок*, *воблу*¹*к'е*, *оболокй*, *облачка*, *оболоч'ок*), *туч'а* (і фонетичний варіант *туш'а* і множ. *туч'е*, *туч'і*) із семантикою загального поняття невеликих хмар [АУМ II, к. 356, коментар, с. 81].

Із-поміж усіх аналізованих говірок (29 н. пп.) у деяких систематизовано мотиви найменування хмар (за кольором, розміром, формою, місцерозташуванням на небі) та їхні види (перисті, баранчиками, хмари хвилями, маленькі, великі

та ін.): ма¹лен'к'і х¹мари / йес'т' пе¹рист'і / ви¹сок'і та¹к'і х¹мари (н. п. 9), йе ма¹лен'к'і хма¹ринки / йе ве¹лик'і // ¹б'іл'і / ¹ч'орн'і х¹мари // йе х¹марки ба¹ранч'иками (н. п. 9), йак здо¹рова / то ¹туч'а (н. п. 13), ¹купинки на ¹неб'і / це ма¹лен'к'і хмар¹ки (н. п. 21), ¹йесл'і не¹ве¹лич'к'і пош¹туч'н'і / то х¹марки / хма¹ринки (н. п. 23). У н. п. 5 діалектоносій наголошує, що перисті хмари – до зміни погоди: ко¹ли та¹кими х¹вил'ами / ка¹зали ¹перист'і / на пере¹м'ену по¹годи.

Сему **‘білі хмарки на небі’** репрезентовано іменниками в однині х¹мара (н. п. 12) та множині х¹мари (3 н. пп.: 7, 9, 21) (і демінутивом хмар¹ки – н. п. 5), обла¹ка (н. п. 7), ¹туч'і (н. п. 9) (і зменшувальною формою ¹туч'ки – 3 н. пп.: 10, 21, 27) та субстантивно-атрибутивними словосполученнями (зокрема з інверсією) ¹б'іл'і х¹мари (2 н. пп.: 2, 9) (і х¹мари ¹б'іл'і – н. п. 7, ¹б'іл'і хмар¹ки – н. п. 22), ¹б'іл'і обла¹ка (н. п. 7). У 2 н. пп. виявлено пояснення до згаданого виду хмар, які передбачають випадання граду або снігу: ¹б'іл'і це г¹радов'і (н. п. 3), ¹б'іл'і це сн'іго¹в'і (н. п. 9). АУМ фіксує деякі з поданих найменувань: ¹туча ‘білі хмари з громом’ (рідше – фонетичний варіант ¹туч'а), словотвірний варіант ¹оболок ‘мала біла хмара’ тощо [АУМ II, к. 356, коментар, с. 81].

Сему **‘чорна дощова хмара’** (к. 21) позначають іменники х¹мара (2 н. пп.: 10, 20) (і демінутиви х¹марки – н. п. 26, хмар¹ки – н. п. 17), ¹туч'а (3 н. пп.: 1, 10, 27), д'і¹ди (н. п. 6), субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) дош'ч'о¹ва х¹мара (3 н. пп.: 1–3) (і х¹мара дош'ч'о¹ва – н. п. 11), дош'ч'о¹в'і х¹мари (2 н. пп.: 16, 17), дош'ч'о¹в'і д'іду¹хи (н. п. 5), дожд'е¹вийе ¹туч'і (н. п. 4), ¹ч'орна х¹мара (4 н. пп.: 1, 14, 19, 27) (і х¹мара ¹ч'орна – 3 н. пп.: 9, 10, 14), ¹ч'орн'і х¹мари (7 н. пп.: 7, 9, 10, 18, 21, 23, 25), ¹ч'орна ¹туч'а (3 н. пп.: 11–13) (і морфологічний варіант ¹ч'орнайа ¹туч'а – н. п. 29), ¹ч'орн'і ¹туч'і (3 н. пп.: 5, 21, 22), ¹темна х¹мара (н. п. 9), ¹т'омна ¹туч'а (н. п. 13), ¹темн'і х¹марки (н. п. 26), ¹темно¹син'і х¹мари (н. п. 21), здо¹рова х¹мара (н. п. 10) (і фонетико-морфологічний варіант зда¹ровайа х¹мара – н. п. 4), ст¹рашна х¹мара (н. п. 10), ¹с'іра х¹мара (н. п. 21), до¹ш'ч'а¹ва ¹с'іра х¹мара (н. п. 20), ¹с'ір'і х¹мари (н. п. 23),

¹с'ір'і ¹туч'і (н. п. 21), т'а¹жола ¹туч'а (н. п. 9), ¹туч'а сн'іго¹ва (н. п. 11) (і сн'іго¹ва ¹туч'а – н. п. 12), громо¹ва ¹туч'а (н. п. 11), грозо¹в'і х¹мари (2 н. пп.: 15, 28), грозо^авийе ¹туч'і (н. п. 4), градо¹в'і х¹мари (н. п. 7), ф'іо¹летов'і х¹мари (н. п. 21), важ^{uu}к'і х¹мари (н. п. 22) (і важ¹к'і х¹марки – н. п. 26), пус¹т'і лез^xк'і х¹марки (н. п. 26), ве¹лик'і х¹мари (н. п. 5) (і фонетичний варіант ве^uлик'і х¹мари – н. п. 23), речення ¹ч'орн'і г¹радом б'йут' (н. п. 9), ¹суне х¹мара ¹ч'орна (н. п. 9), х¹мара дош'ч'о¹ва їде (н. п. 11) та порівняння, що характеризує людину: ¹темний йак ¹туч'а (н. п. 2). Принагідно зафіксовано й антонімічні словосполучення ¹б'іла х¹мара (н. п. 20), ¹б'іла ¹туч'ка (н. п. 5), ¹л'охка ¹туч'а (н. п. 9).

Про вживання номінацій х¹мара зі значенням ‘чорна дощова хмара’, ‘велика хмара’ та ін., ¹туча ‘чорна дощова хмара’, ‘градова хмара’, ‘грозова хмара’, ‘велика хмара з громом і блискавкою’, ‘дощова хмара з громом’, ‘сильний дощ із градом’ та ін., ^ді¹ди ‘звичайні хмари’ свідчать дані АУМ [АУМ II, к. 356, коментар, с. 81]. Деякі з виявлених одиниць спостережено в гуцульських говірках: ^туча ‘бурхлива злива з вітром і громом’, ‘темна грозова хмара’, ‘град’ [ГГ, с. 190], ^туч'и ‘буря’, ‘гроза’, ‘злива з градом’ [ПГГ, с. 197], в західнополіських: ^туча ‘темна грозова хмара’, ^хмарета ‘велика хмара’ (з ремаркою «згрубілий») [АЗП II, с. 215, 229], в лемківських: ^хмаріско ‘хмарище, велика хмара’ [ПЛГ, с. 328], ^чорна ^хмара ‘туча’ [ДЛС, с. 337], в буковинських: ^туча ‘град’ [СБГ, с. 556], в закарпатських: ^туча ‘темна дощова хмара, туча’ (позначено ремаркою «метеорологічне»), ‘огрядна жінка, яка швидко пересувається’ (подано з ремаркою «переносне») [ССХ, с. 356], в наддністрянських: ^туча ‘сильний дощ, буря із градом і вітром’, ‘згряя (птахів)’ [ШНС, с. 258], в одеських: ^туча ‘дуже великий дощ, злива’ [СУГО, с. 194; МСО, с. 72], в західноволинських: ^туча ‘гровиця з дощем’, ‘дощова хмара’ [КЗГ, с. 242], в бойківських: ^туч'а (і ^туча, ^туч'є, ^туч'і) ‘буря з громом або з градом’, ‘блискавка з градом’, ‘синя або чорна градова хмара з громом і блискавкою на дощ’, ‘злива з вихором’, ‘вітри, буря зі снігом’, ‘градобій’ [БГО II, с. 307], в нижньонаддніпрянських: ^ді^ді ‘важкі купчасті хмари’ [ЧНН I, с. 275].

Із-поміж засвідчених маніфестантів аналізованої семи спостережено види хмар за кольором, розміром, формою, висотою розташування, наявністю опадів (дощ, сніг, град, гроза), напрямку появи та ін., виокремлено їхні особливості та пов'язані прикмети:

1) чорні (темні), фіолетові, сині, сірі та ін. хмари (дошові чи снігові): *йак¹шо¹ |сунуц':а |ч'орн'і х¹мари / то¹ |буде дош'ч' / соби¹райуц':а на дош'ч' х¹мари* (н. п. 9), *|йес'і |сил'но |темна х¹мара / а сп'ід¹низу та¹ке б'ілен'ке / а з¹верху |ч'орна / то¹д'і на дош'ч' |іл'і на сн'іг / со в¹р'ем'ен'ем шос' |буде* (н. п. 9), *|ч'орн'і та¹к'і на дош'ч' / п¹р'амо аж |син'і / ш'ч'е |ч'орноб¹л'едн'і та¹к'і / |с'ір'і / то на дош'ч' // то¹д'і і¹де дош'ч' ст¹рашнїй / там / де Вишн'е¹вата / у нас |туч'і вс'і¹да в'іт':і¹л'а* (н. п. 10), *йак |ч'орна |туч'а / то¹ |буде дош'ч' а¹бо сн'іг* (н. п. 12), *йак¹шо |т'омна |туч'а / |дуже |ч'орна / то з'і¹мої сн'іг |буде / а |л'ітом не¹сил'нїй дош'ч' а¹бо |буде йа¹кас' не¹по¹а¹года* (н. п. 13), *йа з¹найу / шо |йесл'і на¹сунулас'а ве¹лика та¹ка |ч'орна х¹мара / то¹ |буде дош'ч' / а |йесл'і |даже дру¹гїй раз от |дивис'а там / у нас дож'д'а не¹має / у нас х¹мара |ч'орна сто¹їт' / а там |дал'ше |бач'иш у¹же х¹мару і от йак ту¹ман / |бач'иш / шо о¹там у¹же дош'ч' і¹де // з¹нач'ит' у нас |іл'і п¹роїде в'ін / |іл'і п'іде |дал'ше* (н. п. 14), *|син'і / |темн'і ка¹зали / дош'ч'о¹в'і х¹мари / |буде дош'ч'* (н. п. 16), *до¹ш'ч'а¹ва |с'іра х¹мара прине¹се дош'ч' / так ка¹зав |папа* (н. п. 20), *нап¹риклад / |с'іра х¹мара / в¹зимку во¹ни |зовс'ім дру¹г'і / |с'ір'і / |темн'і х¹мари / це сн'іго¹в'і // ко¹ли |ч'орн'і / ф'іо¹летов'і / |темно¹син'і х¹мари / це вже дош'ч'о¹в'і / нах¹марило* (н. п. 21), *о¹це йак |ч'орн'і / ка¹зал'і дош'ч'о¹в'і х¹мари* (н. п. 25), *йак¹шо |ч'орна х¹мара / |буде |сил'нїй дош'ч' з¹г¹радом // а йак¹шо гори¹зонт у¹вес' |ч'орнїй / то це на¹довго* (н. п. 27), *|ч'орнайа / |ч'орнайа |туч'а / на¹в'ерно¹а |буд'іт дош'ч'* (н. п. 29);

2) чорні (темні) грозові хмари: *грозо¹в'і х¹мари / во¹ни |ч'орн'і та¹к'і* (н. п. 15), *он ди¹вис' / йа¹ка |ч'орна х¹мара на¹ходе / |буде дош'ч' а¹бо |буде гро¹за* (н. п. 19), *грозо¹в'і х¹мари ка¹зали / во¹ни |дуже |темн'і* (н. п. 28);

3) білі, рожеві, бурі, фіолетові, зеленуваті та ін. градові хмари: *йак по ч'орн'іх туч'ах б'іла туч'ка / то кажут' град^m / все ч'орне / а вона б'іла на ч'орному фон'і / йак на ложе^uна нач'е / отам град^m о то їде* (н. п. 5), *градо^vї це коли проб'іло^vваст'і х^lмари* (н. п. 7), *а з^c г'радом / во^lни аж^u зелено^lват'і* (н. п. 15), *йак^lшо кол'ором та^lкого ро^lжевого / слез^xка аж^u б'урого / б'іл'ше на^lв'ерно до ф'іол'етового / с'і^lр'ен'евого в'і^lт':інку / то на град^m* (н. п. 23);

4) білі, сірі, свинцеві снігові хмари: *б'іла х^lмара / буде сн'іг* (н. п. 20), *коли во^lни с'і^lр'і вже за^lход'ат' / то на сн'іг^x* (н. п. 23), *с'н'ежн'і / св'ін^lцов'і о^aбла^lка / це на сн'іг^x* (н. п. 24);

5) великі, грубі та ін. дощові хмари (зрідка розвіяні вітром); дідухи: *х^lмара / дл'і^lну в дош'ч' / та^lкаїа зда^lроваїа х^lмара сто^aїїт' над^lнами* (н. п. 4), *о то йак ве^lлик'і х^lмари та^lк'і / то дош'ч'о^vї д'іду^lхи // о то йак за^lт'агне все^lнебо / то^lд'і^l може п'і^lти дош'ч'* (н. п. 5), *на гори^lзонт'і д'і^lди п'ідн'а^lлис'а / це вже^lзавтра^l буде дош'ч'* (н. п. 6), *йак здо^lрова / то х^lмара насту^lпайе ч'орна / ст^lрашна* (н. п. 10), *туч'і заш^lли // це йак на дош'ч' і^lдут' / во^lни та^lк'і г'руб'і / ве^uлик'і / воз^lдушн'і б'іл'ше х^lмари // п'росто^l в'іт^lр'ан'і йес'т' х^lмари // йак^lшо ве^uлик'і / ч'орн'і / то дош'ч'о^vї* (н. п. 23), *от м'е^lн'і друг ка^lзав / коли на дош'ч' та^lк'і х^lмари ве^uлик'і / ви^lсок'і / к'ругл'і / в'ін ка^lзав на них д'і^lди* (н. п. 27);

б) перисті бездощові хмари: *п'ірч'аст'і та^lк'і / на п'ір'їїни по^lхож'і / роз^lмазан'і / то дош'ч'а не^u буде / во^lни високо* (н. п. 6);

7) важкі чи легкі хмари (снігові чи дощові): *т'а^lжола ми ка^lже^uмо / л'охка і^lл'і т'а^lжола туч'а* (н. п. 9), *важ^uк'і ч'орн'і туч'і // йесл'і важ^uк'і х^lмари / то на сн'іг^x* (н. п. 22), *важ^lк'і темн'і / це коли ч'и дош'ч' / ч'и сн'іг // а йак^lшо та^lк'і / то пус^lт'і лез^xк'і* (н. п. 26);

8) високі або низькі хмари (дощові чи снігові): *сн'іго^lва туч'а низ^cко і^lде // за^lходе туч'а / видно / шо шото^l буде* (н. п. 12), *ну иног^lда зам'іч'айїш / шо в^lрод'і_би дош'ч'о^vї / во^lни та^lк'і темн'і і низ^cк'і та^lк'і / ну з них не^u вс'іг^lда дош'ч' і^lде* (н. п. 17), *бу^lвайут' низ^cк'і х^lмари / і коли низ^cк'і х^lмари / буде*

дош'ч' / а коли ч'орн'і х'мари наг'нало і во'ни високо / то'д'і дош'ч'у не^у буде (н. п. 21), *йе низ'ко х'мари їдут'* (н. п. 23);

9) дощові чи снігові хмари, що йдуть із заходу: *йак із^с запада і'дут' туч'і в нас / то це з'нач'ит' а'бо дош'ч' буде / а'бо сн'іг // а йесл'і во'на пройш'ла м'імо / з'нач'ит' у Горловку н'іде дош'ч'* (н. п. 12).

Як бачимо, чорні, сірі хмари в 14 н. пп. передбачають дощ, грозу чи сніг, білі та сірі хмари в 3 н. пп. – лише сніг, просто білі хмари в 4 н. пп. – град. Водночас важкі хмари в 2 н. пп. віщують дощ або сніг тощо.

Реалізатори семи **‘хмаритися, зтягуватися хмарами (про небо), збиратися хмарам’** – дієслівні форми *х'мар'иц':а* (2 н. пп.: 9, 27) (і фонетичний *х'мар'іц':а* – н. п. 29 та словотвірні варіанти *зах'марило* – 2 н. пп.: 21, 23, *зах'марилос'* – 8 н. пп.: 2, 9, 10, 12, 20–22, 26, *зах'марилос'а* – 3 н. пп.: 5, 6, 11, *нах'марило* – н. п. 21, *нах'марилос'* – 5 н. пп.: 9, 17, 18, 20, 25, *нах'мар'ило^ас'* – н. п. 4, *нах'марилос'а* – 5 н. пп.: 6, 7, 10, 13, 14, *нах'мар'уйіц':а* – н. п. 9, *пох'марилос'а* – н. п. 10), *зат'аг'ло* (6 н. пп.: 2, 5, 7, 16, 23, 29) (і морфологічний *зат'аг'лос'а* – 2 н. пп.: 12, 18 та словотвірні варіанти *зат'аг'нуло* – 2 н. пп.: 25, 26, *зат'а'нуло* – 7 н. пп.: 7, 9, 20, 22, 24, 25, 28, *зат'а'нулос'* – н. п. 9), *на'сутилос'* (3 н. пп.: 16, 17, 27) (і морфологічний варіант *на'сутилос'а* – н. п. 6), *зас'лало* (2 н. пп.: 6, 21) (і словотвірний варіант *засте^улило* – н. п. 27), *зату'манилос'* (н. п. 10), *наконду'басилос'* (н. п. 15), *за'ходе* (н. п. 16), *нах'мурилос'* (н. п. 18), *поте^ум'н'іло* (н. п. 21), *пок'рило* (н. п. 27) (і морфологічні варіанти *пок'рилос'* – н. п. 12, *пок'рилос'а* – н. п. 13), прислівники *пасмурно* (н. п. 19), *облач'но* (н. п. 24), інші конструкції *зак'рило х'марами* (подано з ремаркою «коли небо вкрилось хмарами») (н. п. 14) (і *пок'рило х'марами* – н. п. 27, *пок'рилос' х'марами* – н. п. 21), *пере^ус'тало св'і'тит'*, *не^ума сонц'а* (з ремаркою «коли сонце закрило хмарами») (н. п. 14), *зби'райец':а на дош'ч'* (н. п. 14), *зат'аг'ло х'марами* (н. п. 29) (і *зат'а'нуло х'марами* – 2 н. пп.: 7, 28, *зат'аг'нуло туч'ам'і* – н. п. 25), *зат'а'нуло небо* (н. п. 27), *зас'лало х'марами* (2 н. пп.: 19, 20), *зас'лало все х'марами* (н. п. 6),

зас^лало х^лмарами ^лнебо (н. п. 21), пок^лрило^с' ^лнебо х^лмарами (н. п. 9), ^лнебо пок^лрило^с'а х^лмарами (н. п. 13), ^лнебо зак^лрили х^лмари (н. п. 21), наг^лнав ^лв'ітер х^лмари (н. п. 21), ^лнебо зат^л'аг^лло^с'а х^лмарами (2 н. пп.: 12, 18), ^лн'ебо зат^л'а^лнуло х^лмарами (н. п. 25). Лемківський словник також маркує лексему хмури́тися 'хмаритися' [ДЛС, с. 345].

У деяких н. пп. відзначено особливості згаданого природного явища, що залежать від розміру та кількості хмар, вітру тощо: зат^л'а^лнуло ^лтуч'ами / ^лйесл'і це у^лже їдут' грозо^лв'і о^лц'і / здо^лров'і та^лк'і ^лч'орн'і / то^лд'і ^лкаже^л'м зат^л'а^лнуло^с' / ну це на дош^л'ч' (н. п. 9), нах^лмариц':а ^лможе^л'т в од^лном ^лм'есте / а в дру^лгом голу^лбе ^лнебо (н. п. 12), нах^лмарило^с'а / і^лдут' та^лк'і ^лтуч'і ^лс'іл'нийе / шо ^лбуде вже їти дош^л'ч' (н. п. 13), на^лсупило^с' / ^лбуде дош^л'ч' / ка^лзали / та^лке ^лч'орне за^лходе (н. п. 16), ко^лли ш^л'ч'е з^с гро^лзойу / то це вже взага^лл'і наг^лнав ^лв'ітер х^лмари // йакиш^л'ч'о ^лв'ітр'ано і х^лмари наг^лнало / ^лв'ітер розга^лн'айе вс'і х^лмари / з^лнач'ит' дош^л'ч'у не^л' ^лбуде (н. п. 21), гл'ан' / зат^л'а^лнуло ^лнебо / з^лнач'ит' / це до дош^л'ч'у (н. п. 27).

Для семи 'розійтися (про хмари)' властиві іменники в множині прас^л'в'ети (н. п. 24), пра^лгал'іни (н. п. 24), дієсловні форми (та їхні фонетичні і морфологічні варіанти) роз^спо^лгодило^с' (3 н. пп.: 6, 7, 15), распа^лгод'іло^с' (н. п. 4), роз^сх^лмарило^с' (5 н. пп.: 7, 9, 14, 17, 23), ро^аз^сх^лмар'іло^с' (н. п. 4), раз^сх^лмар'іло^с' (н. п. 25), роз^сх^лмарило^с'а (2 н. пп.: 19, 21), роз^сго^лдинило^с' (2 н. пп.: 9, 18), роз^сго^лдинило^с'а (н. п. 16), роз^стуч'ило^с' (н. п. 22), роз^лвиднило^с' (н. п. 21), роз^лвидн'іло^с' (н. п. 22), роз^св'ідн'іло^с' (н. п. 27), просв'ет^л'л'ело (н. п. 24), роз^л'йаснило^с' (н. п. 26), ро^аз^л'йаснило^а'с' (н. п. 29), субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) ^лнебо ^лйасне (н. п. 13), ^лнебо ^лч'исте (н. п. 13), інші конструкції розле^л'т'ілис'а вс'і х^лмари (н. п. 6), ^лв'ітер х^лмари ро^л'с':ійав / роз^сл'дув (н. п. 9), роз'ійш^л'лис'а х^лмари (3 н. пп.: 10, 11, 20), ро^л'с':ійалис' х^лмари (н. п. 12), с^лтало ^лйасно (н. п. 28).

2.8. Назви морозу та пов'язаних явищ. До складу цієї групи номенів зараховуємо маніфестанти 7 сем.

З метою називання семи **‘дуже сильний, лютий, пекучий, тріскучий мороз’** (к. 22) спостережено значну кількість слів і словосполучень, серед яких:

1) іменники: *р'евун^к'і* (н. п. 8), *мо^рроз* (н. п. 14) (і словотвірні варіанти *моро^з'ака* – 3 н. пп.: 10, 16, 21, *мо^аро^а'з'ака* – н. п. 24, *моро^з'енко* – н. п. 16, *моро^з'иш'ч'е* – 2 н. пп.: 7, 27, *моро^з'іш'ч'е* – н. п. 22), *халад^р'иґа* (н. п. 24);

2) прикметники: *сил'ний* (5 н. пп.: 3, 10, 12, 27, 28), *л'утий* (4 н. пп.: 7, 14, 19, 29), *пе^у'куч'ий* (3 н. пп.: 19, 20, 25), *тр'іс'куч'ий* (2 н. пп.: 12, 26), *к^р'епкий* (н. п. 22), *ска^ж'еній* (2 н. пп.: 12, 26), *доб^р'ач'ий* (н. п. 23);

3) прислівник: *холодно* (н. п. 20);

4) дієслова: *тр'іш'ч'іт'* (2 н. пп.: 1, 9), *пе^у'ч'е* (н. п. 12), *замо^розило* (н. п. 15);

5) субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією): *кр'ін^к'ий мо^а'роз* (н. п. 1) (і *ма^рез^с кр'ін^к'ий* – н. п. 29), *пе^у'куч'ий мо^рроз* (2 н. пп.: 5, 7) (і фонетичний варіант *пе^у'куч'ий мо^рроз* – н. п. 2), *сил'ний мо^рроз* (7 н. пп.: 2, 6, 9, 11, 13, 22, 23) (і фонетичні варіанти *сил'ний мо^рроз^с* – 2 н. пп.: 17, 18, *с'іл'ний ма^рроз* – н. п. 8), *тр'іс'куч'ий мо^рроз* (2 н. пп.: 9, 14), *ска^ж'еній мо^рроз^с* (н. п. 20), *моро^з'ака здо^ровий* (н. п. 10), *л'утий мо^рроз* (3 н. пп.: 9, 10, 15) (і фонетичний варіант *л'утий мо^рроз^с* – н. п. 28);

6) інші конструкції: *сил'ний мо^рроз / аж^у проду^в'а* (н. п. 2), *мо^рроз аж тр'іш'ч'іт'* (н. п. 3), *до ко^ас'т'еї мо^аро^а'з'іш'ч'е* (н. п. 4), *с'іл'ний ма^рроз^с / аж^у до к'іс'ток і пром'ер^з'айт'* (н. п. 4), *проме^р'зайе до к'іс'ток* (н. п. 7), *мо^рроз проби^в'айе до к'іс'ток* (н. п. 9), *сил'ний мо^рроз / аж^у к'іс'т'і хо^лодн'і* (н. п. 9), *прої^н'ало аж до к'іс'ток* (н. п. 9), *та^к'ий моро^з'ака / дрозж бе^р'е* (н. п. 9), *мо^рроз / аж^у шквар^ч'ит'* (н. п. 16) (і *моро^з'ака / аж^у шквар^ч'ит'* – н. п. 7), *промер^з'а до са^м'ої ду^ш'і* (н. п. 12), *аж^у зашпори поза^ходили* (н. п. 19), *моро^з'ака аж^у пе^у'ч'е* (н. п. 19), *аж^у шиб^к'и по^лопалис'а* (н. п. 21), *мо^рроз та^к'ий л'утий / шо хаї*

йо¹му грец' (н. п. 21), аж мо¹роз по ш¹кур'і (з ремаркою «згадати щось погане») (н. п. 22), мо¹роз^с / хоч' со¹бак от¹в'азуї (н. п. 24).

Специфіку сильного морозу засвідчено лише в чотирьох досліджуваних ареалах: ¹йесл'і ¹с'іл'ний ма¹роз / мої д'ед гава¹р'іл р'евун¹к'і / о^ан'і ку¹сайуц':а / ш'ч'і¹пайуц':а і с¹л'ози т'е¹кут (н. п. 8), пр'ам не^uч'е мо¹роз об¹лич':а / то¹д'і ¹зайдеш в ¹хату / с¹разу к¹расним ста¹новис':а (н. п. 12), йак¹шо ¹дуже ¹сил'ний / то мо¹роз (н. п. 14), ¹йесл'і в¹дар'ат' мо¹рози / то ми вже ¹каже^uмо ¹сил'ний мо¹роз // ізна¹ч'ал'но п¹росто ¹ін'їй та¹киї ле^uгесен'киї / а по¹том у¹же ¹каже^uмо / шо в¹далили мо¹рози // йесл'і вже в'ін та¹киї доб¹р'ач'иї / то це ¹сил'ний мо¹роз (н. п. 23). Один із інформантів пригадує часи, коли доводилось бувати на півночі, де надзвичайно люті морози: ми бу¹ли на ¹с'ев'ер'і / шийі¹с'ат г¹радус'ів мо¹роза / і¹деш / ¹ін'ейем вес' покри¹вайіс'а / п¹л'унеш / а во¹но ¹шар'ік поко¹тивс'а // о¹то та¹киї ¹л'утий мо¹роз був там (н. п. 15). Принагідно згадано водохресні морози в січні: йан¹вар / бу¹вайе хреш'¹ченс'к'і мо¹рози (н. п. 10) та жартівливу приказку про кума з кумою: мо¹роз тр'іш'¹ч'іт' і л'од тр'іш'¹ч'іт' / і кум до ку¹ми суда¹ка ¹таш'ч'іт' (н. п. 9).

Для семи **‘ранковий мороз’** використано чималу кількість репрезентантів, серед яких:

1) іменники в однині: ¹заморозок (14 н. пп.: 2, 6, 9, 13, 14, 17–21, 23, 25–27) (і словотвірний варіант п¹риморозок – 13 н. пп.: 2, 3, 5–7, 9, 13, 16, 17, 21, 23, 24, 26), мо¹роз (н. п. 12) (і словотвірні варіанти моро¹зец' – 5 н. пп.: 7–9, 12, 18, мо¹роз'ец' – н. п. 12) та множині: ¹замороз^ски (11 н. пп.: 2, 3, 7, 8, 11, 12, 15, 23, 27–29) (і фонетичний варіант ¹замороз^ск'і – н. п. 4), п¹римороз^ски (н. п. 5);

2) дієслівні форми: по^амо¹розило (н. п. 8) (і словотвірні варіанти примо¹розило – н. п. 14, при^емо¹розило – 2 н. пп.: 3, 7), па¹м'орзло (н. п. 8), пр'іхва¹т'іло (н. п. 8) (і словотвірний варіант по^априх¹ватувало – н. п. 8);

3) субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією): н'ебол'¹шої мо^аро^аз'ец' (н. п. 8), моро¹зец' ма¹лий (н. п. 10) (і ма¹лен'киї мо¹роз –

н. п. 11, *моро|зец'* *мал'ін'киї* – н. п. 10, *мал'ен'к'її мо^аро^аз'ец* (н. п. 8), *меншиї мо|роз* (н. п. 11), *моро|зец' ха|рошиї* (н. п. 9), *моро|зец' |добриї* (н. п. 9), *сла|бен'киї мо|роз* (н. п. 12) (і *сла|бен'киї моро|зец'* – н. п. 22), *ле|ген'киї мо|роз* (н. п. 12) (і *ле|ген'киї моро|зец'* – 2 н. пп.: 16, 20), *замороз^ски ве^нсн'а|н'ї* (н. п. 5), *не^нве^нлик'ї |замороз^ски* (н. п. 10), *|перш'ї |замороз^ски* (н. п. 22), *ле^н|ген'киї п|риморозок* (н. п. 23);

4) інші конструкції: *|замороз^ски вже нач'и|найуц':а* (н. п. 11), *нач'и|найуц':а |замороз^ски* (н. п. 15).

Лексеми *морóз* ‘про температуру нижче нуля’, ‘морозостійкі квіти’ (з ремаркою «ботаніка (назва рослини)») виявлено в західнополіських говірках [АЗП I, с. 320], *приморóзок* ‘заморозок’ – у лемківських [ДЛС, с. 133], *морóз* ‘низька температура’, ‘сивина’ (позначено ремарками «переносне», «рідкісне») – в буковинських [СБГ, с. 296], *морозіско* ‘сильний мороз’ (з ремаркою «метеорологічне») – в закарпатських [ССХ, с. 176], *зámорозь* ‘заморозок’, *морозіску* ‘сильний мороз’ – у наддністрянських [ШНС, с. 123, 176], *мóроз* (і *морóс*) ‘мороз’, ‘біс, лихо’ (подано з ремаркою «переносне»), ‘тс, що бабино літо’, *морозойко* ‘морозець’, *мороз'а* ‘мороз’ – у бойківських [БГО I, с. 452].

У деяких аналізованих говірках окреслено причину виникнення ранкового морозу та особливості використання засвідчених маніфестантів (залежно від пори року, місця підмерзання тощо): *п|риморозок / це ка|зали / ко|ли на зем|л'ї |ін'її* (н. п. 5), *п|риморозок / це |перед са|мим на|ч'алом зи|ми в нас ле^н|ген'киї п|риморозок // а ко|ли у|же зи|ма п'їш|ла / то ми |каже^нм |замороз^ски* (н. п. 23), *п|риморозок |б'їл'ше / ко|ли про по|л'а / до го|роду / до с|тепу // в са|ду п|риморозок / а так / то |заморозок п|росто* (н. п. 26).

Сему ‘**морозно з холодним вітром**’ представлено іменниками *моро|з'ака* (н. п. 21), *холо|д'їна* (н. п. 21), прислівниками *мо|розно* (2 н. пп.: 8, 9) (і фонетичним варіантом *мо^арозна* – н. п. 8), *|л'уто* (н. п. 18), субстантивно-атрибутивними *хо|лодниї |в'їтер* (н. п. 9) (і *ха|лодниї |в'ет'ер* – н. п. 8), *мо|розниї ден'* (н. п. 9), *|сил'ниї |в'їтер з^с мо|розо*м (н. п. 13), *|сил'н'ї мо|рози* (н. п. 18) та

прислівниковими словосполученнями *дуже холодно* (3 н. пп.: 2, 17, 25), *с'о'годн'і холодно* (н. п. 9), іншими конструкціями *в'ітер з морозом* (н. п. 9) (і *в'ет'ер з ма'розом* – н. п. 4), *морози вз'алис'а* (н. п. 14), *холод на'став* (н. п. 14).

Для семи **‘холодний, багатий морозами, морозний’** характерний іменник *зав'імки* (засвідчено з ремаркою «на зиму береться») (н. п. 14), прислівник *морозно* (н. п. 17), прикметники *морозний* (5 н. пп.: 9, 13, 15, 19, 20) (і словотвірний варіант *мороз'аний* – 2 н. пп.: 9, 25), *холодний* (3 н. пп.: 9, 19, 23), *не'при'в'ітний* (н. п. 19), *про'мозлий* (н. п. 26), субстантивно-атрибутивні словосполучення *морозний ден'* (2 н. пп.: 14, 18) (і фонетичний варіант *ма'розний д'ен'* – н. п. 25), *морозна зи'ма* (н. п. 16) (і фонетичний *морозна з'і'ма* – н. п. 9 та фонетико-морфологічний варіанти *ма'рознайа з'і'ма* – н. п. 4), *в'ітр'ана зи'ма* (н. п. 17), *ба'гата на в'іт'ри* (подано з ремаркою «про вітряну зиму») (н. п. 17), (зима) *в'ітр'ана з хур'делиц'ами* (н. п. 22), речення *мороз не' в'ідступайе* (н. п. 16) та фразеологічний зворот *мороз'аний / шо хаї йо'му грец'* (н. п. 21), який маркує й УМФ з приміткою «лайливе, переважно жартівливе» – ‘уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь, несхвалення чогось і т. ін.’ [УМФ, с. 169].

Репрезентантами семи **‘вдарити (про мороз)’** найчастіше виступають різні конструкції *морози в'дарили* (н. п. 5) (і *в'дарили морози* – 4 н. пп.: 10, 23, 27, 28, *в'дарили мо^арози* – н. п. 29), *в'дар'ів с'іл'ний ма'роз^с* (н. п. 4), *мороз бе'рец':а* (н. п. 16), *вз'алис'а морози* (4 н. пп.: 6, 7, 25, 26) (і *вз'алис' морози* – н. п. 10, *морози вз'алис'а* – 2 н. пп.: 9, 10), *поч'алис'а морози* (3 н. пп.: 7, 18, 19) (і *морози нач'алис'* – н. п. 10, *нач'ал'іс' мо^арози* – н. п. 29), *бе'руц':а морози* (н. п. 12), *с'тали морози* (н. п. 15) (і *нас'тали морози* – н. п. 17), *нас'тали с'іл'н'і ма'рози* (н. п. 27), *нас'тала насто'йаш'ч'а з'і'ма* (н. п. 24), *приш'ли морози* (н. п. 22), *приш'ла з'і'ма* (н. п. 24), *мороз ш'ч'у'пайе* (н. п. 21), *моро'зец'* *примо'розив* (н. п. 21), *вз'алос'а на мороз* (2 н. пп.: 9, 20) (і *вз'алос'а на морози* – н. п. 21), *поч'ор'ніло в'ід морозу* (з ремаркою «поморозити, знищити холодом,

морозом») (н. п. 19), *п'іш*¹*ло на*¹*холод*^м (н. п. 28). Нерегулярно виявлено іменники *моро*¹*зец'* (н. п. 19), *п'*¹*риморозок* (н. п. 17), *мо*¹*рози* (н. п. 19), прислівник *мо*¹*розно* (н. п. 21), дієслівні форми *примо*¹*розило* (н. п. 14) (і словотвірні варіанти *помо*¹*розило* – н. п. 19, *намо*¹*розило* – н. п. 21, *замо*¹*розило* – н. п. 27). Ілюстровано особливості процесу, коли беруться морози: *мо*¹*роз* *бе*^н*рец':а* / *це*¹ *бат'ко* *вс'і*¹*да* *за*¹*ходе* *ї*¹ *каже* / *мо*¹*роз* *бе*^н*рец':а* / *нада* *ко*¹*та* *на* *го*¹*р'іш'ч'е* *ч'и*¹ *воду* *ку*¹*дис' там* (н. п. 16), *з*¹*ранку* *моро*¹*зец'* *примо*¹*розив* / *а* *вден'* *в*¹*ідлига* *поч*^а*лас'а* (н. п. 21), *йак* *о*¹*дин* *за* *д*¹*ругим* / *о*¹*дин* *за* *д*¹*ругим* / *то* *каж*^{ут'} *вз*^а*лис'а* *мо*¹*рози* (н. п. 26), та явища першого морозу: *ко*¹*ли* *пер*^в*ий* *мо*¹*роз* / *йа* *б*^н *ска*^{зала} *с*¹*одн'і* *пер*^в*ий* *мо*¹*роз* (н. п. 10).

Семі **‘слабшати, зменшуватися (про мороз)’** властиві іменники *од*¹*лига* (н. п. 15) (і фонетичний варіант *ат*¹*лига* – н. п. 4), *моро*¹*зец'* (з ремаркою «слабий мороз» – 2 н. пп.: 13, 14), дієслова *с*¹*лабшайе* (н. п. 8) (і словотвірний варіант *посла*¹*б'ел* – н. п. 8), *в*¹*ідпус*¹*тив* (н. п. 9) (і словотвірний варіант *о*^а*тпус*¹*т'іло* – н. п. 8), *теп*¹*л'ішайе* (н. п. 27) (і словотвірний варіант *поте*^н*л'іло* – н. п. 26), *п*¹*іт:ало* (н. п. 26), субстантивно-атрибутивне словосполучення *с*¹*лабшиї* *мо*¹*роз* (н. п. 9) та речення *ма*¹*роз* *по*¹*м'ен'шав* (н. п. 8), *с*¹*лаб*^н*шайе* *мо*¹*роз*^с (н. п. 28) (і *сла*¹*б'ішайе* *мо*¹*роз* – н. п. 14, *пос*¹*лаб*^н*шав* *мо*¹*роз* – н. п. 9), *менше* *став* (мороз) (н. п. 19), *с*¹*лабшайут'* *мо*^а*рози* (н. п. 25), *мо*¹*роз*^с *п'ер'е*¹*с'елс'а* (н. п. 24), *п'іш*¹*ла* *од*¹*лига* (н. п. 15), *спав* *мо*^а*роз*^с (н. п. 29). В н. п. 19 принагідно згадано дієслово *кр*¹*ін*¹*ч'айе* з протилежним значенням, яке інформант називає у процесі спілкування.

Семі **‘замерзла або засохла грудками грязь, болото’** виражено іменниками в однині *г*¹*руд*^м*ка* (н. п. 9), *г*¹*руд':а* (8 н. пп.: 1, 2, 5, 7, 12, 17, 19, 24) (і фонетичним варіантом *г*¹*руд'а* – н. п. 10), *г*¹*ру*¹*д'ач':а* (н. п. 9), *г*¹*либа* (н. п. 27) та множині *г*¹*рудки* (н. п. 1) (і фонетичними *г*¹*руд*^м*ки* – 5 н. пп.: 4, 9, 20, 25, 28, *г*¹*рутки* – н. п. 29 та акцентним варіантами *г*¹*руд*^м*ки* – 8 н. пп.: 2, 7, 14, 17, 19, 21–23), *г*¹*либи* (н. п. 22), *ме*^н*рзл'а*¹*ки* (н. п. 10), *набал*¹*дашин'іки* (н. п. 22), *б*¹*рили* (н. п. 24), *к*¹*ом'я*

В одному з н. пп. ілюстровано особливості льоду на ставку та річці (вказано колір та зовнішній вигляд): *в нас на ставках в'ін р'івний і такого сизозеленку ватого кол'ору / ну в'ін р'івний / йак на катку // а р'ічка дуже м'ілка // другий раз вона воб'и'ч'е переси'хайе і коли заме'р'зайе / то проме'р'зайе до самого дна // і сам л'од^м крих'кий / пу'зирч'астий / б'і'лен'кий в'ін / бо оч'е'р'ету ба'гато* (н. п. 19), в іншому н. п. – розрізнення назв л'од^м і к'рига та специфіку їхнього застосування: *л'од^м / то над'вор'і напри'м'ер вода замерзла / у в'ід'р'і ч'и де // а бу'вайе ко'лонка замерзне / там л'од^м // а к'рига / то на р'ічк'і бу'вайе* (н. п. 10).

У н. п. 16 інформант зазначає детальну характеристику напувалки для курей, у якій замерзала вода: *л'ід^м / бат'ко все в'рем'а ка'зав // йа ч'о'го помн'у / бо кур'ам нали'вали та'ке здо'рове о'то сто'йало / к'ругле // і бат'ко ка'зав / шо йо'го нада роз'то'пит' // йа о'це ч'о'го ї з'найу л'о'док / лод^м // во'но з'і'мої заме'р'зало і та'ке шос' ли'ли ту'ди / во'но сто'йало к'ругле / та'ке ч'у'гун:е ч'и со с'ката; у н. п. 14 згадано поняття для позначення місця, де не дуже замерз лід (про тонкий лід): *по^алин'йа / це м'іс'та там / де тонкий л'од^м / де л'ід^м не^асил'но замерз / йа з'найу в' мене в' мужа друг о'так ута'нув / п'і'шов на з'имн'у ри'балку // во'ни йшли з' другом / друг прої'шов / а в'ін йак'раз по'нав в ц'у по'лин'йу і о'так з' р'укза'ком в цих ба'х'ілах / у в'с'ому уто'нув // це бу'ло в йанва'р'і м'іс'ац'і / а наш'ли йо'го аж^м в' майі.**

Сему **‘братися шматками (про лід на річці)’** реалізовано іменниками *криго'лам* (н. п. 6), *л'одо'х'ід^м* (н. п. 21) (і фонетичним варіантом *л'одо'ход* – н. п. 6), *л'ід'іна* (2 н. пп.: 21, 22), *нас'тил* (н. п. 12), *заст'руги* (подано з ремаркою «обмерзлі об'єкти у воді») (н. п. 24), *корка* (н. п. 27), дієслівними формами *за'шерхло* (4 н. пп.: 14–16, 21) (і варіантами *при'шерхло* – н. п. 6, *при^ешерхло* – н. п. 8, *по'шерхло* – н. п. 15, *за'шерхла* – 6 н. пп.: 2, 6, 10, 17, 18, 21, *за'шерхнуло* – н. п. 12), *при'мерзло* (2 н. пп.: 23, 27) (і варіантами *за'мерзла* – 3 н. пп.: 13, 14, 17, *п'ід'мерзла* – 2 н. пп.: 7, 13, *при^емерзла* – н. п. 10, *на'мерзло* – н. п. 22, *п'ід'мерзло*

– н. п. 28, *заме^рзайе* – н. п. 28, *понаме^рзало* – н. п. 22), *пок^рилос'* (2 н. пп.: 9, 26) (і варіантом *пок^ривс'а* – н. п. 9), *вз'а^лос'а* (н. п. 9) та різними конструкціями *за^шерхла во^да* (3 н. пп.: 3–5) (і *во^да за^шерхла* – 2 н. пп.: 20, 25), *за^шерхло над^вор'і* (н. п. 9), *короч'ка зро^билас'а* (н. п. 4), *вз'а^лас'а^л короч'койу* (н. п. 21), *ш^куркойу вз'а^лас'а / короч'кої* (н. п. 21), *короч'кої вз'а^лос'* (н. п. 27), *коро^ач'кої в^завс'а л'од^м* (н. п. 29), *вз'а^лас' ізморос'* (н. п. 9), *склом вз'а^лос'* (н. п. 26), *воду при^схва^тило* (н. п. 8), *подмо^роз'илос'а лужици* (н. п. 12), *пок^рилос' л'одом* (н. п. 23), *то^нен'ким л'одом во^да пок^рилас'а* (н. п. 9), *р'іч'ка ск^ресла л'одом* (н. п. 21), *вз'а^лас'а л'одом* (річка) (н. п. 21), *р'іч'ка ожи^ла* (н. п. 21), *п'ішов л'ід^м* (н. п. 21).

Респонденти вживають аналізоване поняття в декількох значеннях: *за^шерхла / во^но ж^м коли т^рохи во^да йе / а за^мерзла / то^лполност'у* (н. п. 2), *л'одом пок^ривс'а напри^мер / а^л море пок^рилос' к^ригойу / вз'а^лос'а* (н. п. 9) та зауважують його характерні особливості: *л'одо^лход / та^лкий крих^лкий / ту^лда л^луч':е не^л їди // за^шерхла во^да / моро^зец' не^лве^лликий* (н. п. 6), *коркої бе^лрец':а / це во^на бол'е^ле тон'ен'кайа / а нас^тил плот'н'іше* (н. п. 12), *ч'ут' / ч'ут' за^мерзла во^да / йак^шо во^да над к^ригойу* (н. п. 14), *за^шерхло / ч'ут' / ч'ут' во^но так п'іш^ло* (н. п. 15), *кач'кам і^ду нали^ват' / за^ход'у^л ї ка^лжу / во^да за^шерхла / приш^лос' теплойі нали^ват'* (н. п. 21), *мо^роз був / шо аж^м во^да в це^лберц'і ш^куркойу вз'а^лас'а / короч'кої* (н. п. 21), *заст^руги / це обмер^зайе шос' у во^ді / ч'ов^ни / шо не^л т^роне^лс'а / нада розби^ват'* (н. п. 24), *а о^т:ам у нас сто^лйіт' ван:а с во^дої на ул'іце / йак о^то перш'і мо^рози / то чоло^лв'ік каже / на ван':її корка / з^лнач'іт' т^рошки при^лмерзло* (н. п. 27).

Для реалізації семи **‘велика крижина’** використовують іменники *к^рига* (10 н. пп.: 6, 9, 12–15, 18, 20, 21, 26) (і словотвірний варіант *кри^лжина* – 4 н. пп.: 9, 14, 19, 21 та варіанти у множині *к^риги* – н. п. 15, *кри^лжини* – н. п. 6), *шу^лга* (з ремаркою «малий лід») (н. п. 12), *спир* (з ремаркою «велика крига») (н. п. 26), *л'ід'іна* (2 н. пп.: 22, 27) (і варіанти у множині *л'ід'іни* – 5 н. пп.: 13, 20, 24, 25, 29,

л'дини – н. п. 23), л'е'дишка (з ремаркою «мала крига») (н. п. 9), то'роси (н. п. 12) (і фонетичний варіант то^a'роси – н. п. 24), субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) за'м'ерзла во^a'да (н. п. 4), |куч'а |л'оду (н. п. 9) (і |куч'і л'да – н. п. 9), з'либи л'да (н. п. 12), ве^u'лика к'рига (н. п. 16), л'дина ве^u'лика (н. п. 9) (і ве^u'лика л'д'іна – н. п. 17), зда'ровийе л'д'іни (н. п. 25), речення л'д'іни п'лавайут' (н. п. 13), к'рига їде (н. п. 20), ла'майіц'а к'рига (н. п. 21), |р'іч'ка вк'рилас'а к'ригою (н. п. 21), в'ід'лига п'іш'ла (н. п. 23).

У коментарях діалектоносіїв зафіксовано особливості згаданого природного явища у весняний період: к'рига / це йак'шо їде пове^u'с'н'і / |кажут' кри|жини пли^e'вут' (н. п. 6), ої / к'рига їде по^a |р'іч'к'і / по^a |мор'у // |от':епел' п'іш'ла і та|к'і ве^u'лик'і к'риги ви|кидувало с |мор'а (н. п. 15). Носії аналізованих говірок розмежують найменування малої та великої криги на річках і морі: к'рига йак ве'лика товс'та / йак |нада ру|бат' / там л'о'ди // л'е'дишка йак ма'лен'ка (н. п. 9), ко'ли |м'елкі л'од^m на |р'іч'к'і / то шу|га ми нази|вайім (н. п. 12), йак'шо на |мор'і / ска|зали_б л'дини // ск|реснув / ну |р'ідко так |кажут' / в основ'ном в'ід'лига п'іш'ла (н. п. 23), к'рига / їе та|ке спир / це ко'ли л'од^m поч'и|наїе с|ходить' с |р'іч'ки / |р'іч'ка по|током і напов|зайе ве^u'лика к'рига на |сушу // це нази|вайіц'а спир // во'но та|к'і крижа|н'і / здоро|вен':і б'рили пов|зут' // во'ни напов|зайут' на до|рогу / на |хати / на все / там страш'не (н. п. 26). Водночас один із інформантів зауважує, що сім'я жила далеко від річок, тому назв для криги не визначає: |р'іч'ок не^u |бач'ила / да'леко жи|ли (н. п. 27).

Також принагідно засвідчено назви для заторів із льоду, які утворюються на водоймах внаслідок його розтавання і скупчення чи повторного замерзання: л'од став / |їес'і за'м'орзло |оз'єро (н. п. 8), за'тор / ко'ли с|купч'илос' на |р'іц':і |л'оду (н. п. 9), то'роси / йак о'то бу'ва роз^c'тане |р'іч'ка і пола'майіц':а л'од^m / а по'том с'нова за'мерзне // і во'ни о'так тор|ч'ат' кус|ками в|гору / то'роси (н. п. 12), за'тор / це ко'ли с|купч'уйіц':а лод^m (н. п. 14), заст'р'ало в нас ка|зали

(подано з ремаркою «про лід») (н. п. 21), *то^aроси / це та^k'і^l дибом ста^lйут' на^lмор'і* (н. п. 24).

Для семи ‘ожеледь, тонкий шар льоду на поверхні землі, на деревах і т. ін. після сирієї погоди або відлиги’ (к. 23) притаманні іменники *голо^lл'од* (8 н. пп.: 1–3, 5, 6, 10, 12, 14) (і фонетичні *голо^lл'од^m* – 12 н. пп.: 7, 9, 13, 16, 17, 19, 21–23, 26–28, *го^aло^aл'од* – 2 н. пп.: 1, 15, *го^aло^aл'од^m* – 4 н. пп.: 4, 8, 20, 29, *гала^lл'од^m* – 3 н. пп.: 18, 25, 27 та словотвірні варіанти *го^aло^aл'од^mка* – н. п. 4, *голо^lледиц'а* – н. п. 17), *сли^lзота* (3 н. пп.: 2, 17, 21) (й акцентний варіант *сли^eзо^lта* – н. п. 8), *срако^lпад* (н. п. 3) (і фонетичні варіанти *срако^lпад^m* – 6 н. пп.: 6, 8, 9, 22, 25, 26, *срако^aпад^m* – 2 н. пп.: 4, 5, *срака^lпад^m* – н. п. 27) – зі згрубілим значенням, *оже^uлед'* (н. п. 12) (і словотвірні варіанти *оже^uледиц'а* – 11 н. пп.: 1, 6, 9–11, 14, 15, 17–19, 23, що властивий і сучасній українській літературній мові з аналогічною семантикою [СУМ V, с. 646], *аже^uледиц'а* – н. п. 18), *ковзанка* (подано з ремаркою «ожеледиця без снігу») (н. п. 19), *обл'ед'е^lн'ен'їє* (н. п. 24), *нал'ед'* (н. п. 24), субстантивно-атрибутивне словосполучення (зокрема з інверсією) *оже^uледиц'а страш^lна* (н. п. 3) та компаратив *голо^lл'од йак ст'ік^lло* (н. п. 2). З усіх виявлених репрезентантів в 1 н. п. засвідчено чотири номінативні одиниці, в 10 н. пп. – три, в 11 н. пп. – дві, в 7 н. пп. – одну.

Бачимо розрізнення у використанні назв на позначення ожеледиці, що залежить від сили морозу та товщини промерзання льоду: *оже^uледиц'а / йак ш'ч'е не^u дуже за^lмерзло / о^lто йак дош'ч'ік і^lде / а йак за^lмерзло / то^lді вже голо^lл'од* (н. п. 6), *оже^uледиц'а / це так пришер^lхайе чут' / ко^lли не^uве^uликий мо^lроз / а голо^lл'од^m / це ко^lли л'одом бе^lрец':а // ну йесл'і у^lпала / то вже кри^lч'у / шо срако^lпад^m* (н. п. 9), *голо^lл'од^m / а йак^lшо сил'ний голо^lл'од^m / то каже^uмо срака^lпад^m* (н. п. 27). У н. пп. 18, 23 вживання зафіксованих номінацій пов'язують із дорогою, на якій утворився лід: *аже^uледиц'а / це взага^lл'і / а гала^lл'од^m / це ко^lли ка^lсайец':а до^lроги* (н. п. 18), *йесл'і во^lно при^lмерш:е / то це голо^lл'од^m // йесл'і п'ішов би мо^lкрий сн'іг^x / даже дожд'д' со с^lн'ігом / ми каже^uмо іног^lда*

мокри сніг / якшо все це падає на асфальт і прямо ражуєць:а / то ми уже кажемо оже ледиця // йеслі до рога покрита лдом / то оже ледиця // а голол'од / це коли о так і деш дес' по вулиці (н. п. 23).

Сему **‘намерзлі візерунки на вікні від морозу’** виражено іменниками *узор* (н. п. 14) (та *узори* – 16 н. пп.: 2–5, 7, 9, 10, 12, 17, 18, 20, 21, 24–27), *сніжинки* (н. п. 2), *візерунки* (6 н. пп.: 7, 16, 19, 21, 23, 28), *рисунки* (н. п. 22), *йолки* (н. п. 7), *мороз* (н. п. 11), *намерзи* (н. п. 12), *ізмороз'* (н. п. 15), *інїї* (н. п. 27), дієслівними формами *замерзло* (н. п. 11), *намерзло* (н. п. 21), *понамерзало* (н. п. 6), субстантивно-атрибутивними словосполученнями *йалинками розводи* (н. п. 6), *красиві морози* (н. п. 15), *вікно в ме'реживі* (н. п. 21), іншими конструкціями *нар'ісувала зіма* (н. п. 4), *замерзли вікна* (н. п. 13), *наліпило снігу* (н. п. 21), *намалувало узори* (н. п. 26), *намерзло на вікнах* (н. п. 26), *замерзло в'ікно* (н. п. 27).

Інформанти описують замерзлі візерунки на вікнах, поява яких свідчить про настання морозів, та наголошують, що їх малює Морозенко або Дід Мороз: *намалував / нарисував мороз кажемо // цвіточки / ми всіг'да кажемо / шо нач'алис' морози / знач'їт' скоро Дед Мороз п'риїде / бо уже рисуват' нач'ав на вікнах // Дед Мороз у нас рисуйє на вікнах // узори на вікні / це коли на мороз // вони не' повто'раїуць:а / разнийє узори / красиві (н. п. 9), кажу / Морозенко намалував візерунки (н. п. 19), казали / шо Дед Мороз намалував (н. п. 29). А от носій іншої говірки замерзання вікон не спостерігає, натомість зазначає, що це було за дитячих років: *в д'їтв'ї було / а ш'ч'ас у нас не' наме'рзайє // це с'їч'ас не' наме'рзайє / потому шо 'разнос'т' т'емп'ератури / влажнос'т' 'разнайа / а со сторо'ни квар'т'їри 'ран'ше вс'єг'да наме'рзали узори (н. п. 12).**

Для реалізації семи **‘ополонка, отвір у кризі замерзлої водойми’** використовувано іменники *ополонка* (13 н. пп.: 9, 10, 12, 14–19, 21, 22, 26, 27) (і фонетичні *о'по'лонка* – н. п. 1, *апа'лонка* – н. п. 4 та словотвірні варіанти

по¹лонка – 4 н. пп.: 1, 13, 15, 21, *опо¹лон'* – н. п. 1), *п¹роруб'* (н. п. 1) (і фонетичні *п¹роруб* – н. п. 1, *п¹рорубⁿ* – 5 н. пп.: 9, 13, 22, 26, 29, *п¹роруб^{n'}* – н. п. 9 та словотвірний варіанти *про^{a1}рубⁿка* – н. п. 1) (та *п¹роруб'і* – н. п. 7, *про^{a1}руби* – н. п. 11), *лунка* (6 н. пп.: 6, 9, 23–25, 28) (і *лунки* – 2 н. пп.: 9, 20), *по^aлин'їа* (н. п. 24). Спорадично засвідчено маніфестант *п¹родуги* ‘вода біля берега, що не замерзає’: *бу¹вайут' ш'ч'е ї п¹родуги / от на |р'іч'к'і |коло |берега бу¹вайут' п¹родуги / там |ч'ото во¹но не^u замер|зайе та во¹да і то¹д'і п¹родуги / во¹но так зане^uсе і |можна ту¹да поле|т'іти* (н. п. 9).

В одній говірці записано історію про народження телят з ополонки: *ме^uн'ї д'ед вс'іг¹да / їак їа ма¹ла бу¹ла / роз^{c1}казував / шо з опо¹лонки те^uл'а ви¹ловл'уйут' і їа в це |в'ірила // в нас о¹бич'но те^uл'ата на|роджувалис' у¹к'ін'ц'ї |л'утого / в |березн'ї // і от де те^uл'а вз'а¹лос'а / та п'ішов на |р'іч'ку / опо¹лонку |вирубав / а те^uл'а і |вискочило / і їа в це |в'ірила* (н. п. 19).

Для семи ‘**бурулька, льодинка, що утворилася під час стікання води і має форму загостреної донизу палички**’ (к. 24) характерні іменники в однині *бу¹рул'ка* (6 н. пп.: 1, 6, 9, 19, 23 (подано з ремаркою «рідко»), 25) (і фонетичні варіанти *бо¹рул'ка* – 2 н. пп.: 1, 14, *бо^{a1}рул'ка* – н. п. 1, *бу¹рул'а* – н. п. 25), *со¹сул'ка* (9 н. пп.: 1, 17–20, 22–24, 27) (і фонетичний варіант *со^{a1}сул'ка* – 3 н. пп.: 1, 8, 25), *соп¹л'а* (н. п. 1), *соп¹л'ак* (н. п. 1) та множині *со¹сул'ки* (20 н. пп.: 2, 3, 5–7, 9–16, 19, 21, 24, 26–29) (і фонетичний *со^{a1}сул'ки* – н. п. 8 та фонетико-морфологічний варіанти *со¹сул'ї* – н. п. 2), *бу¹рул'ки* (3 н. пп.: 6, 9, 16) (і фонетичні варіанти *бо^{v1}рул'ки* – н. п. 3, *бу^{o1}рул'ки* – н. п. 5, *бо¹рул'ки* – н. п. 14, *бу¹рул'ї* – н. п. 24), *су¹п'олки* (н. п. 4) (і фонетичний варіант *су¹п'елк'ї* – н. п. 4).

Номен *сопель* ‘сосулька льодяна’ окреслено в лемківських говірках [ДЛС, с. 313], *сопель* ‘сомпіль (бурулька)’ – в наддністрянських [ШНС, с. 244], *сопе^uл'* ‘тс, що капляк (бурулька)’ (позначено ремаркою «переносне»), *соп¹л'ак* ‘тс’ – в нижньонаддніпряньських [ЧНН IV, с. 88].

У 10 н. пп. інформанти зауважують, що в дитинстві смоктали та гризли бурульки заради цікавості або щоб захворіти: *їїли їак мо¹розиво* (н. п. 6), *їїли в*

¹д'єцтв'і со¹сул'ки / шоб забо¹л'іт' (н. п. 7), со¹сул'ки / ми со¹сали і не^u бо^aл'іли // в нас то¹д'і ¹сорок г¹радус'ів мо¹роза бу¹ло / в нас закри¹вали ш¹колу (н. п. 15), з¹і¹мою смок¹тали (н. п. 17), г¹ризли в ¹д'єцтв'і / бо все / шо не^u ¹можна / ¹нада ро¹бит' (н. п. 18), г¹ризла ко¹н'єчно / бо с¹мач'но (н. п. 20), г¹ризли в ¹д'єцтв'і (н. п. 21), г¹ризлі в ¹д'єцтв'і (н. п. 29), ми ш'ч'є ї ¹йіли ц'і со¹сул'ки (н. п. 22), со¹сул'ки г¹ризли (н. п. 23). Спостережено коментарі щодо методу запам'ятовування назв на позначення згаданого явища: бу¹рул'ки / со¹сул'ки ка¹зали // а йа ч'о¹го ¹помн'у / в нас х¹лопец' ш'ч'є в ш¹кол'і ¹Кост'а / так ми на ¹н'ого бу¹рул' ка¹зали // ми ж ма¹л'і бу¹ли / так ка¹зали / о / сопл'а¹ки позаме^uр¹зали (н. п. 16), та щодо розміру бурульок: йак¹шо ве^uлик'і со¹сул'ки / то бу¹рул'і (н. п. 24).

Семі **'льодяні бурульки на гілках дерев'** представлено іменниками обл'єд'є¹н'єн'їє (2 н. пп.: 2, 26), голо¹л'од^m (3 н. пп.: 7, 9, 14), ¹ін'її (2 н. пп.: 9, 14), оже^uледиц'а (н. п. 9), л'од^m (н. п. 13) та конструкціями де^uрева обл'ід'і¹н'іли (н. п. 2) (та абл'єд'є¹н'єл'і д'є¹р'єв'їа – н. п. 25), об¹мерзли де^uрева (н. п. 21), ¹л'одом бе¹рец'а (н. п. 13). Зафіксовано коментарі, у яких описано процес утворення намерзів: йак сн'іг / а то¹д'і дош'ч' п'і¹шов і ч'ут' / ч'ут' роз^cтайало і во¹но голо¹л'од^m (н. п. 14), розтавання снігу на деревах: ¹ін'її / ¹шапкойу спов¹зайє з^c к¹риш'і (н. п. 17).

Семі **'ковзати, кататися на льоду'** притаманні іменники ¹ковзанка (4 н. пп.: 5, 14, 18, 26) (та словотвірний варіант с¹ковзанка – н. п. 5), ка¹ток (н. п. 26) та дієслівні форми ¹ковзатис' (н. п. 23) (і варіанти ¹ковзац'а – 2 н. пп.: 7, 14, ков¹зац'а – 3 н. пп.: 10, 19, 21, ¹ковзац'а – н. п. 22, ¹ковзалис' – н. п. 12, ¹ковзалис'а – н. п. 11, ков¹затис'а – н. п. 16, ков¹залис' – н. п. 3, ков¹залис'а – н. п. 9, ков¹зайімс'а – н. п. 2, ¹ковзайуц'а – н. п. 13, ¹ковзайіц'а – н. п. 20, ковз¹нувс'а – н. п. 26, сков¹затис' – 2 н. пп.: 2, 6, с¹ковзац'а – 2 н. пп.: 14, 18, сков¹зац'а – н. п. 17, сков¹зайуц'а – н. п. 27, сков¹зайімос' – н. п. 6, сков¹залис'а – н. п. 6, прокав¹залас' – н. п. 4, посков¹залис' – н. п. 14), ка¹татис' (2 н. пп.: 6, 23) (і

варіанти *ка¹тау:а* – н. п. 4, *ка¹тау':а* – 4 н. пп.: 9, 10, 14, 21, *ка¹тау'а* – н. п. 22, *ка¹талис'* – 3 н. пп.: 7, 12, 28, *ка¹талис'а* – н. п. 11, *ка¹талас'* – н. п. 18, *ка¹талас'а* – н. п. 18, *ка¹тайус'* – н. п. 27, *ка¹тайїмс'а* – н. п. 29, *пока¹тайїмс'а* – н. п. 4, *по^ака¹тау:а* – н. п. 25), *сли¹затис'а* (н. п. 16), *скол¹зит'* (н. п. 21) (і варіант *скол¹з'ат* – н. п. 24).

Інформанти пригадують часи, коли мало в кого були ковзани чи сани, тому батьки робили пристосування для катання з гірки з підручних засобів: *п¹лавайїм по л'о¹ду / ковза¹нів у нас не^u бу¹ло / ми на но¹гах п¹лавали // сков¹зайїмос' / о¹так ка¹зали* (н. п. 6), *мама по¹коїна нам з^c б¹рат'іком ро¹била к¹овзанки з^c к¹'із'а¹ка ко¹рови // од¹но та¹ке йак сково¹род^mка / а од¹но та¹ке склиз^{c'}ке / во¹дич'коїу во¹на поли^eвала і то¹д'і з^c го¹ри с'і¹дали і ка¹талис' / це за¹м'істо к¹санок* (н. п. 7), *йа в д'еу¹тв'і ка¹талас'а // в нас бо^aлото в о^aго^aрод'і в бат¹к'ів бу¹ло // а в мене брат мен'шиї / ну сна¹ч'ала ме^uн'і папа кон¹ки купу¹вав // в мене бу¹ло дв'і пари сво¹їїх кон¹к'ів / а по^aтом в'ін (брат) же ж^u став п'ідрос¹тат' / то¹д'і вже йа в його кон¹ках ка¹талас'а* (н. п. 18). Бачимо розрізнення у використанні маніфестантів названої семи залежно від ситуації мовлення: *на кон¹ках к¹овзалис' / а на порт¹ф'ел'ах ка¹талис'* (н. п. 12). В одному з н. пп. мешканка згадує досвід катання на ковзанах із сином: *года два на¹зад ка¹талас' / син вит'агнув / ек'іп'і¹ровка / тут куртка / тут ватн'і шта¹ни // мама / ти ш'ч'ас л'од^m про¹ломиш / а ме^uн'і так хот'ілос'а // в сина з¹рошеї о¹собо не^u бу¹ло / ну хтос' йа¹к'іс' бе¹ушн'і ко^aн¹ки з^c Гер¹ман'ійї при¹возив // і в'ін н'ерв'і кон¹ки ч'и за д¹вац'ат' з¹р'івен ку¹пив / ф'і¹гурн'і б'іл'і кон¹ки / і п'ішов в хо¹к'еї га¹н'ат' // а по^aтом у¹же заробив і ку¹пив до^aро¹гуш'ч'і ч'орн'і ви¹сок'і со¹б'і* (н. п. 18).

Для реалізації семи **‘слизько, дуже гладко (звичайно від льоду), коли важко втриматися, встояти’** використано іменники *сли¹зота* (4 н. пп.: 1, 9, 12, 15) (та акцентний варіант *слизо¹та* – н. п. 27), *срако¹над^m* (н. п. 23), прислівники *с¹лиз^{c'}ко* (16 н. пп.: 2, 6, 9, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 20, 21, 23, 25–28) (і варіанти *с¹л'із^{c'}ко^a* – н. п. 4, *ск¹лиз^{c'}ко* – н. п. 2, *ск¹л'із^{c'}ко^a* – н. п. 8), *с¹кол'с'ко* (н. п. 7) (і

фонетичні варіанти *с¹кол'ско* – 5 н. пп.: 9, 13, 15, 21, 22, *с¹кол'ско^а* – 3 н. пп.: 13, 28, 29), дієслово *по^ас¹кал'знувс'а* (н. п. 20), субстантивно-атрибутивні словосполучення *сп^олош¹на сли¹зота* (н. п. 1) та порівняння *до¹рога йак¹ зеркало блиш¹ч'ит'* (н. п. 15), *с¹лиз^с'ко / йак скло* (н. п. 19).

Зафіксовано причини утворення слизької погоди та її характеристику: *ч'ут' у¹ топч'иц'а зе^мл'а / не^у про¹ч'истили / у¹ же сли¹зота* (н. п. 12), *сли¹зота / це йак¹ виїдеш / а до¹рога йак¹ зеркало блиш¹ч'ит'* (н. п. 15), попередження про слизоту на вулиці: *ск^л'із'ко^а на¹ ул'іце / н'е^і виха¹д'іт'е^і* (н. п. 8), *так с¹лиз^с'ко / п¹р'амо не^у можна хо¹дит'* (н. п. 9). Мешканка досліджуваної говірки пригадує слизьку погоду, під час якої послизнулась і забила ногу: *с¹кол'ско / бо йа йак у¹пала / думала / шо йа уб'іус' // йа йшла / п¹росто на л¹д'інку насту¹пила і па¹йїхала / у¹пала с у¹с'ого¹ маха // да йа три¹ м'іс'ац'а хо¹дит' не^у могла д¹ругий раз^с // видно по¹пала в тазо¹б'едр'ениї сус¹тав і до с'іх пор в'ін у¹ мене бо¹лит' / у¹ же пройш¹ло д¹вацят' год^м* (н. п. 15).

Семі **‘іній, тонкий шар кристалів льоду, що утворюється осіданням водяної пари з повітря на охолоджені предмети’** властивий іменник *ін'її* (26 н. пп.: 1–9, 12–23, 25–29), зафіксований і в українській літературній мові ‘тс’ [СУМ IV, с. 29], та його фонетичні варіанти *інії* (н. п. 10), *інеї* (н. п. 9), *ін'еї* (н. п. 24), а також іменники *ізмороз^с'* (2 н. пп.: 6, 8) (і фонетичний *ізморос'* – н. п. 12 та словотвірний варіанти *памороз^с'* – 2 н. пп.: 6, 12), *заморозок* (н. п. 27) та субстантивно-атрибутивне словосполучення *мо¹розниї¹ інії* (н. п. 10).

У деяких н. пп. спостерігаємо особливості інею, що найчастіше виникає на траві та гілках дерев і супроводжується незначним морозом: *інії / во¹но та¹ке йак ро¹са // кажут' мо¹розниї¹ інії / ну моро¹зец' і во¹но та¹ке б'іле* (н. п. 10), *ін'її / в'ін йак і¹ голоч'ками бе^мрец':а* (н. п. 12), *ін'її / во¹но бу¹вайе так / коли мо¹роз / а то д'і в¹род'і би ч'ут' / ч'ут' роз^с тайало / і во¹но раз / ви¹ходиш о¹то у¹тром / а во¹но ін'її / заме^рзайе та¹ке // кра¹с'иво / де^мрева та¹к'і сто¹йат' б'іл'і вс'і / кра¹сив'і* (н. п. 14), *ін'її / це коли на г'іл'ках сн'і¹жок ку¹соч'ками /*

крис¹таликами (н. п. 21), ¹ін'їй / ¹це йак¹раз^с с ¹першими п¹римороз^сками (н. п. 23), ¹ін'їй / тра¹ва об¹м'орзла / ¹б'елайа / ¹замороз^ски (н. п. 25), ¹ін'їй / ¹це коли ма¹лен'к'ї ¹капел'ки во¹ди заме^нр¹зайут' і ¹робл'ац'а йак сн'ї¹жок / ¹це на¹б'їл'ше до о¹с'ін':іх ¹замороз^ск'ів / коли ¹це на тра¹в'ї а¹бо на ¹лист'ї де^нрев (н. п. 28). Цікаво, що респонденти в н. п. 27 одночасно використовують лексеми ¹ін'їй та ¹заморозок як синоніми, пояснюючи це так: ¹ін'їй / ¹це на ¹в'етках ¹б'елий пу¹шистий (н. п. 27), ¹ін'їй не^н ¹кажемо / бо ¹це ¹заморозок // ¹це коли ¹заморозок ¹перший на тра¹в'ї // бу¹вайе ба¹лакайім с под¹руж^нкої / ¹йа ка¹жу / ти ¹бач'ила ¹йа¹кий ¹заморозок ¹с'одн'а ¹утром був (н. п. 27).

У двох аналізованих говірках засвідчено прикмету та приказку, що передбачають зміну погоди та добрі справи загалом: ¹ін'їй / по^агода ¹буїт' м'ї^ен'ац':а (н. п. 4), ¹йак ¹інеї на де¹ревах / то ¹добре (н. п. 9). Інформант згадує дитячі роки, коли в хаті було холодно і стіни покривались інеєм: о¹це в нас ¹йак ¹топки не^н ¹бу¹ло / ми ма¹лен'кими бу¹ли / ¹ін'їєм о¹так бе¹рец':а у ¹хат'ї / уг¹ли ¹б'їлим покри¹вайуц':а / со¹ломойу на¹топи^си / а ¹холодно ^ж // і оди¹нарн'ї ¹в'їкна / і в нас бу¹ло ¹мокро / ¹даже ¹ін'їй з'ї¹мойу висту¹нав / ¹б'їле п¹р'амо (н. п. 12).

2.10. Назви, пов'язані з відлигою. Ця група охоплює репрезентанти 3 сем.

Для семи 'відлига, значне потепління взимку або ранньою весною, що викликає часткове розтавання снігу, льоду' використано іменники в'їд¹лига (14 н. пп.: 1, 6, 7, 9, 12, 14, 17–19, 21, 23, 25–27) (і фонетичні та акцентні варіанти ¹одлига – 2 н. пп.: 1, 9, од¹лига – 9 н. пп.: 5, 8–10, 13, 15, 16, 20, 27, ад¹лига – н. п. 4), про¹талінка (н. п. 1), ¹от':ен'ел' (12 н. пп.: 2, 4, 7–9, 16, 21, 23, 25–27, 29), пла¹вод^н (н. п. 8), дієслівні форми роз^ста¹їе (2 н. пп.: 5, 11) (і фонетичний рос:та¹їе – н. п. 22 та словотвірний варіанти по¹т:айуїе – н. п. 13), поте¹л'їло (н. п. 5) (і фонетичний варіант поте^нл'їло – н. п. 28), ¹капайе (н. п. 9), пат'їк¹ло (н. п. 24) та інші конструкції п'їш¹ло на теп¹ло (н. п. 7), л'од^н п'ї¹шов (н. п. 14), со¹сул'ки ¹капайут' (н. п. 21). Відзначимо, що в поліському ареалі засвідчено

словотвірний варіант *протáлки* ‘відлига’ [ЛПГ, с. 176], у східнословобожанському – номени *оттепель* ‘відлига’, *рóзталь* ‘розтавання снігу, пора розтавання снігу’, *сопляк*, *сосулька* ‘бурулька’ [СУСГ, с. 155, 185, 196], в лемківському – номінації *ростава́ня* (і варіант *ростáня*) ‘розставання’ [ДЛС, с. 294], в закарпатському – дієслово *ростáйати* ‘тс, що истаяти (розтаяти – про сніг, лід і под.)’ [ССХ, с. 319], в нижньонадніпрянському – іменник *ростава́ч'ка* ‘розтавання (про сніг)’ [ЧНН IV, с. 38].

Деякі з цих лексем (та їхні фонетичні, акцентні, словотвірні варіанти) широко представлено й в АУМ ‘тс’: *в'ідлига*, *в'ідлига*, *в'ідл'еуга*, *в'ідл'ига*, *в'итлига*, *в'ідлига*, *в'ідлога*, *в'ідволога*, *одлига*, *одл'ига*, *одлига*, *адлига*, *од^mлига*, *о^aдлига*, *о^aдл'ига*, *отлига*, *атлига*, *о^aтл'ига*, *одлога*, *одлига*, *одлижка*, *одлижка*, *отлижка*, *од^mлижка*, *отл'ижка*, *одлижка*, *розтал'*, *ростал'*, *росстал'*, *от:е^uпел'*, *отепел'*, *от:и^eп'іл'*, *от:ипел'*, *от:оп'ел'*, *от:епел'*, *от':ин'іл'*, *от:еп'іл'*, *от:ип'іл'*, *от:ипил'*, *от':епел'*, *от':ипел'*, *от':еп'ел'*, *от:епил'*, *от:еп'іл'*, *от:ип'іл'*, *одт'ин'іл'*, *одтип'іл'*, *от:еп'іл'*, *от:еп'іл'*, *от^mеп'іл'*, *оттеп'іл'*, *оттеп'ел'*, *от'т'епел'* [АУМ III, ч. I, к. 128, коментар, с. 27].

У н. п. 8 засвідчено пояснення щодо паралельного використання лексем *от':еп'ел'* та *одлига*, вживання яких залежить від мешканців, що там проживають (українськомовні чи російськомовні [167]): *на одн'їй стороⁿї скажут'* *от':еп'ел'* / *а на дру^gїй одлига*. Спостережено специфіку такої погоди (принагідно згадано приказку, що характеризує процес розтавання снігу, льоду): *с'одн'ї вже розта^lїе / вес^lна наста^lїе* (н. п. 11), *в'ідлига / йак пот'еп^lл'ело / раз сн'їг наб^lравс'а во^lди і о^lта ^lкаша / шо обра^lзуйіц':а ш'ч'е / і^lдеш / і^lдеш і на ^lм'іс'ц'і / топч'е^uс'а йак в н'іс^lку* (н. п. 12), *кажут' у нас по^lт:айуїе на ^lвулиц'і* (н. п. 13), *л'од^m н'ішов / це знач'ит' насту^lпайе у^lже ве^uс^lна* (н. п. 14), *ми в'ідлига ^lкаже^uм / це коли набу^lхайе во^lда / мо^lроз там / роз^lтала ч'ут' / ч'ут'*

зе^мл'а / то^ді в'ід^лига (н. п. 14), со^лсул'ки ка^пайут' / во^да те^ч'е / ка^л'уж
повно (н. п. 21).

Семі 'весняний період часу, коли розтає сніг, річки наповнюються водою, псуються дороги' (к. 25) притаманні іменники бе^здо^р'іж':а (10 н. пп.: 1–3, 6, 9, 12, 14–16, 20) (і фонетичні б'е^здо^рож':а – н. п. 4, б'есда^рож'їе – н. п. 8, б'ездо^рож'їе – н. п. 27, б'езда^рож'їе – н. п. 29, б'езда^рож':а – н. п. 29 та словотвірний варіанти бе^здо^рога – н. п. 7), гр'а^з'ука (4 н. пп.: 3, 8, 9, 22) (і варіант гр'аз' – н. п. 10), с^л'ако^т' (5 н. пп.: 4, 9, 19, 28, 29) (і фонетичний варіант с^л'ако^а' – н. п. 8), б^езна (н. п. 4), м'ісиво (н. п. 5), грун^товка (н. п. 8) (і фонетичний варіант грун^товка – 2 н. пп.: 22, 23), кваш^н'а (н. п. 20), в'ід^лига (н. п. 21), бо^лото (3 н. пп.: 10, 22, 23), прислівник з^р'аз'ко (н. п. 10) (і фонетичний варіант з^р'аз'ко – 2 н. пп.: 2, 7), дієслівні форми розве^зло (5 н. пп.: 16, 21, 25, 27, 28) (і фонетичні варіанти ро^зве^зло – н. п. 1, разв'із'ло – н. п. 24), роск^васило (н. п. 9), рас^к'ісло^а (н. п. 24), попле^лос'а (н. п. 26), субстантивно-атрибутивне словосполучення роз^бита до^рога (н. п. 9) (і фонетичний варіант роз^бита до^рога – н. п. 5) та інші конструкції не^ма до^роги (н. п. 1), розве^зло до^роги (н. п. 17) (і розве^зло до^рогу – н. п. 18, разв'аз'ло да^рогу – н. п. 4, до^роги розве^зло – н. п. 5), роста^їе сн'іг (н. п. 9) (і сн'іг роз^станув – н. п. 9), повно во^ди (н. п. 9), роск^васило до^рогу (н. п. 9), зап^лакала ве^с'на (н. п. 21).
Період часу, коли розтає сніг весною, дуже грязько, діалектоносії характеризують у коментарях: пол'о^ва до^рога / та^к'а / шо не^м про^їїдеш / пахо^т'а // з^р'азна до^рога / бо^лото / гр'аз' // па^г'ана до^рога // йак ма^ш'ини 'їйдут' ос'у^д'а / а там же пол'о^ва до^рога // л'ітом то во^ни проїж'д'айут' / а зи^м'ої / то йак дош'ч' / сн'іг / то^ді 'їйдут' дал'ше ч'ерез Розовку (н. п. 10), бе^здо^р'іж':а / ми в сапа^г'ах ви^ходили / по^т'ом сапо^г'и у су^с'іда остав^л'айім / а туфл'і над'і^вайім (н. п. 15), в'ід^лига / у нас по^в'улиц'і все роста^в'ало / р'іч'ка ви^ходила с бере^г'ів і все не^с'ла / розли^л'ас'а // стру^м'оч'ки / руч'ей^к'и те^ч'уть // над^в'ор'і поте^к'ло /

зап¹лакало (н. п. 21). У н. п. 6 засвідчено маніфестант з протилежною семантикою до аналізованої семи: *йак за¹мерзло / то кол¹добини / ¹кол'її та¹к'і ¹б'їл'ї*.

Найчастіше маніфестантами семи **‘повінь, розлиття річки під час весняного розтавання снігу, льоду або тривалих дощів чи великих злив’** (к. 26) виступають іменники *по¹топ* (7 н. пп.: 9, 14, 17–19, 21, 27) (і фонетичні варіанти *по^aтоп* – 3 н. пп.: 4, 20, 25, *па¹топ* – н. п. 29), *по¹ток* (2 н. пп.: 22, 28), *по¹л'її* (н. п. 5), *¹пов'їн'* (8 н. пп.: 6, 9, 12, 14, 16, 18–20), *навод¹н'ен'їє* (4 н. пп.: 9, 13, 17, 23), *л'одо¹кол* (н. п. 17), *л'одо¹х'їд* (3 н. пп.: 19, 26, 27) (і фонетичні варіанти *л'одо¹ход* – н. п. 18, *л'едо¹ход* – н. п. 12, *л'їдо¹ход* – н. п. 15), *л'одо¹лом* (н. п. 9) (і фонетичний варіант *л'едо¹лам* – н. п. 12), *криго¹х'їд* (н. п. 19), *спир* (н. п. 26), також дієслівні форми *ск¹реснув* (н. п. 18), *ск¹реснуло* (н. п. 12), *роз^cта¹їє* (н. п. 18) (і словотвірний варіант *пороз^cта¹вало* – н. п. 22), *ла¹майїц'а* (н. п. 18), *п'їт:о¹пило* (н. п. 26), субстантивно-атрибутивне словосполучення (зокрема з інверсією) *по¹ток ве^uликий* (н. п. 22) та інші конструкції *во¹ди ба¹гато* (н. п. 7) (і *ба¹гато во¹ди* – 2 н. пп.: 9, 10), *скрес л'їд^m* (н. п. 16) (і *скрес л'од* – н. п. 9, *ск¹реснув л'їд^m* – н. п. 14), *¹колиц'а л'од^m* (н. п. 17), *л'од^m ла¹майїц'а* (н. п. 20), *л'їд'їна пли¹в'от* (н. п. 25), *во¹да їшла / розли¹валас'а* (н. п. 7), *розли¹лис'а ¹р'їч'ки* (н. п. 9), *¹пов'їн' с¹тала* (н. п. 9), *те^uч'е ¹р'їч'койу* (н. п. 22), *¹р'еч'ка з^c б'ер'е¹гов ¹вишла* (н. п. 25). Реалізатори семи *¹пов'їн'* та *навод¹н'ен'їє* засвідчено також в АУМ ‘тс’ [АУМ III, ч. I, к. 129, коментар, с. 27].

У зв'язному мовленні діалектоносіїв бачимо особливості вживання та значення цих лексем: *по¹л'її йак ви¹ходе во¹да з ¹р'їч'ки // о¹це за¹мерзла ¹р'їч'ка / а по¹том дн'ом во¹но потеп¹л'їє і во¹на дес' там во¹дич'ка так розли¹вайец'а / і о¹п'ат' і¹де на л'од^m на цей / поли¹вайец'а // ка¹зали по¹л'її ¹вийшов / ¹б'їло¹сивого за¹барвлен':а* (н. п. 5), *¹р'їч'ка розли¹лас'а і дош¹ла до ¹самих го¹род'їв / і там та¹ка лене¹ха рос¹ла і о¹т:уда п'їш¹ла ¹риба* (н. п. 9), *¹пов'їн' / ¹р'їд^mко ка¹зали / ¹р'їч'ка ¹вийшла з^c бере¹г'їв / о¹так ка¹зали* (н. п. 16), *ск¹реснув / це ко¹ли ¹р'їч'ка / ко¹ли л'одо¹ход // роз^cта¹їє та ла¹майїц'а / в нас боло¹та / о¹зера / та¹ке*

в основ¹ном // шо во¹но не^u д¹вижиц¹:а / на¹ м¹ісц¹і роз^cта¹йе (н. п. 18), по¹топ / це¹ н¹ісл¹а дош¹ч¹а сил¹ного іл¹і зали¹ло там б¹іл¹а р¹іч¹ки / луки зали¹ло (н. п. 18), в нас¹ р¹іч¹еч¹ка ма¹лен¹ка / а ко¹ли сн¹іг тане і дз¹ур¹ч¹ит¹ со вс¹іх сто¹рон / хтос¹ каже по¹топ / а хтос¹ каже пов¹ін¹ / ве^uсн¹а на пов¹ін¹ (н. п. 19), спир / йак¹шо випов¹зайе на б¹ерег / а л¹одо¹х¹ід / це ко¹ли йде по по¹току // ле^uвада / це те м¹ісце / ку¹ди зали¹вайец¹а во¹да // за¹повнилас¹ ле^uвада / з¹нач¹ит¹ / розли¹лас¹а во¹да ту¹ди (н. п. 26). В той же час один із інформантів пригадує, як підривали лід у період відлиги, аби запобігти руйнуванню мостів та настанню повеней: л¹ідо¹ход // в нас ко¹лис¹ даже взри¹вали л¹од^m / йак ш¹че пло^aт¹іни не^u було ч¹ез^c р¹іч¹ку Кал¹м¹іус / в нас л¹од^m сри¹вали / шоб мо^aс¹ти не^u по^aсн¹і¹мало // а в д¹ецтв¹і йа помн¹у в нас бар¹жи хо¹дили по ц¹й р¹іч¹к¹і / поки не^u с¹делали пло^aт¹іну / то д¹і во¹но поза¹мулувало / вс¹і поб¹е¹р¹еж¹йа / де там бу¹ли йа¹к¹і у¹ч¹астки / все ками¹шом позарос¹тало (н. п. 15).

Висновки до розділу 2

1. Метеономени в українських східностепових говірках представляють розгалужену систему репрезентантів, що мають акцентні, фонетичні, морфологічні та словотвірні варіанти.

2. Проаналізована ТГЛ «Метеорологія» містить 10 ЛСГ на позначення погоди, назв, пов'язаних із її станом, найменувань засухи, вітру, атмосферних опадів (дощ, сніг), оптичних та атмосферних явищ, номінацій, пов'язаних із морозом, замерзанням води, відлигою та ін.

3. Більшість розглянутих сем представляють лексичні (слова, словосполучення) та дискурсивні (зв'язні тексти) репрезентанти. Значну кількість ілюстрованих сем характеризують синонімічні (зрідка – антонімічні) номінативні одиниці, різні граматичні значення роду, числа, часу, виду, багатозначність слів тощо; маніфестанти однієї семи можуть переходити до іншої, що говорить про відкритість та спільність семантики.

4. У коментарях діалектоносіїв часто представлено особливості окремих найменувань, специфіку їхнього вживання залежно від ситуації мовлення; спостережено значну кількість сталих виразів, прикмет, приказок, замовлянь та ін., що свідчить про обізнаність носіїв говірок із давніми традиціями та звичаями українського народу.

5. В інших українських діалектах виокремлено значну кількість номінативних одиниць, що мають спільні та відмінні фонетичні, акцентні, морфологічні та семантичні риси.

РОЗДІЛ 3

АСТРОЛЕКСИКА В СХІДНОСТЕПОВИХ ГОВІРКАХ

3.1. Загальні назви астрономічних і суміжних понять. До цієї групи зараховуємо репрезентанти 4 сем.

Сему **‘астроном, фахівець з астрономії’** виражено іменниками *астро¹ном* (2 н. пп.: 2, 13) (і фонетичним варіантом *астра¹ном* – н. п. 4) та *зв’яздо^{a1}ч’от* (н. п. 4).

Для семи **‘планета, небесне тіло кулястої форми, яке обертається навколо Сонця і світиться відбитим сонячним світлом’** характерний лише іменник *пла¹нета* (5 н. пп.: 1, 3, 14, 17, 22) (і фонетичний варіант *пла¹н’ета* – 3 н. пп.: 2, 4, 28).

Серед реалізаторів семи **‘комета, небесне тіло, що має яскраве ядро й туманну оболонку, від якої тягнеться довга смуга світла, що нагадує хвіст’** виявлено іменник *ко¹мета* (2 н. пп.: 5, 21) (і фонетичний варіант *ко¹м’ета* – 11 н. пп.: 4, 6, 7, 9, 12, 14–16, 18, 20, 21) та речення *ко¹м’ета¹ падає* (н. п. 16). Інформанти часто згадують поняття ‘хвіст комети’, використовуючи іменники *хв’іст* (11 н. пп.: 9, 12, 14, 15, 17, 20, 21, 23, 25, 26, 28) (і фонетичні варіанти *хвост* – 7 н. пп.: 4, 6, 21, 22, 24, 27, 29, *хво^aс¹ти* (вжито у множині) – н. п. 18), *сл’ід* (н. п. 2), *шлейф* (н. п. 6) та субстантивно-атрибутивні словосполучення *до¹рож^uка от ко¹м’ети* (н. п. 2), *хв’іст ко¹мети* (н. п. 21) (і фонетичний варіант *хв’іст ко¹м’ети* – 2 н. пп.: 7, 16).

Характеристику комети та її хвоста засвідчено в таких коментарях: *л’а¹т’іт’ ко¹м’ета¹ м’етров п’ат’ іл’і шест’ хвост / тока раз^c і по¹гасла* (н. п. 4), *ко¹м’ета з^c хвос¹том ле^uт’ит’* (н. п. 6), *хв’іст / ми тожє хо¹дили ко¹лис’ набл’у¹дали* (н. п. 9), *ми ко¹м’ети не^uбач’им / а бач’им сам хв’іст ко¹м’ети* (н. п. 12), *ко¹м’ета / це зв’із¹да йак в’род’і і б’іл’а¹ нейі хв’іст* (н. п. 15), *ле¹т’ит’ ко¹м’ета і вс’о / нам же хво^aс¹ти йі¹йі не^u ¹видно* (н. п. 18).

Сему 'небо, видимий над поверхнею землі повітряний простір у формі купола' представлено єдиним іменником ¹небо (н. п. 25) (і фонетичними варіантами ¹н'ебо – 3 н. пп.: 4, 24, 25, ¹н'ебо^а – н. п. 29) та субстантивно-атрибутивним словосполученням голу¹бе ¹н'ебо (н. п. 14).

Як бачимо, засвідчені семи мають невисокий ступінь функційної активності. В аналізованих говірках вони найчастіше представлені іменниками, зрідка – субстантивно-атрибутивними словосполученнями чи реченнями.

3.2. Назви зорі, її різновидів та пов'язаних процесів. До цієї ЛСГ зараховано загальне найменування зорі, номінацію ранкової та вечірньої зірки, Полярної зорі, вкритого зорями неба, дій, коли мерехтять та згасають зорі (усього 9 сем).

Семі 'зірка, одне з численних на нічному небі світлих тіл (загальна назва)' властиві іменники (і фонетичні, морфологічні та словотвірні варіанти): зо^ар'а (н. п. 1), ¹зор'і (2 н. пп.: 12, 18), ¹з'ірка (5 н. пп.: 3, 14, 17, 19, 23), з'ір¹ки (5 н. пп.: 5–7, 9, 21), зв'із¹да (6 н. пп.: 2, 13–15, 22, 23), з¹в'озди (21 н. пп.: 3, 4, 7–9, 11–17, 20–22, 24–29), ¹з'іро^ач'ка (н. п. 1), з'іро¹ч'ки (н. п. 3), ¹з'ірон'ка (н. п. 15), ¹зоре^н'ки (н. п. 9), ¹зор'ки (н. п. 10), ¹з'ірон'ки (н. п. 27), з¹в'оздо^ач'ка (5 н. пп.: 1, 2, 9, 14, 21), з¹в'оздо^ач'ка (н. п. 29) та субстантивно-атрибутивне словосполучення ¹йасна зо^ар'а (н. п. 1). Окремі номени (та їхні варіанти) засвідчено й в АУМ зі значенням 'зоря': зо¹р'а, зо¹ра, зо¹р'е, зо¹ре, зо¹р^(о)и, ¹зор'и, зо¹ри, зор¹йа, з''в'із¹да, з'в'із¹да, зв'із¹да, з''в'із¹да, з¹в'із¹да, ¹зор'а, з'ір¹ни^а, ¹з'ірка, ¹зор'і, ¹зорйа, причому деякі з найменувань вжито з ремарками: ¹зор^(о)а (зор¹йа) – «рідко», ¹зор'а – «зоря – тільки ранішня», з'в'із¹да, з'ір¹ни^а «зоря – загальна назва» [АУМ II, к. 116, коментар, с. 30].

Із-поміж засвідчених лексем виокремлюємо іменники-кореляти з категорією числа: зо^ар'а (1 н. п.) : ¹зор'і (2 н. пп.), ¹з'ірка (5 н. пп.) : з'ір¹ки (5 н. пп.), зв'із¹да (5 н. пп.) : з¹в'озди (21 н. пп.), ¹з'іро^ач'ка (4 н. пп.) : з'іро¹ч'ки (1 н. п.), ¹з'ірон'ка (1 н. п.) : ¹з'ірон'ки (1 н. п.). Номінації зв'із¹да 'зірка' відзначено в гуцульських

говірках [ГГ, с. 81; ПГГ, с. 67], з *зірка* ‘самосвітне небесне тіло’, ‘планета Сонячної системи’, ‘тс, що бедрик (сонечко семикрапчасте)’ (з ремаркою «ентомологія (назва комахи)») – в західнополіських [АЗП I, с. 190], *звізда́* ‘зоря, зірка’, ‘зірка, з якою ходять колядувати’ (позначено ремаркою «обрядове»), ‘кокарда’ – в буковинських [СБГ, с. 155], *звізда* (і варіанти *звіздка*, *звіздойка*) ‘зірка’, *зірка* ‘зірка’, ‘мала межа’, ‘червона корова’, *зорейко* ‘зоря’ – в бойківських [БГО I, с. 300, 310, 318], *звѣзда* (і варіанти *звѣздка*, *звѣздѡчка*), *зѡря* (з ремаркою «загальна назва»), *звѣздѡйка* (з ремаркою «поетичне слово») ‘зірка, зірочка’ – в лемківських [ДЛС, с. 145], з *зізда́* ‘зірка’ (подано з ремаркою «астрономічне»), ‘різдвяна зірка, з якою діти ходять колядувати’, *звѣздочка́* ‘зірочка’ – в закарпатських [ССХ, с. 122].

Виявлено особливості найменування зір залежно від кількості: *зв'озди йакшо багато / йак одна / то одна зв'ізда* (н. п. 13), подано їхню характеристику: *іногда кажу з'істочка там йакас'* (н. п. 17), описано метод, як побачити зорі вдень: *оце хоч'іш зв'озди пасматр'ет' дн'ом / заглан' у ка'лод'е'ж там буит' небо ї зв'озди* (н. п. 4), принагідно згадано ангела-охоронця кожної людини: *на неб'ї йе анг'ел хра'н'іт'ел' в л'у'дини / зв'оздочка* (н. п. 2).

В одній із говірок засвідчено полісемічність досліджуваної номінації; інформант згадує різдвяну зірку, описуючи її зовнішній вигляд: *ну йакшо це р'іздв'ана з'ірка / то на нейї йа кажу зв'ізда // у нейї там в'ісім кутик'ів і вона оп:летена в с'акими там г'ірл'андоч'ками // так мене приуч'ив ш'ч'е д'ед // в'ін ме'н'і сам ц'у зв'ізд'у ро'бив / йа ш'ч'е йак ма'ла кол'адувала з' нейу / а по'том д'іти мо'її* (н. п. 19).

Сему ‘зоряний, вкритий великою кількістю зір, ясний (про небо)’ реалізовано прикметниками *зор'аний* (2 н. пп.: 1, 16), *зв'оздний* (н. п. 16), прислівниками *зор'ано* (7 н. пп.: 1, 7, 16, 18, 19, 21, 26), *зв'оздно* (н. п. 27) (і варіантом *зв'оздно^а* – н. п. 29), субстантивно-атрибутивними словосполученнями (зокрема з інверсією) *зор'ане небо* (8 н. пп.: 5, 6, 9, 14, 17, 18, 23, 24) (і

варіантами ¹небо ¹зор'ане – н. п. 12, ¹зор'анойе ¹н'ебо – н. п. 4, з'ір'кове ¹небо – н. п. 15, з'в'оз'не ¹небо – 9 н. пп.: 2, 7, 9, 15, 20, 22, 24, 27, 28, зв'іоз'не ¹небо – н. п. 15, з'в'оз'нойе ¹н'ебо – н. п. 4, з'в'оз'но'їе ¹н'ебо^a – н. п. 29), ¹йаснойе ¹н'ебо (н. п. 4), не^uх¹марне ¹небо (н. п. 2), ¹ч'исте ¹небо (н. п. 2), ¹зор'ана н'іч' (2 н. пп.: 6, 17) (і варіантами з'в'оз'на ноч' – н. п. 11, з'в'озна ноч' – н. п. 13) та іншою конструкцією на ¹н'еб'е ба¹гато зв'озд (н. п. 25).

За зоряним небом інформанти завбачують погоду, пригадуючи прикмети, які віщують мороз узимку і хорошу погоду – влітку: з'в'оз'не ¹небо / ¹завтра ¹буде ха¹роша по¹года (н. п. 2), ¹йасна по¹года ¹буде ¹завтра / ¹як з'в'озди (н. п. 3), ¹зор'ане ¹небо / з'і¹мої ¹буде мо¹роз ¹як¹шо ¹яск¹рав'і з'ір'ки // ¹зор'ана н'іч' на мо¹роз / а ¹л'ітом ¹це ха¹роша по¹года ¹буде (н. п. 6), ¹як¹шо ¹зор'ано до дв'і¹нац'ати / то ¹буде ха¹роша по¹года на с¹л'едуйуш'ч'иї ден' (н. п. 16); спорадично зафіксовано характеристику зоряного неба, коли видно місяць і зірки, що падають: ¹зор'ане ¹небо / о¹собено в ¹август'і / то¹д'і о¹тож ¹падають з'ір'ки (н. п. 5), ко¹ли на ¹неб'і не^uмає хмар / ¹це ¹зор'ане ¹небо / з'і¹роч'ки вс'і ¹видно (н. п. 9), ¹небо ¹зор'ане / вже ї¹м'іс'ац' с'в'ітит' (н. п. 10).

Визначаючи особливості семи **‘зірка, що падає’**, носії говірок використовують іменник зоре¹пад^m (3 н. пп.: 6, 19, 26) (і фонетичний зор'і¹пад^m – н. п. 9 та словотвірний варіанти зв'іздо¹пад^m – 5 н. пп.: 4, 8, 9, 11, 13) та речення ¹падає з'і¹рка (н. п. 9) (і зв'із'да ¹падає – 2 н. пп.: 2, 14, ¹падає зв'із'да – 3 н. пп.: 20, 23, 25, ¹падають з'і¹рки – н. п. 5, ¹падають зор'і – н. п. 19, з'в'озди ¹падають – н. п. 9), ¹зірка в¹пала (н. п. 9) (і в¹пала ¹зіроч'ка – н. п. 14, з'в'оздоч'ка у¹пала – н. п. 3), м'ет'ео¹р'іти ¹падають (н. п. 2), во¹ни (зорі) ¹падають (н. п. 9). Коли падає зірка, носії досліджуваного ареалу радять загадувати бажання: же^uлан'їє ¹нада за¹гадуват' (н. п. 3), зв'іздо¹пад^m / ¹нада за¹гадиват' же^uлан'їє (н. п. 4), ¹я з¹найу / ко¹ли ¹дивис'а на ¹небо і там в¹пала ¹зіроч'ка / то ¹нада за¹га¹дат' же^uлан'їє (н. п. 14), за¹га¹даї же^uлан'їє / ¹поки ¹зірон'ка не^u в¹пала (н. п. 15), раз^e і в¹пала / і шо ти там / вс¹помниш шос' за¹га¹дат' (н. п. 17), у

¹серпн'і ¹м'іс'ац'і / ко¹ли ¹ч'асто ¹падайут' ¹зор'і / то то¹д'і за¹гадуїш і ба¹жан':а // зоре¹пад^м / ди¹в'іц':а / за¹гадуїте ба¹жан':а // т¹реба зага¹дат' / ¹поки ¹з'ірка не^м ¹з¹гасла (н. п. 19), ¹падаїе зв'із¹да і же^млан'їїе за¹гадували (н. п. 25); одночасно підкреслюють, що в цей час, імовірно, померла людина (або народилась дитина): ої з¹в'оздоч'ка у¹пала / на¹в'ерно ч'ело¹в'ек по¹мер (н. п. 3), ¹з'ірка в¹пала / з¹нач'іт х¹тото пом¹ре а¹бо по¹мер (н. п. 9), їа вс'іг¹да ка¹жу / їес'і ¹падаїе / з¹нач'іт хтос' ро¹дивс'а // хтос' у¹мер / а на їо¹го ¹м'іс'це х¹тото приї¹шов // хтос' наро¹дивс'а / їес'т'еств'ен:о на ¹тому ¹м'іс'ц'і хтос' у¹мер (н. п. 9), їа ¹ч'ула ч'и ч'и¹тала / шо їак¹шо з¹в'озди ¹падайут' / з¹нач'іт' к¹тото вмер (н. п. 9).

Маніфестантами семи **‘зоряниця, ранкова зоря (планета Венера перед сходом сонця)’** (к. 27) виступають найменування, серед яких:

1) форми називного відмінка: *Ве^мн'ера* (н. п. 27) (і фонетичні варіанти *В'е¹н'ера* – н. п. 19, *В'і¹н'ера* – 2 н. пп.: 15, 27) та місцевого відмінка іменників: *на зор'к'е* (н. п. 4), *на рас: ¹в'ет'е* (н. п. 24);

2) прикметники: *утр'ін'а* (2 н. пп.: 2, 5) (і словотвірний варіант *утр'ен':аїа* – н. п. 4), *утрен'і* (н. п. 15), *голубу¹ват'і* (н. п. 15);

3) субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) (та їхні фонетичні і словотвірні варіанти): *ран':а зо¹р'а* (2 н. пп.: 6, 7), *ран':а зо^ар'а* (н. п. 1), *утр'ішн'а зо¹р'а* (н. п. 22), *утр'ішн'а зв'із¹да* (2 н. пп.: 2, 9), *утр'ін'а зв'із¹да* (н. п. 2), *утр'ін'а за¹р'а* (н. п. 9), *утр'ін'а з'ірка* (3 н. пп.: 3, 9, 19), *утр'ін'а зор'ка* (8 н. пп.: 3, 14, 19, 21, 23, 26–28), *утр'ін':а зор'ка* (н. п. 12), *утр'ен'а зв'із¹да* (н. п. 29), *перша зо¹р'а* (н. п. 3), *ран¹кова зор'ка* (н. п. 12), *з'ірка ран¹кова* (н. п. 19), *в¹ран'ішн'а зор'ка* (н. п. 26), *з¹в'озди ха¹лоднийе* (н. п. 4).

На ранковій зорі прокидались, щоб зробити всі господарські справи вдома, поки не так пече сонце: *на утр'ін'її зор'к'і вста¹вали до¹їїт' ко¹ров / вста¹вали на ри¹балку / ч'олов'і¹ки вста¹вали ко¹сит' тра¹ву / ¹поратис'а в гос¹под'і // на ро¹боту шли / ¹поки не^м жарко // вс¹тала на утр'ін'її зор'к'і та п'іш¹ла ¹виполола го¹род* (н. п. 21). В окремих н. пп. засвідчено характеристику цього явища

(принагідно згадано вечірню і Полярну зірки): *утр'ін'а зор'ка / во^{на} ж^м бу^{вайе} ут^{ром} / рано вс^{тане}ш там в п'ат' ч'а^{сов} ут^{ра} іл'і в ч'і^{тир'е} ч'а^{са} ут^{ра} о^{собено} л'ітом / і во^{на} с^{в'ітиц'а} з'іроч'ка // кажут' / шо це По^{л'арна} з'ірка // йа йіх р'ід^{тко} бач'ила о^{ці} і утр'ін':і зор'ки і то бач'ила ш'ч'е йак жи^{ла} йа і^{дома} і у нас / полу^{ч'айц'а} / шо о^{ці}а вот з'ірка і утр'ін'а / і ве^{ч'і}рн'а св'і^{тила} / і йа йі^{йі} вс'іг^{да} бач'ила // дуже бу^{ло} видно / бо ми жи^{ли} в сво^йему і^{дом'і} і по^{ето}му був п^{рост'ір} / видно бу^{ло} і ту^{да} з^{л'анут'} / і ту^{да} з^{л'анут'} // а ш'ч'ас жи^{веш} в квар^{т'ір'і} / од^{ну} с^{торону} видно небо / дру^{гу} с^{торону} не^в видно (н. п. 14), во^{на} од^{на} вс'іг^{да} / пер^{ва} ви^{ходе} / В'і^{н'ера} по^амо^{йому} // і пас^{л'едн'а} во^{на} вже хо^{вайц'а} / во^{на} видно саме б^{лиш'ч'е} (н. п. 15), ка^{зали} / о^{но} ди^{вис'} / у^{же} В'е^ін'ера вийшла / з^{нач'ит'} / с^{коро} сон^{це} з'і^{йде} (н. п. 19).*

Для семи **‘вечірня зоря (планета Венера після заходу сонця)’** характерні субстантивно-атрибутивні словосполучення *ве^{ч'і}рн'а зо^{р'а}* (2 н. пп.: 21, 22) (і *ве^{ч'і}рн'а зо^ар'а* – 3 н. пп.: 1, 6, 16, *ве^{ч'і}рн'а за^{р'а}* – н. п. 9, *ве^{ч'і}рн'а з'ірка* – 6 н. пп.: 2, 3, 5, 7, 9, 19, *ве^{ч'і}рн'а зор'ка* – 7 н. пп.: 10, 14, 19, 23, 26–28, *ве^{ч'і}рн'а зор'ка* – н. п. 12, *ве^{ч'і}рн'а зв'із^{да}* – 2 н. пп.: 2, 9, *в'і^{ч'ерн'а} зв'із^{да}* – н. п. 29, *в'а^{ч'ерн'айа} зв'із^{да}* – н. п. 4, *ве^{ч'і}рн'ішн'а зо^{р'а}* – н. п. 22), *п'ер^{вайа} зв'із^{да}* (н. п. 4), компаратив (зорі) *та^{к'і} / йак лам^{поч'ки}* (н. п. 15) та речення *В'е^ін'ера с^{в'ітиц'а} п'ер^{вайа}* (н. п. 4), *ве^{ч'і}рн'а з'ірка з'іш^{ла}* (2 н. пп.: 5, 7).

Інформанти згадують не тільки вечірню зорю, яка буває щодня: *йес'т' ве^{ч'і}рн'а зор'ка / йа^{ка} пр'ам са^{ма} ран':а / во^{на} по^{йав}л'айец'а / ну йа не^в з^{найу} / йак во^{на} нази^{вайец'а} (н. п. 14), пер^{ша} ве^{ч'і}рн'а з'ірка / це в нас с'іг^{нал} був і^{ти} до^{дому} / йак йа ма^{ла} ш'ч'е бу^{ла} / бо да^{дут'} ч'ор^{т'ів} (н. п. 19), з'ірка з'іш^{ла} / вже п'іш^{ли} там / порос^{ходилис'а} по до^{мам} / вже з^{гул'ки} зак'ін^{ч'илис'а} (н. п. 21), а й вечірню зорю на Святвечір: *ве^{ч'і}рн'а зор'ка / во^{но} бу^{вайе} / йак св'а^{та} ве^{ч'і}ер'а / йак вже во^{на} по^{йавиц'а} / то^{д'і} начи^{найут'} ве^{ч'і}ер'у но^{сит'} і с'і^{да}йут' за стол ве^{ч'і}ер'ат' (н. п. 10), ве^{ч'і}рн'а зо^{р'а} / о^{соб'ено} ко^{ли} там / на ве^{ч'і}ер'у / ве^{ч'і}рн'ішн'а зо^{р'а} (н. п. 22).**

Репрезентанти семи **‘Полярна зірка’** – субстантивно-атрибутивні словосполучення *С'ев'ерна з'ірка* (н. п. 1), *По^л'арна з'ірка* (7 н. пп.: 1, 2, 17–19, 21, 23) (і *По^л'арна зо^р'а* – н. п. 12, *По^л'арна зв'із^да* – 10 н. пп.: 9, 13–15, 20, 21, 25–28, *По^а'л'арна зв'із^да* – н. п. 24, *По^л'арна зор'ка* – н. п. 10, *По^а'л'арнайа зв'ез^да* – н. п. 3, *По^л'арнайа зв'із^да* – 2 н. пп.: 27, 29). В деяких н. пп. інформанти зазначають, що Полярна зірка є найяскравішою серед інших: *По^л'арна з'ірка / сама йарка* (н. п. 2), подають історію її виникнення та наголошують на розташуванні у складі сузір'я Малої Ведмедиці: *зор'ка од^на о^та / По^л'арна / шо во^на с^в'ітит' саме б'іл'ше // йак Г^лсус Хрис^тос ро^дивс'а і во^на по^йа^вилас' / саме йарко засв'і^тила* (н. п. 10), *По^л'арна зв'із^да у Ма^ллої Ме^д'ведиц'і* (н. п. 15), *По^л'арна з'ірка / йа з^найу^добре / де во^на на^ходиц'а* (н. п. 19).

Семі **‘мерехтіти, тьмяно засвітити, блимати (про зорі)’** (к. 28) притаманні дієслівні форми *мерех^т'ат'* (н. п. 19) (та фонетичні варіанти *мере^х'ат'* – н. п. 28, *ме^р'е^х'ат'* – 2 н. пп.: 2, 14), *мере^х'тит'* (н. п. 20) (і фонетичний варіант *ме^р'их'тит'* – н. п. 3), *ме^р'ко^т'ат'* (н. п. 15), *ми^г'гайут'* (2 н. пп.: 9, 22) (й акцентні варіанти *мигайут'* – н. п. 2, *м'ігайут'* – н. п. 4), *миго^т'ат'* (3 н. пп.: 17, 23, 26), *миг^х'ат'* (н. п. 10), *миго^т'тит'* (н. п. 3), *мор^г'гайут'* (н. п. 15), *го^р'ат'* (н. п. 13), *с'айут'* (3 н. пп.: 9, 17, 26), *с'в'іт'ат'* (8 н. пп.: 18, 20, 22–24, 26–28) (і фонетичні варіанти *с'в'ет'ат'* – 2 н. пп.: 24, 29, *с'в'ет'ат'* – н. п. 25), *св'ер^к'кайут'* (н. п. 23), *б'лимайут'* (н. п. 26), *жсв'р'іє* (н. п. 3), *по^л'меркли* (н. п. 5), *пот'м'а^н'іли* (н. п. 5) та компаратив *мигайут' / йак не^р'е^л'и^вайуц'а* (н. п. 2). Також засвідчено антонімічні лексеми з поясненнями: *по^а'тухли* «якщо перестали світити» (про зорі) (н. п. 24), *по^а'тухла* «якщо згасла зірка» (н. п. 25).

Зафіксовано коментар про те, що респондент не помічає мерехтіння зірок: *може / йесл'і довго ди^виц'а на ц'і з'в'озди / во^ни ме^р'е^х'ат' / а так йа не^б'ач'ила / шоб во^ни ме^р'е^х'ат'іли // йа л'уб'л'у^д дуже ди^виц'а / на^л'море / ми^йїздили і йа вс'іг^да си^д'іла і ди^вилас'а на це зор'ане^л'небо / йа вс'іг^да^л'бач'ила*

ц'у¹ *Малу Ме^uд¹ведиц'у / Ве^uлику Ме^uд¹ведиц'у / цеї М¹л'еч'ний Пут' / і не^u бач'ила / шоб во¹ни ме^uре^uх¹т'іли* (н. п. 14).

Єдиним репрезентантом – дієсловом *пойа¹вилас'* (5 н. пп.: 2, 5, 6, 9, 14) – представлено сему 'показувалася зоря'.

З метою найменування семи 'меркнути, поступово втрачати яскравість, блиск; згасати, темнішати (про зорі, сонце)' використано дієслівні форми *тем¹н'іє* (н. п. 14), *туск¹н'іє* (2 н. пп.: 19, 22) (і словотвірні варіанти *по^aтуск¹н'іло* – н. п. 24, *по^aтуск¹н'ело* – н. п. 24), *за¹ходе* (н. п. 27), *з¹гасли* (н. п. 14), *меркнут'* (н. п. 20) та речення *туск¹н'ішайут'* *з¹в'озди* (н. п. 2), *поме^uрайє* *з'ірка* (н. п. 17), *сонце помут¹н'іло* (н. п. 17), *сонце за¹ходить'* (н. п. 27).

3.3. Назви галактики і сузір'їв. До складу цієї ЛСГ зараховуємо назви Чумацького Шляху та сузір'їв Великої і Малої Ведмедиці (всього 3 семи).

Найчастіше сему 'Чумацький Шлях, світла туманна смуга, що пролягає через усе зоряне небо' реалізують через субстантивно-атрибутивні словосполучення *Чу¹мац'кий Шл'ах* (17 н. пп.: 1, 3, 5–7, 9, 12, 16, 17, 19–24, 26, 27) (і фонетичний варіант *Чу¹мацк'ій Шл'ах* – н. п. 4) та *Мо¹лоч'ний Шл'ах* (3 н. пп.: 9, 26, 27) (і варіант *М¹л'еч'ний Пут'* – 13 н. пп.: 1, 6, 9, 14, 15, 17, 19, 21, 23–25, 27, 28). У записаних коментарях інформанти пов'язують специфіку виникнення назви цього явища з чумаками (козаками), які ходили по сіль у Крим: *Чу¹мац'кий Шл'ах / у на¹род'і ка¹жут' / прої¹шов ч¹ерез Б'іл'манку ж Чу¹мац'кий Шл'ах / М¹л'еч'ний Пут' // да / і Чу¹мац'кий Шл'ах ка¹жут' / і М¹л'еч'ний Пут' ка¹жут' // ну вапш'ч'ето л'уди ста¹р'і ка¹зали / на¹в'ерно / це во^aни то^aд'і ж бач'или ц'іх чума¹к'ів / йа¹к'і йшли ч¹ерез це се^uло / при м'іні та¹кого вже не^u було // хо^aт'а чу¹мак мог виби¹рат' со^aб'і шл'ах т'рошки в¹лево / т'рошки вп¹раво / ад¹ні ч¹ерез те се^uло йшли / д'руг'і ч¹ерез те се^uло йшли / може / бу¹ли р'азн'і / йа не^u з¹найу / йак там / з¹найу / ч'ула / шо чу¹ма¹ки йшли і п'іс'н'а йес'т' та¹ка* (н. п. 1), *Чу¹мац'кий Шл'ах / чума¹ки по с'іл' ійхали в Крим і с К¹риму* (н. п. 5), ну

чума¹ки во¹зили с¹іл' с К¹рима і во¹ни на ¹н'ому на¹в'ерно опред'е¹л'али со¹б'і до¹рогу / то¹го так і го¹вор'ат' Чу¹мац'киї Шл'ах (н. п. 9), ¹кажут' / шо коза¹ки / йа¹к'і ¹йїздили за ¹сол':у / во¹ни ¹йїздили в Крим за ¹сол':у / на¹в'ерно на це ¹озеро С¹іваш / і во¹ни ¹йїхали по ¹ц'ому М¹л'еч'ному Пу¹т'і (н. п. 14), Чу¹мац'киї Шл'ах / по йа¹кому в Крим ¹йїздили по с¹іл' / с¹іл' во¹зили // по ¹н'ому ор'ійен¹т'ірувалис' / до¹рога та¹ка з¹накова (н. п. 16), до¹рога на ¹неб'і / ба¹гато зв'озд / чума¹ки ор'ійен¹т'ірувалис' / ко¹ли за ¹сол':у ¹йїздили (н. п. 22), М¹л'еч'ниї Пут' / каза¹к'і по¹ сол' ¹йїезд'іл'і (н. п. 25), Мо¹лоч'ниї Шл'ах / ка¹зали / шо чума¹ки ¹йїздили по с¹іл' і по ц'її до¹роз'і ди¹вилис'а (н. п. 27), Чу¹мац'киї Шл'ах / в'ін у¹казував до¹рогу на йу¹г чума¹кам / йак во¹ни за ¹с'іл':у ¹йїхали (н. п. 27). У н. п. 3 Чумацький Шлях порівнюють із розсипаною сіллю, оскільки все небо рясно засіяно зорями в місці розташування галактики: с¹іл' ро¹с'ипали і це во¹но Чу¹мац'киї Шл'ах, водночас у н. п. 26 респондент згадує Чумацьке озеро та корчму, повз які проходили чумаки і зупинялись на відпочинок (відтоді на цьому місці утворилось село Веселе): а в нас Чу¹мац'ке ¹озеро було // йак¹раз ¹ч'ерез ¹н'ого хо¹дили чума¹ки / во¹ни там зупи¹н'алис'а і в ¹тому ¹м'ісці була корч¹ма / во¹ни там ве¹се¹лилис'а / о¹це так і за¹лишилос' Ве¹селе // о¹це ¹ч'ерез ¹н'ого йшли на Крим за ¹сол':у / во¹но на Чу¹мац'кому Шл'а¹ху пр'ам.

В окремих ареалах спостережено описову характеристику Чумацького Шляху (із фіксуванням порівняльного звороту): М¹л'еч'ниї Пут' / це так ба¹гато ¹мал'ен'ких з¹в'оздоч'ек по¹лоскої / та¹ке во¹но ¹б'іле (н. п. 15), це йа¹кес' скоп¹л'ен'їє зв'озд і во¹но ч'о¹гос' / та¹коїу до¹рогойу на ¹неб'і с¹в'ітиц':а і ¹наша ¹сон'ач'на сис¹тема в¹ходит' в Чу¹мац'киї Шл'ах (н. п. 17), Чу¹мац'киї Шл'ах / це соз¹в'езд'їє (н. п. 20), М¹л'еч'ниї Пут' / це ковш Ме¹д¹ведиц'ї і о¹ц'ї вс'ї / шо до ¹нейї прил'а¹гайт' (н. п. 21), М¹л'еч'ниї Пут' / ми вно¹ч'і в¹л'ітку л'у¹били ноч'у¹ват' на со¹лом'і / на ¹с'ін'і / на скир¹д'і // а ¹мама ка¹зала / шо то Чу¹мац'киї Шл'ах (н. п. 24), Чу¹мац'киї Шл'ах / с¹купч'ен':а з'і¹рок // ка¹зали ш'ч'е Мо¹лоч'ниї Шл'ах / бо в'ін на ¹неб'і йак моло¹ко (н. п. 26).

Семи 'сузір'я Великої Ведмедиці' та 'сузір'я Малої Ведмедиці' найчастіше виражено субстантивно-атрибутивними словосполученнями *Ве^uлика Ве^uд^lмедиц^a'а* (7 н. пп.: 3, 6, 12, 17, 19–21) (і *Ве^uлика Ме^uд^lведиц^a'а* – 8 н. пп.: 2, 14–16, 22, 23, 27, 28), *Бол^lшайа М'ед^lв'ед'ица* (3 н. пп.: 4, 18, 27) (і *Бал^lша М'ід^lв'ед'ица* – н. п. 24, *Бо^aл^lшайа М'еⁱд^lв'ед'ица* – н. п. 25, *Бо^aл^lшайа М'ід^lв'ед'ица* – н. п. 29) та *Ма^lла Ве^uд^lмедиц^a'а* (7 н. пп.: 3, 6, 12, 17, 19–21) (і *Ма^lла Ме^uд^lведиц^a'а* – 8 н. пп.: 2, 14–16, 22, 23, 27, 28, *Мала М'ід^lв'ед'ица* – н. п. 24, *Малайа М'ед^lв'ед'ица* – н. п. 27, *Малайа М'ід^lв'ед'ица* – н. п. 29, *Ма^lлен'ка Ме^uд^lведиц^a'а* – н. п. 22, *Мал'ен'ка М'ед^lв'ед'ица* – н. п. 18, *Мал'ен'ка М'еⁱд^lв'ед'ица* – н. п. 25, *Мал'ен'кайа М'ед^lв'ед'ица* – н. п. 4). Для передачі загальної назви сузір'я (Великої чи Малої Ведмедиці) інформанти використовують апелятив *мед^lведиц^a'а* (н. п. 5) (і фонетичний варіант *ме^uд^lведиц^a'а* – 2 н. пп.: 7, 10), для найменування обох сузір'їв одночасно – *соз^lв'езд'ица* (н. п. 2).

В окремих говірках нерегулярно зафіксовано іменники та субстантивно-атрибутивні словосполучення, що позначають:

1) сузір'я Великої Ведмедиці: *в'і^lзок* (н. п. 26) (і фонетичний *во^lзок* – н. п. 12 та словотвірний варіанти *воз* – н. п. 2), *ковш* (15 н. пп.: 3–6, 9, 12, 13, 16, 17, 19, 20, 23, 25, 27, 28) (і демінутив *ковшик* – 4 н. пп.: 3, 9, 17, 26), *па^lлон'ік* (н. п. 4), *гар^lба* (н. п. 9), *тач'ка* (н. п. 24), *з^lв'озний ковш* (н. п. 4), *ковш Ме^uд^lведиц^a'і* (подано з ремаркою «про Велику Ведмедицю») (н. п. 21), *ве^uликий ковш* (2 н. пп.: 23, 25) (і *ковшик ве^uликий* – н. п. 26);

2) сузір'я Малої Ведмедиці: *ковш* (3 н. пп.: 21, 23, 25) (і демінутив *ковшик* – н. п. 26), *ма^lлий ковш* (н. п. 21) (і *ковшик ма^lлий* – н. п. 26, *ма^lлен'кий ковш* – н. п. 23, *мал'ін'кий ковш* – н. п. 25).

Як бачимо, іменник *ковш* (і демінутив *ковшик*) засвідчено серед маніфестантів обох сем (17 н. пп.).

У записаних коментарях – спогади діалектоносіїв щодо згаданих явищ, особливостей номінацій та поради відносно найкращої пори року для спостереження над Великою Ведмедицею: *ковш / саме к^lраш'ч'е ди^lвиц^a'а восе^lни*

(н. п. 6), *Ве^uлику Ве^uд^lмедиц^уу нази^lвала ковиш / а Ма^lлу Ве^uд^lмедиц^уу / ^lйеслⁱ ^lч^eсно / йа^u ^lдосⁱ не^u ^lможу ^lвич^uислит^l / де во^lна // там ^lйако^s ^lнада^u ^uж^u ^lйі^l ^lйі^l ^uшукат^l і во^lна ^lменша / йа ^lйі^l ^lйі^l ^lдосⁱ не^u ^lможу ^lна^lти / о^lто ^lт^lіки ве^uлику ^lзнай^у / ^lковшик о^lцеї / та і все (н. п. 17), Ве^uд^lмедиц^уу з^lнай^у Ве^uлику і Ма^lлу (н. п. 19), Ве^uлика і Ма^lла Ме^uд^lведиц^а / при^lч^oму ма^lла на укра^lйінс^к’їй / а Ме^uд^lведиц^а / ^lбач^uите / вже ^lпере^uвертен^l / не^u Ве^uд^lмедиц^а / а Ме^uд^lведиц^а ка^lзали (н. п. 27). В н. п. 19 принагідно згадано сузір’я Оріона: ш^lч^e з^lнай^у Ар^eон / де в^lін на^lходиц^а:а / йа ^lйо^lго ^lможу ^lна^lти.*

3.4. Назви Місяця, його фаз та пов’язаних процесів. Ця група містить репрезентанти 4 сем.

Для реалізації семи **‘місяць, найближче до Землі небесне тіло, супутник Землі, що світить відображеним сонячним світлом’** (к. 29) застосовують іменники ^lм^lіс^lац^l’ (21 н. пп.: 1–3, 5, 6, 9, 10, 12–23, 26, 27) (і фонетичний варіант ^lм^lес^lац^l – 5 н. пп.: 4, 8, 24, 25, 29), лу^lна (15 н. пп.: 2–5, 7–9, 13, 14, 21, 23, 26–29) та речення ^lвийшов ^lм^lіс^lац^l’ (з-за хмар) (н. п. 14), ^lм^lіс^lац^l’ ^lвийшов а^lбо ^lвизирнув з:а хмар (н. п. 17). У деяких н. пп. для номінації повного (круглого) місяця носії використовують лексему лу^lна: ^lйак^lшо ^lповен / то лу^lна (н. п. 3), ко^lли к^lругле / то лу^lна ка^lзали (н. п. 21), ^lйак ве^uлика / то лу^lна (н. п. 21), ^lйак^lшо ^lвдруз^x ^lвипи^lрайіц^а ^lдуже ве^uликий ^lм^lіс^lац^l’ / в^lін та^lкий к^lруглий бу^lвайе / ^lдуже ^lваж^uкий / ^lповний / то ^lможут^l ска^lзат^l / шо лу^lна (н. п. 26), ка^lда к^lруглайа / то лу^lна (н. п. 27). Деякі з лексем фіксують українські діалектні словники, наприклад: номен ^lм^lіс^lачик ‘місяць’ (з ремаркою «зменшений») [АЗП I, с. 315], апелятив ^lмісечко (і варіант ^lмісечко) ‘місяць’ [ЛПГ, с. 127], іменник ^lмісяць ‘айстра’ (позначено ремаркою «ботаніка (назва рослини)»), ‘найближчий до Землі супутник’ (з ремаркою «астрономія») [СБГ, с. 291], найменування ^lмісяц (і варіант ^lмісячок) ‘місяць’ (подано з ремаркою «астрономія») [ДЛС, с. 198], номінацію ^lмісячок (і варіант ^lмісечок) ‘місяць’ (засвідчено з ремаркою «астрономічне») [ШНС, с. 175].

Маніфестанти семи **‘фазы Місяця’** (к. 29) в аналізованих говіркових групах мають високий ступінь функційної активності. Серед них виявлено іменники (форми називного, родового та місцевого відмінків), прикметники, прислівник, числівник, дієслова та субстантивно-атрибутивні словосполучення для позначення:

1) загального поняття: *фазы м'іс'ац'а* (н. п. 16);

2) молодого місяця: *молодик* (14 н. пп.: 2, 3, 5–7, 9, 13, 16, 17, 19, 21, 26–28) (і фонетичні варіанти *мо^ало^адик* – н. п. 24, *маладик* – 2 н. пп.: 18, 25, *малад'ік* – н. п. 4 та демінутиви *молоди^чок* – н. п. 3, *мо^алади^чок* – н. п. 1, *малад'і^чок* – н. п. 4), *на молодика* (4 н. пп.: 6, 16, 21, 27), *половина* (н. п. 6) (і демінутив *половинка* – н. п. 2), *с^кибоч'ка* (н. п. 2), *новолун':а* (н. п. 1) (і морфологічні варіанти *новолун'іє* – н. п. 16, *но^аволун'іє* – н. п. 14), *серп* (2 н. пп.: 6, 10) (і демінутив *серпик* – 3 н. пп.: 9, 21, 27), *пол'м'іс'ац'* (н. п. 10), *п'ів'м'іс'ац'а* (н. п. 6), *полуко^ал'цо* (н. п. 25), *молодиї* (8 н. пп.: 7, 11, 14, 21–23, 27, 28) (і фонетичні варіанти *маладиї* – н. п. 25, *молодої* – н. п. 27 та демінутив *молоден'киї* – н. п. 27), *то'нен'киї* (2 н. пп.: 9, 27) (й акцентно-фонетичний варіант *тон'ін'киї* – н. п. 21), *ма'лен'киї* (2 н. пп.: 21, 27), *не^аповниї* (н. п. 27), *молодиї м'іс'ац'* (14 н. пп.: 3, 9, 10, 12–15, 21–23, 25–28) (та *мо^ало^адиї м'іс'ац'* – 2 н. пп.: 2, 20, *маладиї м'ес'ац'* – н. п. 25, *маладої м'ес'ац'* – н. п. 29, *молоден'киї м'іс'ац'* – н. п. 17, *м'іс'ац' молодиї* – н. п. 5, *м'іс'ац' мо^ало^адиї* – н. п. 2), *новий м'іс'ац'* (3 н. пп.: 9, 16, 26), *м'іс'ац' первиї* (н. п. 5), *ран':її м'іс'ац'* (н. п. 14);

3) Місяця, який зростає: *наростан'іє* (н. п. 4), *ростуч'иї* (н. п. 5) (і *ростуш'ч'а* – н. п. 21, *растуч'а* – н. п. 27) (та словотвірні варіанти *ростуш'ч'иї* – н. п. 17, *ростуш'ч'її* – н. п. 6, *ро^астуч'иї* – н. п. 3, *растуч'иї* – н. п. 4), *на с'повн'і* (н. п. 6), *росте* (2 н. пп.: 6, 25) (і фонетико-морфологічні варіанти *раст'от* – н. п. 27, *раст'от'* – н. п. 4), *прибу'вайє* (н. п. 26), *ростуч'иї м'іс'ац'* (н. п. 5), *прибу'вайуч'иї м'іс'ац'* (н. п. 21), *ростуш'ч'а лу'на* (2 н. пп.: 14, 18) (і *растуч'а лу'на* – н. п. 18, *наростайуш'ч'а лу'на* – н. п. 16);

4) першої чверті: ¹ч'етв'ер'т' (н. п. 4), ¹ч'етверт' ¹м'іс'ац'а (н. п. 15) (і ч'верт' ¹м'іс'ац'а – н. п. 27);

5) трьох четвертей: *три* ¹ч'етверт'і (н. п. 9);

б) повного: *повно* ¹лун'іє (н. п. 1) (і фонетичні *полно* ¹лун'іє – 13 н. пп.: 2, 7, 9, 13–16, 21–23, 25, 27, 28, *по^ално* ¹лун'іє – н. п. 14, *по^ално^а* ¹лун'іє – 2 н. пп.: 4, 29, *по^ална* ¹лун'іє – н. п. 20, *пална* ¹лун'іє – 2 н. пп.: 4, 8, морфологічний *полно* ¹лун'а – н. п. 26 та словотвірний варіанти *полно* ¹лун':а – н. п. 21), ¹повниї (7 н. пп.: 5–7, 17, 23, 26, 27) (і морфологічний ¹повен – 2 н. пп.: 3, 6 та фонетичний варіанти ¹полниї – н. п. 14), ¹повниї ¹м'іс'ац' (7 н. пп.: 1, 2, 6, 9, 19, 22, 27) (та ¹м'іс'ац' ¹повниї – н. п. 27) (і морфологічний ¹повен ¹м'іс'ац' – н. п. 11 та фонетичний варіанти ¹полниї ¹м'іс'ац' – н. п. 10), ¹повна лу¹на (2 н. пп.: 18, 21) (і фонетичний варіант ¹полна лу¹на – 4 н. пп.: 2, 14, 25, 27), *к¹руглиї* ¹м'іс'ац' (н. п. 5), *ста¹риї* ¹м'іс'ац' (2 н. пп.: 14, 15) (і ¹м'іс'ац' *ста¹риї* – н. п. 5) (й акцентний варіант *с¹тариї* ¹м'іс'ац' – н. п. 16), *ста¹ра* лу¹на (н. п. 14);

7) спадного: ¹серпик (2 н. пп.: 21, 27), *уби¹ван'іє* (н. п. 4), *на* ¹уш'ч'ерб (н. п. 9) (і словотвірний варіант *на* ¹уш'ч'ерблен':а – н. п. 9), *на* ¹убил' (н. п. 9), *на* *спад^м* (н. п. 16), *спа¹дайуч'иї* (н. п. 5), *уби¹вайуш'ч'иї* (н. п. 17) (і *уби¹вайуш'ч'а* – н. п. 21) (та фонетичний варіант *уби¹вайуч'иї* – н. п. 21), *ш'ч'ер¹батиї* (н. п. 12), *уга¹сайуш'ч'иї* (н. п. 27), *уш'ч'ербниї* (н. п. 27), *убу¹вайє* (4 н. пп.: 12, 21, 26, 27) (і фонетичний *уби¹вайє* – 2 н. пп.: 9, 22 та морфологічний варіанти *убу¹ва* – н. п. 27), *с¹ходе* (н. п. 27) (і словотвірний варіант *у¹ход'іт'* – н. п. 4), *ста¹р'іє* (н. п. 27), *уш'ч'ер¹бивс'а* (н. п. 9), *убу¹вайуч'иї* ¹м'іс'ац' (н. п. 21) (і фонетичний варіант *уби¹вайуш'ч'иї* ¹м'ес'ац' – н. п. 25), *уби¹вайуш'ч'а* лу¹на (4 н. пп.: 5, 9, 14, 18) (і фонетичний варіант *уби¹вайуч'а* лу¹на – н. п. 18).

Спостерігаючи за молодим місяцем та положенням вигаданого умовного відра, яке тримається на ньому чи падає, носії аналізованих говірок прогнозують дощову чи ясну погоду в таких коментарях:

1) відро впало – дощ: *йесл'і в'ідро не^у в'держиц':а / то^л буде дош'ч'* (н. п. 2), *йак то^лнен'киї / з^лнач'ит' дош'ч'а не^у буде / а йак^лшо в'ін^л р'іж^уками у^лниз / з^лнач'и^ет на дош'ч' / в'ідро не^у в'держиц':а / буде^л м'іс'ац' дош'ч'о^лвиї* (н. п. 3), *йак н'е в'д'ержиц':а в'адро / з^лнач'и^ет' буїт' дош'ч'* (н. п. 4), *йак^лшо в'ідро не^у зач'іп'л'айіц':а за м'іс'ац' / з^лнач'ит' дош'ч' буде / в'ідро не^у в'держиц':а* (н. п. 6), *а на то^лнен'киї прик^лмета / йак^л р'ізко о^лце на ро^лгах в'ін напус^лкаїе / ко^лромислом р^лобе / то^л буде дош'ч' і з^ллива ц'ілії м'іс'ац' / а йак ко^лромисло в'держе у^лгору / то^лд'і дож'д'а м^ложсе^т не^у бут'* (н. п. 9), *йак^лшо р'і^лжок моло^лдого м'іс'ац'а на^лхилениї так / шо во^лда з^л його вил':іц':а / то^л буде дож'д'о^лвиї пе^лр'іод* (н. п. 12), *йесл'і в'ідро опро^лкине^уц':а / то з^лнач'ит' буде дош'ч' // це ш'ч'е в' бабки при^лмети бу^лли / ста^лрушки* (н. п. 15), *йак^лшо в'ін пере^увернутий / шо в'ідро не^у в'держиц'а / то^лд'і дош'ч' м^ложсе бут'* (н. п. 18), *моло^лдик / на^л н'ого у^лйавно в'ішайеш в'ідро / йак^лшо це в'ідро падаїе / з^лнач'ит' буде дош'ч'* (н. п. 19), *йесл'і буде в'ін так распо^лженії / шо в'ідро впа^лде / то на дош'ч' // нил'з'а в'ідро по^лв'ісит' / то^лд'і на дош'ч'* (н. п. 20), *йак^лшо в'ідро спов^лзе із м'іс'ац'а / із серпика / то з^лнач'ит' буде дош'ч'* (н. п. 21);

2) відро впало – дощ не буде: *йак н'е в'ешайец':а / з^лнач'ит' буїт' су^лхойе* (н. п. 4), *йак^лшо спов^лзайе в'ідро / то не^у буде дош'ч'а* (н. п. 9), *ко^лли в'ідро не^у м^ложсна поч'е^лпит' / то дош'ч'а не^у буде* (н. п. 11);

3) відро тримається – буде дощ: *на малад'і^лка / йак в'адро м^ложсна па^лв'ес'іт' на^л ето з^лнач'іт' буїт' дожд'* (н. п. 4), *йак^лшо рож^уки задрат'і і по^лч'еиц':а в'ідро / то^л буде дош'ч'* (н. п. 5), *кажут' йак в'і^лдерце м^ложсна по^лв'ісит' / з^лнач'ит' буде дош'ч'* (н. п. 6), *йа з^лнайу / шо йес'і моло^лдиї м'іс'ац' / йак^лшо в'ін так гарно сто^лїїт' / шо в' н'ого м^ложсна в'ідро по^лв'ісити / то м^ложсе^т буде дош'ч'* (н. п. 9), *гава^лр'ат / в'ідро в'держиц'а на м'іс'ац'і / то з^лнач'ит' буде дош'ч' / а йесл'і на низ / то^л буде засуха* (н. п. 10), *бу^лваїе йак серп / йесл'і в'ін заок^лруглий / то гово^лр'ат ето на дож'д' / а йесл'і ч'ут' на низ / ну пол^л м'іс'ац' /*

в'ін |т'іко начи|найец'а / то гава|р'ат' / дож|д'а не^у |буде (н. п. 10), йа з|найу / йак|шо в'ід|ро |можна по|в'ісит' / то дош'ч' |буде / |буде дош'|ч'ит' (н. п. 24);

4) відро тримається – до сухої погоди: йак|шо в'ід|ро |мона по|в'ісит' / то не^у |буде дош'|ч'а (н. п. 2), |йесл'і моло|диї |м'іс'ац' |рож^шками в:ерх / чут' так |п'ідн'атиї / з|нач'ит' |держе в'ід|ро / то |м'іс'ац' |буде без^с дож|д'ів / а |йесл'і н'і / то|д'і дож|д'і ве^у|лик'і / дожд'о|виї |м'іс'ац' (н. п. 9), йак|шо на р'і|жок моло|дого |м'іс'ац'а по|в'ісит' в'ід|ро і во|но |буде ви|с'іт' / то в цей пе|р'іод дож|д'у не^у |буде (н. п. 12), |кажут' / йак|шо |ровно сто|йат / ну ко|ромисло / йак |в'ідра |в'ішайеш не^у|нач'е / то з|нач'ит' дож|д'а не^у |буде / йак|шо нак|лон:о / то |буде дош'ч' // кон|ци нак|лон'ени а|бо не^у нак|лон'ени / і по|казуйе / |буде дош'ч' ч'и не^у |буде (н. п. 13), там |дивл'ац'а / йак в'ін по|вернутиї / йак в'ід|ро с|тане на |його / то |м'іс'ац' не^у жди дож|д'а (н. п. 15), йак|шо |м'іс'ац' в:ерх / то |буде |йасно / йак|шо вниз / то |буде дош'ч' (н. п. 17), прик|мета / йак|шо |м'іс'ац' / і на н'ом в'ід|ро |можна по|в'ісит' / з|нач'ит' дош'|ч'у не^у |буде (н. п. 18), |йесл'і в'ід|ро за|ч'етиц'а / то|д'і дош'|ч'а не^у |буде (н. п. 20), ди|вилис'а / йак |серпик / ку|ди |рож^шками / в|гору / йакш'|ч'о |рож^шками в'ід|ро о|д'іне'ц'а на |рож^шки / то з|нач'ит' дош'|ч'у не^у |буде (н. п. 21), |кажут' / йак|шо в'ід|ро |можна по|в'ісит' на |нижн'ій ро|жок і во|но там у|держиц'а / то з|нач'ит' дош'|ч'у не^у |буде / а |йесл'і не^у |можна / в'ід|ро там пере|кине'ц'а / з|нач'ит' |буде дош'ч' (н. п. 27). Як бачимо зі зв'язного мовлення респондентів, засвідчені вище традиції мають тотожне та відмінне значення.

Цікаво, що в досліджуваних говірках найчастіше засвідчено прикмети, повір'я, звичаї та замовляння саме на молодий Місяць, які використовують для:

1) лікування зубного болю: ну / о|це |ж^ш так ме^у|н'і су|с'ід'ка ка|зала / шо з|нач'ит' / йак|шо ти |бач'іш / шо |м'іс'ац' мо^ало^а|диї / |т'іки наро|дивс'а / і ти ста|йеш / і йак ти по|бач'іла / і ни|куди / і з|разу ч'і|тайеш / тут ти за|помниш / не^у |нада за|писуват' // |м'іс'ац' / |м'іс'ац' мо^ало^а|диї / в |тебе р'іг зо^ало^а|тиї / йак в |тебе р'іг задзв'е^у|нит' / хаї в |мене зуб забо|лит' // у |його р'іг ни|коли не^у

задзвє^ннит' (н. п. 2), *йа ш'ч'е ко^лли бу^ла ма^ллойу / при^йїхала т'отушка і в^нейі
зуб забо^лів // во^на ка^же бу^ду їйхат' завтра у^город зуб лі^чім' // д'ід ка^же
ни^куди не^н нада / си^ди // ос' при^воде чоло^в'їка / вз'ав Та^т'ану за^руку /
м'іс'ац' т'іки з'їїшов / і в'ін шос' шепч'е / шепч'е / ка^же дер^жи о^так
отк^рит'і ла^дошки / пере^хре^стив і все / о^так загово^рив (н. п. 5), д'ад'ко
м'є^н'і с'д'єлав та^ке / замо^лив / бо йа ч'ут' дуба не^н да^ла // у^мене розбо^лівс'а
зуб / йа не^н ч'уствовала йо^го / шо в'ін бо^лит' // а в'ін загава^рив м'є^н'і /
проч'и^тав три^разі Оч':є наш / а по^атом ч'єрез ка^ждий раз п'іс'л'а ц'ого /
замо^лан':а / моло^дий м'іс'ац' про^сив у ста^рого / ч'и бо^л'ат' кост'і в
не^нжи^вого // в не^нжи^вого кост'і не^н бо^л'ат' / у ра^ба бо^ж'їєго / ім'а
нази^вайїш / хай^зуби не^н бо^л'ат' / а^м'ін' // і о^цє три^разі / Оч':є наш і о^п'ат'
замо^лан':а / Оч':є наш і о^п'ат' замо^лан':а (н. п. 15).*

Відзначають, що хворі зуби замовляють і на повний Місяць: *йа йак ва^г'ітна
с^тала / в^мене с^тали з^уби бо^л'ім' і од^на ж'іноч'ка ка^жє / при^йди до^мєне /
т'іки на^повній м'іс'ац' / йа то^б'і за^мовл'у з^уби і перес^тали в^мене з^уби
бо^л'ім' // во^на со^б'і шепо^т'їла і з^уби перес^тали бо^л'ім' вопш'ч'є в^мене
(н. п. 6).*

2) лікування переляку в дитини: *з^найу / шо до бабок д'їтеї во^дили /
йаї^цом ви^катували // сна^ч'ала / ка^жут' / нада при^йти на молоди^ка / то^д'і на
спад^т / то^д'і на нарос^тайуш'ч'ої лу^н'є // ну йакшо з^л'акана ди^тина / то
ви^катували йаї^цом на о^ц'і вс'ї фази м'іс'ац'а (н. п. 16);*

3) лікування нетримання сечі: *о^цє ч'єрез^є до^рогу син жи^є / так у йїх
хлопч'ик у^п'іс'увавс'а / так во^дили йо^го до баб^нки на молоди^ц'і / а то^д'і йак
поло^вина / п'ів^м'іс'ац'а / а то^д'і йак повен у^жє м'іс'ац' // во^на шос'
ше^н'тала і пере^с'тало (н. п. 6);*

4) виведення бородавок у людей і тварин: *а в^мене о^цє ко^рова / в^нейі
боро^давки по^йа^вилис' // баба Ма^р'їя ка^жє ти з^найїш / о^так с'їдаї п'ід
ко^рову і с^к'іл'ки боро^давок на^тому / зав'я^ажи і ка^жи / ма^ти Бо^жа*

помо¹жи ме¹н¹і / сц¹і¹ли мо¹йу ко¹рову / зн¹і¹ми з ¹нейі ¹неч¹ист¹ о¹ц¹у (н. п. 5), а ко¹лис¹ у ма¹лого о¹т¹і / з¹найете / ¹гуски // ап¹т¹екар¹ ¹каже / йа те¹бе ш¹ч¹ас нав¹ч¹у // о¹то йак ¹буде моло¹дик / ¹вузлик¹ ів пона¹тої і п¹ід кам¹і¹нец¹ / де не¹ ¹ходе¹те і поли¹ваї // ¹вузлики на ¹ниточ¹ку / і проїш¹ло все (н. п. 5), йа вам роска¹жу про ¹м¹іс¹ац¹ / то було со м¹нойу / в ¹мене була боро¹давка // о¹тут у ¹мене йес¹т¹ та¹кайа к¹расн¹ін¹кайа ¹точ¹іч¹ка / ме¹н¹і було ¹рок¹ ів ¹дев¹йат¹ // боро¹давка була ве¹лика / на¹в¹ерно з ¹добра горо¹шинка // і мо¹йї ¹мам¹ і ска¹зали / шоб п¹іти / коли ¹буде ¹новїй ¹м¹іс¹ац¹ / ¹серпик та¹кі / п¹іти на ¹угол ¹дома / вз¹ат¹ с¹о¹бойу руш¹ник і к¹руж¹ку во¹ди / с¹тати на р¹іг ¹хати / посмот¹р¹ет¹ на ¹м¹іс¹ац¹ і три ¹раза ¹нада злит¹ / от ¹мама ме¹н¹і в ¹руки нали¹вала раз во¹дич¹ки / йа в¹милас¹а / по¹том вта¹рої раз йа в¹милас¹а і т¹рет¹їй раз // йа ¹вїтерлас¹ / б¹їл¹ш на ¹м¹іс¹ац¹ не¹ ди¹вилас¹ / і п¹їшли ми в ¹хату с¹пати // і в ¹мене боро¹давка та про¹пала (н. п. 9), ви¹в¹азували ¹гуски сїро¹вої ¹ниткої на молоди¹ка // бе¹реш сїро¹ву ¹нитку / це та¹ка ¹нитка / не¹ то бу¹мажна / не¹ то йак шпа¹гат та¹кі // о¹то ¹нейу ви¹в¹азували бо¹родавки // о¹то с¹к¹їки бо¹родавок / о¹так над ¹нейу на молоди¹ка ви¹в¹азуйут¹ // о¹це так ¹б¹їл¹а од¹ної бо¹родавки / раз^с і зав¹азав не¹тел¹ку / ¹б¹їл¹а дру¹гої / раз^с і зав¹азав // с¹к¹їки там йїх / поза¹в¹азував // ну а то¹д¹ї ч¹и п¹ід¹пал¹ували / чи в туа¹л¹ет вики¹дали (н. п. 16).

У 2 н. пп. місцеві жителі зазначають, що хвороби можна лікувати в різні фази Місяця: на ¹уш¹ч¹ерб в¹с¹ак¹ і хво¹роби л¹ї¹ч¹їт¹ і на полно¹лун¹їйе / йес¹т¹ ¹л¹еч¹ат¹ на молоди¹ка (н. п. 9), однак планування операцій краще перенести на спадний Місяць, аби захворювання не поновилось: ¹кажут¹ / шо на моло¹диї ¹м¹іс¹ац¹ ¹н¹ел¹з¹а ро¹бит¹ ¹н¹ї¹йаких опе¹рац¹їй / ¹н¹ї¹ч¹ого / все це ¹т¹їл¹ки на уби¹вайуш¹ч¹у лу¹ну (н. п. 14), на уби¹вайуш¹ч¹у ро¹бит¹ опе¹рац¹їйї / шоб ц¹а бо¹л¹езн¹ не¹ поно¹вилас¹ (н. п. 14).

5) знайомства з гарним парубком: ¹м¹іс¹ац¹ молоди¹ч¹ок / на то¹б¹ї золо¹тїй хрест на с¹пом¹йа / а ме¹н¹і на здо¹ров¹йа / св¹ї¹ти у ¹темному ¹луз¹ї / пош¹ли ме¹н¹і ¹в¹їрного д¹руга (н. п. 3);

б) покращення матеріального становища: *на мо^ало^адиї м'іс'ац' нада м'елоч':у в карман'і по^атру^асит' / це а^аби г^арош'і во^адилис'а* (н. п. 2), *нада торох^ат'іт' м'елоч':у на молодика / шоб г^арош'і бу^али* (н. п. 3), *йак м'іс'ац' по^аивс'а первий / молодик / нада / шоб ко^ап'їки в карман'і бу^али / тр'ас^ати / шоб г^арош'і во^адилис'* (н. п. 5), *моло^адиї м'іс'ац' / на н'ого нада по^аказуват' д'ен'еж^аку / шоб д'ен'ги во^адилис'* (н. п. 9), *йак по^абач'ив / слу^ач'аїно голову п'ід^анав / о / молодик / то ста^аралис' з^аразу у^аз'ац':а ч'и за г^арош'і ру^аками / йак^ашо в карман'і / ч'и за с'і^ар'о^аж^аки золо^ат'і / за йа^ак'іс' прик^араси / шоб цеї м'іс'ац' був д'ен'ежний / шоб д'ен'еж^ака при^аходила в дом* (н. п. 16), *вс'іг^ада нада в карман за^ал'із^ати і шос' схва^атит' // нада / шоб у карман'і мо^ан'етка ле^ажала / то^ад'і вес' м'іс'ац' буде^аш при д'ен'гах // це на молодик / йак ти йо^аго перийш раз^а по^абач'ила // йа о^аце у цеї раз^а у карман хоп / а в мене там кл'уч' ле^ажит' / хоч' за кл'уч' схва^атилас'* (н. п. 17), *йес'л'і пока^азат' д'ен'ги / то будут' г^арош'і во^адиц'а на молодий м'іс'ац' // і^аду на йармарку куп^ацом / ве^ар^атайус' на собол'е малад^ацом / зано^ашу в дом клад / даї Бог с^ак'іл'ки д'ен'ег / шоб н'ікуди било клас'т' // це ми в д'ец^атв'і ка^азали так* (н. п. 21), *йа ч'ула / шо в молодий м'іс'ац' г^арош'і по^аказуйиш / на в'ік^ано ложии там / де в'ін с^ав'ітит' / і в тебе будут' прибав^ал'ац':а д'ен'ги в коше^ал'ку / і ч'им б'іл'ш'і ку^ап'ури / тим луч'ше // і нада об'і^азат'ел'но / шоб во^ани бу^али в коше^ал'ку і с коше^ал'ка вигл'а^адали к^арупн'і ку^ап'ури* (н. п. 22), *йак^ашо молодий м'іс'ац' / т^ареба винести м'елоч' / пока^азат' м'іс'ац'у і по^апро^асит' / шоб був б'іл'ший дос^ататок* (н. п. 23), *на новий м'іс'ац' г^арош'і в ру^ац'і прида^авит' / шоб г^арош'і бу^али* (н. п. 26), *п^арос'ат' г^арош'і на молодий м'іс'ац' // кажут' / молодий м'іс'ац' / даї г^арошеї / шос' / ко^алис' йа та^аке ч'ув* (н. п. 28), *шоб^а г^арош'і во^ад'іл'іс' / т^арусимо м'елоч':у* (н. п. 29).

Значна кількість ілюстрованих коментарів містить характеристику фаз Місяця (принагідно засвідчено випадки його метафоричного зображення):

1) молодий: *молодик йак народивс'а* (н. п. 3), *казали / молодик народивс'а* (н. п. 16), *казали м'іс'ац' народивс'а* (н. п. 21), *молодик / йак оце в'ін т'іки узен'кій по'йавиц'а* (н. п. 6), *пойавивс'а мо'ло'дї м'іс'ац'* (н. п. 20), *молодї м'іс'ац' це та'кій серпиком* (н. п. 9), *серпик / це коли молодї і в'ін у'же убу'вайє* (н. п. 21), *йакшо молодї / зви'ч'айнї ро'жоч'ок / то ми каже'мо молодї м'іс'ац'* (н. п. 23), *молодї м'іс'ац' / шо п'і'тух во'ди нап'і'єц'а // ка'да в'єд'ро по'в'ес'іш / шо в'ід'ро б'удє в'і'с'єт' / мала'дї м'єс'ац' / конч'ик о'цєї і'зогнутї / то п'і'тух во'ди нап'і'єц'а // йєсл'і в'ід'ро по'в'єс'іт' / то п'і'тух во'ди нап'і'єц'а / з'нач'ит' це мала'дї м'єс'ац' / полуко'л'ц'о // о'так вигл'ад'іт' мала'дик* (н. п. 25), *молодї тон'кій м'іс'ац'* (н. п. 26), *молодї м'іс'ац' / коли та'кій п'росто серпик // а ш'ч'є ка'жут' / на молодї'ка* (н. п. 27), *коли молодї / в'ін ш'ч'є не'повнї ч'и в'єє уга'сайуш'ч'її / з'найїш / йак в'ін поти'хєнку с'ходє // нап'рїклад / з л'ївої сторо'ни це молодик / йак серпиком / йакшо с п'равої сторо'ни / о'це в'ін же так убу'ва / убу'вайє / шо в'єє теж ут'вор'уєц'а йак серпик / ну на н'ого в'єє не' ка'жут' молодик / бо в'ін уш'ч'єрбнї / так йо'го ї нази'вайут'* (н. п. 27), *ма'лен'кій м'іс'ац' / це молодї // то'нен'кій / йак молодї* (н. п. 27), *молодик / це коли в'ін молодї* (н. п. 28), *молодик / то'нен'ка нап'і'вк'ругла с'муж'ка* (н. п. 28);

2) Місяць, який зростає: *м'іс'ац' у'же на с'повн'ї / йак в'ін рос'тє* (н. п. 6), *йєсл'і нап'рїм'єр ста'рїї м'іс'ац' і ч'ут' / ч'ут' с буквої єс / в'ін нач'ї'нає ув'є'л'їч'ивац'а / з'нач'ит' рос'туш'ч'а лу'на* (н. п. 14), *ч'вєрт' м'іс'ац'а йє / не'повнї м'іс'ац' / це з'нач'ит' у'же б'їл'ше / ч'їм п'їв'м'іс'ац'а / ну ш'ч'є не'повнї м'іс'ац'* (н. п. 27);

3) повний: *йєсл'і полна лу'на / це з'нач'ит' в'ін д'ол'жен бут' полнї* (н. п. 14), *йак мли'нове колєсо / можна ру'ко'їу дос'тат'* (н. п. 19), *лу'на / йакшо в'ін у'же повнї* (н. п. 23), *коли полно'лун'а і в'ін д'ужє б'лиз'ко набли'жайїц'а до зє'м'л'ї* (н. п. 26), *коли м'іс'ац' повнї / то ка'же'м полно'лун'їє* (н. п. 27),

йак повний / то полнолун'їє // ка¹да полна лу¹на / не^u кл'у¹їє (н. п. 27),
 полнолун'їє кажут' ш'ч'є (н. п. 28);

4) спадний: на уш¹'ч'ерблен':а / це ко¹ли уби¹вайє (н. п. 9), уш'ч'ер¹бивс'а
 м'іс'ац' / це ко¹ли три ч'етверт'і (н. п. 9), ш'ч'ер¹батиї / йа¹киї убу¹вайє
 (н. п. 12), йєсл'і с полнолун'їя в'ін уме^uн'шайєц'а / то з¹нач'ит це ста¹ра /
 уби¹вайуш'ч'а лу¹на (н. п. 14), ко¹ли м'іс'ац' уби¹вайуч'иї / то ка¹зали серпик
 (н. п. 21).

Зі спостережень мовців зафіксовано передбачення дощу чи сухої погоди,
 пов'язане з молодиком: йак¹шо м'іс'ац' ле^uжит' / ч'а¹бан сто¹їїт' / це ¹буде
 дош'ч' // йак¹шо м'іс'ац' сто¹їїт' / ч'а¹бан ле^uжит' / це зна¹ч'ит' дош'ч'а не^u
¹буде / ¹сухо ¹буде (н. п. 5), дн'ів два ч'і три м'іс'ац' двої¹ний був / йак т'єн' од
 його / з ро¹гами / це ¹кажут' на дош'ч' так (н. п. 5), моло¹диї / то на дош'ч'
 (н. п. 7), йак в'ін уми¹вайїц':а о¹так / то ¹буде дош'ч' (н. п. 10), водночас наявність
 кіл навколо повного Місяця віщує мороз на завтрашній день: на м'іс'ац'і
 бу¹вайут' о¹ц'і кру¹ги / кру¹гом м'іс'ац'а / то на мо¹роз // та¹ке йє і на ¹сонц'і / і на
 м'іс'ац'і // на м'іс'ац'і ми л'у¹били видив¹л'ац':а / о¹собєно на полнолун'їє / о¹це
 ко¹ли вже ¹повна лу¹на / ди¹вилис'а / оч'і / н'іс / рот шу¹кали (н. п. 21).

В окремих говіркових групах фіксовано пояснення діалектоносіїв щодо
 розрізнення фаз Місяця, яке полягає в умовному домальовуванні палиці до
 півкола: йак уз¹нат' / м'іс'ац' моло¹диї ч'и ста¹риї / о¹це ж^u к¹руглиї м'іс'ац'
 о¹так д'ілиц':а / о¹це ер / а о¹це ес / тут рос¹туч'иї / а тут спа¹дайуч'иї (н. п. 5),
 моло¹диї м'іс'ац' / це напри¹м'єр / йєсл'і вот пос¹тавиш ¹палоч'ку на к'ін'ч'ики і
¹буква ер / це з¹нач'ит' моло¹диї р¹ан':її м'іс'ац' / а йєсл'і наобо¹рот / то ¹буква
 ес полу¹ч'айїц'а / це з¹нач'ит' ста¹риї м'іс'ац' (н. п. 14), моло¹диї м'іс'ац' с од¹ної
 сторо¹ни / а ста¹риї / с дру¹гої (н. п. 15), у¹ч'їт'єл'н'їца в¹ч'ила / йєсл'і как ¹буква
 ес / то во¹но ста¹р'їє / а йєсл'і с¹кобка раз¹в'орнута в д¹ругу с¹торону і ¹палоч'ку
 в'єрт'ї кал'но нар'ісо¹ват' / полу¹ч'айїца ¹буква ер / це во¹на рас¹т'от / рас¹туш'ч'а
 (н. п. 27). Спостерігаючи за повним Місяцем уночі, респондент попереджав про

початок війни ще до її настання: там два б¹рата на м¹'іс'ац'і і во¹ни кол¹'ат' о¹дин одного вилами / не¹ мир¹'ац':а / буде во¹на // це та¹ка прик¹мета (н. п. 11).

Існує думка, що початок нових справ краще планувати на молодика чи Місяць, який зростає (це дасть змогу досягнути успіхів у майбутньому та швидко завершити розпочате): на рос¹туш'ч'у лу¹ну нада ро¹бит' нов'і д'і¹ла / уст¹ройіц'а на ро¹боту / пок¹ласти г¹рош'і в банк (н. п. 14), по¹том на молодика нач'и¹нали в¹с'ак'і та¹к'і ха¹рош'і д'і¹ла // до¹пуст'ім / йа нач'и¹нала вс'і¹да в'а¹зат' а¹бо с¹в'ітер / а¹бо нос¹ки // ім'ено на новий м¹'іс'ац' нов'і та¹к'і д'і¹ла / щоб у¹дач'но їх завер¹шит' / вс'і¹да нач'и¹нали на молодика (н. п. 16), хара¹шо шос' нове ро¹бит' на молодий м¹'іс'ац' (н. п. 22), також у цей період варто приділити увагу собі (сходити до перукарні, зробити процедури з омолодження тощо): стри¹жуц':а на молодий м¹'іс'ац' (н. п. 3), ст¹ригтис'а кажут' нада на рос¹туч'ий м¹'іс'ац' (н. п. 5), з¹найу / хтос' ст¹ригс'а на молодика / хтос' там шос' ро¹бив на спад¹ // йак¹шо хоч'еш / щоб б¹видко ч'и м'ед¹'лен:о волоси рос¹ли // хто на новий м¹'іс'ац' / хто на с¹тарий (н. п. 16), на убу¹вайуч'ий м¹'іс'ац' не¹ можна н'і ст¹ригтис'а / не¹ можна дол¹ги в'ід:а¹вати (н. п. 21), на молодий м¹'іс'ац' можна ст¹ригтис' / щоб здо¹ров'і волоси рос¹ли // хара¹шо йа¹к'іс' омоло¹живайуч'і проце¹дури ро¹бит' / там л'і¹цо / маску нало¹жит' / ота¹кого п¹лана (н. п. 22).

Простежено негативний вплив повного Місяця на сон та здоров'я людини, тому інформанти зазначають про необхідність закривати вікна на ніч фіранкою чи чимось іншим: нада закри¹ват' / щоб м¹'іс'ац' не¹ надав на тебе / на ли¹це / на сп¹л'ач'у л'у¹дину (н. п. 2), не¹ можна / щоб м¹'іс'ац' св'і¹тив / лу¹нат'іком мож¹'т' бут' (н. п. 3), нада закри¹ват' / щоб не¹ св'і¹тив (н. п. 4), нада закри¹ват' в'ік¹но / щоб м¹'іс'ац' на л'у¹дину не¹ св'і¹тив / о¹собено на д'і¹теї / х¹тозна ч'о¹го (н. п. 5), на повний / кажут' / може¹'т' повл'і¹ят' на голову // м¹'іс'ац' / щоб не¹ г¹ланув на ди¹тинну / бо буде лу¹нат'ік / нада ш¹торки закри¹ват' (н. п. 6), нада закри¹ват' в'ікна / щоб на тебе не св'і¹тив м¹'іс'ац' //

йа ¹дуже не^н луб¹л^у / коли с¹в¹іте м¹іс¹ац¹ / а в ¹мене не^нма ш¹тори (н. п. 9),
 коли с¹в¹іте м¹іс¹ац¹ / ¹нада закри¹ват' в¹ік¹но // йа са¹ма закри¹вай^у / бо д¹ругий
 раз м¹іс¹ац¹ цей с¹в¹іте пр¹ам на ¹мене / в¹ік¹но в ¹мене так / кро¹ват' сто¹йіт' //
 йа ста¹рай^ус' зак¹рит' в¹ік¹но / бо ¹довго не^н ¹можу зас¹нут' // бе^нспо¹коїно /
¹можеш за н¹іч' проси¹пац¹а / во¹но с¹в¹іте / м¹ішайе (н. п. 14), не^н ¹можна / шоб
 м¹іс¹ац¹ св¹ітив на кро¹ват' / шоб в ¹голову не^н попа¹дав / бо па¹гано спат'
¹буде^нш (н. п. 15), це ра¹н¹іше ка¹зали / шо лу¹нат¹іком с¹тане^нш / йак¹шо м¹іс¹ац¹
 на ¹тебе ¹буде св¹ітит' // ну ш¹ч¹ас у¹же та¹кого не^нмаїе / йа вже та¹кого
 не^н ¹чула дав¹но (н. п. 19), ¹нада / шоб м¹іс¹ац¹ не^н св¹ітив у в¹ік¹но / ¹тошо
¹можє бут' лу¹нат¹іком а¹бо не^н ¹будеш с¹пати // от йа / нап¹риклад / на
 полно¹лун¹іїе не^н ¹можу с¹пати / ме¹н¹і т¹реба закри¹ват' у¹се / в¹ін на ¹мене
 с¹в¹іте (н. п. 21), не^н ¹можна / шоб м¹іс¹ац¹ св¹ітив на л¹у¹дину / ди¹тину /
 о¹собено коли це полно¹лун¹іїе / бо в¹ін кра¹де у л¹у¹дини сон (н. п. 23), на ¹повній
 м¹іс¹ац¹ не^н бажано ди¹виц¹а / о¹це так ¹вилутивс¹а на ¹н¹ого ї ¹дивис¹а / пото¹му
 шо у в¹с¹аких х¹ворих л¹у¹деї в¹ін визи¹вайє сво¹йу ре¹акц¹й^у / визи¹вайє бе¹з¹:он¹:а //
 йак¹шо нап¹риклад полно¹лун¹іїе / ¹в¹ікна кра¹ш¹ч¹е за¹в¹ісит' ¹темним ч¹им / шоб
 не^н проби¹валос¹а в ¹хату // а в ¹н¹екоторих л¹у¹деї ¹повній м¹іс¹ац¹ тиск викли¹каїе
 / в не^нпо:ди¹ноких і це не^н с¹каз¹ки // обост¹р¹аїе бо¹л¹ач¹ки / о¹соб'ено в
 полно¹лун¹іїе (н. п. 27), принагідно згадано про заборону сушити дитячі речі при
 місячному сяйві: н¹е¹л¹онки / йа ¹тоже це ¹чула / шо н¹і¹з¹а / шоб м¹іс¹ац¹ св¹ітив
 на н¹е¹л¹онки / йа ї ка¹жу / шоб ¹дома ¹луч¹ше су¹шили (н. п. 9). Один із
 діалектоносіїв розповідає про містичні події в період повного Місяця: на
 полно¹лун¹іїе ¹бабушка ка¹зала ¹в¹ід¹ми л¹і¹тайут' (н. п. 25). У той же час у н. п. 9
 бачимо відмінності у традиційних народних уявленнях щодо аналізованого
 явища: йес¹лі ч¹ело¹в¹ек лу¹нат¹ік / це не об¹і¹зат¹ел¹но м¹іс¹ац¹ ¹должен св¹ітит'
 / це в ¹н¹ого пато¹лог¹іїа та¹ка і все // а ¹в¹ікна закри¹вайут' не ¹із¹:а ¹того / а¹би
 м¹іс¹ац¹ не^н св¹ітив / а шоб ¹менше загл¹а¹дали ¹ноч¹:у / пото¹му шо в нас тут

може ка́ждий про́ходит' і ди́виц':а / а ш'ч'е в нас тута фа́нар' / ш'ч'е ї́ первий е́таж.

Саджати городину краще на молодик і Місяць, який зростає, щоб добре та швидко росло: на ро^ас^атуш'ч'ий м'іс'ац' ка́пусту к'вас'ат' і сад'ат' (н. п. 3), на молодика / на рос^атуш'ч'ий м'іс'ац' са́дит' нада (н. п. 6), мама прим'іч'ала / ка́зала / ро^с:аду нада са́дит' т'іки на рас^атуш'ч'у лу́ну (н. п. 18), ка́жуть / шо на го́род'і / йак'шо поса́диш на молодика / то́ буде хара́шо рос'ти / а йак'шо наобо́рот / на повний м'іс'ац' / то́д'і во́но не^н ду́же рос'те // ну йа́ лун:ого календа́р'а не^н при́держуйус' / са́д'у / ко́ли йе́ ч'ас (н. п. 19), на мала́дик са́д'іт' / п'ер'е́саживат' цв'і́ти / ра́саду (н. п. 25), натомість на спадний Місяць саджанням займатись не варто: на уш'ч'ербний не^н сад'ат' (н. п. 6). Водночас ілюстровано коментар, у якому чоловік на молодика нічого не садить: на моло́дик н'і́ч'ого не^н можна бу́ло са́дит' / то́му ш'ч'о н'і́ч'ого не^н виросте // не са́ди на молодика / а т'і́лки на прибу́вайуч'ий м'іс'ац' са́дит' т'реба бу́ло (н. п. 21). Про залежність врожаю від місячного календаря наголошено в н. п. 16: в садо:го́родн'іх пол'о́вих ро́ботах то́же йес'т' кал'енда́р'і за цими́ фа́зами // так / йак'шо хоч'еш на́ти те / шо кор'еш'ками в зе́м'лі / то на та́кий то́ м'іс'ац' / те / шо плодо́носе в:е́р'ху / то на та́кий то́.

Деякі побутові справи мовці радять виконувати саме в період спадного Місяця, щоб якнайшвидше їх завершити: в'і́кна мит' нада на уби́вайуш'ч'ий лу́н'і // ко́лис' хату́ йак пост'ройі́ла і п'і́сл'а штука́турки в'і́кна мит' / одне́ в'і́кно мила́ п'івд'на́ / то́д'і шос' не́ре^нби́ло // ч'ере́з два дн'і вс'і остал'н'і в'і́кна за п'івч'а́са по́мила // при́шла до́дому ї́ ка́жу ма́м'і / шос' не́в'еро́йатне́ / одне́ в'і́кно п'івд'на́ мила́ і вс'і остал'н'і за п'івд'на́ / а во́на ка́же / йа́ка лу́на // ка́жу уби́вайуш'ч'а́ / а во́на ї́ ка́же / то на уби́вайуш'ч'у нада́ ст'і́рат' / уби́рат' / мит' у́се (н. п. 5). Зафіксовано також господарські справи, здійснення яких пов'язують із різними фазами Місяця: з'на́йу / шо і к'во́чку са́дили / і сви́н'у до́кну́р'а во́дили (н. п. 16), йа́ з'на́йу / шо на мала́дик

там ч'о'гос' не^u — можна ро'бит' / на рас'туш'ч'у лу'ну шос' — можна / на уби'вай'уш'ч'у шос' не^u — можна // о'то л'і'ч'иц':а / шос' пит' / —мама прим'і'ч'ала (н. п. 18).

Помічено традицію на молодика чи під час Місяця, який зростає, напередодні Великодня під зоряним небом залишати воду, яка на ранок матиме цілющий ефект і вважатиметься освяченою: йа |ч'ула / шо на моло'дій |м'іс'ац' / на рос'туш'ч'у лу'ну / —нада с'тавит' |воду на н'іч' п'ід з'в'озди // йа з'най'у / шо в |мене под'руга н'і'коли не^u |ходе св'а'тит' на |Паску |воду / во'на вс'іг'да наби'райе в: 'ід'ро / во'на жи'ве в сво'йом |дом'і // наби'райе в'ід'ро / ви'носе на ого'род і там с'в'ітиц':а |м'іс'ац' ч'и лу'на / і во'на ка'зала / шо це во'да вже ос'в'ач'ена // |лучше ч'ім у |церкв'і (н. п. 14).

Семі **‘кінчик півмісяця’** притаманні іменники в однині р'іг (н. п. 2) (і словотвірні варіанти р'і'жок — 3 н. пп.: 12, 19, 20, ро'жок — н. п. 27 та демінутив ро'жоч'ок — н. п. 23), |конч'ик (н. п. 25) та множині |роги (3 н. пп.: 5, 9, 22) (і демінутиви |р'іж'ки — н. п. 3, |рож'ки — 14 н. пп.: 1, 2, 4, 5, 7–10, 15, 16, 21, 24, 26, 27), кон'ци (н. п. 13) (і демінутиви |к'інч'ики — н. п. 27, |конч'ики — н. п. 25, |конч'ик'і — н. п. 29), а також субстантивно-атрибутивне словосполучення |рож'ки |м'іс'ац':а (н. п. 2).

Сему **‘місячно, видно від сяйва місяця’** репрезентовано прикметниками |м'іс'ач'ний (7 н. пп.: 14–17, 19, 20, 24) (і фонетичним варіантом |м'ес'ач'ний — н. п. 25), |лун:ий (н. п. 29), прислівниками |м'іс'ач'но (10 н. пп.: 1, 2, 12, 14, 17, 18, 20, 21, 26, 28), |лун:о (н. п. 27), |йасно (н. п. 28), а також субстантивно-атрибутивними словосполученнями |м'іс'ач'на н'іч' (н. п. 7), |м'іс'ач'не |с'аїво (н. п. 22), йас'на н'іч' (н. п. 28). Цей стан залежить від наявності повного місяця на небі: |м'іс'ач'но / |йес'лі лу'на ве'лика і во'но от |нейі |видно (н. п. 14), |м'іс'ач'но / |йак'шо в'ін |повний / а |йак'шо не'ма / то |його п'росто за х'марами не^u — |видно (н. п. 17). В одному з н. пп. згадано й антонімічні маніфестанти до аналізованої семи: бе'з|м'іс'ач'но (н. п. 19), бе'з|лун:о (н. п. 19), що свідчить про існування в

досліджуваних говіркових групах корелятивних пар $^1m'is'ach'no : be''z^1m'is'ach'no$, $^1лун:о : be''z^1лун:о$.

3.5. Назви Сонця та пов'язаних із ним понять. До складу цієї ЛСГ входять маніфестанти загальної назви сонця, його сходу і заходу, дій, коли світить, гріє, пече сонце та ін. (усього 12 сем).

Реалізатори семи **‘сонце, центральне небесне світило сонячної системи, що має форму гігантської розжареної кулі, яка випромінює світло й тепло’** – іменник 1сонце (22 н. пп.: 2–5, 7, 9, 10, 12, 14, 16–28) (та фонетичний варіант 1солнце – 3 н. пп.: 23, 24, 29 і демінутиви $^1солнишко^a$ – н. п. 4, $^1соне''ч'ко$ – 5 н. пп.: 9, 10, 17, 19, 20), прислівник $^1сон'ач'но$ (3 н. пп.: 17, 20, 28) (і фонетичний варіант $^1солн'еч'но$ – 2 н. пп.: 25, 27) та речення $^1соне''ч'ко$ 1визирнуло (н. п. 5). Лексеми $с^1онце$ ‘тс’, ‘головка (кошик) соняшника’, $с^1он'ійко$ ‘тс, що сонико (сонечко)’ [АЗП II, с. 162], $с^1онейко$ (і варіанти $с^1овнейко$, $с^1онняйка$) ‘сонце’ [ЛПГ, с. 200] вживано в поліському ареалі, $с^1онічко$ ‘сонечко’ (позначено ремарками «здрібніле», «пестливе») – в гуцульському [ПГГ, с. 180], $с^1оненько$ ‘сонечко (пестливе до сонце)’ – в буковинському [СБГ, с. 507], $с^1онійко$ (і варіанти $с^1онийко$, $с^1онейко$), $с^1оніч'ко$ ‘сонечко’ – в бойківському [БГО II, с. 237], $с^1оньо$ ‘сонце’ (з ремаркою «дитяче слово або вираз») – в західноволинському [КЗГ, с. 224], $с^1оньце$ (і варіант $с^1онейко$ – подано з ремаркою «поетичне слово») ‘сонце’ – в лемківському [ДЛС, с. 312], $с^1он'ічко$ ‘сонечко’ – в закарпатському [ССХ, с. 337], $с^1онічко$ ‘сонечко’ – в наддністрянському [ШНС, с. 244].

В окремих говірках відзначено явище сонячного затемнення: $йа$ $^1помн'у$ в $^1д'ецтв'і$ в нас та 1ке зат $^1м'ен'ійе$ було / шо 1й $^1кур'і$ $^1нач'али$ $с'і$ $^1дат'$ // ми ш $^1ч'е$ в ш $^1кол'і$ поза $^1капт'ували$ $с'т'оклишка$ / шоб ди $^1виц':а$ // н'іту 1хи $^1нач'али$ сп'і $^1ват'$ / $^1кур'і$ $^1нач'али$ $^1йакос'$ к $^1вокат'$ / $^1йакос'$ зат'аг 1нуло / со 1баки $^1нач'али$ $^1гавкат'$ (н. п. 5), ко 1ли за $^1темнен':а$ $^1сонц'а$ / то 1тоже ста 1йе 1темно йак $^1ноч'$ // у нас ко $^1лис'$ було за $^1темнен':а$ $^1сонц'а$ і йа йак 1раз була на став 1ку // 1боже / йак йа зл'а $^1калас'$ / не $''$ $^1бач'у$ / де йти до 1дому / о 1то с $^1теж''ка$ ве 1де $^1т'іки$ і все /

нав¹помацки їдеш до¹дому / а ст¹рашно / п¹лачу і¹ду (н. п. 9), засвідчено варіативне вживання найменувань залежно від ситуації мовлення (у коментарі спорадично згадано бога Сонця і весни): ¹сонце і ¹соне^мч'ко / смот¹р'а з^с ким разго¹вар'івайу // ну йа ¹д'ім'ам ¹казоч'ки ч'у¹тайу / то ¹соне^мч'ко / пригр'і¹вайе ¹соне^мч'ко // ш'ч'е ¹кажут' Йа¹рило (н. п. 9).

У н. п. 12 виявлено прикмету, яка передбачає вітряну погоду після червоного заходу сонця: йак¹шо ¹сонце с'і¹дає за ч'ер¹вону х¹мару / то нас¹тупний ден' ¹буде ¹в'ітр'аний. Водночас у н. п. 5 цю сему вживають в іронічному контексті, коли мають на увазі людину, яка довго спить: ¹сонце в о¹б'ід / а во¹ни ш'ч'е спл'ат' / у¹же в ¹гузно припе^мкло, у н. п. 17 слово маніфестовано з відмінною семантикою (згадано комаху червоного чи жовтого кольору з чорними цяточками): ¹солнишко / ¹солнишко / пол'е¹т'и на ¹н'єбко / там тво¹і ¹д'єтки ¹кушайут кот¹л'єтки // вс'єм р'е¹б'атам разда¹йут / а т'е¹б'е н'є да¹йут.

Сему **‘тінь, місце, яке знаходиться в тіні’** ілюстровано такими репрезентантами:

1) іменники *т'ін'* (6 н. пп.: 5, 7, 14, 16, 17, 27) (і словотвірні варіанти *т'і¹н'ок* – н. п. 22, *т'е^ін'ок* – н. п. 29, *зат'інок* – 8 н. пп.: 5, 12, 14, 16, 18, 19, 23, 26, *зат'єн'* – н. п. 24 та демінутиви *т'і¹н'оч'ок* – н. п. 28, *т'е^ін'оч'ок* – н. п. 26), *холо¹док* (н. п. 3) та форми місцевого відмінка іменників у *т'ін'і* (н. п. 2) (і фонетичні *в т'і¹н'і* – 3 н. пп.: 22, 23, 28, *в т'е^ін'і* – 2 н. пп.: 20, 21 та словотвірні варіанти *в зат'інку* – 2 н. пп.: 21, 25, *в зат'єн'і* – н. п. 24, а також демінутиви *в т'і¹н'оч'ку* – н. п. 22, *в т'е^ін'оч'ку* – н. п. 27), *в холо^мку* (н. п. 3) (і фонетичний варіант *в хала^мку* – н. п. 25 та демінутив *в холо¹доч'ку* – н. п. 16);

2) прикметник *зат'і¹н'он:є* (н. п. 21).

Виділено зображення цього явища в одному з н. пп.: *в холо¹доч'ку / це от ¹сонц'а / в т'ін' заї¹ти* (н. п. 16), в іншому – зафіксовано метафоричне перенесення: *у¹пала т'ін' / стан' п'і¹д:єре^мво в т'ін'* (н. п. 27). А от в н. п. 12

ілюстровано протилежно до згаданого явище: *на о¹сон':і / йак¹шо на ¹сонц'і / н'іка¹кої т'ін'і не^uма / це на сонце¹п'ок'е.*

Усі засвідчені маніфестанти семи **‘світити, блистити, горіти, грати (про Місяць, Сонце, зорі)’** згруповано залежно від того, яке небесне світило вони позначають. Наприклад, для дії, коли світить сонце, використано дієслівні форми *з¹р'іє* (4 н. пп.: 9, 13, 24, 25) (і фонетико-морфологічні *з¹р'ейіт'* – н. п. 4, *з¹р'ейіт* – н. п. 29 та словотвірні варіанти *пригр'і¹вайє* – н. п. 9, *при^eгр'і¹вайє* – 2 н. пп.: 2, 3), *не^uч'е* (4 н. пп.: 3, 7, 24, 27) (і фонетико-морфологічний варіант *п'а¹ч'ет'* – н. п. 4), *па¹лайє* (н. п. 23), *жарит'* (2 н. пп.: 23, 24) (і морфологічний варіант *жаре* – н. п. 9), *го¹рит'* (н. п. 23), *вста¹йот* (н. п. 24), *сушит'* (н. п. 24), *шк¹варит'* (н. п. 24), *с¹мажит'* (н. п. 24), субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) *йаск¹раве ¹сонце* (н. п. 14), *не^uкуч'е ¹сонце* (н. п. 14) (і морфологічний варіант *п'е^uкуч'ейє ¹сонце* – н. п. 24), *¹сонце золо¹те* (н. п. 21) та речення *с¹в'іте ¹сонце* (2 н. пп.: 12, 21), *пригр'і¹вайє ¹сонеч'ко* (н. п. 9). Зафіксовано особливості згаданого процесу для сонця (подано зимовий, весняний, літній та осінній періоди): *з'і¹мою с¹в'ет'іт' / ну неⁱ з¹р'ейіт' / а ¹л'етом на:ба¹рот с¹в'ет'іт' / ну з¹р'ейіт'* (н. п. 4), *з¹р'іє / пригр'і¹вайє ве^uс¹ною / а ¹л'ітом жарє* (н. п. 9), *не^uкуч'е ¹сонце / д¹ругий раз не^u можна на п'і¹сок стат' / та¹кй га¹р'ач'ий / не^uкуч'ий / не^uч'е* (н. п. 14), *с¹в'ітит' / та не^u з¹р'іє ¹сонце золо¹те / восе¹ни ми вже ка¹зали* (н. п. 21), *с¹одн'а ¹сонце / йак дур¹не / у нас ¹дуже ¹ч'асто обго¹райт'* (н. п. 24), *с¹в'іте / та не^u з¹р'іє / з'і¹мою так ка¹зали / а ¹л'ітом ка¹зали не^uч'е* (н. п. 27).

З метою називання дії, коли світять зорі, вжито дієслівні форми *с¹айут'* (н. п. 9) (і *с¹айє* – н. п. 26), *с¹в'іт'ат'* (н. п. 21) (і *с¹в'іте* – 9 н. пп.: 2, 13, 17, 19, 20, 24, 25, 27, 28, *с¹в'ітит'* – 3 н. пп.: 21–23, *с¹в'іти^eт'* – н. п. 2, *с¹в'ет'іт'* – н. п. 4, *с¹в'ет'іт* – н. п. 29), речення *ми¹гайт' ¹зор'і* (н. п. 21), *с¹в'іт'ат' ¹зор'і* (н. п. 21). Зображення дії одночасно для всіх згаданих небесних світил фіксовано в реченнях *¹сонце і ¹м'іс'ац' с¹в'іте* (н. п. 2), *с¹в'іте ¹м'іс'ац' / ¹зор'і / ¹сонце* (н. п. 14).

Для семи **‘дія, коли сходить сонце’** характерний іменник *рас:|в'ет* (н. п. 29) та форма місцевого відмінка *на рас:|в'ет'е* (н. п. 24), дієслівні форми *с|ходить'* (3 н. пп.: 10, 12, 19) (і *с|ходе* – 3 н. пп.: 7, 9, 25, *з'їш|ло* – 2 н. пп.: 19, 21), *вста|їе* (н. п. 25) (і *вс|тало* – н. п. 17) та речення *с|ходить' |сонце* (н. п. 2) (і *с|ходе |соне"ч'ко* – н. п. 3, *вс|ходе |сонце* – н. п. 24, *з'їш|ло |сонце* – н. п. 7, *|сонце з'їш|ло* – н. п. 9, *|соне"ч'ко з'їш|шло* – н. п. 17, *|солнишко^а взаш|ло* – н. п. 4), *вс|тало |сонце* (н. п. 22) (і *вс|тало |соне"ч'ко* – н. п. 21).

Репрезентанти семи **‘схід сонця’** – іменники *сх'ід* (н. п. 2) (і словотвірні варіанти *вос|ход* – н. п. 27, *вас|ход* – н. п. 27), *рас:|в'ет* (2 н. пп.: 14, 21), дієслівні форми *с|ходить'* (н. п. 17) (і *с|ходе* – 2 н. пп.: 19, 20, *ви|ходить'* – 2 н. пп.: 17, 23, *|вишло* – н. п. 29), *вста|їе* (н. п. 23), субстантивно-атрибутивне словосполучення *сх'ід |сонц'а* (7 н. пп.: 5, 9, 12, 17, 18, 21, 22), речення *|сонце с|ходе* (н. п. 5) (і *с|ходе |сонце* – 2 н. пп.: 13, 28, *|сонце вс|ходе* – н. п. 23, *|соне"ч'ко з'їш|ло* – н. п. 17, *|сонце з'їш|ло* – н. п. 20), *вста|їе |сонце* (н. п. 16) (і *|сонце вста|їе* – н. п. 26, *вс|тало |сонце* – 2 н. пп.: 14, 26).

В одній говірці засвідчено приказку, у якій висловлено настанову раніше вставати: *хто |рано вста|їе / то|му Бог да|їе* (н. п. 5), оскільки це дасть змогу зробити більше корисних справ упродовж дня і мати гарний результат увечері. Носій іншої говірки принагідно згадує червоний схід сонця, який віщує східний вітер протягом дня: *от те"п|лен'ко / ко|ли с|ходе / а бу|вайе с|ходе і вес' гори|зонт к|расний / а то|д'ї вису|вайец'а дес' |сонце / з|нач'ит' |в'ітер |буде вос|точ'ний* (н. п. 27).

Сему **‘захід сонця’** представлено формою місцевого відмінка іменників *на за|кат'і* (н. п. 24), субстантивно-атрибутивним словосполученням *|зах'ід |сонц'а* (7 н. пп.: 2, 9, 12, 14, 17, 18, 22) (і *за|ход |сонц'а* – 2 н. пп.: 27, 28) та іншими конструкціями *пере"с|тало св'і|тит'* (н. п. 14), *не"ма |сонц'а* (н. п. 14) (і *|сонц'а не"ма|їе* – н. п. 14) (подано з ремаркою «зайшло за обрій»), *|сонце за|ходить'* (н. п. 2) (і *за|ходить' |сонце* – 2 н. пп.: 10, 17, *за|ход'їт |сонце* – н. п. 29, *|сонце за|ходе* – 2 н. пп.: 9, 22, *за|ходе |сонце* – 9 н. пп.: 7, 13, 16, 19, 20, 22–25, *зайш|ло*

сонце – 5 н. пп.: 14, 20, 21, 25, 28, *зашло сонце* – н. п. 29, *солнишко^а зашло* – н. п. 4), *сонечко спатки л'агає* (н. п. 9), *с'ідає сонце* (5 н. пп.: 16, 17, 20, 23, 26) (*і сонце с'ідає* – н. п. 26, *с'іло сонце* – 2 н. пп.: 20, 26), *сонечко заховаłos'* (н. п. 20), *л'агає сонце* (н. п. 23).

У коментарях носіїв говірок відзначено прикмети, пов'язані з заходом сонця, які забороняють:

1) позичати гроші (чи щось інше) та отримувати якісь речі в борг: *вже йак сонце зайшло / не^ннада ни^чого пози^чат' / та^ка при^мета // з^рош'і пози^чат' // а йак^шо да^йеш шос' / то^нада кинут' на^земл'у / шоб не^н в^руки дат' (н. п. 2), ни^за з^рош'і пози^чат' н^ісл'а заходу^н сонц'а (н. п. 5), ни^кому ни^чо не^н да^ват' / з^рош'і не^н пози^чат' (н. п. 6), ни^чого не^н да^ват' з^с д^вору / бо не^н буде (н. п. 7), д^ен^ги йа не^н о^ддалжуїу / раз^ве шо там у^же в^мене под^руга од^на йес'т' / с^рочно йї^нада / то йа на пол бро^сайу (н. п. 9), йак сонце заїде / ни^за з^рош'і пози^чат' (н. п. 9), йак сонце зашло / то д^ен^ег не^н да^йем / бо не^нмає // а йак ка^да в^жизн'і д^ругий раз при^ходилос' / на пол ки^дайім / на^земл'у (н. п. 10), на ноч' з^рош'і не^н пози^чайут' // д^ен^ги пози^чат' на ноч' ни^за / бо не^н буде з^рошеї (н. п. 13), не^н можна н^іч^ого в долг да^вати (н. п. 21), не^н можна б^рати н^іч^ого / не^н буде дос^татку (н. п. 21);*

2) виносити воду після купання та сміття з будинку: *воду н'е вино^сит' с^хати / н'е под^ме^тат' / н'е вим'і^тат' (н. п. 4), йак поку^пайїс'а / воду не^н можна вили^ват' / не^н п'ідм'і^тат' н^ісл'а заходу^н сонц'а // не^н можна ч^ерез по^ріг не^ре^мі^тат' // а ш^че йа^ка при^кмета / ба^гато ха^зайок та^ких / шо п'ідме^ла куч'ку п'ід поло^вик і полови^ком нак^рила / кажут' не^н можна / чоло^вік буде гу^лат' (н. п. 5), см'і^т:а не^н ви^носит' / куп'іл' не^н ви^носит' / ди^тинку по^мив / не^н вили^ват' (н. п. 6), за^ходе сонце / воду ни^за ви^носит' / йесл'і поку^пали ди^тину // во^да долж^на сто^йат' до ут^ра (н. п. 7), посл'е за^хода сонц'а ми ста^райїмс'а не^н ви^носит' мусор (н. п. 9), не^ннада ви^носит' мусор на ноч' (н. п. 13), ма^ма ру^галас' д^ругий раз / йесл'і йа д'і^тей^н веч'іром*

поку¹пала і не^u даї Бог ¹вине^uсу ¹воду / во¹на ме^uн'ї ч'ор¹т'ів да¹вала / ру¹гала (н. п. 15), ми з¹нали / шо не^uможна ¹воду вили¹ват' / виси¹пат' там шос' / вики¹дат' / ми та¹кого ї не^u ро¹били // вже все бу¹ло з¹роблено до ¹заходу ¹сонця (н. п. 16);

3) брати воду з колодязя: йак ¹сонце ¹заїде / не^u брат' ¹воду з^c ко¹лод'аз'а (н. п. 5);

4) лягати спати в цей час, бо болітиме голова: ко¹ли ¹соне^uч'ко с'ї¹даїе / не^u ¹можна в цей час с¹пати л'а¹гати / бо ¹буде голо¹ва бо¹л'їт' (н. п. 21).

Червоний захід сонця передбачає сильну вітряну погоду (зрідка – спеку чи дощ) наступного дня: йак¹шо ¹небо к¹расне / ¹кажут' на ¹в'їтер / ¹завтра ¹буде ¹сил'ний ¹в'їтер (н. п. 2), о¹то йак за¹ходе / йак к¹расне / то на ¹в'їтер / на жа¹ру (н. п. 6), йак¹шо ¹небо к¹расне / то ¹кажут' на ¹в'їтер (н. п. 15), йак ¹сонце за¹ходе ї к¹расне / це в х¹мари за¹ходе / ¹бабушка ка¹зала це на дош'ч' / на ¹в'ет'ер (н. п. 25), ко¹ли ¹дивис'а на ¹зах'їд ¹сонця / йак ¹сонце за¹ходить' / йак¹шо ¹заре^uво к¹расне / з¹нач'їт' з¹найїм / шо ¹завтра ¹буде ¹сил'ний ¹в'їтер ¹з^c:апада дут' (н. п. 27), і навіть війну: ¹перед тим / йак нач'а¹лас' вої¹на / за¹ход до ¹того к¹расний вс'їг¹да був (н. п. 15). Також засвідчено пораду щодо прогнозування дощової погоди: ди¹в'їц':а ¹сонце за¹ходе за х¹мари ч'ї н'ї / ¹буде дош'ч' (н. п. 3).

В одній із говірок подано особливості використання цієї семи залежно від того, до кого звертається інформант: дв'ї сторо¹ни м'е¹дал'ї / смот¹р'а ко¹му йа це ка¹жу / ¹їєсл'ї йа ба¹лакаїу з^c ¹доч'коїу ¹їл'ї з^c ¹мамоїу / йа ска¹жу за¹ходе ¹сонце / а ¹їєс'ї з^c ма¹лен'коїу ди¹тиноїу / ска¹жу так / ¹сонеч'ко с¹патки л'а¹гаїе / паш¹л'ї і ми спат' (н. п. 9), в іншій – наголошено на необхідності виконання всієї щоденної роботи до заходу сонця: ста¹ралис'а до ¹заходу ¹сонця все зро¹бит' / о¹так ¹кури зайш¹ли на ¹с'їдало і вс'о / ми вже ¹ноги по¹мили / ми вже в ¹хату п'їд^m ¹т'ел'е¹в'їзор (н. п. 16).

Для семи 'заграва, відблиск на небі яскравого світла, пожежі, сяння небосхилу під час заходу і сходу сонця' властиві іменники ¹заре^uво (2 н. пп.: 1, 3) (і фонетичні варіанти ¹зар'ево – н. п. 4, ¹зар'їво – н. п. 19), заг¹рава (н. п. 1),

дієслова ¹жевр'їє (н. п. 1), заг¹рало (н. п. 9), го^aр¹ит' (н. п. 20) та субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією) к¹расне ¹небо (2 н. пп.: 3, 9) (і ¹небо к¹расне – н. п. 7), баг¹р'ане ¹небо (н. п. 9), баг¹р'аній ¹зах'ід (н. п. 17), ¹сонце к¹расне (н. п. 14) (і к¹расне ¹сонце – н. п. 9), к¹расній за¹кат (н. п. 27). У 15 н. пп. червоний захід сонця асоціюють із вітряною погодою наступного дня влітку (жаркою погодою – н. п. 9) (та морозною погодою – восени і взимку), що засвідчено в таких коментарях діалектоносіїв: на ¹в'ітер (н. п. 2) (з ремаркою «про червоний захід сонця»), к¹расне ¹небо на ¹в'ітер (н. п. 3), пага¹р'ело ¹зар'єво / ¹завтра ¹буіт' ¹в'ет'єр / ¹буіт' н'єха¹рошайа на¹года (н. п. 4), на ¹в'ітер а¹бо на мо¹роз / ¹ос'ін':у на мо¹роз / а л'ітом на ¹в'ітер / ¹дуже ¹сил'ній ¹в'ітер ¹буде (н. п. 6), ко¹ли ¹сонце за¹ходе і ¹небо к¹расне / то ¹в'ітер ¹буде (н. п. 7), то на ¹в'ітер / к¹расне ¹небо (н. п. 9), йак у¹же на ¹заход'і / то ¹кажут' заг¹рало // к¹расне ¹сонце / то на ¹в'ітер а¹бо ¹буде ¹дуже пал'кій ден' / йак к¹расне / к¹расне (н. п. 9), гово¹р'ат' / то на ¹в'ітер (н. п. 10), в нас на ¹небо ¹дивл'ац':а / о¹то йак ¹зар'іво / так мо¹роз ¹буде / ¹в'ітер ¹буде // йак¹шо во¹но баг¹р'анок¹расне та¹ке / ¹дуже / ¹дуже к¹расне і ¹сонце йак в ¹димк'і йа¹к'їс' та¹к'їй / то на мо¹роз // а йак во¹но / от ¹дивис':а / а там красну¹вате / там розову¹вате / а там аж^шф'іо¹л'єтове та¹ке йа¹кес' / йак о¹то йа ка¹жу ¹с'єро¹бурома¹л'інового ц¹в'єта / йак ¹с'єв'єрнойє с'і¹йан'їє / то це на ¹в'ітер (н. п. 19), го^aр¹ит' / ка¹зали / шо це на ¹в'ітер (н. п. 20), ко¹ли за¹ходе / то ¹кажут' / шо на ¹в'ітер (н. п. 21), ко¹ли с'і¹дає ч'є¹р'воне ¹сонце / з¹нач'ит' ¹завтра ¹буде ¹в'ітр'ано / о / на ¹завтра ¹буде ¹в'ітр'у¹гака дут' (н. п. 21), йак¹шо ¹небо к¹расне / то ¹завтра ¹буде ¹сил'ній ¹в'ітер (н. п. 22), у нас ¹дивл'ац':а / йа¹кого во¹но ц¹в'єта / ¹їєсл'і во¹но ¹сил'но к¹расне / то ¹буде ¹в'ітер (н. п. 23), ¹кажут' / шо то до ¹в'ітру нас¹тупного дн'а (н. п. 26), ко¹ли к¹расній за¹кат / з¹нач'ит' ¹буіт' ¹завтра ¹в'ет'єр (н. п. 27), до ¹в'ітру ¹кажут' (н. п. 28). Коли червоний захід сонця з хмарами, то це до дощу: йак за ¹туч'ами / гово¹р'ат' / шо на дош'ч' / на пло¹ху по¹году (н. п. 10).

У н. пп. 9, 17 носії окремо виділяють багряний захід сонця, що одночасно є провісником вітру чи навпаки хорошої погоди наступного дня: *ко¹ли та¹киї баг¹р'аниї зах'ід¹ сонц'а / то¹ кажут' / шо¹ в'ітер¹ буде на с¹л'едуш'ч'ий ден'* (н. п. 17), *ко¹ли баг¹р'ане та¹ке¹ небо / то¹ го¹вор'ат¹ буде¹ добрий ден' на¹ завтра* (н. п. 9). Жовтий захід сонця, який обіцяє тиху спокійну погоду на завтрашній день, засвідчено лише в н. п. 23: *йак¹шо жов¹т'іше / то¹ в'ітра не¹ буде / буде спо¹коїно*. Також зафіксовано явище кіл навколо сонця, які віщують мороз: *ко¹ли навколо¹ сонц'а в¹зимку кру¹ги / то¹ буде мо¹роз^с* (н. п. 21), та окружності сонця, що передбачає дуже спекотну погоду: *ш'ч'е йакос' по¹поводу¹ обр'іа / дивл'ац'а на ок¹ружнос'т' сонц'а / шо¹ буде¹ сил'но¹ дуже¹ жарко* (н. п. 23).

Сему **‘проглядати, проглянути крізь хмари (про сонце)’** маніфестовано дієсловами *вигл'ануло* (н. п. 19), *проби¹вайец':а* (н. п. 17) (і фонетичними варіантами *проби¹вайіц'а* – н. п. 22, *проб'і¹вайіц':а* – н. п. 4) та реченнями *проби¹вайец':а¹ сонце* (н. п. 2) (і *соне¹ч'ко проби¹вайіц':а* – н. п. 3), *сонце¹ вийшло^с хмар* (н. п. 14), *вигл'а¹дає з:а хмар* (н. п. 17). Зафіксовані лексеми *вигл'ануло*, *проби¹вайец':а*, *проби¹вайіц':а*, *проб'і¹вайіц':а*, *проби¹вайіц'а*, *вийшло*, *вигл'а¹дає* утворюють синонімічний ряд.

Серед реалізаторів семи **‘гріти, пригрівати, пригріти, зігріти, припікати (про сонце)’** виділено дієслова *не¹ч'е* (4 н. пп.: 2, 3, 17, 20) (і морфологічний *не¹ч'от* – н. п. 29 та словотвірні варіанти *прине¹к'ло* – н. п. 16, *прип'і¹ка* – н. п. 22, *прип'і¹кайе* – 5 н. пп.: 9, 14, 17, 20, 27, *при^еп'і¹кайе* – н. п. 2, *пр'іп'і¹кайет* – н. п. 29), *г¹р'іє* (10 н. пп.: 10, 12, 14, 17, 19–23, 27) (і словотвірний варіант *пригр'і¹вайе* – 2 н. пп.: 9, 19), *жарит'* (н. п. 22), *с¹в'ітит'* (н. п. 17) та речення *при^ег¹р'іло¹ сонце* (н. п. 2). Засвідчено відмінності у найменуваннях дії, коли пригріває сонце, залежно від пори року: *пригр'і¹вайе ве¹с¹нойу / л'ітом прип'і¹кайе* (н. п. 9), *л'ітом прип'і¹кайе / не¹ч'е¹ сонце // а зі¹мої с¹в'ітит' / а не¹г¹р'іє* (н. п. 17), *ко¹ли ве¹с¹на і¹ соне¹ч'ко / ти за¹мерз^с / соне¹ч'ко г¹р'іє* (н. п. 27).

Зі значенням згрубілості в одному з н. п. помічено словотвірний варіант *припе^uкло*: *сонце в жопу припе^uкло // пр'ам до т^lрет'ого виперду ка^lзали* (н. п. 16). У випадку дуже жаркої, спекотної погоди інформанти зазначають: *прип'і^lкайє / їєсл'і дуже з^lр'їє* (н. п. 14), *ко^lли сил'но / то прип'і^lкайє* (н. п. 20).

Сему 'пекти, надмірно гріти, палити, обдавати жаром, жарити' (к. 30) представлено такими репрезентантами:

1) іменники: *пекло* (2 н. пп.: 5, 9) (і фонетичний варіант *п'окло* – н. п. 12), *с^lпека* (5 н. пп.: 6, 9, 14, 21, 25), *жа^lра* (4 н. пп.: 10, 13, 21, 24) (і словотвірний варіант *жа^lр'ука* – н. п. 22), *духо^lта* (2 н. пп.: 23, 24) (і дериват *духо^lтиш'ч'є* – н. п. 16), *ду^lховка* (н. п. 24);

2) прислівники: *спе^uкотно* (н. п. 6), *жарко* (3 н. пп.: 7, 9, 21) (і фонетичний варіант *жарко^a* – н. п. 29), *парко* (н. п. 14), *душно* (2 н. пп.: 9, 14);

3) дієслова: *пе^lч'є* (н. п. 9) (і фонетичний *пе^uч'є* – 14 н. пп.: 5–7, 9, 10, 12, 14, 18–21, 23, 25, 28, морфологічні *п'а^lчет'* – н. п. 4, *п'ї^eч'от* – н. п. 29 та словотвірний варіанти *при^eп'і^lкайє* – н. п. 27), *жаре* (5 н. пп.: 9, 13, 18, 21, 28) (і морфологічний варіант *жар'ім'* – н. п. 4), *пале* (3 н. пп.: 20, 23, 27), *с^lмале* (н. п. 16), *з^lр'їє* (н. п. 21), *шк^lварит'* (н. п. 21), *парит'* (2 н. пп.: 9, 27);

4) субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією): *по^lгода жар^lка* (н. п. 7), *жа^lра не^uвино^lс'імайа* (н. п. 10), *пе^uкуч'є сонце* (2 н. пп.: 17, 20), *с^lпека не^uмож^lлива* (н. п. 19), *жар^lке сонце* (2 н. пп.: 20, 28);

5) порівняння: *парит' / как п'ер'ед дож^lд'ом* (н. п. 9), *пе^uч'є аж^u не^uпродох^lнут'* (н. п. 27);

б) інші конструкції: *дуже жарко* (н. п. 6), *дуже спекотно* (н. п. 21), *сил'но пе^uч'є* (н. п. 22), *сонце жаре* (н. п. 23).

Засвідчено характеристику часу, коли дуже сильно гріє, пече сонце та причини появи такого стану погоди: *душно / пото^lму шо л'ітом в'іте^uр'ц'а не^uмайє / їєсл'і брат' та^lку по^lгоду тиху / то жарко так / шо аж^u душно / зади^lхайіс':а* (н. п. 9), *с'о^lгодн'і сил'но жарко / п'р'амо пекло / але то дуже*

¹р'ідко (н. п. 9), так ¹жаре над¹вор'і у¹жасно / та¹ка жа¹ра / не^uч'еу':а все на ¹вулиці (н. п. 13), духо¹тиш'ч'е ка¹зав ¹бат'ко / ох і с¹мале над¹вор'і (н. п. 16), йак¹шо в¹род'і би ¹сонце йес'т' / ну дес' у ¹зат'ішку / то не^uч'е / ¹пале п¹росто // ¹йесл'і ¹перед дош'ч'ом / то ми ¹каже^uмо духо¹та (н. п. 23).

Як бачимо, зафіксовані репрезентанти сем, пов'язаних із дією сонця, мають подібні найменування, що свідчить про їхню варіативність та багатозначність.

Сему **'грітися (на сонці)'** виражено дієслівними формами ^гр'ітис' (н. п. 12), ^гр'іц':а (н. п. 21), ^гр'ійуц'а (2 н. пп.: 14, 24), ^гр'ійуц':а (2 н. пп.: 22, 28), ^гр'ейуца (н. п. 29), ^грейуц':а (н. п. 24), вигр'і¹ватис'а (3 н. пп.: 2, 16, 17), вигр'і¹вайімс'а (н. п. 5), вигр'і¹вайуц'а (2 н. пп.: 25, 29), вигр'і¹вайуц':а (2 н. пп.: 26, 27), на^гр'еуц':а (н. п. 4), по^гр'іц':а (н. п. 7), з'і^гр'ітис'а (н. п. 9), при^гр'івс'а (н. п. 17) та конструкціями ¹зуби ^гр'ейут' (н. п. 4), ^гр'ійуц':а на п¹рис'б'і (н. п. 5), вигр'і¹вайут' к'іст¹ки (н. п. 21), ^гр'ійуц':а на ¹соне^uч'ку (н. п. 18), ¹війшов на ¹сонці ^гр'іц':а (н. п. 19), ко¹ти вигр'і¹вайуц'а на ¹соне^uч'ку (н. п. 20), ¹бабушки ^гр'ійуц'а (н. п. 20), ми вже на^грел'іс' (н. п. 23), на ¹сонці ^грейуц':а (н. п. 24), ^гр'ейуца ко^aти (н. п. 27), ¹вигр'іт' к'істоч¹ки (н. п. 7). В окремих н. пп. виявлені номінативні одиниці на позначення згаданого процесу поділено на ті, що стосуються людей, і ті, що стосуються тварин.

Для називання семи **'переломлюватися (про сонячні промені)'** окремого найменування інформанти не зазначають, натомість згадують:

1) субстантивно-атрибутивні словосполучення: ¹сон'ач'не ¹с'айво (н. п. 9), ¹сон'ач'ний ¹зайч'ик (13 н. пп.: 7, 9, 12–14, 16–18, 21, 22, 26–28) (і фонетичні варіанти ¹сон'ашний ¹зайч'ик – н. п. 20, ¹солн'ечний ¹зайч'ик – 4 н. пп.: 9, 21, 27, 29), ¹сон'ач'н'і ¹зайч'ики (3 н. пп.: 5, 19, 23) (вжито у множині);

2) речення: пра¹б'ілос' ¹сонце (н. п. 4), ¹сонце ¹зайч'ики пус¹кайе (н. п. 25), ¹сонце ¹зайч'ики пус¹кайет (н. п. 24).

Діалектоносії пригадують час, коли запускали сонячного зайчика: ¹сон'ач'ний ¹зайч'ик / запус¹кали (н. п. 21), ¹сон'ач'н'і ¹зайч'ики пус¹кати ми ¹може^uм (н. п. 23), характеризують вказане явище: бл'ік та¹киї і¹де / ¹солн'ечний ¹зайч'ик /

в'ідб¹лискує (н. п. 9), ко¹ли пр'ам спец'і¹ал'но на¹водиш на ¹сонце ¹зеркалом / то¹д'і ¹кажут' ¹сон'ач'ний ¹заїч'ик / а так п¹росто т'ін' от ¹н'ого ¹пада // в'ін не¹ ¹дуже от ст'ік¹ла отби¹вайец':а / ¹може / йа не¹ ¹бач'ила п¹росто / йа¹кес' йес'т' та¹ке ¹йавиш'ч'е (н. п. 27).

Виявлені словосполучення ¹сон'ач'ний ¹заїч'ик : ¹сон'ач'н'і ¹заїч'ики утворюють корелятивні пари та характеризуються високою функційною активністю в аналізованих ареалах (17 н. пп.).

Висновки до розділу 3

1. В аналізованому діалектному ареалі астроніми найчастіше ілюстровано фонетичними, рідше – акцентними, морфологічними та словотвірними відповідниками.

2. До складу ТГЛ «Астрономія» входить 5 ЛСГ, серед яких загальні назви астрономічних і суміжних понять, найменування зорі, її різновидів, номінації галактики і сузір'їв, Місяця та його фаз, Сонця і пов'язаних із ним дій та явищ тощо.

3. Представлені семи виражено здебільшого однослівними (іменники, прикметники, прислівники, дієслівні форми), в інших випадках – багатослівними (субстантивно-атрибутивні словосполучення, речення, інші конструкції) найменуваннями, серед яких виокремлено назви-синоніми, полісемію, корелятивні пари, зафіксовано ремарки до поданих реалізаторів сем, метафоричні перенесення, специфіку номінації згаданих явищ залежно від її ототожнення з людиною чи твариною та ін.

4. Із записаного діалектного матеріалу виділено причини утворення окремих астроявищ, їхню характеристику, види, розбіжності в номінаціях, які залежать від ситуації мовлення та конкретного адресата, варіантність використання найменувань, традиційні вірування, прикмети-заборони, поради, приказки, замовляння тощо.

5. У зіставлюваних говірках виявлено засвідчені назви та їхні варіанти з тотожною чи відмінною семантикою.

ВИСНОВКИ

Дослідження метеорологічної та астрономічної лексики в східностепових говірках дало можливість зробити ряд узагальнень.

1. Метео- й астроназви, один із найбільш давніх і стійких лексичних шарів української мови, відображають не просто номінативні процеси й багатство словника, але й особливості місцевого клімату, способу життя, господарювання, світогляду мешканців певного краю, їхніх традиційних уявлень і вірувань, міфології та фольклору. На становлення цих лексем суттєво вплинули позамовні чинники, про що свідчить наявність / відсутність певних номінацій на позначення природних та астрономічних назв, явищ, процесів і дій, пов'язаних із ними. Нерідко інформанти з метою найменування певних реалій використовують декілька маніфестантів, супроводжуючи це коментарями, які підкреслюють специфіку позамовних явищ.

2. У межах ТГЛ «Метеорологія» виявлено 10 ЛСГ («Назви на позначення погоди», «Назви, пов'язані зі станом погоди», «Назви засухи, сухої пори року», «Назви вітру та пов'язаних явищ і процесів», «Назви атмосферних опадів» («Назви, пов'язані зі снігом», «Назви, пов'язані з дощем»), «Назви оптичних явищ» («Назви веселки», «Назви марева»), «Назви атмосферних явищ» («Назви, що мають світлові і звукові прояви в атмосфері», «Назви, пов'язані з росою, туманом», «Назви хмар та суміжних процесів»), «Назви морозу та пов'язаних явищ», «Назви та процеси, пов'язані із замерзанням води», «Назви, пов'язані з відлигою»), у межах ТГЛ «Астрономія» – 5 ЛСГ («Загальні назви астрономічних і суміжних понять», «Назви зорі, її різновидів та пов'язаних процесів», «Назви галактики і сузір'їв», «Назви Місяця, його фаз та пов'язаних процесів», «Назви Сонця та пов'язаних із ним понять»).

ЛСГ «Назви атмосферних опадів» містить семантичну групу «Назви, пов'язані зі снігом», яка має розгалужену підсистему з чималою кількістю сем (29): 'дощ зі снігом, мокрий сніг', 'перші опади снігу восени', 'сніжинка, кристал снігу у вигляді зірочки', 'сніжити, густо падати, йти, заносити, зав'язати, почати

сипати, покрити снігом', 'покриватися зверху (про сніг)', 'лапаний сніг', 'занесений снігом (про дорогу)', 'багато снігу, глибокий сніг, великі замети снігу', 'початися заметілі, запилити', 'завірюха, сильний вітер із снігом; метелиця, хуртовина', 'хуртовинний (про день)', 'снігопад без вітру', 'намет, гірка снігу', 'пухкий, розсипчастий сніг', 'брюхати, поволі, важко йти (зокрема по глибокому снігу)', 'забризкатися грязюкою після дощу або водою з грязюкою під час таяння снігу', 'рипіти, видавати рип під ногами (зокрема про сніг у морозну погоду)', 'вузька стежка, протоптана у снігу', 'намерзати (про сніг, лід)', 'сніг, який намерз на віконному склі', 'шар снігу на корі дерев, дахах будівель та ін.', 'проталина, місце, де протанув сніг і видно землю', 'танути, перетворюватися на воду внаслідок дії тепла (про сніг, лід)', 'присипати снігом', 'нанести, намети снігу', 'місце, де вітер здув сніг; лисе місце', 'місце на височині; відкрите місце на пагорбі, лисе місце', 'сніжний, із заносами (про зиму)', 'зимова погода, коли вітер мете сніг'.

Високою функційною активністю відзначено також ЛСГ «Назви Сонця та пов'язаних із ним понять», яка містить значну кількість сем (12): 'сонце, центральне небесне світило сонячної системи, що має форму гігантської розжареної кулі, яка випромінює світло й тепло', 'тінь, місце, яке знаходиться в тіні', 'світити, блистити, горіти, грати (про Місяць, Сонце, зорі)', 'дія, коли сходить сонце', 'схід сонця', 'захід сонця', 'заграва, відблиск на небі яскравого світла, пожежі, сяяння небосхилу під час заходу і сходу сонця', 'проглядати, проглянути крізь хмари (про сонце)', 'гріти, пригрівати, пригріти, зігріти, припікати (про сонце)', 'пекти, надмірно гріти, палити, обдавати жаром, жарити', 'грітися (на сонці)', 'переломлюватися (про сонячні промені)'.

Межі деяких ЛСГ нечіткі, окремі метео- та астронайменування мають здатність переходити до інших ЛСГ, забезпечуючи відкритість відповідних структур та представляючи широке коло номінацій на позначення декількох понять чи явищ.

3. Найчастіше в розглянутих ТГЛ застосовано лексичну номінацію – за допомогою слова (4801 номінативна одиниця, або 59 % від загальної кількості

засвідчених назв) і словосполучення (1354 одиниці, або 17 %). Також зафіксовано випадки пропозитивної – на рівні речення (1629 одиниць, або 20 %) та дискурсивної номінації – за допомогою тексту (311 одиниць, або 4 %), до якої інформанти вдаються з метою характеристики особливостей, специфіки, видів та інших ознак певних природних чи астрономічних явищ.

4. Різномовіркова основа українського східностепового ареалу, характер його заселення, складні міграційні процеси, активні міжмовні контакти тощо сприяли виникненню лексичної та семантичної варіантності в аналізованих ТГЛ. Основну частину словникового складу реалізовано загальноживаними назвами (*погода, година, негода, злива, радуга, суховіт, вітер, вихор, болото, теплін, відлига, засуха, спека, жара, ривчак, холоднеча, бурлука, кригохід, затишок, завіруха, хуртовина, снігопад^m, веселка, повін, повітря, пасмурний, здоровий, силний, морозний, крижаний, сонячно, тепло, йасно, жарко, хмарно, забр'охав'а, припорошило, накрапайе, дріботит', латий сніг^x, сніжна зима, снігова бур'а, сліпий дощч', розтаїє сніг, сніг^x рипит' та ін.*); частотні запозичення з російської мови, про що свідчить, зокрема, й відповідне фонетичне оформлення (*от':ен'ел', духо'т'іш'ч'е, дубар', існа'рен'ійе, в'йуга, ізмороз', м'і'т'ел', крошка, сугробⁿ, тропинка, сквоз'нак, со'сулка, солнце, восход, рас:'вет, с'ев'ерний, йужний, восточ'ний, западний, суровайя, продолжит'ел'ний, соби'райці':а, кол'с'ко, пер'езімо'вал'і, с'нежнайя з'і'ма, с'нежна корка, Бал'ша М'ід'вед'іца, нар'ісу'вала з'і'ма та ін.*); зафіксовано окремі архаїзми (*зної, воздух, заб'нко, зв'із'да та ін.*), власне діалектні номінації (*мигич'ит', заліп'уха, ко'в'зел', сун'олки та ін.*).

5. Деякі метео-, астроназви ілюстровано інформацією з указівкою на сферу застосування. Наприклад, із метою передачі напрямків вітру діалектоносії, які полюбляють ловити рибу, використовують назви *с'ів'і'рака, йуго'запад, йугавас'ток, норд'в'ест, запад^m* та ін., для зображення сонця, що світить, та холодної, морозної погоди в спілкуванні з дітьми застосовують лексеми *соне'ч'ко, д'уд'а* тощо.

6. У східностепових говірках помічено високу частотність синонімів: *в'ідлига*, *одлига*, *проталинка*, *от':ен'ел'*, *плавод^м* (про відлигу, значне потепління взимку або ранньою весною), *зав'ір'уха*, *ме^нт'іл'*, *заме^нт'іл'*, *ме^нтелищ'а*, *хур'делищ'а*, *сн'іго^ав'ії*, *в'іхола*, *хурто^нвина*, *кур'ава*, *хуга*, *сн'ігопад*, *в'ійуга*, *бур'а*, *буран*, *пурга* (про завірюху, сильний вітер зі снігом), *кол'уч'ий*, *восточ'ний*, *сирий*, *халодний*, *про^низливий*, *морозний*, *обжи^нгайуш'чий*, *лод'аний* (про сухий вітер, східний), *гримит'*, *громихайе*, *гуркайе*, *гро^нхоче*, *гупайе*, *бахкайе*, *тр'іш'чит'* (коли гримить грім), *ш'лонн'і дн'і*, *дожлив'і дн'і*, *не^нгож'і дн'і* (про дощові дні) та ін.; антонімів: *ч'орна хмара* – *б'іла хмара*, *та^нжола туч'а* – *лохка туч'а*, *св'іт'ат'* – *по^нтухли*, *м'іс'ач'но* – *бе^нз'м'іс'ач'но*, *лун:о* – *бе^нз'лун:о* та ін.; порівнянь: *страш'ний йак гроза* (про людину), *мороз'иш'ч'е / аж^н шквар'чит'*, *мороз^с / хоч' собак от'в'азуї* (про сильний мороз), *аж мороз по ш'кур'і* (коли згадав щось погане), *жарко / аж^н ки'пит'*, *така жа'ра / шо аж^н горит' усе*, *с'одн'а сонце / йак дур'не* (про спеку, жарку погоду), *слиз'ко / йак скло* (про ожеледицю) та ін.; фразеологічних зворотів: *л'їе йак з^с в'ідра* (про сильний дощ), *ч'орт жениц':а*, *ч'орт г'райец'а*, *ру'кав спус'т'ілс'а* (про повітряну трубу, рвучкий круговий рух вітру), *темно / ч'орт ногу з'ломе*, *темно / хот' око виколи* (про час, коли стало темно після заходу сонця) та ін.

7. Простежено відмінності в характеристиці деяких метео- та астроявищ залежно від вікових груп інформантів. Наприклад, у процесі опису прохолодного, свіжого вітру, повітря представники старшого та середнього покоління асоціюють це явище з морозом, використовуючи загальноновживану лексику: *св'іжен'ко / з'нач'ит' / при^схва'тило т'рошки*, представники ж молодшого покоління характеризують згаданий стан погоди з погляду показника температури: *св'іжо / це коли холодаїе наобо'рот / т'емп'ера'тура падаїе / і во'но ш'ч'е душ'ч'е холодаїе / ч'ім було ч'ас на'зад*, окремо зазначають особливості протягу, коли

продуває спину, та вітру, що дме на вулиці: ¹дує / це ¹б'іл'ше про сквоз¹н'ак / ко¹ли йе ш¹ч'ел'і / з^c в'іранди / то¹д'і ¹дує / т'ане в с¹пину / а ¹в'ітер дме.

8. Спостережено полісемічність номінативних одиниць, як-от: по¹л'її (повінь, розлиття річки під час весняного розтавання снігу, льоду або тривалих дощів чи великих злив) : на¹л'її (лід, замерзла вода), ¹солнишко^a (сонце, центральне небесне світило сонячної системи, що має форму гігантської розжареної кулі, яка випромінює світло й тепло) : ¹солнишко (комаха червоного чи жовтого кольору з чорними цяточками), зв'із¹да (зірка, одне з численних на нічному небі світлих тіл; загальна назва) : зв'із¹да (традиційний символ різдвяного обряду колядування), ¹серник (молодий місяць) : ¹серник (спадний місяць), с¹лине (про дію, коли йде мілкий дощ) : с¹лине (обліжний, тривалий, затяжний дощ), гриб¹ний дош'ч' (краплистий короткочасний дощ у сонячний день; сліпий дощ) : гриб¹ний дош'ч' (мілкий дощ) та ін.

9. Засвідчені назви відображають релевантні риси східностепових говірок на фонетичному та морфологічному рівнях, зокрема так зване «акання»: аже^uледиц'а, ба¹лото, ¹вихар, гала¹л'од^m, гала¹л'одка, га¹дина, апа¹лонка, бо^aрул'ка, о^aблач¹ка, пра¹гал'іни, на¹топ, аблаж¹ний, ма¹рез^c, астра¹ном, зо^aр'а та ін.; динамічний наголос: р'із^cкий, ¹р'ез^cкий, од¹лига, ¹одлига, не¹рист'і х¹мари, ¹н'ер'істийе обла¹ка, пло¹хий ден', н¹лохий ден', н¹роруб'і, про^aруби та ін.; оглушення дзвінких приголосних перед глухими та в кінці слів: до¹рож^uка, ¹м'ахкий, ¹м'аг^xк'її, лег^xкий, ¹л'ог^xкий, заб¹рискавс'а, заб¹рискалс'а, н'і¹т:ав, роз^cта¹їе, н'ід^m:а¹їе, поб¹рискав, гребⁿти, роз^cпо¹годилос', на спад^m, змерз^c, за¹мерз^c, за¹дубⁿ, л'ог^x та ін., паралельні закінчення третьої особи одн. теперішнього часу з кінцевим м'яким приголосним т' чи твердим т або без нього: г¹р'їє, г¹р'ейт', не^uч'е, н'а¹ч'ет', ¹жаре, ¹жарит', гу¹де, гу¹дит', гу¹д'ім', ¹вале, ¹валит', ¹сине, ¹сипит', ¹сип'ім', і¹де, і¹д'ет', і¹д'от, їд'от, л':е, л'їе, л'їот, лу¹пасе, лу¹пас'ім, ¹лупе, ¹лупит', ¹дує, ¹дуйт', дме, дм'от, дм'ет' та ін., зрідка – вживання протетичних приголосних: за¹м'орзл'і ¹вокна та ін.

10. Виявлено найменування з різним ступенем вияву ознаки, наприклад, зі значенням збільшеності (згрубілості): *в'ітр'у|ган*, *дош'|ч'ака*, *гр'а|зиш'ч'е*, *баг|н'ука*, *ливе^u|н'ака*, *ливи|н'ака*, *в'іт|риш'ч'е*, *в'ітр'у|ганиш'ч'е* та ін., зменшеності (пестливості): *по|годон'ка*, *в'іте|рець'*, *сн'і|жок*, *сн'і|жоч'ок*, *с|теже^u'чка*, *про|талинка*, *дош'ч'ик*, *купинки*, *хмар|ки*, *соне^u'чко*, *с|кибоч'ка*, *з'ірка*, *з'іроч'ка*, *з'ірон'ка*, *к'інч'уки*, *св'і|жен'ко* та ін.; відповідні деривати оформлено за допомогою суфіксів *-юган-*, *-ак-*, *-ук-*, *-ищ-*, *-оньк-*, *-ець-*, *-ок-*, *-очок-*, *-ечк-*, *-ин-*, *-к-*, *-ч-*, *-ик-*, *-очк-*, *-еньк-* тощо; способом основоскладання утворено зневажливо-згрубілу назву ожеледиці: *срако|пад* (і варіанти *срако|пад^m*, *срако^a|пад^m*, *срака|пад^m*).

11. В аналізованих ЛСГ представлено значну кількість акцентних (*г|руд^mки*, *груд^mки*; *сли|зота*, *слизо|та*; *морозно*, *мо|розно*; *холодно*, *хо^aлодно^a*; *йасний ден'*, *йас|ний ден'*; *жаркий ден'*, *жар|кий ден'*; *с|в'іжо*, *св'і|жо*; *засуха*, *за|суха*; *вихри*, *в'іх|ри*; *кур'ава*, *кур'а|ва*; *намерзи*, *на|мерзи*; *белебен'*, *бе|лебеⁿ'*; *мигають*, *ми|гають* та ін.), фонетичних (*бу|рул'ка*, *бо|рул'ка*, *бо^a|рул'ка*, *бу|рул'а*; *ме^u|т'іл'*, *м'е|т'ел*, *м'і|т'ел'*, *ми|т'іл'*, *ми|тел'*; *сн'іго|пад*, *сн'іго|пад^m*, *сн'ега|пад^m*; *с|л'акот'*, *с|л'акот^a'*, *с|л'акат'*, *ск|л'акот^a'*; *гри|мит'*, *гри^e|мит'*, *гри|м'іт*, *гр'і|м'іт'*; *холо|дина*, *холо|д'іна*, *хо^aла|д'іна*; *брес|ти*, *бре^uс|ти*, *бр'е'с|т'і*; *м|р'ака*, *м|р'ач'ка*; *мо|розно*, *мо^a|розна*; *г|рудки*, *г|руд^mки*, *г|рутки* та ін.), морфологічних (*с|л'акот'*, *сл'а|кота*; *здош'|ч'ило*, *здош'|ч'илос'*; *роз^eпо|годилос'*, *роз^eпо|годилос'а*; *на|ладилос'*, *на|ладилос'а*; *пок|рило*, *пок|рилос'*, *пок|рилос'а*; *сон'ач'на по|года*, *сон'ач'найа по^a|года*; *по|года па|гана*, *по|года па|ганайа*; *су|ха по|года*, *су|хайа па|года*; *ч'орна |туч'а*, *ч'орнайа |туч'а* та ін.) і словотвірних варіантів (*не^u|года* – *не^uпо|года*, *н'іпа|года*; *не|гожій* – *непо|гожій*, *не^uпо|гожій*; *холо|даєт* – *похоло|дало*, *захоло|дало*; *засуха* – *по|суха*, *па|суха*; *жа|ра* – *жа|р'ука*, *жаро|п'ен'*, *жа|риш'ч'е*; *слабий* – *с|лабⁿ'к'ій*, *сла|бен'кий*, *с|лаб'ен'кий*, *с|лаб'ен'к'ій*; *бур'а* – *бу|ран*, *буре|в'ій*, *бур'ава*; *по|ривч'атий* – *по|ривч'истий*, *по|рив'истий*; *опо|лонка* – *по|лонка*, *опо|лон'* та ін.).

12. Просторова поведінка метео- та астролексики східностепових говірок свідчить про наявність типових рис, властивих південно-східному наріччю загалом. У межах східностепового ареалу виділено чотири мікроареали, як-от: 1) північний (окремі говірки Краматорського району), 2) південно-західний (говірки Мелітопольського, Бердянського, Приазовського та Запорізького районів), 3) південно-східний (говірки Маріупольського, Новоазовського, Покровського та частково Волноваського й Донецького районів), 4) центральний (говірки Пологівського району), у межах якого дещо автономно засвідчено так звані «махновські» говірки (північна частина Пологівського району) та говірки сіл Більманка, Гусарка, Темрюк (південна частина Пологівського та західна частина Маріупольського районів). Межі цих мікроареалів нечіткі, значна частина лексем функціонує одночасно в декількох говірках.

У говірках деяких н. пп. у мотивах номінації метео- та астроявищ виявлено відмінності, пов'язані з такими позамовними чинниками: переважання українсько- чи російськомовних мешканців, наявність виходу до Азовського моря чи басейну його річок, заняття рибальством, особливості побуту чи, скажімо, приготування їжі тощо.

13. Окреслені метео- та астрономени тісно пов'язані з традиційними уявленнями, віруваннями місцевих мешканців, міфологією та фольклором. Спостережено значну кількість прикмет, приказок, замовлянь, повір'їв та ін., у яких засвідчено назви природних явищ. У більшості н. пп. інформанти найчастіше використовують прикмети та замовляння на молодий місяць, рідше – на місяць, який зростає, повний, спадний тощо; виділено чимало прикмет, що передбачають погану погоду чи її зміну, дощ, сніг, холод, вітер, його тривалість, засуху та ін.

14. Виявлені метеорологічні й астрономічні номінації (та їхні фонетичні, морфологічні, словотвірні варіанти) східностепових говірок степового говору південно-східного наріччя переважно функціонують у загальнонаціональній літературній мові чи в суміжних або віддалених українських діалектах із тотожною чи відмінною семантикою, що підтверджують лексикографічні праці, дані АУМ тощо. Наприклад, для позначення гарної, сонячної, літньої погоди

засвідчено лексеми *погóда* зі значеннями ‘спокійний стан атмосфери (без хмар, без опадів, без вітру)’, ‘тс, що бедрик (сонечко семикрапчасте)’, ‘сильний вітер із дощем, буря’, ‘згода’, ‘погода’, ‘сонячна погода’, *годíна* – ‘негода’, ‘погода (взагалі)’, ‘гарна погода’, ‘година’, ‘смерть’, ‘настінний годинник’, ‘година, одиниця виміру часу’, ‘час, пора дня’, словосполучення *стояти на погóді* – ‘встановитися гарній погоді’ та ін.; з метою найменування дощу спостережено іменники *дож* (та варіанти *дождж*, *дорщ*) із семантикою ‘дощ’, *дождж* (і варіанти *дож’дж*, *дождж’*, *дожч*, *дошч*) ‘тс’, *дожджик* ‘дощик’, *дойч*, *дойдж* ‘тс’, *дóйджык* ‘дощик’ (з ремаркою «малий») та ін.; для номінації загальної назви місяця відзначено маніфестанти *м’іс’ачик* зі значенням ‘місяць’ (з ремаркою «зменшений»), *місяц* (і *місячок*, *місячóк*, *місечóк*) – ‘місяць’ (подано з ремаркою «астрономія»), *місечко* (і *місечко*) – ‘тс’, *місяць* – ‘айстра’ (з коментарем «ботаніка (назва рослини)»), ‘найближчий до Землі супутник’ (з ремаркою «астрономія») тощо.

Отже, проаналізовані східностепові говірки на рівні метеорологічної та астрономічної лексики, з одного боку, виявляють виразну специфіку, а з іншого – зв’язки й паралелі з іншими українськими ареалами.

Перспективним вважаємо ґрунтовне дослідження метео- та астрономів із погляду лінгвокультурології – як одиниць мовної картини світу, докладне вивчення явищ міжмовної інтерференції, міждіалектної взаємодії тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрусишин О. М. Матеріали до словника астрономічної термінології Володимира Левицького. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2012. Вип. 57. С. 238–243.
2. Андрусишин О. М. Парадигматичні відношення в астрономічній термінології першої третини ХХ ст. (на матеріалі словника математичної термінології Федора Калиновича та Григорія Холодного). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 733. С. 86–90.
3. Андрусишин О. М. Синонімія в українській астрономічній термінології (на матеріалі «Астрономічного енциклопедичного словника». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Мовознавство*. 2011–2012. № 2–1. С. 82–89.
4. Андрусишин О. М. Терміни грецького та латинського походження в українській астрономічній термінології першої третини ХХ ст. *Термінологічний вісник : зб. наук. праць*. Київ : ІУМ НАНУ, 2013. Вип. 2 (1). С. 196–201.
5. Антонюк О. В. Семантика прізвиськ, що вказують на психічні (внутрішні) риси людини (на матеріалі антропонімії Донецької області). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*. 2014. Вип. 43. С. 23–25.
6. Антонюк О. В. Сучасні прізвиська Донеччини (семантика і структура) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2011. 20 с.
7. Баденкова В. М. Лексика традиційної народної медицини в українських говірках Інгульсько-Бузького межиріччя : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Запоріжжя, 1999. 20 с.
8. Берлізов А. А. Лексика рибальства українських говірок Нижньої Наддністрянщини : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Чернігів, 1974. 184 с.
9. Білик Л. С. Дієслівні словосполучення у східностепових говірках Донеччини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2003. 20 с.

10. Білик Я. С. Просторові дієслівні конструкції з прийменником *n'id* (¹*non'id*, *z-n'id*, *z-¹non'id*) у східностепових говірках: семантичне і функціональне варіювання. *Лінгвістичні студії* : зб. наук. праць. Вінниця : ДонДУ, 2016. Вип. 31. С. 56–59.

11. Богуш О. М. Метафора й метонімія в українській астрономічній термінології першої третини ХХ ст. *Науковий журнал*. 2014. № 1. С. 5–13.

12. Богуш О. М. Українська астрономічна термінологія кінця ХІХ – першої третини ХХ ст.: генеза, структура, системна організація : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 2015. 20 с.

13. Бойко Л. П., Сабліна С. В. Системні відношення в тематичній групі лексики на позначення людини та її рис у говірках Нижньої Наддніпряниці. *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету* : зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2011. Вип. 6. С. 64–70.

14. Болобан М. А. Етапи розвитку англійської лексики сфери часу і календаря в контексті еволюції культури. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2011. Вип. 19. С. 22–28.

15. Болобан М. А. Календарно-часова лексика української мови в когнітивному висвітленні : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2014. 21 с.

16. Болобан М. А. Мовні втілення природних ритмів часу: співвідношення позамовних і мовних аспектів дослідження календарно-часових номінацій в українській мові. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур*. 2012. Вип. 19. С. 9–16.

17. Болобан М. А. Теоретичні засади дослідження календарно-часової лексики англійської мови. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. 2011. Вип. 26. С. 36–42.

18. Болобан М. А. Сакральні-міфологічні уявлення про час і календар у різних мовно-культурних традиціях. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство)*. 2012. Вип. 4. С. 54–61.

19. Бондарчук Н. І. Системні відношення лексики номінативної сфери «Погода» в онлайн-нарративі про погодні новини (на матеріалі британських електронних газет). *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки»*. Мовознавство. 2018. № 10. С. 22–25.

20. Брайченко С. Л. Антропонімічні уподобання мешканців Одеської області України: лінгвістичний аналіз : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 1999. 18 с.

21. Бухтій М. В. Вівчарська лексика говорів Херсонщини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 1991. 20 с.

22. Васянович О. О. Народна метеорологічна термінологія поліщуків (матеріали до «Словника традиційної нематеріальної культури Правобережного Полісся»). *Народознавчі зошити*. 2020. № 4 (154). С. 923–944.

23. Васянович О. О. Сучасні метеорологічні знання та вірування гуцулів. *Народна творчість та етнологія* : НАНУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. 2013. № 6. С. 13–26.

24. Веремчук Е. О. Лексико-семантичне поле SPASE / КОСМОС в англійській мові: лінгвокогнітивний та лінгвосинергетичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 217 с.

25. Височка Г. В., Коробська Н. В. Порівняльний аналіз семантичних та морфологічних характеристик синоптичної лексики в сучасній англійській та українській мовах. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки»*. Мовознавство. 2016. № 5. Т. 1. С. 51–55.

26. Височина В. А. Означено-особові речення у степовій говірці долини р. Мокрої Сури. *Народні говори Наддніпрянщини*. Дніпропетровськ : Вид-во ДДУ, 1969. С. 76–88.

27. Височина В. А. Форми теперішнього часу дієслів у степовій говірці долини річки Мокрої Сури. *Питання української діалектології і міжмовних (міждіалектних) контактів* : зб. наук. праць. Дніпропетровськ, 1972. С. 88–95.

28. Вікторіна О. М. Лексика народної медицини і лікувальної магії у степових говірках Дніпро-Бузького межиріччя : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Кіровоград, 2009. 22 с.

29. Гаврилук Н. І. Метеорологічна лексика в українській і китайській мовах: системний переклад. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки* : зб. наук. праць. Одеса : Астропринт, 2020. № 31. С. 36–50.

30. Гарбера І. В. Концепт *людина* у фразеології східностепових українських говірок : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Вінниця, 2018. 20 с.

31. Гарбера І. В. Репрезентація соматичного коду культури концепту «Людина» (на матеріалі фразеології східностепових українських говірок). *Одеський лінгвістичний вісник : науково-практичний журнал*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. № 9. Т. 2. С. 69–73.

32. Гороф'янюк І. В. Метеорологічна лексика подільського говору : структурна організація та лексична мотивація. *Волинь-Житомирщина* : іст.-філол. зб. з регіон. пробл. Житомир, 2017. Вип. 28. С. 23–28.

33. Гримашевич Г. І. Номінація одягу та взуття в середньополіському діалекті : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2003. 23 с.

34. Грица Т. Г. Фразеологія говорів Гуляйпільського району Запорізької області : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 1996. 17 с.

35. Гриценко П. Е. Генезис и семантическая структура сельскохозяйственной лексики украинских западностепных говоров : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.02. Київ, 1980. 29 с.

36. Гриценко П. Ю. Степовий говір. *Українська мова : енциклопедія* / за ред. В. М. Русанівського, О. О. Тараненка, М. П. Зяблюка та ін. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2007. С. 646–648.

37. Гриценко П. Ю. Структурна організація назв свійських тварин (на матеріалі західностепових говірок). *Мовознавство*. 1980. Вип. 2. С. 48–57.

38. Гриценко П. Ю. Тваринницька лексика українських західностепових говірок. Питання організації тематичної групи. *Структура українських говорів* : зб. наук. праць / за ред. І. Г. Матвіяса. Київ : Наук. думка, 1982. С. 142–170.

39. Громко Т. В. Актуальні аспекти вивчення степового говору Центральної України. *Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та літератури* : міжнар. наук.-практ. конф. Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2017. С. 15–18.

40. Громко Т. В. До питання походження лексики степового говору. *Філологічні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку* : міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 січн. 2018 р. Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2018. С. 9–12.

41. Громко Т. В. Лексика та фразеологія на позначення грому в українських говірках Кіровоградщини. *Наукові записки КДПУ. Серія : Філологічні науки (Мовознавство)*. Кіровоград : Видавець Лисенко В. Ф., 2016. Вип. 146. С. 354–358.

42. Громко Т. В. Особливості лексичної системи північно-західного ареалу степового говору. *Південний архів. Серія : Філологічні науки*. Херсон : ХДУ, 2017. Вип. LXVI. С. 22–25.

43. Гоца Е. Д. Назви їжі й кухонного начиння в українських карпатських говорах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Ужгород, 2001. 20 с.

44. Дворянкін В. О. Зі спостережень над українською східностеповою діалектною оповіддю-спогадом. *International scientific conference «The issues of modern philology and creative methods of teaching a foreign language in the European education system» : conference proceedings* (December 28–29, 2021. Venice, Italy). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. P. 8–11.

45. Дворянкін В. О. Номінативні процеси в українських східностепових говірках : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луганськ, 2006. 23 с.

46. Дворянкін В. О. Про деякі оцінні назви людини в українських східностепових говірках Південної Донеччини. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія :*

Мовознавство. Тернопіль : Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2014. Вип. 1 (23). С. 71–76.

47. Дворянкін В. О. Транспортна лексика в українському східностеповому діалектному тексті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 49, т. 1. С. 46–49.

48. Делюсто М. С. Граматика української говірки у світлі тексту. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. статей*. 2011. Вип. XXIV, ч. 1. С. 533–541.

49. Денисенко Л. П. Фонетичні і словотворчі варіанти слова в говірках Нижньої Наддніпряниці : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02. Дніпропетровськ, 1995. 22 с.

50. Дзендзелівський Й. О. Програма для збирання матеріалів до Лексичного атласу української мови. Київ : Наук. думка, 1987. 299 с.

51. Дзендзелівський Й. О. Українські говори Нижнього Подністрів'я : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 1951. 379 с.

52. Дорошенко Л. І. Ареалогія будівельної лексики східнополіського діалекту : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 1999. 19 с.

53. Дроботенко В. Ю. Лексика сімейних обрядів у говірках Донеччини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2001. 23 с.

54. Дроботенко В. Ю. Семантичні назви весільного хліба у східностепових говірках. *Лінгвістичні студії* : зб. наук. праць. Донецьк : ДонДу, 1997. Вип. 3. С. 155–158.

55. Дроздовський В. П. Синтаксичні риси Татарбунарського, Саратського та Білгород-Дністровського районів Одеської області. *Праці Одеського університету : серія філологічних наук*. Одеса, 1961. Вип. 10, т. 151. С. 105–121.

56. Дроздовський В. П. Українські говірки Бессарабського Примор'я (на матеріалі обстеження Саратського, Татарбунарського та Білгород-Дністровського районів Одеської області) : дис. ... канд. філол. наук : 661. Одеса, 1962. 473 с.

57. Жилко Ф. Т. Говори української мови. Київ : Рад. школа, 1958. 171 с.

58. Жилко Ф. Т. Про лінгвогеографічне дослідження новостворених говорів української мови. *Праці XII Республіканської діалектологічної наради*. Київ : Наукова думка, 1971. С. 3–13.

59. Журавська Ю. А., Білецька О. В. Особливості синоптичних текстів (на матеріалі англійської, німецької, російської та української мов). *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. Вінниця, 2019. Вип. 11, т. 2. С. 108–113.

60. Заверющенко М. П. Аналітичні номінації в українській метеорологічній термінології (семантика та структура). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2016. Вип. 74. С. 159–163.

61. Заворотна Т. П. Побутова і технічна лексика в українських наддунайських говірках. *Праці XII Респ. діалект. наради*. Київ : Наук. думка, 1971. С. 304–310.

62. Загнітко А. П., Клименко Н. Б. Історія заселення Донеччини як важливий чинник формування особливостей східностепових українських говірок. *Форум краєзнавців Донеччини : доп. учасн.* Вінниця – Слов'янськ : ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. С. 67–72.

63. Загнітко Н. Г. Назви їжі, напоїв у східностепових говірках Донеччини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2011. 19 с.

64. Загнітко Н. Г. Східностепові назви крупів і страв з них. *Лінгвістика*. 2012. № 2. С. 62–71.

65. Задорожна О. М. Концепт «час» в українській поетичній мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2008. 20 с.

66. Задорожна О. М. Мініполе «Ніч» як складова темпорального лексико-семантичного поля. *Вісник Запорізького національного університету : збірник наукових статей. Філологічні науки*. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2006. С. 95–98.

67. Задорожна О. М. Номени часу як компоненти порівняльних конструкцій. *Лінгвістичні студії : зб. наук. праць*. Черкаси : Брама-Україна, 2006. Вип. 2. С. 133–138.

68. Занько Г. П., Осадча О. С. Від фольклорного до літературного космосу: українська народна календарна лексика й астрономічна лексика наукової фантастики: пошуки й матеріали. Київ ; Умань : ПП Жовтий, 2011. 232 с.

69. Іщенко Л. Р. Лексико-семантична підгрупа 'дощ' центральноподільських говірок (на діалектному матеріалі села Бушинка Тиврівського району Вінницької області). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови* : зб. наук. праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 7. С. 314–317.

70. Іщенко Л. Р. Однослівні назви погодних умов у говірках центрального Поділля. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови* : зб. наук. праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 8. С. 255–259.

71. Калашник В. С. Фразеосемантичне поле «зовнішній вигляд людини» в східнослобожанських і степових говірках Донбасу. *Лінгвістика* : зб. наук. праць. 2009. № 3 (18). С. 68–77.

72. Каназірська В. А. Найменування традиційного жіночого одягу українців у говірці с. Плахтіївка Саратського р-ну Одеської обл. *Філологічні студії* : зб. наук. праць. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2019. Вип. 10. С. 43–50.

73. Каназірська В. А., Поліщук С. С. Стан вивчення західностепових говірок. *Матеріали Всеукр. студ. наук. конференції «Арватівські читання»*. 2019. Ніжин, С. 45–48.

74. Каназірська В. А. Риси західностепових говірок. *Загальна та прикладна лінгвістика у колі антропоцентричних наук* : зб. наук. праць. Миколаїв, 2019. С. 18–21.

75. Карпенко О. Ю. Про космонімічний фрейм. *Записки з ономастики*. Одеса : Астропринт, 2009. Вип. 12. С. 51–63.

76. Карпенко О. Ю. Фреймове групування космонімів. *Studia slovakistica*. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2009. Вип. 10. Ономастика. Топоніміка. С. 77–85.

77. Карпенко Ю. А. Названия звездного неба. Москва : Наука, 1981. 184 с.

78. Карпова В. Л. Деякі особливості сільськогосподарської лексики українських говорів Одеської області. *Діалектологічний бюлетень*. Київ, 1951. Вип. 3. С. 35–43.

79. Клименко Н. Б. Назви одягу в східностепових говірках Донеччини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2001. 19 с.

80. Клименко Н. Б. Назви частин одягу та його доповнень у східностепових говірках Донеччини. *Лінгвістичні студії* : зб. наук. праць. Донецьк : ДонНУ, 2002. Вип. 10. С. 197–205.

81. Ковальова Н. О., Новикова Ю. М. Пори року в українських народних віруваннях : навч. посіб. Макіївка : ДонНАБА, 2005. 110 с.

82. Колесников А. О. Граматичні особливості говірки с. Петрівка Тарутинського р-ну Одеської обл. *Мовознавчий вісник*. 2013. Вип. 16–17. С. 62–75.

83. Колесников А. О. Українські південнобессарабські говірки з різнотипною діалектною основою (морфологічна система). *Лінгвістика*. 2012. № 2. С. 94–102.

84. Коломієць О. М. Семантико-синтаксична реконструкція газетних синоптичних текстів (на матеріалі англійської, німецької, польської та української мов) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17. Київ, 2017. 253 с.

85. Кондратенко М. М. Лексика народної метеорології в славянських языках : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.03. Москва, 1994. 22 с.

86. Кондратенко М. М. Лексика народної метеорології. Опыт сравнительного анализа славянских и немецких наименований природных явлений. München : Verlag Otto Sagner, 2000. 120 с.

87. Кондратенко М. М. Особливості номінації природних явищ у говорах Сілезії і Франконії. URL: https://ua-referat.com/Особливості_номінації_природних_явищ_у_говорах_Сілезії_і_Франконії (дата звернення 20.12.2023).

88. Конобродська В. Л. Курсова і дипломна роботи з етнолінгвістики : навч. посіб. Житомир : Полісся, 2003. 236 с.

89. Коробко Т. О. Подійно-темпоральна семантика назв релігійних свят. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2017. Вип. 26 (1). С. 35–37.

90. Кулібаба М. О. Власні назви циклонів й антициклонів: синтаксичні моделі та функціонування. *Записки з українського мовознавства*. Одеса : ПолиПринт, 2020. Вип. 27. С. 65–72.

91. Кулібаба М. О. Лексико-семантична група «Горизонтальні повітряні течії»: складники та їхнє функціонування. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 13, т. 1. С. 62–67.

92. Кулібаба М. О. Прагмалінгвістична специфіка українського метеодискурсу : дис. ... д-ра філос. : 035. Одеса, 2021. 254 с.

93. Кушмет М. С. Сільськогосподарська лексика українських східностепових говірок : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2014. 20 с.

94. Левко О. В., Докучаєва К. М. Лексико-семантичне поле «Природні явища» в давньогрецькій мові. *Studia linguistica*. 2014. Вип. 8. С. 199–203.

95. Леснова В. В. Номінація людини та її рис у східнослобожанських українських говірках : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Запоріжжя, 1999. 21 с.

96. Леснова В. В. Словотвірні особливості іменників-антропономів у східнослобожанських українських говірках. *Волинь-Житомирщина : іст.-філол. зб. з регіон. пробл.* Житомир, 2001. Вип. 6. С. 68–74.

97. Литвинова Н. Б. Структурно-семантичні параметри висловлення в діалектній оповіді : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луганськ, 2010. 20 с.

98. Ліпкевич І. Г. Рибальська лексика в українських говірках Нижньої Наддніпрянщини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02. Дніпропетровськ, 1993. 22 с.

99. Ліпкевич І. Г. Міжговіркові відповідники в рибальській лексиці Нижньої Наддніпрянщини. *Мовознавство*. 1993. С. 63–67.

100. Львова Н. Л., Дехтяренко А. Є. Іллокутивний характер лексичних стилістичних засобів у дискурсі прогнозів погоди. *Нова філологія*. 2012. Вип. 54. С. 176–179.

101. Магрицька І. В. З лексики весільного обряду: назви молодих у східнослов'янських говірках. *Волинь-Житомирщина* : іст.-філол. зб. з регіон. пробл. Житомир, 2001. Вип. 6. С. 262–273.

102. Маляга А. Ф. Найменування явищ природи у зіставному аспекті : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17. Донецьк, 2010. 21 с.

103. Мизин Т. О. Вербалізація концепту weather / погода в англійській та українській мовних картинах світу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. Вип. 2 (68). С. 115–118.

104. Михальчук О. І. Мікротопонімія Підгір'я : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 1998. 16 с.

105. Михина А. Ф. Варианты фамилий тюркского происхождения в болгарской диаспоре Северного Приазовья (по архивным материалам конца XIX – нач. XX вв.). *И слово Ваше отзовется* : сб. науч. ст. Киев : Издат. дом Дмитрия Бураго, 2012. С. 384–390.

106. Мілева І. В. Евфемізація і дисфемізація у фразеотворенні говірок сходу України : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луганськ, 2005. 19 с.

107. Міхіна А. Ф. Сімейно-родові прізвиська (на матеріалі болгар. сіл Запоріж. обл.). *В пространстве филологии* : сб. науч. ст. Донецк : «Юго-Восток, Лтд», 2002. С. 270–279.

108. Могила О. А. Карпато-поліські лексико-семантичні паралелі (на матеріалі метеорологічної лексики). *Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі* : тези XV Респ. діалектол. наради. Житомир, 1983. С. 58–59.

109. Могила О. А. Метеорологическая лексика украинских говорів (лексико-семантическая, ареальная и генетическая характеристика) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02. Київ, 1984. 22 с.

110. Могила О. А. Метеорологічна лексика Полісся і Карпат. *Семасіологія і словотвір* : зб. наук. праць. Київ : Наук. думка, 1989. С. 16–19.
111. Могила О. А. Метеорологічна лексика українських говорів : монографія. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2008. 213 с.
112. Могила О. А. Назви вихору в українських говорах. *Українська діалектна лексика*. Київ : Наук. думка, 1987. С. 20–30.
113. Москаленко Л. А. Ботанічна лексика українських степових говірок Миколаївської області : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1992. 18 с.
114. Москаленко Л. А. Похідні від назв кольорів у ботанічній лексиці українських степових говірок Миколаївщини. *Дослідження з української діалектології* : зб. наук. праць. Київ : Наук. думка, 1991. С. 93–117.
115. Муқан А. М. Варіантність форм у деяких новостворених говорах української мови. *Українська діалектна морфонологія*. Київ : Наук. думка, 1969. С. 191–199.
116. Нагіна В. О. Діалектологічні дослідження на Херсонщині. *Південний архів. Філологічні науки* : зб. наук. праць. Херсон : Вид-во ХДУ, 2003. Вип. 20. С. 172–174.
117. Нагіна В. О. Степовий говір: з історії формування інтерферентного ареалу. *Південний архів. Філологічні науки* : зб. наук. праць. Херсон : Вид-во ХДУ, 2003. Вип. 21. С. 98–104.
118. Нагін Я. Д. Говірки Каховського та сусідніх районів Херсонської області : дис. ... канд. філол. наук. Херсон, 1955. 446 с.
119. Неклесова В. Ю. Когнітивна природа власних назв на позначення часу : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Одеса, 2010. 231 с.
120. Непокупный А. П. Лингвогеография, диалектология и история языка. Кишинев : Штиинца, 1973. 266 с.
121. Нікітіна М. В. Концепти-символи вода й вогонь у східнослобожанських та східностепових говірках. *Лінгвістика* : зб. наук. праць. 2009. № 3 (18). С. 182–190.

122. Нікуліна Н. П. Професійна лексика лоцманів дніпровських порогів : дис. ... канд. філол. наук. Дніпропетровськ, 1973. 192 с.

123. Новикова Ю. М. Лінгвістична специфіка прізвищ, похідних від назв рослин, їх частин і плодів (на матеріалі антропонімії Центральної і Східної Донеччини). *Studia Slavistica. 9. Ономастика. Антропоніміка* : зб. наук. статей. Ужгород : Вид-во Олександрії Гаркуші, 2009. С. 176–182.

124. Новикова Ю. М. Семантико-словотвірна структура прізвищ Центральної і Східної Донеччини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2008. 22 с.

125. Омельченко З. Л. Родовий відмінок іменників у східностепових говорах. *Українське мовознавство* : Респ. міжвід. наук. зб. Київ : Вища школа, 1983. Вип. 11. С. 135–144.

126. Омельченко З. Л. Форми орудного відмінка іменних частин мови у східностепових говірках. *Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі* : тези доп. і повід. Житомир, 1983. С. 146–147.

127. Омельченко З. Л. Морфологическая структура восточностепных говоров Украины : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02. Ужгород, 1985. 25 с.

128. Павлюк М. В. Про вивчення назв вітрів у діалектах слов'янських мов. *Праці XII Респ. діалектол. наради*. – Київ : Наук. думка, 1971. С. 446–449.

129. Пачева В. М. Діалектологічні дослідження степової України XIX – початку XXI століття. *Українознавчий альманах*. 2012. Вип. 9. С. 171–176.

130. Пачева В. М. Морфологічні особливості українських запорізько-надазовських говірок. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 13, т. 1. С. 87–93.

131. Пачева В. М. Українські говірки Запорізького Надазов'я : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Запоріжжя, 2002. 18 с.

132. Пелих Г. Ф. Надбузькі говірки Первомайського району Миколаївської області : дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 1960. 405 с.

133. Підгородецька І. Ю. Образно-символічний потенціал космонімів як засобів вербалізації краси природи (на матеріалі творів української дитячої

літератури другої половини ХІХ – початку ХХ ст.). *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2008. Вип. 26. С. 67–71.

134. Плечко А. А. Вірування про небесні світила в середньополіських говірках: етнолінгвістичний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Черкаси, 2020. 20 с.

135. Плечко А. А. Місяць у традиційних уявленнях поліщуків та його номінація в середньополіських говірках. *Волинь-Житомирщина* : іст.-філол. зб. з регіон. пробл. Житомир, 2010. Вип. 22 (II). С. 350–356.

136. Плечко А. А. Сонце в уявленнях і віруваннях поліщуків. *Волинь-Житомирщина* : іст.-філол. зб. з регіон. пробл. Житомир, 2013. Вип. 24. С. 208–218.

137. Плечко А. А. Календарна обрядовість (Благовіщення, Здвиження та Покрова) у землеробстві жителів Середнього Полісся. *Науковий вісник Ужгородського університету : серія : Філологія*. Ужгород : ПП Данило С. І., 2021. Вип. 2 (46). С. 187–192.

138. Плотнікова Н. В. Концепт Різдво у релігійній картині світу. *Наукові записки Острозької академії. Серія «Філологічна»*. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2017. Вип. 64, ч. 2. С. 76–79.

139. Познанська В. Д. Андроніми у східностепових говірках Донеччини. *Лінгвістичні студії* : зб. наук. праць. Донецьк : ДонДУ, 2012. Вип. 24. С. 197–200.

140. Познанська В. Д. Норми функціонування одночлених антропонімів у східностепових говірках. *Лінгвістичні студії* : зб. наук. праць. Донецьк : ДонДУ, 1999. Вип. 5. С. 186–187.

141. Поліщук С. С. Міждіалектна взаємодія говорів середньонадбузького ареалу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2017. 19 с.

142. Поліщук С. С. Назви приміщень для утримування свійських тварин у говірках Середнього Надбужжя. *Записки з українського мовознавства*. 2019. Вип. 26 (1). С. 85–96.

143. Потіпак Ю. А. Семантичні особливості паремій на позначення метеорологічних явищ (на матеріалі новогрецької, української та румейської мов).

Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2015. Вип. 38. С. 278–281.

144. Радченко О. І. Астрономічна лексика української мови як вияв давнього міфологічного світобачення. Київ : Альфа друк, 2008. 16 с.

145. Реммер С. А. К вопросу об определении хрононимов. *Восточноукраинский лингвистический сборник.* Донецк : Донеччина, 1996. Вып. 2. С. 89–97.

146. Реммер С. А. Хрононіми як особливий розряд власних імен : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02. Донецьк, 2005. 19 с.

147. Романченко А. П., Кулібаба М. О. Геортоніми у складі українського метеорологічного дискурсу. *Філологічні науки на перехресті культур і цивілізацій : актуальні питання.* Київ : Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2020. С. 24–27.

148. Рязанцева М. В. Вплив місцевого мовного середовища на формування ойконімії Дніпропетровщини. *Studia Slavistica.* 2009. Вип. 10. С. 287–292.

149. Самійленко С. П. Фонетичні особливості говірок Запорізької області. *Діалектологічний бюлетень.* Київ : АН УРСР, 1956. Вип. 6. С. 89–97.

150. Сегін Л. В., Рухленко Є. С. Мікротопоніми антропогенного походження селищ Щербинівка і Петрівка міста Торецька Донецької області. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна.* 2017. Вип. 64, ч. II. С. 110–117.

151. Сердега Р. Л. Сільськогосподарська лексика в говірках Центральної Слобожанщини (Харківщини) : монографія. Харків : Вид-во І. С. Іванченка, 2013. 217 с.

152. Синишин Л. М. Астронімічна лексика української мови та її вивчення в курсі української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць.* Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2008. Вип. 3. С. 214–218.

153. Сіденко Н. П. Географічна апелювативна лексика східностепових говірок Центральної Донеччини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2003. 22 с.

154. Скоробагатько Н. О. Говіркова фразеологія в різночасових дискурсах (на матеріалі фразеології східнословобожанських і східностепових говірок). *Лінгвістика* : зб. наук. праць. 2009. № 3 (18). С. 113–118.

155. Скоробагатько Н. О. Концептуалізація фразеологічного соматичного коду в східнословобожанських і східностепових говірках : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луганськ, 2009. 20 с.

156. Соколев А. Н. Календарная лексика балканских славян. *Зборник радова Института за српски језик САНУ*. Београд, 2007. Књ. I. С. 427–443.

157. Соломахін А. Ф. Відонімна природа астрономічної термінології. *Культура народів Причорномор'я*. 2011. № 211. С. 166–168.

158. Соломахін А. Ф. Запозичена лексика у складі української астрономічної термінології. *Культура народів Причорномор'я*. 2011. № 214. С. 171–173.

159. Соломахін А. Ф. Космоніми у складі української астрономічної лексики II пол. XX – поч. XXI ст. *Мови та літератури у полікультурному суспільстві* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 15 лист. 2013 р. Маріуполь : МДУ, 2013. С. 172–174.

160. Соломахін А. Ф. Полісемія в українській астрономічній термінології. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія : Філологія. Мовознавство*. 2012. Вип. 183, т. 195. С. 91–96.

161. Соломахін А. Ф. Структура, функціонування та розвиток астрономічної термінології української мови (друга половина XX – початок XXI ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2015. 20 с.

162. Соломахін А. Ф. Тематична організація астрономічної лексики української мови. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія : Філологія. Мовознавство*. 2011. Вип. 136, т. 148. С. 51–53.

163. Соломахін А. Ф. Фразеологічна природа астрономічної термінології XX ст. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика*. Херсон : Видавництво ХДУ, 2010. Вип. 12. С. 170–172.

164. Соломахін А. Ф. Явище антонімії в українській астрономічній термінології. *Культура народів Причорномор'я*. 2012. № 223. С. 142–144.

165. Степанов Е. Н. Лексическая и грамматическая дистрибуция существительных лексико-семантического поля «Атмосферные осадки» в русском языке: методический аспект. *Одеська лінгвістична школа: інтеграція підходів* : колект. монографія. Одеса : ПолиПринт, 2016. С. 63–78.

166. Східностепові українські говірки : наук.-навч. посіб. / за ред. А. П. Загнітка. Донецьк : ДонДУ, 1998. 114 с.

167. Темрюк і темрючани: літопис села у світлинах і документах. *Фотоальбом*. Мелітополь : Видавничий буд. Мелітопольської міської друкарні, 2018. 116 с.

168. Терешко Л. С. Українські говірки Південного Побужжя (в межах Кривозерського району Миколаївської області) : дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 1954. Ч. 1. 337 с. ; Ч. 2. 208 с.

169. Терновська Т. П. Ковальська лексика українських говорів. *Український діалектологічний збірник. Книга 3 : Пам'яті Тетяни Назарової*. Київ : Довіра, 1997. С. 399–427.

170. Тищенко Л. М. Структурна організація й динаміка побутової лексики південнослобожанських говірок : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2002. 19 с.

171. Тищенко Л. М. Побутова лексика південнослобожанських говірок: склад і структурна організація. *Волинь-Житомирщина* : іст.-філол. зб. з регіон. пробл. Житомир, 2001. Вип. 6. С. 281–300.

172. Тімкова Т. М. Тематична класифікація найменувань атмосферних явищ турецької мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2019. № 43, т. 3. С. 83–87.

173. Ткачева В. М. Об исторической изменяемости хрононимов. *Восточноукраинский лингвистический сборник*. Донецк : Донеччина, 1999. Вип. 5. С. 82–94.

174. Толстой Н. И., Толстая С. М. Гром и град в Полесье. *Очерки славянского язычества*. Москва : Индрик, 2003. С. 126–161.

175. Толстой Н. И. Еще раз о теме «тучи – говьяда, дождь – молоко». *Славянский и балканский фольклор. Верования. Текст. Ритуал*. Москва : Наука, 1994. С. 3–16.

176. Толстые Н. И. и С. М. Заметки по славянскому язычеству. 2. Вызывание дождя в Полесье. *Славянский и балканский фольклор. Генезис. Архаика. Традиции*. Москва : Наука, 1978. С. 95–130.

177. Толстые Н. И. и С. М. Заметки по славянскому язычеству. 5. Защита от града в Драгачеве и других сербских зонах. *Славянский и балканский фольклор. Обряд. Текст*. Москва : Наука, 1981. С. 44–120.

178. Толстой Н. И. Избранные труды : в 3 т. Москва : «Языки русской культуры», 1997. Т. 1 : Славянская лексикология и семасиология. 520 с.

179. Тріль О. М. Астрономічна лексика в історичних словниках української мови. *Українське мовознавство : міжвідомч. наук. зб.* Київ, 2007. С. 252–253.

180. Тріль О. М. Назви на позначення поняття «група зірок» у писемних пам'ятках з Полісся в контексті староукраїнської мови. *Волинь-Житомирщина : іст.-філол. зб. з регіон. пробл.* Житомир, 2010. Вип. 22 (I). С. 180–185.

181. Тріль О. М. Назви небесних світил у Пересопницькому євангелії. *У силовому полі мови (Інні Петрівні Ченізі)*. Київ : Інститут української мови НАНУ, 2011. С. 181–184.

182. Тріль О. М. Назви нічного світила в пам'ятках української мови. *Волинь-Житомирщина : іст.-філол. зб. з регіон. пробл.* Житомир, 2009. Вип. 18. С. 104–112.

183. Тріль О. М. Назви сузір'їв в українській мові XVI–XVII ст. *Писемні пам'ятки : сучасне прочитання*. Львів : Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАНУ, 2011. С. 107–112.

184. Тріль О. М. Особливості функціонування слова «зв'їзда» в пам'ятках української мови XVI–XVIII ст. *Українська історична та діалектна лексика : зб. наук. праць*. Львів : Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАНУ, 2007. Вип. 5. С. 240–253.

185. Усачева В. В. Из наблюдений над метеорологической лексикой Полесья и Карпат. *Полесский этнолингвистический сборник* : материалы и исследования. Москва : Наука, 1983. С. 217–225.

186. Федорович Н. В. Астрономічні знання українців у системі екологічних надбань народу. *Україна на межі тисячоліть* : Кн. 1–2 : зб. Київ : Видавництво Асоціації етнологів, 2000. С. 390–404.

187. Федорович Н. В. Зорі (зорі, планети, комети, метеорити) в системі астрономічних уявлень і вірувань українського народу. *Українське народознавство. Стан і перспективи розвитку на зламі віків* : зб. наук. праць. Київ, 2002. С. 204–216.

188. Федорович Н. В. Зоряне молоко, або Чумацький Шлях. *Людина і світ*. 1999. № 7. С. 49–51.

189. Федорович Н. В. Місяць в астрономічних уявленнях і віруваннях українського народу : (за матеріалами записів у селах Уманського та Маньківського районів Черкаської області). *Українське народознавство. Стан і перспективи розвитку на зламі віків* : зб. наук. праць. Київ, 2002. С. 195–204.

190. Федорович Н. В. Українська народна астрономія : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.05. Київ, 2009. 19 с.

191. Федорович Н. В. Українська народна астрономія з найдавніших часів до початку XVIII ст. *Пам'ять століть*. 2002. № 2. С. 147–155.

192. Федорович Н. В. Чумацький Шлях в українських легендах та поезії. *Народна творчість та етнографія*. 2001. № 5–6. С. 91–94.

193. Фроляк Л. Д. Ботаническая лексика украинских говоров Северного Приазовья : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.02. Киев, 1988. 17 с.

194. Фроляк Л. Д. До питання про лексичну типологію і диференціацію східностепових говірок Донеччини. *Вісник Луганського держ. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка : Філологічні науки*. 2003. № 3. С. 226–234.

195. Фроляк Л. Д. Українські східностепові говірки Донеччини. Дрогобич : Посвіт, 2013. 400 с.

196. Хаценко Л. І. Діалектний словотвір українських говорів Одещини. *Одеська лінгвістична школа: інтеграція підходів* : колект. монографія. Одеса : ПолиПринт, 2015. С. 116–122.

197. Чабаненко В. А. Говірки долини р. Кінської : дис. ... канд. філол. наук. Дніпропетровськ, 1965. 333 с.

198. Чабаненко В. А. Говіркове мовлення як джерело експресивних засобів української літературної мови. *Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами*. Київ : Наук. думка, 1977. С. 189–200.

199. Чабаненко В. А. Експресивні інтерферентні елементи в лексиці українських діалектів. *Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі. XV Респ. діалектол. нарада* : тези доп. і повід. Житомир, 1983. С. 79–80.

200. Чабаненко В. А. Емоційно-експресивна лексика в українських степових говірках Запорізької області. *XIV Респ. діалектол. нарада* : тези доп. Київ : Наук. думка, 1977. С. 101–102.

201. Чжоу Шао Бо. Номінація відрізків часу в різноструктурних онімічних просторах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Донецьк, 2004. 20 с.

202. Шарапа М. В. Фрагменти поліського традиційного календаря: літній цикл. *Волинь-Житомищина* : іст.-філол. зб. з регіон. пробл. Житомир, 2007. Вип. 16. С. 70–76.

203. Шевченко Т. Г. Афронтальні контакти і членування діалектної території. *Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку* : зб. наук. праць, присвяч. пам'яті проф. С. П. Самійленка. Запоріжжя, 1996. Ч. II. С. 74–77.

204. Шевченко Т. Г. Лінгвогеографія південноподільсько-степової мовної взаємодії. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2012. № 1. С. 492–499.

205. Шевчук О. С. Дієслівні форми у східностепових говірках української мови. *Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі* : тези доп. Житомир, 1983. С. 134–135.

206. Шотова-Ніколенко Г. В. Функціонування хрононімів у романах Юрія Яновського. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного*

університету. Серія Мовознавство. Тернопіль : ТНПУ, 2006. Вип. 2 (14)–1 (15). С. 5–14.

207. Щербина Т. В. Середньонадніпрянсько-степове діалектне порубіжжя у світлі ізоглот : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2003. 23 с.

208. Ястремська Т. О. Структурно-семантична організація та географічна диференціація пастушої лексики гуцульського говору : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2002. 20 с.

209. Grzega J. Climatic Conditions and Lexis: Some Diachronic Notes on Weather-Related Words in English and Other European Languages. *Transactions of the philological society*. 2022. Vol. 120. Issue 2. P. 320–331.

210. Kupiszewski W. Słownictwo meteorologiczne w gwarach i historii języka polskiego. Wrocław, 1969. 168 s.

211. Kupiszewski W., Węgiełek-Januszewska Zd. Słownictwo Warmii i Mazur: astronomia ludowa, miary czasu i meteorologia. Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1959. Wyd. 1. 103 s.

212. Oberlin A. Weather, Metaphor, and the Lexicon: A Corpus Study of Medieval German. *Mediaevistik*. 2020. Vol. 33. P. 143–154.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЇХНІХ УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АЗП – Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок : у 2 т. Луцьк : Вежа, 2000. Т. 1. 354 с. ; Т. 2. 458 с.

АУМ – Атлас української мови : у 3 т. / редкол. І. Г. Матвіяс (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1984–2001.

Т. 1 : Полісся, Середня Наддніпрянщина і суміжні землі / Закревська Я. В. та ін. ; ред. тому І. Г. Матвіяс та ін. 1984. 440 с., карти;

Т. 2. : Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі / Бандрівський Д. Г. та ін. ; ред. тому Я. В. Закревська та ін. 1988. 520 с., карти;

Т. 3 : Слобожанщина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор'я і суміжні землі / Варченко І. О. та ін. ; ред. тому А. М. Залеський та ін. 2001. 267 с., карти.

БГО – Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок : у 2 ч. Київ : Наук. думка, 1984. Ч. 1. 495 с.; Ч. 2. 515 с.

ГГ – Гуцульські говірки : короткий словник / за ред. Я. В. Закревської. Львів, 1997. 232 с.

ГУМ – Словарь української мови : в 4 т. / за ред. Б. Д. Грінченка. Київ : НАН України, Ін-т укр. мови. 1958–1959. Київ : Наук. думка. Т. 1. 494 с. ; Т. 2. 573 с. ; Т. 3. 506 с. ; Т. 4. 563 с.

ДЛС – Дуда І. М. Лемківський словник. Тернопіль : Астон, 2011. 376 с.

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови : в 7 т. / гол. ред. О. С. Мельничук. Київ : Наук. думка, 1982. Т. 2. 1985. 572 с. ; Т. 4. 2003. 657 с.

КЗГ – Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок. *Українська діалектна лексика* : зб. наук. праць. Київ : Наук. думка, 1987. С. 62–267.

ЛПГ – Лисенко П. С. Словник поліських говорів. Київ : Наук. думка, 1974. 260 с.

МСО – Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області. Одеса : Одес. держ. пед. ін-т ім. К. Д. Ушинського, 1958. 78 с.

ПГГ – Піпаш Ю. О., Галас Б. К. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області). Ужгород, 2005. 266 с.

ПЛГ – Пиртей П. С. Короткий словник лемківських говірок. Івано-Франківськ : Сіверсія МВ, 2004. 364 с.

СБГ – Словник буковинських говірок / за ред. Н. В. Гуйванюк та ін. Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.

ССХ – Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород : Ліра, 2008. 480 с.

СУГО – Словник українських говорів Одещини / за ред. О. І. Бондаря та ін. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2011. 222 с.

СУМ – Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 1. 1970. 799 с. ; Т. 2. 1971. 550 с. ; Т. 3. 1972. 744 с. ; Т. 4. 1973. 840 с. ; Т. 5. 1974. 840 с. ; Т. 6. 1975. 832 с. ; Т. 9. 1978. 916 с. ; Т. 10. 1979. 658 с.

СУСГ – Словник українських східнослобожанських говірок / К. Д. Глуховцева та ін. Луганськ, 2002. 234 с.

УМФ – Словник фразеологізмів української мови / уклад. В. М. Білоноженко та ін. Київ : Наукова думка, 2003. 787 с.

УЖФ – Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник української мови. Київ : Освіта, 1998. 224 с.

ЧНН – Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини : у 4 т. Запоріжжя, 1992. Т. 1. 324 с. ; Т. 2. 371 с. ; Т. 3. 304 с. ; Т. 4. 261 с.

ШНС – Шило Г. Ф. Наддністрянський регіональний словник. Львів – Нью-Йорк : Ін-т українознавства ім. І. П. Крип'якевича НАНУ, 2008. 287 с.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ТА АПРОБАЦІЙ ЗДОБУВАЧА***Статті в наукових фахових виданнях України***

1. Онищенко Ю. К. Назви снігу та пов'язаних із ним понять і процесів у говірці смт Більмак Запорізької області. *Вісник Запорізького національного університету : збірник наукових праць. Філологічні науки*. Запоріжжя, 2020. № 1, ч. I. С. 193–199.

2. Онищенко Ю. К. Образи сонця, зорі та місяця у творчості С. Васильченка. *Лінгвостилістичні студії*. Луцьк, 2020. Вип. 13. С. 121–127.

3. Онищенко Ю. К. Номінація небезпечних метеорологічних явищ у діалектному мовленні (на матеріалі українських східностепових говірок). *Лінгвостилістичні студії*. Луцьк, 2021. Вип. 14. С. 113–124.

4. Каліщук (Онищенко) Ю. К. Номінація атмосферних опадів, процесів та понять, пов'язаних із замерзанням води. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2022. Вип. 3 (98). С. 116–125.

5. Каліщук (Онищенко) Ю. К. Місяць в уявленнях і віруваннях носіїв українських східностепових говірок. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2023. № 2 (34). С. 59–64.

6. Каліщук (Онищенко) Ю. К. Дослідження метеорологічної та астрономічної лексики української мови. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 31. С. 14–19.

Статті в закордонних виданнях

7. Онищенко Ю. К. Східностепові найменування пір року в лексико-семантичній системі української мови. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2020. № 8 (36), т. 2. С. 82–87.

Додаткові публікації

8. Онищенко Ю. К. Особливості номінацій на позначення календарно-часових понять. *Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії* : матеріали ХХІІ Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. : зб. наук. праць. Переяслав, 2019. С. 141–143.

9. Онищенко Ю. К. Деякі назви на позначення погоди. *Scripta manent: молодіжний науковий вісник факультету філології та журналістики* : зб. наук. праць. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2020. Вип. 7. С. 21–23.

10. Онищенко Ю. К. Особливості прізвищ категорії «nomina impersonalia» в східностеповій говірці м. Маріуполя Донецької області. *Scripta manent: молодіжний науковий вісник факультету філології та журналістики* : зб. наук. праць. Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2022. С. 30–32.

11. Каліщук (Онищенко) Ю. К. Назви горобиної ночі та явищ, що її супроводжують, у говірці міста Маріуполь Донецької області. *Актуальні проблеми функціонування мови і літератури в полікультурному суспільстві* : матеріали наук.-практ. конф., Полтава, 10–11 лют. 2023 р. Одеса : «Молодий вчений», 2023. С. 5–7.

12. Каліщук (Онищенко) Ю. К. Номінація зірок у східностепових говірках. *Актуальні питання філології: теорія і практика* : матеріали наук.-практ. конф., Вінниця, 10–11 бер. 2023 р. Одеса : «Молодий вчений», 2023. С. 4–8.

Відомості про апробацію результатів дисертації

1. ХХІІ Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії» (Переяслав, 31 грудня 2019 року, заочна участь).

2. Фестиваль науки Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, 10 травня 2021 року, заочна участь).

3. V Міжнародна наукова конференція «Лінгвостилістика ХХІ ст.: стан і перспективи» (Луцьк, 24–26 червня 2021 року, заочна участь).

4. Актуальні проблеми функціонування мови і літератури в полікультурному суспільстві : матеріали науково-практичної конференції (Полтава, 10–11 лютого 2023 року, заочна участь).

5. Актуальні питання філології: теорія і практика : матеріали науково-практичної конференції (Вінниця, 10–11 березня 2023 року, заочна участь).

6. Фестиваль науки Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, 15–19 травня 2023 року, очна участь).

7. II Міжнародна науково-практична онлайн-конференція «Українська мова в сучасному науковому вимірі» (Луцьк, 1–2 червня 2023 року, заочна участь).

8. X Міжнародна наукова конференція «Мова, культура і соціум у гуманітарній парадигмі» (Кам'янець-Подільський, 2–3 листопада 2023 року, заочна участь).

9. Міжнародна наукова конференція «Українська філологія : школи, постаті, проблеми» (Львів, 23–24 листопада 2023 року, очна участь).

ПРОГРАМА-ПИТАЛЬНИК ДЛЯ ЗБИРАННЯ МЕТЕОРОЛОГІЧНОЇ, АСТРОНОМІЧНОЇ ТА КАЛЕНДАРНО-ЧАСОВОЇ ЛЕКСИКИ

Погода

1. Значення слова година: 1. «60 хвилин»; 2. «гарна тепла суха сонячна літня погода»; 3. «негода, сльота, дощ»; 4. «погода взагалі»..?

2. Значення слова поліття: 1. «сприятлива погода, сприятливі умови для сільськогосподарських культур, фруктових дерев тощо»; 2. «гарна сонячна літня погода»; 3. «поління»; 4. «бур'ян, який треба виполювати»..?

3. Гарна сонячна літня погода: *погода, веремня, верем'я, година, хвиля, поліття, врем'я, погідна, погідлива погода, погодонька*..?

4. Ясний, чистий, світлий (про день, погоду): *гóдяний, погожий*..?

5. Погожий, погодний, сприятливий (про день, погоду): *годинний, годинуватий*..?

6. Погода, коли на небі немає хмар: *безоблачно, безхмарно*..?

7. Суха вітряна погода: *суховітриця*..?

8. Встановитися, робитися постійнішим, переставати різко змінюватися (про погоду): *устодóлитися*..?

9. Сонячний (про день): *соняшний, сояшний*..?

10. Суха пора року: *суш*..?

11. Той, що зігріває, теплий (про день): *огрїйливий*..?

12. Сприятливий (про час): *добрий, погодний, погóддя*..?

13. Настати поганій погоді: *занегодитися*..?

14. Перестати бути поганій погоді: *перекóїтися*..?

15. Випогоджуватися, після дощу, робитися ясним, гарним (про день, погоду): *випогоджувати, випогодити, вияснювати, вияснюватися, прояснювати, прояснюватися, роз'яснювати, роз'яснюватися, вигодинювати, вигодинюватися, вігодинитися, вияснитися, розгодинювати, розгодинюватися, гóдитися,*

розгодитися, вигодитися, на годині ставати, розхмарюватися, вереміти, розпогода (настання ясної погоди), *ропогоджуватися..?*

16. Похмурий, темний, неясний (про день, погоду): *нахму́рний, пахму́рний, по́хмарний, похму́рний, неясний, те́мрявий, хмарний, хмурний..?*

17. Несприятливий, непогожий (про день): *непогожий..?*

Сніг

18. Дощ зі снігом, мокрий сніг: *пітьма, флюта..?*

19. Перші опади снігу восени: *папороша, поро́ша, мизгаль, зазимок, перший сніг, молодий сніг, обновець, пошпай..?*

20. Сніжити, густо падати, йти, заносити, зав'язати, почати сипати, покрити снігом: *сипати, ліпити, сунути, валити, трясти, пролітати, льопати, завівати, замурувати* (снігом вікна), *заносити, запоро́шувати, засніжити, помотрошити, пороши́ти, уместі́, ферфелити, хляпати..?* Чи не розрізняються назви стосовно інтенсивності випадання снігу, величини сніжинок, сухості чи мокроті снігу, наявності вітру тощо: *сніг капцює, ону́ча* (іде лапятий сніг), *курделиця, курделя* (іде дуже сильний сніг)?

21. Покриватися зверху (про сніг): *припадати..?*

22. Сніжний, із заносами (про зиму): *забо́їстий, забóйний, зава́листий, зава́льковий, завальний, закидний* (багатосніжний), *замéтистий, нава́льний, сніговий, сніжний..?*

23. Занесений снігом (про дорогу): *забо́їстий, забóйний..?*

24. Багато снігу, глибокий сніг, великі замети снігу: *забо́їсто, зава́листо, замі́ття, за́падь, зі́мки..?*

25. Навал снігу на дорозі; втоптана снігова дорога, а також сліди санної дороги, помітні з-під наметеного снігу: *набі́й..?*

26. Завірюха, сильний вітер із снігом; метелиця, хуртовина: *завірюха, завирюха, заверюха, заворуха, замета, завіхура, завороха, сніговиця, снігниця, сніжниця, сніговійниця, сніговій, метелиця, метіль, заметіль, заметь, завія, задуха, віхола, віхало, віхтолиця, віхтелиця, віхтелниця, вертелиця, веремія, пурга,*

фурга, фуга, хуга, хуга, хвижа, хвирса, хвірза, хвища, хаверя, сквира, шквіря, кура, курія, курява, курявиця, куревиця, куревійниця, курявина, кура, фурда, фурделиця, хурделиця, хурдіста, хурта, хуртеча, хуртуна, хуртовина, вурдила, хура, хвура, хуря, хурія, хуравія, фукавиця, фуфела, фуфёрня, фуфеля, ферфела, ферфелиця, фортуна, фуфалиця, фуфелиця, фуфловиця, фуфулиця, фуфиля, фурделиця, фурдельованка, крутелиця, вітерниця, збитниця, в'юга, буран, бурун, буря, падера, віялиця, крутавія, крутавка, кружалка, занос, заспа, задімка, кузава, забой, кумельгованка, віхолка, дуявіця, завихіль, задувка, курбельоха, кушпелá, охіза, сміть, шувір..? Чи не розрізняються назви залежно від сили і напрямку вітру?

27. Початися заметілі, запилити: *завіхолитися, закушпелити, куйовдити..?*

28. Хуртовинний (про день): *завірюшливий..?*

29. Снігопад без вітру: *сніг, сніжниця, западь, падалиця, снігопад, метелиця, завірюха, заверя, хвирса, ляпавка..? Чи не розрізняються назви для снігопаду пухнастого і дрібного, мокрого і сухого, довготривалого і тимчасового?*

30. Вихритися, кружляти вихором (про завірюху): *віхоритися, завихоритися, завіхтиритися, курбелити, курбелювати, повіхритися..?*

31. Багатий вихорами (наприклад, про зиму): *вихруватий, вихрюватий..?*

32. Легкий пухкий сніг, що падає на дерева в тиху погоду: *окидь, опадь, кметь, западь, имшадь, ожеледь..?*

33. Легкий весняний сніг (після того, як зимовий вже розтанув): *окидь..?*

34. Як у вас називають лапатий сніг: *пластовень, пластоваць, пластовик, пластун, лапатник, клапцай, лапчатий сніг, лапатий, лапуватий, пластовнистий сніг..?*

35. Глибокий сніг: *западь, уброд, товща..?*

36. Навет, гірка снігу: *замет, замета, сумета, заміт, заміть, наміт, метіль, митилюга, кучугура, купа, перемет, дибря..? Чи немає відмінностей у значенні залежно від того, де і як саме він був наметений?*

37. Як називається пухкий, розсипчастий сніг: *порхкий, сухий, сипкий, сипкий..?*

38. Брѳохати, поволі, важко йти (зокрема по глибокому снігу): *брѳокати, брѳохати, брести, борикати, борокати, плагунитися, плисти, ришнати, гачати, чалапати, ламати, тѳопатися..?*

39. Рипіти, видавати рип під ногами (зокрема про сніг у морозну погоду): *скрипіти, рипати, хрупати, хрупкати, хрускотіти, хрустіти, захрупостіти, захрущати..?*

40. Вузька стежка, протоптана у снігу: *пішанка, прослідка, топтанка, одноступка, туриш..?*

41. Місце, де вітер здув сніг; лисе місце: *голяча, голиня, голиця, змітанка, зметище..?*

42. Гора, яка тільки на вершині покрита снігом: *кітиця..?*

43. Занесений снігом (про шлях, дорогу): *забитній..?*

44. Закат сніжний, слизький спад, куди з'їжджають сани: *забіг..?*

45. Сніжні заноси: *завала..?*

46. Сніг, атмосферні опади у вигляді білих зіркоподібних кристалів чи пластівців, що становлять собою скупчення таких кристалів: *сніг, сніжечок, сніжок..?*

47. Сніжинка, кристал снігу у вигляді зірочки: *сніжина..?*

48. Намерзати (про сніг, лід): *намерзати, намерзти..?*

49. Замерзлий твердий сніг: *серен..?*

50. Танути, перетворюватися на воду внаслідок дії тепла (про сніг, лід): *гинути, розставати, роставати, пороставати, згибати, топитися, розгасати, кіпніти, жидітися, повзти, відіпріти (про лід), відмерзати, відпаріти, дірчавіти, креснути, повідтавати, потанути, танути, розмерзатися..?*

51. Час, коли сніг весною тоне: *відталь..?*

52. Сніг, який намерз на віконному склі: *заморозь..?*

53. Сніг, що навис на гілках дерев: *навис, навись, навіса..?*

54. Шар снігу на корі дерев, дахах будівель та ін.: *настил..?*

55. Проталина, місце, де протанув сніг і видно землю: *прогалина, продерина, кіпнина, копінь, купно, копко, пліха, ліха, лисина, тал, таловіна..?*

56. Проталий, покритий водою сніг: *облій..?*
57. Присипати снігом: *підпорошити..?*
58. Брудна від талого снігу дорога: *кїнна дорога..?*
59. Показуватися (з-під талого снігу): *повитавáти..?*
60. Як називається снігова зима, з глибокими снігами, така, коли випадає велика кількість снігу: *западна, забійна, велика, глибока, груба, товста..?*
61. Нанести, намести снігу: *набуркувáти, понабуркóвувати..?*

Мороз

62. Замерзла або засохла грудками земля, кóлоть, грязь, болото: *груддя, грудка, грудки, грудá, драгно́, колоть, струпа, струпами, хрaпа, хряпа, гостра дорога..?*
63. Дуже сильний, лютий, пекучий, тріскучий мороз: *тріскун, студій, скипень, скепінь, кепень, кипитень, студорога, скриженіє, мороз, морóзонько, кріпкий, крепкий, сибірний, тріскучий, пецеган, сильний, пекучий, жалкий, цупкий, скажений, лютий, залютий, смалькїй, тугий, такий мороз, що аж шкварчить..?*
64. Ранковий мороз: *недóсвіт, прїморозок..?*
65. Настали морози, холод: *морози взялися, зимно ся взяло..?*
66. Початок зими, заморозки, перші холоди: *зáзимки..?*
67. Морозно з холодним вітром: *лютно..?*
68. Холодний, багатий морозами, морозний: *морозóвий, морóзяний, сіверний..?*
69. Весняний мороз: *óзимки..?*
70. Перший осінній мороз: *зáморозок..?*
71. Поморозити, знищити холодом, морозом усіх або багатьох: *познобїти, поморозити, трїщати (лютувати)..?*
72. Намерзлі візерунки на вікні від морозу: *лисиці, сéлезень, скалка, узори..?*
73. Намерзлий на вікні лід і сніг: *наморозки..?*
74. Слабшати, зменшуватися (про мороз): *звільжіти, пересїстися..?*
75. Вдарити (про мороз): *приморозило..?*

76. Місце на болоті, яке не заростає і не замерзає: *відпарь..?*

Лід

77. Лід, замерзла вода: *лід, льод, льодок, лед, крига, крижка, криженька, сало, шерех, шуга́, ясенець* (перший тонкий і прозорий лід на ставку чи річці)..?

78. Вода поверх льоду: *полій..?*

79. Велика крижина: *креля, крижина..?*

80. Невеликий лід на річці: *жéрех..?*

81. Лід біля берега: *за́бережень..?*

82. Ламатися й починати рухатися (про лід, сніг весною): *скреснути..?*

83. Братися шматками (про лід на річці): *зашеретува́ти..?*

84. Лід під грязюкою (під час весняного бездоріжжя): *за́морозень..?*

85. Лід, утворений від злежаного снігу: *на́топчень..?*

86. Нагромаджені купи розкритого і знову змерзлого льоду: *спір..?*

87. Отвір у льоді для вилову риби: *вікно..?*

88. Ополонка, отвір у кризі замерзлої водойми: *полонка, ополонь, проруб, плолуб, прорубка, прорубня, пеля, пелька, опелька, духа, продуха, продуховина, продухвина, дух, дучайка, довбинька, вікно, вікнина..?* Чи не розрізняють природну незамерзлу і прорубану ополонку?

89. Робити ополонки у льоді: *полоні́ти..?*

90. Покриватися тонким шаром льоду, злегка замерзати (про воду): *замерзати, замерзти, замерха́ти, замерхнути..?*

91. Бурулька, льодинка, що утворилася під час стікання води і має форму загостреної донизу палички: *боруля, борулька, бурульбашка, бурулечка, сопель, сопля, сопляк, сомпіль, сопіль, сомпель, сомпелик, цомпіль, цомпель, дзиндзиль, копендаха, кляк, ко́пень..?*

92. Льодяні бурульки на гілках дерев: *замерзлякі́, ледівки, льодівки, ледиці, ледянки, ожелест, ожелець, ожеледець, ожльо́ди, о́пад, ошелéст..?*

93. Ковзати, кататися на льоду: *ко́взатися..?*

94. Льодохід, рух льоду за течією річки під час її скресання: *льодолав, льодолом, льодопол, льодопілля, льодиця, скрес льоду, скресання льоду, турлаш, толлаш..?*

95. Скупчення льоду під час льодоходу: *затьор..?*

96. Льодовий: *ледобвий..?*

97. Шматок льоду чи облитого водою та замерзлого кізяка, на якому діти катаються з гір: *ковган..?*

98. Легкі крижини на початку замерзання річки (під час осінніх заморозків): *шарах, шарин, сутон, сутін..?*

99. Танути біля берегів (про лід): *опарює лід..?*

100. Дія зі значенням відталий: *відтеплий, талий..?*

Ожеледь

101. Ожеледь, тонкий шар льоду на поверхні землі, на деревах і т. ін. після сирієї погоди або відлиги: *ожеледиця, ожеледа, поледиця, поледобвиця, поледівка, поледениця, пожеледиця, облива, обливака, обливень, серен, слизота, сковзелиця, льодиця, льодавиця, гололід, голоть, голольодиця, голощак, голощок, голощук, голодощук, голощока, голотеча, ожеледь, ожелізь, оледиця, позлітка, совзєниця, ховзкавиця..?*

102. Початися ожеледиці: *приожелєдитися..?*

103. Ожеледиця, морозна погода без снігу: *голомороззя, голоморожжя, голómорозь, голоморозиця, голосніг..?*

104. Ожеледиця; лід без снігу: *голощік, голощок, ковзєлиця, ледіця, ледівка, ледянка, льодівка..?*

105. Слизько, дуже гладко (звичайно від льоду), коли важко втриматися, встояти: *кóвзко, ховзько, слизько..?*

106. Обледеніла кірка на поверхні снігу, що утворюється від посилення морозу після відлиги: *серен, сирин, сирень, сірин, шарин, ширин, шериж, шерінь, сурен, настил, настуд, наслуз, храп..?*

Іній

107. Покриватися інеєм, обмерзати (про дерева): *ошадіти..?*

108. Іній, тонкий шар кристалів льоду, що утворюється осіданням водяної пари з повітря на охолоджені предмети: *іней, иній, намерз, наморозь, паморозь, окидь, шершень, серен, сирень, вокість, шать, осіть, вошаделина, морóзок..?*

109. Паморозь, схожі на іней атмосферні опади, що утворюються в туманну морозну погоду на гілках дерев, дротах і т. ін.: *пóморозь..?*

110. Сніг, іній, який намерз на деревах: *опасть..?*

Холодно

111. Холодно, коли низька температура (про стан погоди): *студено, зимно, зімно, сіверко, сіверно, стидко, дюдя, дюдька, дюдінька, дюдічка (дит.), морóзяно..?*

112. Сильний холод: *лють, сівер, скіпень* (взимку під час тихої погоди), *студінь, холоднеча, холоднечка..?*

113. Прохолодно, помірно холодно, свіжо (про вітер, повітря, воду): *вóздяно, за́холодка, прохолодно, ядрéно, ядрéно..?*

114. Прохолода: *захолóда, охолóда, прохолода..?*

115. Похолоднішати, стати холоднішим (про погоду, клімат тощо): *постуденіти, похолоднішати..?*

116. Дошкуляти (про сильний холод): *припіка́ти..?*

117. Клякнути, мерзнути від холоду: *дубіти, дубува́ти..?*

Відлига

118. Відлига, значне потепління взимку або ранньою весною, що викликає часткове розтавання снігу, льоду: *одлига, відволож, відволога, відволода, відліж, відтеплінь, проталки, росталь, ростопель, пом'яч, помніка, відм'як, валчадь, відéльга, кіпно, рóспари, тань..?*

119. Тепліти, потепліти (про погоду): *відтавати, забіра́тися на тепло, затéпліти, потепліти..?*

120. Тепло, теплота: *загріток, ogrійливо, теплінь, теплісінько, теплість, теплиня..?*

121. Потепліти, відсиріти (про землю після дощу): *відліг(ну)ти..?*

122. Як називається весняний період часу, коли розтає сніг, річки наповнюються водою, псуються дороги: *бездоріжжя..?*

Вітер

123. Як називається вітер, більший або менший рух потоку повітря в горизонтальному напрямі: *ветер, вітер, вітрець, вітречко, вітрик, вітренько, дмухач..?* Яка, за місцевими уявленнями, природа вітру? Прикмети та повір'я, пов'язані з вітром.

124. Буря, ураган, навальний вітер із дощем, грозою, а взимку – зі снігом: *бура, буря, буран, штурма, штурм, хайна, борвій, бирса* (сильний вітер, ураган, буря, порив вітру), *гуррикán, завáла, фáля, хуртовина, чвара, шаркан..?* Чи не розрізняється буря без дощу, з дощем, грозою, снігом?

125. Починатися (про бурю, вітер, бучу): *зніматися, зриватися бурі, вітрові, бучі..?*

126. (За)бушувати, (за)шуміти, (за)гудіти, (за)ревіти (про вітер): *забурхати, забурчати, забутіти, квилля* (виття вітру), *ревти..?*

127. Дуже сильний, різкий, пронизливий вітер; поривчастий вітер, шторм: *вітряга, злосопротівний, їдкій, рвачкій, смалькій, супрутній, шибкій, шмальній, шпуйний вітер, бурхайло..?*

128. Свіжий, холоднуватий (про вітер): *ядряний, ядёрний, ядрений..?*

129. Сирий холодний вітер восени чи весною: *золá..?*

130. Льодяний (про вітер): *крижаній..?*

131. Сухий вітер, східний: *суховій, суш, східний, сходовій..?*

132. Наслідування гудінню (про вітер): *гу..?*

133. Гудіти, журчати (про бурю, вітер): *гурчати..?*

134. Дія, коли дує сильний вітер, буря: *віхтелить, дуйній вітер, хвиля..?*

135. Повітряна труба, рвучкий круговий рух вітру: *вихор, віхор, вихрѣ, буря, бурок, завируха, завійо, повітруля, повітриця, повіхтериця, труба, чорт жениться, вітериця, вітриця, віхтелиця, ігрѣць, крутькó, хавѣря, шурубѣра, шуря-буря..?*

136. Як називається холодний вітер з низькою температурою: *студений, сіверкий, сіверний, зимний, горішнець, морозний, шмалій..?*

137. Досягнути, долетіти (про вітер): *довіяти..?*

138. Бути обвіяним вітром: *обвітріти, обітріти, овіяти..?*

139. Як називається повалене вітром дерево: *вівороть..?*

140. Місце, відкрите для вітру: *жѣжель..?*

141. Піщане місце, з якого у вітряну погоду засипає піском найближчі поля: *видма..?*

142. Обривати, оббивати вітром (про листя дерев): *обишугувати..?*

143. Пориви вітру, бушування: *бурханья..?*

144. Заколихатися від вітру: *замаяти..?*

145. Поривчасто, сильно дути, крутити, шуміти (про вітер): *бурхати, бурхнути, бушувати, гунути, дмухонути, збуйнувати, хурделити, похурделити, стругати, студонути, фужделіти, шмальнути, смальнути, шугати..?*

146. Віяти, дути (про вітер): *дихати, дихнути, дмухати, дмухнути, дуйнути, духати, духнути, завівати, завіяти, задмухати, застелятися, навівати, навіяти, віяти, повівати, повійнути, повінути, погойднути, подимати, подихати, подихнути, подувати, подунути, позіхати (періодично дути), розвихатися, розходжуватися (вітер посилився)..?*

147. Який відноситься до бурі: *бурьовий..?*

148. Північний вітер: *верховик, горішній (на Дніпрі), горішняк..?*

149. Південний вітер, вітер з низу річки: *нижняк, низовий, низóвка, полуденний, полудневий..?*

150. Південно-західний вітер: *низóвка..?*

151. Легкий вітерець, зефір: *лѣгот, повільний вітер..?*

152. Вітер, що дує з берега на море: *відбережний..?*

153. Сприятливий, попутний (про вітер): *погожий, ходовій..?*
154. Затихати, затихнути (про вітер): *залягати, залягти, затішитися, уталішитися, уцухати..?*
155. Бог вітрів, погоди: *Посвістач..?*
156. Вітряний (про погоду, день): *вітровий, вітряно, розвітритися (зробитися вітряно)..?*
157. Вітряний (про погоду, бурю): *вітряній..?*
158. Похмуро, холодно та вітряно: *золівато, п'ямурно, п'хмарно, пр'хмарно (досить похмуро), хмарно, хмурно..?*
159. Віяння, подув вітру: *віяння, віянка..?*
160. Назви вітру за напрямком руху: *круговий..?*
161. Як називається яма в піску, вибита вітром: *вертьог, ухаб..?*

Затишок

162. Затишок, тихе місце, захищене від вітру, течії і т. ін.: *затишина, захиста, захеста, затишок, захист, захистне місце...?*
163. Затишно, тихо (від вітру): *затишно..?*
164. Тінь, місце, яке знаходиться в тіні: *затинок..?*

Туман

165. Повітря, густо насичене водяною парою; туман: *імла, мгла, мла, п'аморока, помрака, пот'мрява (густий туман), туманочок, туман..?*
166. Клубочитися, покриватися туманом, затуманитися: *котітися, потуманіти, притуманювати, стуманитися, стуманіти, туманіти, туманитися..?*
167. Ранковий (про туман): *зараній, ранішній, ранковий, уранішній..?*
168. Густий туман у горах: *негура..?*

Вологий

169. Вогкий, який містить вологу, просякнутий, насичений вологою (про повітря, погоду): *вологий, сирий, вільгий, вільготний, вохкий..?*
170. Мокрота, волога, сирість: *вільга, волога, моква..?*
171. Вологість, сирість: *вільгість, вологість, вóлод, вóхкість..?*
172. Волого, сиро: *вільго, вільгóтно, вóхко, мокро..?*
173. Дія зі значенням сиріти: *волóжати..?*
174. Вогко і холодно: *зябко, золко..?*

Грязь

175. Велика, густа грязь: *багно, болото, грязь, грязя, грузь, грязюка, барання* (налипає на спицях колеса), *грязота..?*
176. Болотиста низина: *багва..?*
177. Болотисте місце, трясіна, болото: *дряговинá, мокляк, мокряк..?*
178. Брудний, брудно (про дорогу, загалом про розмоклу від дощу землю): *грязькій, грязько..?*
179. Забризкатися грязюкою після дощу або водою з грязюкою під час таяння снігу: *заболотитися, забрьохатися..?*
180. Калюжа, заглибина в ґрунті, наповнена водою або іншою рідиною: *багонка, лужа, баюра* (велика, глибока калюжа), *калабáня, калабу́ха, калябу́ра, калюжа, калюжка, оха́ба, оха́биско, охабище..?*
181. Калюжа чи болото, де водиться багато жаб: *жабарь..?*
182. Велика калюжа, яка залишилась після повені чи сильного дощу на місці, покритому травою: *поплісок..?*
183. Мокре місце в землі, мочага: *відмо́ка..?*
184. Як називається брудна, рясна калюжами дорога: *баюриста..?*

Жара

185. Пекти, надмірно гріти, палити, обдавати жаром, жарити: *пекти, палити, пріти..?*

186. Як називається посуха, брак дощу влітку, що призводить до висихання ґрунту й загибелі рослинності, засуха; чим вона може бути спричинена (похованням вішалника на кладовищі): *засуха, посуха..?* Які обрядові магичні дії виконували в давнину під час посухи чи в певні календарні свята з метою викликати дощ або попередити посуху?

187. Відсутність води, засуха: *безвіддя, безводіє, сухий день* (без дощу)..?

188. Як кажуть у місцевій говірці, коли бувають посухи (про рік): *посушний рік..?*

189. Спека, гаряче, дуже нагріте сонцем, нерухоме повітря; гаряча літня пора: *спекота, спека, некота, спрага, спраготá, скепінь, жара, жарóта, жéжко, гарячінь, горяч, гореч, подуха, задуха, шквара, опар, пал, упал, вар, звар, варота, сквар, сквара, кипінь, духóта, млява..?* Чи немає відмінностей у значенні?

190. Спекотний, задушливий (про день): *душній, млóсний..?*

191. Жарко, душно (про погоду): *варко, парко, парно, спечно, шкварно..?*

192. Робитися гарячим, жарким: *гарячіти..?*

193. Жаркий, гарячий, який дає багато тепла (про день): *жаркий, спечний..?*

194. Процес випаровування води: *випаровуватись..?*

Повітря

195. Повітря, атмосфера: *обвітря, повітря..?*

196. Імлистий, проїнятий, обгорнений або затягнутий імлюю: *млистий..?*

197. Сухий туман, рухливі випаровування: *марєво, мрево..?*

198. Вид сухого туману в спекотний літній день, здається, ніби повітря змішане з блакитнуватим димом: *югá..?*

199. Невидима газоподібна речовина (головним чином із суміші азоту й кисню), яка оточує земну кулю і якою дихають люди й тварини: *воздух, воздушóк, повітря..?*

Роса

200. Роса, краплі води, що осідають на поверхні ґрунту, рослин та інших предметів, коли з ними стикається охолоджений приземний шар повітря: *роса, росиця, росонька..?*

201. Росистий, росний, росяний, густо вкритий росою: *росяний..?*

202. Росяно, мокро від роси: *росяно..?*

203. Як кажуть у місцевій говірці, поки роса спаде: *поки сонце обіздріє..?*

204. День без роси: *суховень..?*

205. Замочити росою: *позарóшувати..?*

Хмари

206. Невеликі хмарки на небі: *мóлоди, мóлоді..?*

207. Білі хмарки на небі: *пóмолодки..?*

208. Хмара, скупчення краплин води, кристаликів льоду та їхньої суміші в атмосфері у вигляді суцільної маси світлого або темного кольору, що несе дощ, град, сніг: *хмарі́на, хмарка, хмаронька, хмарочка, па́мега..?*

209. Чорна дощова хмара: *бовдури, чорніви, чо́рнява..?*

210. Велика грозова хмара: *штурма, зава́ла..?*

211. Хмара з градом: *градова́ хмара..?*

212. Нависати (про хмари): *драглі́ти..?*

213. Хмаритися, затягуватися хмарами (про небо), збиратися хмарам: *бовдуритися, збиратися на дощ, молóдиться, накондубáчитися, насуплюватися, насупитися, нахмаритися, захмарюватися, похмарі́ти (закрити хмарами), похма́рити, похмаритися, похмарі́ти, затемняти, похмуратися, тьмити, хмаритися..?*

214. Хмари на заході, за які заходить сонце: *стіна..?*

215. Розійтися (про хмари): *перехмарити..?*

216. Оповитий, покритий грозовими хмарами: *громохма́рній..?*

217. Суцільно покриватися (про хмари): *обгортáтися..?*

Грім

218. Грім, гуркіт і тріск, що супроводять електричні розряди в атмосфері: *перун, погрімання, грімніця, громниця, грім, громик..?*

219. Тріск, різкий звук від переламування, від удару грому: *хряск, хряскіт..?*

220. Дія зі значенням гриміти, видавати сильний, розкотистий звук (про грім): *бухкотіти, вигрімляти, грохотати, греміти, гремотати, гремотіти, грімотати, грімотіти, грімати, гримати, погрімати, погрімати, погрюкувати, погуркати, погуркотіти, погурчати, попогрякати (багато гриміти), прогреміти, прогуркотіти, прогрімати, прогрімотати, прогрімотіти, рокотати, торóхкати, ударяти, хряскати, хряснути..?*

221. Почати гриміти, загриміти: *загремихтіти, загреміти, загрімати, загрімати, загрімотіти, загрюкотіти, загуркотати, загуркотіти, загурчати, нагрімати (гриміти злегка)..?*

222. Нагримітися: *нагремітися, нагрюкатися, нагуркати..?*

223. Гуркотіння грому: *рокотня..?*

224. Звуконаслідування грохоту (про грім): *гур-гур..?*

225. Громовий, багатий громом, грізний: *грімкій, грімній, громовий..?*

226. Як називається за народним уявленням маленький грім, дитя грому: *громовеня..?*

227. Ялинка, яка постраждала від удару грому: *громівка..?*

Гроза

228. Гроза, громова стріла: *громова стрілка, чортів палець, гроза, громовіця, туча, тучка..?*

229. Значення слова гроза: 1. «*грім і блискавка з дощем або градом, що переважно супроводяться великим вітром*»; 2. перен. «*бурхливі події, що відбуваються в суспільстві*»; 3. «*сильні душевні переживання*»; 4. перен. «*лихо, небезпека, катастрофа і т. ін., що загрожує кому-небудь*»; 5. «*погроза, грізьба*»; 6. «*те, що викликає, наводить страх, жах*»; 7. «*щось дуже велике розміром, громадище*»..?

230. Як у вас називають ніч із сильною і тривалою грозою: *оребинова ніч, рабинова ніч, рабінова ніч, ребинова ніч, осапитова ніч, горобіна ніч..?*

Блискавка

231. Блискавка без грому, зигзагоподібна електрична іскра – наслідок розряду атмосферної електрики в повітрі, що буває під час грози: *блискавка, блискавиця, блискучка, громовиця, блиск, молнія, монія, маланка, зірниця, миговиця, мигушка, моргуха, м'оргавка, моргушка, зиговиця, зіховиця, зіхавка, суха маланка, суха молнія, сухавей, туча, ліскавка, стріла огняна..?* Чи не розрізняються назви для блискавки лінійної, кульової, горизонтальної і вертикальної, з дощем і без дощу?

232. Громова блискавка: *громовиця, скала, моловня, молодня, малайня, малання, града..?*

233. Сильно блиснути: *блисконути..?*

234. Заблискати, почати блискати, зблищати (про блискавку): *заблискати, зблищати, лискати, заліскати..?*

235. Чому відбуваються грім і блискавка? Як називаються різні види блискавок?

Вир

236. Як називається водяний вир? Записати повір'я, пов'язані з цим явищем (*чорт чи водяник крутить воду і затягує на дно*)?

Дощ

237. Густих туман із дрібним дощем: *мряка, мряч, мрячка, п'аморочка, п'ітьма..?*

238. Як у місцевій говірці кажуть, коли йде дощ: *година іде..?*

239. Дощ, атмосферні опади, що випадають із хмар у вигляді краплин води: *дощ, дощик, дощичок, дощище, накрап'айчик, поливайчик..?*

240. Намочити (про дощ): *нап'ирити..?*

241. Злива, дуже сильний (звичайно короткочасний), проливний дощ з грозою або без неї: *залива, заливній, злива, краплистий, крапчастий, крапчастий, ливень, ливній дощ, навальність* (проливний дощ з бурею), *напёрний, сплав, сплюща, залив, заливень, лея, поливінь, злія, лія, улева, улива, пулава, плова, туча, хвиля, пролій, тучній дощ, хвища* (сильний холодний дощ з вітром), *дощ аж пищить, дощ як відром іллє, дощ як з коновки..?*

242. Струмінь дощу: *хлющ, хлюща..?*

243. Густий, частий дощ: *дрібній..?*

244. Моросити, піти мілкому дощу: *замрячити, дощ – як крізь сито, мжити, пиндрячити, помрячити, помотрошити..?*

245. Як кажуть у місцевій говірці, коли збирається на дощ: *на дощ заноситься..?*

246. Дощовий (про погоду): *дощовий, дощевий, дощуватий, дощистий, дощовитий, мочлівий, мочний, мрячний* (дощовий, туманний)..?

247. Настати дощовій погоді: *засльотітися..?*

248. Промокати, частково або повністю просочуватися якоюсь рідиною, робитися мокрим: *перекисати, перемочуватися..?*

249. Мжичка, дуже дрібні краплі води, які насичують повітря; дрібний густий дощ; мряка: *мжа, мёрча, імжа, мжиця, мжичка, мгичка, мигичка, мрака, мряка, мрячка, фляга..?* Чи немає відмінностей у значенні залежно від тривання такого дощу?

250. Мілкий дощ: *мачкятий, мгичка, чічмаря..?*

251. Мрячити, випадати (про мжичку): *мрачити, мигичити, мгичити, імжити, мотрошити, мрякою сіятися..?*

252. Краплистий короткочасний дощ у сонячний день: *курячий дощ, сліпий дощ, свинячий дощ, циганський дощ, дощ із сонцем, рудá..?*

253. Обліжний, тривалий, затяжний (про дощ): *затяжний, облоговій, обложний, обліжний..?*

254. Дощити, падати великими краплями, лити, йти (про сильний дощ): *лити, сікти, сипати, шпарити, періщити, колотити, задощитися, ляпотіти,*

заяпотіти, капати, каптіти, мрячіти, промрячіти, мрячіти, накрапати, накрапувати, піжити, пірити, подзюріти, пороти, репігати, репіжити, тюжити, хляпати, цвіліти, чустріти..? Чи немає відмінностей у значенні стосовно інтенсивності, тривання тощо: *капотіти* (капати сильно, часто), *покрапати*, *накрапати*, *покропляти* (про мілкий, дрібний дощ), *пороснути* (зразу линути, бризнути), *дощ припустив* (пішов сильний дощ), *сітнити* (накрапати, моросити), *ущавіти* (дощ пішов сильніше), *хвостати* (ллі шумний дощ), *дощик шамрїть*, *шамряє* (їде тихий дощ)..?

255. Минути дощовій погоді, закінчитися дощу: *передощитися*..?

256. Обмивати, оббивати (про дощ): *обшмарувати*..?

257. Бути мокрим від дощу (про вікна): *позаплакуватися*..?

258. Прибивати поверхню ґрунту дощем (про дощ): *позапліскувати*..?

259. Як кажуть у місцевому просторі, коли стоїть туманна з дрібним дощем погода: *мрячіть*..?

260. Застукати по вікнах, стінах (про дощ, сніг): *запорощати*, *порощати*..?

261. Крапля: *капля*, *капка*, *капочка*, *каплїна*, *капелїна*, *капелька*, *капелечка*, *капелїнка*, *капелїночка*..?

262. Негода, погана дощова погода: *непогода*, *непогїдь*, *непогодь*, *негїдь*, *негодь*, *негадь*, *негодиця*, *негодка*, *негодонька*, *неврядиця*, *сльотá*, *сльоти*, *слїт*, *слота*, *слюгá*, *слюта*, *слюгата*, *сяготь*, *слякота*, *сляковиця*, *слаква*, *плюта*, *чвиря*, *погода*, *хáлена*, *халона*, *хляба*, *хляка*, *мугла*, *лускота*, *моквá*, *скепнява*, *бездорож*, *безпутниця*, *пламетна погода*, *негода*, *псота*, *фльора*, *фортуна*, *хуртовина*..? Чи не розрізняється негода залежно від інтенсивності опадів, наявності вітру тощо: *помрака*, *потемрява* (похмура погода)?

263. Хляпавка, мокра, сира погода: *хлятьба*, *хлюща*, *хлюза*, *хляга*, *хляга*, *хлягóза*, *хляда*, *хляка*, *хляпа*, *хлякота*, *хлякоть*, *слякоть*, *слякота*, *сльота*, *слута*, *слюга*, *шлякоть*, *ляповиця*, *хлягоза*, *хлягозда*, *хлякозда*, *веремія*, *ляпаниця*, *ляпавиця*, *ляпотнява*, *чит*, *моква*, *мокреча*, *мокротеча*, *мокрота*, *мряка*, *москва*, *мочва*, *юга*, *кляча*, *мжичка*, *плюта*, *флюта*, *мускóта*, *папля*..? Чи не розрізняються назви залежно від наявності вітру, туману, опадів тощо?

264. Бути сльоті: *слягозіти..?*
 265. Робитися мокрим: *мокріті, мокти..?*
 266. Робити калюжі: *калюжити..?*
 267. Мокре місце між пагорбами: *бар..?*

Град

268. Градобій, випадання граду, що веде до пошкодження посівів і т. ін.: *градобиття, градобійство, градобиття, гряд, збивання..?*
 269. Побитий градом хліб: *градобійця..?*
 270. Побитий градом (про поле, луг): *градобійний..?*
 271. Побити, звалити стебла рослин (про град): *поколóшкати..?*
 272. Мілкий град: *крупі..?*

Веселка

273. Як називається веселка, дугоподібна різнобарвна смуга, яка з'являється в атмосфері внаслідок заломлення сонячних променів у краплинах дощу, води; райдуга: *весéла, веселка, весéлиця, радуга, райдуга, веселонька, веселочка, весівка, коркобéць, красна дівка, осéлка, чесний пояс, тугá..?* Які повір'я пов'язані з цим явищем: *цмок* (згідно з повір'ям райдуга тягне з морів, річок та озер воду, необхідну для дощу)? Які ритуальні дії з веселкою поширені в місцевій культурній традиції?

Повінь

274. Повінь, розлиття річки під час весняного розтавання снігу, льоду або тривалих дощів чи великих злив: *повінь..?*
 275. Потоп, велика повінь, великий розлив води: *потóпа..?*
 276. Русло весняного чи дощового потоку: *водотóка..?*
 277. Вимоїна, вимивина після сильного дощу: *мóльниця..?*
 278. Вимоїна у льоду: *óпарь..?*

Астроном

279. Астроном, фахівець з астрономії: *звіздарь, планетник..?*

280. Як кажуть про людину, яка розуміється на впливі планет на погоду: *планитуватий..?*

Зорі

281. Планета, небесне тіло кулястої форми, яке обертається навколо Сонця і світиться відбитим сонячним світлом: *планида..?*

282. Зірка, одне з численних на нічному небі світлих тіл (загальна назва): *зоря, зірніця, зірничка, зориця, зорниця, зорениця, зоряниця, звізда, дзвізда, гвізда, звіздочка, зіра, зірка, зіронька, зірочка, зоріна, зоринка, зориночка, лискавіця..?*

283. Значення слова зоря: 1. «*зоряниця, ранкова зоря*»; 2. «*вечірня зоря*»; 3. «*світанок*»; 4. «*зірка (взагалі)*»..?

284. Зоряний, вкритий великою кількістю зір, ясний (про небо): *зоряний, зорявий, зорянистий, зоряшний, зорешливий, зірний, зіркий, зористий, звіздяний, яснозорий, зірчастий, звіздовій, звіздяненький, видний, зірочний, визірилося (небо)..?*

285. Як називається зірка, що падає: *мигунець, трут..?*

286. Ранкові зорі: *холодні зорі..?*

287. Зоряниця, ранкова зоря (планета Венера перед сходом сонця): *зоря, світанкова зоря, світова зоря, світівка, зірниця, зорениця, рання (ранкова, ранішня, вранішня) зоря, денниця, димниця, мигушка..?*

288. Вечірня зоря (планета Венера після заходу сонця): *зоря, зоряниця, вечорова (вечерова, вечірня, вечерня) зоря, вечірка, вечорниця, вечерниця..?*

289. Полярна зірка: *Полярна Зоря, Полярна Зорка, Північна Зірка, Північний Кілок, Північний Цвях, Нордитерн, Полус..?*

290. Мерехтіти, тьмяно засвітити, блимати (про зорі): *заблимати, замиготіти, замеркотіти, мигати, мигкати, мигтіти, миготати, моргати, понадиматися, понапухати (тьмяно світити), жавряти, жеврітися, зажевріти, виблискувати, виблискуватися..?*

291. Показуватися зорі: *зорятися..?*
292. Потьмяніти, затуманитися (про зорі): *поду́тися..?*
293. Той, що знаходиться над зорями, небесний: *надзі́рний..?*
294. Чумацький Шлях (Віз), світла туманна смуга, що пролягає через усе зоряне небо: *Чумацька Дорога, Чумацький Шлях, Молочний Шлях, Млечна Путь, Солом'яна дорога, васаг, Небесна дорога..?*
295. Сузір'я Великої Ведмедиці: *Віз..?*
296. Мала Ведмедиця: *Мала Медведиця, Малий Віз, Возок..?*
297. Багровіти, набирати багрового кольору, ставати багровим (про зорю): *погоріти..?*
298. Перестати горіти, світити (угаснути, потухнути) (про зорі): *ві́гаснути..?*
299. Велика Ведмедиця: *Велика Медведиця, Віз, Великий Віз, Каляс, Каляска..?*
300. У хвості Великої Ведмедиці назва однієї з менших зірок, яка знаходиться між кінцевою і середньою зорями: *вуді́ла..?*
301. Зоряна ніч: *зі́рко..?*
302. Комета, небесне тіло, що має яскраве ядро й туманну оболонку, від якої тягнеться довга смуга світла, що нагадує хвіст: *мі́тла..?*
303. Зіркоподібний: *зві́здатий..?*
304. Назва однієї із зірок біля сузір'я Великої Ведмедиці: *Собачка..?*
305. Сузір'я Плеяди: *Волосожа́р, Квочка, Косарі, Чепіга, Віз..?*
306. Сузір'я Оріон: *Коса́рь, Чепіга..?*
307. Сузір'я Діви: *Красна дівка..?*
308. Одне із сузір'їв: *Криниця, Хрест, Дівка, Дівчина з відрами..?*
309. Меридіан, уявна лінія, що утворюється при перетині земної кулі площиною, що проходить через будь-яку точку земної поверхні і вісь обертання Землі: *південник..?*

Небо

310. Небо, видимий над поверхнею землі повітряний простір у формі купола: *небо..?*

311. Блакить небесна: *облоки, оболоки..?*

312. Схід, східний край неба: *східень, схід, східний, східній..?*

Сонце

313. Сонце, центральне небесне світило сонячної системи, що має форму гігантської розжареної кулі, яка випромінює світло й тепло: *соненько..?*

314. Як кажуть у місцевій говірці, коли сонце знаходиться на горизонті: *вже сонце в крузі..?*

315. Іскристий (про сонце): *іскристий, іскрявий, іскрястий..?*

316. Дія зі значенням світити, блистити, горіти, грати (про місяць, сонце, зорі): *горіти, грати, заіскрити, зоріти, зоряти* (про зорю), *іскрити* (про сонце), *обзолотити* (про сонце), *об'яснити, соняшно, сояшно* (світить сонце)..?

317. Перестати світити (про сонце): *змунити..?*

318. Як називається дія, коли сходить сонце: *виймається, вийняється, виняється, сходить, встає сонце..?*

319. Схід сонця: *схід-сонця, схід..?*

320. Захід сонця: *запад, навзáходи* (на заході), *сонце вже стало надвечорі, захід-сонця..?*

321. Заходити, зайти за щось (про сонце): *западати, сонце ся в ложі купáє, лягати, заходити, захожати, захождати, захожувати* (про сонце і місяць), *сідати..?*

322. Заграва, відблиск на небі яскравого світла, пожежі, сяяння небосхилу під час заходу і сходу сонця: *проміття, зоряво, зоріво, мрево, марево, полиск, полиски, лова, лона, лунá, згара, зáграва..?* Чи не розрізняється відсвічування сонця і пожежі?

323. Проглядати, проглянути крізь хмари (про сонце): *вискалятися, висквирятися, вискирятися, вишкірятися, засталітися..?*

324. Час, коли гріє сонце: *вігріви..?*
325. На сонячному боці, на освітленому сонцем місці: *навсónні..?*
326. Гріти, пригрівати, пригріти, зігріти, припікати (про сонце): *вигрівати, осушувати, пригрівати..?*
327. Грітися (на сонці): *вигріватися..?*
328. Пекучий, який надмірно гріє, палить; дуже гарячий, жаркий (про сонце): *жерявий, пекучий..?*
329. Місце, яке освітлюється, обігрівається сонцем; пригрів: *осовнь, осóння, осонь, прігрів..?*
330. Переломлюватися (про сонячні промені): *ламатися..?*
331. Променистий, який випромінює світло: *проміні́стий, промінястий..?*
332. Відбитий промінь сонця: *скалка..?*
333. Меркнути, поступово втрачати яскравість, блиск; згасати, темнішати (про зорі, сонце): *меркнути, мерхнути, міні́тися..?*
334. Сонячний бік: *відсóння..?*
335. Вдосталь посвітити (про сонце, місяць): *насвітитися..?*
336. Промінь, світлова смуга, що виходить із якого-небудь джерела світла чи предмета, який світиться, збирає у фокус або віддзеркалює світло (про сонце): *па́рост, парус, пас, промінь..?*
337. Північне сяйво, світіння верхніх шарів атмосфери, яке спостерігається здебільшого за полярним колом: *північне сяйво..?*

Місяць (на небі)

338. Той, що відноситься до місяця, місячний: *місяце́вий, місячний, місяшний..?*
339. Місяць, найближче до Землі небесне тіло, супутник Землі, що світить відображеним сонячним світлом: *місяць, місячко, місячок, луна, ночник, срібногоргий (місяць)..?*
340. Місячно, видно від сяйва місяця: *місячно, місяшно..?*

341. Як називаються фази Місяця (*місяць уповні, повний місяць, щербатий місяць* (молодий), *молодик, місяць на скрузі* (молодик), *кв́адра* (чверть місяця), *кваті́ра, перекр́ій, перекру́г* (друга чверть місяця), *півмісяць, підповня* (друга чверть), *повня, півнява, старі́к* (місяць в останній чверті)..? Як пояснюють зміну місячних фаз, плями на повному місяці? Які прикмети, пов'язані з місяцем, поширені в місцевій культурній традиції?

342. Кінчик півмісяця: *ріг..?*

343. Як називається відсутність місяця на небі: *безмісячно, безлунно..?*

344. Неповний місяць: *місяць-недобір..?*

345. Виходити, вийти з-за чогось (про місяць): *вирізуватися, вирізатися..?*

346. Сильно світити (про місяць): *висвічувати..?*

347. Назва третьої чверті місяця: *гнилуша..?*

348. Бути оточеним туманним саявом (про місяць, сонце): *обгородітися..?*

349. Під час другої чверті місяця: *напідпівні..?*

350. Молодик, молодий місяць, перша чверть місяця: *молодик, нів, новáк, нові́к, новожéння..?*

351. З'явився молодий місяць, молодик: *місяць (молодик) народився..?*

352. Робитись повним (про місяць): *виповнятися, виповнитися..?*

Ранок

353. Вдосвіта, дуже рано, перед світанком, на світанку: *удосвіта, досвіта, щаї, нащаї, нащави, нащайці, назарáнци, на-розвідні, повидно́ті, ранісінько, світом..?*

354. Перебування на д́освітках: *досвіткува́ння..?*

355. Світанок, пора доби перед сходом сонця, коли починає розвиднятися, початок ранку: *світання, світ, світань, р́озсвіт, досвіт, досвіток, сторона, зоря..?*

356. Займається на світ, починає світати: *щавіє, бряжчить, пробрянчується, на світ благословляється, займається на світання (на зорю, день, світ), за́німається, видніє, світає, проясняється, дніє, зазоряється, засі́рити,*

заутеріти, аж тут і світ нахватився, освінути, свінуги, повідніти, повіднішати, розвидняти, розсвінути, розсвітати, світати, світліти, узоряти, яснити..?

357. Світає, стає світліше, ясніше на світанку: зоряє, видніє, провиднюється, розвидняється, розсвітає, россвітає, дніє, сіріє, благословляється на світ, на зорю займається, мече вінок на зорі..? Чи немає відмінностей у значенні: взоряло (розвиднилося)?

358. Вранці, у ранковий час: уранці, ранком, рано, поранку..?

359. Засвітло, до настання темноти, поки видно: завідка, завідко, завідна, засвітла, повідну, ясно, яше..?

360. Передсвітанковий: досвіткóвий, досвітній, досвітчаний..?

361. Рано вранці, ранковий час: зарáні, зарáнше, зарáння, зарáнок, пóрано..?

362. Дуже рано: зарáно..?

363. Посвітліти (про ранок): обвідніти, яснити..?

364. Настав ранок, настав вечір: прийшло на рано, прийшло на вечір..?

365. Наставати ранку: обўтріти, обўтритися..?

366. Передсвітанковий, який передує світанкові або має місце, буває, відбувається перед світанком (про час): передранній..?

367. Починається день: заступáє..?

День

368. Полудень, середина дня, час найвищого стояння сонця над горизонтом: південь, полудня, полудне, полудне, опівдні, опівдня, полудень, полуднання, полуднець..?

369. Денний, в денну пору, вдень: удéнішній, удéнь..?

370. День, частина доби від сходу до заходу сонця, від ранку до вечора: день, днина..?

371. Обідній час: обід, обіди, обідець, обідонько..?

372. Передобідній, який передує обідові або має місце, буває, відбувається перед обідом (пора, певна частина доби чи період року): *передобідній, передобідяний..?*

373. Час перед обідом: *підобідання..?*

374. Час після обіду, післяобідній час: *пообід, сполуденок, сполудні..?*

375. В полуденну пору: *ополудень..?*

Вечір

376. Смеркає, стає темніше після заходу сонця: *примеркає, вечоріє, вечеріє, сутеніє, затёмрілося, намеркає, осмеркнути, привечерітисся..?*

377. Смерком, після заходу сонця; коли смеркається: *присмерком, на смерканні, на смерку, на примерканні, в примерках, в примерку, в смерках..?*

378. Сутінки, півтемрява, що наступає після заходу сонця: *присмерки, сутінок, присмерк, сутінь, по́мерки, примерки, помрок, смерк, змрік, сумрак, примерка́ння, смеркання..?* Чи немає відмінностей у значенні залежно від міри потемніння?

379. Стемніти, зробитися хмарним, сутеніти, наступати сутінкам: *сутеніти, зсутеніти, мергáснути, поночіти, попоночіти, посутеніти, примеркати, примеркнути, примеркатися, притемніти* (коли заїде сонце), *сіріти, стемніти, смеркати, темніти..?*

380. Вечір, пора доби: *вечер, вечірок, вечірочок, вечорина..?*

381. Ввечері, вечірньою порою, у вечірній час: *увечері..?*

382. Час перед вечором: *навідвечір, на́двечір, надвечорі́, (на) підвечір..?*

383. Повечоріти: *обвечеріти..?*

Ніч

384. Наступати (про ніч): *облягáти..?*

385. Темний, непроглядний (про ніч): *невідний, невидомий..?*

386. Під час темноти: *прітемком..?*

387. Дуже темно: *темнючо, темно, хоч в око встрель..?*

388. Опівночі, серед ночі, о дванадцятій чи близько дванадцятої години ночі: *упівночі..?*

389. Ніч, частина доби від заходу до сходу сонця, з вечора до ранку: *ніч..?*

390. Вночі: *ніччу..?*

391. Темінь, абсолютна відсутність світла: *темна темнота, темрява, темра, темнота, темрота, темей, потимок, по́темок, потемрява, темня, тьма, пітьма, поночєнько, по́ночі, сутемрява, темні́на, тёмнощі, хámородь, хімородь..?*
Чи немає відмінностей у значенні: *по́темно* (темнувати)?

Рік

392. Рік (365 днів): *год, гід, рік, рочо́к..?*

393. Минулий рік: *літісь..?*

394. Четверта частина року: *квартáл..?*

395. Високосний рік: *кас 'янів рік, перéступний..?*

396. Вік, століття: *вік..?*

Весна

397. Весняний, який відноситься до весни, стосується весни: *весінній, ярній, ярий..?* Чи немає відмінностей у значенні?

398. На початку весни: *напровесні, провесінь, прóвесна, напровесні* (на початку весни)..?

399. Весна, пора року між зимою і літом, яка характеризується подовженням дня, потеплінням, появою перелітних птахів, розквітом рослин і т. ін.: *ярь..?*

400. Весняною порою, весною: *оповесні..?*

401. Затяжна, пізня весна: *затяжна..?*

Літо

402. Літній час, коли худоба кидається від укусів гедзя (липень місяць): *гедзень..?*

403. Літній: *літішний, літошній, літнєнький, літній, межєний..?*

404. Літо: *літо, літечко, ме́жєнь, ме́жінь..?*

405. Провести літо: *перелітувати..?*
406. Хороше, сприятливе для врожаю літо: *паліток..?*
407. Сухе, бездощове літо: *сухоліття..?*
408. Влітку: *літком, літом, облітку, уліті, улітку..?*
409. Початок літа: *залітки..?*
410. Середина літа: *межень, межинь..?*

Осінь

411. Осінь, пора року між літом і зимою, яка характеризується скороченням дня, поступовим похолоданням, відльотом птахів у вирій, скиданням рослинами листяного покриву і т. ін.: *вісень, осениця, осінь..?*
412. Тоді, коли буває осінь, осінньої пори: *восені..?*
413. Починатися осені: *осеніти..?*
414. Осінній (про день): *осенній..?*
415. Початок осені: *підосінь..?*
416. Погідні, теплі дні на початку осені: *бабине літо..?*

Зима

417. Як називається зимова дорога: *зімняк..?*
418. Зимова погода, коли вітер мете сніг: *сипучка..?*
419. Кінець зими, час після зими, коли ще повертаються зимові явища: *відзимки..?*
420. Дія зі значенням зимувати, перезимувати: *зімувати, зімуватися, перезимувать, перезимувати..?*
421. Дозимувати, дожити зиму: *дозимувати..?*
422. Початок зими: *первозімки..?*
423. Зима, найхолодніша пора року між осінню і весною: *зима, зімонька..?*
424. Передзимовий, який передує зимі або має місце, буває, відбувається перед зимою (про погоду): *передзімний..?*
425. Перші дні зимового часу: *узімки..?*

426. Коли зима стала холоднішою: *зима з'остріла..?*

427. Узимку, у зимовий час; зимою: *узими́, взі́мку..?*

428. Тривала і постійна зима: *заса́дна зі́ма..?*

429. Настати зимі: *впасти..?*

430. Зимовий: *зиму́шній, зі́мний, зі́мне́нький, зі́мне́сенький, зі́мовий, зі́мський..?*

431. Дія зі значенням лютувати (про зиму): *залютувати..?*

Календар

432. Календар, таблиця або книжка з послідовним переліком усіх днів року і наведеними іншими відмінностями: *календарія, новорочник, численник, числяник..?*

433. Якими є традиційні уявлення про календар? Описати народні погляди на річний цикл, причини змін пір року, поділ року на місяці. Як називається кожне з цих понять? Записати повір'я, прикмети, легенди, перекази, пов'язані з порами року. Записати прикмети та прогнозування погоди, врожаю, добробуту та ін. у різні пори року за певними ознаками.

434. Які способи знакової чи символічної фіксації народного календаря на різних побутових або культових предметах відомі в місцевій культурній традиції (*вишивка на рушнику, розпис на посуді, зарубки на дерев'яних виробах*)? Описати детально, замалювати.

435. Понеділок, назва першого дня тижня (після неділі): *понеділок..?*

436. Четвер, назва четвертого дня тижня (після неділі): *четвер..?*

437. Страсний четвер тижня Великого посту: *чистий четвер..?*

438. Четвер тижня П'ятдесятниці, коли за народними уявленнями русалки святкують свій великдень: *Мавський великдень..?*

439. П'ятниця, назва п'ятого дня тижня (після неділі): *п'ятінка, п'ятниця..?*

440. Субота, назва шостого дня тижня (після неділі): *субі́тка, субі́ткóве, субота, субі́точка, суботонька..?*

441. Неділя, тиждень: *неділя, неділенька, неді́лечка, неді́лонька, тиждень, тї́жник..?*

442. Вербна неділя: *вербний тиждень, шуткова неділя..?*
443. Недільний, тижневий: *неділешній..?*
444. Неділя, назва сьомого дня тижня, загального дня відпочинку: *неділя..?*
445. Час, пора, доба: *діб, доба, пора, суточкі, сутки, час, часина, часок..?*
446. Пройти (про час): *прокалатати..?*
447. Недовгий (про час): *недовгий..?*
448. Проходити, пролетіти, втратити, пропустити (про час): *збігати, згаяти..?*
449. Чверть години: *квадранець..?*

Пори року (господарські роботи)

450. Пора року за характером польових та інших робіт: *сінокіс, оранка..?*
451. Закінчити весняні польові роботи: *обвеснітися..?*
452. Здійснювати весняну польову роботу, орати і сіяти весною: *ярювати..?*
453. Час перед жнивками, перед збором нового хліба, овочів: *переднівка, переднівок..?*
454. Свято, присвячене закінченню косовиці: *обкіски, пообкóшуватися (закінчити косовицю)..?*
455. Закінчення молотби і частування з цього приводу: *обмолót, обмолóтини..?*

Місяці

456. Календарний місяць тривалістю 30 днів, перша та остання дата якого припадуть на піст чи місяць, перша та остання чверть якого припадуть на піст: *місяць-чернець..?*
457. Місяць січень, назва першого місяця календарного року: *січень..?*
458. Місяць лютий, другий календарний місяць року; назва означає, що лютий – син січня: *сішнénко, січнénко, скалубінник (останній місяць зими); лютець, лютий..?*
459. Березень, третій календарний місяць року: *мáрець..?*

460. Березневий: *марцьобвий, марцовий, короцовий, норцовий..?*
461. Місяць квітень, четвертий місяць календарного року: *квітень, цвітень..?*
462. Місяць травень, п'ятий календарний місяць року: *май, травень..?*
463. Травневий: *майовий, майовній..?*
464. Місяць червень, шостий місяць календарного року; перший місяць літа: *чэрвэць..?*
465. Червневий: *черцьовий..?*
466. Місяць липень, сьомий місяць календарного року; другий місяць літа: *ліпець..?*
467. Місяць серпень, восьмий місяць календарного року: *серпень..?*
468. Місяць вересень, дев'ятий місяць календарного року: *вересень..?*
469. Місяць жовтень, десятий місяць календарного року: *паздэрник..?*
470. Місяць листопад, одинадцятий місяць календарного року; третій місяць осені: *грудень, листопад, падолист..?*
471. Листопадовий: *грудневий..?*
472. Місяць грудень, дванадцятий місяць календарного року: *студень..?*

Сьогодні, завтра

473. Сьогодні, у цей, нинішній день (між учорашнім і завтрашнім днем): *днесь..?*
474. Сьогоднішній (про день): *днэшній..?*
475. Післязавтра, через день після сьогоднішнього: *позáвтрьюму, позарáни..?*
476. Завтра, наступного, другого дня (після сьогоднішнього): *узáвтра..?*
477. Вчора, у день, який передує сьогоднішньому; напередодні: *учора..?*
478. Позавчорашній, який був, відбувався, виготовлявся і т. ін. позавчора, два дні тому: *позазнічний, позанічний..?*
479. Позавчора, у день, який передує вчорашньому; напередодні вчорашнього дня, два дні тому: *позазночі..?*
480. Торік, минулого року, у минулому році: *торік..?*
481. Позаторік, у позаминулому році; два роки тому: *позалітісь, позáторік..?*

482. Днювати, проводити день: *днювати..?*

483. Позаминулий: *залітошній..?*

Свята

484. Вечір перед Різдом: *статний вечір, Святвечір..?*

485. Різдво, свято 25 грудня: *Різдво..?*

486. Різдвяний піст: *Пилипівка..?*

487. Кожне зі свят, які трапляються у пилипівський піст: *пóлаз..?*

488. Вітати з Новим роком (1 січня): *новолітувати..?*

489. Хрещення, свято Богоявлення Господнього (6 січня): *Хрещення..?*

490. Напередодні Старого Нового року: *Меланка, щедрий вечір..?*

491. Тиждень П'ятдесятниці: *зелені свята..?*

492. Свято Трійці; зелені свята: *Трійця, Тройця, Розгари..?*

493. День Вознесіння: *Ушестя..?*

494. Петрів піст: *Петрівка..?*

495. Перший день Петрова посту, жіноче народне свято в цей день: *рóзигри..?*

496. Свято 8 липня (Прокопа): *Прокіп'я..?*

497. Як називається ніч з 23 на 24 липня, обряд святкування, що здійснюється в цю ніч сільською молоддю: *купáйло, купáло..?*

498. Як називається день святого Пантелеймона (27 липня): *палікопа..?*

499. Ряд присвячених грому свят (з 8 липня по 6 серпня; найголовніші з них: Ілля – 20 липня і Паликопа – 27 липня): *громові свята, празники..?*

500. День 30 липня, зібрання дванадцяти апостолів: *полупетро..?*

501. Свято Маковія (14 серпня): *Медовий, Мокрий, Малий Спас, Маковій, Маковея, Макотрус, Спас на воді..?*

502. Свято Спаса (19 серпня), Преображення: *Другий, Великий, Яблучний Спас, Преображення..?*

503. Післясвято Успіння (29 серпня): *Горіховий, Хлібний Спас..?*

504. Закінчення жнив і свято з цього приводу: *пообжинáтися* (закінчити жнива), *обжинки..?*

505. Другий день після свята: *попразен, попразниця, попразнице..?*

506. Свято Покрови Пресвятої Богородиці: *Покрова..?*

507. Свято Стрітєння Господнє (2 лютого): *Стрітєння, Стрічань, Стрічення..?*

Прикмети

508. Чи виконували в давнину під час посухи або з метою її попередження, уникнення які-небудь дії біля колодязя (*кидали в колодязь мак, часник, хліб, горщики, черепки; голосили за потопельником*)?

509. Чи відомий був у давнину звичай під час посухи руйнувати мурашник? Як це робили і що при цьому говорили? Чи вбивали вужа, жабу, рака, потім оплакували й ховали? Детально описати весь обряд.

510. Що заборонялося робити з метою уникнення посухи (*копати землю, городити паркани, будь-що будувати до Благовіщення, до Проводів; пекти хліб на Великдень, Благовіщення тощо*)?

511. Чи відомі усталені вислови-прокляття, пов'язані з громом: *Бодай тебе перун забив, Перун би тебе забив, Перун би ті ясний тріс, Перун би тя розтряскав, ний в тебе перун стрілить..?* Що вони означають?

512. Які дії виконували, почувши перший весняний грім (*терлися спиною об дуб, дубовий стовп, об стіну, об паркан, обіймали дуб; хапалися за спину; затикали за спину чи пояс гілочки дуба, клена; падали на землю і качалися по землі, по траві, по житньому полю, пригиналися до землі; умивалися водою з ріки, із колодязя, дощовою водою і витиралися чим-небудь червоним, обливалися водою, мочили волосся; палили освячену вербу, ставили хліб-сіль; хрестилися або хрестили хмару; запалювали громничну свічку*)? Для чого виконували такі дії?

513. Які заходи вживали, щоб не боятися грому, щоб діти не боялися грому (*підпалювали волосся на голові; малювали на сволюку хрест димом від свічки; розламували два спечені буханці над головою дитини; давали їй цілувати хлібну лопату*)?

514. Чи відомий звичай під час граду розкушувати перші градини (скільки?) або ковтати, кидати їх через голову, у вогонь, в піч? Хто це робив і навіщо?

515. Де можна і де не можна ховатися від грози? Які предмети не можна чіпати під час грози?

516. Чи відоме в місцевій говірці повір'я про воду, яка постоявши вночі при зорях, матиме лікарську силу для корови? Як називається така вода: *зоряна вода*..?

517. Чи відоме у місцевій говірці народне повір'я, що зірки – небесні свічки, для кожного по одній; коли людина вмирає, її зірка гасне, коли живе грішним життям – тьмяніє; звідси вислів: *його свічка ясно горить* (людина живе хорошим, праведним життям)..?

518. Чи відома у місцевій говірці прикмета, коли місяць своїм світлом може спричинити хворобу – лунатизм? Як кажуть, коли таке відбувається: *місяць підсвітив*..?

519. Чи відомий у говірці звичай обливання один одного водою у понеділок свята Великодня: *обліваний понеділок*..?

520. Описати традиційні народні погляди на поділ місяця на тижні, а тижня – на дні. Як називається кожне з цих понять? Записати повір'я, прикмети, легенди, перекази, пов'язані з днями тижня.

521. Чим небезпечні такі години доби, як полудень, північ, захід сонця (*активізація дії нечистої сили; можливість появи ходячих мерців*)? Як називається кожна пора: *північ*..? Чи забороняється спати під час заходу сонця і чому? Що не рекомендовано робити після заходу сонця (*вивішувати пелюшки; виносити сміття; позичати що-небудь*)?

522. Як кажуть у місцевій говірці, коли при заході сонця хмари стають червоними: *попалілося на небі*..?

523. Які дні тижня або певних календарних свят вважаються сприятливими взагалі та кожен зокрема для початку певних робіт – саджання городини, заготовки продуктів, підсипання квочки, забудови хати тощо? Як називаються сприятливі дні?

524. Які дні тижня або певних календарних свят вважаються несприятливими взагалі та кожен зокрема для початку певних робіт – садження городини, заготовки продуктів, підсипання квочки, забудови хати тощо? Як називаються несприятливі дні?

525. Якими є погляди на високосний рік? Як він називається в місцевій говірці? Які причини його існування? Які особливості його протікання (*пов'язане зі зростанням кількості нещасть*), настрою й поведінки людей у високосний рік (*страх, тривога, обережність*)? Погляди на народжених 29 лютого, їхню долю.

ЗВ'ЯЗНІ ТЕКСТИ

*Про сніжну зиму**(записано від Ніколаєвої (Гофрик) Марії Іванівни, 1941 р. н.)*

ми п'ід'їш¹ли / а п'т'їч'ки так / фур: і зле¹т'їли // це бу¹ла з'ї¹ма / с'н'їгу бу¹ло
 повно / по ко¹л'їно с'н'їгу бу¹ло і ми п'їш¹ли гу¹л'ати і бач'или / йак во¹ни /
 п'т'їч'ки / їїли тої барба¹рис // (9)

*Про велику кількість снігу взимку**(записано від Ситнікової Зінаїди Іванівни, 1945 р. н.)*

їа не¹давно ди¹вилас' фотог¹раф'її / в нас же в ц'ому го¹ду поч'т'ї не¹
 бу¹ло с'н'їгу / с'одн'ї ішов дн'ом / у¹же не¹має // а то¹д'ї і ла¹патий був /
 випа¹дав / і к¹рошка с¹ипала / і да¹же ка¹зали / шо зав'ї¹р'уха т¹рохи бу¹ла /
 в'їтер ту¹ди / с'у¹ди / зараз у¹же та¹кого не¹ма // в нас б'їл'а д'вору Во¹лод'а /
 внук м'її / си¹дит' в куч'у¹гур'ї с'н'їгу / п'їд¹м куч'у¹гуройу / а во¹на та¹ка / аж¹
 б'їл'ша за н'ого з¹верху / о¹так бу¹ло наме¹ло // (27)

*Про річку в зимову й літню погоду**(записано від Шапоренко Людмили Василівни, 1958 р. н.)*

в нас їе не¹ве¹лика р'їч'ка / ран'ше бу¹ла ве¹лика / а ш'час не¹ве¹лика /
 ш'час во¹на зарос¹ла оч'е¹ретом / їїїї мо¹жна да¹же о¹так вот прої¹ти / їес'л'ї
 з'ї¹ма д¹уже ха¹роша і з'їмн'а / мо¹розна // во¹на м'етра два на¹в'ерно / ну їес'т'
 та¹к'ї м'їс'та / де два м'етра / а їе та¹к'ї / де п'їат' / ш'їс'т' м'етр'ів // во¹на
 м'їс'тами прот'ї¹каїе // там / де в нас ку¹пайуц':а л'їтом / там у нас йак пл'аж /
 то там п'їат' / ш'їс'т' м'етр'ів / а там / де да¹ч'ї сто¹їят' / там мо¹жна їїїї
 прої¹ти / там во¹на йак б'алоч'ка // (14)

Про зимову пору року, перший сніг та ін.

(записано від **Онищенко Лілії Георгіївни, 1969 р. н.**)

їа розскажу про з'їму // з'їма по кал'енда'р'у з'руден' / йан'вар' і ф'е'в'рал' // в'наш'її м'есност'і з'їма не^удуже с'н'їжна / дуже ч'асто от':еп'ел'і / голо'л'од^м / дош'ч' / по'тому дуже р'азна по'года з'їмої // на'ч'ало з'їми вс'ї'да ш'ч'і'тайут' не^упершого з'рудн'а / а ко'ли випав перв'ї сн'їг^х // і перш'ї сн'їг^х у нас йак при'к'мета та'ка / ми з'найїм / йак'шо перш'ї сн'їг^х / то в'ін довго не^уле^ужит' // о'бич'но у'тром випав а'бо дн'ом / а на'веч'ір у'же ї розс'тало все // і сп'їшим на'фотогра'ф'їрувац'а / шоб^н зро'бит' перш'ї фотог'раф'її з'ї сн'їж^шком //

сн'їг^х тоже / сн'їжок бу'вайе / от ко'ли перш'ї сн'їг^х і'де / в'ін і'де та'кїї ла'патїї / та'кими ве^уликими ку'соч'ками / не^у сн'їжинками о'д^м:ел'ними / а з'липшїїса / бо в'ін мокрїї і ла'патїї і'де сн'їжок // ко'ли вже ту'ди дал'ї на з'їму / сн'їжок і'де о'д^м:ел'ними сн'їжинками / в'основ'ному і ми каже^м / ої / сипе сн'їжок / ої / за'сипало сн'їж^шком / притру'сило з'емл'у / ра'д'їємо / ко'ли випа'да сн'їжок // а ко'ли т'рошки п'їт:а'їе і от':еп'ел' по'явл'аїец'а / на до'рож^шках в'основ'ном там / де ход'ат' л'уди / замер'зайе і по'явл'аїец'а голо'л'од^м // і нас'т'їки с'лиз'ко / кажут' г'оспод'ї / так с'лиз'ко / та'кїї л'од^м йак ст'їк'ло // і ко'ли до'рож^шки не^упо'сипан'ї / то л'уди ход'ат' і кажут' / г'оспод'ї / йак ко'рова на л'о'ду йшла / ч'ут' не^ув'билас'а //

бу'ва ка'н'ешно та'ке / шо і засн'їжит' / і пр'ам м'ї'т'ел' / та'ке ме^уте / та'ке ме^уте / шо с'в'їту б'їлого не^убач'їш // і к'руте в'їтер / ко'ли ти'хен'ко / то во'но н'ї'ч'ого / а ко'ли от' в'їтер вик'руч'уйе / то не^увидно с'в'їту б'їлого // ш'ч'е на'па м'її ка'зав / шо йак сн'їжок нач'їнайе ле^ут'їт' / каже ої / б'їл'ї м'ухи поле^ут'їли / тойес'т' поле^ут'їв сн'їг^х // і їа о'це ос'їйхала до'дому з ро'боти / і тоже поле^ут'їв сн'їжок // і в'тро'л'еїбус'ї так інте'ресно / за в'їк'ном полу'ч'аїец'а сн'їжок ла'патїї ле^утит' і в'їтер ти'хен'кїї так їо'го п'їд^мк'руч'уйе і йак нач'е м'ухи в'їк'но / о'так вик'руч'уйе ле^утит' // думайу /

хто во¹но та¹киї / а во¹но о¹це аж³ хлоп'яа с:с¹н'іга ле^uт'ат' так / йак б'іл'і
мухи // (2)

Про заморозки, мороз та ін.

(записано від Онищенко Лілії Георгіївни, 1969 р. н.)

ш'ч'е ко¹ли нач'у¹найіц':а з'і¹ма / нач'у¹найіц':а замороз^ски // замороз^ски /
в^соснов¹ном першій мо¹роз^с на тра¹в'і / ко¹ли на тра¹вич'к'і по¹яв¹л'айіц'а ін'її /
та¹киї б'і¹лен'киї сн'і¹жок // це вже ка¹жут' / ої / вже п'іш¹ли перш'і замороз^ски
// так йак Куїбишево на¹ходиц'а на До¹н'ецкому к¹р'аж'і / тойес'т' на
воз¹вишеност'і / у нас по¹года та¹ка / ну ко¹ли кру¹гом по¹ села¹м б'іл'ш та¹ка
лаг'ідна / то в нас су¹вор'іша // і ко¹ли з'і¹мої дуйе вос¹точ'ний в'ітер / то це
вже ба¹бушка ка¹зала / дуйе в'ітер с вос¹тока / з¹нач'ит¹ буде мо¹роз^с // мо¹роз^с
може бут' і до дваца¹ти г¹радус'ів і буде с¹ухо / не^uбуде о¹сад^тк'ів / не^uбуде не^u
с¹н'ігу / не^u дош'ч'а ни¹ч'ого //

ко¹ли мо¹рози в нас / то х¹олодно ка¹н'ешно д¹уже / ми ш'ч'е жи¹ли в сво¹їй
хат'і / за¹ходиш о¹це в хату / а з^снейі аж³ х¹олодом д¹ихайе / бо ости¹ва хата
/ п¹литку то¹пили уг¹л'ом і по¹ки на¹топиц':а / по¹ки наг¹р'їец':а г¹руб^нка і все /
бу¹ло х¹олодно // йа¹ка там о¹деж³ка в нас бу¹ла / бу¹ва о¹так йак ви¹ходиш на
улиц'у / так та¹киї в'ітер дуйе / так проду¹вайе ту о¹деж³ку / аж³ до к'іс¹ток
проме^рзайе // і ру¹ки об'і¹зат'ел'но ба¹бушка по ут¹рам / йак ви¹ходила
вправ¹л'ац':а / вс'і¹да вд'і¹вала ру¹ка¹вич'ки / бо ка¹же так ру¹ки мерзнут' /
о¹собено йес¹лі там шос' мо¹кре бе^uре / шо аж³ зашпори // тойес'т' так
закл'а¹кайут' ру¹ки от х¹олоду / шо аж³ зашпори ка¹же в ру¹ки //

з'і¹мої о¹бич'но ка¹н'ешно по¹года та¹ка не^uблагопр'їятна // ну д¹уже
р'ід^тко ко¹ли сонеч'ко на неб'і / ко¹ли там х¹марки пли¹вут' // а в^соснов¹ном
ка¹н'ешно пасмурно // і ко¹ли поди¹виц':а / ко¹ли топл'ат' п¹литку / ко¹ли дим і¹де
в¹гору р'ів¹нен'ко / в'ерт'і¹кал'но дого¹ри / до неба / то ш'ч'і¹тали / шо буде
ха¹роша по¹года / буде сонеч'ко / мо¹роз^с // а йак¹шо дим с¹телиц':а над зе^uм'лої

/ то це |буде сто про|цент'ів в'ід|лига / |от':ен'ел' / це |буде йа|кйіс' |мокриї сн'іг^x
/ с|л'акот' // і с|н'ігу о|то йак на|падає / і|деши о|то йак в |каш'і / |м'ісиши тої
сн'іг^x / |поки догри^e |беш до|дому // (2)

Про фази місяця, темінь

(записано від Онищенко Лілії Георгіївни, 1969 р. н.)

ко|ли полно|лун'їє / ко|ли |повний |м'іс'ац' і не^u |має хмар / то і|деши от
|веч'іром а|бо |ноч':у по |вулиці і пр'ам |йак |нач'є дн'ом / |видно / хоч' |голки
зби|раї // д'єст|в'іт'єл'но так |видно / о|собєно ш'ч'є |йак|шо сн'і|жок ле^u |жит' /
то пр'ам |видно / |видно / |дуже хара|шо // ш'ч'є |йа |хоч'у ска|зат' за |м'іс'ац' / шо
в укра|їнц'ів взага|л'і і в куїби|шан |дуже бу|ло ба|гато пр'і|м'єт / с|в'азаних с
|м'іс'ацєм // ш'ч'і|талос' / |йак|шо моло|дїї |м'іс'ац' / то це благопр'і|ятний
п'є|р'їод^m // |можна л'а|гат' на оп'є|раційу / |можна нач'і|нат' |йа|кєс' |д'іло
ро|бит' ха|роше / шос' у|ч'іт' там / дом ст|ройіт' / цв'і|ти са|дит' // а |йак|шо
|м'іс'ац' убу|ває / то ста|ралис' н'і|йак'і д'і|ла не^u нач'і|нат' / бо ка|зали / шо
|п'іде з |м'іс'ацєм / |м'іс'ац' у|буде і все ха|роше |п'іде з^c цим // і |точ'но |такоже
|йа роб'л'у |мотанки |т'іки на рос|туч'її |м'іс'ац' / шобⁿ бу|ло на благопо|луч'їє /
на здо|ров'їа / на у|дачу // об'і|зат'єл'но |нада все ро|бит' на рос|туш'ч'її
|м'іс'ац' //

ко|ли |пасмурно і |ноч':у |небо х|марами зак|рите і так |темно / |темно / і
та|ка те^uмно|та / хот' |око стрел' // |бабушка ш'ч'є ка|зала хот' |око |виколи //
(2)

Про відпочинок у санаторії влітку

(записано від Ніколаєвої (Гофрик) Марії Іванівни, 1941 р. н.)

бу|ла |йа в сана|тор'її |д'єцком / так |йак |йа |с:амого |д'єцтва бо|л'їю / то |йа
бу|ла в сана|тор'її // си|жу / а сана|тор'її / це |бившиї дом ка|когого
по|м'єш'ч'їка / |дуже ба|гатий дом / там гра|н'ітнийє сту|п'єн'ки // |йа на
пара|п'єт'ї си|жу // бу|ло |л'іто // |д'єт'ї пос|тавили на сту|пен'ки |таз'їки с

во¹дої / шоб во¹дич'ка наг¹р'ілас'а / ¹т'опл'ін'ка шоб бу¹ла / і ка¹да во¹ни / ¹д'іти / і¹дут' с¹пати / а ми с¹пали ш'ч'е дн'ом / ¹вопи'ч'ем шоб ¹д'іти ¹мили ¹ноги // і в тої ¹таз'ік ¹падає пч'е¹ла / ¹яа бе¹ру ¹йі¹йі / ¹даже не¹ по¹думала / шо во¹на ¹може ме¹не вку¹сит' / раз о¹так ¹йі¹йі п'ідн'а¹ла / і во¹на зле¹т'іла і поле¹т'іла / а ¹яа си¹жу со¹б'і ¹дал'ше // во¹на до ¹мене прил'і¹тайе / са¹д'іц'а мн'е с'у¹да на ¹руку і пус¹кає ¹кап'ел'ку проз¹рач'ної ¹жидкост'і / то був мед // (9)

Про подвійну райдугу

(записано від Ситнікової Зінаїди Іванівни, 1945 р. н.)

ми по¹йїхали до мо¹йейі ¹р'ідної сест¹ри в ¹гост'і / а в ¹нейі доч'ка ро¹дила х¹лопч'ика // ми йшли от сест¹ри ¹ч'ерез^с ¹поле ¹л'ітом ¹п'ісл'а дош'ч'у / і двої¹на ¹радуга бу¹ла ¹ч'ашойу // о¹це ¹як о¹бич'на ¹радуга с од¹ного к¹райу зе¹м'л'і в д¹ругий край зе¹м'л'і / ¹як ду¹га // а с¹верху ¹ц'і¹йейі ду¹ги бу¹ла об¹ратна ¹радуга / в:ерх но¹гами // та¹ке бу¹ло вп'іч'ат¹л'ен'іє / шо це ¹ч'аша декора¹тивна та¹ка / сто¹йіт' на двох ¹нож¹ках і в:ер¹ху о¹там // ¹яа н'і¹коли не¹ ¹бач'ила та¹кого // в ¹мене ч'оло¹в'ік так ¹в'іре в при¹м'ети в¹с'ак'і // в'ін ска¹зав / шо жи¹т':а ¹буде ¹як ¹повна ¹ч'аша / ну це ш'ч'е був двух¹тис'ач'ний год¹м // ну в тої ч'ас ¹Шура / це сест¹ра мо¹яа / в ¹нейі бу¹ла жиз'н' ¹тоже ха¹роша // во¹на то¹д'і ро¹била на св'іно¹ф'ерм'і / м'асо ¹є / ко¹р¹ма ¹є / ¹є шо по¹йїсти ¹ї ¹випит' / і заку¹сит' / і про¹дат' // о¹то ¹ї бу¹ла ¹повна ¹ч'аша // (27)

**ПРИКМЕТИ, ПРИКАЗКИ, ПРИСЛІВ'Я, ПОРІВНЯННЯ ТОЩО,
ВИЯВЛЕНІ В СХІДНОСТЕПОВИХ ГОВІРКАХ**

Зафіксовані прикмети, прислів'я, приказки, повір'я, замовляння, фразеологічні одиниці, порівняння тощо згруповано за ЛСГ: «Гарна погода», «Дощ, мряка», «Гроза, грім», «Блискавка», «Град», «Роса», «Райдуга», «Сніг», «Іній», «Мороз», «Слизота», «Вітер», «Спека», «Хмари», «Туман», «Небо», «Сонце», «Місяць», «Зорі», «Календарні свята» та ін. В дужках позначено номер н. п. відповідно до списку обстежених говірок на стор. 312–313.

1. *Йак'шо зор'ано до дв'інац'ати / то буде ха'роша по'года на с'л'едуш'ч'иї ден' (16).*

2. *Йак'шо дим с дима'р'а с'телиц':а / то по'года пом'і'н'айец':а / а йак'шо р'івно їде / то буде ха'роша по'года (21).*

3. *Ко'ли н'еч'ку рас'тапл'івал'і / дим ко'ли в:ерх і'де / то на ха'рошу по^а'году / а йак'шо по^а з'ем'л'і / то це на па'гану ч'и на в'ід'лигу (25).*

4. *Йак'жабу / о'цих ро'пух не^н биї ч'и шо / дош'ч' н'іде (2).*

5. *Йес'і на'жабу ч'и но'гойу насту'пив ч'и там прида'вив йі'йї / ої н'іде дош'ч' (2).*

6. *Йес'лі ро'пухи йакос' пли^егайут' / по'яв'л'айуц':а в дво'р'і / от' кажут' це на дош'ч' з'нач'и'ет' (2).*

7. *Жаби к'р'акайут на дош'ч' / к'вакайут' і те^нло'буде / і р'иба'буде ло'виц':а (2).*

8. *Ба'гато в се'л'і в'ід'ом / бо дош'ч'і'в не^нмаїе (5).*

9. *Ко'ли по'коїника не^нсут' ч'ерез^с р'іч'ку / ка'зали на'да'воду'пере^нд по'коїником лит' / шоб дош'ч'і'л'ітом іш'ли (5).*

10. *Йак'в'ішайуц':а і дош'ч'і'в не^нма / кажут' ба'гато в'ішал'ник'ів (5).*

11. Баба Ф'ен'а в нас жи|ла / во|на хо|дила на мо|гилку / во|дойу поли|вала мо|гилу |в'ішал'ника / шоб п'і|шов дош'ч' (5).

12. Через |р'іч'ку по|коїника не^у |можна пере^у|носит' / у нас прак|т'іч'но на |каждому кон|ц'і се^у|ла йес'т' к|ладб'іш'ч'е / о|динац':ат' по се^у|лу (бо не буде дощу) (5).

13. Йак|шо гороб^н|ц'і ку|пайуц':а в ка|л'ужах / то |буде дош'ч' (5).

14. Ко|ли дош'ч' і|де і на ка|л'ужах |бул'би ве^у|лик'і / то до дош'ч'а / ш'ч'е сил'|н'іше |буде (6).

15. Нач'е хто шо поро|бив / шо о|це дош'ч'у не^у|ма (6).

16. Ра|н'іше бу|ло йак дош'ч' і|де / так |бул'би (6).

17. М'|р'ака та|ка йак гус|тий ту|ман (6).

18. Хто |в'ішал'ники / |нада п'і|ти по|лит' мо|гилку і то|д'і |буде дош'ч' (7).

19. Йа ка|зала / шо у нас |дуже |л'уди |богу не^у |в'іруйут' / то|го ї дош'ч'а не^у|ма (7).

20. Йак|шо і|де дош'ч' і в ка|л'ужах |бул'би / то це ш'ч'е |буде дош'ч' (7).

21. Ко|ли їде дош'ч' і на ка|л'ужах |бул'би / |буде ш'ч'е дош'ч' / ве^у|ликий дош'ч' |буде (9).

22. Йак|шо |бул'башки на ка|л'ужах / з|нач'ит' |буде |довгий дош'ч' (9).

23. Йак бул'|биц'а / |буде |б'іл'ший дош'ч' (9).

24. Парит' / как |п'ер'ед дож'д'ом (9).

25. Ми хо|дили з д'ів'ч'атами на к|ладбиш'ч'е / ви^е|ли^е|вали |воду на пото|пел'ника / там мо|литву йа|кус' ч'и|тали і / |кажут' / |буде |с'одн'а а|бо |завтра дош'ч' (9).

26. Нам ка|зали |жабу |нада пої|мат' і п'ід|в'ісит' / шоб во|на про|сила дош'ч' (9).

27. Кажут' / |жабу |нада в|бит' / шоб дош'ч' п'і|шов / ну йіх же |жалко / во|ни жи|вотн'і (9).

28. Каже^ум / ої |дожд'ік припус|ти та на |наш'і капус|ти (9).

29. Л'їе йак з^с в'ід^лра (про сильний дощ) (9).
30. Йак^лшо бул'баши^лки на ка^лл'ужах / ко^лли дош'ч' іде / то це з^лнач'ит' / шо^л буде зат'аж^лний дош'ч' (10).
31. Кажут' / не^л про^лси дош'ч'у / а про^лси врожа^лйу (10).
32. Йак^лшо бул'би на ка^лл'ужах / з^лнач'ит' / іш'ч'е дош'ч' буде / вес' ден'^л буде (11).
33. Жаби б'ігайт' / дош'ч' буде (11).
34. Ко^лли дош'ч' / то к уро^лжайу (13).
35. Йак^лшо бул'би на ка^лл'ужах / то облож^лний дош'ч' буде (13).
36. Бул'бами та^лкими дош'ч' бу^лвайе в ка^лл'ужах / с^лкоро конч'иц'а кажут'^л (14).
37. Ко^лли бул'би / то к дож'д'у / іш'ч'е дож'д' буде (15).
38. Йак не^лма довго дош'ч'у / так нада жабу вбит' ч'и наступит' / ч'и прида^лвит' / шос' бу^лло в нас та^лке // імено з^с жабами / шо жаба ж^л на дош'ч' (16).
39. Йак^лшо жабу роз^сдавиш / то в^лрод'і дош'ч' п'іде // в ц'ом го^лду бу^лла засуха (17).
40. П'ісен'ка та^лка бу^лла / дош'ч'ику / дош'ч'ику / припус^лти / а ми по^лйїдем ку^лдис' / не^л помн'у вже (17).
41. За^лходе на дош'ч' // в нас р'адом се^лло Ши^лроке / і от ми вже з^лнайім / йак^лшо за^лходе з^с Широкого / то це на дош'ч' // а йак^лшо за^лходе з^с Ве^лселого / то в'ін п'іде на д^лруге се^лло / до Дн'іп^лра б^ллиж^лч'е (19).
42. Кажут' / йак^лшо бул'башки зд'ї^лмайуц':а / то буде дош'ч' довго ш'ч'е (19).
43. Йак кур'і ход'ат' по дош'ч'у / то дош'ч' на^лдовго (19).
44. Йесл'і ве^ллик'і бул'башки / з^лнач'ит' дош'ч' буде продол^лжит'ел'ний (20).
45. Ка^лзали / в'і^лд'ом ба^лгато / не^лма дош'ч'а (21).

46. Ласт'ів¹ки л'і¹тайут' / низ'ко / з¹нач'ит' / буде дош'ч' (21).
47. Гороб'ц'і в ка¹л'уж'і а¹бо дес' там у в'ід'р'і ку¹пайуц'а / з¹нач'ит' / буде дош'ч' (21).
48. Жаби к¹вакайт' / з¹нач'ит' / буде дош'ч' (21).
49. Йакш'ч'о жаби л'ізут' в хату / Боже уна¹с'і не^u / можна бу¹ло зада¹вит' / жабу / бо дош'ч'у не^u / буде (21).
50. Йакш'ч'о в'ітр'ано і х¹мари наг¹нало / в'ітер розга¹н'айе вс'і х¹мари / з¹нач'ит' дош'ч'у не^u / буде (21).
51. Йак¹шо бу¹л'би на ка¹л'ужах / то ш'ч'е / буде дош'ч' (21).
52. Йак¹шо м'і¹лен'к'і бу¹л'боч'ки / то / буде ма¹лен'к'ий дош'ч'ик / а / може ї не^u / буде / а йак¹шо к¹рупн'і бу¹л'боч'ки / то / буде ш'ч'е дош'ч' зат'аж¹ний (21).
53. Дош'ч'ик за¹к'інч'ивс'а / з¹нач'ит' / буде те^uп¹ло / н'ісл'а / радуги (21).
54. Йак мура¹в'ейники закри¹вайуц'а / то / кажут' вс'о / дош'ч' / н'іде (22).
55. Йесл'і мурав'ійі н'р'атайуц'а в сво¹їїх норках а¹бо йак / жабу ма¹шина пере¹їїхала / то вс'о / з¹нач'ит' / дош'ч' / буде (22).
56. Йесл'і / жабу хтос' у¹бив а¹бо пере¹їїхали / жабу / йесл'і / жаба роз'к¹вашена ле^uжит' на ас¹вал'т'і / то з¹нач'ит' / буде дош'ч' (22).
57. Ка¹зали / йак¹шо дош'ч'а не^uма / з¹нач'ит' в'ед'м ба¹гато (22).
58. Ко¹ли н¹тич'ки низ'ко л'і¹тайут' / то це до н'ер'е¹м'ени по¹годи // а¹бо атмос¹ф'ерне дав¹л'ен'їє м'і¹н'айц'а / а¹бо на дош'ч' / а¹бо на / в'ітер // ко¹ли кри¹ч'ат' си¹нич'ки / / тоже на з¹м'іну по¹годи (23).
59. Ду¹найівку дош'ч' обми¹найе / у нас то проб¹л'ема // ка¹зали / / нада / в'ед'му шу¹кат' (24).
60. Бабушка ка¹зала / / сушку / нада / вистав'іт' су¹шиц'а / с¹разу дош'ч' / н'іде (25).
61. Йак дим в хату / н'іде / / бабушка ка¹зала / на дош'ч' (25).
62. Пр'і¹м'ета бу¹ла / йесл'і сх¹ватуйуца / бу¹л'башки / то на / целий д'ен' дош'ч' (25).

63. Вни¹зу л¹і тайут' горобⁿц¹і / ку¹пайуц'а от ни¹л'уки / йак¹шо ласточ'ки до зе^mл¹і / **це на дош'ч'** (26).

64. Йак¹шо бул'би / з¹нач'ит' / **буде ш'ч'е дош'ч'** / йак¹шо не^mма бул'б / з¹нач'ит' у¹же вс'о / не^mбуде дош'ч'а (26).

65. Йак¹шо бул'би на кал'ужах / **то дош'ч'** не^m за¹конч'ивс'а (27).

66. Ка¹зали / шо т'іпа йа¹кас' в'ід'ма жи¹ве ч'и шо наколду¹вали / шо нас об¹ходив **дош'ч'** сторо¹ної (28).

67. Ка¹зали п¹риказ^cку і¹ди / і¹ди дош'ч'ику / дам то¹б'і борш'ч'ику / **це а¹би дош'ч'** п'і¹шов (28).

68. **Гро¹за** / на уро¹жаї (2).

69. Страш¹ній йак **гро¹за** (2).

70. Йак на ¹голийе д'е¹р'ев'яа **гро^aза** / з¹нач'ит' н'евро¹жаї ¹буїт' (4).

71. Йак¹шо на ¹голе ¹дере^mво **гро¹за** / **то це на не^mуро¹жаїній год^m** (5).

72. Йак **гро¹за** / ни¹з'а у в'ік¹но вигл'а¹дат' / **йїсти не^mможна йак гро¹за** (5).

73. Йак ¹молн'яа і **гро¹за** / ¹нада д¹вер'і закри¹ват' / а йак над¹вор'і / так ста¹ваї ч'и п'ід де^mре^mвину там (6).

74. О¹собено йак ¹перва ¹маїс'ка **гро¹за** / ¹нада ста¹ват' до с¹т'енки / **шоб с¹пина не^mбо¹л'іла** (6).

75. Ко¹ли **гро¹за** / ¹нада все закри¹ват' / ¹в'ікна / ¹форточ'ки / **шоб не^mбу¹ло сквозн'а¹к'ів** (7).

76. **Гро¹за** на ду¹ш'і / йак тут у нас с'і¹ч'ас / ко¹ли не^mбез^cпека (14).

77. На ¹голе ¹дере^mво йак **гр'ім** гре^mмит' / **буде не^mвро¹жаї** (3).

78. ¹Нада йак **гр'ім** ¹первий по¹ч'уйиш / спи¹нойу до с¹т'енки ста¹ват' / не^mбуде с¹пина бо¹л'іт' (3).

79. На ¹земл'у л'а¹гали спи¹нойу / **шоб не^mбо¹л'іла с¹пина (під час грому)** (3).

80. Йак па¹чул'и / шо ¹п'ервий **гром** / дик ¹нада до с¹т'енк'і ч'и до^a ¹д'ер'ева спи¹нойу приту¹л'ац':а / с¹п'іна н'а ¹буїт' ба¹л'ет' (4).

81. Йак начи¹найец':а **гром** гр'і¹м'ет' / ¹мама ¹кажи^ет' / і¹д'ом у ка¹мору / ¹нада с'а¹д'ет' у ¹т'омному (4).

82. Ох і да¹йот' **гром** / бог на кал'ес¹н'іци ¹йезд'іт' (4).

83. Йак¹шо ¹первиі **гр'ім** ¹ран':іі / то на ¹тепле ¹л'іто // ¹даже йак¹шо бу¹ло і ¹холодно / то ¹п'іде теп¹ло (5).

84. Ди¹вилис'а / йак¹шо ¹першиі **гром** до ¹того / йак роз^спус¹тилис'а ¹лист'а / ка¹зали / шо ¹буде не¹у¹дач'ниі год^м (5).

85. Виб'і¹гали / ¹ножик ¹серед д¹вору зати¹кали / шоб **гром** йак у¹даре / шоб ¹п'іш¹ло (5).

86. Це йак **гр'ім** був / та¹ке ка¹зали / йа¹кйіс' там бог ¹йіде на кол'іс¹н'іци і о¹це во¹но гри^емит' // це на Г¹л':у так ка¹зали (5).

87. Ра¹н'іше ка¹зали / шоб те¹бе **гром** у¹дарив (6).

88. ¹Поки не^у г¹р'акне **гр'ім** / му¹жик не^у не^уре^ух¹рестиц':а // так ¹кажут' / то¹го шо не^у в'і¹рат' / а йак г¹р'акне / то¹д'і нач'и¹найут' ро¹бит' (6).

89. Шоб те¹бе **гром** по¹бив (7).

90. Йак ¹першиі весн'а¹ниі (**грім**) / ¹нада ло¹жиц':а / шоб спи¹на не^у бо¹л'іла (7).

91. ¹Помн'у / шо ¹нада п'ідп'і¹рат' с¹т'енку ч'и шо / шоб спи^ена не^у бо¹л'іла / дерев'і¹яне шо¹небут' / до ¹дере^ува / до ¹дуба о¹собе^уно ста¹ват' (під час грому) (9).

92. Ко¹ли ¹першиі **гром** гри^емит' / це ме¹н'і ш'ч'е ¹мама ка¹зала / ¹нада за¹гадуват' же^улан'ііа (9).

93. Йісл'і вже на ¹гол'і де¹рева гри¹мит' **гр'ім** / то ¹дуже па¹гана пр'і¹м'ета / ¹буде невро¹жай / шос' ¹буде па¹гане / не^у к доб¹ру (9).

94. Во вр'е¹м'а г¹рому ¹луч'ше не^у ¹бути поср'е¹д'і ¹пол'а / ни¹де на ¹м'есност'і не^у ¹бути / там же громо:т¹вода не^ума / ч'ело¹в'ека б'іе **гром** (9).

95. В ¹мене под¹руга закри¹вала ¹форточ'ки на ¹в'ікнах ¹л'ітом і закри¹вала ш¹тори / во¹на ¹каже / ¹бач'иш / ми позакри¹валис'а / **гром** до нас не^у ¹заїде (9).

96. *Первий гром в ма'йу* (10).
97. *О'то бе'рут' / спи'нойу до гру'би ста'йут' / бе'рут' і тол'кайут' / шоб був здо'ров / шоб не' бо'л'ів (під час грому)* (10).
98. *Йесл'і на су'хе 'дере'во (грім) / то 'кажут' уро'жайу не' 'буде / а 'йесл'і на 'лист'а / то в'род'і 'кажут' 'буде уро'жаї* (10).
99. *Йесл'і на ос'ін' гром / то це на 'л'охку зи'му* (10).
100. *Йак'шо гром / 'нада 'б'ігти в 'хату / шоб 'молн'ія не' дог'нала* (13).
101. *Йа з'найу / шо зи'мойу не' долж'но бут' з'рома / 'кажут' / 'йесл'і з'і'мої гром / то це 'дуже йа'кас' па'гана прик'мета* (14).
102. *Ка'зали / на 'голе дере'во гром / до не'уро'жайу* (15).
103. *Йак'шо 'перий гр'ім / то на теп'ло* (16).
104. *Гром гри'мит' / Іл'ія на кол'ес'н'іце 'йіде* (16).
105. *Йак'шо з'і'мойу гр'ім / то це йа'кас' ано'мал'ія / це не' так / йак долж'но бут'* (17).
106. *'Перий гром на 'голе 'лист'а / на 'голе 'дере'во / то 'д'і не'вро'жаї 'буде* (18).
107. *'Кажут' / йак'шо 'перий гр'ім на 'голе 'дере'во / то це до не'вро'жайу* (19).
108. *Гр'ім з'р'акне / б'лискавка б'р'акне / 'перий гр'ім / з'нач'ит' 'буде вже с'коро те'п'ло* (21).
109. *Йак гр'ім не' з'р'акне / б'лискавка не' б'лисне* (21).
110. *Ко'ли гр'ім ве'с'нойу / 'ос'ін'у / то з'нач'ит' не' 'буде вро'жайу а'бо до йа'койіс' небез'пеки / не'ш'ч'аст'а / шос' па'гане 'буде* (21).
111. *'П'ісл'а з'рому 'дуде р'ас'на по'года / ха'роша / роз'видниц'а / в'лажно 'буде / заро'сиц':а* (22).
112. *'Йесл'і гром гри'мит' / з'нач'ит' 'буде 'молн'ія* (22).
113. *Ко'ли 'н'ервий гром / 'нада с'пину до ст'і'ни приту'лит' / шоб спи'на не' бо'л'іла // це ко'ли 'первий раз' по'ч'ув* (24).

114. Сп'їної¹ нада до с'т'енки пр'їту¹л'їца (коли **грїм** гримить) / шоб сп'їна не^ї ба^лл'ела (25).

115. Кажут' / йак¹шо **грїм** гри¹мит' в¹зимку на гол'ї де¹рева / то до па¹ганого врожа¹їу / па¹ганїй вро¹жаї¹ буде зе¹рно¹виї // б'їл'ш за все / шо ч'ї замороз¹ки будут' ран':ї ч'ї шо / на голод ка¹зали (26).

116. Ка¹зали / першїй **гром** до те¹н¹ла / ран':а ве¹с¹на буде і тепле л'їто (27).

117. **Гром** / на¹в'ерно¹ буд'їт дош'ч' (29).

118. Нада хо¹вац':а у р'їв¹ч'ак л'а¹гати / т'їки в ни¹зини / п'їд дере¹во не¹ можна // димо¹ходи / форточ'ки закри¹ват' нада (під час блискавки) (6).

119. Кажут' / шо йак **б'лискавка** / то ни¹з'а б'їл'а дере¹ва сто¹їят' / шоб не¹ в'било (14).

120. Вики¹дали ш'ч'е коч'ер¹гу йак **град** / шоб не¹ бу¹ло г'раду (5).

121. Шоб **град** пере¹с'тав / то бе¹рут' кусо¹ч'ок л'ода і роз¹кушуйут' у рот'ї напопо¹лам і в'їн пере¹ста¹їе (10).

122. Йесл'ї раску¹с'їт' г'рад'їну / то **град^m** п'ер'е¹ход'їт / шоб не¹ бив го¹рад'ї¹ну (27).

123. По¹гожїй ден' йак **ро¹са** / на ха¹рошїй ден' (2).

124. По **ро¹с'ї** нада б'їгат' б'оси¹ми но¹гами / дл'а ног хара¹шо (2).

125. Йак **ро¹са** їе / даш'ч'а не¹ буде (3).

126. Йак не¹ма **ро¹си** на тра¹в'ї / буде дош'ч' це¹ точ'но (3).

127. Шоб но¹ги не¹ ба¹л'ел'ї / нада ха¹д'їт' по тра¹в'ї (коли **росяно**) (4).

128. Йак **ро¹са** / то н'а буд'їт' до¹ж'д'а (4).

129. Йак¹шо **ро¹са** / то дош'ч'у не¹ буде / а йак¹шо ро¹си не¹маїе / су¹ха тра¹ва / то може на веч'їр п'їти дош'ч' (5).

130. Босому хо¹дит' **по ро¹с'ї** / о¹собено п'їсла с'омого і¹їул'а / п'їсла Г'вана Ку¹пала // на Г'вана Ку¹пала нада соби¹рат' ро¹су / а то д'ї нейу уми¹вац':а / но¹ги мит' / шоб не¹ бо¹л'їли но¹ги (5).

131. Йак ро¹са / то жар¹кий ден' / дош¹ч'а не^u | буде (6).
132. Бос'а¹ком хо¹дит' по шпори¹шу / коли рос'ано / то¹д'і | будеш здо¹ровий (6).
133. Хара¹шо / йак рос'ане | утро (6).
134. | Утром ро¹са / це хара¹шо дл'а пч'ол (6).
135. | Ранше | с'ійали | зерна / там пше^uниціу ч'и йач¹м'ін' / та ко¹сили вруч¹ну / так бу¹ло | кажут' / ко¹си ко¹са / | поки ро¹са / | легше ко¹сит' / во¹но от¹ходе / а йак су¹хе / во¹но йак дро¹тина | робиц':а то¹д'і (6).
136. Ро¹су зби¹рат' / гла¹за | можна | капат' (7).
137. По ро¹с'і хара¹шо бос'а¹ком хо¹дит' (7).
138. Йак¹шо не^u | ма ро¹си / то по¹года на¹гана (7).
139. Шоб не^u бо¹л'іли | ноги / | нада по ро¹с'і похо¹дит' // от грибⁿка / | йесл'і йес'т' / по ро¹с'і | нада хо¹дит' і | это п¹равда (9).
140. | Нада по ро¹с'і хо¹дит' / шоб | ноги не^u бо¹л'іли (9).
141. По ро¹с'і хо¹дит' / шоб кра¹с'івої бут' / | нада ро¹сої уми¹вац':а / | кажут' так (9).
142. | Йес'і ро¹са / то | тепло | буде (9).
143. Йак в¹пала ро¹са / то не^u | буде дож¹д'а / | буде ха¹роша по¹года (9).
144. Па¹ка | сонце з'ї¹де / ро¹са | оч'і | вийіс'т' (9).
145. | Утром ро¹са / з¹начит' / не^u | буде дож¹д'а / ха¹роша по¹года | буде (10).
146. Шоб | ноги не^u бо¹л'іли / | нада хо¹дит' по ро¹с'і (10).
147. Йак¹шо ро¹са / то ха¹роша по¹года (11).
148. | Йесл'і уми¹вац':а ро¹сої / то | будеш кра¹с'івим (12).
149. Йак¹шо хо¹дит' по ро¹с'і / то не^u | будуть бо¹л'іт' | ноги (12).
150. | Йесл'і ро¹са | утром / то дож¹д'а не^u | буде (12).
151. Йак ро¹са / | кажут' | н'іде дош'ч' в цеї ден' (13).
152. | Утром | нада уми¹вац':а ро¹соїу / шоб моло¹дому бит' (14).
153. Бос'а¹ком ш'ч'е | можна по ро¹с'і похо¹дит' / шоб | ноги не^u бо¹л'іли (14).

154. *Йак¹шо ро¹са / то не^u ¹буде ¹засухи / жа¹ри ¹сил'нойі (14).*
155. *Бу¹ла при¹м'ета / йак¹шо ¹утром ро¹са / то ден' ¹буде по¹гожій (15).*
156. *¹Кажут' / йак¹шо ¹утром встав і не^u ¹маіе ро¹си / то з¹нач'ит' ¹буде дош'ч' с'о¹годн'і (16).*
157. *Йак¹шо ¹утром ро¹са / то не^u ¹буде дош'ч'у в цей ден' (18).*
158. *Йак¹шо ро¹са / то вже дош'ч'у не^u ¹буде ¹точно / йак¹шо наобо¹рот ро¹си не^u ¹маіе / то ¹буде дош'ч' (19).*
159. *Не^u ¹можна н'і в ¹яакому ¹раз'і б¹риз'кат' кар¹топл'у / ко¹ли ро¹са / бо во¹но спли¹ве все і н'і ¹яакойі ¹корист'і не^u ¹буде (21).*
160. *Не^u ¹можна на ро¹су вига¹н'ат' году¹вати ма¹лен'ку п¹тиц'у / бо во¹на ¹може про¹пасти (21).*
161. *¹Кажут' / ро¹сої ¹нада вми¹вац':а (21).*
162. *¹Дуже ко¹рисно бу¹ло похо¹дити бо¹сон'іж по ро¹с'і (21).*
163. *Йак¹шо ¹хоч'е^uш бут' здоро¹в'ішим / пот¹р'ібно хо¹дит' бос'а¹ком по ро¹с'і ¹с:амого ра¹н':а / з ут¹ра по¹ранше (23).*
164. *Т¹реба ро¹сойу уми¹вац'а / шоб ¹бути моло¹д'ішойу (23).*
165. *¹Бабушка ка¹зала / шо тра¹ву т¹реба рват' то¹д'і / ко¹ли ро¹са ¹з'іде (23).*
166. *Хо¹ди ¹босим по ро¹с'і / ¹йесл'і ¹ноги бо¹л'ат' / к¹рут'ат' (24).*
167. *Бас'і¹ком по ро^aс'е по^aхо^aд'іт' / ¹ноги не^u ¹будут' ба¹л'ет' // у¹миц':а / по^aмала¹д'ейеш (25).*
168. *Бос'а¹ком похо¹дит' (по росі) / це шоб ¹ноги позажи¹вали (26).*
169. *¹Раїдуга / до дожд'а // ¹радуга / дож¹д'а вже н'а ¹буіт' (4).*
170. *Ка¹зали ¹радуга ¹вийшла / у¹же дош'ч'у не^u ¹буде (5).*
171. *¹Т'іки ¹радуга поя¹вилас'а / дош'ч'а не^u ¹буде (6).*
172. *Раз^c ¹радуга / з¹нач'ит' дож¹д'а не^u ¹буде (7).*
173. *¹Дош'ч'у б'іл'ш не^u ¹буде / йак ¹раїдуга / дош'ч' пре^uкра¹тиц':а (9).*
174. *Дв'і ¹радуги по¹бач'ит' це вопш'ч'е ¹радос'т' (9).*

175. *Йак'шо |радуга зійшла / то вже дожд'д'а не^н |буде (9).*
176. *|Радуга / то на по|году / шо |буде т'ін|ло / шо |буде |йасна по|года ха|роша // то на ха|рошу по|году |радуга (10).*
177. *|Ни|з'а по|казуват' |пал'цем на |радугу / бо от|сохне (11).*
178. *Ко|ли |вийшла |радуга / з|нач'ит' дожд'д'у |б'іл'ше не^н |буде (12).*
179. *Гава|р'ат / йак'шо |радуга |вийшла / то дожд'д'а вже не^н |буде і теп|ло (13).*
180. *|Йесл'і |радуга / то вже дожд'д'а не^н |буде / дожд'д' за|конч'ивс'а (14).*
181. *Йак'шо |радуга / то |буде все хара|шо (14).*
182. *Дес' по|казували / шо аж^н дв'і |радуги бу|ло / це хара|шо (14).*
183. *Йак ве^н |селка / це вже вс'о / уста|новиц':а ха|роша по^а |года (15).*
184. *О|це с'ем цв'е|тов |радуги / шо |каждий о|хотн'ік же|лайет знат' / гд'е с'і|д'ат фа|зани / це йа|к'і цв'е|та їдут' н'ід|р'ад / |кожний |кол'ір озна|ч'айе |кожне с|лово (16).*
185. *Йак'шо дв'і |радуги на |неб'і / то це до ш'ч'аст'а ве^н |ликого / до |радост'і // во|ни за|ход'ат' од|на за |одну (17).*
186. *По|бач'ит' |радугу / це хара|шо |дуже (17).*
187. *Йак |радуга / з|нач'ит' дош'ч' за|к'інч'ивс'а / по^а |года |буде |добра (18).*
188. *Вс'і |кажут' / шо |раїдуга / це на доб|ро / на |рад'іс'т' (19).*
189. *|Радуга прийшла / |сонце прине^нс|ла (21).*
190. *|Радуга / же^н |лан'ійе зага|дат' |нада / йак |бач'иш |радугу (24).*
191. *|Раїдуга под|в'їйна / пот|р'їйна / це до |вир'ішен':а справ / йак'шо прис|нило с'а (26).*
192. *Ко|ли |бач'ите |раїдугу / |тоже до |вир'ішен':а проб|лем // це |добра прик|мета (26).*
193. *|Перший сн'іг |довго не ле|жит' (9).*
194. *Т|реба |первим с|н'ігом у|митис'а / шоб кра|сиве / моло|де ли|це бу|ло (9).*

195. Прошло|годн'ого с|н'ігу не^u |випросиш / ко|ли |жадний |кажуть так (9).
196. Йак|шо ци|бул'а |маєе цибу|лин':а / |буде зи|мойу |мало с|н'ігу (12).
197. О|бич'но |кажуть / |йес'лі п|тич'ки в |неб'і л'і|тайуть / то сн'іг |буде і|ти / а |йес'лі |низ'ко ле|т'ат' / то дош'ч' // це ве^uс|нойу / з'і|мойу (14).
198. М'а|т'ет' / аж^{uu} з ног зду|вайє (25).
199. |Перший сн'іг^x / |довго не^u ле^u|жит' (29).
200. |Ін'ій / по^a|года |буїт' м'і^e|н'ац':а (4).
201. Йак |інеї на де|ревах / то |добре (9).
202. |Іній / во|но та|ке йак ро|са (10).
203. |Сил'ний мо|роз аж^{uu} проду|ва (2).
204. Мо|роз аж тр'іш'|ч'іт' / |сил'ний (3).
205. |С'іл'ний ма|роз^e / аж^{uu} до |кост'і пром'ер|зайт' (4).
206. Моро|зиш'ч'є / аж^{uu} шквар|ч'ит' / проме^uр|зайє до к'іс|ток (7).
207. Мо|роз тр'іш'|ч'іт' і л'од тр'іш'|ч'іт' / і кум до ку|ми суда|ка |таш'ч'іт' (9).
208. |Сил'ний мо|роз / аж^{uu} |кост'і хо|лодн'і (9).
209. |Лутий мо|роз / прої|н'ало аж до к'іс|ток (9).
210. Дошку|л'айє п|р'амо до кос|т'єї (про мороз) (9).
211. Мо|роз / шо аж^{uu} шквар|ч'ит' (16).
212. Йак мо^a|роз спа|даєє / то сн'іг |л'іниц'а (19).
213. Пе^u|куч'ий / |л'утий / аж^{uu} |защори поза|ходили (про мороз) (19).
214. Моро|з'ака / аж^{uu} пе^u|ч'є (19).
215. Ко|ли |навколо |сонц'а в|зимку кру|ги / то |буде мо|роз^e (21).
216. Мо|роз та|кий |л'утий над|вор'і / шо хаї йо|му грец' (21).
217. Та|кий мо|роз'аний (день) / шо хаї йо|му грец' (21).
218. Мо|роз та|кий |л'утий / аж^{uu} шиб|ки по|лопалис'а (21).
219. Аж мо|роз по ш|кур'і (про щось погане згадав) (22).
220. Мо|роз^e / хоч' со|бак от|в'азуї (24).

221. Так с¹лиз^{с'}ко / п¹р'амо не^у |можна хо¹дит' (9).
222. С¹лиз^{с'}ко / йак скло (19).
223. Сли¹зота / йак |вийдеш / а до¹рога йак |зеркало блиш¹'чит' (15).
224. Груд^т¹ки кру¹гом / позаме^р'зали / йак |кам'ін' (13).
225. |Холодно / аж^т к'іст¹ки за¹мерзли (14).
226. |Дуже |холодно / до к'іс¹ток (14).
227. |Холо^адно^а / аж^т |зашпори і¹дут' (25).
228. Ду¹бар' / ха¹рошиї хо¹з'айін со¹баку не^у |вигоне с¹хати (16).
229. Йак соба¹ц'уга заду¹б'ів / зак¹л'ак і за¹мерз (16).
230. |Йуговос¹точ'ний |в'ітер / не^у |буде дош¹'ч'а (2).
231. Йак¹шо |небо к¹расне / |кажут' на |в'ітер / |завтра |буде |сил'ний |в'ітер (2).
232. На |в'ітер (про червоний захід сонця) (2).
233. К¹расне |небо на |в'ітер / |зар'е^уво (3).
234. Пага¹р'ело |зар'ево / |завтра |буїт' |в'ет'ер / |буїт' н'еха¹рошайа на¹года (4).
235. Ка¹зали / |с'ев'ерний |в'ітер по¹дув / |буде пере¹м'іна по¹годи і о¹то |холодно то¹д'і ста¹їе (5).
236. А йак с Бер¹д'анки (вітер) / то дош¹'ч' |буде / то п'ів¹ден:ий / на дош¹'ч' (5).
237. Сх'ід¹н'ак ви¹сушуйе все і виду¹вайе // а йак с Бер¹д'анки / то дош¹'ч' |буде / то п'ів¹ден:ий / на дош¹'ч' (5).
238. Йак |т'іки сх'ід¹н'ак по¹дув з'і с¹ходу / так і |засуха // п'ів¹н'іч'ний / це холо¹ди / |зах'ідний / це дош¹'ч' про¹ходить // |в'ітер / |кажут' / пове^р'нувс'а / то на дош¹'ч' (6).
239. |Йесл'і вос¹точ'ний (вітер) / то в'ін мо¹роз да¹їе / су¹хий / суха¹в'еї / сх'ід¹н'ак / не¹се |холод / а |л'ітом жа¹ра (12).
240. Йак за¹ходе |сонце / йак к¹расне / то на |в'ітер / на жа¹ру (5).

241. Та¹киї **в'ітер** / шо до к'іс¹ток проме^uр¹зайе (5).
242. На **в'ітер** а¹бо на мо¹роз / ос'ін':у на мо¹роз а л'ітом на **в'ітер** / дуже¹ сил'ній **в'ітер** ¹буде (коли червоний захід сонця) (6).
243. Ко¹ли ¹сонце за¹ходе і небо к¹расне / то **в'ітер** ¹буде (7).
244. С Б'ер¹д'анс'ка (**вітер**) ¹должен по¹дут' / а¹би дош'ч' був (8).
245. **В'ітер** ве^uликий / та¹киї / шо аж^u п'ідн'і¹маїе (9).
246. Ше^uлес¹т'іли так де^uрева / шо аж^u гул (9).
247. По¹путн'ого **в'ітра** ¹кажут' (9).
248. Йесл'і **в'ітер** на ¹море ¹дуїе / в'ін ¹буде т'еп'л'ейе / а з^c ¹мор'а холо¹д'н'ішій // йесл'і холо¹д'н'ішій / то з ¹мор'а їде **в'ітер** (9).
249. К¹расне ¹сонце / то на **в'ітер** (9).
250. К¹расне ¹небо / то на **в'ітер** (9).
251. Йесл'і / напри¹м'ер / **в'ітер** спо¹лудн'а в'іт':і¹л'а / то із^c ¹мор'а по¹годи не^u ¹буде (10).
252. Гово¹р'ат' / то на **в'ітер** (про червоний захід сонця) (10).
253. Си¹рий **в'ітер** з^c ¹мор'а / а горо¹виї з^c го¹ри (11).
254. Йак¹шо хо¹лодний **в'ітер** ¹дуїе / то ¹буде дош'ч' (11).
255. У нас йесл'і ¹западний **в'ітер** / це до дош'ч'у об'і¹зат'ел'но / хоч' не^uве^uликий / ну дош'ч' при^eносит' (12).
256. Йак¹шо ¹сонце с'і¹даїе за ч'ер¹вону х¹мару / то нас¹тупний ден' ¹буде **в'ітр'аній** (12).
257. Йак¹шо ¹їужний / це ¹т'оплиї / йак¹шо ¹с'ев'ерний / хо¹лодний (про **вітер**) (13).
258. ¹Сил'ній (**вітер**) / аж^u свис¹тит' іл'і ¹дуїе ¹с'іл'ній (13).
259. Йак¹шо **в'ітер** три дн'а не^u про¹ходе / то в'ін і¹де то¹д'і іш'ч'е ш'іс'т' дн'ів а¹бо ¹дев'їат' дн'ів // от йесл'і ¹сил'ній **в'ітер** ¹в'їе / то в'ін і¹де іл'і три дн'а / йесл'і за три дн'а не^u про¹ходе / то то¹д'і ш'іс'т' дн'ів і¹де / а йесл'і за ш'іс'т' не^u про¹ходе / то ¹дев'їат' дн'ів і¹де (14).

260. Йак¹шо **в'ітер** з^с мор'а / то дож¹д'і їдут' / д¹ругий раз / к¹ дожд'іку (15).
261. Йак¹шо небо к¹расне / то кажут' на **в'ітер** (15).
262. **В'ітер** м'і¹н'айіц':а / буде м'і¹н'ац':а по¹года (16).
263. Йак¹шо в нас п'івден:о¹зах'ідний **в'ітер** / об'і¹зат'іл'но ¹буде дош'ч' / а йак¹шо з^с п'івноч'і / то об'і¹зат'іл'но ¹буде похоло¹дан':а (19).
264. В нас на п'івноч'і се¹ла к¹ладб'іш'ч'е / от йак з^с к¹ладб'іш'ч'а ¹дує **в'ітер** / об'і¹зат'іл'но ¹буде похоло¹дан':а (19).
265. В нас на п'івдн'і ста¹вок / йак із^с став'ка **в'ітер** ¹дує / ¹буде з¹нач'ит' ¹тепло (19).
266. Со¹баки йак ви¹кач'уйуц':а і ко¹ти / то¹д'і ¹тоже на **в'ітер** / над¹вор'і об^н ас¹фал'т / об^н тра¹ву ка¹ч'айуц':а (19).
267. Теп¹л'ак дмух¹нув / кри¹лом мах¹нув / це ¹теплий **в'іте¹рец'** і во¹но так при¹ємно (19).
268. Та¹киї **в'ітер** ¹сил'ний / шо аж¹ ре¹ве (20).
269. Го¹рит' / ка¹зали / шо це на **в'ітер** (про червоний захід сонця) (20).
270. Ко¹ли **в'ітер** в ¹хар'у / а йа ш¹пар'у (21).
271. Ко¹ли с'і¹дає ч'е¹р'воне ¹сонце / з¹нач'ит' ¹завтра ¹буде **в'ітр'ано** / на ¹завтра ¹буде **в'ітр'у¹гака** дут' (21).
272. **В'ітер** із^с п'івдн'а / з¹нач'ит' ¹буде поте¹п'л'ін':а (21).
273. С'ев'ерний **в'ітер** ¹дує / з¹нач'ит' ¹буде ¹холод / а от ко¹ли ¹йуговос¹точ'ний / це ¹буде пере¹м'ена по¹годи (21).
274. Ко¹ли за¹ходе (сонце) / то кажут' / шо на **в'ітер** (21).
275. Мама іног¹да ка¹зала / с'ев'ерний **в'ітер** / ¹буде ¹холодно (21).
276. Йак¹шо небо к¹расне / то ¹завтра ¹буде ¹сил'ний **в'ітер** (22).
277. Ко¹ли **в'ітер** ¹сил'ний / то кажут' / ма¹бут' / на¹дує дош'ч' (22).
278. Йак ¹сонце за¹ходе і к¹расне / це в х¹мари за¹ходе / ¹бабушка ка¹зала це на дош'ч' / на **в'ет'ер** (25).

279. **В'ет'ер** | дуйт' / аж^м | прон'і | майт' до к'іс | ток (про прохладний, сирий вітер) (25).

280. | Кажут' / шо то до | **в'ітру** нас | тупного дн'а (про червоний захід сонця) (26).

281. | Дуйе йак в п'і | ч'і / це га | р'ач'ий | **в'ітер** в нас (26).

282. По | п'ітного вам | **в'ітру** / | п'оришко вам у | попу (26).

283. Ко | ли | дивис'а на | зах'ід | сонц'а / йак | сонце за | ходит' / йак | шо | заре^{во} к | расне / з | нач'ит' з | найім / шо | завтра | буде | сил'ний | **в'ітер** | з^с:апада дут' (27).

284. Йак | сонце с | ходе / от те^н | лен'ко / ко | ли с | ходе / а бу | вайе с | ходе і вес' гори | зонт к | расний / а то | д'і вису | вайец'а дес' | сонце / з | нач'ит' | **в'ітер** | буде вос | точ'ний (27).

285. Ко | ли к | расний за | кат / з | нач'ит' | буіт' | завтра | **в'ет'ер** (27).

286. До | **в'ітру** | кажут' (про червоний захід сонця) (28).

287. | Душно / аж^м | наре (5).

288. С | пека / | нач'е хто шо поро | бив / шо о | це дош' | ч'у не^м | ма / кру | гом | ходе / а в нас не^м | ма / обми | на нас дош'ч' і все (6).

289. В' | йуга на су | ху по | году / та | ке к | рутит' на | вулиц'і / пи | л'ака ота | ка / до | ж:а не^м | буде (10).

290. | **Жарко** / аж^м ки | пит' (14).

291. | Засуха в нас та | ка / шо го | род^м по | репавс'а так / | можна | руку встро | мит' у т | р'іш'ч'ину (19).

292. Та | ка с | пека / шо | дихат' не^м | ма ч'им (19).

293. | Пекло / та | ка жа | ра / шо аж^м го | рит' у | се (22).

294. Ас | вал'т | репайц'а / с | вин'і | х'екайут / ка | рови | тоже | х'еч'ут / с | п'ека н'емаж | л'івайа / хот' на с | кел'у д'е | р'іс' (24).

295. | **Жарко** / йак | н'ер'ед:ош' | ч'ом / гро | зої (24).

296. | Душний ден' / аж^м | дихат' | н'іч'им (25).

297. | Темний йак | туч'а (2).

298. ¹Перист'і **хмар**¹ки / на пере^uм'ену по¹годи (5).
299. Йак по ¹ч'орн'іх ¹туч'ах ¹б'іла ¹туч'ка / то ¹кажут' град^m // все ¹ч'орне / а во¹на ¹б'іла на ¹ч'орному ¹фон'і / йак на¹ложе^uна ¹нач'е / о¹там град^m о¹то їде (5).
300. На гори¹зонт'і **д'і**¹ди (хмари) п'ідн'а¹лис'а / це вже ¹завтра ¹буде дош'ч' (6).
301. ¹П'ірч'аст'і (хмари) та¹к'і / на п'ір'і¹йіни по¹хож'і / роз¹мазан'і / то дош'ч'а не^u ¹буде / во¹ни ¹високо (6).
302. ¹Ч'орн'і **х**¹мари / це на дош'ч' (7).
303. ¹Йес'і ¹сил'но ¹темна **х**¹мара / а сп'ід¹низу та¹ке б'і¹лен'ке / а з¹верху ¹ч'орна / то¹д'і на дош'ч' ¹іл'і на сн'іг / со в¹р'ем'ен'ем шос' ¹буде (9).
304. Йак¹шо ¹сунуц':а ¹ч'орн'і **х**¹мари / то ¹буде дош'ч' (9).
305. Йак ¹ч'орна ¹туч'а / то ¹буде дош'ч' а¹бо сн'іг (10).
306. ¹Ч'орн'і (хмари) та¹к'і на дош'ч' / п'р'амо аж ¹син'і / ш'ч'е ч'орноб¹л'едн'і та¹к'і / ¹с'ір'і / то на дош'ч' (10).
307. Не^uмаїе **хмар** / не^u ¹буде ¹с'одн'і дош'ч'а (11).
308. Йак ¹ч'орна ¹туч'а / то ¹буде дош'ч' а¹бо сн'іг (12).
309. Йак¹шо ¹т'омна ¹туч'а / ¹дуже ¹ч'орна / то з'і¹мої сн'іг ¹буде / а ¹л'ітом не^u ¹сил'ній дош'ч' а¹бо ¹буде йа¹кас' не^uпо^aгода (13).
310. Йак із^c ¹запада і¹дут' ¹туч'і в нас / то це з¹нач'ит' а¹бо дош'ч' ¹буде / а¹бо сн'іг / а ¹йесл'і во¹на (хмара) проїш¹ла ¹мимо / з¹нач'ит' у ¹Горловку ¹п'іде дош'ч' (12).
311. Йа з¹найу / шо ¹йесл'і на¹сунулас'а ве^uлика та¹ка ¹ч'орна **х**¹мара / то ¹буде дош'ч' (14).
312. А ¹йесл'і у нас дож'д'а не^uмаїе / у нас **х**¹мара ¹ч'орна сто¹йіт' / а там ¹дал'ше ¹бач'иш у¹же **х**¹мару і от йак ту¹ман / ¹бач'иш / шо о¹там у¹же дош'ч' і¹де / з¹нач'ит' у нас ¹іл'і п'роїде в'ін / ¹іл'і ¹п'іде ¹дал'ше (14).
313. Ди¹вис' / йа¹ка ¹ч'орна **х**¹мара на¹ходе / ¹буде дош'ч' а¹бо гро¹за (19).

314. До^аш'ч'а|ва |с'іра х^лмара *прине^а* се дош'ч' / так ка|зав |папа (20).
315. |Б'іла х^лмара / |буде сн'іг (20).
316. Ко|ли низ^с|к'і х^лмари / |буде дош'ч' (21).
317. Ко|ли |ч'орн'і х^лмари наг|нало і во|ни |високо / то|д'і дош'ч'у не^а |буде (21).
318. |Йесл'і важ^а|к'і х^лмари / то на сн'іг^х (22).
319. Йак на дош'ч' і|дут' |туч'і / во|ни та|к'і г|руб'і / ве^а|лик'і / воз|душн'і |б'іл'ше (23).
320. Йак|шо ве^а|лик'і / |ч'орн'і |туч'і / то дош'ч'о|в'і (23).
321. Йак|шо |туч'і |кол'ором та|кого ро|жевого / слез^х|ка аж^а |бурого / |б'іл'ше на|в'ерно до ф'іо|л'етового / с'і|р'ен'евого в'і|т':інку / то на град^а (23).
322. Ко|ли |туч'і |с'ір'і вже за|ход'ат' / то на сн'іг^х (23).
323. С|н'ежн'і / св'ін|цов'і о^абла|ка / це на сн'іг^х (24).
324. О|це йак |ч'орн'і (хмари) / ка|зал'і дош'ч'о|в'і х^лмари (25).
325. Важ|к'і |темн'і х^лмарки / це ко|ли ч'и дош'ч' / ч'и сн'іг // а йак|шо та|к'і / то пус|т'і лег^х|к'і (26).
326. Ту|ман йак м|р'ака (4).
327. Йак ту|ман їде / то |інеї по|том // а з'і|мої |б'ілії ту|ман (9).
328. Гава|р'ат' / |йесл'і ту|ман на низ с'і|дає / то на дож'д' / а |йесл'і у|верх / то на по|году (10).
329. |Йе ту|ман / йак моло|ко (15).
330. Ко|ли в|ранц'і ту|ман / то ден' |буде |сон'ач'ній (17).
331. |Йесл'і ту|ман / з|нач'ит' |буде |гарна по|года (19).
332. |Перед вої|нойу |мама |вийшла над|в'ір / |т'іки зи|ма нач'і|налас' / і |папа |вийшов за |нейу / |дивл'ац':а на |небо / а с |запада с'у|ди на вос|ток до|рога та|ка із^с хмар / із^сп'ід |каждої х^лмарки та|ке йак о|гон' // |мама на |папу |дивиц':а і |каже / а шо |ето |буд'іт' / а в'ін |каже / вої|на // ота|ку до|рогу пока|зало на вос|ток і во|но так і полу|ч'илос' (7).

333. Ко¹ли баг¹р'ане та¹ке **небо** / то го¹вор'ат ¹буде ¹добрий ден' на ¹завтра (9).

334. В нас на **небо** ¹дивл'ац':а / о¹то йак ¹зар'іво / так мо¹роз ¹буде / ¹в'ітер ¹буде (19).

335. Йак¹шо во¹но (**небо**) багр'анок¹расне та¹ке / ¹дуже / ¹дуже к¹расне і ¹сонце йак в ¹димк'і йа¹к'їс' та¹к'їй / то на мо¹роз (19).

336. Йак во¹но (**небо**) там красну¹вате / там розову¹вате / а там аж^м ф'іо¹л'етове та¹ке йа¹кес' / йак о¹то йа ка¹жу ¹с'еро¹бурома¹л'інового ц¹в'ета / йак ¹с'ев'ернойе с'ї¹йан'їе / то це на ¹в'ітер (19).

337. Вже йак **сонце** зайш¹ло / не^мнада ни¹ч'ого пози¹ч'ат' / та¹ка при¹м'ета / а йак¹шо да¹йеш шос' / то ¹нада ¹кинут' на ¹земл'у / шоб не^м в ¹руки дат' (2).

338. ¹Воду н'е вино¹с'їт' с ¹хати / н'е подм'е¹тат' / н'е вим'ї¹тат' (**після заходу сонця**) (4).

339. Йак поку¹пайїс'а / ¹воду не^м ¹можна вили¹ват' / не^м п'їдм'ї¹тат' **п'їсл'а** ¹заходу ¹сонц'а (5).

340. Не^м ¹можна ¹ч'ерез по¹р'їг не^мре^мм'ї¹тат' **п'їсл'а** ¹заходу ¹сонц'а (5).

341. Йак **сонце** ¹зайде / не^м брат' ¹воду з^с ко¹лод'аз'а (5).

342. Ни¹з'а г¹рош'ї пози¹ч'ат' **п'їсл'а** ¹заходу ¹сонц'а (5).

343. См'ї¹т':а не^м ви¹носит' / йак **сонце** зайш¹ло (6).

344. ¹Куп'їл' не^м ви¹носит' / ди¹тинку по¹мив / не^м вили¹ват' (**після заходу сонця**) (6).

345. Ни¹кому ни¹ч'о не^м да¹ват' / г¹рош'ї не^м пози¹ч'ат' (**після заходу сонця**) (6).

346. За¹ходе **сонце** / ¹воду ни¹з'а ви¹носит' / ¹йесл'ї поку¹пали ди¹тину / во¹да ¹долж'на сто¹їят' до ут¹ра (7).

347. Ни¹ч'ого не^м да¹ват' з^с д¹вору / йак **сонце** ¹зайшло / бо не^м ¹буде (7).

348. К¹расне **сонце** / то ¹буде ¹дуже пал¹кий ден' / йак к¹расне / к¹расне (9).

349. *Посл'е за¹хода ¹сонц'а ми ста¹райімс'а не^u ви¹носит' ¹мусор / ¹д'ен'ги йа не^u о¹далжуйу / ¹разв'е шо там у¹же в ¹мене под¹руга о¹дна йес'т' / с¹рочно йї¹нада / то йа на пол бро¹сайу (9).*

350. *Йак ¹сонце ¹зайде / ни¹з'а г¹рош'і пози¹ч'ат' (9).*

351. *Йак ¹сонце заш¹ло / то ¹д'ен'ег не^u да¹йем / бо не^uмайе (10).*

352. *Йак за ¹туч'ами (про червоний захід сонця) / гово¹р'ат' / шо на дош'ч' / на пло¹ху по¹году (10).*

353. *Паре (сонце) / аж^{uu} ди¹шат' ¹н'еч'ем (13).*

354. *На ноч' г¹рош'і не^u пози¹ч'айут' (коли темно) (13).*

355. *Не^uнада ви¹носит' ¹мусор на ноч' (коли темно) (13).*

356. *Д'ен'ги пози¹ч'ат' на ноч' ни¹з'а / бо не^u буде г¹рошеї (коли темно) (13).*

357. *Не^uл'з'а там ¹кажут' ¹мусор ви¹носит' / не^uл'з'а г¹рош'і да¹ват' / сол' / хл'іб пози¹ч'ат' ¹веч'іром // і ¹даже ¹йесл'і в ¹тебе пози¹ч'айе хтос' там і ти да¹йеш / то не^uл'з'а на¹зад це все прин'і¹мат' / н'і хл'іб / н'і сол' / ну воб'ш'ч'е не^uл'з'а // раз по¹зич'ив / то брат' не^uл'з'а по¹том на¹зад / во¹но не^u в'ід:а¹йец':а // це ¹кажут' / от приї¹шов до ¹тебе там по¹зич'ит' хл'іб ¹іл'і сол' і ти да¹ла ч'оло¹в'іков'і // а то¹д'і с¹каже / ої / на то¹б'і на¹зад / во¹на ¹може шос' поро¹бит' то¹б'і на ¹цей хл'іб / на ¹сол'і / ¹може шос' поч'и¹тат' / а ти то¹д'і йо¹го з'йї¹си / це ж^{uu} та¹ке / шо ¹йїс'ц'а // ¹луч'ше та¹ке не^u брат' на¹зад // ка¹зат' н'е / от не^uнада во¹но ме^uн'і / то¹д'і ¹дома ¹може бут' і скан¹дал і все / шо ¹хоч'е^uш / а ¹можеш і хво¹р'іт' / і все (після заходу сонця) (14).*

358. *Мама ру¹галас' д¹ругий раз / ¹йесл'і йа д'і¹теї ¹веч'іром поку¹пала і не^u даї Бог ¹вине^uсу ¹воду / во¹на ме^uн'і ч'ор¹т'ів да¹вала / ру¹гала (після заходу сонця) (15).*

359. *Перед тим / йак нач'а¹лас' вої¹на / за¹ход до ¹того к¹расний вс'іг¹да був (15).*

360. *Ста¹ралис'а до ¹заходу ¹сонц'а все зро¹бит' / о¹так ¹кури зайш¹ли на ¹с'ідало і вс'о / ми вже ¹ноги по¹мили / ми вже в ¹хату п'ід^mт'ел'е¹в'ізор (16).*

361. Ми з¹нали / шо не^uможна ¹воду вили¹ват' / виси¹пат' там шос' / вики¹дат' / все бу¹ло з¹роблено до ¹заходу ¹сонц'а (16).

362. Зі¹мої с¹в'ітит' ¹сонце / а не^u з¹р'іє (17).

363. Нил'¹з'а ¹воду вили¹ват' з^c п'ід с¹т'ірки / нил'¹з'а ¹мусор ви¹носит' / с¹т'ірку ¹в'ішат' над¹вор'і / особ¹ливо ди¹т'ач'у (після заходу сонця) (17).

364. Так ¹темно / хот' ¹око ¹виколи // ¹мусор не^u ви¹носит' / с ¹хати ни¹ч'ого не^u ви¹носит' // йа ¹йакос' хо¹т'іла ¹мусор ¹вине^uсти / а ч'оло¹в'ік ¹каже / ку¹ди ти поне^uс¹ла / у¹же ¹темно / та ка¹жу ¹мусор ¹вине^uсу / йа¹ка то¹б'і ¹разн'іца // не^u ¹можна вже / ¹каже (коли темно) (18).

365. Ноч':у ¹темно / ні¹ч'о не^u ¹видно / см'і¹т':а не^u ви¹носимо і не^u ¹можна ні¹ч'ого пози¹ч'ат' / це при¹держуйуц':а ба¹гато (коли темно) (19).

366. С¹в'ітит' / та не^u з¹р'іє ¹сонце золо¹те восе¹ни (21).

367. Ноч':у ¹мусор не^u ¹можна ви¹носит' (вночі) (21).

368. Ко¹ли ¹соне^uч'ко с'і¹дає / не^u ¹можна в цей ч'ас с¹пати л'а¹гати / бо ¹буде голо¹ва бо¹л'іт' (21).

369. Не^u ¹можна ні¹ч'ого в долг да¹вати / не^u ¹можна б¹рати ні¹ч'ого / не^u ¹буде дос¹татку (після заходу сонця) (21).

370. Дв'і¹нацат' ¹ноч'і // з¹найу / шо ¹мусор не^u ¹можна ви¹носит' // не^u ¹можна пози¹ч'ат' з¹рош'і ¹веч'іром / в ^uве^uч'ірн'е в¹рем'а не^u ¹можна вже не^u да¹ват' / не^u ви¹носит' із ¹дому (вечір, північ) (22).

371. Ноч':у не^u ¹можна ¹мусор ви¹носит' і вили¹ват' ¹воду (вночі) (23).

372. У нас ¹дивл'ац'а / йа¹кого во¹но (сонце) ц¹в'ета // ¹йесл'і во¹но ¹сил'но к¹расне / то ¹буде ¹в'ітер // йак¹шо жов¹т'іше / то ¹в'ітра не^u ¹буде / ¹буде спо¹коїно // ш'ч'е ¹йакос' по ¹поводу ¹обр'іа / ¹дивл'ац'а на ок¹ружнос'т' ¹сонц'а / шо ¹буде ¹сил'но ¹дуже ¹жарко (23).

373. С'одн'а ¹сонце / йак дур¹не (24).

374. Мусор вино^a с'іт' н'ел'¹з'а з^c д¹вору ¹ноч':у // ¹воду за пр'е¹д'ели дво¹ра н'іл'¹з'а / пози¹ч'ат' ¹д'ен'ги / сол' (вночі) (25).

375. ¹Ноч':у не^н ¹можна ^грош'і ^пози'ч'ат' не^н са¹мої / не^н ко¹мус' не^н да¹ват' / ^йак¹шо ^йес'т' у ¹тебе ^йа¹кас' с'д'елка / то ^грош'і ^{от}:а¹си ¹утром / о¹це ^{от}а¹ка ^пр'і¹м'ета // см'і¹т':а не^н ¹можна ¹веч'іром ^{ви}носит' (**після заходу сонця, вночі**) (27).

376. С¹в'іте (**сонце**) / та не^н ^гр'іє / з'і¹мою так ка¹зали (27).

377. ¹Соне^нч'ко ^йак ¹йаблуч'ко (27).

378. ¹Темно хоч' ¹око ¹вико^али (2).

379. Те^нмно¹та хоч' ¹оч'і ¹виколи (3).

380. ¹Т'омно хоч' ¹оч'и ка¹л'і (4).

381. ¹Темно так хоч' ¹оч'і ¹виколи а¹бо хоч' ¹око стрел' ¹перед ¹молоди¹ком (5).

382. Ук¹райінс'к'і ¹темн'і ¹ноч'і / хоч' ¹око ¹виколи (6).

383. ¹Темно хоч' ¹глаз ¹виколи (7, 9).

384. ¹Темно хоч' ¹оч'і ¹виколи / хоч' ¹гла¹за ¹повиди¹раї (9).

385. ¹Темно хоч' в ¹око стрел' / хоч' ¹око ¹виколи (12).

386. ¹Т'ем'ін' страш¹на / хот' ¹гла¹за ¹виколи (13).

387. ¹Темно / хот' ¹око ¹виколи (14, 21, 24).

388. ¹Темно / хот' ¹око стрел' (15).

389. В нас ¹кажут' ¹темно / хоч' ¹глаз ¹виколи (19).

390. ¹Темно / пр'ам ¹оч'і ¹виколит' (20).

391. ¹Темно / ¹глаз ¹вико¹лот' ¹можна (22).

392. ¹Темно / ч'орт ¹ногу з¹ломе (24).

393. ¹Темно / хоч' ¹око стр'ел' (26).

394. ¹Темно / хоч' ¹око ¹виколи (27, 28).

395. На мо^ало^а ¹диї ¹м'іс'ац' ¹нада ¹м'елоч':у в кар¹ман'і по^атру¹сит' / це а¹би ^грош'і во^а ¹дилис'а (2).

396. ¹Йак¹шо в'ід¹ро ¹мона по¹в'ісит' (**на місяць**) / то не^н ¹буде дош'ч'а / а ¹йесл'і в'ід¹ро не^н в¹держиц':а / то ¹буде дош'ч' (2).

397. ¹Нада закри¹ват' (вікно) / шоб ¹м'іс'ац' не^u ¹падав на ¹тебе / на ли^eце / на сп¹л'ач'у л'у¹дину (2).

398. Ну / о¹це ж так ме^u н'і су¹с'ід^mка ка¹зала / шо з¹нач'ит' / йак¹шо ти ¹бач'іш / шо ¹м'іс'ац' мо^aло^a дий / ¹т'іки наро¹дивс'а / і ти ста¹йеш / і йак ти по¹бач'іла / і ни¹куди / і з¹разу ч'і¹тайеш / тут ти за¹помниш / не^u ¹нада за¹писуват' // ¹м'іс'ац' / ¹м'іс'ац' мо^aло^a дий / в ¹тебе р'іг зо^aло^a тий / йак в ¹тебе р'іг задзв^eнит' / хаї в ¹мене зуб забо¹лит' // у ¹його р'іг ни¹коли не^u задзв^eнит' (2).

399. Йак то¹нен'киї (місяць) / з¹нач'ит' дош'ч'а не^u ¹буде / а йак¹шо в'ін ¹р'іж^uками у¹низ / з¹нач'ит' на дош'ч' / в'ід¹ро не^u в¹держиц':а / ¹буде ¹м'іс'ац' дош'ч'о¹ виї (3).

400. ¹Нада торох¹т'іт' ¹м'елоч':у на молоди¹ка / шоб з¹рош'і бу¹ли (3).

401. Не^u ¹можна / шоб ¹м'іс'ац' св'і¹тив / лу¹нат'іком ¹можи^eт' бут' (3).

402. ¹Нада закри¹ват' / шоб не^u св'і¹тив (місяць) (4).

403. Йак н'е в¹д'ержиц':а в'ад¹ро (на місяці) / з¹нач'ит' ¹буїт' дош'ч' (4).

404. На малад'і¹ка / йак в'ад¹ро ¹можна па¹в'ес'ит' на ¹ето / з¹нач'ит' ¹буїт' дожд' / а йак н'е в'ешайец':а / з¹нач'ит' ¹буїт' су¹хойе (4).

405. Йак т'ен' од ¹його (місяця) / з ро¹гами / це ¹кажут' на дош'ч' так (5).

406. Йак¹шо ¹рож'ки (місяця) ¹задрат'і і по¹ч'етиц':а в'ід¹ро / то ¹буде дош'ч' (5).

407. Йак¹шо ¹м'іс'ац' ле^uжит' / ч'а¹бан сто¹йїт' / це ¹буде дош'ч' // йак¹шо ¹м'іс'ац' сто¹йїт' / ч'а¹бан ле^uжит' / це зна¹ч'ит' дош'ч'а не^u ¹буде / ¹сухо ¹буде (5).

408. Йак ¹м'іс'ац' поїа¹вивс'а ¹первиї / моло¹дик / ¹нада / шоб ко¹п'їки в кар¹ман'і бу¹ли / тр'ас¹ти / шоб з¹рош'і во¹дилис' (5).

409. ¹Нада закри¹ват' в'ік¹но / шоб ¹м'іс'ац' на л'у¹дину не^u св'і¹тив / о¹собено на д'і¹теї / х¹тозна ч'о¹го (5).

410. Ко¹лис' у ма¹лого о¹т'і / з¹найте / ¹зуски // ап¹т'екар' ¹каже / йа те¹бе ш'ч'ас нав¹ч'у // о¹то йак ¹буде **моло¹дик** / ¹вузлик'ів пона¹тої і п'ід кам'і¹нец' / де не¹ ¹ходе¹те і поли¹ваї // ¹вузлики на ¹ниточ'ку / і проїш¹ло все (5).

411. Йак¹шо в'ід¹ро не¹ зач'ін¹л'айіц':а за **м'іс'ац'** / з¹нач'ит' дош'ч' ¹буде / в'ід¹ро не¹ ¹держіц':а (6).

412. **М'іс'ац'** шоб не¹ г¹ланув на ди¹тину / бо ¹буде лу¹нат'ік / ¹нада ш¹торки закри¹ват' (6).

413. **Моло¹дик** / йак о¹це в'ін ¹т'іки у¹зен'киї по¹йавиц'а / і ¹кажут' йак в'і¹дерце ¹можна по¹в'ісит' / з¹нач'ит' ¹буде дош'ч' (6).

414. На рос¹туш'ч'її **м'іс'ац'** са¹дит' ¹нада // на ¹повній ¹кажут' ¹може¹т' повл'і¹ят' на ¹голову (6).

415. **Моло¹диї** (місяць) / то на дош'ч' (7).

416. ¹Нада закри¹ват' ¹в'ікна / шоб на ¹тебе не св'і¹тив **м'іс'ац'** (9).

417. Нї¹з'а / шоб **м'іс'ац'** св'і¹тив на п'е¹л'онки / йа ї ка¹жу / шоб ¹дома ¹луч'ше су¹шили (9).

418. На то¹нен'киї (місяць) прик¹мета / йак ¹р'ізко о¹це на ро¹гах в'ін напус¹кає / ко¹ромислом ¹робе / то ¹буде дош'ч' і з¹лива ¹ц'ілій **м'іс'ац'** / а йак ко¹ромисло ¹держе у¹гору / то¹д'і дож¹д'а ¹може¹т' не¹ бут' (9).

419. **Моло¹диї** **м'іс'ац'** / на ¹н'ого ¹нада по¹казуват' ¹д'ен'еж¹ку / шоб ¹д'ен'ги во¹дилис' (9).

420. Йесл'і **моло¹диї** **м'іс'ац'** ¹рож¹ками в:ерх / чут' так ¹п'ідн'атий / з¹нач'ит' ¹держе в'ід¹ро / то **м'іс'ац'** ¹буде без¹ дож¹д'ів / а ¹йесл'і н'і / то¹д'і дож¹д'і ве¹лик'і / дож¹д'о¹виї **м'іс'ац'** (9).

421. Йа з¹найу / шо ¹йес'і **моло¹диї** **м'іс'ац'** / йак¹шо в'ін так ¹гарно сто¹йіт' / шо в ¹н'ого ¹можна в'ід¹ро по¹в'ісити / то ¹може¹т' ¹буде дош'ч' // а йак¹шо спов¹зайе в'ід¹ро / то не¹ ¹буде дош'ч'а (9).

422. Бу¹вайе йак серп / ¹йесл'і в'ін заок¹руглиї / то гово¹р'ат ¹ето на дож'д' / а ¹йесл'і ч'ут' на низ / ну **пол¹м'іс'ац'** / в'ін ¹т'іко начи¹найец'а / то гава¹р'ат' / дож'д'а не^u ¹буде (10).

423. Гава¹р'ат / в'ід¹ро ¹держиц'а на **м'іс'ац'і** / то з¹нач'ит' ¹буде дош'ч' / а ¹йесл'і на низ / то ¹буде ¹засуха (10).

424. **Полний¹ м'іс'ац'** / йак в'ін уми¹вайіц':а о¹так / то ¹буде дош'ч' (10).

425. Ко¹ли в'ід¹ро не^u ¹можна поч'е¹пит' (на місяць) / то дош'ч'а не^u ¹буде (11).

426. Там два б¹рата на **м'іс'ац'і** і во¹ни ¹кол'ат' о¹дин ¹одного ¹вилами / не^u ¹мир'ац':а / ¹буде вої¹на / це та¹ка прик¹мета (11).

427. Йак¹шо на р'і¹жок **моло¹дого м'іс'ац'а** по¹в'ісит' в'ід¹ро і во¹но ¹буде ви¹с'іт' / то в цей пе¹р'іод дож'д'у не^u ¹буде // а йак¹шо р'і¹жок **моло¹дого м'іс'ац'а** на¹хилений так / шо во¹да з ¹його ¹вил':іц':а / то ¹буде дож'д'о¹вий пе¹р'іод (12).

428. Моло¹диї **м'іс'ац'** / ¹кажут' / йак¹шо ¹ровно сто¹йат / ну ко¹ромисло / йак ¹в'ідра ¹в'ішайеш не^u ¹нач'е / то з¹нач'ит' дож'д'а не^u ¹буде / йак¹шо нак¹лон:о / то ¹буде дош'ч' (13).

429. Кон¹ци (у місяця) нак¹лон'ени а¹бо не^u ¹нак¹лон'ени / і по¹казує / ¹буде дош'ч' ч'и не^u ¹буде (13).

430. ¹Кажут' / шо на **моло¹диї м'іс'ац'** н'ел'¹з'а ро¹бит' н'і ¹йаких опе^uрац'ії / н'і¹ч'ого / все це ¹т'іл'ки на уби¹вайуш'чу лу¹ну (14).

431. Йа ¹ч'ула / шо на **моло¹диї м'іс'ац'** / на рос¹туш'чу лу¹ну / ¹нада с¹тавит' ¹воду на н'іч' п'ід з¹в'озди / це во¹да в¹же ос¹в'ач'ена (14).

432. Ко¹ли с¹в'іте **м'іс'ац'** / ¹нада закри¹ват' в'ік¹но (14).

433. Не^u ¹можна / шоб **м'іс'ац'** св'і¹тив на кро¹ват' / шоб в ¹голову не^u ¹попа¹дав / бо па¹гано спат' ¹буде^uш (15).

434. ¹Д'ад'ко ме¹н'і с¹д'елав та¹ке / замо¹лив / бо йа ч'ут' ¹дуба не^u ¹да¹ла // у ¹мене розбо¹л'івс'а зуб / йа не^u ¹ч'уствовала йо¹го / шо в'ін бо¹лит' // а в'ін

загава|рив ме^ін^і / проч^утав три|рази |Оч':е наш / а по^атом |ч'ерез |каждий раз
|п'іс'ла |ц'ого / замов^л'ан':а / **моло^дий |м'іс'ац'** про|сив у ста^лрого / ч'и бо^л'ат'
|кост'і в не^жи^лвого // в не^жи^лвого |кост'і не^ж бо^л'ат' / у ра^лба |бож'його / |ім'а
нази^лвайіш / хай^л |зуби не^ж бо^л'ат' / а^лм'ін' // і о^лце три|раза / |Оч':е наш і о^лп'ат'
замов^л'ан':а / |Оч':е наш і о^лп'ат' замов^л'ан':а (15).

435. Там |дивл'ац'а / **йак в'ін (місяць) по|вернутий / йак в'ід|ро с'тане на**
|його / то |м'іс'ац' не^ж жди дож^л'д'а / а |йесл'і в'ід|ро опро|кине^ц:а / то з^лнач'ит'
|буде дош'ч' (15).

436. Ви^лв'азували |гуски сир^ової |ниткої **на молоди|ка** / о^лто с^лк'іки
бо^лродавок / о^лтак над |нейу на молоди|ка ви^лв'азу^лють // а то^лд'і ч'и
п'ід^лпал'ували / чи в туа^лл'ет вики^лдали (16).

437. **На молоди|ка** нач'у^лнали в^лс'ак'і та^лк'і ха^лрош'і д'і^лла (16).

438. **Йак по|бач'ив / слу^лч'айно |голову п'ід'н'ав / о / моло^лдик / то ста^лралис'**
з^лразу у^лз'ац':а ч'и за з^лрош'і ру^лками / **йак|шо в кар|ман'і / ч'и за с'і^лр'ож^лки**
золо^лт'і / за йа^лк'іс' прик^лраси / **шоб цеї |м'іс'ац' був |д'ен'ежний / шоб |д'ен'еж^лка**
при^лходила в дом (16).

439. З^лнайу / **шо до |бабок д'і|теї во|дили / йаї^лцом ви|катували // сна^лч'ала /**
|каж^лут' / |нада приї^лти **на молоди|ка** / то^лд'і **на спад^л** / то^лд'і **на**
нарос^лтайуш'ч'ої лу^лн'е (16).

440. **Моло^лден'кий |м'іс'ац'** / вс'іг^лда |нада в кар^лман за^лл'із^лти і шос'
схва^лтит' // |нада / **шоб у кар|ман'і мо^лн'етка ле^лжала / то^лд'і вес' |м'іс'ац'**
|буде^лш при д'ен'^лгах / **це на моло^лдик / йак ти йо^лго |перший раз^л по|бач'ила** (17).

441. **Йак|шо |м'іс'ац' в:ерх / то |буде |йасно / йак|шо вниз / то |буде дош'ч'**
(17).

442. **Йа з^лнайу / шо на мала^лдик там ч'о^лгос' не^л |можна ро|бит' / на**
рас^лтуш'ч'у лу^лну шос' |можна / **на уби^лвайуш'ч'у шос' не^л |можна** (18).

443. **Мама прим'і^лч'ала // ка^лзала / ро^лс:аду |нада са^лдит' |т'іки на**
рас^лтуш'ч'у лу^лну (18).

444. Прик¹мета / йак¹шо **м'іс'ац'** / і на н'ом в'ід¹ро ¹можна по¹в'ісит' / з¹нач'ит' дош¹'ч'у не^u ¹буде // йак¹шо в'ін пере^uвернутий / шо в'ід¹ро не^u ¹держиц'а / то¹д'і дош¹'ч' ¹може бут' (18).

445. Моло¹дик / на ¹н'ого у¹йавно ¹в'ішайеш в'ід¹ро / йак¹шо це в'ід¹ро ¹падає / з¹нач'ит' ¹буде дош¹'ч' (19).

446. Кажут' / шо на го¹род'і / йак¹шо по¹садиш на мо¹лодика / то ¹буде хара¹шо рос¹ти / а йак¹шо наобо¹рот / на ¹повний **м'іс'ац'** / то¹д'і во¹но не^u ¹дуже рос¹те (19).

447. Це ра¹н'іше ка¹зали / шо лу¹нат'іком с¹тане^uш / йак¹шо **м'іс'ац'** на ¹тебе ¹буде св'і¹тит' (19).

448. Йак мли¹нове ¹колесо / ¹можна ру¹койу дос¹тат' (про повний місяць) (19).

449. Йесл'і ¹буде в'ін (**місяць**) так распа¹ложений / шо в'ід¹ро впа¹де / то на дош¹'ч' // нил¹'з'а в'ід¹ро по¹в'ісит' / то¹д'і на дош¹'ч' / а йесл'і в'ід¹ро за¹'ч'епиц'а / то¹д'і дош¹'ч'а не^u ¹буде (20).

450. Йесл'і пока¹зат' ¹д'ен'ги / то ¹будут' г¹рош'і во¹диц'а на моло¹дий **м'іс'ац'** (21).

451. Ди¹вилис'а / йак **серпик** / ку¹ди ¹рож^uками / в¹гору / йакиш¹'ч'о ¹рож^uками в'ід¹ро о¹д'іне^uц'а на ¹рож^uки / то з¹нач'ит' дош¹'ч'у не^u ¹буде / а йак¹шо в'ід¹ро спов¹зе із **м'іс'ац'а** / із ¹серпика / то з¹нач'ит' ¹буде дош¹'ч' (21).

452. На **м'іс'ац'і** бу¹вайут' о¹ц'і кру¹ги / кру¹гом **м'іс'ац'а** / то на мо¹роз // та¹ке йе і на ¹сонц'і / і на **м'іс'ац'і** (21).

453. Нада / шоб **м'іс'ац'** не^u св'і¹тив у в'ік¹но / ¹тошо ¹може бут' лу¹нат'іком а¹бо не^u ¹будеш с¹пати (21).

454. На моло¹дик н'і¹ч'ого не^u ¹можна бу¹ло са¹дит' / то¹му ш'ч'о н'і¹ч'ого не^u ¹виросте // не са¹ди на молоди¹ка / а ¹т'іл'ки на прибу¹вайуч'ий **м'іс'ац'** са¹дит' т¹реба бу¹ло (21).

455. На убу¹вайуч'уї¹ м'іс'ац' не^u можна н'і ст¹ригтис'а / не^u можна дол¹ги в'ід:а¹вати (21).

456. Йа¹ч'ула / шо в моло¹диї¹ м'іс'ац' г¹рош'і по¹казуйіш / на в'ік¹но¹ложиш там / де в'ін с¹в'ітит' / і в тебе¹будут¹прибав¹л'ац':а¹д'ен'ги в коше^uл'ку / і ч'им б'іл'ш'і ку¹п'ури / тим¹луч'ше // і нада¹об'і¹зат'ел'но / щоб во¹ни бу¹ли в коше^uл'ку і с коше^uл'ка вигл'а¹дали к¹рупн'і ку¹п'ури (22).

457. На моло¹диї¹ м'іс'ац' можна ст¹ригтис' / щоб здо¹ров'і¹волоси рос¹ли // хара¹шо йа¹к'іс' омо¹лаживайуш'ч'і проце¹дури ро¹бит' / там л'і¹цо / маску нало¹жит' // хара¹шо шос'¹нове ро¹бит' (22).

458. Не^u можна / щоб м'іс'ац' св'і¹тив на л'у¹дину / ди¹тину / о¹собено ко¹лице полно¹лун'іє / бо в'ін кра¹де у л'у¹дини сон (23).

459. Йак¹шо моло¹диї¹ м'іс'ац' / т¹реба¹винести м'елоч' / пока¹зат' м'іс'ац'у і попро¹сит' / щоб був б'іл'шиї¹дос¹таток (23).

460. Йа¹з¹найу / йак¹шо в'ід¹ро¹можна по¹в'ісит' (на місяць) / то дош'ч' б¹уде / б¹уде дош'ч'ит' (24).

461. Темно / хот' в¹око стрел' (коли немає місяця на небі) (24).

462. Моло¹диї¹ м'іс'ац' / шо н'і¹тух во¹ди нап'і¹еца // ка¹да в'ед¹ро по^aв'ес'іш / шо в'ід¹ро¹б¹уде в'і¹с'ет' / мала¹диї¹ м'ес'ац' / конч'ик о¹цеї і зогнутіи / то н'і¹тух во¹ди нап'і¹еца // йесл'і в'ід¹ро¹по^aв'ес'іт' / то н'і¹тух во¹ди нап'і¹еца / з¹нач'ит' це мала¹диї¹ м'ес'ац' / полуко^aл'цо (25).

463. На мала¹дик са¹д'іт' / н'ер'е¹саживат' цв'і¹ти / ра¹саду (25).

464. На полно¹лун'іє бабушка ка¹зала в'ід¹ми л'і¹тайут' (25).

465. На¹новий м'іс'ац' г¹рош'і в ру¹ц'і прида¹вит' / щоб г¹рош'і бу¹ли (26).

466. Кажут' / йак¹шо в'ід¹ро¹можна по¹в'ісит' на¹нижн'ій ро¹жок (місяця) і во¹но там у¹держіц'а / то з¹нач'ит' дош'ч'у не^u б¹уде / а йес'л'і не^u можна / в'ід¹ро там пере¹кине^uц':а / з¹нач'ит' б¹уде дош'ч' (27).

467. На повний м'іс'яц' не бажано дивитися / оце так вилупився на нього і дивися / пото́му що у всіх хворих лу́деї в'ін визи́вайє сво́йу ре́акці́ю / визи́вайє бе́з'о́н':а (27).

468. Якшо наприклад **полно́лун'і́є** / в'і́кна краш'ч'е за́в'і́сит' темним ч'им / шоб не проби́валос'а в хату (27).

469. Прос'ат' грош'і на **моло́дї́ м'іс'яц' // ка́жут' / моло́дї́ м'іс'яц' / да́ї гроше́ї** (28).

470. З'в'оз'не **небо** / за́втра **бу́де ха́роша по́года / нех'марне небо / ч'исте** (2).

471. Мига́ють (зо́рі) / як не'ре'ли́вайу́ц':а (2).

472. З'в'оздо́чка у́пала / на'в'ерно ч'ело'в'ек по́мер (3).

473. З'в'оздо́чка у́пала / же'лан'і́є **на́да за́гадуват'** (3).

474. Я́сна по́года **бу́де за́втра як з'в'озди** (3).

475. Зв'і́здо́па́д' / **на́да за́гадиват' же'лан'і́є** (4).

476. Зо́р'ане **небо** / з'і'мо́ї **бу́де мо́роз / якшо йаск'рав'і з'і́рки** (6).

477. Зо́р'ана **н'іч'** на мо́роз / а **лі́том це ха́роша по́года бу́де** (6).

478. З'і́рка **в'пала / з'нач'іт х'тото по́мер а́бо по́мер** (9).

479. Я́ вс'і́гда ка́жу / **йес'і па́дає (зі́рка) / з'нач'іт хтос' ро́дивс'а // хтос' у́мер / а на його́ м'і́сце х'тото при́шов // хтос' наро́дивс'а / йес'т'еств'ен:о на́тому м'і́ці хтос' у́мер** (9).

480. Я́ **чу́ла ч'и ч'і́тала / шо якшо з'в'озди па́дають / з'нач'іт' к'тото вмер** (9).

481. Я́ **з'найу / ко́ли дивис'а на́ небо і там в'пала з'і́роч'ка / то́на́да за́га́дат' же'лан'і́є** (14).

482. За́га́да́ї же'лан'і́є / **по́ки з'і́рон'ка не' в'пала** (15).

483. Веч'і́ром во́ни та́к'і / як **ла́мпоч'ки (про зо́рі)** (15).

484. У́же **В'е'н'ера** **вийшла / з'нач'іт' / с'ко́ро со́нце з'і́де** (19).

485. Па́дає **зв'і́зда і же'лан'і́є за́га́дували** (25).

486. *Йакиш'*ч'о с'н'іжна з'і¹ма / то ¹буде ¹добре уро¹жаї (9).
487. *Йак* ¹капайе іс:т'р'іхи / ¹п'івен' нап'іеу':а во¹ди / ¹буде ¹ран':а ве¹сна / ха¹роша / уро¹жаї ¹буде (5).
488. *Йес'і* п'е¹тух нап'іеу':а во¹ди / то ¹буде ¹ран':а ве¹сна (9).
489. *С'одн'і* вже роз^ста¹йе / ве¹сна наста¹йе (11).
490. *Ст'р'ітен'а* // гава¹р'ат / ¹йеслі бик нап'іеу':а на ка¹л'уж'і / то¹д'і ко¹рова напа¹сеу':а на ¹луз'і // це з¹нач'ит' / шо ¹буде ¹ран':а ве¹сна // а *йак* шо мо¹роз у цеї ден' / то ¹п'із'н'а ве¹сна ¹буде (10).
491. *Ве¹р'бойу* поро¹с'а ¹били / шоб не¹ бо¹л'іло (2).
492. *С'в'ат'ат' ве¹р'бу* / св'а¹ч'енойу б'йут' на ш'ч'ас'т'а / на здо¹ров'яа // не¹ йа б'йу / ве¹р'ба б'йе / за ¹тижден' Ве¹ликден' // са¹дит' ни¹ч'о не¹ ¹можна / бо все в:е¹р'бу їде (5).
493. *Поб'йеш* ¹каждого (вербою) / ¹кажут' / не¹ йа б'йу / ве¹р'ба б'йе / жи^еви не¹ вми¹раї / Ве¹ли¹кодн'а дожи¹даї / ¹ч'ерез^с ¹тижден' та ї Ве¹ликден' (6).
494. *Ни* ¹ч'ого не¹ са¹дили / бо ка¹зали шо ¹п'іде в:е¹р'бу (7).
495. *Хо* ¹дили ж¹ *ве¹р'бу св'ат'ит'* // при¹ходили ї ¹били / не¹ йа б'йу / ве¹р'ба б'йе / буд' ве¹ликий / *йак* ве¹р'ба / а ба¹гатиї / *йак* во¹да / а здо¹ровий / *йак* зе¹м'л'а / за ¹тижден' Ве¹ликден' / ¹куроч'ка йа ¹йеч'ко ¹прине¹се / шос' ота¹ке ка¹зали (16).
496. *Ка* ¹зали не¹ йа б'йу / *ве¹р'ба б'йе* / за ¹тижден' Ве¹ликден' (21).
497. *Ка* ¹зали / *йак* ¹Паска ¹ран':а / то ¹буде хо¹лодна ве¹сна і зат'аж¹на (5).
498. *Мамка* бу¹ло ¹каже / не¹ ¹можна не¹с'в'ач'ену ¹паску ¹йїсти (5).
499. ¹Паску ¹р'ізат' не¹ ¹можна / ¹т'іл'ки ла¹мат' ¹нада (5).
500. До с'в'ач'ен':а ¹паску не¹ ¹можна ¹йїсти / св'ат'ит' / то¹д'і ¹йїсти (6).
501. *Йак* шо ¹Пасха ¹ран':а / то ве¹сна ¹буде ¹ран':а / те¹п'ло ш'вич':е п'рїде // *йак* шо ¹Паска ¹п'із'н'а / то ¹буде ¹довго ¹холодно / ве¹сна ¹буде хо¹лодна (28).
502. *Т'равку* ц'у (після **Трійці**) ¹кажут' ¹нада под к'воч'ок к'ласти / то¹д'і і кур'ч'атка ¹будут' (7).

503. Кажут' / наганому пороc'ат'і і в Петр'івку |холодно / |тойес'т' |самойе |т'оплойе в|р'ем'а |года (12).

504. Приїшов Спас / го|тов рука|вич'ки про за|пас / з|нач'ит' нач'нуц':а холо|да (2).

505. Спас / го|тов рука|вич'ки про за|пас (3, 7, 21).

506. Спас приїшов рука|вич'ки про за|пас (4).

507. У|же Спас / рука|виц'і на за|пас (6).

508. Приїшов Спас / бе^u|ри рука|вич'ки про за|пас (7).

509. По|ка не^u посв'а|тив / ни|з'а |йісти |яблуки тим / хто похоро|нив ди|тину (10).

510. Приїшов Спас / |нада рука|виц'і на за|пас / у|же вс'о / |холодно (11).

511. Спас / го|тов рука|виц'і про за|пас (17).

512. Спас / го|тов рука|вич'ки про за|пас (26).

513. Ка|зали / шо на Пок|рову |мат'ір |Бож'яа покри|вала |земл'у с|н'ігом / а те|пер зм'і|нивс'а к|л'імат / вже не^u|ма // а |ран'ше та|ка пр'і|м'ета бу|ла (9).

514. Гава|р'ат' / св'а|та Пок|ровиц'а / пок|риї ме^u|н'і го|ловиц'у / в|с'акої та|кої о|нуч'ої / не|хаї |д'івкойу не^u |муч'ус' (10).

515. Покро|ва / пок|риї |земл'у сн'іж^u|ком / а ме^u|не же^u|н'іш|ком (14).

516. Пок|ровон'ко / Пок|ровон'ко / пок|риї мо|йу го|ловон'ку / вс|помнила пос|ловиц'у (16).

517. Йа з|найу / шо на |Новий год^m |йеслі |йолка в|пала / це |дуже на|гана прик|мета // от у нас |йолка в|пала / ми з^e чоло|в'іком роз'їш|лис'а в цей год^m (14).

518. Йа з|найу / йак |Сорок св'а|тих / так |кажут' / шо йак |сонце с|в'іте / то з|нач'ит' |буде |тепла ве^u|с|на ч'и |л'іто (14).

519. |Бабушка ка|зала / п|тич'ка гн'із|да не^u в'їе / а |д'івчина ко|су не^u пле^u|те // ни|ч'ого в цей ден' нил'|з'а ро|бит' / н'і но|жом не^u |р'ізат' / не^u |ч'ім (про Благовіщення) (14).

520. Шч'е йа¹ка прик¹мета / ба¹гато ха¹з'айок та¹ких шо п'ідме¹ла куч'ку п'ід поло¹вик і полови¹ком нак¹рила / ¹кажут' не¹ ¹можна / **чоло¹в'ік** ¹буде гу¹л'ат' (5).

521. По¹саде¹ш в гр'аз' / ¹буде¹ш кн'аз' (5).

522. Хто ¹рано вста¹йе / то¹му Бог да¹йе (5).

523. ¹Ранше бу¹ло прине¹сут' бути¹ л'ок моло¹ка / ¹нада бу¹ло ту¹ди ку¹соч'ок х¹л'іба пок¹ласти і сол' / хл'іб не¹ ¹р'ізаниї // і тої ку¹соч'ок х¹л'іба да¹йут' ко¹ров'і // не¹ пус¹ту по¹судину од¹:а¹йут' / а х¹л'ебушек с:ол':у (5).

524. Шоб к¹воч'ки бу¹ли / йак ве¹ч'ер'у прине¹с¹ли **перш'і ве¹ч'ірники** / ¹нада йїх поса¹дит' / шоб к¹воч'ки бу¹ли (5).

525. На вс'і ¹з'імн'і п¹разники ¹нада / шоб **чоло¹в'ік** ¹першій за¹ходив (5).

526. Абри¹коса зацв'і¹ла / на го¹род'і **можна все са¹дит'** / а шч'е ¹точ'но похоло¹дає (5).

527. Йак са¹довл'ат' у¹же в п'іч' пас¹ки / то¹д'і ¹кажут' са¹дит' ка¹пусту ¹нада / шоб бу¹ли го¹ловки ха¹рош'і на ка¹пуст'і (3).

528. К¹ришит' ка¹пусту ¹токо в ¹женск'ійе дн'і (4).

529. У су¹боту і в н'а¹д'ел'у не¹ ро¹били (4).

530. В ¹мене о¹це ко¹рова / в ¹нейі **боро¹давки** по¹йа¹вилис' // ¹баба Ма¹р'іа ¹каже ти з¹найїш / о¹так с'і¹даї п'ід ко¹рову і с¹к'іл'ки боро¹давок на ¹тому / зав'я¹жи і ка¹жи / ¹мати ¹Божя помо¹жи ме¹н'і / сц'і¹ли мо¹йу ко¹рову / зн'і¹ми з ¹нейі ¹неч'ист' о¹ц'у (6).

531. Ка¹да в ¹жизн'і д¹ругий раз при¹ходило¹с' **одол¹жит'** (гроші) / на пол ки¹дайїм / на ¹з'емл'у (10).

532. На п¹разн'іки ¹д'ен'ги не¹л'з'а пози¹ч'ат' і в пон'е¹д'ел'н'ік / на п¹разн'іки ника¹да не¹ пози¹ч'аїте ¹д'ен'ги (10).

533. Пози¹ч'аїте с¹т'іки / с¹к'іки вам не¹ **жалко** / шоб ¹можна бу¹ло пода¹рит' // в ¹мене бу¹ло / ко¹ли не¹ од:а¹ли г¹рош'і // йа ка¹жу ¹Господи / ¹йесл'і ¹вол'а тво¹йа / Бог з ¹нейу / хаї Бог ¹робит' з ¹нейу / шо йо¹му ¹вигодно / і так і

полу¹ч'іло¹с'а // ко¹рова про¹пала йі¹йі / вк¹рали од¹н'і гуси / д¹руг'і гуси / ба¹рашки / сви¹н'а с¹дохла йі¹йі (10).

534. Кажут¹ / шоб не¹ ски¹сало моло¹ко / то ту¹да ло¹жили жабу / в моло¹ко (14).

535. Йак¹шо у¹бит¹ жабу і во¹на сцик¹не на¹ руку / то долж¹н'і по¹явиц¹:а боро¹давки (14).

536. Йа при¹держуйус¹ при¹м'ет по¹ поводу ж¹іноч¹'их і ч¹оло¹в'іч¹'их дн¹'ів / о¹собено йесл¹і цв¹'іти там хоч¹у пере¹са¹дит¹ // йа з¹найу / шо йіх на¹да пере¹са¹жуват¹ в¹ жен¹'с'киї ден¹' (14).

537. Хто вмер / ¹буде кайац¹:а (16).

538. Бу¹р'ак в¹ ч¹оло¹в'іч¹'ий ден¹' / ка¹пусту т¹іл'ки в ж¹іноч¹'ий ден¹' са¹дит¹ т¹реба (21).

539. І¹ду на йармарку куп¹цом / ве¹р'тайус¹ на¹ собол'е малад¹цом / зано¹шу в дом клад / даї Бог с¹к'іл'ки д'ен'ег / шоб н¹ікуди било клас¹'т' // це ми в д'ецтв¹'і ка¹зали так (21).

540. Ч¹орт в¹оду к¹рут'ім' / ота¹ко ка¹зал'і / за¹т'агне на дно (про водяний вир) (25).

541. В:иса¹косний год ста¹райуц¹:а не¹ с¹вад'бу не¹ справ¹'лат' і при¹ч¹:уствуйут¹ / шо не¹вро¹жаї може¹'т' бут' / йа¹кас' б'іда може¹'т' бут' / йа¹кас' ст'іх'їна б'едств'їа може¹'т' бут' ч'и о¹це так апа¹сайуц¹:а (1).

542. Висо¹косний год / кажут¹ па¹ганиї год // може¹'т' бут' і не¹вро¹жаї і там¹ разн'і не¹га¹разди (2).

543. Виса¹косний год^м па¹ганиї / і вро¹жаї па¹ганиї і же¹ниц¹:а ни¹з'а кажут¹ / засуха і хату не¹можна пере¹кла¹дат' / ни¹ч'о не¹можна поч'и¹нат' // не¹благопри¹ятний год^м (3).

544. Висо¹косний год^м / па¹ганиї / то неврожа¹йі / то дош¹ч'ів не¹маїе // дуже по¹коїник'ів ба¹гато (5).

545. В¹с'ак'і не^uш¹ч'аст'а в:исо¹косний год / ба¹гато ко¹го з¹ромом у¹било по се^uлу (6).

546. ¹Кажут' / йак висо¹косний год і же^uниці':а не^u ¹можна // в¹с'ак'і прикл'у¹ч'ен'їя слу¹ч'айуці':а (6).

547. ¹Кажут' / шо с¹вад'бу ни¹з'а гу¹л'ат' на висо¹косний год^m // висо¹косн'і ¹годи в¹род'і йак на¹казуйут' ч'оло¹в'іка / ч'имс' важ¹ким (7).

548. Висо¹косний год^m / не^u ¹можна с¹вад'би гу¹л'ат' / гава¹р'ат вс'е / на шо з¹л'ане Кас¹йан // от з¹л'анув Кас¹йан / на вими¹ран'їє л'у¹деї ¹буде а¹бо на бо¹л'езн' ско¹та / ¹тоже ¹буде // а Кас¹йан / це висо¹косний год^m / йо¹го нази¹вайут' Кас¹йаном (9).

549. ¹Луди не^u ¹л'убл'ат' висо¹косний год / пото¹му шо в'ін не^uблагопри¹ятний // ¹нада / шоб не^u ст¹ройілис' / шоб ни¹ч'ого не^u ро¹били та¹кого / не^u же^uнилис'а // не^uпри¹ятний вопи¹ч'е цей год (10).

550. Висо¹косний год^m / це па¹ганій / т'а¹жолій год^m / не^uве^uзуч'иї / не^uу¹дач'ливий (13).

551. Нил¹з'а ¹зам'іж ви¹ходить' / бо висо¹косний год^m ¹можже прине^uс¹ти не^uш¹ч'аст'а / н'іч'ого та¹кого не^u ¹робиці'а // ш'ч'і¹тайеці'а / шо висо¹косний год^m при¹носе не^uш¹ч'аст'а скр'із' / пото¹му шо в'ін висо¹косний (14).

552. Висо¹косний год^m вс'із¹да та¹жолій (15).

553. Не^u ¹можна же^uниці':а в:исо¹косний год^m (17).

554. Ба¹лакайут' / шо в:исо¹косний год^m ¹зам'іж не^u ¹можна ви¹ходить' (19).

555. Па¹ган'і висо¹косн'і го¹да (21).

556. Не^u ¹можна же^uниці'а в:исо¹косний год^m (22).

557. Гово¹р'ат в нас / ¹йеслі ¹первий сн'іп / це йак жнут' / у нас у¹же сер¹пами ¹жали / ¹йеслі ¹первий сн'іп по¹жне ¹серпом і то¹д'і вже н'іч' начи¹найе б'іл'шит' / а ден' мен¹шат' (10).

558. Шоб ти здох / захво¹р'ів бу¹вайе ¹кажут' // все / шо в ¹мене па¹гано / шоб до ¹тебе все це ве^uр¹нуло (14).

АТЛАС МЕТЕОРОЛОГІЧНОЇ ТА АСТРОНОМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКИХ СХІДНОСТЕПОВИХ ГОВІРОК

Лінгвістичний атлас містить 30 лексичних, 1 статистичну та 1 зведену карту. Для картографування діалектного матеріалу використано графічні знаки (коло, квадрат, ромб), представлені різними кольорами та відображені в умовних позначеннях. Окремі знаки (контурний ромб, закреслене коло) вказують на наявність інших найменувань, не ілюстрованих на картах, і про відсутність номінацій відповідно.

Під час укладання лексичних карт звернуто увагу на частотність вживання номінативних одиниць. Спочатку позначено однослівні найменування, словосполучення, речення тощо.

Список обстежених населених пунктів

- 1 – с. Більманка Пологівського району Запорізької області;
- 2 – смт Кам'янка (Куйбишеве, Більмак) Пологівського району Запорізької області;
- 3 – с. Трудове Пологівського району Запорізької області;
- 4 – с. Гусарка Пологівського району Запорізької області;
- 5 – с. Білоцерківка Пологівського району Запорізької області;
- 6 – с. Благовіщенка Пологівського району Запорізької області;
- 7 – с. Полкове Волноваського району Донецької області;
- 8 – с. Темрюк (Старченкове) Маріупольського району Донецької області;
- 9 – м. Маріуполь Донецької області;
- 10 – с. Кальчинівка Маріупольського району Донецької області;
- 11 – с. Виноградне Новоазовського району Донецької області;
- 12 – м. Краматорськ Донецької області;

13 – с-т Нікольське (Володарське) Маріупольського району Донецької області;

14 – м. Мелітополь Запорізької області;

15 – с. Талаківка Маріупольського району Донецької області;

16 – с. Новоукраїнка (Гайчул) Пологівського району Запорізької області;

17 – м. Запоріжжя;

18 – м. Слов'янськ Краматорського району Донецької області;

19 – с. Лукашеве Запорізького району Запорізької області;

20 – с. Петрівка Перша Краматорського району Донецької області;

21 – м. Гуляйполе Пологівського району Запорізької області;

22 – с-т Комиш-Зоря Пологівського району Запорізької області;

23 – м. Бердянськ Запорізької області;

24 – с. Дунаївка Приазовського району Запорізької області;

25 – с. Дружне Пологівського району Запорізької області;

26 – с. Веселе Мелітопольського району Запорізької області;

27 – с-т Нижня Кринка Донецького району Донецької області;

28 – с. Максимільянівка Покровського району Донецької області;

29 – м. Гірник Покровського району Донецької області.

Легенди і коментарі до карт

Коментар до карти 1.

1. Карту складено за відповідями на два питання Програми № 3: «Гарна сонячна літня погода (день): *погода, веремня, верем'я, година, поліття..?*» та № 262: «Негода, погана дощова погода: *негода, непогода, сльотá, слякоть, моква́, бездорож..?*».

2. Червоним колом картографовано також: *по¹годон'ка* – 14, 17;

блакитним колом: *ха¹роша по¹года* – 5–7, 9, 11, 14–16, 21–24, 26–28, *ха¹роша по^a1года* – 1, 18, 29, *ха¹роша на¹года* – 1, 25, *по¹года ха¹роша* – 10, *на¹года ха¹рошайа* – 4;

синім колом: *¹гарна го¹дина* – 12;

червоним ромбом: *по*¹*года клас* – 27;

рожевим ромбом: *сон*¹*ач'найа по*^{а1}*года* – 29, *сон*¹*цева по*¹*года* – 21.

3. Контурним ромбом позначено:

прислівники: *сон*¹*ач'но* – 2, 10, 21, *не*^u *хмарно* – 2, *тепло* – 2, *жарко* – 6, *йасно* – 6, 8, *хара*¹*шо* – 10;

субстантивно-атрибутивні словосполучення (зокрема з інверсією): *по*¹*гожа по*¹*года* – 9, *йасна по*¹*года* – 9, *прек*¹*расна по*¹*года* – 21, *гарна по*¹*года* – 21, *ха*¹*рошій час* – 1, *по*¹*гожій ден'* – 5, *у*¹*дач'ний ден'* – 16, *сон*^u*ч'ко ха*¹*роше* – 20.

4. Не картографовано (принагідно зафіксовані відповідники):

фразеологічний зворот: *с*¹*тало на по*¹*год'і* – 6;

порівняння: *сон*^u*ч'ко йак йаблуч'ко* – 27.

5. Червоним квадратом позначено також: *с*¹*л'ако*^а*т'* – 25, *с*¹*л'акат'* – 29, *ск*¹*л'ако*^а*т'* – 1, *сл'ако*¹*та* – 17;

чорним квадратом: *н*¹*а*¹*года* – 4, *н*^е¹*года* – 24;

оранжевим квадратом: *н*¹*іпа*¹*года* – 25, 29.

6. Не позначено:

субстантивно-атрибутивні словосполучення: *пло*¹*хий ден'* – 11, *не*^u*по*¹*гожій ден'* – 23, *дош*¹*ч'о*¹*вий ден'* – 26, *дош*¹*ч'о*¹*ва по*^{а1}*года* – 18, *пасмурна по*¹*года* – 6;

прислівники: *пасмурно* – 6, *сиро* – 6;

дієслова: *дош*¹*ч'ит'* – 18, *зане*^u*годилос'* – 5, *задош*¹*ч'ило* – 11, 27, *задо*^а*ш*¹*ч'ило*^а*с'а* – 25, *зас*¹*ент'аб*¹*р'іло* – 27;

речення: *кваш*¹*н'а насту*¹*пила* – 21, *заш*¹*ла н*^е¹*года* – 24.

Коментар до карти 2.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 13: «Настати поганій погоді: *занегодитися..?*».

2. Червоним колом позначено також: *не*^u*по*¹*года* – 9, 14, 27, *н*¹*іпа*¹*года* – 4;

чорним колом: *задаш*¹*ч'ило*^а – 29, *задож*¹*д'іло* – 9, *задош*¹*ч'илос'* – 8, *задош*¹*ч'илос'* – 21;

зеленим колом: *нах*¹*марилос'а* – 10.

3. Червоним квадратом картографовано також: *па¹гана по¹года* – 5, 7, 9, 14, 21, 27, *па¹года па¹ганайа* – 4;

рожевим квадратом: *па¹года н¹а¹годнайа* – 4.

4. Контурним ромбом відображено інші конструкції: *по¹года с¹портилас'* – 2, 9, *с¹портилас' по¹года* – 20, 22, 24, *по¹года с¹портилас'а* – 6, *с¹порт'ілас' по¹года* – 27, *спа¹ганилас'а по¹года* – 23.

Коментар до карти 3.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 15: «Випогоджуватися, після дощу, робитися ясним, гарним (про день, погоду): *випогоджувати, прояснювати, роз'яснювати...*».

2. Червоним колом картографовано також: *ро^аз^спо^агодилос'* – 3, *раз^спо^агодилос'* – 1, *распа¹год'іло^ас'* – 4, 29, *роспо¹год'іло^с'* – 4, *роспо¹годилос'* – 5, 9, 17, 18, 20, 21, 23, 27, *роз^спо¹годилос'а* – 2, 6, 7;

рожевим колом: *пройас¹нило^ас'а* – 1, 2, *пройас¹н'іло* – 12, *пройас¹нило^с' вже* – 9;

чорним колом: *раз¹йасн'іло^ас'* – 8, *роз¹йасн'уйе'ц':а* – 15, *роз¹йасн'уйіц':а* – 9, *роз^сйас¹нило^ас'а* – 1, *роз¹йаснило^с'а* – 5, 7;

оранжевим колом: *роз^сго¹динило^с'а* – 7, 29;

блакитним колом: *на¹ладило^с'а* – 23;

синім колом: *роз¹в'ідн'іло^с'* – 24, 27, *роз¹виднило^с'а* – 19.

3. Червоним квадратом відображено також речення: *на¹лад'ілас'а по^агода* – 25, *по¹года на¹ладила^с'* – 9;

чорним квадратом: *на по¹год'і с¹тане* – 16;

зеленим квадратом: *встано¹вилас'а ха¹роша по¹года* – 14;

фіолетовим квадратом: *за¹конч'ивс'а дош'ч'* – 28.

Коментар до карти 4.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 189: «Спека, гаряче, дуже нагріте сонцем, нерухоме повітря; гаряча літня пора: *спекота, спека, спрага, жара..?*».

2. Рожевим колом позначено також: *жа*¹*р'ука* – 22, *жаро*¹*п'ен'* – 21, *жа*¹*риш'ч'е* – 27;

фіолетовим колом: *за*¹*духа* – 14;

червоним ромбом: *жарка* – 9.

3. Червоним квадратом картографовано також: *с'іл'найа жа*¹*ра* – 29;

рожевим квадратом: *не*^u*воз*¹*можно* *жарко* – 10.

4. Контурним ромбом позначено інші слова та речення: *не*^u*ч'е* – 1, 6, *сонце* *не*^u*ч'е* – 2, *п'і*¹*ч'от' на* *ул'іци* – 4, *с'мале над*¹*вор'і* – 16, *жарко / аж*^{uu}*ки*¹*пит'* – 14, *та*¹*ка жа*¹*ра / шо аж*^{uu}*го*¹*рит'* *у*¹*се* – 22.

Коментар до карти 5.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 123: «Як називається вітер, більший або менший рух потоку повітря в горизонтальному напрямі: *вітер, вітрець, ветер..?*».

2. Зафіксовано загальні назви вітру та найменування, що позначають вітер за сторонами світу, способом подуву, відчуттями тощо.

3. Червоним колом картографовано також: *в'ет'ер* – 4, 8, 24, 25, 27, 29, *в'іте*¹*рець* – 2, 7, 9, 10, 12–14, 16–22, 25–28, *в'іте*¹*рок* – 9, *в'ет'е*¹*рок* – 4, *в'іте*¹*роч'ок* – 9, *в'ет'е*¹*роч'ок* – 9, *в'ітр'у*¹*ган* – 2, 10, 12, 14, 16–24, 26–28, *в'ітр'у*¹*гака* – 21, *в'іт*¹*риш'ч'е* – 17, 21, 26, *в'ітр'у*¹*ган'іш'ч'е* – 20, 23;

чорним колом: *с'х'ідний* – 22, *с'х'ідн'ий* – 1, *вос*¹*точ'ний* – 7, 9, 12–14, 16, 17, 27, 28, *во*^a*с*¹*точ'ний* – 20, *вас*¹*точ'ний* – 4, 8, 29;

оранжевим колом: *запад*^m – 27, *зах'ідний* – 1, 6, 22, *западний* – 2, 7, 9, 10, 12, 14, 17, 20, 21, 27–29;

зеленим колом: *с'ів'і*¹*р'ака* – 27;

блакитним колом: *йугавас*¹*ток* – 27.

4. Контурним ромбом відображено інші назви: *по*¹*зимка* – 9, *суха*¹*в'еї* – 12, *теп*¹*л'ак* – 19.

5. Рожевим квадратом відзначено також: *с*¹*лаб*ⁿ*'к'її* – 4, *сла*¹*бен'киї* – 16, 17, 20, *с*¹*лаб'ен'киї* – 25, *с*¹*лаб'е'н'к'її* – 4;

оранжевим квадратом: *т'оплиї* – 13, *теп'лен'киї* – 27;

зеленим квадратом: *йужний* – 2, 4, 7, 9, 13–17, 20, 21, 23, 27–29;

фіолетовим квадратом: *п'ів'н'іч'н'ішиї* – 23, *с'ев'ерний* – 2, 4, 5, 7, 9, 13, 14, 16, 17, 20, 21, 25, 27–29;

блакитним квадратом: *с'іл'ний* – 29;

синім квадратом: *прох'ладний* – 10.

6. Не позначено на карті: *воздоч'н'ак* – 8, *здо'ровий* – 2, *не^ве^лликий* – 2, *не^ве^ллич'киї* – 22, *ле'ген'киї* – 23, 27, *ма'лен'киї* – 14, 19, *мал'ен'киї* – 9, *мал'ін'киї* – 10, *ве^сн'а'ний* – 9, *з'імн'її* – 9, *ха'рошиї* – 9, *морс'киї* – 9, *к'і'р'іловск'її* – 4, *су'хиї* – 3, 12, *зе^мл'а'ний* – 27, *йуговос'точ'ний* – 2, *йуговас'точ'ний* – 4, *йугавас'точ'ний* – 24, 27, *йуга'западний* – 27, *с'ев'еровас'точ'ний* – 4, 24, *с'ев'еро^авас'точ'ний* – 15, *п'ів'н'іч'нос'х'ідн'її* – 10, *п'ів'ден:о'зах'ідний* – 19, *п'ів'ден:ос'х'ідний* – 19, 22.

Коментар до карти 6.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 134: «Дія, коли дує сильний вітер, буря: *віхтелить, хвиля..?*».

2. Червоним колом картографовано також: *в'ітр'у'ган* – 22;

чорним колом: *бу'ран* – 18.

3. Червоним квадратом позначено також: *гу'дит'* – 7, 8, 14, 22, 29, *гу'д'ім'* – 4;

чорним квадратом: *ду'нув* – 8;

оранжевим квадратом: *зави'вайє* – 2, 3, 6, 15, 25, *п'ідви'вайє* – 19;

сірим квадратом: *што^ар'м'ім* – 24.

4. Контурним ромбом відзначено також:

дієслова: *гри^емит'* – 2, *хур'делит'* – 2, *ш:и'байім'* – 4;

словосполучення та речення: *вийє в'ітер* – 6, *в'ітер вийє* – 23, *в'ітер в'ойє* – 10, *ре^ве бу'вайє* – 12, *дуйє с'іл'ний* – 13, *дур'не дуйє* – 28, *на'риви в'етра* – 24, *поч'а'лас' бур'а* – 14, *з'ір'валас' бур'а* – 14, *нач'у'найіц'а бур'а* – 20, *в'ет'ер св'іс'т'ім'* – 4, *шел'ес'т'ім' в'ет'ер* – 25, *до к'іс'ток проме^рзайє* – 5,

ду́є йак сума|шедишї – 8, ше^uлес|т'їли так де^uрева / шо аж^u гул – 9, |сил'ниї / аж^u свис|тит' – 13, гу|де |в'їтер – 27.

Коментар до карти 7.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 127: «Дуже сильний, різкий, пронизливий вітер; поривчастий вітер, шторм: *вітряга, їдкий, рвачкий...?*».

2. Рожевим колом відображено також: *бу|ран* – 7;

оранжевим колом: *в'їтр'у|га* – 19, *в'їт|риш'ч'е* – 13, 17, *в'їтр'у|ганиш'ч'е* – 2, *в'їтр'у|ган'їш'ч'е* – 14.

3. Чорним ромбом картографовано також: *ду|нув* – 26.

4. Рожевим квадратом позначено також: *ха|лодний* – 4, *прох|ладний* – 9, 21, *про^aх|ладний* – 25;

зеленим квадратом: *по|ривч'истий* – 7, *по|рив'їстий* – 9.

5. Контурним ромбом відзначено інші номінації, словосполучення та речення: *мо|розний* – 28, *не^uпри|їатний* – 28, *вос|точ'ний* – 28, *вас|точ'ний* – 4; *р'їз^c|кий хо|лодний |в'їтер* – 2, *р'ез^c|кий |в'ет'ер* – 4, *р'езкий |в'їтер* – 23, *л'од'а|ний |в'їтер* – 6, *мо|розний |в'їтер* – 5, 7, *ду|уже |сил'ний |в'їтер* – 11, *по|ривч'атий |в'їтер* – 12, 14, *по|ривч'астий |в'їтер* – 9, 28, *хо|лодний |в'їтер* – 14, *в'їтр'у|ган |сил'ний* – 20, *|сил'ний |в'їтер* – 8, 14, *|с'їл'ний |в'ет'ер* – 29, *ве^u|ликий |в'їтер* – 28, *в'їтр'у|ган |вирвавс'а* – 6, *бу|шуйе |в'їтер* – 8, *рве / вири|вайе |в'їтер* – 9, *гу|де |в'їтер* – 11, *дмух|нув |в'їтер* – 21, *вас|ток не|с'оц'а* – 24.

Коментар до карти 8.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 135: «Повітряна труба, рвучкий круговий рух вітру: *вихор, віхор, вихрь, буря...?*».

2. Різнокольоровими колами позначено номінації в однині, червоним ромбом – у множині.

3. Червоним колом скартографовано також: *|вихор'* – 1, 13, 15, *|вихар* – 1, *вихр'* – 2, 9, *|в'їхор* – 1, 7, 8, 12, 20, 25, *|в'їхор'* – 9, 10, 22, 27, 29, *|в'їхо^aр* – 1, *|в'їхар'* – 4, *в'їхр'* – 4, 8, 28, *вихо|рок* – 3;

червоним ромбом: *в'іх'ри* – 1.

4. Рожевим квадратом відображено також: *ч'орт* | *жениц'а* – 23.

5. Контурним ромбом відзначено інші зафіксовані слова та словосполучення: *п'ідн'і* | *маїе* – 9, | *мал'ен'ке тор* | *надо* – 12, *п'іш'* | *ч'ан'і* | *бур'і* – 23, *зуде в трук'і* – 27.

Коментар до карти 9.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 136: «Як називається холодний вітер з низькою температурою: *студений, сіверний, зимний, морозний..?*».

2. Червоним колом позначено також: *ма* | *розниї* – 1, 29, *мо^a* | *роз'аниї* – 1;

чорним колом: *сту* | *д'ониї* – 1;

зеленим колом: *ха* | *лодниї* – 4;

блакитним колом: | *зимн'її* – 14, | *зімниї* – 1, | *зімн'її* – 1, *зимо* | *виї* – 14;

синім колом: *л'ід'а* | *ниї* – 7, *л'е'д'а* | *ної* – 27;

сірим колом: *ко^a* | *луч'иї* – 20.

3. Контурним ромбом картографовано інші номени та речення: *с* | *в'іжиї* – 14, 19, *крижа* | *ниї* – 14, | *с'ев'ерниї* – 5, *вос* | *точ'ниї* – 6, | *в'ітер та* | *киї* / *шо з^c ног з^c би* | *ва* – 9, *си* | *риї* | *в'ітер* – 11, *горо* | *виї* | *в'ітер* – 11.

4. Червоним квадратом відображено також: *та* | *киї хо* | *лодниї* | *в'ітер* – 13;

рожевим квадратом: *ко^a* | *луч'иї* | *в'ет'ер* – 29;

оранжевим квадратом: *з* | *луш'ч'иї в'ітр'у* | *гака* – 21.

Коментар до карти 10.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 18: «Дощ зі снігом, мокрий сніг: *п'ітьма, флюта..?*».

2. Оранжевим колом відзначено також: *сн'ег^x* – 27;

червоним квадратом: *сн'іг^x* | *мокриї* – 27, | *мокриї сн'іг^x* – 16, 17, 19–22, 27, 28, | *мокриї сн'ег* – 4, 8, | *мокриї сн'ег^x* – 24, 25, 29, | *мокриї* – 13, 15;

зеленим квадратом: *сн'іг^х з^с дош'ч'ем* – 17, 23, *сн'іг с дош'ч'ем* – 9, *сн'іг^х з^с дош'ч'ом* – 20, *сн'іг з^с дож'д'ом* – 9, 10, *сн'ег з^с даж'д'ом* – 4, *сн'ег^х с даж'д'ом* – 25;

фіолетовим квадратом: *дош'ч' з'і с'н'ігом* – 17, *дош'ч' со с'н'ігом* – 7, *дош'ч' іс'н'ігом* – 11, *дош'ч' с'н'ігом* – 14, 22, 23, *дош'ч' со с'н'егом* – 8, *дожд' со^а с'н'егом* – 4, *дош'ч' з^с мокрим с'н'ігом* – 3, *дожд' з^с с'н'ігом / в'ітром і г'радом* – 14.

3. Контурним ромбом позначено інші речення: *холодний дош'ч'* – 14, *іде мокрий сн'іг* – 14, *іде мокрий сн'іг^х* – 21, *мокрій сн'ег ід'от'* – 4, *сильний сн'іг і мороз іде* – 11, *сн'іг з^с дош'ч'ем іде* – 15.

Коментар до карти 11.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 20: «Сніжити, густо падати, йти, заносити, зав'язати, почати сипати, покрити снігом: *сипати, ліпити, сунути, валити..?*».

2. Червоним колом скартографовано також: *сип'ит'* – 25, *сине* – 1, 2, 5, 7, 8, 20, 27–29, *сипле* – 12, 23, *засипайе* – 13, 16;

рожевим колом: *вале* – 1, 2, 5, 7–10, 14, 15, 17, 20, 23, 24, 27, *валиц':а* – 7, *зава'лило* – 7, *нава'лило* – 9, 10, 14, 21;

оранжевим колом: *наме'ло* – 2, *заме'ло* – 22, *замита* – 5, *зам'итайе* – 2, 23;

блакитним колом: *засн'іжило* – 14, 15, 20;

синім колом: *іде* – 7;

сірим колом: *закидає* – 24, *закидало* – 7, *накидало* – 21;

рожевим квадратом: *закурило* – 20;

чорним квадратом: *зане'сло* – 12, 14, *поза'носило* – 20;

фіолетовим квадратом: *нал'ипило* – 21, *обл'ипило* – 21;

синім квадратом: *запорошило* – 12.

3. Контурним ромбом відзначено інші номінативні одиниці, словосполучення та речення: *за'носи* – 11, 29, *густий лапаний сн'іг* – 6, *лапаний сн'іг* – 9, *густий сн'іг* – 10, *зам'итайе сн'іг* – 2, *падає сн'іг* – 10, *падає лапаний сн'іг^х* – 19,

супле сн'іг – 12, лапатиї сн'іг іде – 9, вале сн'іг – 9, 15, 20, вале сн'іг^x – 17, навалило сн'іга – 14, валит' лапатиї сн'іг^x – 22, вале лапатиї сн'іг^x – 27, завивайє сн'іг – 14, іде гусиї сн'іг – 9, сн'іг добре супит' – 9, густо падає – 10, сн'іг іде – 12, запорошило сн'ігом – 12, зане^uсло до роги сн'ігом – 14, сн'іг^x л'іне – 16, л'іне сн'іг^x – 21, накидало сн'ігу – 21, наліпило сн'ігу – 21, багато сн'єга випало^a – 25.

Коментар до карти 12.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 26: «Завірюха, сильний вітер із снігом; метелиця, хуртовина: *завірюха, сніговій, метелиця, заметіль, віхола, фуга, хуга..?*».

2. Червоним колом відображено також: *завєр'уха* – 9, *зав'єр'уха* – 29;

рожевим колом: *м'єт'єл'* – 7, *м'іт'єл'* – 8, 21, *ми'т'іл'* – 8, *мител'* – 22, *ме'телиц'а* – 1, *ме^uтелиц'а* – 10, 14, 15, 22, 23, *м'іт'єл'іца* – 4, 29, *замєт'іл'* – 23, *замє^uт'іл'* – 1, 2, 5, *зам'іт'єл'* – 8, 21, 24, *зами'т'іл'* – 14, 18, 22;

чорним колом: *хур'телиц'а* – 9;

оранжевим колом: *сн'ігопад* – 6, *сн'ігепад* – 11;

зеленим колом: *в'іхо^aла* – 1;

блакитним колом: *кур'а'ва* – 5, 10, 12, 14, 21, *кура'ва* – 11, *кур'і'ва* – 10, *кур'і'ва* – 8, *курува* – 15;

коричневим колом: *бу'ран* – 10, 14, 20, 24.

3. Чорним квадратом картографовано також: *ку'р'єт'* – 4, *заку'рило* – 7, *заку'р'іло* – 15;

оранжевим квадратом: *м'а'т'єт'* – 4, *м'і'т'єт'* – 4, *зам'а'ло* – 4, *зам'і'єло* – 8;

блакитним квадратом: *їде* – 9, *і'д'єт* – 8.

4. Контурним ромбом позначено інші словосполучення та речення: *сн'єгу повно* – 4, *завєр'уха їде* – 9, *сн'іг ме^uте* – 10, *сн'іго'ва бур'а* – 17, *с'і'ч'є / б'їє аж^u по ли'ц'у* – 2, *су'хий сн'іг пр'єт* – 7.

Коментар до карти 13.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 36: «Намет, гірка снігу: *замет, наміт, метіль, кучугура, перемет..?*».

2. Червоним колом відзначено також: *суг¹роб^нч[']ук* – 26, *суг¹роби* – 3, 9, 12, 21, 24, 26;

рожевим колом: *за¹м[']от* – 24, *за¹мети* – 5, 7, 9, 13, 16, 19, 27, *за¹м[']оти* – 8;

чорним колом: *на¹мети* – 5;

оранжевим колом: *куч[']у¹гур* – 24, *куч[']у¹гури* – 7–11, 13, 18, 21;

зеленим колом: *пере^uмет* – 1, 14, 28, 29, *п[']ер[']е¹м[']от* – 24, 25, 27, *пере¹мети* – 26, *пере^uмети* – 18, 21, *пе^uре^uмети* – 2, 10, 11, *пере¹м[']оти* – 27, *п[']ер[']е¹м[']оти* – 8, 25;

блакитним колом: *¹куч[']і* – 7, 11, 26;

сірим колом: *¹горки* – 21.

3. Червоним ромбом картографовано також: *пере^uме^uло* – 20, 29, *пе^uре^uм[']і¹та* – 2, *перем[']і¹тайе* – 23, *пере^uм[']і¹тайе* – 9, 20, *пе^uре^uм[']і¹тайе* – 6, *пере^uм[']і¹тало* – 17;

рожевим ромбом: *нами^eло* – 15.

4. Рожевим квадратом позначено також словосполучення: *¹куч[']і с¹н[']ігу* – 10.

5. Контурним ромбом відзначено інші поодинокі варіанти речень: *куч[']у¹гуру наме^uло* – 2, *наме^uло куч[']у¹гури* – 8, *куч[']у¹гури наме^uло* – 9, *пе^uре^uмети наси¹пайе* – 2, *пе^uре^uм[']і¹тайе суг¹роби* – 3, *наме^uте ко^aзи¹р[']ок* – 3, *¹куч[']і на¹кидало* – 7, *наме^uло за¹мети* – 9, *нагор¹тайе ¹куч[']і* – 11, *суг¹роби нам[']і¹тайе* – 12, *наме^uло суг¹роби* – 26, *за^uме^uло до¹роги* – 12, *куч[']у¹гури на¹носе* – 11, *наме^uло ¹куч[']і* – 26.

Коментар до карти 14.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 37: «Як називається пухкий, розсипчастий сніг: *порхкий, сухий, сипкий..?*».

2. Червоним колом картографовано також: *сн[']і¹жок* – 9, *сн[']і¹жоч[']ок* – 9.

3. Червоним квадратом відзначено також: $cy^1xuy^1sn^1iz^x - 22, 27, sn^1iz cy^1xuy^1 - 15, cy^1xoy^1sn^1ez - 4, 27;$

рожевим квадратом: $пux^1k^1iy^1sn^1ez - 4;$

оранжевим квадратом: $cy^1пuy^1uy^1sn^1ez^x - 25;$

зеленим квадратом: $^1m^1ag^1en^1kuy^1sn^1i^1жok - 21;$

фіолетовим квадратом: $пy^1шuy^1st^1in^1kuy^1та^1kuy^1sn^1i^1жok - 21;$

синім квадратом: $кo^1л^1yuy^1uy^1sn^1iz^x - 21;$

коричневим квадратом: $лe^1gen^1kuy^1sn^1i^1жok - 9, sn^1i^1жok лe^u^1gen^1kuy^1 - 21, ^1л^1og^1in^1kuy^1sn^1i^1жok - 9;$

4. Контурним ромбом відображено речення: $кpy^1на i^1де - 9.$

Коментар до карти 15.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 241: «Злива, дуже сильний (звичайно короткочасний), проливний дощ з грозою або без неї: *залива, злива, ливень..?*».

2. Блакитним квадратом скартографовано також: $дош^1ч^1ст^1i^1ної - 12, 24;$

чорним ромбом: $py^1kay^1spuy^1stuy^1v^1a - 1;$

зеленим ромбом: $n^1u^1p^1iuy^1ch^1e - 16, ny^1p^1iuy^1ch^1ut^1 дош^1ч^1 - 21, ny^1p^1iuy^1ch^1im^1 дош^1ч^1 - 27, n^1u^1p^1iuy^1ch^1e дош^1ч^1 - 25, ne^u^1p^1iuy^1ch^1e дож^1д^1ара - 2, дош^1ч^1 ne^u^1p^1iuy^1ch^1ut^1 - 18, дош^1ч^1 n^1i^1p^1iuy^1ch^1im^1 - 14, дош^1ч^1 ne^u^1p^1iuy^1ch^1e - 5, дош^1ч^1 ny^1p^1iuy^1ch^1e - 20;$

блакитним ромбом: $дош^1ч^1 йак із в^1ід^1ра - 24, дош^1ч^1 йак с в^1ід^1ра - 29, дош^1ч^1 л^1:е йак з в^1ід^1ра - 19, 27, л^1:ет^1 йак з в^1ід^1ра - 4, дош^1ч^1 л^1'йе йак з в^1ід^1ра - 22, йак з в^1ід^1ра л^1:е - 3, л^1:е йак з в^1ід^1ра - 6, л^1'йе йак з^c в^1ід^1ра - 14, дош^1ч^1 з в^1ід^1ра л^1:е - 20, дош^1ч^1 йак з в^1ід^1ра - 28, л^1:ет^1 та^1kuy^1 дожд^1 йак з^c в^1ід^1ра - 4, пр^1ам йак з^c в^1ід^1ра їде дош^1ч^1 / л^1:е - 9.$

Коментар до карти 16.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 175: «Велика, густа грязь: *багно, болото, грязь, грязюка..?*».

2. Контурним ромбом відображено дієслівне словосполучення: $гp^1az^c^1 м^1i^1cuy^1 - 23.$

Коментар до карти 17.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 249: «Мжичка, дуже дрібні краплі води, які насичують повітря; дрібний густий дощ; мряка: *мжичка, мгичка, мигичка, мряка, мрячка..?*».

2. Оранжевим квадратом відзначено також: *м'ілен'киї дош'ч'ик* – 18, 27.

3. Контурним ромбом скартографовано інші відповідники: *моро|сит'* – 19, 21, *с'ейет* – 24, *м|жич'ка їде* – 9, *мр'а|ч'ит' дош'ч'* – 19, *дош'ч' как кр'із' сито* – 29.

Коментар до карти 18.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 254: «Доцити, падати великими краплями, лити, йти (про сильний дощ): *лити, сікти, сипати, шпарити, переїцити, капати..?*».

2. Червоним колом позначено також: *л'ів'ен'* – 13, *ливе^u|н'ака* – 17, *ливи|н'ака* – 22;

червоним квадратом: *ни|р'іш'ч'ит'* – 19, 22, *ни|р'іш'ч'ім'* – 6, 9, *не|р'іш'ч'е* – 23, *не^u|р'іш'ч'е* – 2, 3, *ни|р'іш'ч'е* – 20, *н'і|р'іш'ч'е* – 14, 17, *ун'і|р'іш'ч'ив* – 7;

рожевим квадратом: *припус|тив* – 18, *припус|тивс'а* – 14, 20, 23, 27 *при^eпус|тивс'а* – 7, *спус|тивс'а* – 25;

зеленим квадратом: *лу|насе* – 24, *лу|нас'ім* – 24;

синім квадратом: *і|д'ет'* – 25, *і|д'от* – 9, *їд'от* – 29;

сірим квадратом: *л'їе* – 23, 28, *л'їот* – 24, 27, *по^aл'їло* – 24.

3. Контурним ромбом картографовано речення: *дош'ч' |б'іл'ишій пус|тивс'а* (з ремаркою «коли дощ пішов сильніше») – 2, *б'їе дош'ч'* (з ремаркою «коли йде дощ із вітром») – 9, *|сил'ній дош'ч' і|де* – 11, *прор|вало |небо* – 16, *ни|р'іш'ч'ит' дош'ч'* – 21, *ни|р'іш'ч'ім' дош'ч'* – 6, *ун'і|р'іш'ч'ив дош'ч'* – 7, *сил'|н'ішій н'і|шов* – 22, *спус|тивс'а ш'ч'е сил'|н'ішій* – 25, *|капл'і |падають'* – 27, *припус|тивс'а |дош'ч'ик* – 27.

Коментар до карти 19.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 197: «Сухий туман, рухливі випаровування: *марево, мрево..?*».

2. Контурним ромбом відзначено речення: *св'ятій Пётро в'івц'ї гоні* – 3, *їде така гач'а волна* – 13.

Коментар до карти 20.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 220: «Дія зі значенням гриміти, видавати сильний, розкотистий звук (про грім): *бухкотіти, грохотати, гримати, хряскати..?*».

2. Червоним колом відображено також: *грим'іти* – 14, *грим'іти* – 2, 3, 5, 6, 9–11, 21, 27–29, *грим'іти* – 24, *гр'ім'іти* – 4, *гримнуло* – 7, 18, 20, 26, *загрим'іло* – 9, 23, *загрим'іло* – 5, 7, 9, 14, 17, 20, 21, 27, 28, *загрим'іло^a* – 29, *загрим'іло* – 18, *загрим'іло* – 13, *одгрим'іло* – 17, *по^aгрим'іло* – 4;

рожевим колом: *загромихало* – 27;

чорним колом: *гуркотит'* – 14, *гурч'іти* – 29;

фіолетовим колом: *бахнуло* – 5, 27, *бабахнуло* – 2;

блакитним колом: *тр'іш'ч'іти* – 9, *тр'існуло* – 7;

синім колом: *гр'укнуло* – 23, *гр'акне* – 21;

сірим колом: *у¹дарило* – 20, *у¹дарив* – 16.

3. Рожевим ромбом позначено також: *рокатистий гром* – 23;

чорним ромбом: *роз^cкати гр¹рома* – 5, *рокати гр¹рома* – 17;

червоним квадратом: *гром грим'іти* – 9, 16, *гром грим'іти* – 2;

рожевим квадратом: *гром в¹дарив* – 23, *у¹дарив гр'ім* – 14, *у¹дарив гром* – 13;

чорним квадратом: *гр'акне гр'ім* – 21.

Коментар до карти 21.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 209: «Чорна дощова хмара: *бовдури, чорніви, чорнява..?*».

2. Червоним колом скартографовано також: *хмарки* – 26, *хмарки* – 17;

червоним квадратом: x^1 мара дош'ч'о¹ва – 11, дош'ч'о¹в'і x^1 мари – 16, 17, дош'ч'о¹в'і д'іду¹хи – 5, дожд'е¹вийе ¹туч'і – 4;

рожевим квадратом: x^1 мара ¹ч'орна – 9, 10, 14, ¹ч'орн'і x^1 мари – 7, 9, 10, 18, 21, 23, 25, ¹ч'орна ¹туч'а – 11–13, ¹ч'орнайа ¹туч'а – 29, ¹ч'орн'і ¹туч'і – 5, 21, 22;

чорним квадратом: ¹темн'і x^1 марки – 26, ¹т'омна ¹туч'а – 13, ¹темно¹син'і x^1 мари – 21;

оранжевим квадратом: зда¹ровайа x^1 мара – 4;

фіолетовим квадратом: до^aш'ч'а¹ва ¹с'іра x^1 мара – 20, ¹с'ір'і x^1 мари – 23, ¹с'ір'і ¹туч'і – 21;

синім квадратом: сн'іго¹ва ¹туч'а – 12;

червоним ромбом: грозо^aвийе ¹туч'і – 4;

оранжевим ромбом: важ¹к'і x^1 марки – 26;

зеленим ромбом: ве^uлик'і x^1 мари – 23.

3. Контурним ромбом представлено інші конструкції, що характеризують аналізоване явище: ¹ч'орн'і з¹радом б'йут' – 9, ¹суне x^1 мара ¹ч'орна – 9, x^1 мара дош'ч'о¹ва їде – 11, ¹темний йак ¹туч'а – 2.

Коментар до карти 22.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 63: «Дуже сильний, лютий, пекучий, тріскучий мороз: тріскун, кріпкий, тріскучий, скажений, лютий..?».

2. Зеленим колом відображено також: моро¹з'ака – 10, 16, 21, мо^aро^aз'ака – 24, моро¹зенко – 16, моро¹зиш'ч'е – 7, 27, моро¹з'иш'ч'е – 22;

фіолетовим колом: ¹холодно – 20.

3. Червоним ромбом картографовано також: ¹сил'ний – 3, 10, 12, 27, 28, ¹сил'ний мо¹роз^c – 17, 18, ¹с'іл'ний ма¹роз – 8;

рожевим ромбом: ¹л'утий – 7, 14, 19, 29, ¹л'утий мо¹роз^c – 28;

чорним ромбом: не^uкуч'иї – 19, 20, 25, не^uкуч'иї мо¹роз – 2;

оранжевим ромбом: тр'іс¹куч'иї – 12, 26;

зеленим ромбом: *к'р'епкиї* – 22, *ма'рез^с кр'ін'киї* – 29;

фіолетовим ромбом: *ска'жениї* – 12, 26;

блакитним ромбом: *доб'р'ач'иї* – 23.

4. Контурним ромбом позначено інші конструкції: *'сил'ниї мо'роз / аж^м проду'ва* – 2, *мо'роз аж тр'иш'ч'ит'* – 3, *до ко^ас'т'еї мо^аро^аз'иш'ч'е* – 4, *'с'іл'ниї ма'роз^с / аж^м до 'кост'і пром'ер'зайт'* – 4, *проме^рзайе до к'іс'ток* – 7, *мо'роз проби'вайе до к'іс'ток* – 9, *'сил'ниї мо'роз / аж^м 'кост'і хо'лодн'і* – 9, *прої'н'ало аж до к'іс'ток* – 9, *та'киї моро'з'ака / дрозж бе'ре* – 9, *мо'роз / аж^м шквар'ч'ит'* – 16, *моро'зиш'ч'е / аж^м шквар'ч'ит'* – 7, *промер'за до 'самої ду'ш'і* – 12, *аж^м 'зашпори поза'ходили* – 19, *моро'з'ака аж^м не^м'ч'е* – 19, *аж^м шиб'ки по'лопалис'а* – 21, *мо'роз та'киї 'л'утиї / шо хаї йо'му грец'* – 21, *аж мо'роз по ш'кур'і* (з ремаркою «згадати щось погане») – 22, *мо'роз^с / хоч' со'бак от'в'азуї* – 24.

Коментар до карти 23.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 101: «Ожеледь, тонкий шар льоду на поверхні землі, на деревах і т. ін. після сирієї погоди або відлиги: *ожеледиця, ожеледа, гололід, ожеледь..?*».

2. Контурним ромбом відзначено інші номінативні одиниці: *голо'л'од йак ст'ік'ло* – 2, *оже^м'ледиц'а страш'на* – 3.

Коментар до карти 24.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 91: «Бурулька, льодинка, що утворилася під час стікання води і має форму загостреної донизу палички: *боруля, борулька, сопель, сопля, сопляк..?*».

2. Різнокольоровими колами позначено маніфестанти в однині, квадратами – у множині.

3. Рожевим квадратом ілюстровано також: *бу^о'рул'ки* – 5;

фіолетовим квадратом: *со'сул'і* – 2.

Коментар до карти 25.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 122: «Як називається весняний період часу, коли розтає сніг, річки наповнюються водою,

псуються дороги: *бездоріжжя..?»*.

2. Червоним колом відображено також: *б'ездо^сдо^лрож':а* – 4, *б'есда^лрож'їе* – 8, *б'ездо^лрож'їе* – 27, *б'езда^лрож'їе* – 29, *б'езда^лрож':а* – 29, *бе^сздо^лрога* – 7;

рожевим колом: *гр'аз'* – 10;

чорним колом: *с^лако^ат'* – 8;

фіолетовим колом: *грун^лтовка* – 22, 23.

3. Червоним ромбом позначено також: *ро^азве^сз^ло* – 1, *разв'із^ло* – 24;

зеленим ромбом: *г^лр'аз^ско* – 2, 7;

червоним квадратом: *роз^лбита до^лрога* – 9, *роз^сбита до^лрога* – 5;

рожевим квадратом: *розве^сз^ло до^лрогу* – 18, *разв'аз^ло да^лрогу* – 4, *до^лроги розве^сз^ло* – 5, *роск^лвасило до^лрогу* – 9;

чорним квадратом: *сн'їг роз^станув* – 9, *зап^ллакала ве^сна* – 21.

Коментар до карти 26.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 274: «Повінь, розлиття річки під час весняного розтавання снігу, льоду або тривалих дощів чи великих злив: *повінь..?»*.

2. Оранжевим колом відзначено також: *по^атон* – 4, 20, 25, *па^лтон* – 29;

блакитним колом: *л'одо^лход* – 18, *л'едо^лход* – 12, *л'їдо^лход* – 15;

синім колом: *л'едо^ллам* – 12.

3. Червоним ромбом картографовано також: *ск^лреснуло* – 12, *скрес л'їд^м* – 16, *скрес л'од* – 9, *ск^лреснув л'їд^м* – 14;

рожевим ромбом: *пороз^ста^лвало* – 22;

чорним ромбом: *л'од^м ла^лмайїц'а* – 20;

червоним квадратом: *ба^лгато во^лди* – 9, 10.

4. Контурним ромбом відображено інші конструкції: *по^лток ве^лликий* – 22, *во^лда йшла / розли^лвалас'а* – 7, *розли^ллис'а |р'їчки* – 9, *|пов'їн' с^лтала* – 9, *те^лч'е |р'їчкою* – 22, *|р'еч'ка з^с б'ер'е^лгов |вишла* – 25.

Коментар до карти 27.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 287: «Зоряниця, ранкова зоря (планета Венера перед сходом сонця): *зоря, зірниця, зорениця, рання (ранкова, ранішня, вранішня) зоря..?*».

2. Червоним колом позначено також: *V'eⁱn'era* – 19, *V'iⁱn'era* – 15, 27;

оранжевим колом: *утрен'і* – 15;

зеленим колом: *голубу¹ват'і* – 15;

червоним квадратом: *ран':а зо^aр'а* – 1;

рожевим квадратом: *утр'іш'н'а зв'із'да* – 2, 9, *утр'ін'а зв'із'да* – 2, *утр'ін'а за¹р'а* – 9, *утр'ін'а з'ірка* – 3, 9, 19, *утр'ін'а зор'ка* – 3, 14, 19, 21, 23, 26–28, *утр'ін':а зор'ка* – 12, *утр'ен'а зв'із'да* – 29;

оранжевим квадратом: *з'ірка ран¹кова* – 19;

зеленим квадратом: *з¹в'озди ха¹лоднийе* – 4.

Коментар до карти 28.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 290: «Мерехтїти, тьмяно засвітїти, блимати (про зорї): *зблїмати, замїготїти, замеркотїти, мїгати, вїблїскувати..?*».

2. Червоним колом відображено також: *мере^ux¹t'am'* – 28, *ме^uре^ux¹t'am'* – 2, 14, *мере^ux¹tит'* – 20, *ме^uрїх¹tит'* – 3;

чорним колом: *мїгаїут'* – 2, *м'їгаїут'* – 4;

оранжевим колом: *мїг^x¹t'am'* – 10, *мїго¹tит'* – 3;

синїм колом: *с¹в'ет'am* – 24, 29, *с¹в'ет'am'* – 25.

3. Контурним ромбом позначено інші манїфестанти: *мїгаїут'* / *їак не^uре^uлї¹вайуц':а* – 2.

Коментар до карти 29.

1. Карту складено за відповідями на два питання Програми № 339: «Мїсяць, найблїжче до Землї небесне тїло, супутник Землї, що свїтїть відображеним сонячним свїтлом: *мїсяць, луна..?*» та № 341: «Як називаютьсї фази Мїсяця (*мїсяць уповнї, повний мїсяць, щербатий мїсяць (молодий), молодик, повня..?*)».

2. Рожевим ромбом відзначено також: *мо^ало^адик* – 24, *маладик* – 18, 25, *молоди^чок* – 3, *мо^алади^чок* – 1, *мала^дік* – 4, *мала^ді^чок* – 4, *на молодика* – 6, 16, 21, 27;

чорним ромбом: *поло^винка* – 2, *пол^м'іс'ац'* – 10;

зеленим ромбом: *ново^лун'іє* – 16, *но^аво^лун'іє* – 14;

фіолетовим ромбом: *серник* – 9, 21, 27;

синім ромбом: *полно^лун'іє* – 2, 7, 9, 13–16, 21–23, 25, 27, 28, *по^ално^лун'іє* – 14, *по^ално^алун'іє* – 4, 29, *по^ална^лун'іє* – 20, *пална^лун'іє* – 4, 8, *полно^лун'а* – 26, *полно^лун':а* – 21.

3. Червоним квадратом відображено також: *мо^ало^ади^м'іс'ац'* – 2, 20, *мала^ди^м'ес'ац'* – 25, *мала^дої^м'ес'ац'* – 29, *моло^ден'киї^м'іс'ац'* – 17, *м'іс'ац'* *моло^диї* – 5, *м'іс'ац'* *мо^ало^адиї* – 2, *моло^диї* – 7, 11, 14, 21–23, 27, 28, *мала^диї* – 25, *моло^дої* – 27, *моло^ден'киї* – 27;

зеленим квадратом: *рос^туч'иї* – 5, *рос^туш'ч'иї* – 17, *рос^туш'ч'ії* – 6, *ро^ас^туш'ч'иї* – 3, *рас^туш'ч'иї* – 4, *рос^туш'ч'а* – 21, *рас^туш'ч'а* – 27, *рос^туш'ч'а лу^{на}* – 14, 18, *рас^туш'ч'а лу^{на}* – 18, *нарос^тайуш'ч'а лу^{на}* – 16;

блакитним квадратом: *ч'верт'^м'іс'ац'а* – 27, *ч'етв'ер'т'* – 4, *три ч'етв'ерт'і* – 9;

синім квадратом: *повен^м'іс'ац'* – 11, *полний^м'іс'ац'* – 10, *м'іс'ац'* *повний* – 27, *повна лу^{на}* – 18, 21, *полна лу^{на}* – 2, 14, 25, 27, *повний* 5–7, 17, 23, 26, 27, *повен* – 3, 6, *полний* – 14;

коричневим квадратом: *с^тарий^м'іс'ац'* – 16, *м'іс'ац'* *ста^рий* – 5, *ста^ра лу^{на}* – 14;

світло-зеленим квадратом: *уби^вайуш'ч'иї^м'ес'ац'* – 25, *уби^вайуш'ч'а лу^{на}* – 5, 9, 14, 18, *уби^вайуш'ч'а лу^{на}* – 18, *уби^вайуш'ч'иї* – 17, *уби^вайуш'ч'а* – 21, *уби^вайуш'ч'иї* – 21.

4. Контурним ромбом позначено метафоричне перенесення назв: *вийшов^м'іс'ац'* (з-за хмар) – 14, *м'іс'ац'* *вийшов а^лбо визирнув з:а хмар* – 17.

5. Не картографовано:

іменник: *полуко^ал^лцо* – 25 та форми родового і місцевого відмінків іменників: *п'ів^лм'іс'ац'а* – 6, *на с^лповн'і* – 6, *на спад^м* – 16, *на ^луш'ч'ерб* – 9, *на уш^л'ч'ерблен':а* – 9, *на ^лубил'* – 9;

прикметники: *то^лнен'киї* – 9, 27, *тон'ін'киї* – 21, *ма^ллен'киї* – 21, 27, *не^лповний* – 27, *спа^лдайуч'иї* – 5, *ш'ч'ерб^лбатиї* – 12, *уш^л'ч'ербний* – 27, *уга^лсайуш'ч'иї* – 27;

дієслова: *рос^лте* – 6, 25, *рас^лт'от* – 27, *рас^лт'от'* – 4, *прибу^лвайє* – 26, *уш'ч'ерб^лбивс'а* – 9, *убу^лвайє* – 12, 21, 26, 27, *уби^лвайє* – 9, 22, *убу^лва* – 27, *ста^лр'іє* – 27, *с^лходе* – 27, *у^лход'іт'* – 4.

Коментар до карти 30.

1. Карту складено за відповідями на питання Програми № 185: «Пекти, надмірно гріти, палити, обдавати жаром, жарити: *пекти, палити, пріти...?*».

2. Червоним колом позначено також: *п'окло* – 12;

чорним колом: *жа^лр'ука* – 22;

оранжевим колом: *духо^лтиш'ч'є* – 16;

фіолетовим колом: *дуже спе^лкотно* – 21;

блакитним колом: *жарко^а* – 29, *дуже жарко* – 6.

3. Червоним квадратом відображено також: *не^лч'є* – 5–7, 9, 10, 12, 14, 18–21, 23, 25, 28, *п'а^лчет'* – 4, *п'і^еч'от* – 29, *сил'но не^лч'є* – 22, *при^еп'і'кає* – 27;

рожевим квадратом: *жар'іт'* – 4, *сонце жарє* – 23.

4. Контурним ромбом ілюстровано словосполучення та речення: *не^лкуч'є ^лсонце* – 17, 20, *по^лгода жар^лка* – 7, *жа^лра не^лвино^лс'імайа* – 10, *с^лпека не^лмож^ллива* – 19, *жар^лке ^лсонце* – 20, 28, *парит' / как ^лп'ер'ед дож^лд'ом* – 9, *не^лч'є аж^л не^лпродох^лнут'* – 27.

Карта № 1 'погода'

'гарна погода'

'погана погода'

● <i>по года</i>	● <i>хо^a роша по года</i>	■ <i>с^l 'акот'</i>	■ <i>мок^l ва</i>
● <i>по^a года</i>	● <i>ха^l роша го^l дина</i>	■ <i>с^l 'ота</i>	■ <i>па^l гана по года</i>
● <i>па^l года</i>	◆ <i>к^l ласна по года</i>	■ <i>не^u года</i>	■ <i>м^l рач^l на по года</i>
● <i>го^l дина</i>	◆ <i>сон^l ач^l на по года</i>	■ <i>не^u по года</i>	
● <i>го^a дина</i>	◆ <i>ха^l рошиї ден'</i>	■ <i>н^l ї наст^l їє</i>	
● <i>га^l дина</i>	◇ <i>інші назви</i>	■ <i>бездо^l р^l їж':а</i>	

Карта № 2 'настати поганій погоді'

● не ¹ года	● похоло ¹ дало	■ по ¹ гана по ¹ года	■ не ¹ гожа по ¹ года
● зане ¹ годило ¹	◇ інші назви	■ пас ¹ кудна по ¹ года	■ пох ¹ мура по ¹ года
● задош ¹ 'ч'ило	○ номінації	■ про ¹ низлива по ¹ года	
● пох ¹ марилос ¹ 'а	○ відсутні	■ дож ¹ 'лива по ¹ года	
● нах ¹ марилос ¹ '		■ гни ¹ ла по ¹ года	
● нах ¹ мурилос ¹ '		■ ни ¹ насна по ¹ года	

Карта № 3

‘випогоджуватися після дощу’

● роз ^с по ^г одило ^с '	● на ^л адило ^с '	■ на ^л адила ^с ' по ^г ода
● про ^й ас ^л ило ^с 'а	● роз ^л видн ['] ило ^с '	■ роз ^с го ^д инила ^с 'а по ^г ода
● роз ['] йаснило ^с '		■ с ['] тало на по ^г од ['] і
● роз ^с го ^д инило ^с '		■ про ^й ас ^л нила ^с ' по ^г ода
● роз ^с х ^л марило ^с 'а		■ встано ^л вила ^с 'а по ^г ода
● роз ['] йш ^л ос ['] а		■ дош ['] ч' перес ^л тав

Карта № 4 'спека'

● с пека	● пекло	■ сил'на жа ра
● жа ра	◆ жарко	■ не"ваз можна жа ра
● засуха	◆ парко	■ с пека неїмо в'їрна
● зної	◆ гар'а ч'е	■ жаркий ден'
● сп рага	◇ інші назви	■ не"куч'е сонце
● духо та	∅ номінації відсутні	

Карта № 5 'вітер'

● в'ітер	● йуго запад	■ ве ^и ликий	■ сил'ний
● ав ганец'	● норд в'ест	■ с лабий	■ хо лодний
● сх'ід н'ак	◇ інші назви	■ гу батиї	
● запад н'ак		■ теплиї	
● сев'єр н'ак		■ п'ів ден:ий	
● губ р'її		■ п'ів н'іч:ний	

Карта № 6
‘коли дує сильний вітер’

● <i>в'іт'р'уга</i>	◇ інші назви	■ <i>гу'де</i>	■ <i>шу'мит'</i>
● <i>шторм</i>	∅ номінації відсутні	■ <i>ре'у'ве</i>	■ <i>гур'ч'ит'</i>
● <i>бур'а</i>		■ <i>ду'є</i>	■ <i>штор'мит'</i>
		■ <i>в'ийе</i>	
		■ <i>роз'ї'шовс'а</i>	
		■ <i>свис'тит'</i>	

Карта № 7

‘сильний, пронизливий вітер’

● ураган	◆ кушпелит'	■ здоровий	■ м'р'ачний
● бур'я	◆ нач'и найец'а	■ холодний	■ ко'л'уч'ий
● ву'хайло	◆ д'мухайе	■ про'низли'вий	■ йад'р'оний
● в'ітр'у'ган	◇ інші назви	■ л'утий	
● кал'мик	∅ номінації відсутні	■ по'ривч'атий	
		■ в'лажний	

Карта № 8 'повітряна труба'

● вихор	● кур'ава	■ покру'тило
● бу'ран	● см'ерч'	■ ч'орт жениц':а
● ру'кав	◆ вихри	■ ч'орт г'райец'а
● в'їуга	◇ інші назви	■ ру'кав спус'т'їлс'а
● зав'їр'уха		
● в'їхола		

Карта № 9 'холодний вітер'

● мо ¹ розний	● л'од'а ¹ ний	■ хо ¹ лодний ¹ в'ітер
● домо ¹ вий	● ко ¹ л'уч'ий	■ ко ¹ л'уч'ий ¹ в'ітер
● сту ¹ ден:ий	● пе ¹ куч'ий	■ л'од'а ¹ ний ¹ в'ітер
● сил'ний	◆ сх'ід ¹ н'ак	■ зли ¹ в'ітер
● хо ¹ лодний	◇ інші назви	■ про ¹ низливий в'ітр'у ¹ ган
● а ¹ с'ін':ий	∅ номінації	■ с'і ¹ ч'е ¹ в'ітер
● зимний	∅ відсутні	

Карта № 10 'дощ зі снігом'

● м ^о к ^л ва	◇ інші назви	■ м ^о к ^р ий с ^н 'іг
● с ^л 'ако ^т '	○ номінації	■ с ^л 'ако ^т на по ^л года
● м ^р 'ака	∅ відсутні	■ с ^н 'іжна к ^а ша
● с ^н 'іг ^х		■ р ['] едкий с ^н 'е ^х
		■ с ^н 'іг з ^с дош ['] ч'ем
		■ дош ['] ч' із ^с с ^н 'ігом

Карта № 11
‘сніжити, густо падати’

● <i>‘сипит’</i>	● <i>і де</i>	■ <i>‘л’іне</i>	◆ <i>зав’і р’уха</i>
● <i>‘валит’</i>	● <i>‘кидає</i>	■ <i>нали пайє</i>	◆ <i>ку ра</i>
● <i>патра шит’</i>	■ <i>‘падає</i>	■ <i>запо рошуйє</i>	◆ <i>сн’іго пад^m</i>
● <i>ме^u те</i>	■ <i>ку рит’</i>	■ <i>зат рушуйє</i>	◆ <i>зал’і пуха</i>
● <i>хур дели^т</i>	■ <i>за носе</i>	■ <i>зави вайє</i>	◆ <i>си пуч’ка</i>
● <i>с’і ч’є</i>	■ <i>‘в’іхолит’</i>	◆ <i>хурду ла</i>	◇ <i>інші назви</i>
● <i>сн’і жит’</i>	■ <i>к рUTE</i>	◆ <i>м’і т’ел’</i>	

Карта № 12 'завірюха'

● зав'і'р'уха	● кур'ава	■ с'і'ч'е	■ і'де
● ме ^u 'т'іл'	● хуга	■ б'йе	■ хурдо лит'
● хур делиц'а	● в'і'йуга	■ ку р'ім'	■ зав'і'вало
● сн'іго ^a 'в'ії	● бур'а	■ ме ^u 'те	◇ інші назви
● в'іхола	● пур га	■ пр'от	
● хурто вина		■ к руте	

Карта № 13 'намет, гірка снігу'

● суг'роб	● на'т'ори	■ с'н'їжн'ї козир'ки
● за'мет	● 'гори	■ 'куч'а с'н'їгу
● на'мет	◆ пере'ме'ло	■ 'гори с'н'їгу
● куч'у'гура	◆ наме'ло	■ за'мети на до'рогах
● пере'мет	◆ позам'ї'тало	■ с'н'єжнийе п'ер'е'м'оти
● за'носи	◇ і'нші назви	
● 'куч'а		

Карта № 14 'пухкий сніг'

● сн'іг	■ су ¹ хй сн'іг	■ ро ¹ с:инч'атий сн'іг
● кру ¹ па	■ пух ¹ кий сн'іг	■ ко ¹ луч'ий сн'іг
● пур ¹ га	■ ла ¹ паний сн'іг	■ мо ¹ розний сн'іг
◇ інші назви	■ сип ¹ кий сн'іг	■ лег ^x кий сн'і ¹ жок
∅ номінації відсутні	■ м'аг ^x к'ій сн'ег	■ ха ¹ роший сн'і ¹ жок
	■ пух ¹ настий сн'іг	

Карта № 15 'злива'

● злива	■ сил'ний ливен'	◆ дош'ч' пиш'ч'ит'
● ливен'	■ сил'ний дош'ч'	◆ іде дош'ч'
● ливе"н'	■ ш'ч'іл'ний дош'ч'	◆ спус'кайц'а ру'кав
● л'ів'ен'	■ ха'рошиї дожд'ік	◆ зали'вайє
● л'ів'є'н'	■ пролив'ний дош'ч'	◆ ни'р'іш'ч'ит'
● дош'ч'ака	■ ливнев'і дош'ч'і	◆ л'йот'
∅ номени відсутні	■ дош'ч' ст'і'нойу	◆ дош'ч' йак з в'ід'ра

Карта № 16
‘велика, густа грязь’

● гр'аз'	● баг но	◆ жижа
● гр'аз'є'	● баг н'ука	■ г'р'аз'є'ко
● гр'а з'ука	● с л'акот'	◇ інші назви
● гра з'ука	● бо лото	∅ номінації відсутні
● гр'а зиш'ч'є	● бо ^а лото	
● гр'а з'иш'ч'є	◆ ба лото	

Карта № 17 'мжичка'

● м'р'ака	● м'жич'ка	■ м'р'ач'ка мал'їн'ка	■ р'і'ден'киї дош'ч'ик
● м'л'ака	● ми'жич'ка	■ си'ра по'года	■ с'л'акот' про'тивна
● м'р'акот'	● морос'н'а	■ м'р'ач'на по'года	◇ інші назви
● м'р'ач'ка	● мок'ва	■ м'іл'киї дош'ч'ик	∅ номінації відсутні
● м'гич'ка	● дош'ч'ик	■ мал'ен'киї дош'ч'ик	
● ми'гич'ка		■ ко'л'уч'ий дош'ч'ик	

Карта № 18

'дощити, падати великими краплями'

● <i>ліве"н'</i>	■ <i>не"р'іш'ч'іт'</i>	■ <i>на'ч'авс'а</i>	◆ <i>л'анайе</i>
◇ інші назви	■ <i>пус'тивс'а</i>	■ <i>і'де</i>	◆ <i>про"р'вало</i>
○ номінації відсутні	■ <i>падайе</i>	■ <i>л':е</i>	
	■ <i>задош'ч'илос'а</i>	■ <i>ш'пар'іт</i>	
	■ <i>лупит'</i>		
	■ <i>б'йе</i>		

Карта № 19 'сухий туман'

● <i>ма́рево</i>	◇ інші назви	■ <i>ди́мка і д'от'</i>
● <i>м'іраж</i>	∅ номінації відсутні	■ <i>па́ра п'ідн'і майіц':а</i>
● <i>м'іраж^ш</i>		■ <i>зе"м'л'а па'руйе</i>
● <i>ди́мка</i>		■ <i>зе"м'л'а дихайе</i>
● <i>ту́ман</i>		■ <i>су'хий ту́ман</i>
● <i>іспа'р'ен'і́е</i>		

Карта № 20

‘гриміти, видавати сильний звук’

● гри мит'	● тр'іш ч'ит'	◆ гурк'іт
● громи хайе	● з р'акнуло	◆ з рохот
● гуркайе	● в дарило	■ гр'ім гри мит'
● гро хоче	◆ сил'ний гром	■ гр'ім в дарив
● гунайе	◆ роз ^с катистий гр'ім	■ гром гра коч'ит'
● бахкайе	◆ рос кати з рому	■ т р'існув гр'ім
		∅ номінації відсутні

Карта № 21
‘чорна дощова хмара’

● х ¹ мара	■ здо ¹ рова х ¹ мара	◆ грозо ¹ в ¹ і х ¹ мари
● туч ¹ 'а	■ ст ¹ рашина х ¹ мара	◆ градо ¹ в ¹ і х ¹ мари
● д ¹ і ¹ ди	■ с ¹ іра х ¹ мара	◆ ф ¹ іо ¹ летов ¹ і х ¹ мари
■ дош ¹ 'ч ¹ о ¹ ва х ¹ мара	■ т ¹ 'а ¹ ж ¹ ола туч ¹ 'а	◆ важ ¹ к ¹ 'і х ¹ мари
■ ч ¹ орна х ¹ мара	■ туч ¹ 'а сн ¹ 'іго ¹ ва	◆ ве ¹ лик ¹ 'і х ¹ мари
■ т ¹ емна х ¹ мара	■ громо ¹ ва туч ¹ 'а	◇ інші назви
		∅ номінації відсутні

Карта № 22
‘дуже сильний мороз’

● <i>тр'иш'ч'ит'</i>	◆ <i>сил'ний мо роз</i>	◆ <i>моро з'ака здо ровиї</i>
● <i>пе^ич'е</i>	◆ <i>л'утиї мо роз</i>	◇ <i>інші назви</i>
● <i>замо розило</i>	◆ <i>пе^икуч'иї мо роз</i>	
● <i>р'евун'к'і</i>	◆ <i>тр'іс'куч'иї мо роз</i>	
● <i>мо роз</i>	◆ <i>кр'іп'киї мо^а роз</i>	
● <i>халад'рига</i>	◆ <i>ска жениї мо роз^с</i>	

Карта № 23 'ожеледь'

● голо л'од	● голо ледиц'а	◆ срако ^а пад ^т	◆ обл'ед'е н'ен'їє
● голо л'од ^т	● сли зота	◆ срака пад ^т	◆ нал'ед'
● го ^а ло ^а л'од	● сли ^е зо та	◆ оже ^т 'лед'	◇ інші назви
● го ^а ло ^а л'од ^т	● срако пад	◆ оже ^т ледиц'а	
● гала л'од ^т	● срако пад ^т	◆ аже ^т ледиц'а	
● го ^а ло ^а л'од ^т ка		◆ ковзанка	

Карта № 24
‘бурулька’

● бу ¹ рул'ка	● сон ¹ л'ак	у множині:
● бо ¹ рул'ка	■ бу ¹ рул'ки	■ су ¹ п'олки
● бо ^{a1} рул'ка	■ бо ^{v1} рул'ки	■ су ¹ п'елк'і
● бу ¹ рул'а	■ бо ¹ рул'ки	
● со ¹ сул'ка	■ бу ¹ рул'і	
● со ^{a1} сул'ка	■ со ¹ сул'ки	
● сон ¹ л'а	■ со ^{a1} сул'ки	

Карта № 25
‘весняний період часу’

● <i>бе^нз^сдо^лр^іж[’]:а</i>	● <i>кваш^лн[’]а</i>	◆ <i>розве^нз^ло</i>	■ <i>не^нма до^лроги</i>
● <i>гр[’]а^лз[’]ука</i>	● <i>в[’]ід^лига</i>	◆ <i>роск^лвасило</i>	■ <i>розве^нз^ло до^лроги</i>
● <i>с^л’акот[’]</i>	● <i>бо^лото</i>	◆ <i>рас^лк[’]ісло^а</i>	■ <i>роста^лйе сн[’]іг</i>
● <i>л[’]безна</i>		◆ <i>попле^нлос[’]а</i>	■ <i>л[’]повно во^лди</i>
● <i>л[’]м[’]ісиво</i>		◆ <i>г[’]р[’]аз[’]ко</i>	∅ <i>номени відсутні</i>
● <i>грун^лтовка</i>			

Карта № 27 'зоряниця'

● <i>Ве^ин'ера</i>	■ <i>ран':а зо р'а</i>
● <i>на зор'к'е</i>	■ <i> утр'ішн'а зо р'а</i>
● <i>на рас: в'ет'е</i>	■ <i> перша зо р'а</i>
● <i> утр'ін'а</i>	■ <i>ран кова зор'ка</i>
● <i> утр'ен':айа</i>	■ <i>в ран'ішн'а зор'ка</i>
∅ назви відсутні	

Карта № 28
‘мерехтіти (про зорі)’

● <i>мерех т'ат'</i>	● <i> с'айут'</i>	◆ <i>по меркли</i>	◇ інші назви
● <i>ме"рко т'ат'</i>	● <i>с в'ім'ат'</i>	◆ <i>пот'м'а н'іли</i>	∅ номінації відсутні
● <i>ми гайут'</i>	● <i>св'ер кайут'</i>	◆ <i> жевр'іє</i>	
● <i>миго т'ат'</i>	● <i>б лимайут'</i>		
● <i>мор гайут'</i>			
● <i>го р'ат'</i>			

Карта № 29 'місяць; фази Місяця'

● м'іс'ац'	◆ с'кибоч'ка	■ моло диї м'іс'ац'	■ ч'етверт' м'іс'ац'а
● м'ес'ац'	◆ ново лун':а	■ новий м'іс'ац'	■ повний м'іс'ац'
● лу на	◆ серп	■ м'іс'ац' первий	■ к'руглий м'іс'ац'
◆ фази м'іс'ац'а	◆ наро с'тан'їє	■ ран':її м'іс'ац'	■ ста рий м'іс'ац'
◆ моло дик	◆ повно лун'їє	■ рос туч'ий м'іс'ац'	■ убу вайуч'ий м'іс'ац'
◆ поло вина	◆ уби ван'їє	■ прибу вайуч'ий м'іс'ац'	
	◆ інші назви		

Карта № 30
‘пекти, надмірно гріти’

● пекло	● жарко	■ пe ч'є	■ парит'
● с пека	● парко	■ жаре	◇ інші назви
● жа ра	● душно	■ пале	∅ номінації відсутні
● ду хота		■ с мале	
● ду ховка		■ г р'їє	
● спе ^u котно		■ шк варит'	

Карта № 31
Кількісна характеристика засвідчених слів і словосполучень

● 85	● 175	■ 219	■ 326
● 136	● 187	■ 227–229	■ 355
● 142–144	● 193–197	■ 240	■ 494
● 147–150	● 202–206	■ 253	
● 157–162	● 208–209	■ 292	

Карта № 32

Ареальне членування українських східностепових говірок

- 1 – північний мікроареал
- 2 – південно-західний мікроареал
- 3 – південно-східний мікроареал
- 4 – центральний мікроареал
- 4а – «махновські» говірки (частина мікроареалу 4)
- 4б – говірки сіл Більманка, Гусарка, Темрюк (частина мікроареалу 4)

